ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
MARDI
2 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 96 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·796

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21·796

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ. Սեպտ. 30ին հովուապետական այցով ԱՄՆ մեկնած է: Մինչեւ Հոկտ. 3 կը գտնուի Արեւմտեան թեմին մէջ ուր թեմին 80ամեակի նշումներուն կը նախագահէ, կ'օծէ Փասատինայի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մայր խորանը, կը մասնակցի Հոլիվուտի Հայ մշակոյթի կեդրոնի բացման հանդիսութեան:

Հոկտեմբեր 3 – Նոյեմբեր 2 Գարեգին Բ. կը գտնուի Արեւելեան թեմին մէջ, այցելելու համար հայկական համայնքներ, ծուխեր եւ ունենալու հանդիպումներ:

Կաթողիկոսին կ'ընկերանան Մայր Աթոռի դիւանապետ Արշակ եպսկ. Խաչատրեան, Կորիւն քհնյ. Տէվէճեան եւ որպէս գաւազանակիր՝ Ցովնան արղ. Ցակոբեան:

***

### Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱԿԱԶԴԱԾ Է ԱՄՆ–ՈՒ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՆԱՄԱԿԻՆ

Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի կեդրոնը հրապարակած է նախարար Վ. Օսկանեանի յայտարարութիւնը, առնչուած՝ ԱՄՆ–ու նախկին արտաքին գործերու նախարարներուն նամակին որով Ներկայացուցիչներու ժողովի նախագահէն կը պահանջէին ձախողեցնել Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը: Վ. Օսկանեան ըսած է. «Ցաւկալիօրէն անազնիւ է այն յայտարարութիւնը ըստ որի այդ բանաձեւը վնաս կը հասցնէ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ հաշտեցման ջանքերին»: Աւելցուցած է թէ երկու երկիրներուն միջեւ արդէն գոյութիւն չունի յարաբերութիւններու բնականոնացումը խթանող հոլովոյթ:

Վ. Օսկանեան իր կարգին նամակ մը գրած է Ներկայացուցիչներու ժողովի նախագահուհի Ն. Փելոզիին, խոր մտահոգութիւն յայտնելով եւ հերքելով ճանաչումի առջեւ դրուած երեւակայական պատուարները:

***

### ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ – Հ.Յ.Դ. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՀՅԴ Հայաստանի Գերագոյն մարմնի լրատուական բաժինէն հաղորդուած է թէ Սեպտ. 29 Շաբաթ օրը նոյն կուսակցութեան Ս. Վրացեան կեդրոնին մէջ Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեան եւ Գերագոյն մարմինէն Արմէն Ռուստամեան ընդունած են Լ. Տէր Պետրոսեանը եւ Ալ. Արզումանեանը: Հանդիպումին նախաձեռնողը եղած է, ըստ նոյն աղբիւրին, առաջին նախագահը:

Քննարկուած են երկրին ներքաղաքական կացութեան, յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան առնչուած հարցեր: Կարեւոր նկատուած է գաղափարական–քաղաքական բանակցի անհրաժեշտութիւնը: Կողմերը խոստացած են արծարծել իրենց նախկին յարաբերութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի Լ. Տէր Պետրոսեանի թեկնածու ներկայանալու խնդրին, ենթական ըսած է թէ տակաւին վերջնական որոշում տուած չէ: Հ. Մարգարեան այն տպաւորութիւնը յայտնած է թէ իրենց խօսակիցը այդ ուղղութեամբ լուրջ մտադրութիւններ ունի: Պատասխանելով այն հարցումին թէ կրնա՞յ ըլլալ որ Լ. Տէր Պետրոսեան զօրակցի ՀՅԴ թեկնածուին, Հ. Մարգարեան ըսած է թէ դժուար է նման բան երեւակայել, այսուհանդերձ, քաղաքականութեան մէջ ամէն բան հաւանական է:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ է որ չաբաթավերջին տեղի ունեցան ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.–ի խորհրդարանական օրերը, ուր բաւական լարուած մթնոլորտ մըն ալ տիրած է: Փ. Տէվէճեան եւ Ժ.–Ֆ. Գոփէ փորձած են առաջքն առնել ծագած բողոքներուն: Շատեր համաձայն չեն Սարգոզիի ծրագրին արդիականացնելու Ե. Հանրապետութիւնը: Հանդարտեցնելու համար շարքերը Փաթրիք Տէվէճեան յայտարարած է որ ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.–ի մէջ կը ստեղծուի «բարենորոգումի ժամանակացոյց մը»: Զէ խնայած նաեւ նախարարապետը յիշեցնելով անոր որ իր գիրքին մէջ առաջարկած էր նախարարապետի պաշտօնին ջնջումը (2006ին), այսինքն իր դրաւած աթոռին:

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ Ռուսաստանի նախագահութեան թեկնածու նշանակուեցաւ Սեպտ. 30ին «Միւս Ռուսաստանը» ընդդիմադիր համախմբումին կողմէ: Արդէն որպէս թեկնածու ներկայացուած էր քանի մը օր առաջ ("Յառաջ", Սեպտ. 27) եւ ընտրութիւնը կատարուեցաւ Կիրակի օր, հակառակ որ ինք շատ «օտար» կը գտնէր ինքզինքը որպէսզի ընտրուելու որեւէ հաւանականութիւն ըլլայ: Լիպէրասիոն ալ (Հոկտ. 1) այս առթիւ կը յիշէ իր կենսագրութիւնը: Բաքու ծնած հրեայ հօրմէ եւ հայ մօրմէ, Գասպարով այսօր ընդդիմութեան թիւ մէկն է: Ցայտարարած է Լիպէրասիոնի «Այսօր, կրնամ ներկայանալ, որովհետեւ ամէն պարագայի մէջ, որեւէ հնարաւորութիւն չկայ որ մեր թեկնածութիւնը արձանագրուի եւ ընտրապայքարի արտօնութիւն ունենայ: Հարցը յաղթելու մէջ չէ այլ ամէն ինչ ընելու որպէսզի ընտրութիւններ տեղի ունենան, մեր պարտականութիւնն է ապահովել ժողովրդավարութեան վերածնունդը»: Ապահովութեան ուժերը ձգած են որ համագումարը տեղի ունենայ, միայն կարգ մը գրգռութիւններ պատահած են: Անոնց լոզունգներն էին՝ «Ուրիշ Ռուսաստանի մը պէտք չունինք, ո՛չ դժգոհներուն»: Այս համագումարին մասնակցած են 494 պատուիրակներ, որոնց 379ը քուէարկած են ի նպաստ Գասպարովի:

ՄԱԿԻ բանագնացը՝ Կամպարի Պիրմանիա հասած է եւ կրցած է նոյնիսկ տեսակցութիւն մը ունենալ խաղաղութեան նոպէլեան դափնեկիր՝ Աունկ Սան Սու Քիյի հետ, բայց, իրենց խօսակցութեան մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն: Տեղւոյն վրայ կացութիւնը հանդարտ է քանի զինուորականները յաջողած են զսպել ընդդիմութեան ցոյցերը, թէկուզ բռնութեամբ: 13 մեռեալի մասին կը խօսուէր, բայց, բրիտանացի դեսպանին համաձայն զոհերուն թիւը շատ աւելի մեծ էր:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ, Սեպտ. 30ի իրիկունը, Նէօյիի քաղաքապետարանը գացած է պարտադրելու համար իր թեկնածուն թաղապետական յառաջիկայ ընտրութիւններուն, ինչ որ բաւական անսովոր երեւոյթ մըն է: Տավիտ Մարթինոն, ներկայիս Ելիզէի բանբերն է եւ Նէօյիի քաղաքապետ ալ նախատեսուած էր Արնօ Թէօյէ, որ հաւաներ է կցորդի դեր մը ստանձնել, տեղի տալով Սարքոզիի ճնշումներուն, բայց եւ այնպէս բանավէճ մը ծնունդ առած է եւ Թէօյէի կողմնակիցները ցոյց մը ըրած են բացագանչելով՝ «Նէօյի Ելիզէի մասնաճիւղը չէ»:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կ'ուզէ միշտ մաս կազմել ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդի «մեծերուն» այսինքն մնայուն աթոռ մը ունենալ Խորհուրդին մէջ: Գերմանիոյ այս «երազը» ծագած էր արդէն 1992ին արտաքին նախարար Քլաուս Քինքէլի կողմէ, այսօր ալ կը շարունակուի Անկելա Մերքէլի կողմէ: Գերմանիոյ վարչապետը կրկին դրած է իր երկրին պահանջները Ազգաժողովին առջեւ շեշտելով.– «Գերմանիա պատրաստ է աւելի շատ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու մնայուն աթոռի մը միջոցաւ»: Կը թուի որ շատ կարեւորութիւն տուող չէ եղած եւ օրինակ Պուշ միայն Ճափոնի մասին խօսած է որպէս «լիազօր» երկիրը: Փրոտի ալ հաւատարիմ մնացած է Պէրլուսքոնեան աւանդութեան մերժելով որեւէ բարենորոգում մը, ընտրանիի բնոյթ ունեցող ի վնաս Հռոմի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ. ելոյթ ունենալէ ետք Սթրազպուրկ Եւրոպայի Խորհուրդին առջեւ, Հոկտ. 3ին ալ 48 ժամուան այցելութիւն մը պիտի կատարէ Փարիզ: Այս առթիւ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Հոկտ. 1), ուր կը շեշտէ մանաւանդ «միասին պաշտպանենք քրիստոնէական արժէքները»: Պատրիարքին այցելութիւնը պատմական կը նկատուի թէեւ ինք կը բացատրէ որ եկած է այցելելու համար Շէրսոնէզի թեմը որ Ֆրանսա կը գտնուի եւ այդ այցելութիւնը աւելի արագ իրականացաւ Եւրոպայի Խորհուրդին հրաւէրին պատճառով:

ՔԱԲՈՒԼԻ ՄԷՋ (Աֆղանիստան) քամիքաղ մը որ զինուորական զգեստ կը կրէր պայթեցուցած է իր կրած ռումբը զինուորներ փոխադրող հանրակառքի մը քով: 30 մեռեալ կար (գլխաւորաբար զինուորներ) եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Թալիպանները տէր եղած են ոճրափորձին: Նախագահ Քարզայ կրկին հրաւէր կարդացած է որ երկխօսութիւն մը ստեղծուի, բայց, Թալիպանները մերժած են, այն առարկութեամբ, որ Քարզայի կառավարութիւնը խամաճիկ կառավարութիւն մըն է, որ հեղինակութիւն չունի:

ԱՆԳԱՐԱ ԵՒ ՊԱՂՏԱՏ Սեպտ. 28ին համաձայնագիր մը ստորագրած են միասնաբար գործակցելու համար Քիւրտերու (ՓՔՔ) ապստամբ տարրերուն դէմ, որոնք հաստատուած են Իրաքի հիւսիսը: Համաձայնագիրը թոյլ չի տար որ Թրքական զօրքերը սահմանը անցնին հալածելու համար Քիւրտերը բայց, երկու երկիրները յանձն առած են պայքարելու անոնց դէմ: Այս նախաձեռնութիւնը քննադատուած է Իրաքի քիւրտ ղե-

(Շար.ը Դ. էջ)

## ՊՈԼԻՍ

### Հ. ՏԻՆՔԻ ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ ԵՒ ՑՆՑՈՂ ՓԱՍՏԱՆԻՒԹ ՄԸ

Հոկտեմբեր 1ին Պէշիկթաշի Ծանր պատիժներու ատեանին առջեւ կը շարունակուէր Հ. Տինքի սպանութեան դատը: Դատարան կը ներկայանային 19 ամբաստանեալներ որոնց ութը բանտարկուած են: Անոնց մէջ կան ոճրագործը, ոճիրը պատուիրողները: Առաջինին տարիքը 18էն վար ըլլալուն պատճառով դատը դռնփակ տեղի կ'ունենար:

Տինք ընտանիքին փաստաբանը Ֆ. Զէթին կրկնած է թէ դատավարութիւնը մեծապէս կարեւոր է Թուրքիոյ ապագային համար, աւելցնելով որ հանրութեան հետաքրքրութիւնն ու նեցուկը կ'ակնկալեն:

Դատավարութեան առնչութեամբ «Ցեղասպանութեան եւ ազգայնականութեան դէմ» շարժումը գլխաւորելով նոյն բնոյթի այլ կազմակերպութիւններ, ցոյց մը պատրաստած էր ատեանի շէնքին առջեւ: Անոնց յայտարարութեան մէջ ըսուած էր. «... Հ. Տինքը դատող ատեանին առջեւ միայն ափ մըն էինք: Ատոր փոխարժէքը վճարեցինք մեր եղբօր կորուստով: Այսօր Ռաքէլ Տինքի, Սեւանի, Արատի ու Տէլալի (Հ. Տինքի կինն ու զաւակները) քով, ճիշդ ինչպէս անոր յուղարկաւորութեան օրը, լուռ ձայն մը պիտի հնչեցնենք: Ատեանին առջեւ կը սպասենք բոլոր անոնց որոնք դէմ են խաւարին ու արդարութիւն կը պահանջեն»:

Դատավարութեան նախորդած չորեքշաբթի օրը (՞) Դատավարութեան նախորդած չաբաթավերջին հրապարակուած էր ոճիրին մասին նոր փաստանիւթ մը. ան հեռաձայնի խօսակցութեան մը արձանագրութիւնն է: Խօսակցութիւնը կատարած են ոճիրին առնչուած անձերէն ոստիկանութեան մատնիչ նկատուած Է. Թունճէլ եւ ոստիկան Մ. Զ.: Շշմեցնող են յատկապէս երկրորդին արտայայտութիւնները. հայհոյալից, կոպիտ խօսակցութեամբ մը կ'ըսէ թէ ոճրագործը յանձնելու բնաւ պէտք չկայ, «եթէ մարդը սատկեցաւ, սատկեցաւ», ինք հետաքրքրուած չէ թէ ո՛վ էր այդ գործը կատարողը: Իսկ Թունճէլ կը պատասխանէ. «Ձեզ կարծեր որ մեզի հետ կապ ունենայ... բայց ողջ ըլլայ, ո՛վ որ գործած է այդ արարքը»:

Շատ շրջանակներ զարմանք կը յայտնէին որ նման փաստանիւթ մինչեւ այսօր նկատի չէ առնուած:

***

Սեպտեմբեր 28ին Սամսոնի մէջ սկսած է դատավարութիւնը այն երկու ոստիկաններուն որոնք ոճիրէն ետք ամենայն հպարտութեամբ լուսանկարուած էին Հ. Տինքի ոճրագործին հետ, իրեն վերաբերելով որպէս հերոս մը: Այդ լուսանկարներուն հրապարակումը գայթակղութեան պատճառ եղած էր, նեղ կացութեան մատնելով Թրքական ոստիկանութիւնը:


## ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

### ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽ

Աւելի քան 230 սրբագրութեան պահանջներ արձանագրուած են «Եւրոպական միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւնները» տեղեկագրին առնչութեամբ. ան քուէարկութեան կը դրուի Հոկտ. 3ին, Եւրոպական խորհրդարանին Արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ: Տեղեկագիրը որ պատրաստուած էր հոլանտացի երեսփոխանուհիի մը կողմէ, քննադատուած է նոյնիսկ իր պատկանած Քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութենէն երեսփոխաններու կողմէ: Քննադատութիւնները կը շեշտեն յատկապէս թէ տեղեկաբերը պատուար քաշած է կարեւոր շատ մը հարցերու առջեւ ինչպէս՝ Քիւրտերու ընկերամշակութային հարցերը, Կիպրոսի գրաւումը, Թուրք պետութեան վերին մակարդակներուն վրայ ցեղապաշտ ուժերու ներկայութիւնը, եւլն.:

Սրբագրութեան բազմաթիւ պահանջներ առնչուած են հայկական հարցերու գրաքննութեան երեւոյթին: Շատ մը երեսփոխաններ շեշտած են թէ Թուրքիայէն կը պահանջեն բացայայտ կերպով ճանչնալ Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ վերջ տալ Հայաստանի շրջափակումին:

# ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ (3)

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

Մեր տունէն Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանը երթալու համար հանարկառք նստիլ հարկաւոր էր: Ասիկա ինծի համար նորութիւն պիտի ըլլար: Նախակրթարան յաճախեր էի հետիոտն, վեր ի վարոյ քան–քան հինգ վայրկեան քալելով: Իսկ հիմա տոմսակ պիտի գնէի: Աշակերտներու համար ճանչցուած դիւրութենէն օգտուելով «փասօ» մը հանեցինք, վեշհալ կընով ճամբորդելու համար. 3 ղրուշ կ՚արժէր տոմսակը: Մայրս 50 ղրուշ կը գնէր գրպանս ամէն Երկուշաբթի առաւօտ: Այս գումարը բաւաբար էր թէեւ ճամբու ծախքի համար, սակայն երբեմն ուտելու բան մը գնել եթէ ուզէի, մնացածը հազիւ թէ բաւէր: Թերեւս աստ հետեւանքով է որ կարճ ժամանակի մէջ տիրացայ երկու վտանգաւոր սովորութիւններու ընկերոջս դրդումով: Անգամ մը նկատեր էի որ դասընկերներէս մէկը, որ մեր բնակարանէն շատ հեռու չէր բնակեր եւ որ գինքը գրեթէ ամէն առաւօտ կը խաչաձեւէի, փոխադրութեան տոմս չէր գներ, հակառակ ինծի պէս «փասօ» ունենալուն: Երբ իրեն հարց տուի թէ ինչո՞ւ չէր ուզեր գնել, գլխ արհամարհանքով յանդիմանեց, ըսելով թէ ինծի պէս անխելք չէր ամէն օր վճարելու 6 ղրուշ երթ ու դարձին գին: Վիճաբանեցանք: Ըսի որ եթէ ստուգող պաշտօնեան անցնէր, ինք կը պատժուէր եւ ծնողքն ու դպրոցն ալ տեղեակ կը պահուէին: Կրկին հեգնական ժպիտով մը փոխադարձեց. «կծիկը կը գնե՛ս»: «Բայց ի՞նչպէս» հարց տուի: «Հանրակառքէն վար կը ցատքե՛ս», «վտանգաւոր է – ըսի,– մէկ տեղդ կը վիրաւորուի...», «ամէն արարք իր յատուկ կանոնները ունի բարե՛կամս – ըսաւ, – դուն ալ բանէ խապար չես եղեր»: «Ես ատանկ բաներ չեմ ըներ – ըսի,– ծնողքս եթէ իմանայ, ի՞նչ կը պատասխանեմ...»: Այսպէս է որ առժամաբար վերջակէտը դրինք այդ խօսակցութեան: Այսուհանդերձ, ընկերոջս առաջարկները գլխ խորունկ մտածումի մղեցին: Նախ կը փափաքէի հանրակառքէն վար ցատքելու ձեւը սորվիլ: Այս արարքը ամէն բանէ առաջ ինծի ճարպիկութեան մէկ նշանը կը թուէր: Յաճախ կը տեսնէի երիտասարդներ, նոյնիսկ չափահաս մարդիկ որոնք արագընթաց հանրակառքէն մէկ ոստումով կը ցատքէին ճամբուն վրայ կատարեալ վարպետութեամբ, առանց իրենց հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելու: Արդէն հանրակառքի կայանին մեր բնակարանի նկատմամբ քիչ մը հեռու ըլլալն ալ փափաքիս իրագործման արդարացի պատճառներէն մէկն էր: Ճիշդ մեր փողոցի մուտքին առջեւ կրնայի ցատքել վար եւ ժամանակ կը շահէի:

Վերջապէս ընկերոջս տեղին թելադրանքներուն հետեւելով շուտով յաջողեցայ հանրակառքէն վար ցատքելը սորվիլ եւ այս մէկը փափաքած տեղս: Կը մնար գործողութեան երկրորդ փուլը. հանրակառք բարձրանալ, երբ ան ընթացքի մէջ է: Այս մէկը միւսէն ալ աւելի դիւրին էր: Ամիս մը չանցած ամենայն ճարպիկութեամբ այս գործողութեանց գաղտնիքին տիրացայ: Սկիզբները տոմսակի օրինազանցութիւնը չէի փորձեր: Բայց քիչ չանցած ընկերս որ ինծի քայլ առ քայլ կը հետեւէր, յիշեցուց որ այս սորվածս բանի մը չէր ծառայեր եթէ պէտք եղած պահուն չգործադրէի զայն, եւ ալ տոմսակ գնելս աւելորդ էր: Պէտք է խոստովանիլ որ ան մինչեւ հիմա որեւէ հարց չէր ունեցած այս ուղղութեամբ: Փորձութիւնը հետզհետէ աւելի զգալի դարձաւ ինծի համար: Ուստի սկսայ տոմսակ չգնել: Բայց այս արարքը տեւական բնոյթ չունեցաւ: Միշտ զոյգն վախ մը գլխ կը չարչարէր. հապա՞ եթէ բռնուիմ, հապա՞ եթէ ուշանամ վար ցատքելու... Վերջապէս քանի մը ամիս փորձելէ յետոյ հրաժարեցայ, որովհետեւ երկու–երեք անգամ ծայրը ծայրին կրցայ խոյս տալ պաշտօնեային ձեռքէն: Այսուհանդերձ հանրակառքէն ցատքելու վարժութիւնս երկար տարիներ տեւեց:

**

Կեդրոնականի առաջին երկու տարիները գլխ մեծապէս տպաւորած են, ուսումնական գոհացուցիչ պայմաններուն առընթեր:

Ընկերական մթնոլորտը, դասընթացքները, մարզական եռուզեռը, կէսօրուան ճաշերը... Այո՛, մանաւանդ կէսօրուան ճաշերը մասնայատուկ խանդավառութեան պահեր էին: Երբ նոր մտեր էի 6րդ դասարան եւ ա՛լ սակառ պիտի չկրէի կէսօրուան ճաշերուն համար, ինծի համար յեղաշրջական երեւոյթ էր այս պարագան. ուսուցիչներու հոգատար հսկողութեան տակ բարձրացող պատառաքաղ եւ գդալներու հաւաքական աղմուկին հետ առաջին անգամ պիտի ունկնդրէի Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ»–էն զանազան կտորներ՝ բարձրագոյն դասարանի մեր «աղբարիկ»ներուն բարեջան սպասարկութեամբ: Այդ քաղցրահունչ նուագին հեռաւոր թրթռացումները տարիներու խորքէն դեռ կը հասնին ականջիս: Զորեքշաբթի կէսօրուան ճաշը կատարեալ քէյֆ վայելք էր բոլորիս համար: Նրբերշիկով գետնախնձորի խիւսակ: Վրայէն չամիչ եւ ծիրանով մրգաջուր: Պատառաքաղի եւ դգալի արագ հարուածներով մեր պնակները մաքրելէ վերջ, երբ «Յակոբ աղան»՝ մեր տնտեսհայրիկը եւ սպասարկողը, կրկին կ՚երեւէր իր խոշոր սանն ու շերեփը բռնած, պնակներր կը բարձրանային միահամուռ, երկրորդ բաժինը վայելելու համար: Իսկ մրգաջուրի երկրորդ սպասարկութեան պահուն, մտերիմ դասընկերներէս մէկուն կանչը դեռ ականջներս կը թնդացնէ. «Յակոբ աղա՛, հատիկէ՛ն եւ ջուրէն, հատիկէ՛ն եւ ջուրէն»:

Ինչպէս ծանօթ է Կեդրոնականի սաներուն, վարժարանը պարտէզ չունի իբրեւ զբօսանքի վայր, ոչ ալ մարզադետին: Բազմայարկ շէնքին վերջին յարկը վրան գոց պատշգամ մըն է, որ երեք բաժիններէ կը բաղկանայ: Այս կրադիւսէ յատակով պատշգամներն են որ իբրեւ զբօսանքի վայր, ինչպէս նաեւ իբրեւ մարզադաշտ կը ծառայէին տղոց: Մէջտեղի երկրորդ պատշգամին մէջ յաճախ բարձրագոյն դասարանի աշակերտները կողովագնդակ կը խաղային, իսկ աւելի փոքրերր ոտնագնդակ: Երբ ոտնագնդակ կ՚ըսեմ, պէտք չէ հասկնալ այն մարզաձեւը զոր կը խաղան կաշիէ գնդակով, երկու դարպասներու միջեւ: Մեր ոտնագնդակի մրցումները նոյնիսկ քաուչուէ գնդակով տեղի չէին ունենար, այլ թուղթէ գնդակով: Անոնք որոնք փորձառութիւնը չեն ունեցած թուղթէ գնդակ մը ոտքով հարուածելու, շատ հաւանաբար սկեպտիկ են եւ խիստ տղայական գտնեն այս զբօսակերպը: Տղայական ածականը ընդունելի է, այսուհանդերձ եթէ գնդակը մասնագէտ ընկերոջ մը ձեռքէն ելած է. ձեզ կը վստահեցնեմ որ աքանչելի խաղամիջոց է. գնդակը նոյնիսկ ոստումներ կ՚ընէ քարէ մարզադաշտին վրայ: Կէսօրուան ճաշէն առաջ կը պատրաստուէր թուղթէ գնդակը: Սերտողութեան տետրակներէ փրցուած էջեր կը յանձնուէին մեր մասնագէտ ընկերոջ որ հարկաւոր տաղանդը ունէր: Նախ որոշ թիւով էջերէ կազմուած միջուկ մը կը պատրաստէր զոր յաջորդական փաթթոցներու ձեւով կը ծրարէր ոլոր մոլոր, միշտ ուշադիր ըլլալով որ պինդ զանգուածը վերջնական գունտի ձեւը առնէ: Վերջապէս կը սկսէր կապելու գործողութիւնը: Կապոցը կանոնաւոր չերտեր ձեւացնող շրջանակներէ կազմուած պէտք է ըլլար: Մեր ընկերը յաճախ երկու գնդակ կը շինէր, որովհետեւ կը պատահէր որ կա՛մ գնդակը զօրաւոր հարուածով մը փողոց իյնար, կամ ուղղակի «պայթէր», աւելի ճիշդը կապոցը փրթէր եւ պարունակութիւնը տարանջատուէր:

Ճաշէն վերջ երեք քառորդ ժամ ունէինք զբօսնելու, որ թարգմանի՛ ոտնագնդակի մրցումներու համար: Ես անշուք բերդապահ մըն էի, թէեւ ճկուն՝ որուն իրաւունք ճանչցուած էր մաս կազմել մրցակից խումբերէն մէկուն: Արիւն քրտինքի մէջ տեղի ունեցող այդ մրցումներուն արձագանգները ու վիճաբանութիւնները յաջորդող դասաժամէն սկսեալ օրեր կրնային երկարաձգուիլ:

Քրտնաթոր տուն կը վերադառնայի երբեմն, երբ արձակման ժամէն վերջն ալ պատշգամ բարձրանալով նոր մրցումի մը կը մասնակցէի, այսպիսով խաղին յոգնութիւնը վրայէս չնետած:

(Մնացեալը յաջորդով)

# ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂՈՒՄ

ԼՈՒՍԻՆԷ ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

Խուան Ծիւի Սանը, Խուան Գոն և Խուան Քայ Թին միակ Չինացիներն են, ովքեր արդէն մէկ տարի է, ինչ ապրում են Լեռնային Ղարաբաղում: Սակայն Ղարաբաղում տեղացիները նրանց «կնքել» են այնպիսի անուններով, որոնք աւելի դիւրին են յիշւում. Խուան Ծիւի Սանը դարձել է Ծիւան, Խուան Գոն Զոն՝ Գուրգէն, իսկ Խուան Քայ Թին՝ Աննա:

Միջազգայնօրէն չճանաչուած ԼՂՀ–ում բնակւողների գերակշռող մասը Հայեր են: Վերջին մարդահամարի տուեալներով, որն անցկացուեց 2005թ., Ղարաբաղն ունի 137.737 բնակիչ: 28 ամեայ Ծիւանը եւ 25 ամեայ Գուրգէնն ու Աննան ապրում են Ղարաբաղի Մարտակերտի շրջանի Վանք գիւղում: Նրանք «էկլեկտիկա» կոչուող հիւրանոցին կից չինական ռեստորանի խոհարարներն են: Չինացի խոհարարներին Ղարաբաղ է հրաւիրել հիւրանոցի տէրը՝ ռուսաստանաբնակ գործարար, արմատներով վանքեցի Լեւոն Հայրապետեանը, ընկերոջ՝ Չինաստանում ապրող հայ գործարարի միջոցով:

Չինացիներն ասում են, որ չէին պատկերացնում ապրել մի վայրում, որտեղ ոչ իրենց են հասկանում, ոչ էլ իրենք՝ տեղացիներին: «Բայց երեք ամիս յետոյ սկսեցինք խօսել Ղարաբաղ լեզու: Հասկացած չրնք հունց իլաւ, որովհետեւ մեզ սվրցրալ չըն վէչ մինը» (Բայց երեք ամիս յետոյ մենք սկսեցինք կամաց–կամաց խօսել Ղարաբաղի լեզուով: Ինքներս էլ չհասկացանք, թէ ոնց, ինչպէս ստացուեց, որովհետեւ որեւէ մէկը մեզ հետ յատուկ չէր պարապում, Լ.Մ.), Մարտակերտի բարբառով եւ չեշտով պատմում է Գուրգէնը: Չինացի խոհարարները ղարաբաղեան հայերէնով խօսում են դժուարանալով, բառեր փնտռելով, բայց, այնուամենայնիւ, նրանք կարողանում են բացատրուել, շփուել տեղացիների հետ, նրանց բառապաշարը հիմնականում կենցաղային մակարդակի է: Նախնական պայմանաւորուածութեան համաձայն՝ չինացի խոհարարները Ղարաբաղ էին եկել մէկ տարով: Ժամկէտը լրանալուն պէս Ծիւանը, Գուրգէնն ու Աննան ցանկութիւն յայտնեցին երկարացնել աշխատանքային պայմանագիրը եւս մէկ տարով: Վանք գիւղը Մարտակերտից հեռու է 53 քմ.–ով և տեղակայուած է շրջկենտրոնից հիւսիս–արեւելք ընկած տարածքում: Գիւղն ունի 1400 բնակիչ: Այդտեղ է գտնւում ղարաբաղցիների հպարտութիւններից մէկը, ամենայայտնի պատմական յուշարձաններից Գանձասար եկեղեցին՝ կառուցուած ԺԳ. դարում: Այս գիւղը, Ղարաբաղի այլ գիւղերի համեմատ, շատ բարեկարգ է: Գիւղի արտաքին տեսքից դատելով դժուար է հաւատալ, որ այնտեղ կրակոցներ են եղել: Իսկ Վանքում պատերազմի տարիներին թեժ մարտեր են ընթացել: Պատերազմի մասին կարող են յիշեցնել միայն Գանձասար եկեղեցու գմբէթի վրայ մնացած փամփուշտների հետքերը:

Վերջին տարիներին, ինչպէս իրենք՝ Վանքեցիներն են ասում, գիւղն ապրում է իր վերածննդի շրջանը: Գիւղում ակտիւ շինարարութիւն է ընթանում. կառուցւում են հիւրանոցներ, հանգստի գօտիներ, նոր դպրոց եւ նոյնիսկ կենդանաբանական այգի: Վանքում, ի դէպ, գործում է Ղարաբաղի միակ դիսկոտեկը, բացօթեայ կինոթատրոնը, հասարակական լողաւազանը: Այստեղ նոյնիսկ կայ տեղական ռատիօ–ընկերութիւն. «Ռատիօ Վանք»: Վանքի անունը վերջին տարիներին առընչւում է նաեւ այստեղ 2003ից անցկացուող ամէնամեայ «էշերի մրցոյթի» հետ: Մրցոյթ, որին տեղացիները կատակով «ղարաբաղեան կորիդա» են անուանում: Էշերի տէրերը էշերին նստած վազքով յաղթահարում են որոշակի սահման: Յաղթող է ճանաչւում ամենաարագաւազ էշը: Մասնակիցներին բաժանւում են յատուկ համազգեստներ: Յաղթողներին տրւում են 1000–1500–ական տոլար, իսկ մնացած մասնակիցները պարգեւատրւում են 50ական տոլարներով:

Ամէն տարի այդ մրցոյթը գրաւում է բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնեաների ուշադրութիւնը: Մրցոյթին հետեւելու են գալիս նոյնիսկ ծնունդով ղարաբաղցիներ, Հայաստանի նախագահ Ռոպէր Քոչարեանն ու վարչապետ Սերժ Սար-

գլանակը: Բայց չինացի Գուրգէնի համար Վանքը այլ արժէք ունի: Այստեղ է ապրում, ինչպէս Գուրգէնն է ասում, ամենագեղեցիկ ու ամենահետաքրքիր աղջիկը՝ իր առաջին սէրը: Այստեղ է ամենագեղեցիկ վայրը՝ այն Թաքստոցը, որտեղ ինքը հանդիպում է սիրած աղջկայ հետ: 10րդ դասարանցի աղջիկը Վանք գիւղից է: Գուրգէնը չի ցանկանում մանրամասներ պատմել ընկերուհու մասին, վախենալով, որ վերջինիս ծնողները կ'իմանան իրենց՝ առայժմ գաղտնի սիրոյ մասին: Ճիւանն ու Աննան ամուսիններ են: Ճիւանի ասելով իր համար Ղարաբաղը, Վանքը սիրելի դարձաւ միայն այն պահից սկսուած, երբ Ջինաստանից իրեն միացաւ Աննան: Նրանց երեք տարեկան որդին ապրում է Ջինաստանում, իրենց ծնողների մօտ, Գուանսաի քաղաքում: Հիւրանոցի տնօրէն 45 տարեկան Սվետլանա Լազարեանն ասում է, որ նրանք գրեթէ ամէն օր զանգահարում են իրենց որդուն: Իսկ երբ Աննան դեռ չէր եկել Ղարաբաղ, Ճիւանը օրը մի քանի անգամ էր զանգահարում Ջինաստան: Ճիւանն ասում է, որ Վանքում յատկապէս լաւ է այն պատճառով, որ ամէն նոր երեխայի ծնուելուն պէս գործարար Լեւոն Հայրապետեանը 500 տոլար է նուիրում այդ ընտանիքին: «Ափսոս Ջինաստանում այդպէս չէ... այնտեղ արգելում են մէկից աւելի երեխայ ունենալ»,– ասում է նա: Աննան յատկապէս զարմացած է, որ շատ կարճ ժամանակում նրան գիւղում բոլորը սկսել են ճանաչել ու բարեւել. «Ջինաստանում դու միլիոնից մէկն ես: Նոյնիսկ հարեւանդ քեզ դէմքով չի ճանաչում»: Ու չընայած դրան, նրանք խոստովանում են, որ երբ հիւրանոցում չինացի զբօսաշրջիկ են տեսնում, երեւի կարօտից դրդուած՝ առանձնայատուկ վերաբերմունք են ցուցաբերում, իսկ շատ յաճախ էլ՝ հետները երկար զրուցում են: Սվետլանա Լազարեանը, ով գիւղում համարւում է Ջինացիների ամենամտերմիկ մարդը, ասում է, որ գիւղացիները յարմարուել են օտարերկրեայ հարեւանների հետ եւ շատ սիրում են նրանց, բայց նեղւում են, երբ Ջինացիները կարողանում են հայերէն խօսել, իսկ իրենցից եւ ոչ մէկը չի կարողանում նոյնիսկ արտաբերել չինարէն բառեր: «Մի անգամ Ճիւանը գնացել էր Ստեփանակերտի շուկայ՝ մթերք առնելու: Վաճառողը՝ մտածելով, որ տուրիստ է, Թղթի վրայ գրել էր ընդհանուր գումարը՝ 6700 դրամ, եւ Թուղթը մեկնել Ճիւանին: Ճիւանն էլ նայել է Թղթին ու բարձրաձայն կարդացել. «վեց հազար եօթ հարիւր դրա՞մ: Վաճառողը կարգին վախեցել էր: Ջինացի, էն էլ՝ Ղարաբաղի հայերէնով...»,– հրճուանքով պատմում է Սվետան:

Սվետայի խօսքերով՝ Ջինացիները շատ շուտ են հայացել, սովորել են Թթի օղի խմել, կենաց ասել, իսկ ազատ ժամանակն անց են կացնում նարդի խաղալով:

Իսկ չինացի խոհարարները խոստովանում են՝ հայկական զոլման չեն փոխի նոյնիսկ կապիկի ուղեղի հետ, որն իրենց ասելով՝ ամենաԹանկարժէք ուտելիքն է համարւում Ջինաստանում: «Ամենասկիզբը վար եկալ ենք, պրինձից կման օրից պեն կերալ չենք, հացը սիրալ չենք, օրիշա մզեռի, բայց յետոյ վար կերանք, էլ անհամ պրինձ, սոս չկերանք ու Թոփալացանք շատ ուտելուց» (Սկզբից որ եկել էինք, տեղական ոչ մի բան չէինք ուտում, նոյնիսկ հացը մեզ համար տարօրինակ էր, բայց երբ սկսեցինք համտեսել, մի կողմ դրեցինք մեր անհամ բրինձն ու սոուսները... Հիմա զգում ենք, որ հայկական ուտելիքներից չաղանում ենք, Լ.Մ.),– մի կերպ բացատրում է Գուրգէնը, ով ի տարբերութիւն Ճիւանի՝ այնքան էլ լաւ չի խօսում «վանքերէն»:

Հիւրանոցում գտնուող զբօսաշրջիկները ներկայ էին մեր զրոյցին եւ հետաքրքրութեամբ լսում էին, թէ ինչպէս են Ջինացիները խօսում ղարաբաղեան հայերէնով: Ջինացի խոհարարները պատմում են, որ յաճախորդները, յատկապէս հայերը, երբ հասկանում են, որ իրենք՝ Ջինացիները, հայերէն են խօսում, յաճախ մոռանում են, որ եկել են ճաշելու, ու սկսում են իրենց հարցեր տալ՝ խօսեցնելու, «չինական չեչոտով ղարաբաղեան հայերէնը» լսելու համար: «Բայց մենք Վանք չենք եկել մարդկանց զուարճացնելու, մենք եկել ենք այստեղ չինական խոհանոց հիմնելու համար: Ճիշդ է, միշտ չէ, որ կարողանում ենք համապատասխան մթերք գտնել...»,– ասում է Ճիւանը: Ջինացի խոհարարներն ասում են, որ իրենք լաւ են զգում Վանքում, և դեռ ծրագրեր ունեն Ղարաբաղի հետ կապուած: Գուրգէնն ուզում է այստեղ ամուսնանալ, իսկ Ճիւանն ու զում են շատ երեխաներ ունենալ:

Լ. Մ.

«168 ժամ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

# ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

## ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծումը կատարուած է Սեպտ. 9ին: Պատարագած եւ օծումը կատարած է առաջնորդ Յովնան արք. Տէրտէրեան, որ իր քարոզին մէջ յիշած է թէ «անցնող տարիներուն անձկութեամբ սպասուած եկեղեցւոյ շինարարական աշխատանքները հասած են իրենց լրումին, ամբողջնելով հիմքերը Հայց. առաքելական եկեղեցւոյ, եւ տարակոյս չունինք, որ այս փառաւոր եկեղեցին՝ իր Թեւերուն տակ առնելով "Յովսէփեան" վարժարանը եւ ամբողջ համայնքը, իր ծառայութիւնները պիտի շարունակէ նոր եռանդով եւ հաւատքի խանդավառութեամբ»: Ցաւարտ արարողութեանց, յարակից «Աղաճանեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը:

***

## ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԻ 80ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» Թատերասրահին մէջ, Սեպտ. 16ին, տեղի ունեցած է Հայց. եկեղեցւոյ արեւմտեան Թեմի հաստատման 80ամեակի հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 1400 հոգի: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը, որ ներկայացուցած է Ամերիկայի Հայց. եկեղեցւոյ Թեմի հաստատումը 1898ին՝ Մկրտիչ Խրիմեան Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կողմէ, ապա՝ 1927ին, արեւմտեան Թեմի հաստատումը Գէորգ Ձ. Ամենայն Հայոց հայրապետին կողմէ, որպէս առաջնորդական հիմնադրամը Ֆրէզնոյի մէջ, ապա՝ 1957ին, առաջնորդարանին փոխադրութիւնը Լոս Անճըլըս, առաջնորդներու գործունէութիւնները, նոր ծուխերու հաստատումը, ճամբարի գնումը եւ նոր հոգեւորականներու ձեռնադրութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք առաջնորդ Յովնան արք. Տէրտէրեան խօսք առնելով նշած է թէ «80ամեակի տօնախմբութեան առիթով մեր կեանքին մէջ կը բացուի նոր հանգրուան մը՝ առաւել զարգացնելու Թեմը, յատկապէս նոր ու երիտասարդ եկեղեցականներու պատրաստութեամբ, մայր տաճարի եւ նոր եկեղեցիներու կառուցմամբ»:

***

## ԼԱ ՔՐԵՍԵՆԹԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ Բ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Լա Քրեսենթայի մէջ հայ համայնքի մը կազմութեան բ. տարեդարձը նշուած է Սեպտ. 9ին: Այս առթիւ պատարագած եւ քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ արք. Մարտիրոսեան: Ցաւարտ պատարագի կատարուած է յարակից սրահին բացման արարողութիւնը, որուն ընթացքին շնորհաւորելով համայնքը, հոգաբարձութիւնը, երեսփոխաններն ու տիկնանց օժանդակ մարմինը, առաջնորդը յոյս յայտնած է որ մօտիկ ապագային Լա Քրեսենթայի համայնքը եւս կ'ունենայ իր սեփական եկեղեցին: Ապա տրուած է ճաշ մը, որուն ընթացքին խօսք առած են Արտակ քհնյ. Տէմիրճեան եւ հոգաբարձութեան ատենապետ Տիգրան Տէր-Սարգիսեան: Սրահը պիտի ծառայէ քրիստոնէական դաստիարակութեան աշխատանքներուն, Ս. Գրքի սերտողութեան, երիտասարդաց հաւաքոյթներու եւ կիրակնօրեայ դպրոցի:

ԼՐԱՏՈՒ

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԵՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅՈՒՄ

Բրիւլովը առաջարկեց երկու տարով կարճել Հայվազովսկու ուսման ժամանակաշրջանը եւ հնարաւորութիւն տալ նրան ինքնուրոյն աշխատանքի անցնելու: Սեպտեմբերին ծովանկարչութեան ասպարէզում ունեցած բացառիկ յաջողութիւնների համար Հայվազովսկուն շնորհուեց առաջին կարգի ոսկէ մետալ, որը եւ իրաւունք էր տալիս նրան գեղանկարչութեան մէջ կատարելագործուելու համար մեկնել արտասահման: Ակադեմիայի խորհուրդը, սակայն, որոշեց.

«Ի նկատի ունենալով, որ Հայվազովսկու համար առաւել օգտակար կը լինէր, Ակադեմիայի յատուկ հսկողութեան տակ երկու տարով նրան ուղարկել Ռուսաստանի՝ յատկապէս հարաւում գտնուող ծովերը նկարելու: Խորհուրդը որոշեց Հայվազովսկուն երկու տարով ուղարկել Ղրիմ, այն հաշուով, որպէսզի ձմեռները վերադառնայ Ակադեմիա, հաշուետուութիւն ներկայացնի ամրան ամիսներին իր ստեղծածի մասին եւ միաժամանակ մասնակցի բնօրինակի դասարանի պարապմունքներին»:

Վրայ հասաւ 1838 Թուականը:

Հայվազովսկին օրացոյցում վաղուց էր նշել իր մեկնելու օրը: Ճանապարհի պատրաստութիւններն սկսուեցին: Նա յատուկ սիրով նուէրներ էր ընտրում մօր, հօր, աւագ եղբօր ու մանկութեան ընկերների համար: Պետերբուրգն արդէն անտանելի էր դարձել, ուզում էր ժամ առաջ հասնել տուն, հարազատների, սիրելի Սեւ ծովի մօտ:

Վերջապէս Ակադեմիայի գրասենեակում բոլոր ձեւակերպութիւններն աւարտւում են եւ նրան ուղեգիր են տալիս:

Պատանու սիրտը տրոփում էր այդ չոր, պաշտօնական տողերն ընԹերցելիս: Չէ՞ որ դրանք նրա առաջ ճանապարհ էին բացում դէպի հայրենի Տաւրիդա:

Հայվազովսկին ձեռքում ամուր բռնել է փայլուն Թուղթը եւ արդէն քանիերորդ անգամ կարդում է.

«Սոյնը ներկայացնող, կայսերական գեղարուեստից ակադեմիայի առաջին կարգի ակադեմիստ Յովհաննէս Հայվազովսկին, Նորին մեծութեան կայսերական բարեհաճութեամբ ուղարկւում է Ղրիմ՝ բնականից տեսարաններ նկարելու, մինչեւ 1839Թ. Մարտ ամիսն այն հաշուով, որպէսզի այնտեղ կատարած աշխատանքները վերադարձին ներկայացնի Նորին կայսերական բարեզնութեանը: Ի հաստատումն դրա եւ Պ. Հայվազովսկու ազատ շրջագայութեան համար, ինչպէս եւ ամբողջ Ղրիմի Թերակղզում անարգել տեսարաններ նկարելու եւ ամէնուրեք իշխանութիւնների կողմից հարկ եղած աջակցութիւն ստանալու համար, Կայսերական գեղարուեստից ակադեմիան Պ. Հայվազովսկուն տալիս է սոյն տոմսը՝ կնքեալ իր փոքր կնիքով:

> Կայսերական գեղարուեստից ակադեմիայի պրեզիդենտ, պետական խորհրդի անդամ, գաղտնի խորհրդական եւ այլեւայլ շքանշանների ասպետ՝
> Ա. ՕԼԵՆԻՆ»:

Իրերն հաւաքելուց յետոյ Հայվազովսկին ուղեւորուեց Տոմիլովի, Օլենինի, Վորոբիովի ու Զաուերվեյդի մօտ՝ հրաժեշտ տալու: Բոլորից վերջում գնաց Բրիւլովի տուն: Այստեղ էր եւ Գլինկան: Երբ երիտասարդ նկարիչն արդէն պատրաստւում էր սեղմել Բրիւլովի ձեռքը, Գլինկան պահեց նրան ու ինքը նստեց դաշնամուրի առջեւ: Նուագեց դէմքի խորհրդաւոր մի արտայայտութեամբ: Առաջին իսկ ակորդները Հայվազովսկուն ստիպեցին լարել լսողութիւնը. Նա ճանաչեց այն երգերն ու մեղեդիները, որ մի տարի առաջ, Կուկոլնիկների տանը երգել եւ նուագակցել էր ջութակով: Երբ վերջացրեց, Գլինկան շուռ եկաւ Հայվազովսկուն եւ ասաց.

– Շատ վաղուց մտածում էի «Ռուսլան ու Լիւդմիլա» անունով մի հէքեաթային օփերա գրել: Ձեր Թաթարական մեղեդիներն ինձ անչափ պէտք եկան...

Բրիւլովը Հայվազովսկուց պակաս յուզուած չէր: Նա վեր կացաւ բազմոցից ու սկսեց անհանգիստ յետ ու առաջ քայլել արուեստանոցում: Ապա, յանկարծ կանգ առաւ պատանու առաջ եւ հանդիսաւոր գոչեց.

– Թէ սերունդներն ի՞նչ կ'ասեն ծովանկարիչ Հայվազովսկու մասին՝ դեռ յայտնի չէ, բայց ձեր անունը յաւերժ կը մնայ մարդկանց յիշողութեան մէջ, Թէկուզ նրա համար, որ դուք «Ռուսլանի» արարչին նուիրաբերեցիք մի քանի փայլուն մեղեդի:

Ընկերները, որոնց հետ Հայվազովսկին Ակադեմիայում անցկացրեց համարեա հինգ տարի, շռնդալից ողջերԹ կազմակերպեցին նրա պատուին: Փոքրիկ սենեակում ամբողջ գիշեր նրա կենացին ուրախ բաժակաճառեր էին արտասանւում, երգում, պարում էին ու երդւում մինչեւ մահ – գերեզման չմոռանալ իրար: Լուսաբացին, երբ բոլորը ցրուեցին, Հայվազովսկին դուրս եկաւ փողոց՝ հրաժեշտ տալու Պետերբուրգին: Քայլերն ուղղեց դէպի Նեւան ու երկար մնաց նրա ափին նստած: Յիշողութեան մէջ իրար յետեւից յառնեցին այստեղ անցկացրած վերջին տարիների դէպքերը, եւ նա մի տեսակ ցաւ զգաց այս հզօր քաղաքից, սիրելի, հարազատ մարդկանցից բաժանուելու համար: Պատանին սառցածակ գտաւ գետի վրայ եւ գրպանից մի արծաթադրամ դուրս բերելով նետեց Նեւայի մութ ջրերի մէջ: Նա հրաժեշտ էր տալիս Պետերբուրգին՝ Պուշկինի, Գլինկայի ու Բրիւլովի քաղաքին:

(Շար. 81)

## CONDOLEANCES

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France adresse ses sincères condoléances à M. Yves TERNON ainsi qu'à toute sa famille suite au décès de son fils **Gilles.**

## CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

**Ciné-Club «Rouben Mamoulian»**
Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN,** réalisateur

**attention changement de date**

**Samedi 6 octobre à 20 heures (et non pas jeudi 4 octobre)**
pour le film documentaire de SERGE AVEDIKIAN

**RETOURNER**
**(Nous avons bu la même eau)**
en présence du réalisateur

Directeur des programmes : **ARTO PEHLIVANIAN**

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

**UCFAF**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS
**organise**

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner : **01. 44. 59. 23. 50.**

(Շար. Ա. էջէն)

կավարներուն կողմէ, որոնք օրինաւոր չեն նկատեր նման համաձայնագիր մը: 3000 կը նկատուին ՓՔՔ–ի մարտիկները հիւսիսային Իրաքի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ–արեւելեան ծայրամասին՝ Շըրնաքի գաւառին մէջ հանրակառքի մը վրայ բացուած կրակոցները 13 հոգիի մահուան պատճառ եղած են: Արարքը կը վերագրուի քիւրտ զինեալ խմբակներու (ՓՔՔ): Հանրակառքին 15 ճամբորդներէն եօթը գիւղերու անտառապահներ եղած են: Անոնք պետութեան կողմէ պաշտօնի կոչուած անձեր են որոնց պարտականութիւնն է որսալ, կամ մատնել քիւրտ զինեալները:

ՄԻՇԷԼ ՓԼԱԹԻՆԻ՝ ՈՒԷՖԱ–ի նախագահը, ըստ Թուրք մամուլին, ընդունած է Թուրքիոյ «դեսպան»ը լըլլալ ու Ֆրանսայի մէջ դրական պատկեր մը տալ այդ երկրէն: Յանձնառութեան համաձայնած է Պոլսոյ մէջ Թուրքիոյ մարմնամարզի պետական նախարարին հետ հանդիպումի մը ընթացքին. այս վերջինն է որ ուզած է Փլաթինիէն օգնել իրենց, Թուրքերու բարեմաղթութիւնները փոխանցել նախագահ Սարքոզիի ու բարեխօսել, որպէսզի Եւրոպական միութեան անդամակցութեան հոլովոյթը դրական ընթացք մը առէ: Մ. Փլաթինի իր կարգին թելադրած է որ Թուրքիա աւելի ազդեցիկ եւ գործօն լոպի մը ունենայ:

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

## CONFERENCE

**LE Centre Culturel SAINT MESROB à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**GREGOIRE DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Première projection en France du nouveau film de Viguen TCHALDRANIAN

**"LA PRETRESSE"**

En présence de son réalisateur
**Dimanche 7 octobre à 17 heures**
à la Salle «Rossini»
6 rue Drouot — 75009 Paris
Réservations :

**06 64 38 00 25 / 01 47 37 28 93**

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS

## ECOLE SAINTE CROIX

Les cours de langue arménienne, de catéchisme, de chant et danse arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2007-2008,
**à partir du samedi 6 octobre de 14h à 17h15**
au 13 rue du Perche — 75003 Paris
Pour les inscriptions, s'adresser au Père Curé de la Paroisse :
Tél. : 01 44 59 23 50
Mob. : 06 72 57 94 84.

## Date à retenir

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens CCAF de Paris

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Թոփալեանէ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեանէ (Շարվիլօ) 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեանէ (Թավերնի) 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Փափազեանէ 100 Եւրօ ժաճ Մատոյեանի մահուան առթիւ:

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

**Section «Araxe» de Lyon - Villeurbanne**

**Le Dimanche 7 octobre à 16 heures**

## «Contes et légendes d'Arménie»

au Centre Culturel & de la Vie Associative de Villeurbanne
234 Cours Emile Zola

La Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne de la Croix Bleue propose un après-midi de conférence-lecture-narration... et se réjouit d'avance de vous faire découvrir ou redécouvrir en présence de l'auteur Reine CIOULACHTJIAN, ces contes venus du fond des âges de l'Arménie.

Participation aux frais 8 euros pour les adultes et 5 euros pour les enfants à partir de 8 ans.

Vente des billets sur place le 7 octobre à partir de 15 heures ou auprès des membres de la section.

Pour tous renseignements
☎ **04 78 45 17 55**

□

## MARSEILLE

**Section «Sossé Mayrig» La Ville**

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :
— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝

ԹԱԼԻՆ-ի

համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» սրահը:

Կանխաւ ապահովել տեղերը:

□

TELEVISION
**FRANCE 2**
**Jeudi 4 octobre à 20h50**
L'HYMNE AZNAVOUR
(Envoyé spécial)

«Un portrait intimiste qui révèle certains aspects jusque-là méconnus de cet artiste. L'occasion pour les admirateurs de ce «Grand Monsieur de la chanson française» de le retrouver à travers les moments clés de sa carrière. Pour les autres ce sera la chance de découvrir un artiste intemporel et essentiel».

(«TELE 7 JOURS»)



**CHENE**

**RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES 1er ET 2 DECEMBRE**
pour la
GRANDE BRADERIE DE NOEL DE CHENE FRANCE

## Reprise des Cours d'Arménien

Année scolaire 2007 — 2008

SEVRAN

**Samedi 6 oct. à 14h00** tous niveaux enfants
**Lundi 8 oct. à 20h30** cours adultes
à la Maison de la Croix Bleue,
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements : **01 43 83 87 68**

**Rhône-Alpes**

GRENOBLE

Les cours ont lieu au local CBAF
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Inscriptions et renseignements auprès de Nicole SABOUNDJIAN
Au 06 85 32 50 13
Reprise des cours le **6 octobre à 14h30**

VALENCE

Les cours ont lieu les mercredis de 9h à 11h30 et de 14h à 16h selon le niveau et les samedis de 14h à 16h : activité danse.
à la MCA de Valence, 32 rue Pompery
26500 Bourg les Valence
Renseignements : **04 75 55 12 49**

**PACA**

MARSEILLE

**Mercredi 10 octobre à partir de 13h30**
Renseignements : **06 29 57 01 91**

**

Les cours d'Arnouville, d'Issy et de Paris ont été annoncés et ont déjà commencé, ceux de Vienne commencent le **22 septembre** comme cela a été annoncé.

□

L'ATRIUM ET LA CROIX BLEUE
Section de CHAVILLE
en partenariat avec France Arménie et AYP FM
présentent

## LE GRAND ORCHESTRE ARMENIEN

La plus grande formation de musique traditionnelle arménienne d'Europe

**LE SAMEDI 6 OCTOBRE**

**2 CONCERTS :**
**17 heures et 20 heures 45**

**Réservations :**

**— 01 30 70 08 02**
**— 01 41 15 22 92**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
MERCREDI
3 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.797 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.797

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Ոճրային յատուկ ատեանին առջեւն է, որ Հոկտ. 1ին բացուեցաւ Ռաշիտ Ռամտայի դատավարութիւնը, որ կը վերաբերի 1995ի ոճրափորձերուն (Սէն-Միշէլ, 8 մեռեալ 150 վիրաւոր, Հոկտ. 6 եւ Հոկտ. 17)։ 38 ամեայ Ալժերացին կը նկատուի ոճրափորձերը ֆինանսաւորողը, ինչ որ կը հերքէ եւ իր փաստաբանն ալ ազատ արձակումը կը պահանջէ։

ԺԻՒՓԷ, որ պարտուեցաւ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, որոշած է «յստակացնել կացութիւնը» եւ այս յըստակացման համար, թեկնածու է թաղապետական ընտրութիւններուն (Մարտ 2008) մնալու համար Պորտոյի քաղաքապետ իր աթոռին վրայ։ Ինչ կը վերաբերի Նէօյիի քաղաքապետութեան, բողոքները կը շարունակուին եւ նոյնիսկ տեղական Իւ.Էմ.Փէ.-ն կը մերժէ Սարքոզիի պարտադրած իր բանբերը (Մարթինոն)։ Ընկերվարական Պընուա Համոն վրդովուած է Սարքոզիի Նէօյի այցելութենէն, երբ, կ՚ըսէ.– «Թագաւորը կու գայ իր գահաժառանգը պարտադրելու»։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամները համաձայնութեան եկան Հոկտ. 1ին թղթատարական գետնի վրայ, այլ խօսքով 2011էն 50 կրամէն նուազ կշռող նամակներու ցրուումը բոլորովին ազատ է։ Ֆրանսա կրցած է պահպանել իր հանրային սպասարկութիւնը։ 2011 Յունուար մէկէն կը սկսի մրցակցութիւնը։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ մէջ, երեսփոխանական ընտրութիւններու վաղորդայնին երկու գլխաւոր կուսակցութիւնները յաղթանակ կը բացագանչեն շփոթութիւն ստեղծելով։ Նարնջագոյն համախմբումը, զոր կը վարէ Տիմոշէնկօ հաւանաբար յաղթած է, բայց, նախագահ Իուշչենկօ քննութիւն պահանջած է կարգ մը շըրջաններու մէջ, ուր քուէախոյզներու աշխատանքը յապաղում կրած է։

ՊԻՐՄԱՆԻՈՅ Ժունթայի ղեկավարը ի վերջոյ հաւանած է տեսնուելու ՄԱԿ-ի բանագնացին հետ, զոր կ՚ընդունէր Հոկտ. 2ին։ Նախապէս, Արտաքին նախարարը յայտարարած էր, որ վանականներու ցոյցերու ետին օտար պետութիւններ կան, առանց ճշդելու անոնց անունները։ Այլ հարց մըն ալ կայ, այն է որ բազմաթիւ վանականներ անհետացած են, ոչ փողոցն են ոչ ալ վանքերու մէջ։

ԼԻՈՆԻ դպրոցներուն մէջ, 2008ի վերամուտին ճաշացուցակներ պիտի հաստատուին առանց միսի, ինչ որ Լիպէրասիոն (Հոկտ. 2) մկրտած է «լաիք եւ էքիւմէնիք ճաշացուցակ»։ Այս ձեւով ջանք կը թափուի լուծելու համար զանազան կրօնքներու պատկանող երախաներու պահանջները։

ՊՈՒՏԻՆ չուզեր իշխանութիւնը կորսնցնել քանի չի կրնար կրկին ներկայանալ նախագահութեան, ուրեմն կը պատրաստուի իր յաջորդին (2008) վարչապետը դառնալ։ Այս որոշումը հաղորդած է Հոկտ. 1ին, իշխանամէտ «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութեան համագումարին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Շրընաք գաւառին մէջ հանրակառքի մը վրայ բացուած կրակոցներու պատասխանատուութիւնը Թրքական ժանտարմին կը վերագրէ քըրտական Ժողովրդական պաշտպանութեան ուժերու ղեկավարութիւնը։ Մինչդեռ արարքը ներկայացուած էր որպէս ՓՔՔ-ի գործածը։ Քրտական ուժերու հրամանատարութիւնը պահանջած է որ 13 հոգիի մահով աւարտած գործողութեան հեղինակները յայտնաբերուին ու հարցաքննուին։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ յայտարարած է Սեպտ. 27ին, որ որոշած է Հոկտեմբեր 10ը հռչակել «Մահապատիժի Դէմ Օր», անտեսելով Լեհաստանի ընդդիմութիւնը։ Վարշաւա անգամ մը արգելք եղած էր նման որոշումի մը Եւրոպական Միութեան մէջ իր վէթօն դնելով, բայց, ծրագրին դէմ չէր կրցած ըլլալ Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ, ուր պարզ մեծամասնութիւնը կը բաւէ։

ՀՈԼԱՆՏԱ

## ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԸ ՓԱԿԱԾ Է ԹՈՒՐՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Հոլանտայի Քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութեան Թուրք մէկ թեկնածուն՝ Օ. Էրմանը Հայկական ցեղասպանութիւնը ժխտելուն պատճառաւ չէ կրցած Եւրոպական խորհրդարանին երեսփոխան դառնալ։ Կուսակցութիւնը թեկնածուներու ցանկէն հանած է անոր անունը։

Էրմանը յայտարարած է թէ եթէ իրմէ ակնկալուածը ընէր եւ ըսէր թէ կ՚ընդունի Ցեղասպանութիւնը, պիտի չկարենար իր Թուրք ընտրողներուն ուզած քաղաքականութիւնը վարել։

Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակը հաղորդագրութեամբ մը ողջունած է հոլանտացի քրիստոնեայ-դեմոկրատներու կեցուածքը, շեշտելով թէ ժխտողականութիւնը արտայայտութեան ազատութեան դիմակին տակ միայն կը խթանէ ցեղային ատելութիւնը։

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՄԱԿ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հոկտեմբեր 1ին արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նիւ Եորք մեկնած է, մասնակցելու ՄԱԿ-ի գլխաւոր վեհաժողովին 62րդ նստաշրջանին։ Յաջորդ օրը ներկայ կը գտնուէր Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան արտաքին գործերու նախարարներուն ոչ պաշտօնական հանդիպումին։ Հետաքրքրականը Թուրքիոյ իր պաշտօնակից Ա. Պապաճանի հետ հանդիպումն էր որ ծրագրուած էր նոյն օրերուն։

Հոկտ. 3ին Վ. Օսկանեան ելոյթ կ՚ունենայ վեհաժողովին նիստին, իսկ յաջորդ օրը նոյն վեհաժողովին միջկրօնական եւ միջմշակութային գործակցութեան յատուկ նիստին։ Նոյն օրը նախատեսուած է հանդիպում մը Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ։

***

### ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Կրթութեան, գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեան Սեպտ. 28ին կառավարութեան ներկայացուցած է մինչեւ 2015 կրթութեան զարգացման համալիր ծրագիր մը։ Նպատակն է հայաստանեան կրթական ծրագիրը, չափանիշերը եւ որակը եւրոպական կրթական համակարգին համապատասխան մակարդակի բերել։ Համահայկական կրթական դաշտի ստեղծումը եւս նպատակներէն մէկն է, ներգրաւելու համար սփիւռքահայ ուսանողներ եւ զարկ տալու հայագիտութեան։

«Հայագիտութիւնն այսօր ճգնաժամային վիճակում կարելի է համարել ոչ միայն Սփիւռքի կրթօճախներում, այլեւ հէնց մեր հանրապետութեան կրթական հաստատութիւններում, ուստի այս ոլորտի զարգացումը կեանքի կոչելու համար նախատեսում ենք հայագիտութեան զարգացման պետական ծրագիր», ըսած է նախարարը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

## Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ 1915-Ի ՄԱՍԻՆ՝ «ԵԹԷ ՅԱՆՑԱՆՔ ՈՒՆԻՆՔ ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆՔ»

Նիւ Եորքի մէջ Թուրք ներկայացուցիչներու եւ համայնքին հետ հանդիպումէն ետք վարչապետ Թ. Էրտողան պատասխանած է 1915ի առընչուած հարցումներու ալ։ Կրկնած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի գրած նամակով ըրած առաջարկները – պատմաբաններով, իրաւագէտներով մարմին կազմել, արխիւները բանալ, եւլն., –, ապա ըսած. «Ատկէ ետք միայն կ՚որոշենք. եթէ որպէս Թուրք, Թուրքիա մենք այդ խնդրին մէջ յանցանք ունինք, մեր պատմութեան հետ հաշուեյարդար կը տեսնենք, ըսի։ Չըպատասխանեցին, որովհետեւ պարկեշտ կեցուածք չունին։ Հոս Սփիւռք ունին. բայց կը խօսիմ. անոնք շահերու ցանց մըն են եւ հետամուտ են իրենց շահերուն։ Տեսէ՛ք, արգելք եղան Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին դասախօսութեան։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ ներկայիս մեզի հետ միասնաբար ապրող հայ քաղաքացիները մեզմէ գանգատ չունին։ Իմ կուսակցութեանս մէջ Հայեր կան»։

«ԳԱՆԳԱՏ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՅԵՐ»ՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Հ. Տինքի սպանութեան լուսանկարներուն վրայ երգիչ Թիւրիւթի երգած ըմպանական տողերէն ետք, աւելի սարսափելի նոր տեսերիզ մը հրապարակ հանուած է. այս մէկն ալ «հայրենասիրական» միջուկով է, այն ձեւով որ Թուրքը, յատկապէս անոր անուսն ու անտաշը կը հասկնայ այդ բառէն։

Նոր տեսերիզը երկու հեղինակ ունի. Ե. Էմրէ եւ Ք. Միճրափ։ Թուրք մամուլի քիչ մը բանիմաց, հաւասարակշռուած յօդուածագիրներ իսկ սոսկումով կ՚անդրադառնան այդ կտորին։ Ան ոչ միայն Հայուն, Քիւրտին, այլեւ Հրեային, Ամերիկացիին հանդէպ ալ ոխ ու վրէժ կ՚արտայայտէ, հպարտութեամբ կ՚իւրացնէ ոճրագործ, հայասպան պապերու արարքները։

Հետեւեալ տողերը (գրուած՝ ոչ իսկ նախնական Թրքերէնով մը, անհամար սխալներով) գաղափար մը կու տան թէ ի՛նչ մտայնութիւն, ի՛նչ մօտեցում ազատ արձակ լոյսին կուգայ Թուրքիոյ մէջ Հայուն, Հրեային հանդէպ, մինչ երկրին վարչապետը, որպէս իր իշխանութեան բարենիշ, կը յայտարարէ որ Թուրքիոյ հայ քաղաքացիները գանգատ չունին...

«... Շունէն, Հրեայէն, Հայէն իսլամներու հայրենիքները դուն պաշտպանէ ո՛վ Աստուած / ... Քանի որ Հայ ես, պէտք է ցնծաս / Դուն քեզ թաղելու գերեզման բանաս / Ճիշդ ինչպէս մենք հայ պապդ թաղեցինք / ... Ինքզինք մտաւորական համարող լրագրողը չխրատուեցաւ անցեալէն» եւլն., եւլն.։

Այս բազմիմաստ այլանդակութեան լման մէջբերումէն ետք, ընդվզած Թուրք լրագրող մը հարց կու տայ. «Հոս բացայայտ չէ՞ որ ոչ թէ գրութեան խօսքերով սխալ հասցէի ուղղուած ատելութիւնը, այլ զայն սնուցանող, ու այդ ակէն անյագօրէն ըմպողները պէտք է վիճարկումի նիւթ ընենք եւ հետաքրքրուինք, պրպտենք թէ ի՛նչ տեսակ հոլովոյթի մը մէջ քշուած ենք»։

Գոնէ այնքան ատեն որ երկրին վարչապետը կը ջանայ հաւատացնել թէ իրենց հայ քաղաքացիները գանգատ չունին, այս լրագրողն ու իր նմանները կրնան ի զուր սպասել հարկաւոր վիճարկում – քննարկումին։

Անելութեամբ, ոխով լեփ-լեցուն նման արտայայտութիւններ, անոնց տուն տուող հոգեվիճակը որոնք նորութիւն չեն Թուրքերու բարեփոխութեան խաղը խաղալու յօժար փոքրամասնութենէ մը դուրս մնացածին, գրեթէ ըսելու կը մղեն Թուրքիոյ վարչապետին. մենք քիչ մը եւս կը սպասենք մեր Հարցին համար, դուն նախ հաշուեյարդար մը տես քու ներկայիդ հետ...

Հ. ՏԻՆՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

## ՈՃԻՐԸ ԴՐԴՈՂԻՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ՝ «ԴԷՊՔԻՆ ԵՏԻՆ ԿԱՆ ԱՄՆ-Ը ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԸ»

Հ. Տինքի ոճրագործներուն Հոկտ. 1ի դռնփակ դատավարութեան ներկայ եղած են Թուրք եւ արտասահմանցի բազմաթիւ լրագրողներ, նաեւ Գերմանիոյ Բնապահպան կուսակցութեան նախագահներէն Գլաուտիա Ռոթ որ ծանօթ է որպէս Թրքասէր մէկը։ Զօրակցութիւն արտայայտելու համար 150 հոգինոց արուեստագէտներու խումբ մը ներկայ գտնուած է դատարանին առջեւ։

Նիստին ընթացքին առաջին անգամ արտայայտուած է ոճրագործը, պատասխանելով Տինք ընտանիքի փաստաբաններուն, ան ըսած է թէ Ե. Հայալ զինքը մղած է ոճիրը գործելու եւ թէ ինք զղջացած է. աւելցուցած է թէ եթէ գիտնար որ Հ. Տինք ընտանիքի տէր էր, չէր սպաններ զինք, եւլն.։

Նիստին ընդմիջման պահուն նոյն Ե. Հայալի փաստաբանը լրագրողներուն յայտնած է թէ դէպքին ետին կան Ա.Մ. Նահանգները եւ Իսրայէլը։ Մումճուն եւ Քըշլալըն սպաննած ուժերը սպաններ են Տինքն ալ։ Ոճրագործին արտայայտութիւնները շատ հակասական եւ ոչ համոզիչ նկատած է փաստաբանը, աւելցնելով. «տեւական ձեռքի թուղթին նայելով խօսիլը ցոյց կու տայ որ ուրիշներ ուղղութիւն տուած են իրեն»։

# ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ (3)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

Տունը մայրս կը գտնէի յաճախ տարբեր զբաղումներէ եւ աշխատութենէ տարուած: Կամ տնական գործերու վրայ էր, կամ հօրս ղրկած բաճկոններուն ձեռակարերով զբաղած: Մերթ ընդ մերթ երկար եւ մանրամասն նախապատրաստութիւն պահանջող ճաշեր կ՚եփէր: Աշխարհի աղիքի միջքը առնցմէ մէկն էր: Աղիքները բազմիցս պէտք լուացուէին: Ապա եղինձէ միջքը պիտի պատրաստուէր, վերջապէս լեցուած աղիքները խոշոր սանի մէջ մը մէջ պիտի եփէին: Սասաւոր եղանակով մը կը պատրաստուէր նաեւ հայ ընտանիքի աւանդական «թօփիկ»ը որ բաւական տարբեր էր այսօր մեզի ծանօթ «թօփիկ»էն թէ՛ արտաքին երեւոյթով եւ թէ իր համով: Կլխաւորաբար իւղով կարմրցուած սոխէ բաղկացած միջուկը կը շրջապատէր եփած սիսեռէ տեսակ մը խմոր որ եփելէ վերջ պիտի ձեւացնէր կատարեալ գունտ մը: Կար նաեւ նշանաւոր հարիսան զոր «քէշքէկ» կը կոչէինք եւ որմէ չէինք կշտանար, որքան ուտէինք: Մօրս պատրաստած այլազան ճաշատեսակներու այս փակագիծը կը փակեմ առ այժմ:

Օր մըն ալ դպրոցէն վերադարձիս մայրս ինծի բոլորովին անծանօթ չորս կիներով շրջապատուած գտայ: Մայրս ձեռքը սուրճի գաւաթը բռնած կը մեկնաբանէր իր տեսած մրուրի հետքերը: Այսպէս էր որ իրազեկ պիտի դառնայի մօրս մինչ այդ ինծի անծանօթ «գուշակ»ի յատկութեան: Ան կը խօսէր այնպիսի համոզուած եւ համոզիչ շեշտով որ զինք շրջապատող կիները գրեթէ շունչերնին բռնած կը հետեւէին բառ առ բառ իր ըսածներուն: Եւ գաւաթին տիրուհին էր որ կ՚ըսէր մեծ զարմանքով. «ի՞նչպէս գիտցար քա՛ տիկ. Ե., ի՞նչպէս կռահեցիր»: Յաջորդ շաբաթներուն պիտի հաստատէի որ մայրս այս իր «մասնագիտութեան» մէջ որոշ անուն մը շինած էր ծանօթներու եւ ազգական բարեկամներու շրջանակին մէջ եւ յաճախ պիտի վկայ ըլլայի նմանօրինակ «սուրճի ֆալ»ի հանդիպումներու, որովհետեւ հեռաւոր թաղերէն հիւրեր կ՚ընդունէր ան: Շաբաթ օր մը երբ կէսօրէ յետոյ տունը նըստէր էի, դասերովս զբաղած, անծանօթ երկու կիներ ներկայացան դրան սեմին, հարց տալով թէ հո՞ս կը բնակէր տիկ. Ե.Ն: Մայրս ներսէն լսելով իրենց ձայնը պիտի հրաւիրէր զիրենք եւ կարճ ծանօթութենէ մը վերջ պիտի հարցնէր թէ ո՞րու միջնորդութեամբ եկած էին անոնք: Ինքն ալ կ՚երեւի սիրած ըլլալու էր այս կարգի այցելութիւնները, անհանգստութիւն չէր զգար սուրճով հիւրասիրել անծանօթ անձեր, հոգ չէ թէ այս վերջինները միշտ ծանօթ, ազգական կամ բարեկամի մը միջնորդութեամբ կու գային:

Մօրս այս իւրօրինակ գուշակութիւնները զիս այն աստիճան հետաքրքրեցին որ կը ջանայի կարելի չափով առիթը չփախցնել ներկայ ըլլալու իր զրոյցներուն: Սկիզբը կը կարծէի որ ան մասնաւոր խորհրդաւոր ուժ մը, բացառիկ կարողութիւն մը ունէր մարդոց անցեալն ու ապագան կարդալու, հետեւաբար մեծ ուշադրութեամբ ու կախարդըւածի մօտեցումով կը հետեւէի իր ըսածներուն: Զմռնամ յիշեցնելու որ այդ շրջանին «կապար թափել», անուն շինած «իմաստուն»ի կամ կրօնաւորի «կարդացնել»ու նման սովորութիւնները առօրեայ իրողութիւններու մաս կը կազմէին: Տարիներ յետոյ պիտի անդրադառնայի որ մայրս բաւական դիպուկ խօսքեր կը հնարէր, իր հիւրերը թեթեւ հարցաքննութեան մը ենթարկելէ վերջ: Ուրիշ խօսքով՝ ան իր մակարդակին, տեսակ մը հոգեբան եւ հոգեվերլուծող դարձած էր: Ան ունէր, ի հարկէ կարգ մը հիմնական տարազներ՝ պատշաճօրէն մեկնաբանելով որոշ գծանկարներ, որոնք պատահաբար կը ձեւանային գաւաթին ներքնամասը եւ յատակը: Կ՚ըսէր. «երկընտրանք ունիս երկու ճամբու միջեւ. կամ կ՚ընտրես կարճը որ կտրուկ է եւ քեզ ապահով նպատակակէտիդ կը հասցնէ, եւ կամ կ՚առնես երկրորդը որ աւելի երկար է, նաեւ քեզ կ՚առաջնորդէ խառնաշփոթութեան»: Ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ նմանօրինակ մեկնաբանութեանց դէմ ենթական լուրջ խորհրդածութիւններու չենթարկուի: Այլապէս դասական տարազներ ալ պակաս չէին, ինչպէս «հարսանիքի, կամ ծնունդի, կամ տօնակատարութեան մը ներկայ պիտի ըլլաս» եւ կամ «3 շաբաթ թէ 3 ամիսէն կարեւոր գումար մը պիտի ստանաս» եւ դեռ այլ տարազներ: Երբեմն կը պատահէր որ մէկը միամտօրէն հարցնէր մայրիկիս. «Ա՛խ քա, տիկ. Ե., նայէ՛ մէյ մը, սա իմ աղջկանս աղուոր խըմբեթ մը կ՚երեւի՞»: Մայրս իսկոյն խորհրդաւոր երեւոյթ մը կ՚առնէր այս խիստ դըժւարին հարցումին դիմաց, սակայն անպատասխան չէր ձգեր զայն, լըրջօրէն ըսելով. «Նայէ՛ սա երկու ճամբաներուն, եթէ ձախինը առնէ՝ զինք երջանկութեան կը տանի, իսկ եթէ աջինը բռնէ դեռ երկար ժամանակ կը սպասէ: Իրմէ կախում ունի»: Իսկ եթէ ենթական չհաւնէր, անպայման պատրուակ մը կը գտնէր գուշակութիւնը մերժելու. «Այս գաւաթին դուրսի մասը շատ արատաւորուած է, կարելի չէ՛ նայիլ»: Գաւաթ նայիլը մեր ընտանեկան շրջանակին մէջ ալ բաւական տարածուած էր: Այդ իսկ պատճառաւ շատ հետաքրքրական եւ նոյնքան տարօրինակ բան մը պատահեցաւ օր մը: Հօրեղբայրս իր խմած սուրճի գաւաթը երբ շրջեց պնակին, քանի մը վայրկեան յետոյ մեծ զարմանքով տեսաւ որ պնակին վրայ Աթաթիւրքին դիմանկարը նոյնութեամբ ձեւացած էր: Ան մեծ խանդավառութեամբ զայն տարաւ մօրս որ այդ օր չուզեց որեւէ մեկնաբանութիւն ընել: Հօրեղբայրս այդ պնակը օրերով պահեց իր մօտ: Ապա իր մէկ ընկերոջ տուած խորհուրդին հետեւելով զայն յանձնեց լրագրող լուսանկարիչի մը որ զայն հանրութեան ներկայացուց օրաթերթին առաջին էջին վրայ: Աւելի յետոյ հօրեղբայրս քանիցս պիտի հարցափորձէր մայրս այս դիմագիծին երեւման իմաստին վրայ: Իր յաջորդական պնդումներուն տեղի տալով՝ մայրս վերջապէս պիտի մեկնաբանէր զայն, ըսելով որ ընտանիքին մէկ անդամը ապագային պետական բարձր պաշտօն մը կրնայ ստանձնել... ինչ որ երբեք չիրականացաւ...:

Ալֆորվիլ

# ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Օրերու այս հանդարտ թաւալումին մէջ ծանր էր լսել մահուան լուրը բարեկամի մը, որ իր անկեղծութեամբ, բարութեամբ, բարի գործ կատարելու պատրաստակամութեամբ գրաւած էր շատ շատերու սիրտերը, արժանանալով անոնց խորունկ յարգանքին եւ համակրանքին: Ոմանք զինք ճանչցան իբրեւ գործարար եւ կեանքի ասպարէզին մէջ յաջողած բարեկեցիկ պայմաններ ստեղծած անձնաւորութիւն մը. ուրիշներ իր մէջ նկատեցին մշակութասէր մարդը, որ կը սիրէր իր տան մէջ ու իր շուրջ համախմբել մտաւորականներ եւ արուեստագէտներ: Յաճախակի հանդիպումներուս ընթացքին իր մէջ նշմարած եմ գործարարութիւնն ու մտաւորականի խառնուածքը իրարու շաղախած պատկառելի մարդը, որուն հետ կարելի էր նստիլ եւ երկար զրուցել փաւերական գրողներու կամ արուեստագէտներու մասին, յաճախ նոյնիսկ զարմանալով անոնցմէ իւրաքանչիւրի գործի արժեւորումին վերաբերող իր վերլուծումներուն վրայ: Այդպիսի պահերուն խօսակից կատարեալ մտաւորական մըն էր:

Դժուար է հաւատալ որ Յարութիւն Սիմոնեան կենսալից ու աշխոյժ, յոգնութիւն չունեցող մարդը ոչ եւս է:

Յուշ դարձաւ Յարութիւն Սիմոնեան ու այս տխուր պահուն կ՚ուզեմ յիշատակներու պատուհանը բանալ իր հոգիին առջեւ, փորձելով արժեւորել անցաւոր այս կեանքին մէջ իր թողուցած գործը, քանի իր այնքան սիրած բանաստեղծին Յովհաննէս Թումանեանի խօսքերով՝

Անց են կենում սէր ու խնդում,<br>
Գեղեցկութիւն, գանձ ու գահ,<br>
Մահը մերն է, մենք՝ մահինը,<br>
Մարդու գործն է միշտ անմահ:

Յարութիւն Սիմոնեան ազնիւ բարեկամս, 1960ական թուականներուն Զուիցերիոյ մէջ ստեղծելով իր ուրոյն Վիալիւfս ժամացոյցի գործարանը, ինչպէս ինք կը բնորոշէր՝ «հսկայ կայսրութիւն»ը, իրեն ու իր ընտանիքին համար ապահոված էր գանձ ու գահ, սակայն, Աստուծոյ իրեն շնորհած բարիքներէն ու գանձերէն սրտաբուխ կերպով բաշխեց կարիքաւորներու, սասունցի իր հայրենակիցներուն, Հայաստանի թէ Սփիւռքի հայ մտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն, կըրթական, մշակութային եւ ընկերային հաստատութիւններուն, անմահ անուն թողլով ոչ միայն իր հարազատներուն և բարեկամներուն, այլեւ երախտապարտ շատ շատերու յիշողութեան մէջ:

Յարութիւն Սիմոնեանի կեանքի սէրերը եղան ժամացոյցը եւ գիրքը, իսկ վերջին քառորդ դարուն՝ միայն գիրքը: Անսահման սէր ունէր հայ գիրքին եւ գրականութեան հանդէպ, գիտէր նաեւ ցօրենը զատել որոմէն: Այցելութիւն մը հիւրընկալ իր բնակարանին գրադարանը՝ հիացում կ՚առթէր, ի տես Յարութիւնի ցուցաբերած գուրգուրանքին դէպի յեղանակուտակ գիրքերը: «Երեք աղուոր զաւակներ ունիմ, իսկ այս գիրքերը իմ թոռնիկներս են», կ՚ըսէր ատիթով մը: Ան նեցուկ եղաւ հայ գիրին ու գրականութիւնը, արուեստըն ու մշակոյթը սիրողներուն եւ անոնց նուիրեալներուն:

Վերջին 20 տարիներուն Լոս Անճըլըս հաստատուելով, իր տան դուները բաց պահեց հայ մտաւորականներու, կրթական մշակներու, արուեստագէտներու, իր իսկ բառերով՝ «մեր ազգին արժանաւոր զաւակներուն առջեւ», որոնց համար իր բնակարանին մէջ յաճախ կազմակերպեց իւրայատուկ հանդիպումներ ու հանդիսութիւններ: Երբ կը հարցնէի իրեն թէ ինչո՛ւ կը կազմակերպէ նման հանդիպումներ, Յարութիւն Սիմոնեան կը պատասխանէր. «Հոգեկան մեծ գոհունակութիւն կը զգամ պատուելով մեր ազգին արժանաւոր զաւակները՝ մտաւորական թէ արուեստագէտ, գործիչ թէ դաստիարակ, ազգին համար զոհողութեան պատրաստ»:

Յարութիւն Սիմոնեան չէր սիրեր խօսիլ իր կատարած բարերարութիւններուն մասին, հետեւաբար դժուար է ամբողջական պատկերը տալ բարեգործ մարդու մը կատարած նիւթական օժանդակութիւններու լրիւ ցանկին: Սակայն, արդար պիտի ըլլար յիշատակել միայն անոնք, որոնք արձանագրուած փաստեր են:

Այսպէս, Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեամբ հրատարակուած Լեւոն Զորմիսեանի «Համապատկեր արեւմտահայոց մէկ դարու պատմութեան» աշխատութեան առաջին երկու հատորները: Իր նիւթական օժանդակութեամբ իրականացաւ իր եղբօր՝ Սիմոն Սիմոնեանի կողմէ Հրաչեայ Աճառեանի «Անձնանունների բառարան»ի, Ստ. Մալխասեանի «Բացատրական բառարան»ի, Մանուկ Աբեղեանի եւ ուրիշներու գործերու հրատարակութիւնը: 1977ին, իբրեւ երախտագիտութիւն, իր հօր՝ սասունցի Օվէի յիշատակին, Պէյրութի մէջ կառուցանել տուաւ Սասունցիներու ակումբին սրահը:

Վերջին տասնամեակին, Յարութիւն Սիմոնեան հայրենասէրը իր քսակը լայն բացաւ վերանկախացած Հայաստանի կարիքներուն առջեւ: 1998ին, 200 հազար տոլար յատկացնելով վերանորոգեց Թալինի շրջանի Ոսկեթաս գիւղի միջնակարգ դպրոցը, որ վնասուած էր Գիւմրիի երկրաշարժին հետեւանքով: Մշակոյթի տուն մը հիմնեց Աշնակ գիւղին մէջ: Վերանորոգեց Դսեղ գիւղին մէջ հին եկեղեցի մը: Վերանորոգեց Երեւանի Խնկօ Ապէր գրադարանը: Այս բոլորէն նոք, Յարութիւն Սիմոնեանի նիւթական օժանդակութեամբ Հայաստանի մէջ հրատարակուեցան աւելի քան 50 գիրքեր՝ դասական եւ արդի հեղինակներու:

Յարութիւն Սիմոնեանի բարեգործութիւններուն մէջ յատկանըշական է նաեւ այն նուիրատուութիւնը, զոր ան կատարած է 1973ին Զուիցերիոյ մէջ, ի նպաստ Սուրիոյ: 1973ի Սուրիա-Իսրայէլ պատերազմէն ետք, Զուիցերիոյ մէջ սուրիական դեսպանատունը հանգանակութիւն կը կատարէր Սուրիոյ օգնելու համար: Այդ հանգանակութեան մասնակցած Հայերու

# ՄԱԾՆԱՑԻՆ ԹԹՈՒՆԵՐԸ ԵՒ ՕՄԵԿԱ 3Ը

Գոյութիւն ունին անունդի տեսակներ, որոնք կը բարելաւեն մարմնի գործունէութիւնը: Կաթնեղէնները, որ կը պարունակեն Պիֆիտուս մանրէն, կը հաւասարակշռեն աղիքային մանրէներու քանակը: Կան նաեւ ճերմակ միսի տեսակներ, որոնք կը պարունակեն օմեկա 3 ննդանիւթը, որ կը բարելաւէ արտանօթային դրութիւնը:

## ՄԱԾՆԱՅԻՆ ԹԹՈՒՆԵՐԸ

Մածնային թթուները սկսած են գործածուիլ հին դարերէն, սակայն, ներկայիս լուսարձակները անոնց վրայ ուղղուած են, որովհետեւ անոնք կ'օգնեն աղիքային մանրէներու հաւասարակշռութեան եւ որոնց կը տրուի նաեւ «փրոպայոթիք» անունը:

Մածնային թթուները ապրող մանրէներ են, որոնք կը գտնուին կաթնեղէնի եւ թթուած կաթին մէջ: Անոնք կը պատկանին մանրէներու այն խումբին, որոնք կը գտնուին մօր կաթին մէջ:

Անոնք մօր կաթին միջոցով կ'անցնին նորածինին աղիքներուն: Մինչեւ չափահասութիւն, աղիքներուն մէջ, մածնային թթուներու հետ միատեղ կ'ապրին զանազան մանրէներ՝ 400 տարբեր խումբերէ:

Այս տեսակաւոր մանրէները հաւասարակշռուած քանակով կ'ապրին աղիքներուն մէջ: Վերոյիշեալ մանրէները մարմինը կը պաշտպանեն անծանօթ մանրէներէն, զօրացնելով աղիքներուն դիմադրողականութիւնը:

Աղիքային մանրէները եթէ կորսնցնեն իրենց հաւասարակշռութիւնը, լաքթոպասիլըզ եւ պիֆիտ մանրէները կը փոխարինեն զանոնք, երբ անցնին մարսողական գործարաններու խողովակէն ներս: Այս մանրէներուն միջոցաւ առաջքը կ'առնուի չարունակական փորհարութեան եւ աղիքային ու ստամոքսային բորբոքումներու: Մածնային թթուներու պաշտօնը միայն այսքանով չի սահմանափակուիր: Անոնք բուժիչ դեր ունին ստամոքսային այրուածքներու բուժման մէջ: Այս այրուածքները յառաջ կու գան պարուրաձեւ մանրէներէ՝ հելիքոպաքթըր փայլըն: Մածնային թթուները մեծապէս կ'ազդեն նաեւ դիւրազգայնութեան վրայ, զոր երեխաները կ'ունենան կարգ մը ուտելիքներու հանդէպ:

Մածնային թթուները կը գտնենք զանազան տեսակի կաթնեղէնի եւ թթուած կաթի մէջ: Ուեւէ մէկը կրնայ գործածել մածնային թթու պարունակող ուտելիք, մասնաւորաբար փորհարութենէ կամ հակաբեխիչ տարրերով բուժուելէ եաք:

## ՕՄԵԿԱ 3Ը

Օմեկա 3ը մեծ դեր ունի մարմնի երակներու մէջ, օմեկա 3ը եւ 6ը հիմնական տարրեր կը նկատուին, որովհետեւ մարմինը չարտադրեր զանոնք: Ան հիմնական տարրերէն է մարմնի հիւսկէններու կազմութեան, արեան մակարդման եւ երակներու լայնացման համար:

Օմեկա 3ը կը պայքարի նաեւ բորբոքումներու դէմ: Մեր ուտելիքէն ընդմէջէն, ընդհանրապէս օմեկա 6ը շատ աւելի կը սպառենք, քան՝ օմեկա 3ը, հետեւաբար պէտք է աւելցնենք օմեկա 3 պարունակող ուտելիքներու քանակը:

## Ի՞ՆՉ ԵՆ ՕՄԵԿԱ 3Ի ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օմեկա 3ը սրտի զարկերը կը բարելաւէ եւ կը հակակշռէ: Ան կ'աւելցնէ լաւ քոլեսթերոլի քանակը, գէշ քոլեսթերոլի քանակին հաշւոյն:

Ըստ զանազան ուսումնասիրութիւններու, օմեկա 3ով հարուստ ուտելիքներու սպառումը 50 առ հարիւր տոկոսով կը նուազեցնէ սրտանօթային հիւանդութիւններու ենթարկուելու հաւանականութիւնը: Ան նաեւ դէմ կը դնէ կարգ մը տեսակի քաղցկեղներու:

Վերջապէս, օմեկա 3ը հիմնական տարրն է նորածինի ուղեղին աճման համար: Ան նաեւ մեծ դեր ունի մըտային կարողութիւններու պահպանման մէջ եւ դէմ կը դնէ Ալցհայմըրի:

«Սուրբ Փրկիչ»

# – ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստ. 25ին, տեղի ունեցած է դասական երաժշտութեան ձեռնարկ մը նուիրուած Սարգիս Գունտաքճեանի 40ամեայ երաժշտական գործունէութեան: Ձեռնարկը հովանաւորած է հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի առաջնորդը՝ Մանուէլ եպսկ. Պաթաքեան եւ նախագահութիւնը ստանձնած էին տէր եւ տիկին Յարութիւն Թապրիզի: Բացման խօսքով հանդէս եկած է եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ Եսայի Սարգիսեան, որ բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն ու վեր առած է Ս. Գունտաքճեանի վաստակը, չեշտելով թէ երգարուեստը ազգի մը մշակոյթը ներկայացնող ամենամեծ ազդակն է: Փոքր տարիքէն, Ս. Գունտաքճեան մաս կազմած է Պէյրութի եկեղեցւոյ դպրաց դասին եւ մշակոյթին, հետեւած է ձայնագրութեան դասընթացքներու եւ վկայուած է Լիբանանի Պետական երաժշտանոցէն: Յայտագրի ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որուն մասնակցած են Արթօ Մուհէնտիսեան, Անի Պապայեան, Յասմիկ Գաւասեան, Գրիգոր Ճանկէօզեան եւ Սարգիս Գունտաքճեան: Վերջաւորութեան, հոգեւոր հովիւը՝ Եղիա ծ. վ. Գիրեջեան յոբելեարին ուղղած է գնահատանքի իր խօսքը:

***

ՄՈՆԹՐՈԶԻ Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Սեպտ. 11ին, տեղի ունեցած է Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Կիլիկեան երեք թեմերու առաջնորդներու միատեղ ժողովը, որուն մասնակցած են նաեւ ազգային վարչութեանց ատենապետները: Օրակարգի հիմնական հարցերը եղած են երեք թեմերու միջեւ գործակցութեան դաշտերը եւ հասարակաց ծրագիրները, նկատի առած այն որ յառաջիկայ տարի պիտի նշուին ամերիկեան ափերուն Հայց. առաքելական եկեղեցւոյ հաստատման 110ամեակը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան թեմի հաստատման 50րդ տարեդարձը, Արեւմտեան թեմի 35րդ տարեդարձը եւ Գանատայի թեմի 7րդ տարեդարձը: Այս նպատակով տեղի պիտի ունենան յոբելենական հանդիսութիւններ: Ժողովը քննարկած է հրատարակչական այն ծրագիրները, որոնք կ'իրագործուին երեք թեմերու գործակցութեամբ: Խորհրդակցութեան ու քննարկման նիւթ եղած են կրօնական ու հայեցի դաստիարակութեան գծով ներկայացուած զեկուցումներ ու ծրագիրներ: Յատուկ ուշադրութիւն դարձուած է քրիստոնէական դաստիարակութեան աշխատանքներու մարզին, շեշտը դնելով կիրակնօրեայ դպրոցներու համար դասագիրքերու եւ ուսուցիչներու պատրաստութեան անհրաժեշտութեան վրայ:

---

կարգին էր նաեւ Յարութիւն Սիմոնեան, որ 10 հազար զուիցերական ֆրանքի չէք մը կը գրէր ու նամակով մը կը ղրկէր Սուրիոյ դեսպանին: Նամակով Յարութիւն կը յայտնէր թէ ներփակ չէքը կը ղրկէ իբրեւ երախտագիտութիւն Սուրիոյ, որ մեծ ասպնջականութիւն տուած է Հայերուն՝ 1915ի Եղեռնի օրերուն, պատսպարելով հայ գաղթականները եւ օգնելով անոնց: Դեսպանը հեռաձայնելով Յարութիւն Սիմոնեանին, կ'ըսէր. «Պրն. Սիմոնեան, ձեր ղրկած նամակը միլիոն կ'արժէ»: Խօսուն վկայութիւն մը ազգային ապրումներու կողքին, նաեւ համամարդկային զգացումներու տէր անձի մը մասին:

Յարութիւն Սիմոնեան նուիրեալ ու հոգածու հայր մըն էր իր զաւակներուն, իսկ ինք՝ գրասէր, արուեստասէր, հայրենասէր ու բարեգործ զաւակը հայ ժողովուրդին:

Յարգանք՝ իր յիշատակին:

Հ. Ա.

---

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՏԱՒՐԻԴԱ

Թէոդոսիան Հայվազովսկուն դիմաւորեց մռայլ, կուրացուցիչ արեւով: Նա բնութեան այդպիսի փայլատակումից արդէն յետ էր սովորել: Շուրջն ամէն ինչը՝ ե՛ւ երկնքի մուգ կապոյտը, ե՛ւ խաղաղ, մի տեսակ անրջող փողոցներն ու նրբանցքները նրան ծանօթ եւ միեւնոյն ժամանակ անծանօթ էին թւում: Եւ յանկարծ այդ ամբողջ խաղաղութիւնը կարծես վերանում, յօդս էր ցնդում: Այդպէս զգում էր ամէն անգամ, երբ նեղ փողոցների լաբիրինթոսից դուրս գալով մօտենում էր ծովին:

Ալիքները թափով զարկւում էին ափին, սաստ աղմկալից երջանկութեամբ ողջունելով մեծ, անհատնում կեանքի եւս մի նոր գարունը: Հարազատ Սեւ ծովը ցնծալից բերկրանքով էր լցնում նկարչի սիրտը: Այդպիսի խնդութեամբ նա համակւում էր հէնց առաւօտից, երբ զարթնում էր նոյն այն սենեակում, որտեղ քնել էր երեխայ ժամանակ: Շուրջը խաղաղ էր, լուռ:

Հարեւան սենեակից հազիւ էր ականջին հասնում ծնողների խօսակցութեան ձայնը: Պահարանի վրայ նորից յայտնուել էին հնօրեայ ծաղկամանն ու քաղցր զայլայլող ժամացոյցը, որ հայրը վերջերս պատահմամբ գտել էր մի յոյն վերավաճառողի մօտ ու յետ գնել:

Մի շաբաթ անց Թէոդոսիա ժամանեց Կազնաչէեւը: Ալեքսանդր Իւանովիչը վերջերս թողել էր ծառայութիւնը: Նա երկար զննեց պատանուն, տնտղեց ամէն կողմից եւ, չթաքցնելով հիացմունքը, տեղնուտեղը կարգադրեց, որ բերի եւ ցոյց տայ իր աշխատանքները: Նկարները դիտելուց յետոյ նա Կոնստանտին Հայվազովսկուն յայտարարեց, որ նրա որդուն տանում է իր հետ՝ հարաւային ափ:

Եւ ահա Հայվազովսկին Եալթայում է. փոքրիկ խուլ մի քաղաք, որտեղ տները մատերի վրայ են հաչըւում, բնակիչներն էլ հազիւ երեք հարիւր հոգի լինեն:

Փոքրիկ քաղաքը պարուրուած էր միջօրէի տաք շնչով: Բնութիւնն այստեղ առանձնապէս շռայլօրէն էր թափել իր գոյները: Արշալոյսի ցոլքերը ոսկի էին շաղ տալիս երկնքի, ծովի եւ լեռների վրայ, իսկ մայրամուտից առաջ սարերի վարդագոյն կատարներին մի ծիրանագոյն թեթեւ մշուշ էր փռւում, որն իջնելով ներքեւ սրծաթ եասամանագոյն էր դառնում: Քիչ անց վրայ էր հասնում գիշերը եւ իր մութ ծածկոցի տակ էր առնում այս ամբողջ հիասքանչ տեսարանը: Պայծառ երանգները արագօրէն խամրում էին, վեր ածուելով մուգ կապոյտ մի աղջամուղջի, իսկ երկնքում բռնկւում էին հարաւային վառ աստղեր:

Գուրզուֆը դիւթեց Հայվազովսկուն. Նրանք այնտեղ էին հասել իրիկնադէմին: Կարճատեւ հանգստից յետոյ Կազնաչէեւը առաջարկեց գնալ մինչեւ Ռիշըլիէօյի տունը, որտեղ տասնըութ տարի առաջ Ռաեւսկիների մօտ հիւրընկալուել էր Պուշկինը: Ցածում անլուռ ծփում էր ծովը: Շուրջն ամէն ինչ յիշեցնում էր Պուշկինին: Կազնաչէեւը բանաստեղծին յիշում էր վաղ երիտասարդութիւնից: Նա Հայվազովսկուն երկար պատմեց բանաստեղծի Օդեսա ժամանելու, կոմս Վորոնցովի հետ նրա ընդհարումների մասին: Պուշկինի հետ կապուած ամէն, ամէն ինչ հետաքրքրում էր Հայվազովսկուն: Նա ինքն էլ հաճոյքով պատմեց Կազնաչէեւին պոէտի հետ ունեցած իր հանդիպումների եւ ապա նրա մահուան մասին:

Արդէն ուշ էր: Կազնաչէեւը գնաց տուն, իսկ Հայվազովսկին ամբողջ գիշերը թափառեց Գուրզուֆում: Նկարիչն իր ողջ էութեամբ կլանում էր գիշերային հիասքանչ տեսարանը, աշխատելով յիշողութեան մէջ ամուր դրոշմել ե՛ւ լուսնի արծաթ շողերով ողողուն այս խաղաղ գիշերը, ե՛ւ ամայի ծովափը, ե՛ւ ալիքների մտախոհ ծփիւնը, ե՛ւ փոքրիկ տունը՝ դրան առաջ բարձրիկ բարդիով:

Այդ ծառի մօտ կանգնած, նա երկար յիշեց Պուշկինին: Ինչ-որ մի ժամանակ մեծ պոէտը նոյնպէս թափառել էր այստեղ, երազել երջանկութեան մասին...

Հայվազովսկին Ղրիմի հարաւում մնաց մինչեւ ամրան կէսերը: Յուլիսին նա վերադարձաւ Թէոդոսիա՝ ապագայ նկարների համար արած էտիւդների պատկառելի բեռով:

(Շար. 82)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆ

### ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայերէն լեզուի դասընթացքները (չափահասներու) կը վերսկսին Հոկտեմբեր 15ին, դպրոցին մէջ, միշտ երկու մակարդակներով՝ սկսնակ եւ յառաջացած: Մանրամասնութեան համար դիմել դպրոցի քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝ 04 91 93 75 25 թիւին:

## CHENE

**RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES 1[er] ET 2 DECEMBRE**
pour la
GRANDE BRADERIE DE NOEL DE CHENE FRANCE

### CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

**Ciné-Club «Rouben Mamoulian»**
Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN, réalisateur**

**attention changement de date**

**Samedi 6 octobre à 20 heures (et non pas jeudi 4 octobre)**
pour le film documentaire de SERGE AVEDIKIAN

**RETOURNER**
**(Nous avons bu la même eau)**
en présence du réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

**UCFAF**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

### Date à retenir

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**
**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens CCAF de Paris

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 7

**ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ**

ՈՒԽՏԻ, ԱՂՕԹՔԻ ԵՒ ՍԻՐՈՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

103-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՕԾՄԱՆ

Փարիզի Հայոց Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ Մայր Եկեղեցւոյ

Գիշերային և Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ
Յաւարտին սուրբ եւ անմահ Պատարագ աւանդական մատաղօրհնութեամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8:30ին

## CONFERENCE

**LE Centre Culturel SAINT MESROB à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:

**GREGOIRE DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

### TELEVISION
**FRANCE 2**

**Jeudi 4 octobre à 20h50**
L'HYMNE AZNAVOUR
(Envoyé spécial)

«Un portrait intimiste qui révèle certains aspects jusque-là méconnus de cet artiste. L'occasion pour les admirateurs de ce «Grand Monsieur de la chanson française» de le retrouver à travers les moments clés de sa carrière. Pour les autres ce sera la chance de découvrir un artiste intemporel et essentiel».

(«TELE 7 JOURS»)

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
**organise**

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

### ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ և ճաշ:

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Եւրօ տէր եւ տիկին Օննիկ Պառաւեանէ տիկին Մարսէլ Քէշիշեանի մահուան առթիւ:

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1[er] au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## MARSEILLE

Section **«Sossé Mayrig»** La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :
— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

□

**L'ATRIUM ET LA CROIX BLEUE**
**Section de CHAVILLE**
**en partenariat avec France Arménie et AYP FM**
**présentent**

## LE GRAND ORCHESTRE ARMENIEN

La plus grande formation de musique traditionnelle arménienne d'Europe

**LE SAMEDI 6 OCTOBRE**
**2 CONCERTS :**
**17 heures et 20 heures 45**

**Réservations :**

**— 01 30 70 08 02**
**— 01 41 15 22 92**

□

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**

## ECOLE SAINTE CROIX

Les cours de langue arménienne, de catéchisme, de chant et danse arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2007-2008,

**à partir du samedi 6 octobre de 14h à 17h15**

au 13 rue du Perche — 75003 Paris
Pour les inscriptions, s'adresser au Père Curé de la Paroisse :
Tél. : 01 44 59 23 50
Mob. : 06 72 57 94 84.

## Reprise des Cours d'Arménien

Année scolaire 2007 — 2008

SEVRAN

**Samedi 6 oct. à 14h00** tous niveaux enfants
**Lundi 8 oct. à 20h30** cours adultes
à la Maison de la Croix Bleue,
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements : **01 43 83 87 68**

**Rhône-Alpes**

GRENOBLE

Les cours ont lieu au local CBAF
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Inscriptions et renseignements auprès de Nicole SABOUNDJIAN
Au 06 85 32 50 13
Reprise des cours le **6 octobre à 14h30**

VALENCE

Les cours ont lieu les mercredis de 9h à 11h30 et de 14h à 16h selon le niveau et les samedis de 14h à 16h : activité danse.
à la MCA de Valence, 32 rue Pompery
26500 Bourg les Valence
Renseignements : **04 75 55 12 49**

**PACA**

MARSEILLE

**Mercredi 10 octobre à partir de 13h30**
Renseignements : **06 29 57 01 91**

Les cours d'Arnouville, d'Issy et de Paris ont été annoncés et ont déjà commencé, ceux de Vienne commencent le **22 septembre** comme cela a été annoncé.

□

**Section «Araxe» de Lyon - Villeurbanne**

**Le Dimanche 7 octobre à 16 heures**

### «Contes et légendes d'Arménie»

au Centre Culturel & de la Vie Associative de Villeurbanne
234 Cours Emile Zola

La Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne de la Croix Bleue propose un après-midi de conférence-lecture-narration... et se réjouit d'avance de vous faire découvrir ou redécouvrir en présence de l'auteur Reine CIOULACHTJIAN, ces contes venus du fond des âges de l'Arménie.

Participation aux frais 8 euros pour les adultes et 5 euros pour les enfants à partir de 8 ans.

Vente des billets sur place le 7 octobre à partir de 15 heures ou auprès des membres de la section.

Pour tous renseignements
☎ **04 78 45 17 55**

□

### ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Զամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝
ԹԱԼԻՆ-ի
համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» սրահը:
Կանխաւ ապահովել տեղերը:

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Première projection en France du nouveau film de Viguen TCHALDRANIAN

**"LA PRETRESSE"**

En présence de son réalisateur
**Dimanche 7 octobre à 17 heures**
à la Salle «Rossini»
6 rue Drouot — 75009 Paris

Réservations :

**06 64 38 00 25 / 01 47 37 28 93**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·798 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21·798

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱԲՈՒԼԻ մէջ (Աֆղանիստան) Հոկտեմբեր 2ին, անձնասպանական ռմբափորձ մը գործուած է ոստիկաններ փոխադրող հանրակառքի մը դէմ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն տասնըմէկ 11 մեռեալ կար: Արարքին տէր եղած են Թալիպանները: Ոստիկան մը փորձած է արգելք հանդիսանալ քամիքազին հանրակառք մտնելուն եւ վիրաւորուած է պայթումէն առաջ: Սեպտ. 29ին ալ նման արարք մը գործուած էր եւ 3 հոգի մեռած էր:

«ԱԴՐՊԷՋԱՆ Իսրայէլի համար հետաքրքրական, ռազմավարական առումով կարեւոր երկիր է» ըսած է Իսրայէլի Նախագահը Շ. Փերէս, Միջին Արեւելքի Ադրբէջանցիներուն գոնկրէսին պատուիրակութիւնը ընդունելով: Ան մեծ գովեստով արտայայտուած է Ադրբէջանի նախորդ նախագահ Հ. Ալիեւի մասին որ «վառ քաղաքական անձնաւորութիւն է, շատ յարգուած եւ յիշուած Իսրայէլի մէջ»:

ՍԱՐՔՈԶԻԻ մեծամասնութեան երեսփոխանները չեն ծածկեր այլեւս իրենց դժգոհութիւնը ի տես նախագահին «բացուելու» քաղաքականութեան: Արդարեւ, նոր շշուկներու համաձայն, Սարքոզի կը ծրագրէ նոր ընկերվարականներ առնել կառավարութեան մէջ եւ կը խօսուի Ժաք Լանկի, Ալէկրի, Շարասի, Ժ. Տրէի մասին, որոնք անտարբեր չեն նման հրաւէրի մը: Կ'ըսուի նոյնիսկ, որ Սարքոզի կրնայ Ժան-Մարի Պոքէլը նշանակել նախարարապետ նախքան Թաղապետական ընտրութիւնները: Այս իրարանցումը այնքան ջղագրգռած է Իւ. ԷՄ. Փէ.ի որոշ տարրեր, որ իրենց ջղագրգռութիւնը ալ աւելի ջղագրգռած է Սարքոզին, որ կոպտօրէն յիշեցուցած է որ լռեն, որովհետեւ՝ «Փաթրոնը ե՛ս եմ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ընթացքը չխոչընդոտելու կոչ մը հրապարակած են եւրոպացի 50 քաղաքական դէմքեր ու մտաւորականներ: Լուրը տուած է բրիտանական «Ֆայնէնշըլ Թայմզ» թերթը: Կոչը ստորագրողներու կարգին են Միջազգային դրամական հիմնարկի նախագահութեան ընտրուած Տ. Սթրօս-Քահն, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի արտաքին գործերու նախկին նախարարներ Ե. Ֆիշըր եւ Պ. Կէրէմէք, Իտալիոյ նախկին վարչապետ Ճ. Ամաթօ, Ֆինլանտիոյ նախկին նախագահ Մ. Ահթիսաարի, եւլն.:

ԻՍՐԱՅԷԼ հաստատած է թէ Սեպտեմբերին յարձակում գործած է սուրիական զինուորական խարիսխի մը վրայ: Սուրիա այդ ամբաստանութիւնը ուղղած էր արդէն Իսրայէլի, բայց իսրայէլեան զինուորական գրաքննութիւնը այդ մասին տեղեկատուութեան վրայ խիստ արգելք դրած էր: Գրաքննչական գրասենեակը արտօնած ըլլալով կարգ մը մանրամասնութիւններու հրապարակումը, լուրը հաստատուած է: Կը կարծուի թէ իսրայէլեան օդուժին պատկանող օդանաւեր Միջերկրականի վրայով մտած են սուրիական օդային տարածքը, ապա թրքական օդային տարածքը գործածելով հեռացած են: Արդարեւ Սուրիոյ սահ-

## ԱՄՆ

### ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԲԵՐՈՒԱԾ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբը Հոկտեմբեր 10ի օրակարգին առած է Ցեղասպանութեան ճանաչումի թիւ 106 բանաձեւը: Եթէ յանձնախումբէն վաւերացուի, կարելի կ'ըլլայ Ներկայացուցիչներու ժողովին լիագումար նիստին օրակարգին վրայ տեղ տալ անոր:

Է. Շիֆ որ բանաձեւը ներկայացուցած էր նոյն ժողովին, անգամ մը եւս շեշտած է թէ ԱՄՆ-ու իշխանութիւնները պատմական եւ բարոյական պարտաւորութիւնը ունին Ցեղասպանութեան իրողութիւնը ճանչնալու: Հարց տուած է նաեւ թէ ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ Տարֆուրի ցեղասպանութիւնը կասեցնելու ազդեցիկ միջոցներու ձեռնարկել, երբ կամքը կը բացակայի կատարուած ցեղասպանութիւն մը ճանչնալու:

սահմանակից թրքական շրջանին մէջ ռազմական օդանաւերու վառելանիւթի ընդունարաններ գտնուած էին, ինչ որ Թուրք մամուլը հարց տալու մղած էր թէ իսրայէլեան օդանաւեր Թուրքիոյ մէ՞ջ եւս թիրախ ունեցած էին:

ԷԱՏՍ-ի (Էռպիւս) ղեկավարներն ու բաժնետէրերը (Լակառտէր եւ գերմանական Տէմլէր-Գրիսթել) բաժնեթուղթեր ծախած են շատ աւելի ուշ յայտնած են Էռպիւսի դժուարութիւնները, ինչ որ Ֆրանսացիք մկրտած են «տէլի տ'իննիսիէ», այսինքն որոշ անձեր նախապէս տեղեակ եղած են սակարանի ծրագիրներէն եւ շահագործած իրենց տեղեակ ըլլալը: Լուրը հրատարակած է Ֆիկառօ Հոկտ. 3ի իր թիւով, մատնանշելով թէ պատահածը ծանրակշիռ է ղեկավարներուն եւ պետութեան համար: Բաժնեթուղթերու վաճառքը տեղի ունեցած է 2005 Նոյեմբերին, 2006 Մարտին եւ Ապրիլին եւ բաժնեթուղթը 26%ի նուազում արձանագրած է 2006 Յունիս 14ին:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Սեպտեմբեր 30էն Հոկտեմբեր 1ի գիշերը ձերբակալուած է Ֆաթահ ալ-Իսլամ խումբի մէկ ղեկավարը Նասէր Իսմայիլ, երբ կը փորձէր ապաստան գտնել պաղեստինեան գաղթավայրի մը մէջ: Իսմայիլ անդամ է Շուրայի (կրօնական խորհրդակցական խորհուրդ): Ցարդ յաջողած էր խոյս տալ լիբանանեան բանակի հալածանքէն եւ թաքնուած մնալ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ անտառներուն մէջ Հոկտեմբեր 2ին յիսունի չափ հրդեհներ ծագած են, տեղ-տեղ հասնելով մինչեւ բնակութեան գօտիները: Աւելի քան 80 հոգի զանազան վնասներ կրած են, ծուխէն շնչարգելութիւն ունենալով, կամ այրուածքներով: Անտառային գօտին կրած վնասը ծանրակշիռ կը նկատուի: Ըստ շրջող որոշ լուրերու, հրդեհները դիտումնաւոր եղած են, որպէսզի մարդու թի գինին յաւելումին որպէս բողոք, քաղաքացիները գործածեն հրկիզուած ծառերը:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՊԱՊԱՃԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նիւ-Եորքի մէջ առաջին հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ իր պաշտօնակից Ալի Պապաճանի հետ: Հանդիպումին նիւթ եղած են երկու երկիրները հետաքրքրող հարցերը, սակայն խօսակիցները չեն խորացած անոնց մէջ: Վ. Օսկանեան ծանրացած է սահմանը բանալու կէտին վրայ, իսկ Պապաճան ըսած է թէ երկու երկիրներուն միջեւ առեւտրական անուղղակի կապ կայ երրորդ երկիրներու միջոցով, կայ օդային կապ եւ Հայաստանցիներ կ'աշխատին Թուրքիոյ մէջ: Ան ակնարկելով Ցեղասպանութեան ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին կողմէ ճանաչումի ջանքերու, ըսած է թէ 2005ին Թուրքիա պատմութեան միասնական մարմին մը կազմելու առաջարկ ըրած էր Երեւանի:

Հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ:

***

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ Մ.Ա.Կ.-Ի ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԻՆ

ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւունքներու խորհուրդին, ուր դէտի կարգավիճակ ունի Հայաստան, Սեպտեմբեր 28ի վեցերորդ նստաշրջանին հայկական պատուիրակութեան կողմէ որպէս պաշտօնական փաստաթուղթ ներկայացուած են նիւթեր՝ Ջուղայի հայկական միջնադարեան գերեզմանոցին եւ Նախիջեւանի հայկական մշակութային ժառանգութեան աւերման մասին: Ջանքեր կը կատարուին, որպէսզի դէտերու մարմին մը յատուկ առաքելութեամբ դէպքերուն վայրը երթայ:

Նոյն նիստին Ադրբէջանն ալ Ջինեւալ բախումներու ընթացքին մշակութային ժառանգութեան պաշտպանութեան բանաձեւ մը ներկայացուցած է. ան Հայաստանի կողմէ կը նկատուի որեւէ կերպով ղարաբաղեան հարցին կարգաւորումը ՄԱԿ-ի շրջանակէն ընդգրկել տալու նոր քայլ:

***

### ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ՋՄՐԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Հոկտեմբեր 12ին կ'ընդհատուի Մեծամօրի ատոմակայանին աշխատանքը, որպէսզի կարելի ըլլայ հարկաւոր նորոգութիւնը ընել եւ վառելանիւթը թարմացնել: Ուժանիւթի նախարարութիւնը յայտնած է թէ ընդհատումը կը տեւէ մէկուկէս ամիս ու կայանը կրկին կը կապուի ուժանիւթի ընդհանուր ցանցին:

***

### ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Հոկտեմբեր 1ի հրամանագրով Գիտութեան պետական կոմիտէ կը ստեղծուի. ան կը գործէ Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան համակարգին մէջ: Կառավարութիւնը պարտի ամսուան մը ընթացքին կոմիտէին կազմութեան ձեռնարկել:

## Հ. ՏԻՆՔԻ ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11-ԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Հ. Տինքի սպանութեան պատասխանատուներուն դատը յետաձգուած է 2008 Փետրուար 11ին. բայց արդէն տիրող ընդհանուր համոզումը այն է որ չի բացայայտուիր բուն յանցաւորը ու հարցին սատանակոյտէն ջուրէն վերի մասը կը գործածուի հարկաւոր ընելու պատրանքը տալու համար:

Կացութիւնը լաւագոյն կերպով ամփոփած է Տինք ընտանիքին փաստաբաններէն Ֆէթհիյէ Չէթին, թրքական թերթի մը հարցումներուն պատասխանելով: Ան կ'ըսէ որ ամբաստանեալներուն մեծ մասը տրապիզոնցի աղքատ ընտանիքներու յանցաւոր, դատարկապորտ զաւակներն են: Արդէն ոստիկանութիւնը իսկական յանցաւորը յայտնաբերելու իր պարտականութիւնը չէ կատարած:

Աւելի սարսափելին այն է որ պետական մարմիններուն կողմէ չէ կատարուած ոճիրը կանխելու գործն ալ: Մինչդեռ, թէ՛ ապահովութիւնը, թէ՛ ժանտարմը նախապէս տեղեակ էին թէ Հ. Տինք պիտի սպաննուէր: Ոստիկանութիւնն ալ տեղեակ էր:

Ֆ. Չէթին ծանր մեղադրանք ուղղած է նաեւ Ապահովութեան պատասխանատուներուն. ըսած է թէ դատախազները չեն կրցած հարցին բոլոր ծալքերուն ծանօթանալ, ապացոյցները ձեռք ձգել, որովհետեւ անոնք իրենցմէ պահուած են, ինչ որ ծանրակշիռ յանցանք է: Արդէն, ոճիրէն ետք փոխանակ բոլոր ապացոյցները, արձանագրութիւնները, տեղեկութիւնները պահելու, զանոնք փճացուցած են:

«Եթէ պետութիւնը ուզէր, կրնա՞ր այս ոճիրը կանխել» հարցումին Ֆ. Չէթին պատասխանած է. «Անշո՛ւշտ»:

***

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին Մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովը յատուկ յանձնախումբ մը կազմած է, որպէսզի քննէ Հ. Տինքի ոճիրին պարագաները:

***

## ՄԱՐԶԱԿԱՆ

### Լ. ԱՐՈՆԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ 9ՐԴՆ Է

Ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան հրապարակած ցուցակին վրայ Լեւոն Արոնեան 2741 կէտով 9րդ տեղը կը գրաւէ: Առաջինն է հնդիկ խաղացող Վ. Անանտ, 2801 կէտով. երկրորդը ուքրանացի Վ. Իւանչուկն է (2787 կէտ), երրորդը՝ ռուս Վ. Կռամնիկը (2785): Լ. Արոնեանի նախորդ աստիճանին վրայ տեղ գտած է ադրբէջանցի Թ. Ռաճապովը, 2742 կէտով:

# Ե՞ՐԲ ԿԸ ՍԿՍԻ ԲԱՆԻԼ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Շուրջ երեք ամիս առաջ Ֆրանսահայ նորակազմ թեմին առաջնորդութեան Նորվան Արք. Զաքարեանի ընտրութիւնը գաղութին պատմութեան մէջ տեսականօրէն կը բանար նոր շրջան մը. ու ընդհանուր էր ակնկալութիւնը, նաեւ հաւատքը որ ան զերծ կ'ըլլար Փարիզի եկեղեցւոյ յաճախ լուութեան մէջ ձգուած ծուռ ու թերի յատկանիշերէն:

Այս ակնկալութիւնն ու հաւատքը հիմնուած էին նախ Նորվան Արք.ի կրօնաւորի, հոգեւոր առաջնորդի գործունէութեան անցեալին, ապա նաեւ կազմակերպումի այս կարեւոր նախաձեռնութեան զօրավիգ ու գործնապէս մասնակից աշխարհականներու շրջանակին անկեղծ ջանքերուն վրայ: Սակայն, երբ նորընտիր առաջնորդին ընտրութենէն (Յունիս 22), Մայր Աթոռէն անոր վաւերացումէն ու հաստատումէն ետք օրեր, շաբաթներ անցան, յետոյ ամիս մը, երկու, եւ Փարիզի առաջնորդանիստ վայրին մէջ ընթացքը կը շարունակուէր որպէս թէ ոչ մէկ փոփոխութիւն կատարուած ըլլար, – Նորվան Արք. պարբերաբար միայն Փարիզ կը գտնըւէր, Մայր տաճարին ու յարակից բաժիններուն կը շարունակէր տնօրինել Ֆրանսայի համար այլեւս ջնջուած կաթողիկոսական պատուիրակութեան պաշտօնին նախկին տէրը՝ Գիւտ Արք–, մտքերու մէջ նախ հարցականներ ծագեցան ըստեղծուած կացութեան մասին, ապա բարենորոգումի յոյսերը սկսան յուսախաբութեան վերածուելու նշաններ ցոյց տալ: Ի՞նչ էր պատճառը, որ նոր առաջնորդը կը յապաղեցնէր առաջնորդանիստ վայրին մէջ ամբողջական կերպով իր նոր պաշտօնին ձեռնարկելու: Մանաւանդ որ կազմակերպչական հիմնական այս փոփոխութեան, նոր առաջնորդի ընտրութեան հանգըրւանով չէին սահմանափակուեր շատերու ակնկալութիւնները: Այլեւս խնկապէս միայն ընդհանրական շահերու նկատառումով տարուելիք գործունէութեան հետ, կային անցեալին հաշուեյարդարին ալ սպասողներ:

Այսօր աւելի քան երեք ամիս անցած է այն օրէն երբ Ֆրանսայի թեմը ունեցաւ իր առաջնորդը. այսուհանդերձ, ան տակաւին ամբողջապէս տեղաւորուած չէ իր պաշտօնավայրին մէջ, որ նաեւ իր բնակավայրը պիտի ըլլայ:

Խորհեցանք որ տեղին էր նոր հարցարաններով դիմել Նորվան Արք.ի ու Ֆրանսահայ թեմական խորհուրդի ատենապետ Պ. Գրիգոր Փափազեանի, ունենալու համար իրենց բացատրութիւնները ստեղծըւած վիճակին մասին. նաեւ առով կասեցնելու՝ յոյսերու հիասթափութեան վերածումը որ ամէնէն անբաղձալին կ'ըլլայ նոր-նոր ճամբայ ելլող թեմական կառոյցին համար:

⁂

Ա.

ԶՐՈՅՑ
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ. – Յունիս 22էն ի վեր ընտրըւած ու Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ «օրհնութեամբ եւ տնօրինութեամբ հաստատուած» առաջնորդն էք նորահաստատ Ֆրանսահայ թեմին, ինչպէս տեղեկացուց Թեմական պատգամաւորական ժողովի դիւանը, Յունիս 23ին: Այսուհանդերձ, երեք ամիսէ ի վեր թեմը տակաւին կը սպասէ որ իր առաջնորդը հաստատուի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր տաճարի առաջնորդանիստ վայրին մէջ ու գործնապէս ձեռնարկէ իր պաշտօնին: Մինչ դուք կը շարունակէք պարբերաբար միայն Փարիզ գտնուիլ: Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս վիճակը:

Պ. – Փարիզ՝ պարբերաբար ներկայութիւնս, չի նշանակեր թէ գործնապէս ձեռնարկած չեմ պաշտօնիս: Ձեռնարկած եմ, եւ անմիջական կարգադրութեան կարօտ որոշ հարցեր ալ յաճախ կը լուծեմ հեռուէն:

Գիտէք, ընտրութեանս վաղորդայնը զուգադիպեցաւ արձակուրդներու շրջանին. գործնապէս կարելի չէր զբաղիլ փոխադրական խնդիրներով: Ծրագրի վրայ կար նաեւ ուխտի պատարագի մատուցումը Ս. Էջմիածնի մէջ: Առիկա կարելի եղաւ իրագործել միայն Օգոստոս 26ին: Բացի այդ, Սեպտեմբերի առաջին շաբաթները կրօնական պարտաւորութիւններով ծանրաբեռն ժամանակացոյց մը ունէի, նախապէս առնուած ժամադրութիւններու հետեւանքով: Քանի մը օրէն յոյս ունիմ, որ առաջնորդանիստ վայրին մէջ բնակարանային բաժինը տրամադրելի կ'ըլլայ եւ նորոգութիւնները կը սկսին: Կարեւոր նորոգութիւններ չեն անշուշտ ըլլալիքները, աւելի մաքրութեան աշխատանք մըն է, որմէ ետք կը հաստատուիմ Փարիզ:

Հ. – Համայնքի սրտցաւ մէկ հատուածը մօտ է յուսատու փակագիծ մը փակելու եւ յուսախաբ ըլլալու հոգեվիճակին, քանի որ կը տեսնէ թէ Առաջնորդանիստ Մայր տաճարը իր յարակից բաժիններով –գրասենեակ, ժողովատեղի, բնակավայր, եւլն.– կը շարունակէ մնալ այլեւս ջնջուած կաթողիկոսական պատուիրակութեան պաշտօնին նախկին տիրոջ՝ Գիւտ արք.ի կամայական տնօրինութեան տակ, որպէս թէ ոչինչ փոխուած ըլլար: Ի՞նչ պատճառ կայ հանդուրժելու այս կացութեան:

Պ. – Քիչ մը խիստ են ձեր գործածած բառերը Գիւտ Սրբազանի հասցէին, կրնայիք աւելի մեղմ արտայայտուիլ:

Գիւտ Սրբազանը, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսական դասուն բարձրաստիճան իշխանաւորներէն մէկն է եւ կը մնայ: Պէտք չէ շփոթել քահանայական պաշտօնը, վարչական պաշտօնին հետ՝ Այսօր իր վարչական պաշտօնավարութիւնը կը տարածուի Արեւմըտեան Եւրոպայի երկիրներուն վրայ, բացի Ֆրանսայէն, բայց ան կը պահէ քահանայութեան իր պաշտօնը ամէնուրեք սուրբ պատարագ մատուցանելու, ժամերգութիւն կատարելու, աւետարանին խօսքը քարոզելու:

Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական շրջանակներէն ներս, Գիւտ Սրբազանը ճանչցուած է իբրեւ հաւատարիմ անձ Հայ Եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանութեան, մանաւանդ Հայրապետներու հանդէպ: Ան յարգելով Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետութեան կարգն ու կանոնը, կը հաւատամ թէ ոչինչ պիտի առնէ իր կամայական տնօրինութեան տակ: «Ժողովասրահ» կ'ըսէք, դրուած է արդէն թեմի տրամադրութեան տակ. «բնակարա՞ն», ըսինք արդէն քանի մը օրէն տրամադրելի կ'ըլլայ: Ձեզ գիտեր ինչո՞ւ այս կէտերը հրապարակային նիւթ կը դառնան: Յետոյ, առաջնորդ մը իրաւունք չունի՞ իր հոգեւորական եղբայրը հիւրընկալելու, անոր գրասենեակ մը հայթայթելու, երբ կարիքն ունի ատոր: Ասոնք եկեղեցական միաբանութեան ներքին հարցեր են իրարու մէջ լուծելի:

Հ. – Չէ՞ք խորհիր թէ եղբայրական հիւրընկալութեան ձեր բարի տրամադրութիւնները վտանգ մը դառնան ձեզի իսկ դէմ եւ տեղի տան երկիշխանութեան մը հաստատման թեմէն ներս:

Պ. – Ըստ իս, այդ վտանգը բացառուած է: Գիւտ Սրբազանը գիտակցութիւնն ունի Հայ Եկեղեցւոյ կարգին ու կանոնին: Ձեզ կարծեր որ մեր կանոնադրութիւնները որոնք կը բովանդակեն Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգին ու կանոնին օրէնքները, եւ որոնք կը բանին նոյն ատեն Ֆրանսական կրօնական ընկերակցութեան օրէնքին մէջ, ստորադասուին իր կողմէ եւ ան շարունակէ վարչական պաշտօնէութիւն տանիլ Փարիզի կրօնական ընկերակցութեան ծիրէն ներս:

Հ. – Ե՞րբ, վերջապէս, Ֆրանսահայ թեմին առաջնորդութիւնը գործնապէս կեանքի պիտի կոչուի, արդարացնելով համայնքին հարցերով, մտահոգութիւններով հետաքրքրուած հոգեւոր իշխանութեան մը սպասումները:

Պ. – Սեպտեմբեր 22ին, Թեմական խորհուրդը ժողով մը գումարելով Փարիզի իր կեդրոնատեղին, ըսկիզբ տուաւ Ֆրանսահայ թեմի գործունէութեան:

Ի մօտոյ ժամուլի միջոցով մեր ժողովուրդը տեղեակ կը պահուի թեմի ծրագիրներուն:

Թեմական կեանքի սկզբնաւորութեան պաշտօնական թուական ճըշդուած է Հոկտեմբեր 28ը: Այդ օր կը մատուցուի հանդիսաւոր սուրբ պատարագ, որմէ ետք նախատեսուած է ժողովրդային հիւրընկալութիւն մը:

Իսկ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու հետ միջոցառում մը նախատեսուած է աւելի ուշ. հաւանաբար Դեկտեմբեր 10ին, թեմի տարեդարձին օրը:

Հ. – Վերջերս Մայր Աթոռ մեկնեցաք ուր Գարեգին Բ. արքութեան պատիւ շնորհեց ձեզի: Ի՞նչ էին առաջնորդութեան պաշտօնին ամբողջական ստանձնումը ձեր կողմէ յապաղեցնող ներկայի վիճակին մասին Վեհափառին նկատումները, առաջարկ – հրահանգ – լուծումները:

Պ. – Առիթէն կ'օգտուիմ հրապարակային շնորհակալութիւն յայտնելու նախ՝ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, նուաստս արքութեան պատիւին արժանացուցած ըլլալուն համար, երկրորդ՝ թեմի այն պատգամաւորներուն որոնք բարեհաճեցան մինչեւ Ս. Էջմիածին ընկերանալ ինծ եւ ուխտի պատարագի արարողութիւն այդ պահը ինծի հետ ապրելու:

Գալով Վեհափառի նկատումներուն, Հայոց Հայրապետին ցանկութիւնն է որ առանց յապաղելու, օր մը առաջ անցնիմ ինծի վստահուած պաշտօնին գլուխը եւ սկսիմ թեմական գործունէութեան:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹԸ

# ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԻԶԸ

ԱՐԱ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ

Համահայկական Գ. Խորհրդաժողովի աւարտին, Երեւանի մէջ կը զրուցենք ամերիկահայ յայտնի մըտաւորական, սփիւռքագէտ Փրոֆ. Խաչիկ Թէօլէօլեանի հետ: Իր մականունը (ազգանունը) արդէն ինքնին շատ բան կը նշանակէ. վառ անհատականութիւն, խոր մտաւորական աւանդոյթի մը շարունակութիւն՝ իր խսկ մէջ մարմնաւորուած, խտացուած, սակայն իրմէ ալ անդին անտարակոյս: «Արմենիա–Մարիոթ» պանդոկի մուտքասրահի սրճարանին մէջ, առաւօտ մը կանուխ կը կայանայ մեր տեսակցութիւնը:

Խաչիկ Թէօլէօլեան վարեց՝ համաժողովի շրջագծով կազմակերպուած «Նոր պատասխաններ հին հարցադրումներուն, Հայերը ԻԱ. դարուն» ֆորումի նիստերէն մին եւ հանդէս եկաւ ներածական խօսքով մը: Ելոյթը խնկապէս հետաքրքրական էր: Ան մանաւանդ խօսեցաւ անդրազգային կապերու մասին, ինչ որ թափ կը ստանայ համաշխարհայնացման դարուն եւ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու զրուածքին շատ յարմար է, էութեան համապատասխան: Թէօլէօլեան ելոյթին մէջ կանգ առած էր նաեւ այն հանգամանքին վրայ, թէ ինքնութիւն մը կը փոխուի, բայց ասա չի նշանակեր որ կը լուծուի:

Այդ ներածականի աւարտին Թօղած կէտէն սկսեալ, Խաչիկ Թէօլէօլեանի հետ կը շարունակենք մեր խօսակցութիւնը: Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու ամբողջին մէջ, ծանօթ է, որ այս համաժողովները առիթ կը հանդիսանան թեր ու դէմ կարծիքներու, ինչու չէ նաեւ վէճերու: Յամենայն դէպս, ցայսօր կազմակերպուեցան երեք խորհրդաժողովներ, ինչ որ կարելի է վերագրել որոշ շարունակականութեան, այսինքն ստեղծըւած են գործընթացի մը նախընթացները: Խաչիկ Թէօլէօլեան կ'անդրադառնայ Հայաստան – Սփիւռք Գ. Խորհրդաժողովի վերաբերեալ իր ընդհանուր տպաւորութիւններուն:

«Հակառակ, որ իւրաքանչիւրը ունեցաւ որոշ տկար կէտեր, մանաւանդ այս երրորդ խորհրդաժողովը ցոյց տուաւ, թէ հաւաքական փոփոխութիւններ կան: Առաջին խորհրդաժողովին եկած էին մեծ եւ անիրական յոյսերով եւ յուսախաբ եղան: Հիմա, ընդհանրապէս Հայաստան այցելող Հայերը եւ յատկապէս ժողովականները իրենց նախկին պատրանքներու սուգէն ձերբազատուած են, աւելի իրատես են եւ սկսած են տեսնել, որ տկար կէտերէ անդին կայ հաւաքական նուաճում մը: Թէ ի՞նչ է...

«Սփիւռքահայերը այս ժողովներուն գալով ստեղծեցին ցանց մը,

որ նախապէս չկար անոնց միջեւ: Ցանց մը գոյանալ սկսած է սփիւռքահայ որոշ ներկաներու եւ Հայաստանի մտաւորականներու, պետական անձերու միջեւ: Սփիւռքահայութիւնը այլեւս գիտէ, որ Հայաստանի պետական գործիչներուն ինչպէս արտայայտէ իր ակնկալութիւններն ու դժգոհութիւնները: Առաջին անգամ այս խորհրդաժողովի ընթացքին զգացի, որ Հայաստանի պետական ատագանին սկսած է հասկնա՛լ Սփիւռքը: Գոնէ կը տեսնէ, որ եթէ ունի ակնկալութիւններ, Սփիւռքը միայն տալու կամ չտալու երկընտրանքին առջեւ չէ, նաեւ ի վիճակի է բանակցելու: Նախապէս, Սփիւռքի զգացականութիւնը կ'օգտագործուէր, ինչ որ պատահած է բոլոր սփիւռքներու պարագային: Առաջին տարիներու մեղրալուսնին Սփիւռքը զիջեց ամէն ինչ, իսկ վերջը հասունցաւ, իսկ ներկայիս կը սկսի աւելի բարդ հաստատել իր պահանջները: Յաւիտենական բանակցութեան վիճակ մը կայ այստեղ: Սփիւռքը տեւական ներկայութիւն մըն է Հայաստանի մէջ: Պետութիւնը հիմա ըՍփիւռքին մէջ ներկայ չէ այնքան, որքան՝ Սփիւռքը Հայաստանի մէջ: Պետութիւնը ներկայ է միայն ըՍփիւռքի մարմիններուն մօտ: Դրական է, որ կապերը շարունակուին, զիրար հասկնալ սկսին եւ իրարու հաշիւներուն մէջ տեղ առնեն ի սկզբանէ:

«Համայն հայութեան համար դըրական երեւոյթ մը կ'ըլլայ, եթէ այնպիսի տեղ մը հասնինք, որ Հայաստանի պետութիւնը կարեւոր որոշում մը կայացնելու ժամանակ նախօրօք շօշափէ Սփիւռքի տրամադրութիւնը: Սա չի նշանակեր որ պետութիւնը Սփիւռքին ուզածը ընէ, բայց նախօրօք հարց տայ»:

Խորհրդաժողովի ընթացքին Խաչիկ Թէօլէօլեանի շօշափած անդրազգային կապերուն վրայ կանգ կ'առնենք քիչ մը... Արդարեւ, եթէ համաշխարհայնացման դարուն թափ կ'առնեն անդրազգային կապերը, ապա հայութեան տեսակէտէ ի՞նչ նշանակութիւն ունի իր ազգ-պետութեան վերականգնուած ըլլալը: Թէօլէօլեանի համոզմամբ, հիմնականին մէջ ազգ-պետութիւնը ինքնին միջոց մըն էր, որպէսզի երկրի մը վերնախաւը (ընտրանի, էլիթ) ղեկավարէր ժողովուրդը: Վերնախաւի տեսակէտէ կառավարման նախընտրելի ձեւն էին պետութիւնները: Հիմա յաւելեալ ձեւ մը կը ստեղծեն անդրազգային կապերը: Կեանքը՝ քաղաքական եւ տընտեսական վերնախաւերու միջեւ բանակցութեան մը վերածուած է: Սփիւռքները միշտ եղած են զօրաւոր տնտեսական գործօններ: Դրամատիրական մեծ ուժերը, երբ ազգ-պետութեան պարտադրեցին որոշ փոփոխութիւններ, սփիւռքները աւելի լուրջ գործօն մը դարձան, իրենց ապահոված ազատութիւններով:

Թէօլէօլեանէն կը խնդրենք նաեւ մանրամասնել իր այն արտայայտութիւնը, թէ ինքնութիւնը կը փոխուի, բայց չի նշանակեր որ կը լուծուի: Ան այս մասին կ'աւելցնէ հետեւեալը. «Ինքնութիւնը ազդակներու համատեղութիւն մը կամ գործօններու դրութիւն մըն է: Ինքնութեան ազդակին մէջ կարեւոր է, թէ կորիզը որքան մեծ է: Մենք Հայաստանի մէջ ունինք անձեր, որոնց համար հայապահպանումը հարց մը չէ, հակառակ անոր, որ թիւն ալ կը նուազի: Իսկ Սփիւռքի համար հայապահպանումը մշտական հարց է, մշտական տագնապ: Հարցը միշտ հարց պիտի մնայ եւ տագնապը պիտի վարարի ատեն-ատեն: Ինքնութիւնը նախապէս կը փոխանցուէր ուղղակի կապով մը, գաւկի «Թել»ին միջոցաւ, ինչ որ կը կոչուի փիլիասիոն: Իսկ հիմա այլեւս կայ աֆիլիասիոն: Այսինքն. օրինակ՝ Հայ ես, բայց նաեւ Ամերիկացի եւ կամ ըսենք ունիս բողոքական դաւանանք, ինչ որ նախկին՝ ուղղակի փոխանցման դրութենէն կամ պարագայէն աւելի տարբեր է: Բայց ինչպէս ըսի, ինքնութեան ազդակին մէջ կարեւոր է, թէ կորիզը որքան մեծ է: Աֆիլիասիոնի պարագային կան նաեւ «շահ»ու եւ «նըպատ»ի հանգամանքները: Ըստ էութեան, սկիզբին Սփիւռքի ինքնութեան մէջ Հայաստանի հետ կապը վերացական էր: Նախապէս ամէն ինչ սահմանափակուած էր տուեալ համայնքով: Անցեալին ըսփիւռքահայութեան մօտ ինքնութեան ենթադրած պարտականութիւններու կամ յանձնառութիւններու համակարգին մաս կը կազմէին՝ լեզու, դպրոց, եկեղեցի եւ կուսակցութիւն: Հիմա անոնց հետ նոյնացող նոր յանձնառութիւն մը կայ, որ կը բնորոշէ ինքնութիւնդ: Հայաստանի հանդէպ ի՞նչ դիրք ունիս, ի՞նչ յանձնառութիւն»:

Կը վերջացնենք մեր զրոյցը, որ իսկապէս շատ հետաքրքրական էր ինծի համար: Թէօլէօլեան հրաժեշտ կ'առնէ սեղանէն: Ես կը մնամ քիչ մը եւս: Աչքէ կ'անցընեմ նօթատետրիս վրայ իր ձեռագրով սեւագրած քանի մը բառերը ու մանաւանդ շէմաները: Ուշադրութիւնս կը գրաւէ մանաւանդ իր գծած «ինքնութեան կորիզ»ը, որու նշանակութիւնը մեծ է ինքնութեան ընդհանուրին մէջ: Ըստ երեւոյթին, մասնագիտական նրբութիւններով հանդերձ, բարդ կամ անհասկնալի բան մը չկայ. կորիզ ըսուածը ուրիշ բան մը չէ, եթէ ոչ այն շաղախը կամ արժէքային համակարգը, որ մեզ հաղորդ կը պահէ հայկական ժառանգութեան, կեանքին եւ ապրումներուն:

Ա. Գ.

«Ժամանակ»

# ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Ցապաւումներով)

• Մայիս 20ին Հեռլնի հայ համայնքին հրաւէրով Հանաու քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանէն ժամանած «Ռընէսանս» համոյթի համերգը: Համերգի բացումը կատարեց համայնքի վարչութեան ատենապետ Վարուժան Տէմիրճեան:

Համոյթը կը բաղկանար շուրջ 18 անդամներէ, որոնցմէ 10ը 10–14 տարեկան երախաներ էին: Ցայտագիրը կը պարունակէր հայկական եւ տարբեր ժողովուրդներու պարեր, հայկական երգեր: Ներկաները իր երգիծանքով զուարճացուց երգիծանքի յայտնի վարպետ Վահագն Սիմոնեան:

Համերգի աւարտին համոյթի անդամներուն օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսք ուղղեց շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան:

«Ռընէսանս» համոյթը համերգներ ունեցաւ նաեւ Պէրլին, Համպուրկ, Միւնխէն, Քէօլն, Պօխում, Հալլէ քաղաքներուն մէջ:

• Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքին մէջ Յունիս 7–10 Թուականներուն տեղի ունեցան աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ նախաձեռնուած եկեղեցւոյ օրերը: Այդ օրերուն կազմակերպչական ծրագրէն ներս մէկտեղուած էին նաեւ Էքիւմէնիք գործակցութեան մէջ գտնուող այլ եկեղեցիներ: Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդարանը եւս մասնակցեցաւ այս հանդիսաւոր օրերուն: Քէօլնի տօնավաճառի սրահներուն մէջ զետեղուած ցուցադրութիւններու եւ ելոյթներու կողքին Գերմանիոյ Հայ եկեղեցին ներկայացուեցաւ գեղեցիկ պատրաստուած տաղաւարով մը, ուր Հայ եկեղեցւոյ ու մշակոյթի արժէքները ծանօթացուեցան գերմանական հանրութեան լայն հրջանակներուն: Մեծ պաստառի վրայ ցուցադրուեցաւ տեսաժապաւէն մը, որ կը պարունակէր հայ ժողովուրդի ու եկեղեցական պատմութեան գլխաւոր դրուագները: Վաճառուեցան նաեւ բազմաթիւ իրեր, յուշանուէրներ, ու գրքոյկներ, հայ ժողովուրդի անցեալն ու ներկան ներկայացնող նիւթերով:

• Յունիս 10ին Քէօլնի առաջնորդանիստ մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ դպրութեան չորս աստիճաններու տուչութիւն Քէլօնի հայ համայնքի 6 պատանիներուն, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր, ամէն կիրակի կանոնաւորաբար թէ շապիկ կը հագնէին եւ թէ կը հետեւէին հայերէնի դասընթացքներուն: Հայերէն բառ մը իսկ չգիտցող այս պատանիները, ներկայիս կը ծառայեն որպէս դպիր պատարագներու ընթացքին:

Վեց նոր դպիրները կը կոչուին՝ Տիգրան Պարլադ, Արա եւ Արի Ապատեան եղբայրներ, Արթին Սիմոնեան, Արտա Ագեալչըն եւ Սայաթ Քարեան:

• Յունիս 15ին Հեռլնի հայ համայնքի կազմակերպութեամբ Հանաու քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ «Ճամբորդութիւն դէպի հայկական կորսուած աշխարհ» խորագրով բանախօսութիւն մը: Բանախօսն էր Քէօլնի համայնքի երիտասարդ եւ աշխոյժ անդամներէն պրն. Ալֆրանտ Պետրոս: Ան պատմական Հայաշխարհի կարգ մը քաղաքներու եւ բնակավայրերու, ինչպէս օրինակ՝ Վան, Մուշ, Խարբերդ, Կարս, Սեբաստիա, Կեսարիա եւլն., վերաբերեալ տեղեկութիւններ տալէ ետք, լուսապատկերներու օգնութեամբ ներկաներուն ցուցադրեց հայկական շուրջ երկու հարիւր եկեղեցիներ ու վանքեր: Ներկաները առիթն ունեցան տեսնելու, թէ ինչպէս վերջին հարիւր տարիներու ընթացքին, ներկայիս Թուրքիոյ մէջ կը քանդուին եւ կ'ոչնչացուին հայկական պատմական յուշարձանները, թէ ինչպէս հայկական պատմական վայրերէն կը սրբուին Հայոց հետքերը:

Բանախօսութիւնը աւարտեցաւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի արտասանած հոգեհանգստեան «Քրիստոս Որդի Աստուծոյ» եւ միասնական արտասանած Տէրունական աղօթքով:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

**Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ**
**Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ**

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՏԱՒՐԻԴԱ

Տանը նրան սպասում էին ընկերներից ստացուած բազմաթիւ նամակներ: Նամակ էր ստացուել նաեւ Տոմիլովից: Պատանին մի քանի անգամ կարդաց Ալեքսէյ Ռոմանովիչի գրածը.

«Ալեքսանդր Իւանովիչ Կազնաչեեւը այստեղ եղած ժամանակ սփոփեց ինձ՝ պատմելով քո ժամանմամ մասին, ասելով, թէ ինչպիսի ոգեւորուածութեամբ ես տրուել Ղրիմի գեղատեսիլ բնութեանը եւ որքան ծարաւի ես քեզ գերած զգացումները վերարտադրելու: Միայնափսոսալի, որ դու չես շտապել առաջին իսկ տպաւորութիւններդ յանձնել կտաւին:

Նոր տպաւորութիւնը դէպի գեղեցիկի զգացողութիւնն առաջնորդող այն անդնահատելի զսպանակն է, որ ամենեւին էլ նրանով չէ կարեւոր, թէ ինչ ես տեսնում, այլ նրանով, թէ ինչպէ՞ս ես տեսնում: Քանի դեռ նոր տպաւորութիւնը աչխուժացրել, գրգռել է պոետի կամ նկարչի զգացողութիւնը, նա պէտք է շտապի դրանք անմիջականօրէն թղթին կամ կտաւին յանձնելու: Այդ դէպքում անգամ, եթէ նրա արտայայտչամիջոցներն աղքատիկ են, այնուամենայնիւ, կը մնայ մի հետք, հոգու մի թրթիռ, որի մէջ էլ այս կամ այն չափով արտայայտուած կը լինի նրա զգացմունքների գեղեցկութիւնը: Այդ գեղեցիկն անհրաժեշտ հատիկն է որից եւ ծնւում է ստեղծագործութիւնը, քանի որ մեզ հիացմունք է պատճառում ոչ թէ տուեալ առարկան կամ պատմուող նիւթը, այլ պատկերման թարմութիւնը, անմիջականութիւնը եւ ի վերջոյ ճըշմարտացիութիւնը:

Արդ, հարկ է օգտուել այն հաճելի զգացողութիւններից, որ մեր մէջ ծնում է բնութիւնը եւ շտապել կտաւին յանձնել դրանք իրենց ողջ թարմութեամբ ու մաքրութեամբ: Հարկ է շատ թանկ գնահատել այդ զգացողութիւնները: Հիացմունքը նուազում է ճիշդ այնպէս, ինչպէս նուազում է 'ախորժակը' նրան գոհացում տալուց յետոյ, ինչպէս թուլանում են մեր ոտքերը՝ երկար քայլելուց յետոյ: Հարկ է տեղում վրայ որսալ այդ թանկագին զգացումները եւ ճշմարտացի պատկերել դրանք: Իսկ թարմ եւ կենդանի պատկերելու համար անհրաժեշտ է վարպետութիւն, որին կարելի է հասնել ամբողջի առանձին մասերին առանձին-առանձին անդրադառնալով: Խնդրում եմ, սիրելիդ իմ Իւան Կոնստանտինովիչ, մի՛ արհամարհէք խուցները, պատկերէք թփերը, ծառերը, ժայռերը, ալիքները, նաւերը եւ այլն...»:

Բարեացակամ բարեկամի խորհուրդները ճիշդ ժամանակին հասան ամրապնդեցին նկարչի ներքին ձգտումները: Հայվազովսկին համակուած էր նորանոր մտայղացումներով: Նա ուզում էր ժամ առաջ կտաւին յանձնել հարաւային տափ վառ գոյները: Նա շատ էր նկարում, բայց վրձնի տակից դուրս եկած շատ ու շատ նկարներ էլ իր իսկ ձեռքով ոչնչացնում էր: Նկարիչը ցանկանում էր, որպէսզի դիտողը իր նկարներում տեսնի ոչ միայն այդ արեւաշող ափերը, այլեւ զգայ ղրիմեան արեւի այրող, տաք շունչը: Թէոդոսիայի այդ կուրացուցիչ վառ արեւի տակ, երբ շուրջն ամէն ինչի վըրայ ցոլցլում էին արեգակի շռայլ շողերը, նա յամառօրէն պայքարում էր արեւն իր կտաւներին փոխադրելու համար: Եւ դիւրին չէր այդ պայքարը:

Արեւը նրա նկարներում աղօտ ու մի տեսակ խամրած էր: Նկարիչը քաջ գիտակ էր, որ դեռեւս չի կարողանում ձերբազատուել հին վարպետների ազդեցութիւնից, որոնց նկարներում արեւը անփայլ ու աղօտ մի լուսատու էր: Պետերբուրգում Հայվազովսկին շատ այդպիսի նկարներ էր արտանկարել, եւ նրա վրձինը տակաւին շարժւում էր հին աւանդների ներգործութեամբ: Բայց ահա վերջապէս հասաւ այն երջանիկ օրը, երբ այդ վառ արեւը ծագեց նաեւ նրա կտաւներում եւ փայլեց նոյնպիսի կուրացուցիչ լոյսով, ինչպէս երկնքում ու ծովում, ինչպէս շուրջն ամէն, ամէն ինչի վրայ:

(Շար. 83)

**«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ**
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԼՄՈՄԲԼ․— պրն․ Եդուարդ Վըր-թանէսեան 50 եւրօ։

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 7

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՈՒԽՏԻ, ԱՂՕԹՔԻ ԵՒ ՍԻՐՈՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

103–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՕԾՄԱՆ

Փարիզի Հայոց
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
Մայր Եկեղեցւոյ

Գերաշնորհ Առաւօտեան Հանդիսաւոր ժամերգութեամբ
Ցաւարտին սուրբ եւ անմահ Պատարագ աւանդական մատաղօրհնութեամբ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8:30ին

---

**CINE-CLUB**

«Achkhar» / UCFAF

**Ciné-Club**
**«Rouben Mamoulian»**
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
**réalisateur**

**attention**
**changement de date**
**Samedi 6 octobre à 20 heures**
**(et non pas jeudi 4 octobre)**
pour le film documentaire
de SERGE AVEDIKIAN
**RETOURNER**
**(Nous avons bu la même eau)**
en présence du réalisateur
Directeur des programmes :
**ARTO PEHLIVANIAN**
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

**U C F A F**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին։
Պատարագ եւ ճաշ։

**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**
*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

## Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

---

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայերէն լեզուի դասընթացքները (չափահասներու) կը վերսկսին Հոկտեմբեր 15ին, դպրոցին մէջ, միշտ երկու մակարդակներով՝ սկսնակ եւ յառաջացած։ Մանրամասնութեան համար դիմել դպրոցի քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝ 04 91 93 75 25 թիւին։

---

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS

# ECOLE SAINTE CROIX

Les cours de langue arménienne, de catéchisme, de chant et danse arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2007-2008,
**à partir du samedi 6 octobre de 14h à 17h15**
au 13 rue du Perche — 75003 Paris
Pour les inscriptions, s'adresser au Père Curé de la Paroisse :
Tél. : 01 44 59 23 50
Mob. : 06 72 57 94 84.

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS
organise
## UNE EXCURSION à REIMS
**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

**ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ**
**HAMASKAINE**

Première projection en France du nouveau film
de Viguen TCHALDRANIAN
**"LA PRETRESSE"**
En présence de son réalisateur
**Dimanche 7 octobre à 17 heures**
à la Salle «Rossini»
6 rue Drouot — 75009 Paris
Réservations :
06 64 38 00 25 / 01 47 37 28 93

**arménie mon amie**
*AGENDA*

**ARLES**
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

---

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

**Section «Araxe» de Lyon - Villeurbanne**

**Le Dimanche 7 octobre à 16 heures**
## «Contes et légendes d'Arménie»
au Centre Culturel
& de la Vie Associative de Villeurbanne
234 Cours Emile Zola

La Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne de la Croix Bleue propose un après-midi de conférence-lecture-narration... et se réjouit d'avance de vous faire découvrir ou redécouvrir en présence de l'auteur Reine CIOULACHTJIAN, ces contes venus du fond des âges de l'Arménie.
Participation aux frais 8 euros pour les adultes et 5 euros pour les enfants à partir de 8 ans.
Vente des billets sur place le 7 octobre à partir de 15 heures ou auprès des membres de la section.
Pour tous renseignements
☎ 04 78 45 17 55

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...
Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...
Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.
Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## Reprise des Cours d'Arménien
**Année scolaire**
2007 — 2008
SEVRAN

**Samedi 6 oct. à 14h00** tous niveaux enfants
**Lundi 8 oct. à 20h30** cours adultes
à la Maison de la Croix Bleue,
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements : **01 43 83 87 68**
**Rhône-Alpes**

GRENOBLE

Les cours ont lieu au local CBAF
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Inscriptions et renseignements auprès de Nicole SABOUNDJIAN
Au 06 85 32 50 13
Reprise des cours le **6 octobre à 14h30**
**PACA**

MARSEILLE

**Mercredi 10 octobre à partir de 13h30**
Renseignements : **06 29 57 01 91**

***

Les cours d'Arnouville, d'Issy et de Paris ont été annoncés et ont dèja commencé, ceux de Vienne commencent le **22 septembre** comme cela a été annoncé.

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէօրինի «Ա. Զամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչախումբի՝
ԹԱԼԻՆ-ի
համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» սրահը։
Կանխաւ ապահովել տեղերը։

□

---

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «13 ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆԵՐԸ» ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի 13 մայրաքաղաքներուն նուիրուած ցուցահանդէսը որ աշխոյժ հետաքրքրութիւն առթեց Փարիզի մէջ, Հայաստանի Պելժիոյ եւ Եւրոպական միութեան դեսպան պրն. Վիգէն Չիտէճեանի դիմումով տասնօրեայ երկարաձգում մը կ'ունենայ Պրիւսէլի մէջ։ Ցուցահանդէսը կը բացուի Եւրոպական միութեան յանձնաժողովներու շէնքին մէջ, Հոկտ. 10ին, զուգադիպելով Ռ. Քոչարեանի պաշտօնական այցին։

**CONFERENCE**

**LE Centre Culturel SAINT MESROB à PARIS**
reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**GREGOIRE DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**
**Mercredi 17 octobre à 20h45**
Dédicace et vente de l'ouvrage
au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge
Entrée libre — Cocktail

**ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ**

Հայ տիկին մը գործ կը փնտռէ տարեց կամ մանուկ խնամելու համար։
Հեռաձայնել Նատիա Մկրտչեանին՝
06 16 05 84 15

**CHENE**

**RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES**
**DES 1er ET 2 DECEMBRE**
pour la
GRANDE BRADERIE DE NOEL DE CHENE FRANCE

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

## MARSEILLE

Section «Sossé Mayrig» La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célèbrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :
— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 OCTOBRE
2007

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-32 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.799 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21.799

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՈԶԻ ելոյթ հրաւիրած էր Հոկտ. 3ին, ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ի խորհրդարանական-ները, բացատրելու համար «խզում»ի իր քաղաքականութիւնը եւ հասկնելու համար որ ի՛նք է տէրն ու տիրականը այդ քաղաքականութեան: Ուրեմն խոր-հրդարանականները (երեսփոխան և ծե-րակուտական) կը համակերպին: Ինք պիտի շարունակէ թացուելու իր քաղա-քականութիւնը, բայց կը խոստանայ որ խտակեաց կեանքի մը որեւէ ծրագիր չկայ: Իր ելոյթին մէջ, քանիցս կրկնած է վարչապետին անունը, որու հանդէպ մեծ վստահութիւն ունի: Յաջորդ օրը, Սարքոզի Սոֆիա կը մեկնէր, բայց իր կինը չէր ընկերանար, նոր բանավէճ յառեղծելու համար:

ԽԱՏՄ-ի հարցը լայն հակադրեցու-թիւններու ծնունդ տուած է բացայայտ-ման օրն իսկ (Հոկտ. 3): Տնտեսական ներկայ նախարարուհին եւ նախորդը (Քրիսթին Լակարտ եւ Թիէրի Պրըթոն) փորձած են պաշտպանել Պետութիւնը (որ ԽԱՏՄ-ի բաժնեթուղթերուն 15%ը ունի) եւ մերժած են որ նախապէս տե-ղեկութիւն ունեցած ըլլան, այլ խօսքով՝ մեղսակից ըլլան յանցագործութեան: Ֆր. Հոլանտ, սակայն, կը դատապարտէ «պե-տութեան կրկնակ պատասխանատուու-թիւնը», մինչ սենատորները իրենց վեր-գովումը կ'արտայայտեն: Գերմանիոյ մէջ ալ արագ լուսաբանութիւն կը պա-հանջուի: Լակառտէր ալ կը մերժէ որ-եւէ յանցագործութիւն, մինչ ֆինան-սական շուկաներու պատասխանատու մարմինը կը գտնէ որ վաճառողները «չորս առանձնաշնորհեալ տեղեկութիւն-ներ ունէին»:

ՊԱՂՏԱՏԻ Լեհաստանի դեսպանը Է. Փիէթրզիք վիրաւորուած է, Հոկտ. 3-ին, ռմբարձակ մը, որ սակայն 3 հո-գիի մահուան պատճառ եղած է: Պայ-թուցիկներ զետեղուած էին իր կառքին ճամբուն եզերքը եւ դեսպանը հրաշքով ազատած է: Լեհաստան 900 զինուոր ունի Իրաք:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահին վերընտրու-թիւնը Հոկտ. 6ին կասկած չի վերցներ եւ այդ նպատակով եղած «կարգադրու-թեան» պատճառով արդէն 86 խորհըր-դարանականներ հրաժարած են: Նա-խագահ Մուշարաֆ ալ արդէն իսկ հոս-հոն տեղաւորած էր իր մարդիկը: Այս-պէս բանակներու ղեկավար նշանակած էր զոր. Աշֆաք Կիյանին, որ Ամերիկա-ցիներուն մէկ պաշտպանեալն է, ինչ որ թոյլ կու տայ անոնց աւելի ազատօրէն գործել: Մուշարաֆ հրաւիրած է նաեւ Պէնազիր Պութթօն որ վերադառնայ (1999-ին հեռացած էր կաշառակերութեամբ ամբաստանուելէ ետք):

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱՅԻ նախագահը մեծ շուքով ընդունուած է Հիւսիսային Գորէայի նախագահին կողմէ Փիոնկ-եանկ, ինչ որ, գոնէ երեւութապէս, ապացոյցն է իրենց յարաբերութեանց սերտացման: Առայժմ վերամիացման հարց չկայ, նախ հարկ է ամրապնդել տնտեսական գործակցութիւնը:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը Իուշչենկօ ա-նակնկալ առաջարկ մը ըրած է Հոկտ. 3ին, հրաւիրելով երկու կուսակցութիւն-ները (արեւմտամէտ եւ ռուսամէտ) որ համախմբման կառավարութիւն մը կազ-մեն: Ռուսամէտ հրաժարեալ վարչապե-տը՝ Իանուկովիչ համաձայնած է, բայց արեւմտամէտ կողմը (Տիմոշէնկօ) բա-ցարձակապէս մերժած է:

ՕՐԱՆԻ (Ալժերիա) մէջ ֆրանսական հիւպատոսարանը, որ փակ էր 1994էն ի վեր, իսլամապաշտներու սպառնալիքնե-րու պատճառաւ, վերաբացուած է Հոկ-տեմբեր 1ին: Նիքոլա Սարքոզի պետական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Դեկ-տեմբերին:

ԹԵՀՐԱՆԻ իշխանութիւնները տեղւոյն ֆրանսացի գործավարին միջոցաւ իրենց բողոքը արտայայտած են Ֆրանսայի նոր դիրքին հանդէպ: Ծանօթ է որ վերջերս Պ. Քուշնէր պատերազմի իսկ կը պատ-րաստուէր Իրանի դէմ եւ առնուազն պատժական աւելի խիստ միջոցներ կ'ա-ռաջարկէր, մեղմացնելով սկզբնական ըս-պառնալիքները:

ՊՈՒՇ իր վէթօն դրած է օրինագիծի մը դէմ, որ առողջապահական բարելաւման ծրագիր մըն էր մանուկներու համար: Չորրորդ անգամն է, որ Պուշ իր վէթօն կը գործածէ 7 տարուան նախագահու-թեան շրջանին: Առարկութիւնն այն է որ նախատեսուած օրէքը 35 միլիառ տոլար պիտի արժէ:

ՇՈՒԷՏԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Էլիոթ ճաշելէ ետք Հոկտ. 3ին, յայտարարած է որ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցու-թեան, յիշեցնելով որ ան ձեռնարկած է հիմնարկներու բարենորոգումներու: Շը-ւէտ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը պիտի վարէ 2009 Յու-լիս 1էն:

## ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ ՀԱՅԵՐԸ

Թիֆլիսի մէջ հարուստներու թաղամաս կառուցելու ծրագիրը մտահոգութիւն պատճառած է հայ համայնքին: Մանա-ւանդ որ նոր թաղամասը որոշուած է կառուցել քաղաքի բարձրադիր Հաւլա-բար թաղին մէջ ուր կը բնակի Թիֆլի-սահայերու մեծ մասը: Հոն ապրած են հայ արհեստաւորներ ու առեւտրական-ներ. որոնց տուներու վրայ տակաւին պահուած են անոնց բնակիչներուն մա-սին յուշող հայերէն արձանագրութիւն-ներ: Դեռ կանգուն են ամէնէն հարուստ ու ծանօթ Հայերու, ինչպէս, օր. Ման-թաշովի եւ Արամեանցի տուները: Շատ Հայեր այն կարծիքը ունին որ Հաւլաբա-րի վերակառուցումը հայկական պատ-մական ներկայութեան նշանները արմա-տախիլ ընելու հերթական քայլն է:

Թիֆլիսի հայկական համայնքի նախա-գահ Ա. Ստեփանեան ըսած է թէ Հաւլա-բարի վերակառուցման նախագիծը տե-սած է նախագահ Սահակաշվիլիի աշխա-տասենեակին պատին վրայ: Հարցուցած է թէ ո՞ւր կը տեղափոխուի թաղին հայ բնակչութիւնը. Սահակաշվիլի ծիծա-ղելով ըսած է. «այդ ծրագիրը կը ֆի-նանսաւորէ հայկական Սփիւռքը»:

## ԱՄՆ

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ՞

«Լոս Անճըլըս Թայմզ» թերթը Հոկ-տեմբեր 3ի թիւով գրած է թէ Ներկա-յացուցիչներու ժողովին մեծամասնու-թեան ղեկավար Ս. Հոյըր հաւանական կը նկատէ Ցեղասպանութեան ճանաչու-մը պահանջող 106րդ բանաձեւին վաւե-րացումը: Նոյն անձը աւելցուցած է թէ ունենալով 226 կողմնակից, բանաձեւը շատ հաւանօրէն Գոհաբանութեան տօ-նէն (Նոյեմբեր 22) առաջ կը քուէարկուի եւ կ'ընդունուի Ներկայացուցիչներու ժողովին լիագումար նիստին:

Բանաձեւը Ծերակոյտին մէջ քննու-թեան առնելու թուական տակաւին որոշ-ուած չէ. հոն կայ 31 զօրավիգ:

## ԹՈՒՐՔԻԱ

### ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԱՆԿԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՐ ԵՆ 1982-ԻՆ

«Ռատիքալ» օրաթերթը (Հոկտ. 4) հրապարակած է 1982 Սեպտ. 8 թուակիր փաստաթուղթ մը որով պաշարման վի-ճակի հրամանատարութիւններուն մի-ջոցով Ապահովութեան կազմակերպու-թենէն պահանջուած է ամէն շրջանի մէջ ծագումով Հայերու ցանկերը պատրաս-տել եւ գանոնք հսկողութեան տակ պա-հելու համար հարկաւոր հետաքննութիւ-նը կատարել:

Թ. Ըշըք տեղեկացնելով կատարուա-ծին, կը գրէ թէ վերոյիշեալ հրահանգին «Հայ»ը «Հրեայ»ի փոխելով մարդ կը կարծէր հիթլերեան Գերմանիոյ մէջ Ողջակէզի նախօրեակին պատկանող փաս-տաթուղթ մը կարդացած ըլլալ: «Սակայն ոչ թէ հիթլերեան Գերմանիոյ մը մէջ, այլ 25 տարի առաջ Թուրքիոյ մէջ եղած է այդ կարգադրութիւնը, եւ թէ Հայե-րու համար որոնք քաղաքացիութեան կապով կապուած են երկրին, տուրք կը վճարեն, զինուորական ծառայութիւն կը կատարեն»:

Ապահովութեան նախկին աշխատակից մըն ալ ըսած է թէ գրաւոր հրահանգը ստանալով իրենց պարտականութեան շրջանին մէջ պրպտումներ կատարած են, տեղացիներու հետ տեսակցած, հար-ցուցած թէ Հայ կա՞յ, եւլն.: Պաշարման վիճակի ժամանակ ըլլալով մարդիկ վա-խով համակուած են ու ոչ ոք կը յան-դըգնի Հայու մը գոյութիւնը գաղտնի պահել: Մանաւանդ որ 1980ի պետական հարուածին յաջորդած այդ օրերուն Հա-յեր «անջատողական» կը համարուէին:

Հայերը ցանկագրելու հրահանգը «Փա-շիստ շրջանի մեծագոյն յատկանիշը» նը-կատողներ եղած են. անոնք պահանջած են որ տարիներէ ի վեր պետութեան ունեցած այդ ցանկերը փճացուին:

## ԲԱԹՈՒՄ

### ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 25ին Բաթումի մէջ բըռ-նաբարուած եւ դաժանօրէն սպաննուած է 18ամեայ պարմանուհի Տիանա Մանուկ-եան: Դիակը գտնուած է ծովափին վրայ: Ուսանողուհին ընկերներու հետ գացած էր երեկոյթի մը, յետոյ բռնաբարուած ու սպաննուած: Որպէս կասկածելի ձեր-բակալուած է անոր դպրոցական ընկեր-ներէն մէկը որ նախապէս դատուած է գողութեան յանցանքով:

## ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(4 octobre)

ALAIN PROCHIANTZ

### Le rêveur de science

Թերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Ա-լէն Պռոշեանցի՝ «բժիշկներու ցաւակ այս մնայուն փարիզցիին, որ խառն արմատ-ներ ունի՝ հայկական, Լատվիայի հը-րէական եւ պասք, Բ. սերունդի Ֆրան-սացի»:

Ջղակէնսաբան, ենթական ծնած է Փա-րիզ 1948ին, աւարտած է Նորմալ վար-ժարանը, բայց 1995ին հանդիպում մը ու-նեցած է թատրոնի նուիրուած անձի մը՝ Ժան-Ֆրանսուա Փէրէի հետ, որ իրեն համար անկիւնադարձ մը հանդիսացած է:

Գիտութեան եւ թատրոնի նուիրուած անձ մը, որ կը խոստովանի. – «Ուղե՛ղս գիտէ թէ ինչ կը մտածեմ, բայց չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կը մտածէ ուղեղս»: Թա-տերական մարզին մէջ կը գործակցի Փէ-րէի հետ եւ ունին յատուկ մեթոտ մը:

Շահեկան յօդուածով մըն է որ Մոնտը կը ներկայացնէ եզակի անձ մը:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օս-կանեան «Ջաւախք» հայրենակցական-բա-րեսիրական միութեան «Հայրենիք» թեր-թին հարցումներուն պատասխանելով ը-սած է թէ Հայաստանի կառավարու-թիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի վի-րահայութեան խնդիրներուն եւ ծրագրե-րով կը նպաստէ այդ խնդիրներուն լու-ծումին: Ան աւելցուցած է թէ վերջին վեց տարիներուն Հայաստանի միջոցնե-րով հիմնովին վերանորոգուած է 46 դպրոց, իսկ 2008ին կը նախատեսուի սկսիլ մշակութային կեդրոններու վերա-նորոգումին:

Անդրադառնալով Կարս – Ախալքալաք երկաթուղիին շինութեան, Վ. Օսկանեան ըսած է թէ ան չի կրնար տնտեսական կարեւոր վնաս պատճառել Հայաստանի, ինչպէս «յայտնի նաւթատարն ու կազա-տարը»:

***

### ՃԱՏՐԱԿԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Տիգրան Պետրոսեան» ճատ-րակի տան մէջ Հոկտեմբեր 3ին հանդի-սաւոր բացումը կատարուած է մինչեւ 20 տարեկան խաղացողներու աշխարհի ախոյեանութեան: Մասնակիցները պիտի խաղան 13ական խաղ: Անոնք 150 հոգի են, եկած՝ 44 երկրէ: Հայաստանէն մասնակից են 12 տղայ եւ 10 աղջիկ: Հակառակ որ Հայաստանի իշխանութիւն-ները երաշխաւորած են Ատրպէյճանի խա-ղացողներուն ապահովութիւնը, անոնք մասնակցելու դիմում չեն ներկայացու-ցած:

Երեւանը միակ քաղաքն է որ չորրորդ անգամ ըլլալով կը հիւրընկալէ ճատրա-կի աշխարհի ախոյեանութիւնը:

***

### ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

2008ին կը նշուի ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեանի ծննդեան հարիւրամ-եակը: Պատրաստուած է նշումներու ծը-րագիրը եւ ներկայացուած կառավարու-թեան: Հարկաւոր պիւտճէն կը կազմէ 65 միլիոն դրամ:

2008ի ընթացքին կը նախատեսուի մի-ջազգային գիտաժողով մը կազմակեր-պել, գիտնականին կողմէ ստեղծուած բնագաւառներուն մասին: Տեղի կ'ունե-նայ նաեւ աստղագիտութեան դպրոցա-կան ողիմպիական մը, կը սահմանուին միջազգային գիտական մրցանակներ, կը պատրաստուին յուշագրամներ, դրոշ-մաթուղթեր, կը հրատարակուին հա-տորներ:

Աստղադիտարանի տնօրէնը Հ. Յարու-թիւնեան յոյս յայտնած է որ հարիւր-ամեակի առիթով Վ. Համբարձումեանի գերեզմանն ու անոր յարակից ճամբան կը բարեկարգուին:

Վ. Համբարձումեանի եւ Ռ. Սարոյ-եանի հարիւրամեակները արձանագրուած են ԻՒՆԷՍՔՕ-ի յիշարժան թուականներու օրացոյցին մէջ:

# Ե՞ՐԲ ԿԸ ՍԿՍԻ ԲԱՆԻԼ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

ԶՐՈՅՑ
ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ. – Համայնքը հետաքրքիր է գիտնալու թէ ե՞րբ վերջնապէս եւ ամբողջական կերպով թեմի նոր առաջնորդը գործի պիտի ձեռնարկէ: Ինչո՞ւ երեք ամիսէ ի վեր չէ կատարուած գրասենեակի եւ յարակից բաժիններու փոխանցումը որպէսզի ան կարենայ հարկաւոր գործունէութեան լծուիլ:

*Պ. – Ֆրանսահայ թեմի առաջնորդ Նորվան արք. Զաքարեան Սեպտ. 24էն ի վեր արդէն ձեռնարկած է իր պաշտօնին, գտնուելով Փարիզի առաջնորդանիստ իր վայրին մէջ: Շաբաթավերջերուն կ'երթայ Լիոն, մինչեւ որ այստեղի իր բնակավայրին պարպումը կարգադրուի: Այդ վայրը որ եկեղեցիի հրջափակին մէջ է, լաւ վիճակի մէջ է եւ խոստացուած է որ իրեն կը յանձնուի: Որպէս աշխատավայր ինք ներկայիս վերի սրահը ունի, իսկ վարի գրասենեակին գործունէութիւնը նախկին ձեւով կը շարունակուի:*

*Այն բարդութիւնը կայ որ Կրօնական ընկերակցութիւնը երկու գրասենեակային գործեր ունի. աւելի ճիշդը՝ երեք, քանի որ առաջ կար կաթողիկոսական պատուիրակութեան բաժինը, կայ ընդհանուր Փարիզի հրջանին Կրօնական ընկերակցութեան մասը եւ կայ առանձին Փարիզի տնտեսական գործունէութիւնը:*

*Ներկայիս մինչեւ վերջնական փոխադրութիւն Գիտ Սրբազանը վարի իր գրասենեակն է...*

Հ. – Ի՞նչպէս կը բացատրուի շարունակուող այդ երեւոյթը:

*Պ. _ Կը բացատրուի անով որ մենք յանձնառու եղած ենք իրեն գրասենեակ մը գտնելու եւ այդ գործը պիտի տարուի երկու սրբազաններուն միջեւ: Այդպէս որոշուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ որ սրբազանները այդ կէտը իրենք պիտի կարգադրեն:*

Հ. _ Այս նոր շրջանին սկիզբին յաճախ նիւթ կ'ըլլայ փոխանցումի պարագան. վայրերու, հաշիւներու, տոմարներո՞ւ կը վերաբերի ան: Ի՞նչ պէտք է հասկնալ փոխանցում ըսելով:

*Պ. _ Փոխանցումի գործին մէջ տոմարներու, հաշիւներու հարց չկայ առ այժմ: Փարիզի Կրօնական ընկերակցութիւնը արուարձանի իր եկեղեցիներուն հետ –Ալֆորվիլ, Առնուվիլ, Իսի –, զատ մարմին մըն է. եւ սկզբունքով, ինչպէս Կարեգին Բ. ալ շատ պնդեց այս կէտին վրայ, ժամ առաջ պէտք է ամէն մէկ եկեղեցի ինքնուրոյն կանոնագրութիւնը ունենայ, ընդհանուրին հիմերուն վրայ ծուխի վերածուի. ունենայ իր անդամական ընդհանուր ժողովը, պիւտճէն, տոմարները: Հարկ է անդամագրութեան արշաւ մը ըլլայ որպէսզի նոր անդամներ ներկայանան: Այդ պարագային է, երբ Փարիզի ներկայի ընկերակցութեան կանոնագրութիւնը վերածուի նորին եւ միւս եկեղեցիներու ընկերակցութիւնները ստեղծուին, բուն փոխանցումը տեղի պիտի ունենայ. պիտի յանձնուին իւրաքանչիւր արուարձանի եկեղեցւոյ իրաւունքները, գոյքերը, եւլն.:*

*Ներկայիս թեմը քանի որ կաթողիկոսական պատուիրակութիւն ծառէր չէ, վարձակալը պիտի ըլլայ այն մասին որ կը պատկանէր կաթողիկոսութեան պատուիրակութեան: Պատուիրակութեան մասը պիտի դառնայ թեմին ստացուածքը: Իրրեւ կառոյց, եկեղեցին կը պատկանի Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան, ինչպէս Շաւիլինը պիտի պատկանի Շաւիլի ընկերակցութեան, մինչ հիմա Փարիզի ստացուածքին մաս կը կազմէ:*

Հ. Հետաքրքրութիւններու, նաեւ հականդրութիւններու տեղի տուող պարագայ մըն է այն մէկն ալ որ Ֆրանսայի համար կաթողիկոսական պատուիրակութեան ջնջումով հանդերձ, այդ պաշտօնին նախկին տիրոջ՝ Գիւտ Արք.ի համար գրասենեակ փնտռելու որոշ յանձնառութիւններ ունենալ ընդունած էք:

*Պ. _ Ասիկա Կաթողիկոսին փափաքն է:*

Հ. – Ի՞նչով կը բացատրուի:

*Պ.– Կը բացատրուի անով որ Ֆրանսա եղած է կաթողիկոսական պատուիրակութեան աթոռանիստ, միւս երկիրները երբեք չեն մասնակցած այս գործին, միշտ Ֆրանսան ապահոված է պատուիրակին գրասենեակն ու կեցութիւնը, մէկ օրէն միւսը կարելի չէ այս կացութիւնը փոխանցել միւս երկիրներուն: Որոշ ժամանակ պէտք է որպէսզի այս բոլոր ըլլալիքները իրականանան, ընդունելով հանդերձ որ Ֆրանսան այլեւս կապ չունի պատուիրակութեան հետ, ոչ ալ պատուիրակ ունի:*

Հ. – Գրասենեակէն զատ, կաթողիկոսական պատուիրակին կեցութի՞ւնն ալ պէտք է ապահովէ Ֆրանսայի թեմը:

*Պ. – Մենք, ընդառաջելով Վեհափառին փափաքին, խոստացանք մասնակցիլ եւ ապահովել կեցութիւնը, որոշ պայմաններ յարգելով:*

Հ. – Հարկաւոր փոփոխութիւնները ըլլալէ ետք, ծրագրուա՞ծ է մինչեւ կաթողիկոսական պատուիրակութեան ջնջումի թուականի Փարիզի բոլոր հաշիւներուն *ստիթ* մը կատարել:

*Պ. Այդ մասին չէ խօսուած, բայց իմ անձնական տեսակէտս այն է որ ստիպուած ենք ատիկա ընելու: Կրօնական ընկերակցութիւնը երբ ձեռնարկէ այդ կարգադրութիւններուն, պարտադիր պիտի ըլլայ ատիկա ընել. ստիպուած պիտի ըլլան հաշիւ տալու նախ իրենք իրենց, ապա հրապարակաւ:*

*Ատիկա միակ միջոցն է վերջ տալու բոլոր անորոշութիւններուն, տարաձայնութիւններուն: Մանաւանդ որ երբ կանոնագրութիւններու փոփոխութիւններէն ետք անջատուին այսօր Փարիզի կապուած ծուխերը, ատիկա առիթ պիտի ըլլայ բանալու հաշիւները, քննելու: Կրօնական ընկերակցութիւնը ինք պարտաւոր պիտի ըլլայ հաշիւները մէջտեղ բերելու, մասնագէտ հաշուապահներու, հաշուեքննիչներու մասնակցութեամբ: Ի վերջոյ, եկեղեցիի հեղինակութիւնը պէտք է վերահաստատուի եւ ատիկա միայն գործով կ'ըլլայ: Իսկ այդ գործը թէ՛ գործակցութեան, թէ՛ ժամանակի կը կարօտի:*

Հ. _ Կը կարծէ՞ք որ կարելի կ'ըլլայ նորընտիր առաջնորդին գործակից նորերով կազմեր գոյացնել եւ վերջնապէս փակել գրեթէ միայն դժգոհութեան աղբիւր նախորդ շրջանը, իր մտայնութեամբ, գործելակերպով:

*Պ. – Մեր սպասումը այդ ուղղութեամբ է: Կարեւոր է որ նոր մարդիկ լծուին այս գործին: Բայց նախ պէտք է մեքենան բանիլ սկսած ըլլայ որ երբ նորերը գան, կարենան մասնակից ըլլալ գործին: Բայց եթէ ձգձգենք, որեւէ բան չփոխենք անմիջական յետագային, նորացումի գործը դժուար պիտի ըլլայ:*

*Արդէն երբ այսօր Փարիզի կապուած եկեղեցիները ծուխի վերածուին, անմիջապէս անդամական տեղական ընդհանուր ժողովներ պիտի գումարուին: Անպայմա՛ն: Անոնք իրենց կարգին ընտրովի խորհուրդներ, կազմեր պիտի ունենան:*

***

*Ֆրանսահայ թեմին կազմակերպման, գործի լծուելուն բարդութիւններուն, կարգադրելիներուն համաչափ է այդ յաջողութիւնը տեսնելու անհամբերութիւնը: Նոյնատեն հասկնալի ու տրամաբանական է լսուածը թէ այնքան տարուան կուտակուած բաներ կարելի չէ մէկ օրէն միւսը մաքրել, դարմանել, ատոնք կարեւոր չափով ժամանակի հարց են:*

*Գլխաւոր մաղթելին պիտի ըլլայ այն որ ընթացքը ճամբայ հանած ուժերը չտկարանան ու բազմաթիւ երեսակներով գործը բարեդէպ վախճանին հասնի:*

Տեսակցեցաւ՝
Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹԵՐԸ

# ՅԱՐԳԵԼ «ԱՆԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ»

ԱՐԱ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ

*Եթէ ժամանակս յարմար ըլլայ, տունը կամ գրասենեակը կուտակուած հին թերթերը վերջին անգամ մը աչքէ կ'անցընեմ՝ զամբիւղ թափելէ առաջ: Ընդհանրապէս շատ կարճ է թերթի մը կեանքը, իր պարբերականութեամբ պայմանաւորուած: Լրագրող մարդուն համար, առաւել եւս, որովհետեւ երբ ընթերցողը կը կարդայ արտադրածը, արդէն սկսած կ'ըլլայ յաջորդ թիւին պատրաստութիւնը: Օրաթերթի մը կեանքը, մանաւանդ, շատ աւելի կարճ է, հազիւ քանի մը ժամ, կարծես: Այս պայմաններուն ներքեւ, հին թերթերը ակամայ կ'ընկալուին որպէս ժամանակավրէպ, ժամկէտանց:*

*Հին թերթեր աչքէ անցընելը, ընդհանրապէս, այնպիսի գործ մըն է, որ մեծ ուշադրութեամբ չի կատարուիր: Գիտես արդէն, որ օրին կարդացած ես զանոնք. պարզապէս յիշողութիւնդ կը թարմացնես: Վերաքաղի հոգեբանութեամբ, այդ հին թերթերը աչքէ անցընելու ժամանակ, երբեմն կը պատահի, որ օրին կարդացուած նիւթ մը արդէն տարբեր տեսանկիւնէ մը, կամ նոր երանգով մը ըմբռնես, գրաւէ ուշադրութիւնդ, անկախ ժամանակաւոր հանգամանքներէ: Այդ ժամանակ կ'անդրադառնաս նաեւ, թէ ընթացիկ սպառման առարկայ մը ըլլալու առընթեր, թերթ մը կը դառնայ պատմութեան սեփականութիւնը:*

***

*Այս բոլորը պահ մը մտքէս կ'անցնին, երբ հին թերթի մը մէջ ուշադրութիւնս կը գրաւէ հետեւեալ արտայայտութիւնը.*

*«Ընկերս, որ բանաստեղծ է, անգամ մը ըսաւ, թէ մենք մեր մշակոյթի պահպանման համար առաջին հերթին երախտապարտ պէտք է ըլլանք մեր տատիկներուն, որովհետեւ առանց շովենիստական աղմկարար դրսեւորումներու, անոնք բնական կերպով, սերունդէ սերունդ փոխանցած են մեր ազգային ժառանգութիւնը, մանաւանդ երաժշտական»:*

*Սահմանումը խիստ դժուար, շատ ընդարձակ նիւթի մը շուրջ՝ լաւ ամփոփուած միտքեր կը բովանդակէ այդ նախադասութիւնը: Երկու շատ էական նիւթեր (խնդիրներ) շօշափուած են այստեղ: Առաջինը՝ մեր մշակոյթի, մեր ժառանգութեան փոխանցման խնդիրն է, որ հետզհետէ կը դառնայ հրատապ: Տատիկներու վերաբերեալ ակնարկութենէն արդէն կը հետեւցնենք, թէ այդ փոխանցման գործը սերունդէ սերունդ կատարուած է շատ բնականոն: Երկրորդը՝ շովինիզմէ զերծ մնալու վերաբերեալ մատնանշումն է: Արդարեւ, այսօր այնպիսի կէտի մը եկած ենք, որ ոմանք սկսած են ազգայնամոլութիւն համարել հայերէն խօսելու երեւոյթը: Մեր լեզուին ու ժառանգութեան անհաղորդ մարդիկ սկսած են հետզհետէ դառնալ համարձակ և թող ներուի ըսել, թէ սկսած են ապականել հայկական կեանքը:*

***

*Թուղթի կտորի մը վրայ նօթագրեցի վերոյիշեալ խօսքերը, որոնց հեղինակն է մեր արդի երաժշտութեան տիտաններէն Տիգրան Մանսուրեան: Որոշեցի յարմար առիթ մը ստեղծել, որպէսզի այդ խօսքերուն առանցքով կարելի ըլլար նիւթը քիչ մը շարունակել, ընդարձակել մեծանուն արուեստագէտին հետ: Լաւ, չերկարենք, ի վերջոյ ներկայացաւ այդ բարեբեր առիթը եւ մենք հնարաւորութիւն ունեցանք այս հարցազրոյցը կատարելու:*

***

*Տիգրան Մանսուրեանի հետ կը զրուցենք Երեւանի «Փարիզեան սրճարան»ին մէջ: Ամրան շատ տաք օր մըն է եւ մեր տեսակցութիւնը կ'ընթանայ եղանակին համապատասխան ջերմութեամբ: Զրոյցէն առաջ, Տիգրան Մանսուրեանին կը յիշեցնենք իր խօսքերը: Մեր մէջբերումէն անմիջապէս վերջ, ան կը սկսի արտայայտուիլ բացայայտումով մը.*

*«Այդ բանաստեղծ բարեկամս Համօ Սահեանն է: Այո՛, մեր տատիկները առանց հայրենասիրութիւն գործածելու, հայրենիք պահած են: Տուն պահելով, հայեցիութիւն պահպանելով, հէքեաթ, երգ ու զրոյց պահպանելով... Սերունդներու փոխանցած են, բայց չեն համարած, որ հայրենասիրութիւն մըն է, որովհետեւ անոնց համար այդ բոլորը կեանք մըն էր: Երբ աւանդական արժէքներու մասին կը խօսէր, Համօ Սահեան կ'ըսէր նաեւ թէ մէկ թոնիրի վերանալով հայերէն լեզուով հարիւրքսան բառ կ'անհետանար: Ես շատ սիրած եմ նաեւ իր այս խօսքերն ու մօտեցումը»:*

*Իսկ այսօր ի՞նչ խնդիրներ գոյութիւն ունին, մանաւանդ որ Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու ամբողջին ալ մաս կը կազմեն այդ բոլորը: Տիգրան Մանսուրեան*

կը շարունակէ.

«Երբ Հայաստան–Սփիւռք կապերը նոր հունի մը մէջ մտան, առաջին հերթին գործի ձեռնարկեցին երկու կողմի ճարպիկները եւ առայսօր իրենց ձեռքը կը գտնուին հանգոյցները: Ոչ–ճարպիկները, որոնք կիրթ են եւ ունին ախորժակի զսպուածութիւն, կը նախընտրեն քիչ մը հեռու մնալ, դիտարկել եւ հաշիւ տալ իրենք իրենց: Լաւ է, որ այս վիճակը կայ, որովհետեւ կը նշանակէ, թէ որակը, լաւը տակաւին մեր առջեւն է: Շատ ընտիր, ազնիւ մտաւորականներ գիտեմ, վազելով եկան ներգրաւուելու. բայց չկրցան ըլլալ: Ես կը յարգեմ զիրենք եւ անոնց այդ "անկարողութիւնը"»:

Վերադառնալով Համօ Սահեանի թոռնիկի վերաբերեալ խօսքերուն՝ Տիգրան Մանսուրեանին հարց կու տանք, թէ ի՞նչ կը մտածէ մեր մշակոյթի դեղջկական ըլլալու մասին մօտեցումներուն, քաղաքներու կեանքին համապատասխան չըլլալու շուրջ խօսքերուն կապակցութեամբ: Ան կ'ըսէ. «Իրարացուցինք ու մերը դարձուցինք այդ դեղջկականը: Ան այլեւս դադրած է այդ պարզութենէն եւ իր մէջ ունի մեծ կարողութիւն: Կոմիտաս միթէ դեղջկակա՞ն մշակոյթ մը կը խորհրդանշէ: Այդ բաժանումը այլեւս գոյութիւն չունի, պայմանական է: Կոմիտաս կ'ըսէր, թէ մեր մշակոյթին այդ երկու երեսակները քոյր–եղբայր են, զիրար կ'ամբողջացնեն և իրերարժանի են: Կոմիտասի "Անտունի"ն "Հաւիկ" տաղէն ոչ–պակաս խորք ունեցող գործ մըն է: Բաժանման այս եզրագիծը այսօր ուրիշ հարթութեան մը հակասութիւնը կը նկատուի: Այսօր չկան... Մեր երաժշտութիւնը, օրինակ, գտած է այն երակը, որ երկուքին միջեւ կապ կը պահէ, կ'աշխատի երկկողմանի: Երբ այս մասին կը խօսինք, չենք խօսիր անշարժ, քարացած արժէքներու մասին: Եւ անոնց շարժումը, շարժականութիւնը փաստն է անոնց արժէքին՝ նոյն արմատներուն մէջ մնալով:

«Օրինակ, լեզու մը, զոր կը գործածես, երեւոյթ մըն է, որ կը գտնուի ընթացքի մը մէջ: Զանազան երանգներով կ'ապրի և այդ երանգներն ալ փոխադարձ կապի մէջ են եւ անոնք ալ, իրենց կարգին, զիրար կ'ամբողջացնեն»:

Գալով մեր ժառանգութիւնը նոր սերունդին փոխանցելու հարցին. ի՞նչ է Տիգրան Մանսուրեանի տեսակէտը.

«Կտոր մը երկինք» ժապաւէնին մէջ, Մհեր Մկրտչեան քովէն քալող մանուկին կ'ըսէր. "Տղա'ս, քովէս քալէ', աշխարհէն մի' վախնար": Ես շատ սիրած եմ այդ պատկերն ու այդ խօսքերը: Այո', իբրեւ Հայ պէտք չէ վախնանք ո'չ ինքնութիւն կորսնցնելէ եւ ոչ ալ ուծացման ուղղութեամբ: Ամենակարեւորը չվախնալն է: Վախկոտը ամենամերժելին է, եթէ նոյնիսկ ամենալաւ Հայն է:

«Երկփեղկանի ազգ մըն ենք, որպէս Հայաստան եւ Սփիւռք: Կան բաներ, որոնք իրարու պէտք է զիջինք: Դերաբաշխում ընենք... Ազնաւուրը պիտի թողունք, որ երգէ ֆրանսերէն, ասիկա պիտի զիջինք անոր, նաեւ պիտի ունենանք մեր լեզուով երգող Ազնաւուրներ: Ի վերջոյ Ազնաւուրը հայ է եւ հայութիւն պահող ոգի է: Ես շատ կը սիրեմ «Սիսթեմ օֆ է Տաուն»ը: Ինծի համար շատ կարեւոր է այդ երիտասարդներուն գոյութիւնը, որովհետեւ աշխարհով մէկ կ'երգեն իբրեւ հայ մարդ:

«Մեր այս բազմաձեւ գոյութեան նկատմամբ պէտք է ըլլանք հանդուրժող եւ պտուղները միասնաբար քաղենք հասուննալէ վերջ: Ինչ խօսք, որ մշակութային իմաստով պէտք է զօրացնենք Հայաստանը: Կեանքը պայքար է, ինքնապահպանութիւնը նոյնպէս: Իսկ իւրաքանչիւր կեանք արժէք մըն է ինքնակայ»:

Մեր վերջին հարցումը կը վերաբերի Հայաստանի այսօրուան մշակութային կեանքին վերաբերեալ Տիգրան Մանսուրեանի կարծիքներուն: Ան կ'ըսէ.

«Իրերամերժ երկու գործընթացներու ամբողջ մը կայ: Կը փլի երէկուան արժէքային համակարգը եւ կը ձեւաւորուի նոր արժէքային համակարգ մը: Նորը դժուար կեանք կը մտնէ: Երէկուան բոլոր ստեղծագործական միութիւնները ունէին տեղ մը, որ այսօր չկայ: Միութիւնները կը փլին, բնականաբար: Եթէ ցաւ կը զգաս, լաւ կ'ընես, բայց պիտի ըլլայ: Սա բոլորովին չէ մշակութային անկման եւ յետադիմութեան երեւոյթ մը: Ես գոհ եմ, որովհետեւ ո'չ մէկուն պարտական եմ: Ո'չ անոնք ինձմով հետաքրքրուին, ոչ ալ ես իրենցմով:

«Արեւմուտքի մէջ, արուեստագէտ մարդու մը քաղաքական գործիչներու հետ յարաբերութիւն ունենալը անհասկնալի բան է, բայց մեր մօտ չեն ձերբազատուած: Ինծի համար բարձրախօսով խօսողը անընդունելի է, ինչ որ ուզէ ըսէ: Արուեստագէտներու պարագային, ինքզինք ներքուստ անկախ զգալու երեւոյթը պէտք է կայանայ: Այսօր ո'չ մէկ բան կը կործանի, կործանողը ընդամէնը երէկուան դրութիւնն է: Կը հաւատամ, որ կուգան երիտասարդներ, որոնք կ'ըլլան առողջ, արհեստավարժ: Եւ արդէն կան, զանոնք շատ կը սիրեմ: Կ'աշխատին, իրենց դրամով կը ճամբորդեն, եւայլն... Ճիշդ է, որ ուրիշ երկիրներու մէջ օգնողներ կ'ըլլան, բայց այստեղ չըլլար. գուցէ օր մըն ալ ըլլայ..

«Քու մէջէդ դուրս հանէ սարուկը, մի' ծափիր Աբխազում աղային առջեւ: Մի' նկարեր, մի' գրեր: Եթէ պիտի նկարես, Վան Գոկէն աւելի լաւ տղայ չես»:

⁂

Հրաժեշտ կ'առնենք իրարմէ, կը հեռանայ դանդաղ քայլերով: Փողոցէն անցնող քանի մը երիտասարդներ մեծ յարգանքով կը մօտենան իրեն: Զինքը դիտելով, ես ինծի կը մտածեմ պահ մը: Կարծես իսկապէս միայն ընթացիկ սպառման համար չէ մամուլը: Պատմութեան սեփականութիւնը կը դառնայ, որքան ժամանակ որ տեղ կու տայ անոնց արժէքներուն և անոնց պատգամին:

Ա. Գ.

«Ժամանակ»

# ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Ցապաւումներով)

(Բ. եւ Վերջին մաս)

• Յունիս 17ին Թեմիս Առաջնորդը՝ Գարեգին արք. Պեքճեան, Պրաունշվայկ քաղաքին մէջ ներկայ գտնուեցաւ Սանքթ Միքայէլիս եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 850րդ յոբելենական հանդիսութիւններուն, տեղւոյն եկեղեցւոյ վարչութեան հրաւէրին ընդառաջելով: Այս եկեղեցւոյ մէջ է, որ հայ համայնքը տարիներէ ի վեր եկեղեցական արարողութիւնները կը կատարէ, վարչութեան ու հոգեւոր հովիւի շատ բարեացակամ վերաբերմունքէն քաջալերուելով:

Յոբելենական հանդիսութիւնները սկսան նոյն օրը առաւօտեան կատարուած միջեկեղեցական արարողութեամբ մը, որու ընթացքին Առաջնորդը եկեղեցւոյ մէջ խօսք առաւ, ներկաներուն փոխանցելով հայ ժողովուրդի շնորհակալութիւններն ու սէրը Սանքթ Միքայէլիս համայնքի ծուխին, որ քրիստոնէական եղբայրութեան ճշմարիտ օրինակը ցուցաբերած է այսքան տարի հայ ժողովուրդի նկատմամբ:

• Յունիս 24ին, Հեսընի հայ համայնքի «Հայ Տուն» մէջ հիւրասիրուեցան Պոլսոյ Տատեան հայկական վարժարանի խումբ մը աշակերտներ՝ Վարժարանի տնօրէնուհի Տիկին Հերմինէ Պէնլիօղլուի եւ երեք ուրիշ ուսուցիչներու ուղեկցութեամբ:

Տատեան վարժարանի աշակերտները Գերմանիա եկած են Գերմանիոյ Օֆընպախ քաղաքի Մաթիլտըն վարժարանի տնօրէնութեան հրաւէրով: Անցեալ տարի Պոլիս այցելութեան օրերուն Մաթիլտըն վարժարանի պատասխանատուները՝ տնօրէն Պ. Եքարտ Հենկըլի գլխաւորութեամբ, այցելած էին նաեւ Տատեան վարժարանը, որ ուրախացած էր զիրենք եւ հետեւաբար որոշած էին վարժարանի աշակերտութենէն եւ ուսուցիչներէն բաղկացած խումբ մը (14 աշակերտ եւ 4 ուսուցիչ) հրաւիրել Գերմանիա:

Գերմանիոյ մէջ հանդիպման մասնակցեցան նաեւ Մաթիլտըն վարժարանի տնօրէնը եւ քանի մը ուսուցիչներ: Հիւրասիրութենէն առաջ աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն բարի գալուստ մաղթեց հայ համայնքի վարչութեան ատենապետ Պ. Վարուժան Տէմիրճիօղլու: Այնուհետեւ, Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով նախ բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն, ապա շնորհակալութիւն յայտնեց Մաթիլտըն վարժարանի պատասխանատուներուն հայկական վարժարանի մը աշակերտները Գերմանիա հրաւիրելու գաղափարին եւ անոր իրականացման համար: Ողջոյնի խօսք արտասանեց Հեսընի Հայ Մշակութային Միութեան ատենապետ Պ. Մհեր Բեգլարեան: Մաթիլտըն վարժարանի տնօրէն Պ. Հենկըլ եւս իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը արտայայտող ուղերձ մը արտասանեց:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ Սերովբէ Վրդ.ի արտասանած հուսկ բանքով, ուր ան ներկաներուն փոխանցեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդին օրհնութիւններն ու երախաները քաջալերեց կենդանի պահելու մայրենի լեզուն, որ հիմնական կռուանն է մեր ինքնութեան ու գոյատեւման.

• Յունիս 28–29 Գերմանիոյ Կէօթինկըն համալսարանական քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան–Ուղղափառ եկեղեցիներու կողմէ կեանքի կոչուած միասնական խորհրդակցական Մարմնի հերթական ժողովը, որու մասնակցեցաւ նաեւ Հայ Առաքելական եկեղեցին:

• Յուլիս 7ին տեղի ունեցաւ Մայնցի հայ համայնքի միօրեայ դպրոցի առաջին տարեշրջանի փակման հանդիսութիւնը: Տարի մը առաջ հիմնուած դպրոցին Ուսուցչուհին է Տիկին Կարինէ Հայրապետեան (Հայաստանէն): Դասընթացքներուն, որոնք տեղի կ'ունենան արեւելահայերէն, կը մասնակցին երախաներ եւ չափահասներ: Հանդէսին՝ աշակերտները արտասանած են իրենց սորված հայերէն բանաստեղծութիւնները:

•Սեպտ. 20ին, Պերլինի ՀՀ դեսպանատան մէջ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանի հրաւէրով նշուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 16րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղան պետական քաղաքական գործիչներ, ինչպէս նաեւ գրեթէ բոլոր մեծ պետութիւններու դեսպանները: Ընդունելութեան, Առաջնորդը տիկին դեսպանին ներկայացուց իր եւ Թեմական Խորհուրդին շնորհաւորութիւններն ու բարեմաղթութիւնները:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԵՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՏԱՒՐԻԴԱ

Հետզհետէ Հայվազովսկին ձերբազատւում էր շատ ու շատ բաներից, որ նրան ուսուցանել էին Ակադեմիայում: Այնտեղ բնանկարները նկարում էին ոչ թէ բաց օդում, այլ արուեստանոցում: Եւ զուր չէ, որ այդ ուսուցումն անուանում էին նկարայօրինում. իսկ Հայվազովսկին դեռ այնտեղ՝ Պետերբուրգում, իր համար բացայայտեց Սիլվեստր Շչեդրինին, նրա պլեներային բնանկարչութիւնը: Նա տեսնում էր, որ Շչեդրինի նկարներն ինչպէս տարբերւում են միւս վարպետների ստեղծագործութիւններից հէնց նրանով, որ նկարուած են ուղղակի բնականից, բաց երկնքի տակ, բնական լուսաւորութեան պայմաններում: Եւ ահա այժմ Տաւրիդայում, որն այնպէս յիշեցնում էր Շչեդրինի Իտալիան, Հայվազովսկին որոշեց հետեւել նրա օրինակին: Նա նկարում էր բնութեան մէջ, իսկ արուեստանոցում միայն մշակում էր նկարածը:

Աշխատանքի այդ կերպը տուեց իր արդիւնքները: Առաջին իսկ՝ Եալթայի մայրամուտին նուիրուած նկարում, նկարչին յաջողուեց պատկերել, թէ ինչպէս արեւի վերջին ճառագայթների իւրաքանչիւր խաղի հետ, փոփոխւում էր նաեւ բնանկարը: Արուեստանոցում փակուած կարելի՞ էր միթէ հասնել դրան: Մի ուրիշ նկարում, որը կոչել էր «Կերչի տեսարանը», նա պատկերել էր դարձեալ մայր մտնող արեւ եւ երկնքի ու ծովի զմրուխտեայ անհուն: Մայրամուտը հէնց այդպիսին էր Կերչում եւ այն չէր կարելի շփոթել ուրիշ մայրամուտների հետ:

Բայց երբեմն, թէկուզ արուեստանոցում, նրա երեւակայութեան մէջ արտասովոր ճշգրտութեամբ յանկարծ յառնում էր բնութեան այս կամ այն պատառիկը եւ նկարչի ձեռքը՝ ծարաւի արարչագործութեան, երկարում էր դէպի վրձինները, որպէսզի տեղնուտեղը, քանի դեռ վառ էր տեսիլքը, դրոշմէր կտաւին: Այդպէս օրերից մի օր, մի շնչով ստեղծեց «Ծովափ» նկարը, որը թէեւ նկարուած էր յիշողութեամբ, բայց ամպրոպաբեր ամպերի քուլաները, առաջին պլանի վրայ ափին տուող կանաչաւուն ալիքը եւ մութ հորիզոնը՝ հեռւում, ամէն, ամէն ինչը լի էր կեանքով, ինչպէս բնութեան մէջ:

Աննկատելի գլորւում էին օրեր, շաբաթներ ու ամիսներ: Նկարչի արուեստանոցի պատուհանից մերթ ներս էր նայում ամառային արեւը, մերթ ոռնում էր աշնան քամին, մերթ թափւում տեղատարափ անձրեւ: Նոր տարուայ նախօրեակին լուսամուտի առաջ պար բռնեցին ձեան փաթիլները:

(Շար. 84)

Ֆրանսայի Հայոց Թեմի Առաջնորդութիւնը,

Մարսէյլի Սուրբ Յակոբ եւ Լա Սիոթայի Սուրբ Փրկիչ եկեղեցիներու ծխական խորհուրդները

խոր վշտով կը ծանուցանեն վախճանումը Հայց. Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ բազմամեայ եւ վաստակաշատ ծառայ ու սպասաւոր՝

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏԻՒ

## Տ. ՄԱԿԱՐ ԱԻՂԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-Ի

որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1ին։

Տէր Հօր վերջին օծման եւ քահանայաթաղման Սուրբ պատարագի արարողութիւնը կը կատարուի

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 14ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,

նախագահութեամբ

Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ։

Թեմական պատգամաւորական ժողովը եւ Թեմական խորհուրդը եւ ծխական խորհուրդները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալ տէր Հօր զաւակներուն, ընտանեկան բոլոր պարագաներուն ու բարեկամներուն, ինչպէս նաեւ իր ծառայութիւնը մատուցած զանազան ծուխերու հաւատացեալ զաւակներուն։

Աղօթք, խունկ եւ օրհնութիւն Տէր Հօր վաստակին։

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»։

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Փարիզ, Հոկտեմբեր 3

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Բարիս Արմաղանեան ի յիշատակ իր վաղամեռ զաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի կը նուիրէ 100 եւրօ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 50 եւրօ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

## armenie mon amie
## AGENDA

ARLES
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

## CHENE

**RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES 1er ET 2 DECEMBRE**
pour la
GRANDE
BRADERIE DE NOEL
DE
CHENE FRANCE

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին։
Պատարագ եւ ճաշ։

## ՃՇԴՈՒՄ

Այսօրուան Բ. էջի (Զրոյց Գրիգոր Փափազեանի հետ) հարցազրոյցին Ա. սիւնակի առաջին պատասխանի վերջին տողերը պէտք է ըլլան. — «Ներկայիս մինչեւ վերջնական փոփոխութիւն Գիւտ Սրբազանը ՎԵՐԻ գրասենեակն է...» եւ ոչ՝ վարի՝։

## IN MEMORIAM

M. et Mme Raoul et Micheline Kazandjian en lieu et place de fleurs, à l'occasion du décès de **GILLES TERNON** font un don de 75 euros à «Haratch».

## CONDOLEANCES

Les membres de la Direction du Collège Arménien Samuel-Moorat, ainsi que de l'Union des Anciens Elèves Moorat-Raphaël et de l'Association des Parents d'Elèves du Collège Samuel-Moorat ont appris avec tristesse le décès de **GILLES TERNON.**

Ils expriment à M. et Mme Yves Ternon, ainsi qu'à leur famille, leurs plus sincères condoléances.

## «Le Fou» enfin en français

Moushegh Abrahamian a traduit le chef-d'œuvre du roman historique de la fin du XIXe siècle, signé Raffi. Un livre-clé pour comprendre l'éveil de la conscience nationale.

Nous vous donnons rendez-vous le **samedi 6 octobre à 15h précises** pour : La présentation et dédicace de la traduction du roman, en la présence du traducteur Moushegh Abrahamian, (avec une participation artistique des élèves).

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon — 92310 Sèvres

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
## HAMASKAINE

Première projection en France
du nouveau film
de Viguen TCHALDRANIAN

**"LA PRETRESSE"**

En présence de son réalisateur
**Dimanche 7 octobre à 17 heures**
à la Salle «Rossini»
6 rue Drouot — 75009 Paris

Réservations :

**06 64 38 00 25 / 01 47 37 28 93**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայերէն լեզուի դասընթացքները (չափահասներու) կը վերսկսին Հոկտեմբեր 15ին, դպրոցիս մէջ, միշտ երկու մակարդակներով՝ սկսնակ եւ յառաջացած։ Մանրամասնութեան համար դիմել դպրոցի քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝ 04 91 93 75 25 թիւին։

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 7

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՈՒԽՏԻ, ԱՂՕԹՔԻ ԵՒ ՍԻՐՈՅ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

103-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՕԾՄԱՆ

Փարիզի Հայոց
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
Մայր Եկեղեցւոյ

Գիշերային և Առաւօտեան
հանդիսաւոր ժամերգութեամբ
Յաւարտին սուրբ եւ անմահ Պատարագ
աւանդական մատաղօրհնութեամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8:30ին

## CONFERENCE

**LE**
**Centre Culturel**
**SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition
de «PAROLES DE DIEU
DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**GREGOIRE**
**DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

## CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

**Ciné-Club**
**«Rouben Mamoulian»**
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
**réalisateur**

**attention**
**changement de date**
**Samedi 6 octobre à 20 heures**
**(et non pas jeudi 4 octobre)**
pour le film documentaire
de SERGE AVEDIKIAN
**RETOURNER**
**(Nous avons bu la même eau)**
en présence du réalisateur
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
**organise**

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

## Reprise des Cours d'Arménien

**Année scolaire**
2007 — 2008
SEVRAN

**Samedi 6 oct. à 14h00** tous niveaux enfants
**Lundi 8 oct. à 20h30** cours adultes
à la Maison de la Croix Bleue,
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements : **01 43 83 87 68**

**Rhône-Alpes**

GRENOBLE

Les cours ont lieu au local CBAF
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Inscriptions et renseignements auprès de Nicole SABOUNDJIAN
Au 06 85 32 50 13
Reprise des cours le **6 octobre à 14h30**

**PACA**

MARSEILLE

**Mercredi 10 octobre à partir de 13h30**
Renseignements : **06 29 57 01 91**

Les cours d'Arnouville, d'Issy et de Paris ont été annoncés et ont déjà commencé, ceux de Vienne commencent le **22 septembre** comme cela a été annoncé.

□

**Section «Araxe» de Lyon - Villeurbanne**

**Le Dimanche 7 octobre à 16 heures**

## «Contes et légendes d'Arménie»

au Centre Culturel
& de la Vie Associative de Villeurbanne
234 Cours Emile Zola

La Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne de la Croix Bleue propose un après-midi de conférence-lecture-narration... et se réjouit d'avance de vous faire découvrir ou redécouvrir en présence de l'auteur Reine CIOULACHTJIAN, ces contes venus du fond des âges de l'Arménie.

Participation aux frais 8 euros pour les adultes et 5 euros pour les enfants à partir de 8 ans.

Vente des billets sur place le 7 octobre à partir de 15 heures ou auprès des membres de la section.

Pour tous renseignements
☎ **04 78 45 17 55**

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝

ԹԱԼԻՆ-ի

համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» սրահը։

Կանխաւ ապահովել տեղերը։

ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
SAMEDI 6 OCTOBRE 2007

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.800 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.800

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

### ՔՈՒՇՆԷՐ ԱՆԳԱՐԱ ԳՆԱՑ

Պեռնար Քուշնէր, որու Թրքասիրութիւնը ծանօթ է, Անգարա գնաց Հոկտեմբեր 5ին, ջերմացնելու համար ֆրանքօ-թրքական յարաբերութիւնները: Նոյն օրը, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը հանդիպում կ'ունենար Էրտողանի հետ: Փրոֆ. Տէտէօղլուի համար, որ միջազգային յարաբերութիւններու մասնագէտ է, Սարքոզի միտքը չէ փոխած, բայց այլեւս չուզեր մնալ այն չարոզին որ կը խափանէ գործընթացը: Մնաց որ Թուրքերը գոհ են Քուշնէրի յայտարարութիւններէն Նիւ-Եորքի մէջ (անցեալ շաբթու): Ան ըսած էր. – «Ֆրանսայի դիրքը շատ յստակ է: Ժամանակ ունինք: Թուրքիա եւ Եւրոպական Միութիւնը բանակցութիւններու 35 գլուխները պէտք է բանան: Միայն հինգը կ'ենթադրեն համարկում մը Եւրոպական Միութեան մէջ: Ուրեմն, 30 գլուխները պիտի բանանք եւ ատիկա տարիներու եւ տարիներու գործ է: Մինչ այդ, լաւ յարաբերութիւններ պիտի ունենանք Թուրքիոյ հետ»: Ցոյց տալու համար Ֆրանսայի բարի կամեցողութիւնը, Քուշնէր Թուրքերուն պիտի առաջարկէր «աշխատանքի խումբ մը» արտաքին նախարարներու մակարդակին վրայ, որու պաշտօնը պիտի ըլլայ «բոլոր կարելիութիւնները նախատեսել»: Ամէն պարագայի մէջ, Անգարա չուզեր Սարքոզիի «առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան» լուծումը եւ դէմ է նաեւ Միջերկրականեան Միութեան մը գաղափարին:

***

### Հ.Յ.Դ. ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ Պ. ՔՈՒՇՆԷՐԻ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԻՆ

Հոկտեմբեր 4 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը Հ.Յ.Դ. հակազդած է Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարին Անգարա այցին, զայն նկատելով տարուած քաղաքականութեան երկդիմի բնոյթին մէջ արդիւնքը: Կը շեշտուի յատկապէս այն հակազդեցութիւնը որ կը յայտնուի Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին նախագահ Ն. Սարքոզիի ընտրարշաւի օրերէն բռնած դէմ դիրքին ու այսօրուան քաղաքական զարգացումներուն միջեւ: Արդարեւ, ոչ միայն նախագահը համամիտ կը թուի Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու շարունակութեան, այլեւ եւրոպական հարցերու նախարար Ժ.-Փ. Ժուէյ նախաձեռնարկ եղած է Սահմանադրութեան թիւ 88-5 յօդուածին փոփոխութեան. իսկ այդ յօդուածը կը նախատեսէր որ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին ֆրանսացի ժողովուրդին կարծիքը առնուի հանրաքուէի միջոցով: Երբ ասոնց վրայ կ'աւելնայ Քուշնէրի Անգարա այցը, Թուրք իշխանութիւններու հետ քննելու «կարելի բոլոր լուծումները», պատճառ չի մնար չհաստատելու որ Ֆրանսա փոխած է իր կեցուածքը:

Հ.Յ.Դ. ափսոսանք կը յայտնէ նաեւ որ Ֆրանսա 2007 Մայիսէն ի վեր ոչ մէկ պահու օրակարգի բերած է Հայկական Ցեղասպանութեան մէջ իր պատասխանատուութեան ստանձնումը Թուրքիոյ կողմէ:

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՈԶԻ մեծ պատիւներու արժանացաւ Սոֆիայի մէջ, ուր զինք ընդունեցան որպէս հերոս: Պուլկար հիւանդապահուհիներն ալ մեծ խանդավառութիւն ցոյց տուին, համոզուած որ Սարքոզիի եւ կնոջը կը պարտին իրենց ազատ արձակումը: Ի դէպ, Սարքոզիի կինը, առաւելապէս, իր բացակայութեամբ է որ ուշադրութիւն կը գրաւէ եւ թերեւս իր մեթոտն է այդ ուղղութեամբ: Անցեալին Եւրոպայի վեհաժողովի հանդիպման ճաշին չմնաց ու ձգեց գնաց պատրուակելով աղջկան 20րդ տարեդարձը, աւելի ուշ, ամառը, կոկորդի ցաւ մըն էր պատճառը որ ընթացք չտայ Պուշի հրաւէրին, այս անգամ ալ չընկերացաւ իր ամուսնոյն: Այս վերջինը բացատրեց թէ Սեսիլիա Սարքոզի շատ վիրաւորուած է Ֆրանսա ծնած բանավէճէն, Լիբիայէն իր վերադարձէն ետք (հիւանդապահուհիներու ազատ արձակումը) եւ ուզած է նոր առիթ չտալ: Ի տես ազատ արձակուած հիւանդապահուհիներէն մէկուն, որ կու լար, Սարքոզի ըսած է. – «Մի՛ լաք, տիկին, եկայ որ ձեզ ժպտեցնեմ»: Պուլկարիա Սթարա Փլանինա շքանշանը շնորհեց Սարքոզիի, որ երկրին բարձրագոյն պատիւն է: Սարքոզիի պատուիրակութեան մաս կը կազմէր Սիլվի Վարդան:

ՔԻՆՇԱՍԱՅԻ (Գոնկօ) օդակայանէն երբ թռիչք կ'առնէր, ջախջախուած է գոնկոյեան ընկերութեան մը օդանաւը: Ան ինկած է ժողովրդական թաղամասի մը վրայ եւ զոհերու ընդհանուր թիւը 38 է: Օդանաւը 20 ճամբորդ ունէր եւ 3 հոգինոց անձնակազմ: Միւս զոհերը կը պատկանին թաղամասին բնակչութեան: Կան նաեւ 30 վիրաւորներ:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ Եւրոպական Ատեանը անգամ մը եւս դատապարտած է Ռուսաստանը իր մղած յարձակումներուն համար Չեչէնիոյ բնակիչներուն վրայ 2000ի Ցունուարին:

138Ի ԴԷՄ 176 ՁԱՅՆՈՎ, Ծերակոյտը քուէարկեց ԱՏՆ-ի օրինագիծը կարգ մը փոփոխութիւններէ եւ սրբագրութիւններէ ետք: Բարոյագիտութեան խորհրդակցական ազգային մարմինը սակայն շատ խիստ ոճով դատապարտեց ԱՏՆ-ի այդ քննութիւններու որոշումը: Մարմինը կը շեշտէ որ «մեր հայրենակիցները թերեւս աւելի լաւ հասկնային եղածին բուն իրականութիւնը, եթէ դէմ յանդիման գտնուէին նման պահանջներու երբ իրենք վիզայի դիմում ընէին»:

ԷԼԻԶԷ Մոնտի նախկին տնօրէն՝ Ժան-Մարի Գոլոմպանիի յանձնած է որդեգրութեան մասին ուսումնասիրութեան մը պաշտօնը: Գոլոմպանի առաջարկներ պէտք է ներկայացնէ Դեկտեմբեր 31էն առաջ:

ՊԻՐՄԱՆԻՈՅ մասին յստակ լուրեր չկան, բայց կը թուի որ հաստատուած է թէ հազարաւորներ ձերբակալուած են եւ այդ ձերբակալութիւններն ալ կը շարունակուին նոյն թափով: Զինուորականներուն թիրախ են նաեւ վանքերը: Ցոյցերը նկարահանուած ըլլալով իշխանութիւններուն կողմէ, ձերբակալութիւնները աւելի դիւրին կը կատարուին:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ մէջ անցեալ Փետրուարին խտալացի կրօնաւոր Ա. Սանթորօն ըսպաննած երիտասարդը 18 տարի եւ 10 ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած է: Ոճրագործին հայրը մեծապէս զարմացած եւ յուսախաբ, յայտարարած է թէ իր զաւակը եթէ միւֆթին սպաննած ըլլար, միայն երեք տարուան պատիժ կը ստանար: Թրքական աղբիւրներու հաշիւներով մեղադրեալը ինը տարի ետք ազատ կրնայ արձակուիլ:

ԻՆՍԷԻ համաձայն (Վիճակագրական ազգային հիմնարկ) Ֆրանսայի աճը 2007ին պիտի սահմանափակուի 1,8%ով,

(Շար.ը Դ. էջ)

## ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ա. Կիւլ Եւրոպայի խորհուրդին խորհրդարանական ժողովին մէջ ելոյթ ունեցած է ու արտայայտուած նաեւ պատժական օրէնքին վիճայարոյց 301րդ յօդուածին եւ Ցեղասպանութեան նիւթին մասին:

301րդ յօդուածին առնչութեամբ ըսած է թէ ինք կողմնակից է անոր փոփոխութեան, թէ Ազգային ժողովը նոր ձեռնարկած է աշխատանքի շրջանին, այդ ուղղութեամբ զարգացումներ պիտի ըլլան: Կիւլ պատասխանելով այդպիսի փոփոխութեան մը բանալին համար փափաքելի ըլլալուն ակնարկութեան մը, ըսած է. «301րդ յօդուածը կապ չունի բանալին հետ, ամէն բան բանալին վերագրել պէտք չէ: Խորհրդարանը կ'որոշէ ու փոփոխութիւնը կը կատարէ»:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան, Կիւլի նախաբանը թրքական ամէնէն տափակ յանկերգին կրկնութիւնն է. պատերազմի ժամանակ էր, ողբերգական պատահարներու զոհուեցան Հայերու, նաեւ Թուրքերու կեանքեր, սակայն նոյն ատեն Օսմանեան պետութիւնը հայ նախարար, հայ երեսփոխան ունէր, եկեղեցիները փակուած չէին: Ցեղասպանութեան մը օրով կարելի՞ էին ատոնք, եւլն.: Բայց ուշագրաւ է նորութիւնը որ վերջին օրերուն երկրորդ անգամ լսելի կ'ըլլայ Թուրք ղեկավարէ մը. «Մենք Ցեղասպանութեան ծաւալուն պնդումներուն դէմ մարմնի մը կազմութիւնը առաջարկեցինք որպէսզի դիւանները քննուին: Ըսինք թէ պիտի ընդունինք միասնական մարմնին եզրակացութիւնը»,

Նիւ-Եորքի մէջ Թուրք ներկայացուցիչներու հետ հանդիպումէն ետք վարչապետ Թ. Էրտողան ալ պատասխանելով հարցումներու, ըսած էր թէ դիւաններու բացուելէն, քննարկումէն ետք, եթէ ստուգուի որ որպէս Թուրք, Թուրքիա այդ հարցին մէջ յանցանք ունին, իրենք պատրաստ են իրենց պատմութեան հետ հաշուեյարդար տեսնելու («Յառաջ», Հոկտ. 3):

Մօտ հարիւր տարուան վճռական ուրացումէն ետք «եթէ»ով այս յանձնառութիւնը հետաքրքրական զարգացում մը կը մատնանշէ Թուրք պատասխանատուներու մօտեցումին մէջ:

ՎԱՂԸ՝

## «ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (338) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

փարիսեցիութեան պսակազերծումը՝
դառնութեամբ եւ զաւեշտով
ԵՈՒՐԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Մինչեւ վէպը ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԴԻՈՅԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

## ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 3ին, Եւրոպական Խորհրդարանին արտաքին գործերու յանձնաժողովը առաջին ընթերցումով ընդունած է Թուրքիոյ մասին տեղեկագիրը: Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակին Հոկտեմբեր 4ի հաղորդագրութիւնը հակազդելով կատարուածին, կը շեշտէ թէ այդ քուէարկութեամբ որ տեղի ունեցած է 86 երեսփոխաններէ 34ին բացակայութեան 48 թեր քուէով, արձանագրուած բազմաթիւ սրբագրութեան պահանջները անզօրացած են: Լռութեան մատնուած են Թուրք պետութեան ժխտողական կեցուածքը, Հայաստանի շրջափակումը, եւ այլն:

Թրքական կողմը գոհունակութիւն կը յայտնէ կատարուածին, մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան յարգանքը շեշտող նոր սահմանադրութեան մը առաջադրանքով: Գոհունակութիւն յայտնած է նաեւ զեկուցաբերը, հոլանտացի երեսփոխանուհի Օ. Ուիժթէն, ըսելով. «Այնքան ատեն որ Թուրքիա ժողովրդավար, կայուն ընթացքի մէջ է, Եւրոպական Միութեան հետ անոր երկխօսութիւնը հարկ է շարունակուի»:

Նոյն տեղեկագիրը Հոկտ. 24ին պիտի առնուի նոյն Խորհրդարանին լիագումար նիստին օրակարգին վրայ:

## ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR»

(4 octobre)

### ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐԵՆ ԿԸ ԾԱՌԱՅԵՑՆԷ ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Փիէր Ֆրանքի յօդուածը ամբողջ էջ մը գրաւած է: Ծանօթ է Պէ. Էն. Փէ. Փարիպայի յանձնառութիւնը, Ֆրանսայի ղեկավար դասուն ընտրանիին մեծ մասը հասցնող այդ հիմնարկին մէջ Թուրքիոյ յատուկ ամպիոն մը հիմնելու գործին մէջ: Յօդուածագիրը կը պրպըտէ ֆրանսական դրամատան այդ յանձնառութեան պատճառները: 2005էն ի վեր Պէ. Էն. Փէ. Վոսփորի ափերուն վրայ կարեւոր շահերու տէր է: Բայց պատասխան չէ գտած հարցումին թէ տարեկան 100 հազար եւրոյի յատկացումը այդ ամպիոնին, ո՛վ, ո՛ւրկէ պիտի վճարէ: Դրամատունէն ըսած են թէ Պէ. Էն. Փէ. Փարիպայի հիմնարկութիւնն է վճարումի հասցէն, բայց ո՞ր հիմնադրամէն: Ու Փ. Ֆրանք հարցում – եզրակացութեամբ մը կը փակէ նիւթը, գրելով. «Արդեօք անուղղակի կերպով եւ աշխարհի լաւագոյն նպատակներով, դրամատան Թուրքիոյ մասնաճիւղը չէ՞ որ ինք իրեն Քաղաքական գիտութիւններու հիմնարկին մէջ ամպիոն մը պիտի նուիրէ»:

# ԶՐՈՅՑ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

1992ին երբ Ֆրանսական հեռատեսիլի կայաններ արձագանգեցին Մոնթէ Գառլոյի «Երաժշտութեան համաշխարհային վարպետները» մրցումին արդիւնքներուն, զարմանքի ու հպարտութեան խոր զգացում մը համակեց բոլորս․ նրբակազմ, վերջին ծայր հայկական դիմագիծով այդ գրեթէ պատանի հայաստանցի երիտասարդն էր ուրեմն, այնքա՛ն տաղանդաւորներու անզիջող մրցակցութեան յաղթականը։ Ան, որուն անուն–մականունը որքան տարբեր աշխարհ մը կը յուշէր ամէն Հայու։ Մեր առասպելականացած զօրավարին 15 դար հեռաւորութեամբ անուանակիցը, նոր Վարդան Մամիկոնեանը, իսկական յաղթանակով մը կը յայտնուէր աշխարհին, որպէս զէնք ունենալով դաշնակը, իր մատներուն անհաւատալի ճարտարութիւնը ու հոգեկան–մտաւոր գեղեցիկ աշխարհը։

Ճիշդ է որ զէնքը նախապէս ունկնդրելու առիթ ունեցողներ, ինչպէս «Քաթրա»յի երաժշտական օբերուն, նշմարած էին թէ ոչ սովորական երեւոյթի մը վկաները կ՚ըլլան։ Բայց Մոնթէ Գառլոյի յաջողութիւնը կերպով մը կախարդական բանալին եղաւ տաղանդին անայլեւայլ եւ ընդհանուր ընկալումին։ Անկէ ի վեր երիտասարդ դաշնակահարը Փարիզէն դէպի աշխարհի ամէն անկիւնը ձգուած ճամբաներով բեմէ բեմ ամրապնդեց արդար համբաւը։ Եւ ո՛վ գիտէ տակաւին որքան աննուաճ հանդրուաններ կը սպասեն անոր։

«Վարպետներու դասարան»ի մը յայտարարութեամբ Վ․ Մամիկոնեանի անունը այս անգամ հնչեց նոր ոլորտէ մը։ Ան Հոկտ․ 25–26ին առաւօտեան եւ յետմիջօրէի երկու բաժիններով Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի վարէ նման դասարան։ Այս «նորութիւնը» առիթ էր իրեն հետ զրոյցի մը․ իմանալու եւ իմացնելու համար ներկայի իր զբաղումներուն, ծրագիրներուն մասին։

Երիտասարդ արուեստագէտը այսօր ընտանիքի հայր է, կ՚ապրի Գերմանիա։ Հաստատուած է Միւնիխի մօտիկ Ինկոլշտաթ քաղաքը։

«Գերմանիայում ապրելով չի նըշանակում որ չեմ շարունակեր համերգային իր կեանքը» կ՚ըսէ ան․ ապա կը թուէ տարուան ընթացքին նուագած վայրերը․ գերմանական քաղաքներ, Վիէննա, Լոնտոն, Միլան, նաեւ ԱՄՆ, Ճաբոն, թէ՛ առանձին ռեսիթալներով, թէ նուագախումբերու ընկերակցութեամբ։ Կը յիշենք «Կավօ» սրահին մէջ երգչուհի Ցամիկ Պապեանի հետ կազմակերպուած շատ տպաւորիչ երեկոն․ կ՚ըսէ թէ անոր ձայնագրութեան սկաւառակը շատ լաւ ընդունելութիւն գտած է գերմանական երաժշտական թերթերէ։ Ինք մասնակցութիւն բերած է նաեւ Ֆրանսայի Հայաստանի տարուան, նուագելով Ավինիոնի, Վալանսի մէջ։ Հակառակ չորս տարիէ ի վեր Գերմանիա բնակութիւն հաստատած ըլլալուն, խզուած չէ Ֆրանսայէն․ «Մի ոտս Ֆրանսիայում է» կ՚ըսէ ժպտելով։

Ցայտնապէս Գերմանիոյ մէջ երաժշտութեան մարզին վայելած առաջնային տեղը տպաւորած է զինք․ Ինկոլշտաթ կոչուած այդ փոքր քաղաքին մէջ ուր կինը դաշնակի վարժարան մը ունի, կայ 2500 հոգինոց երաժշտական սրահ ու հակառակ տնտեսական տագնապին, մարդիկ միշտ հետաքրքրուած են այդ ոլորտի անցուդարձով։

«Վարպետներու դասարան» Վ․ Մամիկոնեան արդէն ղեկավարած է տարբեր երկիրներու մէջ․ Հայաստան, Չինաստան, Գորէա, Հոնկ – Գոնկ, ԱՄՆ, Գերմանիա, եւլն․։ Եօթը տարուան փորձառութեան տէր է այդ մարզին մէջ․ երբ Փարիզէն «Եամահա»յի կեդրոնէն դիմում ստացած է, ընդառաջած է։ Հրաւէր ստացած է նաեւ «Գոոփէրասիոն Արմէնի»էն որուն Հայաստանի մէջ տարած գործունէութեան համակիր ու քաջալեր է ինք։

«Վարպետներու դասարանը» կը կազմակերպուի դաշնակի այն աշակերտներուն համար որոնց համար կարեւոր է հեղինակաւոր, փորձառու մասնագէտի մը խորհուրդը ունենալ իրենց նուագին մասին։ Վ․ Մամիկոնեան կը շեշտէ թէ չի սիրեր «աշակերտ» սահմանումը, կը նախընտրէ «արուեստագէտ – գործակից»ը։ Այդ դասարանին մասնակիցները ընդհանրապէս 18–30 տարեկանի միջեւ կ՚ըլլան, թէեւ սկզբունքով բաց է բոլորին։ Կը նուագեն նախապէս իրենց պատրաստած կտորը որուն մասին տեղեակ պահած են դասարանը վարողը․ ու այս վերջինը իր խորհուրդները, թելադրանքը կու տայ նուագողին։ Նման ընթացքի մասնակցութեան վկայագիրը դրական տըլեալ մըն է ենթակային յետագայ կենսագրութեան համար։

Նման դասարանները Վ․ Մամիկոնեան ընդհանրապէս անգլերէնով կը վարէ, քանի իր անգլերէնը «վատը չի»։ Ներկայացուելիք երաժշտական գործերու միակ սահմանափակումը կը բացառէ ռոքը։ Իսկ ճա՞զը։ «Այո, կարելի է, երբ լաւն է» կը պատասխանէ։

Հայաստանի մէջ կազմակերպըւած իր «Վարպետներու դասարան»ին որուն գլխաւորաբար մասնակցած են Սպենդիարեան եւ Չայքովսկի երաժշտական վարժարաններու սաներ, բարձր մակարդակ գտած է։ Իր վրայ մեծ ազդեցութիւն գործած է 15 տարեկան կոյր պատանի մը, իր նուագով։ «Կային, կ՚ըսէ մասնակիցներ, որոնք միջազգային չափանիշով Լիցք նուագում էին»։

Վ․ Մամիկոնեան իր ուսանողական տարիներուն ինք ալ միշտ մասնակցած է նման դասարաններու։ Իր ուսուցիչը Լազար Պէրման որ միշտ կը վարէր այդ կարգի ընթացքներ, հարստացնող փորձառութիւն կը նկատէր ատիկա, նաեւ վարող ուսուցչին համար։

Դաշնակահար Վ․ Մամիկոնեանի անմիջական ծրագրին մէջ կան Գերմանիոյ մէջ ռեսիթալներ ու նըւագախումբի ընկերակցութեամբ համերգներ, տարբեր յայտագրերով։ Կը նուագէ Շոփէնի առաջին եւ երկրորդ քոնչերթոները, Ռախմանինով – Փականինի, եւլն․։

Ինչ կը վերաբերի խտասալիկներու, երիտասարդ արուեստագէտը կը նախընտրէ որ անոնք պատրաստուին համերգներու, ռեսիթալներու ձայնագրութեան վրայ։ Բայց արտադրող ընկերութիւնները կը նախընտրեն յատուկ ձայնագրութիւններ, կատարուած՝ արձանագրութեան յատուկ վայրերու մէջ։

Իրական արուեստագէտներու միայն յատկանիշ՝ անսեթեւեթ, ծայր աստիճան հաղորդական խօսակից է Վարդան Մամիկոնեան։ Իրեն հետ զրոյցը վաղեմի բարեկամի մը հետ եղածին չափ հեզասահ, համով ընթացքով կ՚ընթանայ։ Բայց վերջակէտը կը հասնի ու յորդ անձրեւին տակ անձրեւանոցով գլուխը ծածկած, Վ․ Մամիկոնեան փութալով կը բռնէ մեթրոյի մօտակայ կայանին ճամբան, մինչ իրեն կ՚ընկերանան նորանոր յաջողութիւններու մեր մաղթանքները։

Ա․ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹԵՐ

# ԱՐՄԱՏԻ ՀԵՏ ԿԱՊԸ

ԱՐԱ ԳՕՉՈՒՆԵԱՆ

Վենետիկ ծնած, Փարիզ մեծցած եւ ուսանած, Պրիւսէլի մէջ կ՚ապրի երկար տարիներէ ի վեր։ Պրիւսէլ կայք հաստատելը պայմանաւորուած է այն պարզ պատճառով, թէ այնտեղ գործ գտած է։ Այսպէս կը պատմէ իր մասին...

Գրողի մը խօսքերը կը յիշեմ։ Կարգ մը մարդիկ կը նախընտրեն ծագումով բնորոշել իրենց ինքնութիւնը, ոմանք ալ՝ իրենց զբաղումով կամ արհեստով։ Խորքին մէջ, ազգայնամոլութեան դէմ քննադատութեան մասին է խօսքը։ Երբ ինքը ակնարկեց այդ «պարզ պատճառ»ի հանգամանքին, պահ մը մտածեցի, որ իր կեանքը շատ յատկանշուած է այս առումով։ Նոյն կէտին վրայ սակայն, պահ մը տատամսեցայ, թէ ինչպէ՞ս կը փնտռէի ազգային տարրէ զերծ երկխօս մը։ Ճիշդ է, որ ազգայնամոլ մը չէի փնտռեր, բայց իմ զրոյցին նպատակներէն մին ալ այդ «ազգային»ը պեղելն էր։ Երբ խօսքը կը վերաբերի հայկական մշակոյթին, անոր գոյատեւման, վերապրելուն, մարդոց վրայ գործած ազդեցութիւններուն՝ արդէն անկարելի է վերջնականօրէն զերծ մնալ ազգային տարրէն։ Մնաց որ, երբ մշակութայինին մէջ բեւեռանայ ազգայինը, կը սկսի վնաս հասցնել մշակոյթի համամարդկային երեսակին եւ այդ պարագային արդէն մշակոյթը կը դադրի մշակոյթ ըլլալէ։ Այսինքն խօսքը ազգայնամոլութեան մասին չէ, բայց ազգային մշակոյթով թրծուած կեանքի մը պարագային, ենթակայի արտադրութեան արդիւնքը կրնայ ըլլալ առաւել եւս յատկանշական, ուրոյն։ Գալով իմ զրուցակցին, իր անձին մէջ զգալի է ողջունելի համադրութիւն մը՝ գործի հանդէպ նուիրումի եւ հայկական մշակոյթէն չփրթելու առումով։ Անձը ուշադրաւ տիպա՞ր մը կը դառնայ, թէ ոչ օրինակը ինքնին կ՚իմաստաւորուի անձով... Նոյնքան ենթակայական ըլլալ կը թուի նաեւ այս դատողութիւնը։ Մեր կարծիքով այստեղ էականը համատեղման, համատեղելիութեան զանազան փորձառութիւններէ ներշնչուիլն է։

Շուշանիկ (Սուզաննա) Միլտոնեանի հետ կը զրուցենք։ Հուշակաւոր տաւղարուհի... Իր ոլորտին մէջ գագաթներ նուաճած, միջազգային համբաւի տիրացած եւ հեղինակութիւն դարձած արուեստագիտուհի մըն է։ Իր մեծցած եւ ուսանած միջավայրին մէջ կը զրուցենք իրեն հետ։ Փարիզ, նստած ենք սենեակի մը մէջ, որու պատուհանէն կ՚երեւի Սէնը։ Անակնկալ եղանակ է, օդը արեւոտ, Ֆրանսական մայրաքաղաքի պայծառ երկինքի շողը կը ցոլանայ գետի ջուրերուն վրայ։ Պահ մը ուշադրութիւն կը կեդրոնացնեմ տեսարանին վրայ։ Անշուշտ պիտի նախընտրէի այդ հմայիչ համայնապատկերին առընթեր, լսել իր նուագը, սակայն ժամադրուած ենք հարցազրոյցի համար։ Հոգ չէ ... Արդէն հետզհետէ կ՚անդրադառնամ, որ հաճելի զրուցակից մըն է։

***

Շուշանիկ Միլտոնեան կը պատմէ իր արմատին հետ ունեցած կապը․ «Միշտ կ՚ըսեմ, որ Հայ եմ։ Վենետիկ ծնած եմ, բայց Իտալացի չեմ զգար։ Հայ կը զգամ արմատներով։ Գործի կեանքի մէջ, դուրսը ապրելով, անշուշտ օտարներու հետ յարաբերութեան մէջ ենք։ Արդէն չի կրնար ըլլալ այլապէս։ Մինչեւ քըսանըմէկ տարեկան իտալական հըպատակութիւն չունէի։ Երբ ունեցայ իտալական փաստաթուղթերը, արդէն Վենետիկէն դուրս եկայ, նախ Փարիզ եւ աւելի վերջ Պրիւսէլ։ Բայց հպատակ ըլլալով հանդերձ, Պելժիացի չեմ զգար, Իտալացի եմ աւելի՝ քան թէ Պելժիացի։ Իմ կեանքը միշտ դուրսն էր, ուրիշ ազգերէ բարեկամներ ունիմ, բայց շատ ժամանակ չկար բարեկամութիւն խորացնելու։ Ամէն գործ ամէն երկրի մէջ ձեւով մը կը կատարուի։ Անոնք, որոնք ունին լաւ ֆորմասիոն մը, կրնան պահել իւրաքանչիւր երկրի սթիլը։ 110 հոգինոց նուագախումբի մը մէջ, օրինակ, կրնաս բարեկամ մը չունենալ։ Միշտ որոշ հեռաւորութիւն մը կ՚ըլլայ բարեկամութիւններու մէջ, ինչ որ լաւ է։ Մենք աւելի մարդու մօտ ենք, Հայերու մօտ բարեկամները ընտանիքի պէս են։

«Արմատիս հետ կապը կը պահեմ, որովհետեւ սա իմ նկարագիրն է։ Իմ մէջս է, այդ կապը հետս կը տանիմ, հետս կը կրեմ։ Ո՛ւր որ երթամ, ես նոյնն եմ։ Հայերէնը չեմ մոռնար․ տունը սորված եմ։

«Հայերս, Սփիւռքի մէջ, երկու-երեք սերունդ վերջ կը ձուլուինք։ Որքան որ ալ երկար դիմանանք, ի վերջոյ կը ձուլուինք։ Մնացեալը Հայաստանի Հայերուն ձեռքն է։ Կը կարծեմ, որ իրապաշտ բան մը կ՚ըսեմ։ Խառն ամուսնութիւններով պայմանաւորուած է ձուլումը, լեզուն ալ կը կորսուի ու կը վերջանայ։ Դիւրին բան չէ երկրի մը մէջ օտար ըլլալ, որովհետեւ մարդկայնօրէն կը ձգտիս ապրած տեղիդ ներկատմամբ ունենալ պատկանելիութեան, հարազատութեան զգացում։ Կը նախընտրեն աւելի լաւ ընդունուիլ, ընկալուիլ։ Մնաց որ, ընկա-

# ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԿԻՍԱՆԴՐԻԻՆ

Պոմթընի նորաշէն Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ տասնամեակի հանդիսութիւնը մասնաւոր իմաստ եւ տարողութիւն ունեցաւ Մխիթար Աբբահօր կիսանդրիին քօղազերծման տպաւորիչ արարողութեամբ, յետ Պատարագի, ներկայութեամբը եւ առաջնորդութեամբը Մանուէլ եպսկ. Պաթագեանի, առաջնորդ կաթողիկէ Հայոց, Հիւսիսային Ամերիկայի:

Խորքին մէջ բացառիկ երեւոյթ մըն էր, բոլորին համար անսպասելի, ունենալ իր ծոցը Մխիթար Սեբաստացին, իր արձանին խորհուրդով: Առաջին անգամն էր որ Աբբահայրը, դարեր ետք, կը կտրէր ծով եւ ովկէանոս, գալու համար Ատլանտեանի այս ափը, ոգեւորութիւն մը յառաջացնելով տեղւոյն հայութեան մէջ:

Այս իրագործումին համար շնորհաւորելի էին բոլորը – Ս. Խաչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը, բարերարները՝ տէր. եւ տիկ. Կարպիս եւ Արմինէ Պարսումեանը, որոնք գնահատելի իմացութիւնը ունեցան նման արձանի մը կարեւորութեան: Անշուշտ մասնաւորաբար շնորհաւորելի էր եկեղեցւոյն հովիւ Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, որուն նախաձեռնութեան, աշխատանքին եւ հետապնդումներուն արգասիքն էր արձանին իրագործումը: Մխիթարեան այս վարդապետը ահա 14 տարիներէ ի վեր կը ծառայէ աշխարհագրական այս շրջանին մէջ մխիթարեան ճշմարիտ միաբանական ոգիով, արժանանալով գնահատանքի բոլոր կողմերէն:

Արձանին հեղինակն է հանրածանօթ քանդակագործ Արթօ Չաքմաքճեան: Հարազատ արուեստագէտ մը, վաւերական տաղանդ մը որուն ինքնագրոշմ եւ տպաւորիչ ստեղծագործութիւնները գնահատուած են միջազգային արուեստի շրջանակներէն: Անգապղինձէ կիսանդրիին բարձրութիւնն է 45 մատնաչափ (113 սմ.), լայնքը՝ 28 (70 սմ.), կողմնակի՝ 23 (47.5 սմ.), իսկ պատուանդանը՝ 48 (130 սմ.): Կիսանդրին կ'արտայայտէ Աբբահօր կեանքի փիլիսոփայութիւնը, իր հաւա՛տքը – Ձախ ձեռքի ցուցամատը ուղղուած է դէպի եկեղեցին, իսկ միւսով բռնած մագաղաթը կը փոխանցէ իր հաւատոյ հանգանակը. «Ոչ կրօնքս կը զոհեմ ազգիս, ոչ ալ ազգս՝ կրօնքիս»:

Եկեղեցւոյ կից կանգնած արձանին բացման ժապաւէնին հատումը կատարուեցաւ, ՀՄԸՄ-ի երկշար արիներու եւ արենոյշներու պատւոյ շարքով, Պաթագեան եպիսկոպոսին եւ բարերար զոյգին ձեռամբ, մասնակցութեամբ հոգեւոր հովիւին եւ արձանագործին, որ յատկապէս եկած էր իր բնակավայր Մոնրէալէն: Ներկաները միացած՝ եկեղեցւոյ երգչախումբին եւ Տէն Թիկըրի փողային նուագին, երգեցին ամերիկեան եւ հայկական փառերգները եւ «Կիլիկիա»ն:

Հայր Ռ. Անտոնեան նուիրատու զոյգին եւ արձանագործին իր շնորհակալական խօսքերէն ետք, անդրադարձաւ Մխիթարի եւ իր աշակերտներուն մեծակշիռ աւանդին, ինչ որ Աբբահայրը կը դասէ մեր պատմութեան մեծանուններուն շարքին: Իսկ Արթօն, իր կարգին, յուզախառն ուրախութիւն յայտնեց որ իրեն վստահուած էր մեծ հայորդիի մը աւանդը անմահացնող այս յուշարձանին պատրաստութիւնը:

Կէսօրէն ետք տեղի ունեցաւ ճաշ – հանդիսութիւնը Ուոթըրթաունի Գառնթըրի Գլապին մէջ, եռամաս յայտագրով: Հանդիսութեան բանաւոր մասին իրենց մասնակցութիւնը բերին Վաչէ Տէր Թորոսեան (եկեղեցւոյ Ծխական խորհուրդ), նահանգային երեսփոխան Փիթըր Քութուճեան (հանդիսավար), Փիթըր Փալանճեան (եկեղեցւոյ կառուցման մէջ դերակատար), Թաթուլ Սոնենց Փափազեան (գլխաւոր բանախօս, անգլերէնով եւ հայերէնով), Գիրգոր Քէօսէեան (սրտի խօսք): Հուսկ խօսք առաւ Պաթագեան եպիսկոպոս, շեշտելու համար երիտասարդ սերունդը ներգրաւելու եւ հայ դպրոցին կարեւորութիւնը: Հայր Ռ. Անտոնեան իր խօսքէն ետք պարգեւատրեց եկեղեցւոյ ծառայութեան մէջ վաստակ ունեցող երախտաւորները: Յայտագրի ընթացքին 11 ամեայ Ջաքըրի Յարութիւնեան նուագեց Շոփէնի մէկ «ֆանթազիան», արժանանալով յոտնկայս ծափահարութիւններու:

Ճաշէն ետք ներկայացուեցաւ Պոսքըն

բարձրորակ երաժշտական յայտագիր մը, որ վայելք մըն էր շնորհիւ արհեստավարժ երաժիշտներու – Սարգիս Կարապետեան (ջութակ), Նունէ Յակոբեան (դաշնամուր), օփերայի երգիչներ Եղիշէ Մանուչարեան եւ Վիքթորիա Աւետիսեան, որոնք ժողովրդական երգերու կարգին, ներկայացուցին Անոյշ օփերայէն երգեր եւ զուգերգ մը հմայիչ մեկնաբանութեամբ, արժանանալով ներկաներուն խանդավառ գնահատանքին:

Ք.

---

## ԴՈՂԱՑԻՐ ԴՈՂԱՑԻՐ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան արուեստից վարժարանը Սեպտ. 7ին եղրափակած է «Ովասիս» մանկապատանեկան ամառնային ծրագրի տարեշրջանը: «Յովհաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, մօտ 600 ծնողներու եւ հրաւիրեալներու համար, Ովասիս 2007ի մանուկներն ու պատանիները մէկուկէս ժամ տեւողութեամբ գեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցած են, որ հանդիսացած է 2 ամսուան Ովասիսի դաստիարակչական աշխատանքներուն արդիւնքը: Ինը տարի առաջ հիմնուած «Ովասիսը» 2007ին հիւրընկալած է 143 մանուկներ Լիբանանի զանազան շրջաններէն: Մասնակիցները եկած են 29 տարբեր դպրոցներէ:

---

## ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՂՋՈՑ
Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ
**AGHDJOTS, SAINT-STEPANOS**
**édition bilingue**
à la mémoire de **Sirarpie Der-Nercessian**

Lilith ZAKARIAN

Université d'Etat d'Erevan, 2007
(Fondation Calouste Gulbenkian).

---

լուսն ալ ամէն տեղ նոյնը չէ»:

Թէ ի՞նչ կը մտածէ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին: «Ո՛վ որ կը զգայ այդ, զօրավիգ պէտք է ըլլայ իրարու: Այսօր Սփիւռքը զօրավիգ մըն է Հայաստանին համար, Հայաստանն ալ Սփիւռքի համար: Ապագայ սերունդները ինչ կ'ընեն, չեմ գիտեր, բայց չեմ ալ կարծեր, որ միշտ ըլլայ այսօրուանին նման օգնութիւն: Հիմա որ օգնութիւն կ'ըլլայ, Հայաստան պէտք է ջանայ իր ոտքին վրայ կանգնիլ: Լեռնային Ղարաբաղի հարցը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Օրինակ, մենք դրամ կու տանք, որ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ ճամբայ շինուի, բայց կը լսենք, թէ Ատրպէյճանի նախագահը կ'ըսէ, որ թողենք ընեն, որովհետեւ տասը տարի վերջ ետ կ'առնենք: Ձեմ գիտեր, մենք կը լսենք այս բոլորը»:

***

Բպնէ մը հեռու ըլլալու հանգամանքը հաւասարակշռել այդ նոյն բանին մօտիկ զգալու վիճակով... Այս է գուցէ, Սփիւռքի պայքարը, նպատակը կամ ձգտումը, մղումը եւ կամ կանչը, որոնումը... Ինչ կ'ուզէք այնպէս ըսէք: Իսկ թէ ի՛նչ է այդ բա՛նը: Մշակո՞յթ, հող, լեզ...Ո՞վ գիտէ, գուցէ եթէ յստակ բնորոշուի, կրնայ զաղտնիքը բացայայտուիլ, կրնայ խանգարուիլ կախարդանքը...:

Ա. Գ.

«Ժամանակ»

---

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿՅԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՏԱՒՐԻԴԱ

Իսկ նա աշխատում էր ու աշխատում և սիրած աշխատանքով լի ուրաքանչիւր օրը նա նոյնքան պայծառ և բերկրալից էր թւում: Երիտասարդ նկարիչը գործի էր կպչում առաւօտ վաղ եւ երբեք չէր խախտում մի անգամ ընդմիշտ սահմանած իր օրակարգը:

Ահա այսօր նրա արուեստանոցի լուսամուտից դուրս նոր գարուն է բացւել: Կազմաչէեւը անընդհատ յանդիմանում էր Հայվազովսկուն, որ չէր գնում իր մօտ՝ Սիմֆերոպոլ: Երիտասարդը չէր ուզում զառնացնել Ալեքսանդր Իւանովիչին, բայց նա այնպէս աշխատում էր խուսափել հրաւէրքներից: Հայվազովսկին երիտասարդ էր, նոր էր քսանմէկը բոլորել: Սիրում էր կեանքը, խնջոյքները, աղմկոտ հասարակութիւն, երաժշտութիւն, պարեր: Բայց այդ բոլորից ուժեղը նրա մէջ արուեստի հանդէպ սէրն էր, որ միշտ յաղթանակող էր դուրս գալիս: Քանի՛-քանի՛ անգամ ընկերները զարմանում եւ միաժամանակ վիրաւորւում էին, որ երիտասարդը նրանց ընկերակցութեան փոխարէն գերադասում էր արուեստանոցում փակւած զբաղւել իր գործով: Միայն ծնողները էին, որ առաջին իսկ հրաւէրով կարողանում էին նրան դուրս բերել բաց ծով:

Մի անգամ նրա արուեստանոցն այցելեց Սեւծովեան առափնեայ գծի պետ, գեներալ Ռաեւսկին, որ Թէոդոսիայի վրայով ուղեւորւում էր Կովկաս, ուր կոչւած էր ղեկավարելու ռուսական զօրքերի ափհանումը:

Նիկոլայ Նիկոլաեւիչ Ռաեւսկին պոեզիայի եւ գեղանկարչութեան սիրահար էր: Երիտասարդ տարիներին նա եղել էր Պուշկինի ընկերը եւ հպարտանում էր, որ մեծ բանաստեղծը իրեն էր նուիրել իր «Կովկասի գերին» պոեմը:

Հայվազովսկին Ռաեւսկուն ցոյց տուեց իր վերջին աշխատանքները, այդ թւում «Լուսնեակ գիշեր Գուրզուֆում» նկարը: Լուսնի արծաթ շողերով ողողւած Գուրզուֆը պարուրւած էր խորհրդաւոր մի թովչանքով: Նրա ֆոնի վրայ պարզօրէն ուրուագծւում էր սլացիկ կաղամախին: Նկարչի աչքից ոչինչ չէր վրիպել. նա յիշողութեամբ ճշգրտօրէն վերստեղծել էր ոչ միայն գիշերային տեսարանը, այլեւ կարողացել էր նկարին հաղորդել այն շունչն ու տրամադրութիւնը, որ համակել էր իրեն Գուրզուֆում: Նկարը ուժեղ տպաւորութիւն գործեց Ռաեւսկու վրայ: Նա նոյնիսկ մի պահ փակեց աչքերը եւ երանաւէտ ժպիտը դէմքին յիշեց իր պատանեկութիւնը, Պուշկինի հետ համատեղ շրջագայութիւնները Կովկասում եւ Ղրիմում, Գուրզուֆում անցկացրած անմոռանալի շաբաթները, գիշերային երկարատեւ զրոյցներն ու առաւօտեան վաղ, քանի դեռ բոլորը քնած էին, վազքով դէպի ծով սլանալը: Կաղամախին Ռաեւսկուն մի ուրիշ նուիրական ծառ էլ էր յիշեցնում. այն կիպարիսը, որ աճում էր իրենց տան մօտ եւ որին Պուշկինը ամէն առաւօտ սիրով ողջունում էր:

Հայվազովսկու համար Պուշկինը վաղուց մտորումների, անվերջանալի զրոյցների ու հարցափորձերի աղբիւր էր դարձել: Այս անգամ ճակատագիրը նրան բացառիկ երջանիկ մի պատահականութեան առաջ էր կանգնեցրել. նա հանդիպել էր սիրելի բանաստեղծի պատանեկութեան ընկերոջը: Այդ նոյն երեկոյեան Հայվազովսկին գրի առաւ Պուշկինի մասին Ռաեւսկու պատմածը: Եւ այդ գրառումների տակ խնամքով շարեց իր ապագայ նկարների անուանումները՝ «Մայրամուտը Այ-Պետրիի կատարներից», որտեղից Պուշկինը հիացել էր նրանով, «Պուշկինը Գուրզուֆի ժայռերի վրայ», «Ռաեւսկիների ընտանիքը եւ Պուշկինը», «Պուշկինը Այու-Դաղի ժայռերի մօտ», («Այնտեղ, ուր մշտապէս ծփում է ծովը»):

Մեկնելուց առաջ Ռաեւսկին Հայվազովսկուն հրաւիրեց իր հետ գնալ Կովկաս՝ դիտելու նաւատորմի ռազմական գործողութիւնները եւ հիանալու Սեւ ծովի արեւելեան ափերի անհման գեղեցկութեամբ:

### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԽՈՒՄՈՒՄ

Եւ ահա Հայվազովսկին Կովկաս ուղեւորւող «Կոլխիդա» ռազմանաւի վրայ է:

Նկարչին յատկացւած նաւախցի յատակը ծածկւած է անգլիական փափուկ գորգով, որի վրայ գեղեցիկ թիկնաթոռներ ու բազմոցներ կան շարւած: Ճշգրտութիւն, որը վկայում է Ռաեւսկու վերաբերմունքի մասին, հանդէպ երիտասարդ նկարիչը:

Նման ուշադրութիւնից շոյւած, Հայվազովսկին չէր հասցրել վերադառնել իրեն, երբ նրան հրաւիրեցին ընդհանուր նաւասենեակ՝ ճաշի: Նկարչին ներկայացնելով սպայական անձնակազմին, Ռաեւսկին շուռ եկաւ իր համհարզին՝ միջահասակ ու լայնաթիկունք շիկահեր մի երիտասարդի, եւ ասաց.

– Լեւ Լուշկա, Հայվազովսկուն յանձնում եմ քո խնամքին: Ողորմածիկ Սաշան տեսել է նրա նկարները Ակադեմիայի ցուցահանդէսում եւ հիացել: Հայվազովսկին շատ բան է պատմել ինձ Ալեքսանդրի հետ իր հանդիպումների մասին...

(Շար. 85)

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

*Մխիթարեան Միաբանութիւնը, Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը, Նախկին սաներու եւ Ծնողաց միութիւնները սրտանց կը մասնակցին իրենց անկեղծ բարեկամ Տէր եւ Տիկին Իվ Թերնոնի սուգին, ժիլ Թերնոնի վաղաժամ մահուան առիթով:*

## REMERCIEMENTS

Miche et Yves TERNON très touchés des marques de sympathie qui leur ont été témoignées lors du décès de leur fils

**GILLES**

vous prient de trouver ici leurs sincères remerciements.

## C O N F E R E N C E

**LE**

**Centre Culturel**
**SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition
de «PAROLES DE DIEU
DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**G R E G O I R E**
**D E N A R E K**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

(Շար. Ա. էջէն)

*ինչ որ չի համապատասխաներ կառավարութեան նախատեսած 2էն 2,5%ին:*

*ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պատրիարքը վերջ դրաւ Ֆրանսա իր այցելութեան, Հոկտ. 4ին, պաշտամունքի արարողութենէ մը ետք Սէնթ–Ժընըվիէվի ռուսական գերեզմանատունը: Նախորդ օրը ընդունուած էր Սարքոզիի կողմէ, ապա նաեւ եպիսկոպոսական ժողովի նախագահին եւ երեսուն եպիսկոպոսներու, Նոթր – Տամի Տաճարին մէջ:*

*ԵՐԿՈՒ ԳՈՐԷԱՆԵՐԸ իրենց հանդիպումին աւարտին յայտարարեցին թէ կ'ուզեն խաղաղութիւն հաստատել: Այդ առընչութեամբ միացեալ յայտարարութիւն մը ստորագրած են, ուր կ'ըսեն թէ «երկու Գորէաները կ'ուզեն վերջ տալ զինուորական հակադրութեան որ կը տիրէ թերակղզիին մէջ եւ գործակցիլ, որպէսզի վերջ գտնէ պատերազմական վիճակը: Հրադադարէն պէտք է անցնիլ մնայուն խաղաղութեան հանդրուանին»: Այս յայտարարութիւնը պատմական բնոյթ ունի եւ վերջ կը դնէ զինադադարի համաձայնագրին, որ ստորագրուած էր 1953ին եւ կը նուիրագործէր թերակղզիին բաժանումը:*

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 13

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝
Մեսրովբայ, Եղիշէի,
Մովսէսի Քերթողին,
Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն
եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:
Տօն ազգային եւ եկեղեցական
ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց
եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

*Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ:*

*Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:*

*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:*

**ArmenCiné**

- Mardi 9 octobre— **Les chevaux de feu** S. Paradjanov
- Mardi 13 novembre— **Le Raisin Vert** B. Hovhannissian
- Mardi 11 décembre— **Le Chaos** L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America** Elia Kazan

**à 20 heures**
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssencé
75014 Paris

**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**

***Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956***

## Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

**ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE**

présente
Sous le haut patronage
de son excellence
**M. E. NALBANDIAN,**
*Ambassadeur d'Arménie en France*

LE QUINTETTE « C A D E N C E »
piano — violon — guitare —
accordéon — contrebasse.

Au programme :
**Sayat Nova — Komitas — Zarifian — Khatchatrian — Vivaldi — Gershwin — Piazzola . . .**

**Samedi 13 octobre à 20h30**

S a l l e  C o r t o t
78 rue Cardinet — 75017 Paris
(Métro : Malesherbes)

Soirée organisée avec le soutien
de l'Association DAR

Réservation : 06 14 74 92 97
01 48 87 00 95
06 64 91 51 74.

**arménie mon amie**

## AGENDA

**A R L E S**
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**

**du 16 juin au 6 janvier**

Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

**CHENE**

**RETENEZ DES MAINTENANT**
**LES DATES**
**DES 1er ET 2 DECEMBRE**
pour la
G R A N D E
B R A D E R I E  D E  N O E L
D E
C H E N E  F R A N C E

**Date à retenir**

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des
Anciens Combattants Arméniens,
CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## MARSEILLE

Section **«Sossé Mayrig»** La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :
— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

*Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝*

*Թ Ա Լ Ի Ն - ի*

*համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թօպոկան» սրահը:*

*Կանխաւ ապահովել տեղերը:*

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
organise

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շ Ա Ւ Ի Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
*Պ ա տ ա ր ա գ  և  ճ ա շ:*

## 2 NUITS OFFERTES A L'HOTEL EUROPE****

## A CHAQUE ACHAT D'UN BILLET D'AVION

## PARIS - EREVAN - PARIS

**(sous conditions particulières, offre valable du 1er novembre au 23 mars 2008, sous réserve de disponibilités)**

**RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS**

| Saberatours | Sevan Voyages | Wasteels |
|---|---|---|
| 11 rue des Pyramides | 48 Cours de la Liberté | 67 La Canebière |
| 75001 Paris | 69003 Lyon | 13001 Marseille |
| Tél. : 01 42 61 51 13 | Tél. : 04 78 60 13 66 | Tél. : 04 95 09 30 60 |

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
DIMANCHE 7 OCTOBRE 2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 338

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·801
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21·801

ԽՄԲ. – «Միտք եւ Արուեստ»ի այս թիւին երկու յօդուածները նիւթ ունին Հայաստանի մէջ 2006ին լոյս տեսած ուշագրաւ գործ մը. «*Առաջնորդի կեանքն ու մահը*»։ Ան երգիծական վէպն է Վահագն Գրիգորեանի որ հայաստանեան գրականութեան կարեւոր անուններէն մէկն է։ Ապրելով հանդերձ արտասահմանի մէջ –Լիթուանիա– հեղինակը յաջողած է տալ Հայաստանի քաղաքական մարզին քննադատելի բոլոր կողմերը, որոնք կը ներկայացուին որպէս ազգասիրութիւն։

# ՓԱՐԻՍԵՑԻՈՒԹԵԱՆ ՊՍԱԿԱՁԵՐԾՈՒՄԸ՝ ԴԱՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՑԱՒԵՃՏՈՎ

Գրեց՝ ԵՈՒՐԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Վահագն Գրիգորեանի «Առաջնորդի կեանքն ու մահը» վէպը (Երեւան, 2006, «Նայիրի» հրատարակչութիւն) գրողի հերթական տաղանդաւոր գործն է։ Ինչի՞ մասին է այս վէպը։ Գիրքը գրուել է 2001 թուականին։ Գրողը խօսում է հայ քաղաքական կեանքի, քաղաքական մի կուսակցութեան գործունէութեան, այդ կուսակցութեան առաջնորդի վերջին մէկ – երկու տարուայ կեանքի մասին։ Ըստ երեւոյթին, դատելով ըստ պատմութեան, ըստ մեր ներկայ քաղաքական կեանքի, ըստ մեր ժողովրդի այսօրուայ վիճակի ու ըստ մեր իրականութեան, հայ քաղաքական կուսակցութիւններին ու նրանց առաջնորդներին վիճակուած է իրենց անփառունակ կեանքի եւ ձախաւեր, ինքնապատակ «գործունէութեան» վախճանը գտնել հայ երգիծական լաւագոյն գրականութեան էջերում։

1988ից ի վեր մեր երկիրն ու ժողովուրդը մեծ փորձութիւնների ենթարկուեցին եւ, ի վերջոյ, յայտնուեցին ճակատագրական մեծ շրջադարձի առջեւ։ Պատմութիւնը մեզ երկրորդ անգամ մեծ հնարաւորութիւն տուեց՝ ազգային անկախ, ինքնուրոյն պետութիւն կառուցելու, այն, ինչ տասնեակ սերունդներ են երազել դարերով։ Բայց այն, ինչ տեղի ունեցաւ եւ ինչը այսօր գոյութիւն ունի Հայաստանում, դժուար է սերունդների երազանք կամ այդ երազանքի իրագործում համարել։ Դժբախտութիւնն այն էր, որ պատմական այդ մեծ խնդիրը, այսպէս թէ այնպէս, պէտք է իրագործէր խորհրդային իրականութեան մէջ ապրած հանրութիւնն ու մարդկային զանգուածը։ Խորհրդային հանրութիւնը իր մեծագոյն մասով արատաւոր հանրութիւն էր, քաղաքացիական յատակ ու առողջ մարդկային նկարագիր ձեւաւորելու առումով՝ բացարձակապէս մերժելի ու անկատար։ Տասնամեակներ շարունակ խորհրդային մարդը ապրել է պետական ու հասարակական կեղծիքի մէջ, երկատուած՝ պետականօրէն կեղծուող իրականութեան եւ իր ապրած իրական կեանքի միջեւ։ Այդ արատաւոր հանրութիւնն էլ ձեւաւորել է խորհրդային մարդու հոգեբանութիւնն ու յեղյեղուկ, ընչաքաղց, պիղծ ու անբարոյ նկարագիրը. ի վերջոյ, խորհրդային մարդը 70 տարի ապրել է առանց հաւատի ու առանց Աստծու գաղափարի, այսինքն՝ առանց բարոյականութեան եւ առանց խղճմտանքի, կարեկցանքի, գթասրտութեան։ Այնպէս որ, մեր նոր երկիրն ու մեր նոր իրականութիւնը պէտք է ձեւաւորէր – ստեղծէր – կառուցէր խորհրդային ռեժիմի ու խորհրդային կեանքի հոգեբանութիւն ունեցող, խորհրդային կոմունիստական կուսակցութեան երէկուայ հաւատաւոր անդամ ու եռանդուն գործիչ Հոմօ Սովետիկուսը։ Անշուշտ, խորհրդային իրականութեան մէջ կար մարդկանց մի շերտ, ընդհանուրի մէջ գրեթէ չերեւացող մի հատուած, որ ազգային բարձր գիտակցութիւն, ազգային ու մարդկային բարձր իտէալներ, բարոյական մաքրութիւն եւ քաղաքացիական նկարագիր ունէր։ Բանն այն է, որ երբ օրը հասաւ, մեր հանրութեան այդ շերտն ու այդ հատուածը անմիջապէս մեկուսացուեց կասկածելի ճանապարհներով նոր իրականութեան մէջ իշխանութեան հասած հոմօ սովետիկուսի ձեռքով եւ յետոյ պարզապէս մի կողմ նետուեց։

Եւ ի՞նչ յաջորդեց դրան, ի՞նչ տեղի ունեցաւ։

Ազգային շարժման վիթխարի տարերքը իր մէջ ներառել էր ամէն տեսակ մարդկանց։ Խորհրդային երկիրը փլուել էր, հազարաւոր գործարաններ, հաստատութիւններ, հիմնարկ–ձեռնարկութիւններ, ինստիտուտներ էին փակուել եւ հարիւր հազարաւոր մարդիկ զրկուել էին աշխատանքից, դարձել էին գործազուրկ։ Յետոյ դրանց մի մասը հասաւ իշխանութեան, դարձաւ ղեկավար ու պաշտօնեայ։ Մեծ մասը, ի հարկէ, չհասաւ որեւէ դիրքի եւ իշխանութեան։ Ահա, հէնց այդ ժամանակ էլ ասպարէզ եկան կուսակցութիւնները։ Ազդեցութեան ոլորտներից, դիրքերից, իշխանութիւնից հեռու մնացածները, –իսկ սրանց մէջ կային ամէն կարգի մարդիկ՝ դատարկապորտներ, բախտախնդիրներ, զանազան յաջողութեան ճենթլմէններ, կասկածելի անցեալ ու վարք ունեցող անձնաւորութիւններ, – սկսեցին կուսակցութիւններ կազմել։ Մարդիկ լաւ էին հասկացել նոր իրականութեան թելադրանքը՝ իշխանութեան, այսինքն՝ բարեկեցիկ եւ ապահով, հարուստ կեանքի հասնելու միակ ուղին կուսակցութիւն կազմելն էր եւ կուսակցութեան մէջ լինելը։ Այսպէս էր, որ Հայաստանում կուսակցութիւնների թիւը շատ շուտով անցաւ մի քանի տասնեակի սահմանը եւ աճում էր սպառնալի արագութեամբ։ Ի հարկէ, ազգային համընդհանուր նպատակները, Ազատութեան հրապարակում արտասանուած ոգեշունչ ճառերը միասնական ուժերով նոր ու ազնիւ երկիր կառուցելու մասին, ազգային բարձր գաղափարների ու իտէալների արծարծումները, որ երկիր ու ժողովուրդ էին ալեկոծում, վաղուց մոռացուել են... Դրանց մասին ի՞նչ խօսեն, իրենք էլ են ամաչում, որ խօսեն... Եւ ինչպէ՞ս կը խօսեն, իրենց կեանքով, վարքով ու վարքագծով, հարստութեամբ եւ այսպէս ասած տնտեսական «գործունէութեամբ» շա՛տ են տարբերւում, շա՛տ հեռու են իշխանաւորներից եւ օլիգարխներից... Այսպէս, մեր իրականութեան մէջ յայտնուեցին նոր մարդիկ, նոր կերպարներ... Հէնց սրանք էլ ներկայացնում են այսօրուայ կուսակցութիւնները։

Եւ ահա, Վահագն Գրիգորեանի վէպը ներկայացնում է մեր կեանքի այս ընթացքը, որ ծնունդ է տուել, ի թիւս այլ կուսակցութիւնների, նաեւ վէպի հերոս «Ընթացք» կուսակցութեանը։ Վէպի բուն նիւթը «Ընթացք» կուսակցութեան պանծալի առաջնորդ, մեծ ազգասէր եւ հայրենասէր Վասակ Զոփուրեանի հերոսական կեանքն է եւ մահը։ Ընթերցողը զուր կը փնտռի իրական դէմքեր ու նախակերպարներ, «Ընթացք» կուսակցութիւնը Վահագն Գրիգորեանի երեւակայութեան արդիւնքն է, իր յօրինածը, բայց այնքան բնորոշ ու հաւաստի, այնքան որոշակի ու տիպական, որ նրա գեղարուեստական պատկերի մէջ ընդհանրանում – ճանաչելի են դառնում սնկի պէս աճած բոլոր մանր ու մեծ կուսակցութիւնները։

Վէպը, ի հարկէ, երգիծական - սատիրական վէպ է։ Այլ կերպ, հաւանաբար հնարաւոր էլ չէ պատկերել այդ երեւոյթը, որովհետեւ այն, ինչի մասին խօսում է գրողը, այն նիւթն ու թեմաները, որ արծարծում է նա, մեզ համար այսօրուայ դառն իրողութիւն են։

Վիպասանը եթէ կեանք եւ իրականութիւն է ներկայացնում, եթէ որոշակի իրականութիւն նկատի ունի, եթէ իր գրածը վերացական - պայմանական իրականութիւն չէ, ապա պէտք է պատմութիւն պատմի – դիպաշար ներկայացնի՝ դէպքերի եւ իրադարձութիւնների ընթացք եւ պէտք է կերպար (կերպարներ) ստեղծի։ Դրանք միշտ կան կեանքում, իրականութեան մէջ, մեր շուրջը, բայց պարզ դիտողի համար այդ կերպարները կարծէք յատակ ուրուագծուած չեն։ Այն բանից յետոյ, երբ գրողը տեսնում է նրանց, յայտնաբերում է նրանց, ընդգծում է նրանց գոյութիւնը, նրանք այլեւս վաւերական գոյութիւնից վերածւում են գրական իրողութեան։ Վահագն Գրիգորեանը հրաշալի կերպարներ է ստեղծել, կենդանի, իրական, արտայայտիչ, հաւաստի ու գեղարուեստական ընդհանրութեան մէջ ճանաչելի գրական հերոսների մի շարք է անցնում ընթերցողի աչքերի առջեւով։ Հիմնական հերոսները, հիմնական տիպարները եւ հիմնական գործող անձինք երկուսն են՝ կուսակցութեան բոցաշունչ առաջնորդ Վասակ Զոփուրեանը եւ իր, նախ՝ վարորդ, ապա օգնական ու հոգեկից ընկեր Պետրոս Ապրէսեանը, միմիանց լրացնող, միմիանց թարգմանող, միմիանց ամբողջացնող հոյակապ մի երկեակ։ Մնացեալները նեղ շրջապատն են ու կուսակցական եւ հանրային միջավայրը։ Կուսակցութիւնը ունի իր քաղաքական խորհուրդը. մեր հայկական «Սրի և խոփի միութիւնը»՝ նշանաւոր ու փառապանծ գործիչներով, որոնցից իւրաքանչիւրը գրոտեսկային կերպար է, հրաշալիօրէն երգիծուած եւ մարմնաւորում է մեր ներկայ իրականութեան հանրային կեանքի ներքին ենթաշերտերից մէկնումէկը։

Խորհրդային երկրի ժողովուրդը խորհրդային ռեժիմն ու խորհրդային հասարակարգը նախապէս՝ խորտակել, կործանել էր խօսքով ու կամքով՝ իր բանահիւսութեան մէջ՝ սպաննիչ անեկդոտների եւ զանազան զուարճալի յօրինուածքների մէջ նսեմացնելով եւ դատավճիռ կարդալով դրանց։ Որքան ռեժիմը վերամբարձ ճառերով, շքանշաններով ու պարգեւատրումներով, կոչումներով, տիտղոսներով ու փառաբանութիւններով իր պաշտօնեաներին, ռեժիմի ընտրեալ մարդկանց բարձրացնում, երկինք էր հանում, այնքան աւելի ռապլէական ծաղրով ժողովուրդը նրանց վար էր բերում, նետում էր իր կեանքի առօր-

(Շար.ը Գ. էջ)

# ՄԻՆՉԵՒ ՎԷՊԸ

Գրեց՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԴԻՒՕՅԵԱՆ

Պիտի սկսէի նրանից, որ Վահագն Գրիգորեանի վերջին տարիների «լռութիւնը» իր մինչ այդ այնքան յորդուն «շատախօսութեան» բնական շարունակութիւնն է, եթէ միայն հէնց նոյն պահին չանդրադառնայի, թէ ո՛ր լռութեան ու ո՛ր շատախօսութեան մասին եմ մտածում այս պահին: Այն լռութեա՞ն, որ հանդիպումից հանդիպում արդէն ծանօթ, շատ ծանօթ ժեստ է յիշեցնում, չի խրտչեցնում: Թէ՞ այն, որ իր ներսում իսկ բացուելու, լեզու առնելու միակ պահին է սպասում, տարիներով: Եւ խորքի, հէնց խորքի լռութիւնը խօսեցնելու մէնմիակ ցանկութիւնը չէ՞, որ այնքան շատախօս է դարձնում հեղինակին. ասել, անընդհատ պատմել, անվերջ նայել այս մարդկանց ու քո պատմութիւնը պատմելու անհնարինութեամբ պատմել ահա այս բոլոր մարդկանց պատմութիւնը՝ հեռաւորութեամբ, նոյն դիրքով ու նոյն տեղում կանգնած:

Վահագն Գրիգորեանի վերջին՝ «Առաջնորդի կեանքն ու մահը» երգիծական վէպը գրուել է 2001 թուականին: Այն հրատարակուեց 5 տարի անց, 2006 թուականին, Երեւանում, երբ վէպի ատաղձը կազմող իրադարձութիւններն արդէն այնքան էլ օրախնդիր չէին: Վէպի նիւթը նախագահական նախընտրութիւններն են, եւ այս իմաստով դրանք օրախնդիր չեն: Հեղինակին հետաքրքրող հիմնական խնդիրն էլ սա է թերեւս: Բայց այս վէպը ինձ այս առումով չէ, որ հետաքրքիր է թւում: Կայ մի բան, որ տարիներ շարունակ անվերջ աշխատում է Վահագն Գրիգորեանի բոլոր վէպերում կամ, աւելի շուտ, հնարաւոր է դարձնում այս վէպերի գոյութիւնը: Ի՛ր վէպը, իր խորքում գոցուած վէպը, որը խօսելու, շարժում դառնալու անկարելիութիւնն ունի, լռում է այլոց վէպը: Ուրեմն, այս միակողմանի յարաբերութեան մէջ ի՞նչն է պատմում այս վէպը:

Ակնարկեցի արդէն, որ վէպը նախագահական նախընտրութիւնների մասին է, առաջնորդի մասին, ինչպէս յուշում է վերնագիրը: Առաջնորդը՝ Վասիլի Իւանիչը, ռուսական կողմնորոշմամբ քաղաքական գործիչ է, կուսակցութեան ղեկավար, որի քաղաքական ծրագիրը, եթէ կարճ ձեւակերպեմ, ցանկացած ճանապարհով իշխանութեան հասնելն է: Այնպիսի կերպար, որն անծանօթ չէ մեզ քաղաքական դաշտում: Նման կերպարի ներկայութիւնը գրականութեան մէջ որքան էլ հետաքրքիր է տեսակի առումով, գրեթէ միշտ էլ երգիծական զգեստաւորմամբ է ներկայանում: Գրականութեան մէջ տեսակը ներկայացնելու պահանջ է սա թերեւս այն իմաստով, որ քաղաքական «լուրջ» կերպարը վերաներկայացման մէջ հնարաւոր է միայն այս կերպ, ոչ այնքան լուրջ մօտեցմամբ, որպէսզի այն դառնայ ներկայութիւն:

Բայց այս օրինաչափութեան պահպանումը կամ յաղթահարումը չէ այս վէպի բուն խնդիրը, կարծում եմ: Որքան էլ որ վէպում առաջնորդն է ներկայացւում, բայց խորքում վէպն այնքան էլ առաջնորդ լինելու մասին չէ: Վահագն Գրիգորեանին առաջնորդ, տեսակ բերելու խնդիրը չէ, որ մտահոգում է, այլ այս՝ ինքն իրեն առաջնորդ կարծող մարդու կեանքն ու մահը ներկայացնելը: Հեղինակը տեղաւորւում է առաջնորդի ու նրա կեանքի ու մահուան արանքում՝ այս դիրքաւորմամբ ոչ այնքան ամբողջ համապատկերը ընդգրկելով, այդ արանքում առաջնորդի կեանքի ու մահուան վէպը վերստեղծելով: Նախնական ձգտման մէջ գուցէ իսկապէս այս ցանկութեամբ, բայց վերջնարդիւնքում ոչ այսպիսի ելքով: Այս դիրքաւորումն աւելի շատ մէկ ակնարկով վերցրածը հէ՛նց պատմելու տպաւորութիւն է թողնում: Մէկ ակնարկ անելով այս դէպքում նկատի չունեմ հապճեպօրէն վերցրածը, այլ նոյն դիրքից ու նոյն հայեացքով վերցրածը, քանի որ պատմութիւնից պատմութիւն, միջադէպից միջադէպ, ահա այս հայեացքի ուղղութիւնն ու խորութիւնը չի փոխւում՝ աւելի շատ դառնալով հեղինակի տեսած, քան կերպարի ապրած պատմութիւնը: Այսպիսի դիրքաւորումն անջրպետ է բացում կերպարի ու նրա էութեան միջեւ, որտեղ կարծեմ թէ խնդիրներ ունի պարզելու հէնց ինքը՝ հեղինակը: Իր անձնական խնդիրները: Ասածիս մէջ ընաւ էլ բացասական երանգ չեմ դնում եւ ոչ էլ փորձում մեղադրանքներ ներկայացնել հեղինակին: Պարզապէս կայ ցանկութիւնը հասկանալու, թէ նմանատիպ ճեղքուածքներո՞ւմ միայն վէպը կարող է ապրել:

Վէպը պատմւում է առաջնորդի վարորդի՝ Պետիայի բերանով: Մի մարդու, որի համար առաջնորդը ամէն ինչ է, շատ բացարձակ մի բան, ինչպէս յաճախ ինքն է խոստովանում: Բայց սա չի նշանակում, որ առաջնորդն իր յետեւից տանում է վարորդին, քանի որ ըստ էութեան վարորդն է ուղղորդում նրան: Վասիլի Իւանիչը հաշուի է նստում միայն Պետիայի կարծիքի հետ՝ յաճախ փորձելով իրականացնել հէնց նրա որոշումները: Վարորդը միշտ, գրեթէ միշտ, յայտնւում է առաջնորդի ու նրա կեանքի արանքում՝ իր պատմելով փորձում վերստանալ նրա կեանքը: Սա, պատմելով իրականութեան ու իրադարձութեան արանքում ճեղք բացելու այս արարքն է հէնց, որ վէպ է ծնում: Եւ հէնց այստեղից է սկսում Վահագն Գրիգորեանը՝ դիրքաւորուելով ճիշդ այնպէս, ինչպէս Պետիան: Ուզում եմ ասել, որ ի սկզբանէ հեղինակն սկսում է վէպից կամ, թերեւս ճիշդ կը լինի ասել վիպումից: Բայց վիպումը, որ իր ծաւալման մէջ պիտի դառնար վէպը՝ ընդգրկելով իրադարձութիւնները, դրանց մեկնաբանութիւնները, վերլուծութիւնը՝ իր մէջ առնելով նաեւ հեղինակին, շատ արագ նահանջում է կարծես, երբ պատմութիւնը պտտւում է միայն ու միայն իրադարձութիւնների շուրջը: Ամբողջ պատմութեան ընթացքում վարորդը անընդհատ բարձրաձայն պատմում է իրադարձութիւնները. ասենք, թէ ինչպէս է կուսակցութիւնը պատրաստւում միտինգի, թէ ինչպէս են փորձում փող կորզել Սփիւռքից եկած մեծահարուստից, թէ ինչպէս են փորձում խաբել միմեանց եւ այլոց: Հեղինակի բերանով պատմուող այս իրադարձութիւնները, սակայն չեն յարաբերւում հեղինակի հետ, եւ պատմւում են կարծես որպէս լսուած պատմութիւններ: Անշուշտ, այս դէպքում նկատի չունեմ այն, որ հեղինակն իր վերաբերմունքը արտայայտելով չի միջարկւում պատումը: Վէպում շատ են նման միջարկումները, բայց դրանք չեն հասնում բուն դէպքը պատմելուն, այն դէպքը, որը պատմելի է դարձրել այդ իրադարձութիւնները: Դէպքը չի պատմւում, չի խօսւում՝ դատապարտուած՝ մնալու ծածկըւած, չթափանցուած: Մտածում եմ, որ ծածկելը չէ Վահագն Գրիգորեանի ստեղծումի կերպը: Բայց կայ մի բան, որը գրեթէ միշտ ծածկուած է մնում իրենից: Եւ ուրեմն, այս դէպքերի շարանը թել-թել սփռւում, բազմապատկւում եւ չի աւարտւում խորքում:

Այս կուտակումի բազմութիւնը սակայն դարսւում է որոշակի եւ մէկ տրամաբանութեամբ: Այդ բոլոր առանձին պատմութիւնները արտաքին շերտում կապւում են Վասիլի Իւանիչի, նրա վարորդի եւ նրանց քաղաքական գործունէութեան հետ: Մինչդեռ ներսում այս բոլոր պատմութիւնները համախմբւում են իբրեւ փաստեր, որոնք նպատակ ունեն ցոյց տալու քաղաքական գործունէութեան անկարելիութիւնը: Քաղաքական գործունէութեան անկարելիութիւնը ո՛չ ընդհանրապէս, այլ այս պարագայում:

Ուշադրութիւնս գրաւում է երկու բան. նախ, որ վէպում ներկայացւող պատմութիւնները փաստեր են, իրողութիւններ, որոշակի կարծրութեամբ եւ մշակուած որոշակի ֆորմայով, որոնք պատմւում են մէկի կողմից, եւ ապա, որ այդ բոլոր պատմութիւնները հասնում են մինչեւ մի սահմանի, որից այն կողմ խօսելու կամ պատմելու անկարելիութիւնը կայ: Դա կոչեցի քաղաքական գործունէութեան անկարելիութիւն՝ նկատի ունենալով երկու բան: Քաղաքական գործունէութիւնը մէկ կողմով կապւում է հասարակութեան, պետութեան գոյութեան հետ: (Եթէ կայ նաեւ դրանք ձեւաւորելու ցանկութիւն): Քաղաքական գործունէութիւնը կապւում է ներկայի հետ և այն շարժում է, ընթացք է նախեւառաջ: Քաղաքական գործունէութեան անկարելիութիւնը փաստող այս վէպը, ուրեմն, երբ որ մտնում է որոշակիօրէն մշակուած ֆորմայի մէջ, փաստերը յաջորդականօրէն ու նոյն տրամաբանութեամբ ներկայացնելով, երբեմն յոգնեցնելու աստիճան կրկնութեամբ, ոչ թէ արդիական ժամանակաշրջանի անկարելիութիւնն է արտայայտում (քանի որ այս դէպքում խօսքը գործունէութեան սպառուած լինելու մասին է), այլ դեռեւս իր լրումին չհասած, չամփոփուած գործունէութեան անկարելիութիւնը: Վասիլի Իւանիչի «Ընթացք» կուսակցութիւնը, որի նշանաբանը գործել, ամէն կերպ գործելն է, որեւէ կերպ չի կարողանում աւարտին հասցնել, իրականացնել իր ցանկութիւնները, ինչը յետագայում պիտի փորձի իրականացնել վարորդի՝ Պետիայի «Ղեկ» կուսակցութիւնը: Հարցը միայն անուանումներով տարբերակուած լինելը չէ, այլ, եթէ կարելի է այսպէս ձեւակերպել, քաղաքական գործունէութեան ամբողջականութեան հնարաւորութիւնը: Ի վերջոյ, քաղաքական գործունէութիւնը իր խորքում եւ միւս կողմից կառուցման աշխատանք է, իր բնման մէջ ընթացքը ընթացք դարձնող աշխատանք: Եւ ուրեմն, այս գործունէութեան ամբողջականութեան հնարաւորութեան մասին կարելի է խօսել նկատի ունենալով նաեւ այս կողմը: Մինչդեռ այս վէպը լռում է հէնց այստեղ: Չի պատմւում այն, ինչը որ միշտ, աննկատելիօրէն աշխատում է մտայղացման ու իրականացման արանքում. չի պատմւում ձախողումը: Այն դէպքում, երբ վէպը, ըստ էութեան, մեզ նաեւ ձախողումի մասին պիտի պատմի: Թէ ինչպէս եւ որտեղ առաջնորդը անջատուեց իր կեանքից ու մահուանից: Թէ ինչպէս եւ երբ առաջնորդի կեանքն սկսեց պատմել վարորդը, ճիշդ ու ճիշդ պատմաբանի նման, ու կամուրջ լինելու փոխարէն յատակին չհասնող վիհն է մեծացնում: «Պատմաբանի նման» ասացի, որովհետեւ պատմաբանը պատմելիս արձանագրում է դէպքը՝ ինքը ստուերում մնալով: Դէպքը արձանագրում, ամրագրում ու իրենով գոց է պահում միւս տարածութիւնը, վէպի տարածութիւնը: Այս դէպքում ահա, վարորդն է, որ իր պատմածով անհնարին է դարձնում միւսի ներկայութիւնը, ի՛ր ներկայութիւնը: Չեմ ուզում ասել, որ խանգարում կամ զսպում է իր ներսում կուտակուած ժայթքը: Հակառակը, եթէ կ'ուզէք: Ինձ այնպէս է թւում, որ վարորդը իր պատմածով անընդհատ ուզում է հասնել միւսի սահմանին, ի՛ր սահմանին: Բայց եւ անընդհատօրէն իր արարքով, պատմելով, թէ ներկայութիւն լինելու պատրանքն է ըստեղծում եւ թէ ծածկւում ուրիշի պատմութեամբ: Խուսափումի այս կերպը չի պատկանում վէպին, քանի որ վէպը երկխօսութեան տարածք է, պատմութիւնը պատում դարձնելու արարք: Վէպը միակողմանի յարաբերութեամբ ստեղծուել չի կարող եւ, ուրեմն, ակնարկածս ճեղքում ստեղծուածը վէպ չէ, այս ըմբռնումով: Պատմութիւնների շարք, որոնք իրենց անաւարտութեան մէջ կարող են բազմապատկուել ու բազմապատկուել:

Բայց այն, ինչը որ հետաքրքիր է թւում ինձ Վահագն Գրիգորեանի թէ՛ այս, թէ նախորդ վէպերում խուսափումի արդիւնքում ստեղծուող տարածութեան բացակայութեամբ ձեւաւորուող բացակայի տարածութիւնն է, որը ոչ այլ ինչ է, քան պատմելու ցանկութիւնը պատմելը: Անընդհատօրէն եւ անվերջօրէն պատմել պատմելու ցանկութեան մասին, քանի որ պատմելու

# ՓԱՐԻՍԵՑԻՈՒԹԵԱՆ ՊՍԱԿԱԶԵՐԾՈՒՄԸ՝

# ԴԱՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԶԱՒԵՇՏՈՎ

(Շար. Ա. էջէն)

էականութեան մէջ, իջեցնում - դարձնում էր գետնին հաւասար, աւելին՝ ժողովրդական սպաննիչ խօսք ու զրոյցի մէջ դարձնում իր խամաճիկն ու խեղկատակը: Այս ամէնը մեծ մասամբ դրսեւորւում էր այլաբանօրէն, փոխաբերական արտայայտութիւն էր ստանում: Առասպելը իջեցւում էր կենցաղային չուկայի հրապարակի խեղկատակութեան աստիճանի, հերոսը պսակազերծւում էր եւ վերածւում խեղկատակի... Խորհրդային իրականութեան առասպելներից մէկն էլ զօրավար Վասիլի Իւանովիչ Չապաեւն էր, հրամանատար Չապաեւը, որ համարւում էր հերոսութեան ու անձնազոհութեան բացառիկ օրինակ, ինչպէս որ նրան ներկայացնում են Դմիտրի Ֆուրմանովի յայտնի վէպն ու խորհրդային յայտնի կինոնկարներից մէկը: Եւահա խորհրդային ժողովրդի բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ Չապաեւի եւ իր թիկնապահ Թէ համհարզ Պետիայի մասին պատմուող պատմութիւններում Չապաեւը միշտ ներկայանում է իբրեւ ժողովրդական սպաննիչ ծաղրի եւ ուրախ հումորի առարկայ, իբրեւ վայրենի բարքի, կասկածելի հերոսականութեան, անկիրթ, տգէտ ու բութ վարքի տէր մարդ: Եւ անշուշտ, Չապաեւը խորհրդային բանահիւսութեան մէջ չատ խորհրդանշական, իմաստաւոր եւ ընդհանրական կերպար է:

Վահագն Գրիգորեանը սրամիտ հնարք է բանեցրել՝ խորհրդային առասպելական հերոսին պսակազերծող անեկդոտային յարաբերութիւնը փոխադրելով հայկական հողի վրայ: Ռուսախօս քաղքենու համար Վասակ որդի Յովհաննէսին ի հարկ է Վասիլի Իւանովիչն է, մանաւանդ եթէ նա դիրք ունի կամ պաշտօնեայ է, եւ Պետրոսն էլ՝ Պետիա:

Այսպէս՝ սկիզբ է առնում «Ընթացք» կուսակցութեան ղեկավար Վասիլի Իւանովիչի – Վասիլի Իւանիչի եւ նրա վարորդ, օգնական, քարտուղար, խորհրդատու, սան եւ նուիրական գործի չարունակող Պետիայի համատեղ գործունէութեան պատմութիւնը: Իրականում Պետիան դառնում է Վասիլի Իւանիչի հերոսական, անձնուրաց ու փառայեղ կեանքի անմիջական մասնակիցը, վկան ու ազնիւ կենսագիրը: Ռոպէրթ Փէնն Ուորենի «Թագաւորական ողջ չքախումբը» վէպի հայկական հեռաւոր արձագանգը վերածւում է փայլուն գրոտեսկի:

Իսկական վիպասանը այէտք է կարողանայ վիպել, կեանք - իրականութիւն _ պատմութիւն պատմել: Վահագն Գրիգորեանը հրաշալի տիրապետում է պատմելու գրողական արուեստին: Եւ իր պատմութեան հետ աստիճանաբար, հիմնական գործող անձանց կերպարների հետ զուգահեռ, բացւում են միւս կերպարները:

Վահագն Գրիգորեանը հրաշալի է պատկերել Վասիլի Իւանիչին: Սա նոր երեւոյթ է հայկական կեանքում, հայ իրականութեան մէջ: Այս հերոսը մեր նոր ժամանակների «յեղափոխութեան մակարոյծներ»ից մէկն է, անշուշտ, աւելի նրբացած, աւելի վարպետ, աւելի խարդախ ու ստոր: Օտեանի Փանջունին, մարմնաւորելով չատերին, այնուամենայնիւ անհատ էր: Սրանք՝ Վասիլի Իւանիչներն ու Պետիաները, բազմաթիւ են, բազմաբանակ ու բազմութիւն. սրանք տասնեակ կուսակցութիւններ են:

Վասիլի Իւանիչը ստոր եւ անարգ անձնաւորութիւն է, իր «գործունէութեամբ»՝ ուղղակի չարիք, բայց լկտիութիւն ունի արդարացնելու իր կուսակցական գործունէութիւնը. «Մենք ,ի տարբերութիւն միւս կուսակցութիւնների, ժողովրդին խաբում եւ օգտագործում ենք յանուն ժողովրդի» (էջ 25): Վասիլի Իւանիչը այնպէս է խօսում, իբր թէ իր եւ միւս կուսակցութիւնների միջեւ որեւէ տարբերութիւն կայ: Կուսակցութեան ողջ «գործունէութիւնը» հիմնուած է խարդախութեան եւ խաբէութեան վրայ. «Ընտրարշաւը փայլուն աւարտեցինք, ընտրութիւններին էլ հասանք կազմ ու պատրաստ: Յանձնաժողովում վստահելի մարդիկ ունէինք՝ բոլորին էլ իրենց ուզածի ու մեր տուածի վրայ մի այդքան էլ խոստացել էինք, եթէ ձայները արդար հաշուուեն, իսկ եթէ ոչ այնքան արդար, ապա Վասիլի Իւանիչի օգտին: Մարդիկ ազնուօրէն աշխատեցին՝ Վասիլի Իւանիչս յաղթեց բացարձակ առաւելութեամբ» (էջ 26-27):

Սպաննիչ սարկազմով դառը ճշմարտութիւն է ասում գրողը «Ընթացք» կուսակցութեան կառուցուածքի ու կազմի, նրա աշխատանքային «խոհանոցի», գործուն ու եռանդուն անդամների մասին՝ Քաղկոմ, Գիտնական, Խմբագիր եւ այլն: Նախկին ռեժիմի անգործ մնացած գաղափարական ու մտաւոր գործիչները տեղաւորւում են զանազան կուսակցութիւններում, որոնց ներկայացուցչական նպատակներով այսպէս կոչուած մտաւորականներ են պէտք. «Հետներս նաեւ մէկ-երկու դերասան, բանաստեղծ ու նման բաներ էինք տանում, որոնք էլ իրենց ձեւով էին Վասիլի Իւանիչի, ինչպէս ասում են, փառքը երգում» (էջ 26): Խմբագիրը առհասարակ ոչինչ մէկն է, Գիտնականը՝ անկիրթ ու աննկարագիր, սոված ու անապահով մտաւորականութեան պնակալէզ տեսակը. «Գիտնականի ելոյթը, պէտք է ասեմ, զարմանալիօրէն ընդունելութիւն գտաւ: Նրա իւրաքանչիւր երկրորդ բառը որեւէ սննդամթերքի անուն էր՝ հաց, պանիր, երշիկ, կարագ, ձու, կաթ...» (էջ 206): Գիտնականի ճառը ընդունելութիւն է գտնում, որովհետեւ սոված է ոչ միայն ճառ ասողը, այլեւ լսողները:

Վասիլի Իւանիչի կերպարը, ինչպէս ասում են, բացւում – զարգանում է «Ընթացք» կուսակցութեան բուռն գործունէութեան՝ իր մէկը միւսից անհեթեթ ծրագրերի, նրանց իրագործման ձեւերի, միջոցների եւ ուղիների եւ ճոռոմ վերամբարձ ճառերի մէջ: Աստիճանաբար բացւում է նաեւ կուսակցական կեանքի ներքին խոհանոցը՝ ինչպէս են փող հայթայթում իրենց գործունէութեան համար, ինչ են մտածում, ինչ են անում... Եւ այս ընթացքում գրողը պատկերում է մարդկանց, որոնք միայն մէկ անգամ են յայտնւում վէպի էջերում, բայց գեղարուեստական պատկերման հաւաստիութեան եւ ճշմարտացիութեան շնորհիւ մնում են ընթերցողի յիշողութեան մէջ: Ահա, օրինակ, վէպի առաջին էջերում յայտնուող Կոլոտը, նոր իրականութեան այսպէս կոչուած «լաւ տղաներ»ից մէկը (կեանքում էլ սրանք ածական անուններով են ապրում), երիտասարդ մարդ, որ չատ փող ունի եւ «շրջապատ» եւ ուզում է կուսակցութեան ցանկերում լաւ տեղ ունենալ: Պետիան «հարթում է» այս հողի վրայ Կոլոտի եւ Վասիլի Իւանիչի միջեւ ծագած անհարթութիւնը: Այդ հաշտեցումից յետոյ Վասիլի Իւանիչն ու Պետիան, այսինքն՝ կուսակցութիւնը, ստանում են 10.000 տոլար կանխիկ փող՝ Կոլոտի «օգնութիւնը» կուսակցութեանը, իսկ Կոլոտի անունը կուսակցութեան ցանկում մի երեսուն անունից առաջ է ընկնում:

Այս «լաւ տղան» իրօք որ տեսակ է: Սրանք նոր երեւոյթ են հայկական իրականութեան մէջ եւ բաւական տարածուած երեւոյթ՝ զգալի թիւ են կազմում: Մեծ մասամբ զուրկ կամ չատ հեռու գրագիտութիւնից ու զարգացումից (բայց դիպլոմներ ունեն, քանի հատ որ ուզենան), նրանք փող եւ հարստութիւն դիզելու գործում անմրցելի են, օրինականացրել են արդիական կողոպուտի իրենց միջոցներն ու եղանակները, ամրագրել են դրանք օրինական փաստաթղթերով եւ իրաւական դաշտով, միշտ շրջում են տասնեակ սափրագլուխ թիկնապահներով եւ մէկը մէկից շքեղ մեքենաներով եւ կոչւում են գործարարներ: Իրենց տնտեսական «գործունէութիւնը» ամէն կողմից ապահովելու համար նրանք անպայման կապւում են նաեւ որեւէ կուսակցութեան հետ (ըստ օրուայ թելադրանքի եւ պահանջի) եւ աջակցում են այդ կուսակցութիւնը՝ փող են տալիս, զանազան օգնութիւն եւ այլն:

Մի այլ տիպ է ներկայացնում «Հիւսիսային լայնածաւալ երկրից եկած ազնիւ գործարարը»: Այս մարդը ծագումով Հայ է, եւ սա էլ իր խաղն է խաղում՝ մարդը երկրի գործող նախագահի անունն անգամ չգիտի, բայց այս կուսակցութեանը փող է տալիս եւ իր պայմաններն է թելադրում: Սա էլ հեռուն գնացող իր նպատակներն ունի: Ընդամէնը մի երկու էջում երեւացող այս կերպարը նոյնպէս հրաշալի է գծուած: Առհասարակ Վահագն Գրիգորեանը գրողական մանրամասնի վարպետ է: Իբրեւ թէ հայ այս Սլավոմիր Սաֆարովը Երեւանի օդանաւակայանում հեռախօսով խօսում է Ռուսաստանում գտնուող իր սիրուհու հետ եւ խօսքի մէջ դառնում է իրեն ճանապարհող Վասիլի Իւանիչին եւ Պետիային՝ «Տղաներ, արդէն մեզ է դիմում,– ես ո՞ր քաղաքից եմ թռչում...» (էջ 49):

Ինքը՝ Վասիլի Իւանիչը, նորօրեայ կուսակցականի եւ կուսակցականութեան տիպար օրինակ է՝ իր նկարագրով, իր հոգեբանութեամբ, իր գործելակերպով: Բնական է, երգիծական ստեղծագործութեան մէջ չատ բան հեղինակը հասցնում է ծայրայեղութեան, գրոտեսկի, բայց խօսքում միշտ մնում է իրատեսական ու ճշմարտացի: Նպատակներով իշխանատենչ ու գիշատիչ, ընտանիքով ուրախօս ու քաղքենի, հոգեբանութեամբ ստոր ու անարգ, Վասիլի Իւանիչը «Ընթացք» կուսակցութեան «քաղաքական գործունէութիւնը» լկտիօրէն ներկայացնում է իբրեւ սուրբ եւ ազգանուէր գործունէութիւն. «Մեր կուսակցական անաղարտութիւնը այն սուրբ գետն է, որի ջրերում մկրտուելով, ամէն ինչն է սրբանում» (էջ 53): Իրենց կուսակցական չքմեղանքի ետեւում հանդիստ պատսպարուած Վասիլի Իւանիչը եւ իր հետ իր այլեւս անբաժան կէսը՝ Պետիան, անշեղօրէն գնում են դէպի իրենց գերագոյն նպատակը՝ դէպի առաւելագոյն իշխանութիւն, դէպի նախագահական ընտրութիւնները: Իրենց ճանապարհին նրանք ոչնչի առջեւ չեն կանգնում, խտրութիւն չեն դնում միջոցների միջեւ, միայն թէ լինեն, երեւան ու մնան քաղաքական դաշտում, իշխողների տարածութեան մէջ: Նրանց գործելակերպից բացւում են նաեւ միջկուսակցական ստոր եւ խարդախ յարաբերութիւնները. «Մի խօսքով, մեզ դաւաճանում են բոլոր կողմերից: Նոյնիսկ մեզ թշնամի կուսակցութիւնը, որը, ինչպէս Վասիլի Իւանիչը դիպուկ բնորոշեց, լիովին բացայայտեց իր հակաժողովրդական էութիւնը, հրաժարուելով մեզ փող տալ նոր հանրահաւաքների համար» (էջ 42): Իր կուսակցական փառայեղ գործունէութեան վերջին՝ վիպական դիպաշարի մէջ առնուած գործունէութեան բուն ընթացքը Վասիլի Իւանիչը սկսում է Շուն ու Գելի միութեան մէջ մտնելու ծրագրի հրապարակ հանելով: Իրենց նպատակներին հետամուտ՝ Վասիլի Իւանիչն ու Պետիան մշակում են նոր ու աւելի մեծ ծրագիր՝ հնարում են երկիրը փրկելու նպատակով այն հիմնովին քանդելու ծրագիրը, որը կոչում են«Սառը ցնցուղի քաղաքականութիւն»: Այս ծրագիրը պէտք է ունենայ մի քանի փուլ՝ «տեւական ցնցումներ», «քաոս», «կործանում» եւ «փիւնիկ»...

Վահագն Գրիգորեանը վէպը կառուցել է գրոտեսկային անհեթեթ իրավիճակների եւ զաւեշտական փայլուն պատմութիւնների հոյակապ յաջորդականութեամբ: Ինչ ասես արժէ զինուորներ Թոթի, Ծլէի եւ սպայ Գոմէշի հետ կապուած պատմութիւնը: Պետիան հնարում է Թոթի նամակ, դրա հետ կապուած դէպքեր են զարգանում, ինքը՝ Վասիլի Իւանիչն ու Պետիան այդ նամակը դէպքերի ընթացքում համարում են հաւաստի իրողութիւն, խօսում են դրա մասին, միանգամայն լրջօրէն վիճում են դրա շուրջ... Այնուամենայնիւ, այդ յօրինեալ նամակն ու սպայ Գոմէշի հետ կապուած պատմութիւնը հրաշալի են ներկայացնում մեր իրականութեան որոշ կողմերը: Այս պատմութիւնը վէպի լաւագոյն դրուագներից մէկն է: Թոթի նամակը հրաշալի ոճաւորում է, գրուած է նամակի հեղինակին ներկայացնող փայլուն ոճով՝ պահպանելով փողոցի ժարգոնը, բառապաշարը եւ այլն: Այն կարծես մի հատուած լի-

☞

անկարելիութիւնը կայ: Պատմելու արարքով այս դիւթուածութիւնն է կարծես մեծացնում նրա պատմելու, հէ՛նց պատմելու, իրադարձութիւնների չարքը հօսեցնելու, հէ՛նց հօսեցնելու կիրքը: Այս ցանկութիւնը, ասացի արդէն, վէպին է պատկանում, բայց պատմելու ցանկութեան մասին պատմելն այլեւս վէպին չի պատկանում:

Ովկէանոսում հեռուից նկատուած ովասիսով դիւթուածութիւնը նրան հասնելու անյագօրէն մեծ ցանկութեան դիմաց լողորդին անվերջօրէն ալիքներին ապաւինելու պատրանքն է պարտադրում: Եւ միշտ հեռւում տատանուող այդ աննուաճելի զանգուածը ալիքների կուտակումի կարծրութեամբ այլ մի ովասիս է ստեղծում: Մինչեւ ովասիսը հասնելու ովասիսը:

Ս. Դ.

Երեւան

☞ նի արդի հայ «մոդեռն», «առաջադէմ» որոշ գրողների «նորալեզու» «գրախօսութիւնից»: (Սրանց իգական հատուածին բնութիւնը նեղացրել է, եւ ես կարծում եմ, որ նրանք իրենց այսպէս ասած, գրականութեամբ վրէժ են լուծում Հայոց լեզուից, Հայ գրականութիւնից եւ ընթերցողից):

Վերադառնանք «Ընթացք» կուսակցութեան աննկուն առաջնորդին, որ միշտ նորանոր, մէկը մէկից անհեթեթ ու փանջունիական ծրագրեր է յղանում: Նրա ճառերի ու մտածումների լեզուն խորհրդային պետական պաշտօնեաների վերամբարձ ճառերի լեզուն է, եւ այսօր դա ընդհանրական է բոլոր կուսակցութիւնների համար: Եւ, ինչը նոյնպէս շատ բնորոշ է ու ընդհանրական, ամէն ինչ, ամէն մի անհեթեթ ու յիմար բան արւում է երկրի ու ժողովրդի անունով՝ յանուն երկրի ու ժողովրդի: Ուրեմն, Վասիլի Իւանիչը նախ միտք է յղանում երկիրը խառնելու Մարտի 8ը պետական տօն դարձնելու ծրագրով: Յետոյ յօրինում է «Աշխատողի եւ գործազուրկի համերաշխութեան օր» անցկացնելու աննման ծրագիրը: Այս էջերում գրողի երգիծանքը հասնում է կատարեալ վարպետութեան: Զարմանալի ճշգրտութեամբ է գրողը պատկերել այն ամէնը, ինչը կապւում է նման մի օրուայ եւ նման մի, թէկուզ անհեթեթ, ծրագրի անցկացման հետ: Այն, ինչ գրողը վարպետօրէն պատկերել է վէպում (մարդկանց հեռաւոր գիւղերից ու շրջաններից տեղահան անելը, եւ ոտքով Երեւան բերելը, ճանապարհին օղի բաժանելը եւ այլն), մարդիկ իրական կեանքում տեսել են հազար անգամ: Գրողի աչքը դիպուկ է, հայեացքը՝ սուր եւ թափանցող, պատկերումը՝ անխնայ սատիրական: Հարուածային խմբի պատմութիւնը ուղղակի գիւտ է, գրքի ամենափայլուն դրուագներից մէկը, եթէ ոչ լաւագոյնը: Կատարուող դէպքերի ծայրայեղ անհեթեթութիւնը, կուսակցութեան առաջնորդի վերամբարձ ու ոգեշունչ ճառերը, քաղաքական խորհուրդի մէկը մէկից յիմար ժողովներն ու նիստերը մի հարթութեան վրայ են բերում վսեմն ու ստորը, բարձրն ու նսեմը, իտէալն ու խաբէութիւնը, կեղծիքով հրամցուող ու դառն իրականութիւնը: Գրողը իր երգիծական այս ստեղծագործութեամբ մեր ազգային կեանքի է՛ն ամենակարեւոր նպատակներն ու իտէալները ոչնչացուած է տեսնում այս մերժելի մարդկանց ծաղրելի իրականութեան մէջ:

Վասիլի Իւանիչի, այս նորօրեայ Փանջունիի ու քաջ Նազարի մէջ նոր ու անսպասելի գծեր կան, իր լըկտիութիւնը շատ անսպասելի դրսեւորումներ ունի: Իր քստմնելի կուսակցական գործունէութեան, երկիրը յանուն երկրի ու ժողովրդի քանդելու կուսակցական ծրագրի իրագործման մէջ իրօք անզուգական է կուսակցութեան առաջնորդը: Զարենցի կամարի մօտ «նայում է սեանը յենուած արծուենի հայեացքը յառած հեռուներին» ու յետոյ ասում է. «Զգիտեմ մարդ ինչպիսին պիտի ծնուած լինի, որ չսիրի այս երկիրը» (էջ 241):

«Աշխատաւորի եւ գործազուրկի միասնական տօն»ին նուիրուած հանրահաւաքի կազմակերպման ու անցկացման ողջ իրարանցման մէջ հրաշալի են պատկերուած պարոն Քաղկոմը (նախկինում՝ պետանվըտանգութեան աշխատող, հիմա՝ գործազուրկ), Վասիլի Իւանիչի տեղակալ Փարախեանը (նախկինում սովխոզի դիրեկտոր), Երիտքարտը՝ երիտասարդութեան գծով քարտուղարը, Քեավառացին, Վետերանը, Գիտնականը, Խմբագիրը: Պատահական չէ, որ սրանք անուն - ազգանուն չունեն, բոլոր կուսակցութիւններն էլ սրանցից ունեն: Ինչ փայլուն են գրուած հանրահաւաքի օրուայ դրուագներն ու մանրամասները, առանձին միջադէպերում երեւացող կերպարները՝ Տիկնանց տիկինը, խաչապուրիագողը, միւսները... քաղաքական խորհրդի վերը յիշուած անդամները երգիծուած են է՛ւ իրենց խօսքով ու ճառերով, է՛ւ իրենց վարքով ու նկարագրով... Դրանք են այսօր մեր հասարակութեան ու քաղաքական կեանքի իբրեւ թէ ներգործուն ուժերը:

Գրողի սուր երգիծանքը ծաւալւում է էջից էջ՝ ներառնելով քաղաքական կուսակցութեան գործունէութեան հնարաւոր գրեթէ բոլոր ոլորտները: Վէպի փայլուն հատուածներից մէկը կուսակցութեան՝ արտասահմանեան երկրների հետ ունեցած «քաղաքական» կապերի երգիծումն է՝ Հոլանտացու հետ կապուած պատմութիւնը: «Ընթացք» կուսակցութիւնը իրերի բերումով մի օր յանկարծ մի նամակ է ստանում Հոլանտիայից, մի մասնաւոր անձից: Օստրապ Բենդերի «Արտասահմանը մեզ կ'օգնի» դասական դարձուածը վէպի այս էջերում վերածւում է փառաւոր պուֆֆոնադի: Որքան ողորմելի են ու գաւեշտական իրենց քաղաքական մտադրութիւնների լրջութեան այս կուսակցութեան եռանդուն այրերը մինչեւ այն պահը, երբ Քեավառեցին բարձրաձայնում է Հոլանտացու հետ կապուած ճշմարտութիւնը: Կուսակցութեան քաղաքական ծրագրերը, ժողովների լրջութիւնը, արտասահմանի հետ կուսակցութեան ապագայ համատեղ աշխատանքը, պարոն Քաղկոմի՝ բարի կամքի դեսպան գնալը պայթում են մանկական օդապարիկի պէս, ոչնչանում են գրողի սուր ծաղրի ու երգիծանքի մէջ եւ կուսակցութեան քաղաքական իբր թէ մեծ յաջողութիւնները վերածւում են փողոցային, ցածր երեւոյթի ու ռապլէական գաւեշտի: Այդ միջադէպը հրաշալի է բնութագրում մեր քաղաքական կուսակցութիւններին:

Վահագն Գրիգորեանը իր վէպում ցոյց է տուել կուսակցութեան կեանքն ու գործունէութիւնը բոլոր առումներով, պատկերել է կուսակցութեան «գործուն» վերաբերմունքը հայ կեանքի գրեթէ բոլոր կարեւոր ոլորտների եւ ցաւոտ ու կենսական երեւոյթների հանդէպ կուսակցութիւնը եւ Սփիւռքը, կուսակցութիւնն եւ Հիւսիսային դաշնութեան լայնածաւալ հորիզոններում ապրող հայ ազգաբնակչութիւնը, նրա խընդիրներն ու նկրտումները, կուսակցութիւնը և եկեղեցին, անգամ կուսակցութիւնը եւ ուղղագրութեան չարաբաստիկ հարցը:

Այս առումով նոյնպէս՝ Վահագն Գրիգորեանը հրաշալի է կառուցել վէպի դիպաշարը: Ահա պատմութեան մէջ յայտնւում են արտասահմանից եկած Պարոնը եւ Տիկինը: Մարդիկ եկել են հայրենիք՝ մեծ զգացումներով եւ հայրենիքին օգտակար լինելու ազնիւ պատրաստակամութեամբ: Եւ հերոսական Վասիլի Իւանիչն ու Պետիան, առանց աչք թարթելու եւ անվրդով, խաբում են այս երկու օրինաւոր ու պարկեշտ մարդկանց, որբերին օգնելու պատրուակով կողոպտելով նրանց՝ ամբողջ կեանքում ազնիւ աշխատանքով հաւաքած փողը, որ նրանք տալիս են սիրով եւ յօժարութեամբ: Այսպէս է կուսակցութիւնը «աշխատում» սփիւռքահայութեան հետ:

Եւ վերջապէս՝ հասնում է օրը, երբ Վասիլի Իւանիչը պէտք է մեկնի Հիւսիսային դաշնութեան մայրաքաղաք: Պաշտօնապէս Վասիլի Իւանիչը Մոսկուա է մեկնում բուժուելու, բժշկական քննութեան ենթարկուելու նպատակով, բայց իրականում մեկնում է «պղտոր ջրերում ձուկ որսալու»: Փայլուն են Մոսկուայից Հայաստան, կուսակցութեան լրագրին Պետիայի ուղարկած տեղեկատուութիւնները: Դրանք իրենց ձեւի ու ոճի մէջ այնքան կատարեալ են, որ թւում է, թէ պարզապէս՝ արտագրուած են օրուայ թերթերի էջերից: Բայց, աւա՜ղ, Հիւսիսային դաշնութեան մայրաքաղաքում կուսակցութեան առաջնորդի արեւը թեքւում է դէպի մայրամուտ: Հիւսիսային մայրաքաղաքում Վասիլի Իւանիչը, Պետիայի խօսքով ասած, ասես կեսարը լինի՝ անզուգական շքեղ, ծայրայեղ հայրենասէր, քաղաքական իմաստուն գործիչ եւ այլն: Նա ինքը իրեն գրեթէ Փրանսիական արքայ է զգում՝ «Կուսակցութիւնը, Պետիա,- ասում է,- ես եմ» (էջ 401): Սակայն այս Փանջունի կեսարն ու Լիւդովիկոս 14ը անկարող մարդու իր անփառունակ կեանքը աւարտում է անսպասելիօրէն եւ նսեմացնող մահով: Նա մեռնում է, որպէսզի յառնի մի նոր կուսակցութիւն նոր առաջնորդով: Վասիլի Իւանիչը նոր կերպարափոխումով շարունակուելու է տպարանի երէկուայ բանուոր, յետոյ՝ գործազուրկ, ապա՝ Վասիլի Իւանիչի վարորդ, իսկ յետոյ, արդէն Վասիլի Իւանիչի մահից յետոյ, մի նոր կուսակցութեան առաջնորդ Պետրոս Ապրէսեանի մէջ: Նոր կուսակցութեան առաջնորդը տարբեր կը լինի Վասիլի Իւանիչից, իր կեանքով ու գործունէութեամբ նա կը սրբագրի ու կը խմբագրի Վասիլի Իւանիչի սըխալներն ու վրիպումները եւ իր գործունէութեան մէջ, այսինքն՝ հանրային իրականութեան խաբէութիւնների ու խարդաւանքների մէջ շատ աւելի վարպետ կը լինի: Պատահական չէ, որ նրա անունը Պետրոս է (գրական նուրբ արձագանգ հայ գրականութեան սքանչելի կերպարներից մէկին՝ Քաւոր Պետրոսին) եւ ազգանունն էլ՝ դեռ Ապրէսեան:

«Ընթացք» կուսակցութիւնը Վասիլի Իւանիչի մահից յետոյ ի հարկէ պարտութիւն է կրում նախագահական ընտրութիւններում: «Ինչպէս սպասւում էր, քուէաթերթիկները կեղծելով, ոստիկանութեան ու զօրքի ակտիւ միջամտութեամբ վերընտրուեց նախկին նախագահը» (էջ 417): Վասիլի Իւանիչին փոխարինած պարոն Քաղկոմը չի անցնում նոյնիսկ մէկ տոկոսի սահմանագիծը: Այնպէս որ շատ շուտով «Ընթացք» կուսակցութիւնը, միաբջիջ ինֆուզորիայի պէս բաժանւում է երկու մասի. մի նոր կուսակցութիւն է առաջանում «Ընթացք – 2» անուանումով:

Վահագն Գրիգորեանը այնքան ճշմարտացի ու հաւաստի, մանրամասնօրէն ու հանգամանալից է ներկայացրել քաղաքական մի կուսակցութեան կեանքը, մարդկանց, նրանց առօրեան ու գործունէութիւնը, թէկուզ երգիծանքի հայելու մէջ, եւ երգիծելով մատնացոյց է արել այնպիսի մանրամասներ եւ իրականութիւններ, որ կարող է թըւալ, թէ գրողն ինքը նման առնուազն մի երկու կուսակցութեան յայտնի գործիչ կամ առաջնորդ է եղել: Հասկանալի է, որ այս պարագային վէպը գրողի տաղանդի եւ ուժի, թափանցող հայեացքի եւ կարողութեան արդիւնք է:

Կոստան Զարեանի յայտնի վէպի հերոսներից մէկը մի առիթով ասում է, որ մեր մեծագոյն չարիքը մեր կուսակցութիւններն են: Վահագն Գրիգորեանի վէպը հաւաստում է, որ այսօր «Ընթացք» կուսակցութեան նման տասնեակ կուսակցութիւններ են յայտնուել մեր ժողովրդի կեանքում եւ դժբախտաբար անվերադարձ: Եւ մեր ժողովուրդը այդ կուսակցութիւններից այլեւս փրկութիւն չունի:

Ըստ իս, Վահագն Գրիգորեանի «Առաջնորդի կեանքն ու մահը» վէպը իրօք արժէքաւոր ու մնայուն գործ է, գեղարուեստական փայլուն վաւերագիր, որովհետեւ իրականութիւնը՝ իրականութիւն, բայց առաւել կարեւորը գեղարուեստականութիւնն է, իսկ այս վէպում իշխողը իրօք գեղարուեստականութիւնն է:

Իմ ըմբռնումով՝ վէպ գրող արձակագիրը պէտք է հրաշալի լեզու ունենայ, գրողական խօսքի վարպետութիւն, սքանչելի պատմող լինի եւ վարպետօրէն տիրապետի երկխօսութեան արուեստին: Վահագն Գրիգորեանը ճիշդ այդպիսի արձակագիր է: Նրա գրքերում վիպական պատմութեան՝ պատումի խօսքային ընթացքի եւ լեզուի միջեւ որեւէ խզում չկայ: Նրա ստեղծագործութիւնների լեզուն իսկական արձակի լեզու է՝ բնական հոսումով, սահուն, ինքն իրենից աճող եւ ընդարձակուող:

«Առաջնորդի կեանքն ու մահը» վէպը գրական նուրբ, երբեմն հազիւ նշմարելի արձագանգներով ու ձայնարկումներով, ծաղրանմանական հատուածներով, զանազան հասցէատէրերի ուղղուած գրական սուր երգիծանքով եւ տեղ-տեղ էլ առօրեայ կեանքի ուրախ հումորով լեցուն գիրք է: Այսպէս, օրինակ, իր գրական արձագանգը "Արարատեան դաշտի առաւօտը" դասական գրականութեան յայտնի էջին: Վասիլի Իւանիչը Արմաւիրում է, Արարատեան դաշտում: Արարատեան դաշտում ամէն ինչ երեւում է, «չէր երեւում միայն մարդը» (էջ 191): Իլֆի ու Պետրովի անմահ հերոսի գրական յիշողութիւնն էլ կայ վէպի էջերում՝ «Սառոյցը շարժուել է, ընկերներ...» (էջ 207):

Իսկական գրողը չի կարող ապրել իրականութիւնից մեկուսացած, իրականութիւնից դուրս: Վերջին մեր երկու տասնամեակը ներկայացնող ու պատկերող գրական փորձեր եղել են անշուշտ: Վաւերագրական գըրքերի հետ գրուել են նաեւ արձակ ծաւալուն ստեղծագործութիւններ, բայց ցաւօք սրտի դրանք գեղարուեստական լուրջ արժէք չներկայացնող գործեր են: Մի բանաստեղծ էլ մի ծաւալուն վէպ գրեց, վէպը թմբկահարելով ու աղմուկով ասպարէզ հանելով: Ինձ թւում է, որ նա մտադրուած է եղել անյաջող վէպ գրելու, եւ դա նրան լիովին յաջողուել է:

Մենք՝ գրական աշխարհի ու միջավայրի մարդիկս, առօրեայ խօսք ու զրոյցի մէջ երբեմն դժգոհում ենք, թէ արձակ չունենք, թէ լուրջ արձակ չի ստեղծւում: Անշուշտ, ծայրայեղութիւն է: Կարպիս Սուրէնեանի, Վահագն Գրիգորեանի, Լեւոն Խեչոյեանի եւ էլի մէկ-երկու գրողի գրականութիւնը բաւական է, որ մենք մեր այսօրուայ արձակի մասին խօսենք մեծ յարգանքով:

Վահագն Գրիգորեանի «Առաջնորդի կեանքն ու մահը» վէպը վերջերս լոյս տեսած լաւագոյն հատորներից մէկն է:

Ե. Խ.

Օգոստոս 13 – 15
Փարիզ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20 €

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 125 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·802 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21·802

## ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻՆ ԿԱՐԾԻՔՈՎ

Ադրբէջանի քաղաքական ծանօթ դէմքերէն, նախագահի նախկին խորհրդական Վ. Գուլիզադէ յայտարարած է թէ իր երկիրը ՄԱԿ-ի շրջանակին մէջ հարկ է արծարծէ Ղարաբաղեան հարցին Ռուսաստանի միջամտութեան հարցը: «Ժամանակն է որ մենք ամբողջ աշխարհին յայտարարենք թէ Ղարաբաղի տագնապին ետին Ռուսաստանը կանգնած է» ըսած է ան: Այդ տրամադրութեամբ ալ մաղթելի նկատած է որ Թուրքիա Ադրբէջանի հետ ունեցած համաձայնագրերուն հիման Նախիջեւանի դրկէ երկու զօրամաս եւ զանոնք ուղղէ Հայաստանի ռուսական ռազմակայաններուն: «Ինչո՞ւ Ռուսաստան կրնայ Գիւմրիի մէջ խարիսխ ունենալ, իսկ Թուրքիա Նախիջեւանի մէջ ոչ» հարց տուած է Գուլիզադէ:

## ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա.ՏԷ.ԷՆ.-Ի ՕՐԷՆՔԻՆ ԴԷՄ

Ֆրանսա գաղթելու թեկնածուներուն համար նախատեսուած Ա.ՏԷ.ԷՆ.-ի ծընողական քննութեան օրէնքը լուրջ հակազդեցութիւններու թիրախ կ'ըլլայ: Այդ շրջանակին մէջ «ԷՍ.Օ.ԷՍ Ռասիզմ» եւ «Շարլի Հէպտօ» հանրագրութեան մըն ալ ձեռնարկած են: Քաղաքական ու արուեստի, մշակոյթի մարդերու շատ մը ծանօթ դէմքեր ստորագրած են զայն, անհամաձայնութիւն յայտնելով մարդկային իրաւունքներու բռնաբարում նըկատուած նորութեան:

Հանրագրութիւնը ստորագրած է նաեւ Մարսէյլի 13 եւ 14րդ թաղերու քաղաքապետ, մեր աշխատակիցը Կարօ Ցովսէփեան: Ան յայտարարած է. «Ֆրանսայի մէջ ընտանեկան կապը ծնողութեան միջոցով չէ որ կը հաստատուի, այլ ճանաչումով: Բարոյական, քաղաքական եւ գործնական շատ ու շատ պատճառներ կան որոնք կը մղեն գայթակղեցնող այս օրինագիծին ընդդիմանալու»:

### Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

## ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Մարսէյլի քաղաքապետութեան մէջ Հոկտ. 4ին մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած էր «Ֆրանքօ-հայկական առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի սենեակը»: Ան Հոկտ. 18–20 150 հոգինոց գըլխաւորաբար ձեռնարկատէրերէ բաղկացած պատուիրակութեամբ մը Հայաստան պիտի գտնուի: Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ քաղաքապետ Ժ.-Գ. Կոտէն:

Ան ասուլիսին խօսք առնելով գոհունակութիւն յայտնած է նոր այցին առթիւ, կրկնած իր յանձնառութիւնը՝ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելու օրինագիծին Ծերակոյտէն վաւերացումին զօրակցելու:

Պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ հայ ծանօթ գործարար Տիգրան Բարակեան:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

«ԷՔՈՆՈՄԻՍԹ» բրիտանական շաբաթաթերթն ալ լծուած է Թրքական ջաղացքին ջուր կրելու գործին: Գրելով Ներկայացուցիչներու ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին օրակարգին հասած Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին մասին, ըսած է թէ եթէ ան քուէարկուի Գոնկրէսէն, Թուրքիա որպէս փոխադարձութիւն, կրնայ Ինճիրլիքի ամերիկեան ռազմակայանը եւ Իրաքի հետ սահմանը փակել: Նոյն սպառնալիքները ըրած է Ուաշինկթընի Թուրքիոյ Ազգային ժողովի նախագահը, սպառնալով նաեւ դանդաղեցընել ՕԹԱՆ-ի իրենց գործակցութիւնը, Իրանի հետ սերտօրէն գործակցիլ, եւլն.: Ցայտնի է որ այդ ռազմակայանը կենսական իմաստ ունի ԱՄՆ-ու դէպի Իրաք փոխադրութիւններուն: «Էքոնոմիսթ» աւելի համոզիչ ըլլալու համար մէջբերած է Հայաստանի Ազգային ապահովութեան խորհուրդի նախկին պետ Դ. Շահնազարեանի արտայայտութիւնը թէ արեւմտեան երկիրները իրենց շահերուն ուղղութեամբ կը գործածեն Ցեղասպանութիւնը, ինչպէս Ֆրանսա՝ Թուրքիան Եւրոպական միութենէն դուրս ձգելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետը՝ Ֆր. Ֆիյոն ճախող բառի մը գործածութեան պատճառաւ ձախին յարձակումներուն թիրախ եղած է: Արդարեւ, Իւ.ԷՄ.ՓԷ.ի Ազգային Խորհուրդի նիստին առջեւ, Ֆիյոն անդրադառնալով ԱՏՆ-ի քննութեան հարցին ըսած է.– «Մանրամասնութիւն մըն է որ կը ծածկէ կենսականը՝ Ֆրանսա պէտք է ընտրէ իր գաղթողները»: Ծանօթ է որ մանրամասնութիւն բառը առաջին գործածուած էր Ժ.-Մ. Լը Փէնի կողմէ խօսելով Հրէական ցեղասպանութեան մասին եւ գէշ յիշատակներ ձգած է: Ընկերվարական Հոլանտի գրասենեակի տնօրէնը հրաւիրած է Սարքոզին որ չդէ այլեւս եւ դատապարտէ այսքան ծանրակշիռ որակում մը:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, Հոկտ. 6ին առեւանգըւած ապա սպաննուած է քրիստոնեայ ծանօթ անձնաւորութիւն մը յանձին՝ Ռամի Այատի, միջազգային աւետարանական միութեան մը անդամը: Դիակը գտնուած է յաջորդ առաւօտուն: 6 ամիս առաջ ալ զոհին գրատունը կրակի տըրւած էր եւ արարքին տէր եղած էր անծանօթ խմբակ մը՝ «Իսլամի առաքինի սուրը»:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահ վերընտրըւեցաւ Փերվէզ Մուշարաֆ, ինչ որ անակնկալ մը չէ: Իր համաձայնութիւնը Պենազիր Պութոյի հետ դժգոհ ձգած է այս վերջինին կուսակցութեան անդամները, որոնք դաւաճանութիւն մը կը տեսնեն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Հոկտ. 7ին, համախմբում մը տեղի ունեցած է ոգեկոչելու համար ճիշդ տարի մը առաջ սպաննուած, Աննա Պոլիտկովսկայայի յիշատակը: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ եթէ նոյնիսկ յանցագործներ ձերբակալուին, արարքին բուն հեղինակը պիտի չյայտնուի: Զանազան ոգեկոչումներ տեղի ունեցան նաեւ, նոյն օրը Փարիզ, Նիւ Եորք, Հռոմ եւ այլուր:

ՓԱՐԻԶԻ Օրսէի թանգարանը մտած են Հոկտ. 6էն 7ի գիշերը չորս պատանիներ եւ մէկ պարմանուհի ու փճացուցած են Մոնէի մէկ ծանօթ պաստառը՝ «Արժանթէօյի կամուրջը»: Ցանցագործները կըցած են փախուստ տալ ահազանգին պատճառաւ: Գործը 30 միլիոն եւրօ գնահատուած է:

ՌԸԿՊԻԻ համաշխարհային բաժակի մրցումներու շարքին Հոկտ. 6ին, Ֆըրանսա անսպասելի յաղթանակ մը տարաւ 18ի դէմ 20 կէտով, աշխարհի ամէնէն զօրաւոր խումբին Նոր Զելանտայի դէմ: Գարտիֆի մէջ տեղի ունեցաւ մրցումը, ուր գացած էին նաեւ 20 հազար Ֆրանսացիներ: Ֆրանսա կը պատրաստուի կէս աւարտականին Անգլիոյ դէմ Հոկտ. 13ին: Աւելորդ է ըսել թէ Ֆրանսայի յաղթանակը գինովցուցած էր ամբողջ ժողովուրդը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինեալ ուժերու համազգեստներ որոնք քրտական ուժերու դէմ գործողութիւններ կը կատարեն Շըրնաքի մէջ, այս վերջիններուն լարած թակարդը ինկած ու 13 զոհ տուած են: Հեռավար ռումբի մը պայթումը 13 Թուրք զինուորի մահուան պատճառ եղած է:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴՈՒՇԱՆԲԷ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Հոկտ. 5ին կը մեկնէր Դուշանպէ ուր տեղի կ'ունենար ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդին նիստը: Ընկերացող պատուիրակութեան մէջ են պաշտպանութեան նախարարը, նախագահի աշխատակազմի ղեկավարը, Ազգային ապահովութեան խորհուրդին քարտուղարը, այլ պաշտօնատարներ: Տաջիկըստանի մայրաքաղաքին մէջ Հայաստանի նախագահը դէտի կարգավիճակով կը մասնակցի նաեւ Եւրասիական տնտեսական ընկերակցութեան միջպետական խորհուրդի նիստերուն:

***

### ԼՂՀ

## ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Կառավարութեան առաջին նիստին (Հոկտ. 4) նախարարներու կազմին խօսք ուղղելով նորընտիր Նախագահ Բ. Սահակեան, տուած է հնգամեայ ղեկավարութեան ուղեգիծը: Ըսած է թէ կառավարութեան կազմին պաշտօնատարները ընտրուած են իրենց մասնագիտական ու կազմակերպչական յատկութիւններուն, անձնական ու բարոյական յատկանիշներուն համար: Հարկ է չարքային քաղաքացին կեդրոն առնելով գործելու նոր ոճ մշակել, միշտ յիշելով որ պաշտօնը արտօնութիւն չէ, այլ պատասխանատուութիւն: Կառավարութեան գործունէութեան համար օրէնքի եւ արդարութեան գերակայութիւնը չշեշտելէ ետք նախագահը ըսած է թէ անթոյլատրելի կը նկատէ միջոցներու եւ աղբիւրներու անխնայ և աննպատակ գործածութիւնը:

Որպէս կառավարութեան աշխատանքին հիմնական գիծը Բ. Սահակեան մատնանշած է ընկերային լարուած կացութեան մեղմացումը, զոհուած մարտիկներու ընտանիքներուն ընկերային եւ բնակարանի պայմաններուն բարելաւումը: Անհրաժեշտ նկատած է ծնունդներու խթանումը, վերաբնակեցման ծրագրին վերաքննութիւնը:

Բ. Սահակեան ըսած է որ ԼՂՀ պաշտպանութեան ամրապնդումին, զինեալ ուժերու մարտունակութեան, զինուորներու ընկերային պայմաններու բարելաւման հարցերը կառավարութեան մշտական ուշադրութեան շրջանակին մէջ գտնուին: Ելոյթին վերջաւորութեան նիւթ ըրած է Հայաստանի ու Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու բնոյթը: Այդ յարաբերութիւնները պէտք է հաստատուին թափանցիկութեան եւ ազնուութեան սկզբունքով:

### Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

## ՋՕՐԱՎԻԳ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին ԱՄՆ-ու մէջ յաջողութեան հեռանկարը իրենց թեզերուն նեցուկ գտնելու արշաւի մը մղած է Թուրք ղեկավարները: Հանրապետութեան նախագահ Ա. Կիւլ Եւրոպայի, վարչապետ Թ. Էրտողան ԱՄՆ-ու, արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան ալ Իսրայէլի մէջ աշխոյժ աշխատանքի լծուած են այդ ուղղութեամբ:

Ա. Պապաճան Հոկտ. 7ին ձեռնարկած է չորս օրուան միջին արեւելեան շրջապտոյտի մը որ կ'ընդգրկէ Սուրիան, Իսրայէլը, Պաղեստինն ու Յորդանանը: Շրջանային հարցերու զուգահեռ, Իսրայէլի մէջ ծրագրուած հանդիպումներուն օրակարգի գլխաւոր նիւթը կը կազմէ Ցեղասպանութեան հարցը: Պապաճան մեկնումէն առաջ կազմակերպուած մամուլի ասուլիսին յայտնած է թէ հարցին առընչութեամբ ակնկալութիւններ ունին այդ երկրէն որ պէտք է գործածէ ԱՄՆ-ու մէջ ունեցած ազդեցութեան ուժը:

Ա. Պապաճան զօրակից փնտռելու ջանքին քով, Ցեղասպանութեան հարցով խնքնակամ նեցուկ մը տրուած է Թուրքիոյ, Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարին կողմէ: Քուշնէր Անգարա այցին պատասխանելով լրագրողներու նոյն խնդրին մասին հարցումներուն, Ցեղասպանութիւնը պատժելու օրինագիծին Ծերակոյտէն վաւերացումին ժխտական հեռանկարներուն, ըսած է. «Նախ՝ ոչինչ կը սպառնայ Թուրքիոյ. ապա՝ ոչ մէկ բանի ձեռնարկուած է»: ը

Պատասխանին առաջին մասը եթէ կարելի է ընկալել որպէս ապահովութիւն տալու քաղաքավարական արտայայտութիւն, երկրորդ մասը մերկ իրականութիւնը կը ցոլացնէ, քանի արդարեւ Ֆըրանսայի Ազգային ժողովը Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրինագիծը քուէարկելէն ետք մինչեւ այսօր ոչինչ ըրած է զայն յղելու համար Ծերակոյտի օրակարգին:

***

### ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԿՈՉԸ ԳՈՆԿՐԷՍԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանատունը լման էջով յայտարարութիւն մը տուած է «Ուաշինկթըն փոսթ» թերթին, կոչ ուղղելով Գոնկրէսի անդամներուն որ նեցուկ ըլլան «խնդրոյ առարկայ պատմական դէպքերուն առարկայական եւ թափանցիկ ակնարկ մը ապահովելու Թուրքիոյ ջանքերուն»:

Աւելորդ է ըսել որ յայտարարութեան միջուկը նոր բան չունի: Օսմանեան վերջին շրջանի ողբերգութիւն – պատմաբաններու յանձնախումբ – արխիւներ, արխիւներ – առարկայական քննարկում – եւլն., եւլն.:

ԿԱՐԴԱԼ ԵՏՔ «ՄԱՐԴԻԿ ԱՒ ԳԱՂԹԵՐ» ՀԱՆԴԷՍԸ

# ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Վերջերս, Փարիզէն բարեկամ մը հեռաձայնելով ինծի կը հարցնէր թէ ծանօ՞թ էի Ֆրանսա հրատարակուող «Մարդիկ և գաղթեր» (ֆրանսերէն) հանդէսին: Խոստովանեցայ թէ ծանօթ չէի: Բարեկամս լուսաբանեց զիս նշելով որ հանդէսը գիտական եւ հետազօտական բնոյթի յօդուածներով կը քննարկէ սփիւռքներու եւ զանազան ազգերու գաղթերու, տեղափոխութիւններու եւ ինքնութեան հարցերը, աւելցնելով որ լոյս տեսած նոր թիւը յատկացուած է հայկական սփիւռքին եւ առանձին գլուխ մըն ալ Լոս Անճըլըսի Հայերուն, ուր կան վիճելի մեկնաբանութիւններ եւ թէ փափաքելի պիտի ըլլար անդրադառնալ անոնց: Խնդրանքիս ընդառաջելով, բարեկամս այդ յօդուածին պատճէնը ղրկեց ինծի:

Բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը, շաբաթ մը ետք ստացայ «Յառաջ»ի Յուլիս 7–8ի թիւը, որուն չորրորդ էջին վրայ կարդացի հանդէսին ծանուցումը, որմէ տեղեկացայ թէ լոյս տեսած հանդէսի 1265–րդ թիւը յատկացուած է հայկական սփիւռքին, Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան առիթով: Հանդէսը կը բովանդակէ Մարսէյլի, Ռոն–Ալփի, Փարիզի 9րդ թաղամասի, Սելանիկի, Մոնրէալի, Պուէնոս Այրէսի, Մոսկուայի եւ Լոս Անճըլըսի Հայերու գաղթի եւ ինքնութեան քննարկումին վերաբերեալ հետազօտութիւններ: Լոս Անճըլըսի Հայերու վերաբերող հետազօտութիւնը կատարած է Սարա Մեքճեան, Փարիզի համալսարանէն, իբրեւ աշխարհագրութեան մագիստրոսի աշխատութիւն:

Հեղինակը 2006 Փետրուար – Ապրիլ ամիսներուն բնակելով Լոս Անճըլըս, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրած է Լոս Անճըլըսի բազմացեղային խճանկարին մէջ Հայերու գրաւած դիրքը, անոնց ինքնութեան հարցը, ընկերային կեանքը, ծանրանալով երկու քաղաքներու՝ «Փոքրիկ Հայաստան» կոչուած Հոլիվուտի եւ Կլէնտէյլի հայ համայնքներուն վրայ:

Յօդուածին սկիզբը կը նշուի, թէ համաձայն 2000 թուականի մարդահամարի, Լոս Անճըլըսի շրջանին մէջ կ՚ապրին աւելի քան 150 հազար Հայեր: Հոս, հեղինակը ծանօթութեամբ մը (էջ 117) դիտել կու տայ թէ Հայեր դասակարգումը կը ցոլացնէ անձերու եւ կացութիւններու այլազանութիւն մը: Մարդահամարի համար Հայեր նկատուած են հայկական ազգութեամբ բնակիչները եւ անոնք որոնք յայտարարած են հայկական ծագում մը: Ծագումը (նախնիք) դասակարգում մըն է, որ կը հիմնուի մարդահամարի ընթարկուած անձերու ազատ ինքնարտայայտութեան վրայ: Հետեւաբար, կը նշէ հեղինակը, պէտք է զատորոշել հայ դասակարգումի 3 տեսակները՝ ազգութիւնը, ծագումը եւ պատկանելիութեան զգացումը – որ կրնայ տարբեր ըլլալ ազգութենէն եւ նոյնիսկ իրական ծագումներէն:

Հոս հարկ է յատկացնել իրողութիւն մը, այն՝ որ մարդահամարի թերթիկներուն վրայ ազգութեան եւ ցեղին վերաբերող բաժնին մէջ ընթական յաճախ շփոթի կը մատնուի, յատկապէս անոնք՝ որ լեզուին չեն տիրապետեր, կամ նորութիւններուն ծանօթ չեն: Կան Հայեր, որոնք ազգութիւն եւ հպատակութիւն հասկացողութիւնները կը շփոթեն, ուրիշներ՝ ցեղային պատկանելիութեան վերաբերող բաժնին մէջ կ՚արձանագրեն սպիտակ, կովկասեան կամ հայ նշումները: Թէ 2000 թուականի մարդահամարը ինչպէս Լոս Անճըլըսի շրջանին մէջ 150 հազար հայ հաշուած է, հանելուկ մըն է: Իրականութիւնը այն է որ 2000 թուականին (նաեւ այսօր) Լոս Անճըլըսի շրջանին մէջ, որ կ՚ընդգրկէ Հոլիվուտ, Կլէնտէյլ, Պըրպէնք, Փասատինա եւ այլ քաղաքները, կ՚ապրին շուրջ 400 հազար Հայեր: Միայն Կլէնտէյլ քաղաքը, ուր կ՚ապրիմ ես, ունի 80 հազար հայ բնակչութիւն, այսինքն՝ քաղաքին ընդհանուր բնակչութեան 40 առ հարիւրը:

Հեղինակը խօսելով 1960ական թուականներու գաղթականներու Նիւ Եորքէն դէպի Լոս Անճըլըս տեղափոխութեան մասին, կը նշէ թէ Հայերու մեծ մասը հաստատուած է Գալիֆորնիոյ մայրաքաղաքին մէջ (էջ 104): Հարկ է ճշդել որ Լոս Անճըլըսը Գալիֆորնիոյ մայրաքաղաքը չէ, այլ՝ Սաքրամենթօն:

«Հայկական ընկերային եւ հողամասային նուիրապետութիւնը» գլուխին տակ, հեղինակը դիտել կու տայ թէ Կլէնտէյլ, Պէրպէնք եւ Փասատինա քաղաքները բարեկեցիկ արուարձաններ են, մինչդեռ «փոքրիկ Հայաստան» կոչուած թաղամասը, արեւելեան Հոլիվուտի մէջ, աղքատ միջավայր մըն է: Աւելի՛ն. հեղինակը կը նշէ թէ Կլէնտէյլի բլուրներուն վրայ կամ Պէվըրլի Հիլզ ապրող Հայերու եւ «փոքրիկ Հայաստանի» յարկաբաժիններու մէջ բազմամարդ բնակող Հայերու միջեւ տարբերութիւնը շեշտուած է եւ թէ արեւելեան Հոլիվուտի Հայերու 33 առ հարիւրը կ՚ապրի աղքատութեան չեմէն վար պայմաններու մէջ:

Հեղինակը նշելէ ետք թէ «փոքրիկ Հայաստան»ի բնակիչները Կլէնտէյլաբնակ կարգ մը Հայերու կողմէ կը նկատուին իբրեւ ոչ յաջողածներ եւ համարկումի դժուարութիւն ունեցողներ, կը մէջբերէ 1970ական թուականներուն Հայաստանէն Կլէնտէյլ հաստատուած վաճառականի մը այն մեկնաբանութիւնը, թէ՝ «փոքրիկ Հայաստան»ը կէթօ մըն է, ուր բոլոր Հայերը պետական նպաստ (ուէլ ֆէր) կը ստանան, յաճախ ալ անգործ են... Այս երկրին մէջ պէտք է աշխատիլ: Անգամ մը որ աշխատանք ունենաս, փրկուած ես (էջ 110):

Բարեբախտաբար, Սարա Մեքճեան կը մերժէ «փոքրիկ Հայաստան»ի կամ արեւելեան Հոլիվուտի հայկական կէթօ մը ըլլալու հաստատումը, զոր կատարած է նաեւ Լօյիք Վաքանթ (մտենագիտութեան մէջ յիշուած հեղինակ մը), իսկ Հայաստանցի վաճառականին այն արտայայտութիւնը թէ Հոլիվուտի բոլոր Հայերը պետական նպաստ կը ստանան, ուղղակի ընդվզեցուցիչ է, առնուազն՝ վիրաւորական: Նախ ճշդենք որ միայն Հոլիվուտ ապրող Հայերը չեն որ պետական նպաստ կը ստանան, այլ կան Հայեր՝ որոնք կ՚ապրին բարեկեցիկ նկատուած Կլէնտէյլ, Պըրպէնք, Փասատինա եւ այլ քաղաքներու մէջ եւ որոնք եւս նպաստ կը ստանան:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹԵՐ

# ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐՈՒ ՈԳԻՆ...

ԱՐԱ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ

«Նարեկ»ի հազարամեակին առթիւ, քանի մը տարի առաջ այցելած էինք Վանն ու շրջակայքը: Իսկապէս շատ տպաւորիչ այցելութիւն մըն էր, որու ընթացքին ունեցած էինք անմոռանալի ապրումներ: Ուղեւորութեան շրջագծով, մեր խումբը միջոց մը կանգ առած էր նաեւ Մհերի Դրան մօտ: Ընդհանրապէս լեռնային այդ շրջանին մէջ, տեսած էինք հսկայ ժայռ մը, որոշ չափով քառանկիւնաձեւ: «Մհերի Դուռն է», կ՚ըսէին իրարու ճամբորդութեան մասնակիցները...

⁂

Հայկական դիւցազնութեան մեծագոյն հերոսներէն Սասունցի Դաւիթի կրտսեր որդւոյն՝ Փոքր Մհերի մասին է խօսքը: Առասպելին համաձայն, Մհեր երբ այդ քարայրին մէջ մտաւ իր ձիուն վրայ հեծած, ժայռը գլորեցաւ ու փակեց մուտքը: Մհեր մնաց ներսը, այնտեղ է հազարամեակներէ ի վեր, կը սպասէ իր վերադարձին: Կ՚ըսուի, թէ չէ մեռած ու պիտի վերադառնայ...

⁂

Օթօպիւսները երբ վերստին ճամբայ ելան, քիչ մը խառն մտածումներու մէջ էի: Մեր այցելութիւնը կը կայանար «Նարեկ»ի հազարամեակին առթիւ: Գիրք մը, աղօթագիրք մը, որ հայոց բազմադարեան քրիստոնէական վկայութեան գագաթնային կէտերէն մին է, կը ներկայացնէ նաեւ համաքրիստոնէական ու միջնադարագիտութեան լուրջ արժէք: Եւ նման շարժառիթով մը կազմակերպուած այս ուղեւորութեան ընթացքին, պահ մը յանկարծ կ՚առնչուէինք մեր նախաքրիստոնէական շրջանի հերոսներուն հետ: Մհերի Դրան եւ «Նարեկ»ի գրուած վանքին ֆիզիքական մօտիկութիւնը զարմանալի էր: Աւա՜ղ, իրերայաջորդ այդ երեւոյթներուն մէջ հակասութիւններ չէին զգացուեր: Նոյն մշակոյթի զանազան տարրերու տողանցքն էր կարծես, յաջորդականութեամբ, նաեւ բաւականին հետաքրքրական: Այս բոլորին մէջ զգալի է նաեւ ուրիշ երեւոյթի մը ներկայութիւնը: Արդարեւ, հայ ժողովուրդը վաղուց յոյսի ժողովուրդ է եւ այսօր ալ իր հաւատքը ամուր հիմքերու վրայ խարսխած կը սպասէ «... եւ ի միւս անգամ գալստեան...»:

⁂

Վերոյիշեալ ճամբորդութենէն միջոց մը վերջ, անգամ մը եւս դէմս ելաւ Մհերը: Երեւանի մէջ, քանի մը տարի առաջ տեղի ունեցաւ օտարագիր հայ գրողներու խորհրդաժողով մը, որուն մասնակցեցան Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն գրչի մշակներ: Այդ խորհրդաժողովի օրերուն ելոյթ մըն ալ ունեցաւ յայտնի գրող Լեւոն Խեչոյեան, որուն խօսքը խորագրուած էր. «Սպասելով Մհերի վերադարձին»:

Լեւոն Խեչոյեանի ելոյթին մէջ շեշտը ընդհանրապէս դրուած է դասական ուղղագրութեան վերադարձի, վերահաստատման անհրաժեշտութեան վրայ: Կ՚ընդգծեմ պարբերութիւն մը, ուր ժողովուրդի իմաստութեամբ ներշնչուած վարպետը արտայայտուած է ըստ հետեւեալի.

«Սերունդ մը կ՚երթայ, սերունդ մը կու գայ, բայց երկիրը կը մնայ յաւերժ: Քամին կը սլանայ դէպի հարաւ եւ կը դառնայ դէպի հիւսիս՝ պտըտելով կը պտըտի, կը փչէ քամին եւ նորէն կը վերադառնայ իր շրջապտոյտը: Բոլոր գետերը կը հոսին դէպի ծով, բայց ծովը չի լենար եւ նորէն գետերը կը վերադառնան այնտեղ, ուրկէ հոսած են:

«Վերադարձի մասին է խօսքը այս տիեզերքի յաւերժութեան մէջ, արժէքներու շարքին տեղը գտնելու, ծովի հետ ներդաշնակ գոյատեւութեան խնդրի լուծման բանալին ունենալու մասին, ընել այնպէս մը, որ քեզմով ծովը չլեցնես, բայց միաժամանակ այնպէս մը ըլլայ, որ ծովը չյափշտակէ քեզ, գետի պէս անցում ունենալ՝ վերադառնալով այն հունով, ուրկէ եկած էր խառնուելու ծովին՝ վերադարձի սկիզբին...

«1600 տարի առաջ, մեր նախնիները արդէն տիրապետած էին մշտընջենականութեան այս խորհուրդին: Տառաստեղծմամբ եւ վերջինիս համակարգով սերունդներու համար ապահոված էին գետի հունը, ուրկէ դէպի ծովերը պիտի հոսին եւ վերադառնան ի շրջանս իւր»:

⁂

Բարդ նիւթ մը պարզաբանելու, խնդիր մը լուծելու համար, անշուշտ, նախ պէտք է կատարել ընծախնդիր աշխատանք: Ուսումնասիրութիւն, բաղդատութիւն, համադրութիւն, պատճառահետեւանքային կապեր, եւ այլն... Երբեմն, այս բոլորը ընելով հանդերձ, բարդ երեւոյթը յաղթահարելը կ՚ըլլայ դժուար: Բայց, երբեմն ալ հարցը կը դիւրանայ, երբ բանաձեւման յարմար ձեւ մը, խորհրդանշան մը գտնես: Այդպէսով աշխատանքը կը դառնայ հեզասահ: Փոխաբերական երեւոյթները, իմաստները մարդուս մտքին մէջ կը ձեւաւորեն պատկեր մը, որով աւելի դիւրին կ՚ընկալուի հարցը: Լեւոն Խեչոյեանի «մէթաֆոր»ներն ալ, կարծես, այդ նշանակութիւնը ունին այստեղ: Ան համոզուած է, թէ Սասունցի Դաւիթը մեր ժողովուրդին համար Աստուածաշունչի նման է եւ այնտեղ գրուած է, որ Մհեր քարանձաւին մէջ յաւերժօրէն փակուած չէ...

⁂

Յիշեալ խորհրդաժողովին ընթացքին ունեցած ելոյթին առանցքով կը զրուցենք Լեւոն Խեչոյեանի հետ, Երեւանի մէջ: Առաջին անգամ կը զրուցենք իրարու հետ, ունի շատ ջերմ, անմիջական վերաբերմունք:

⁂

Լեւոն Խեչոյեան յիշեալ ելոյթին մէջ խօսած էր ազգին երկու հատուածներու հոգեւոր ամբողջութեան մասին: Ուղղագրութեան խնդրին առանցքով իր միտքերը հիւսելով

ան կը մանրամասնէ իր մօտեցումները:

«Եթէ մենք կ՚ուզենք ազգը յառաջ տանիլ, պէտք է վերականգնենք մէկ ուղղագրութիւն: Սփիւռքի տղաքը լաւագոյն կրթութիւնը կը ստանան աշխարհի մէջ: Եթէ մենք լեզու չունենանք, այդ երիտասարդութիւնը կը կորսնցնենք: Այլապէս անոնք պատրաստ կ՚ըլլան Հայաստանին ծառայելու: Արմատի գործօնը կայ այստեղ···

«Եւրոպայի համար որպէս ազգ ոչինչ կը ներկայացնես: Իսկ եթէ ունենաս գոյն, երանգ, տեսակ, ինչ որ հիմա չկայ, այն ատեն բան մը կը ներկայացնես որպէս ազգ: Արմատը այդ է, մեր խորհրդաւոր բանալիները ատոնք են: Ուրոյն, հայկական տեսակին պահպանութիւնը·· Մեր «էպոս»ը ինչո՛վ կը տարբերի··· Հայկական տեսակն է: Համաշխարհային մշակոյթը կարել եւ անցնիլ միւս կողմը, ափը··· Սա գտնելու բանալին դասական ուղղագրութեան վերադառնալն է: Մենք արհեստական բառեր կը գործածենք, մեծաւ մասամբ, ինչ որ մեզ կը կտրէ մեր արմատէն: Այստեղ նաեւ ֆիզիքական վտանգ մը կայ, որովհետեւ Սփիւռքի տղան կը հեռացնենք մշակոյթէն (առկայ լեզուական տարբերութեամբ), նաեւ հայրենիքէն կը հեռացնենք: Մեր հարազատ եղբայրը կը կորսնցնենք: Սա կարճամտութիւն է··· Որպէսզի մեզի հետ կապենք այդ տղաքը, դաշտը մշակոյթն է, նոյն լեզուն ունենալն է: Ժամանակակից ուղղագրութիւնը արհեստական է: Սփիւռքի ուծացման կանխարգիլման միջոցն է նաեւ այս մէկը»:

Շեշտելով, որ ուղղագրութեան հարցը յաւելեալ լարուածութիւն մը կը ստեղծէ՝ Լեւոն Խեչոյեան կը շարունակէ.

«Անհասկնալի է: 1922ին եղաւ փոփոխութիւնը: Մէկ գիշերուան մէջ փոխուեցաւ ուղղագրութիւնը: Մենք պէտք է վերադառնանք մեր ունեցածին՝ ընդհանուր հայոց ուղղագրութեան: Ո՞վ եւ ի՞նչու կը ստեղծէ այս յաւելեալ լարուածութիւնը: Անոնք, որոնք կը գրեն Աբեղահայերէնով, կը բողոքեն հաշուի առնելով անձնական շահեր: Անգամ մը որ փոխուի ուղղագրութիւնը, որու որ ստեղծագործութիւնը պէտք է, կը վերածուի, որունը որ պէտք չէ, չի թարգմանուիր: Պատմաբան, լեզուաբան, գրագէտ··· Այսօրուան ձեւով աստիճաններու հասած են անոնք: Լաւը վատէն կը զատուի:

«Հանրաքուէով չփոխուեցաւ ուղղագրութիւնը այդ ժամանակ, հրամանագրով եղաւ: Հիմա ալ թո՛ղ սրբագրուի խորհրդարանական որոշումով մը: Քսան տարի սպասելու ժամանակ չունինք»:

Այս բոլորէն վերջ, Լեւոն Խեչոյեանին հարց կու տանք, թէ ինք դասական ուղղագրութեան վերականգնումը կը նկատէ փրկութեան դեղագի՞ր: Միթէ կարելի՞ է: Ան կը պատասխանէ·

«Բառարմատին վերադառնալ կը նշանակէ մշակոյթին վերադառնալ: Մեր մշակոյթին հետ ունինք լեզուաբանական արգելքներ, իսկ հոն թաքնուած են մեր գանձերը՝ մեր առասպելներու ոգին: Խաղողի ծառը ինչո՞վ կը տարբերի անտառի միւս ծառերէն· իր պտուղով: Մենք ալ կը տարբերինք մե՛ր պտուղով, մե՛ր տեսակով: Իսկ մեր պտուղը մեր մշակոյթն է: Եթէ պինդ կանգնած ես արմատներուդ վրայ, չես կորսուիր: Մշակոյթը փարոս է: Միաժամանակ, արմատի հանգամանքը շեշտելով՝ ես կ՚ուզեմ ըսել նաեւ ուրիշ բան մը: Ազգի իւրաքանչիւր անհատ, եթէ տաղանդաւոր է, ինքը իր մէջ կը կրէ մշակոյթը, համաշխարհային ընկալումով: Ո՛վ կրնայ ըսել, որ Արշիլ Կորքին տապալեցաւ իր արմատին բերումով, այլ ընդհակառակն, իր հայկականութեամբ տարբերուեցաւ եւ հասաւ այդ գագաթը»:

Զրոյցի վերջաւորութեան իր ընդհանուր դիտարկումները կը հարցնենք Հայաստան–Սփիւռք յարաբերութիւններուն մասին: Խեչոյեանի պատասխանը այս անգամ կ՚ըլլայ բաւական կարճ եւ ամփոփ· «Դիտարկելու բան չկայ, մենք նոյն ժողովուրդն ենք, նոյն ազգն ենք: Եւ մենք, մէկս միւսով, մէկս միւսին ուժ տալով կրնանք ոտքի կանգնիլ: Մեր լաւն ալ, մեր վատն ալ մերն է··· Եթէ Սփիւռքը կը սայթաքի, ցաւ է, եթէ Հայաստանն ալ սայթաքի, դարձեալ ցաւ է»:

Զրոյցէն վերջ քիչ մը կը քալենք միասին: Օղակաձեւ այգիին ծառերը մեզ կը պահպանեն Երեւանի կիզիչ արեւէն: Մեր առասպելներու ոգին ճանապարհով կ՚ընթանանք···

Ա. Գ.

# ԱԼԷՆ ԱԼԹՈՒՆՕՂԼՈՒ ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Երիտասարդ դաշնակահար ու խմբավար Ալէն Ալթունօղլու ղեկավար նշանակուած է Մոնփըլիէի Ազգային նուագախումբին, որուն հետ արդէն գործակցութեան անցեալ մը ունի:

Պատասխանելով լրագրող Ժ.-Մ. Կաւալտայի հարցումներուն, ան կ՚ըսէ թէ ուրախ ու հպարտ է այդ նշանակումին համար: Նուագախումբը կը յարգէ արդիական ու դասական երաժշտութեան աւանդութիւնը, ինք ալ պիտի շարունակէ նոյն ուղղութիւնը: Կը գնահատէ նուագածուներուն խանդավառութիւնն ու «հարաւի ոգին», որ իրենց կը թոյլատրէ լրջօրէն աշխատիլ, ամենայն հանգստութեամբ: Անոնց հետ նուագացանկին վրայ տարին օփերա մը աւելցնել նախատեսուած է իր պայմանագրութեան մէջ ու յաջորդ տարի կը սկսին «Այտա»ով: Մանաւանդ որ օփերան շատ կանուխէն մաս կազմած է երաժշտութեան իր առաջին սէրերուն:

Ա. Ալթունօղլուի կեանքի ընկերուհին է երգչուհի Նորա Կիւպիշը· երբեմն դժուար կ՚ըլլայ հաշտեցնել ընտանեկան կեանքը ասպարէզի կեանքին հետ որ բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կը պարտադրէ· բայց, ատոր հետ «երաժիշտ զոյգի մը անդամները թերեւս աւելի լաւ կը հասկնան զիրար» կ՚ըսէ երիտասարդ արուեստագէտը:

# – ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ձայնասփիւռի հայկական հաղորդումներու տնօրէնը պարգեւատրուած է Ս. Սեղբեստրոս պապի ասպետական հրամանատարի կոչումով: Արարողութիւնը տեղի ունեցած է Սեպտ. 27ին Հռոմի Սանթա Մարիա տի Կալեռիա հեռարձակման կեդրոնը: Պատարագէն ետք, զոր մատուցանած է ծիրանաւոր Թարչիզիօ Պէրթոնէ, կատարուած է պարգեւատրման հանդիսութիւնը, որու ընթացքին մեծարուած են հայկական բաժնի պատասխանատու՝ Միքայէլ Ժանժէ եւ Ֆրանսական բաժնի լրագրողներէն տիկին Իրէնէ Ռոզաթի: Տարիներէ ի վեր Միքայէլ Ժանժէ ձեռնհասօրէն վարած է իր աշխատանքը, ամէն օր հայերէն լուրեր հաղորդելով ձայնասփիւռի եւ համացանցի կայքէջը որոնող Հայերուն: Կարդինալ Պէրթոնէ Մ. Ժանժէի յանձնած է Ս. Սեղբեստրոս պապի շքանշանը:

⁂

ԱՅՆՃԱՐԻ Գալուստ Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանի շրջափակին մէջ, Սեպտ. 9ին վերջ գտած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պէյրութի մասնաճիւղին 2006/2007 տարեշրջանի բանակումը: Ութ օրերու վրայ երկարող բանակումը յատկանշական եղած է նախ որովհետեւ երկու տարի է բանակում չէր եղած եւ սկաուտները կարօտն ունէին անոր, ինչպէս նաեւ նախորդ տարեշրջանը Լիբանանի մէջ տիրող անկայուն կացութեան ու ապահովական հարցերուն պատճառով լի եղած էր վերիվայրումներով: Բանակումը վերջ գտած է ուրախ մթնոլորտի մը մէջ, երգերով ու պարերով:

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Այդ լսելով կապիտանը թափով նետուեց դէպի Հայվազովսկին ու գրկելով նրան, համբուրեց զոյգ այտերը:

– Գրկեցէք ինձ, Հայվազովսկի: Նա, ում սիրել է իմ եղբայրը, իմ լաւագոյն բարեկամն է,– յուզուած գոչեց նա:

Եւ չփոթուած երիտասարդի դէմքին նայելով, կապիտանն արտասանեց իր անունը.

– Լեւ Սերգէեւիչ Պուշկին:

Ճաշից յետոյ սպաները բարձրացան վերին տախտակամած՝ ծխելու: Լեւ Սերգէեւիչը չէր ծխում, նրա առաջ մի մեծ գինի կար դրուած:

Նաւը լողում էր Ղրիմեան ափերով: Ծիածանագոյն ծովը զարմանալի խաղաղ էր միջօրէի այդ ժամին: Եւ Հայվազովսկու հոգին համակուեց տօնական մի խնդութեամբ: Նա նաւասենեակից բերեց իր էտիւդակալը եւ հէնց այդտեղ՝ տախտակամածին, սկսեց նկարել:

Նաւի վրայ չտեսնուած թեթեւ էր աշխատելը: Զանցաւ շատ ժամանակ, եւ նկարիչը կտաւին դրոշմեց կապտաւուն թեթեւ մուժի մէջ թաղուած հայրենի ափերը: Նա այդ էտիւդը տեղնուտեղը նուիրեց Լեւ Սերգէեւիչին:

– Պարտական եմ, Հայվազովսկի,– բացագանչեց նա:– Կեանքումս սա առաջին դէպքն է, երբ ջուրն իմ մէջ ոչ թէ զզուանք է յարուցում, այլ հիացմունք···

Սպաների միահամուռ քրքիջը խլացրեց նրա ձայնը:

– Եկէք ուրեմն խմենք այն ջրի կենացը, որ դուք այդքան հանճարեղ կերպով պատկերում էք: Նաեւ յանուն նրա, որ այդ ջուրը երբեք չցամաքի ձեր կախարդական վրձինի տակ:

Պուշկինը գինի լցրեց իր եւ Հայվազովսկու համար: Սպաները շարունակում էին ծիծաղել, միայն Հայվազովսկին տարակուսանքով նայում էր Լեւ Սերգէեւիչին եւ նրա ընկերներին: Նա չէր հասկացել սրամտութիւնը, որ այդպիսի բուռն ծիծաղ էր առաջացրել:

Այն ժամանակ սպաներից մէկը, որն աչքի էր զարնում իր կովկասեան արտաքինով, օգնութեան եկաւ Հայվազովսկուն:

– Թոյլ տուէք ձեզ բացատրել, պարոն,– ասաց սպան,– որ Լեւ Սերգէեւիչը միայն գինի է խմում եւ չգիտէ ինչ բան է թէյը, սուրճը, ապուրը, սրովհետեւ նրանցում ջուր կայ: Պետերբուրգում ես ներկայ եմ եղել, թէ ինչպէս մի հիւրասիրութեան ժամանակ, երբ Լեւ Սերգէեւիչը վատ զգաց իրեն,– կանայք իրար խառնուելով սկսեցին բղաւել. «Ջո՛ւր, ջո՛ւր»: Լեւ Սերգէեւիչը այդ միակ բառը լսելով, ուշքի եկաւ եւ այնպէս վեր թռաւ տեղից, ասես ոչինչ էլ չէր եղել:

Թէեւ ներկայ գտնուողներին վաղուց յայտնի էր Պուշկինի հետ պատահած այդ դէպքը, բայց հիմա նրանք ցնցւում էին ծիծաղից՝ նոր մի պոռթկումով բռնուած: Բոլորի հետ բարձր ծիծաղում էր եւ ինքը՝ Պուշկինը:

– Երդւում եմ,– հանդիսաւոր յայտարարեց Լիովուշկան,– այսօրուանից հաշտուել ջրի հետ··· Բայց միայն Հայվազովսկու նկարներում:

Սպաները ոգեւորուած սկսեցին Պուշկինին խնդրել կարդալու եղբօր բանաստեղծութիւններից:

Ինչպէս միշտ, Լեւ Պուշկինը ի վարձատրութիւն մի շիշ եւս խնդրեց: Սովորաբար նրան վճարում էին այս «տուգանքը», քանի որ եղբօր բանաստեղծութիւնների նրա ընթերցումը իսկական բաւականութիւն էր պատճառում: Բայց այս անգամ սպաները սկսեցին ամօթանք տալ, որ դեռ շնորհակալութիւն չի յայտնել Հայվազովսկու էտիւդի համար: Ի զարմանս բոլորի, Լիովուշկան համաձայնուեց եւ սկսեց յիշողութեամբ արտասանել «Գնչուները»: Երբ արդէն վերջանում էր, տախտակամած բարձրացաւ Ռաեւսկին:

– Լիովուշկան ոտանաւոր է կարդում դատարկ շշի առջե՞ւ: Այ քեզ հրաշք:

Ի պատասխան Լիովուշկան միայն թափահարեց գանգրահեր գլուխն ու վրայ բերեց.

Ընդունիր դու այս ժպիտով ընկեր,
Նուիրաբերումն ազատ մուսայի,
Քեզ նուիրեցի ահա
հալածուած քնարի երգեր
Եւ ներշնչումը իմ ազատ պահի:

Բոլորն արտակարգ յուզուած էին: Ներկաներից իւրաքանչիւրը գիտէր, թէ պատանեկութեան տարիներին ինչպիսի ջերմ սիրով է Պուշկինը կապուած եղել իրենց սիրելի գեներալի հետ: Եւ այն, որ Ռաեւսկուն յղուած տողերը իր իսկ ներկայութեամբ կարդում էր պոէտի հարազատ եղբայրը, աւելի էր ուժեղացնում ընդհանուր յուզմունքը: Իսկ Լեւ Սերգէեւիչը այդ րոպէին չափազանց նման էր եղբօրը. նոյն աֆրիկեան դէմքը, նոյն գանգուր մազերը՝ միայն փոքրինչ բաց, իսկ աչքերը՝ խելօք, խուզարկու, պուշկինեան: Ձեռքերն առաջ պարզած այդ ոգեշունչ դիրքով նա կարծես վերակենդանացած Ալեքսանդր Պուշկինը լինէր:

(Շար. 86)

Տիկին Յասմին Կրէյս Իմէր
(Ծնեալ Քիւչիւքկիւզէլեան)
Էմին Իմէր, Րօյ եւ Արեւ
եւ
բոլոր ազգականներն ու բարեկամները
կը գուժեն իրենց բազմաչարչար եւ
տառապեալ հօր, աներհօր, մեծ հօր
եւ անձնազոհ բարեկամ

**ՀՐԱՆԴ ՔԻՒՉԻՒՔԿԻՒԶԷԼԵԱՆ-Ի**

մահը որ պատահեցաւ 86 տարեկանին,
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 6ի երեկոյեան
Պոմոնի իր բնակարանին մէջ:
Թաղման արարողութիւնը կը կատարուի
Չորեքշաբթի Հոկտ. 10
առաւօտեան ժամը 10ին
Պոմոնի Հայ աւետարանական
եկեղեցւոյ մէջ
30 Ave de la Figone
13012 Marseille

Յուղարկաւորութեան եւ թաղման
արարողութենէն ետք ընդունելութիւն
մը տեղի պիտի ունենայ Պոմոնի
ԱՆԻ կեդրոնի սրահին մէջ:
Centre ANI, 31 Rue de Calais
13012 Marseille

***

Պայծառ լուսոյ մէջ միշտ ուրախ սրտով.
Կը յառաջանամ դէպ վերին տուն,
Փառք տալով Իրեն կը քալեմ Իր քով,
Արեւին մէջ Իր սիրոյն անհուն:

Երկնային արեւ, Երկնային արեւ,
Հոգիս կ՚ողողէ անսահման լոյս,
Աւէլուիա կ՚երգեմ արդարեւ
Իր փառքն յաւիտեան, խմս է Յիսուս:

---

Le
## Centre Culturel Saint-Mesrob
à Paris

expose
les tableaux du peintre
## AKELIAN
**du 11 au 21 octobre**

**Vernissage : Vendredi 12 octobre**
à partir de 13h30

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

**Imprimé sur les Presses**
**du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

---

**CROIX BLEUE**
**DES ARMENIENS**
**DE FRANCE**

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants
en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

## MARSEILLE

Section **«Sossé Mayrig»** La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre à 11 heures**, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant Le Passage à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :

— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

---

## ԵՒՐՈՊԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15-16, ՊՐԻՒՍԷԼ

Եւրոպական Խորհրդարանի Ցեղասպանութեան ճանաչումէն 20 տարի ետք...

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ
ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ
ներկայութեամբ:

- Մեծարանք՝ 1987ի ճանաչման դերակատարներուն,
- Հանդիպում՝ Եւրոպայի քաղաքական ղեկավարներուն, միջազգային փորձագէտներուն եւ Եւրոպայի բեմի վրայ Հայ Դատի պայքարի դերակատարներուն հետ,
- Հանդիպում՝ Եւրոպական Միութեան 27 երկիրներու խմբաւորներուն հետ:

Թեմաներ՝ Ցեղասպանութեան ճանաչում, ուրացում եւ Եւրոպական օրէնքներ, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւն, Հարաւային Կովկասի ապահովութիւն եւ կայունութիւն, Եւրոպայի Հարեւանութեան քաղաքականութիւն, Հայաստանի սահմաններ եւ միջազգային պաշտպանութիւն, Սեւ ծով եւ ուժանիւթ:

Արձանագրութիւնները անվճար են բայց պարտադիր:

Տեղեկութիւններու համար կապուիլ՝ Եւրոպայի Հայ Դատի գրասենեակ
հեռաձայն / հեռապատճէն՝ +32 2 732 70 26 / 27
**E-mail** : contact@eafjd.org — **site web** : www.eafjd.org

---

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
## HAMASKAINE

présente
Sous le haut patronage
de son excellence
**M. E. NALBANDIAN,**
*Ambassadeur d'Arménie en France*
LE QUINTETTE « C A D E N C E »
piano — violon — guitare —
accordéon — contrebasse.

Au programme :
**Sayat Nova — Komitas — Zarifian — Khatchatrian — Vivaldi — Gershwin — Piazzola . . .**

**Samedi 13 octobre à 20h30**
S a l l e  C o r t o t
78 rue Cardinet — 75017 Paris
(Métro : Malesherbes)

Soirée organisée avec le soutien de l'Association DAR

Réservation : 06 14 74 92 97
01 48 87 00 95
06 64 91 51 74.

---

## C O N F E R E N C E

**LE**
**Centre Culturel**
**SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**G R E G O I R E**
**D E  N A R E K**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

---

## Date à retenir

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**
**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

---

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
**organise**

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + **dégustation.**

**Participation aux frais : 60 Euros**

**Pour les inscriptions, téléphoner : 01. 44. 59. 23. 50.**

---

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
## ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 13

ԵԿԱՑԷՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝
Մեսրովբայ, Եղիշէի,
Մովսէսի Քերթողին,
Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն
եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:
Տօն ազգային եւ եկեղեցական
ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց
եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:
Գիշերային եւ Առաւօտեան Հանդիսաւոր ժամերգութեամբ:
Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

---

**C H E N E**

**RETENEZ DES MAINTENANT**
**LES DATES**
**DES 1er ET 2 DECEMBRE**
pour la
G R A N D E
B R A D E R I E  D E  N O E L
D E
C H E N E  F R A N C E

---

**arménie mon amie**
## AGENDA

A R L E S
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) :**
**tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

---

**Association Arménienne d'Aide Sociale**
**A.A.A.S.**
*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

## Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.
Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.
Possibilité de logement de fonction.
Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

---

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շ Ա Ի Ի Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պ ա տ ա ր ա գ  և  ճ ա շ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10
MERCREDI
10 OCTOBRE
2007

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.803 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.803

## ՊՈԼԻՍ

# ԹԻՒՐՔՈՎ ՊԱՐԶՈՒԱԾԸ

*Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն առընչուած թուային տուեալներուն յենլով «Ակօս» (Սեպտ. 28) խորագրած էր. «Կը նուազինք»:*

*Այդ վարժարանները որոնք միայն 16 հատ են այսօր, ունին միասնաբար 3075 աշակերտ եւ 587 ուսուցիչ: Վերջին տասը տարուան վիճակագրութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ որ անոնք շարունակաբար աշակերտի թիւի նուազում կ'արձանագրեն: Այդ նուազումը շեշտուած է այս վերամուտին, 127 կորուստով: Կորուստի ցանկը կը գլխաւորեն Վիեննական Մխիթարեանները, Էսաեանը, Կեդրոնականը, Սահակեան–Նունեանը: Չորսն ալ լիսէի մակարդակով վարժարաններ են:*

*Աշակերտութեան ամենաբարձր թիւը ունի Պաքըրգիւղի Տատեանը (396), կը յաջորդեն Սահակեան–Նունեանը (385), Վիեննական Մխիթարեանը (326), Էսաեանը (308), եւլն.: Ցանկին վերջին տեղը կը գրաւէ Վենետիկի Մխիթարեանը 32 աշակերտով:*

*Վերջին տասնամեակի աշակերտութեան ամէնէն բարձր թիւը եղած է 3959 (1998–1999 տարեշրջանին), անկէ ի վեր կանոնաւոր նուազում արձանագրելով:*

*Տրուած վիճակագրութիւնը լուռ է այն մասին թէ նուազումը ի՛նչ տոկոսով հետեւանք է գաղութին նօսրացումին, ո՛րքանով ծնողներու հայկական դպրոցէն այլ թիրախներու ուղղուած նախընտրութեան:*

## ԱՄՆ

# ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՆԿՐԷՍԸ Կ'ՈՒԶԷ ՃԱՆՉՆԱԼ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆիկառօ *իսկ (Հոկտ. 9) վերոնշեալ խորագրով կ'արձագանգէր լուրին, որու սկիզբը կ'ըսէր թէ Էրտողան հեռաձայնած է Պուշի Հոկտ. 5ի իրիկունը իր մտահոգութիւնը յայտնելու համար այս մասին: Նախագահ Պուշ վստահեցուցած է որ ինք դէմ է, ըստ Սպիտակ Տան բանբերին՝ Դանա Փերինօ: Ան ըսած է. «Կը խորհի որ այդ դէպքերը Ի. դարու ամէնէն մեծ ողբերգութիւններէն մէկն են, բայց կը գտնէ որ այդ դէպքերուն ցեղասպանութիւն ըլլալը թէ ոչ, պատմական ուսումնասիրութեան հարց է, եւ ո՛չ* օրէնքի»: *Թերթին թղթակիցն ալ դիտել կու տայ որ իր այդ դիրքը շատ երկդիմի է, երբ Տարֆուրի ներկայ կացութիւնը որակած է «ցեղասպանութիւն», հակառակ միջազգային հանրութեան վարանումին: Գալիֆորնիոյ ներկայացուցիչ՝ Ատամ Շիֆի յանձնած բանաձեւը 226 ներկայացուցիչներու գործակցութիւնը կը վայելէ (տե՛ս. «Յառաջ», Հոկտ. 4) եւ շատ հաւանական կը նկատուի, որ Ներկայացուցիչներու ժողովի Արտաքին յանձնախումբը վաւերացնէ զայն: Նման բանաձեւ մըն ալ շրջան կ'ընէ Ծերակոյտին մէջ: Թուրքիա, տարւոյն սկիզբէն ի վեր ճնշում բանեցուցած է Ուաշինկթընի վրայ, սպառնալով թէ կրնայ փակել Ինճիրլիքի անցքը (ուրկէ ամերիկեան զինամթերքը Իրաք եւ Աֆղանիստան կը փոխադրուի):*

*Ինչ կը վերաբերի Պուշի կառավարութեան, ան դիտել կու տայ որ ատենը չէ ջղայնացնելու իր Թուրք զինակիցը:* 2000*ին ալ, Պիլ Գլինթըն միջամտած էր չէզոքացնելու համար նման նախաձեռնութիւն մը:*

## ԹՈՒՐՔԻԱ

# ԲԱՆՏԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԳՐԱՔՆՆԱԾ Է «ԱԿՕՍ»Ի ՀԱՅԵՐԷՆ ԷՋԵՐԸ

*Թէքիրտաղի բանտը արգելափակուած երեք ընթերցողի «Ակօս»ի թիւերը հասած են առանց հայերէն էջերուն: Բանտարկեալ ընթերցողներէն մէկը տեղեակ պահած է թերթին տնօրէնութիւնը: Ան ըսած է թէ երբ առարկած են, բանտին կրթական խորհուրդը նիստ գումարած ու յայտնած է հետեւեալը. «Մեզի հասած բոլոր հրատարակութիւնները կը քննուին եւ հաստատութեան ապահովութեան չպատշաճողները կը տրամադրուին բանտարկեալներուն: "Ակօս" անուն թերթին 593 եւ 594րդ թիւերուն 18, 19 եւ 20րդ էջերը Թրքերէնէ տարբեր լեզու մը ըլլալուն եւ մեր խորհուրդին այդ լեզուն անծանօթ եւ այդ գրութիւններուն պարունակութիւնը անհասկնալի ըլլալուն պատճառներով միաձայնութեամբ որոշուեցաւ խնդրոյ առարկայ էջերը մկրատել եւ մնացածը տրամադրել բանտարկեալներուն»:*

# ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՏՈՐԱԾ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԷՔԵԱԹԸ

*Անգարա գրեթէ խուճապի վիճակի մը մէջ բազմապատկած է վերջին պահու իր ճիգերը, արգելք ըլլալու համար ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումին: Որպէս գերագոյն սպառնալիք, շահարկած էր Իրաքի պատերազմին առընչութեամբ Ուաշինկթընի տրամադրուած միջոցներուն ջնջումը. սակայն՝ այնպէս կը թուի որ այդ սպառնալիքը ակնկալուած ազդեցութիւնը չէ գործած ամերիկեան կողմին վրայ: ԱՄՆ–ու Անգարայի դեսպանը Ռ. Ուիլսըն ««Սի. Էն. Էն. Թիւրք» կայանէն պատասխանելով այդ մասին հարցումի մը, ըսած է.* «Մտահոգ ենք յարաբերութիւնների վատթարացումի հեռանկարէն. անշուշտ թրքական ղեկավարութիւնը ինք պիտի ընէ իր հաշիւները: Սակայն, հարկ է լաւ հաշուէ: Մեզի համար կարեւոր է Ինճիրլիքի զինուորական կայանէն Իրաքի մեր զօրաքաժիններուն եւ Իրաքի տրուած ոչ զինուորական նեցուկը: Այսուհանդերձ ես սապէս կը մտածեմ. եթէ Իրաքի կայունութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը Անգարայի համար եւս կարեւոր չըլլային, Թուրքիա այդ նեցուկը չէր տրամադրեր»:

*Վերջին պահու ճիգերուն մաս կը կազմէ նաեւ Թրքական դիւաններէ երեւան հանուած պատմական տուեալ մը: Այս մէկն ալ ուղղուած է հակահայ տրամադրութիւններ հրահրելով սիրաշահելու Հրէական կողմը որ ոչ արհամարհելի դեր ունի ամերիկեան կեցուածքին մէջ:*

*Ըսուածը այն է որ օսմանեան դիւաններ, փաստաթուղթեր ցոյց կու տան եղեր թէ* «հայկական հրոսակներ 1914 – 1919 տարիներուն մօտ 2 միլիոն մահմետական եւ հազարաւոր Հրեաներ կոտորած են»: *Տրուած են նաեւ հրեայ եւ Թուրք պրպտողներէ առնուած տեղեկութիւններ. Հայերը միշտ մրցակցութեան մէջ եղած են Հրեաներուն հետ, մինչեւ հարաւ–արեւելեան Անատոլուի յետին անկիւնները ակներեւ եղած է Հայերու թշնամութիւնը Հրեաներուն հանդէպ: Այդ է պատճառը որ այդ նոյն շրջանին մէջ Հրեայ գոյութիւն չունի, եւլն., եւլն.:*

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԵԼԺԻԱ ՄԵԿՆԱԾ

*Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութեամբ պատուիրակութիւն մը մեկնած է Պրիւսէլ. պատուիրակութեան կազմը բաղկացած է արտաքին գործերու, տնտեսութեան, առեւտուրի նախարարներէն, Նախագահի աշխատակազմի ղեկավարէն, Պելժիոյ դեսպան Վ. Չիտէճեանէ եւ Ազգային ժողովի Եւրոպական հարցերու յանձնաժողովի նախագահէն: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ կ'ունենար Ծերակոյտի եւ Խորհրդարանի նախագահներուն հետ, ապա Ռ. Քոչարեան ելոյթ կ'ունենայ Հայեւպելժ գործարար համաժողովին: Նախատեսուած էին տեսակցութիւններ ալ Եւրոպական Միութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, նաեւ պելժահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:*

# ՔԻՒՐՏ ԶԻՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ԶԷԶՈՔԱՑՄԱՆ ՆԻՒԹԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

*Անգարա ՓՔՔ–ի վերագրուած վերջին արարքէն, որ 15 զինուորի մահուան պատճառ եղաւ, մեծապէս վրդոված կը թուի: Նախարարներու խորհուրդը այդ հարցին մասին նիստ գումարած է, նախագահ Ա. Կիւլ, վարչապետ Թ. Էրտողան եւ Սպայակոյտի նախագահ զօր. Պիւյիւքանըթ յատուկ հանդիպում մը ունեցած են: Վարչապետին նախագահութեամբ ժողով մըն ալ գումարած էր Ահաբեկչութեան դէմ պայքարի բարձրագոյն խորհուրդը:*

*Ամէն բան մտածել կու տար որ Անգարա կը պատրաստուի ՓՔՔ–ի զինեալ խումբերը չէզոքացնելու գործողութեան ձեռնարկել Իրաքի մէջ: Իմաստալից կը նկատուէր փոխ վարչապետին հետեւեալ արտայայտութիւնը. «Հասած ենք հոն ուր խօսքը աւարտած է»: Պատասխանելով անդրսահմանեան միջամտութեան մը հաւանականութեան մասին հարցումին, նոյն պաշտօնատարը ըսած է թէ բարձրագոյն մակարդակի եւ ամէնէն պատասխանատու դիրքերու վրայ բոլոր կարելիութիւնները պիտի քննեն: «Ձեր ըսածը ներառեալ, ամէն միջոցի դիմելու վճռակամ է կառավարութիւնը: Այս հարցին մէջ քաղաքական կամքի տէր ենք» աւելցուցած է Չիչէք: Նման յայտարարութիւն մըն ալ կատարուած է Հանրապետութեան նախագահին մօտ տեղի ունեցած երրեակ հանդիպումէն ետք:*

*Այնպէս կ'երեւի որ Անգարա գտած է Իրաքի մէջ զինեալ գործողութեան ձեռնարկելու առիթը: Բան մը որուն տրամադրութիւնը զգալի էր երկար ատենէ ի վեր, կար նաեւ պատրաստութիւնը: Թէեւ Ուաշինկթըն կը յամառի ընդդիմանալ նման միջամտութեան մը:*

# «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶՈՐ ԻՍՐԱՅԵԼ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ»

*Այս օրերուն երբ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին օրակարգին առնուած հայկական բանաձեւին առընչութեամբ այնքան կը խօսուի ու կը գրուի Իսրայէլի մերժողական կեցուածքին, անկէ Անգարայի ակնկալութիւններուն, նաեւ Ուաշինկթընի վրայի տեսական ազդեցութեան մասին, ընդհանուր հոսանքին դէմ թիավարողի մը գրութիւնը լոյս տեսած է Պելժիոյ Հրեայ աշխարհական համայնքին «Ռըկար» պարբերաթերթին մէջ: Ստորագրողը կը կոչուի Նիքոլա Զոմէրցթայն:*

*Գրութիւնը ուշագրաւ է առաջին տողերէն.* «Պետութիւնները պաղարիւն ճիւաղներ են որոնք միայն շահեր կը ճանչնան, եւ անոնց սիրոյն կը դիմեն նոյնիսկ ամէնէն ապաբարոյական ամէն տեսակ միջոցի: Իսրայէլեան պետութիւնն ալ բացառութիւն չի կազմեր պողպատեայ այս օրէնքին զոր կը կիրարկէ Թուրքիոյ հետ սերտ յարաբերութիւններ հաստատելէն ի վեր»:

*Յետոյ յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ նոյն պետութեան Հայկական Ցեղասպանութիւնը պաշտօնապէս ճանչնալու յամառ մերժումին, լռութեան եւ Սփիւռքի իր գաղութներուն ուղղուած՝ Հրեաներու չառընչուած վիճարկումներու չմասնակցելու հրաւէրին: Այս կացութեան քով, կ'ըսէ, հրեայ աշխարհէն շատ ձայներ բարձրացած են ճանաչումին ի նպաստ, նոյնիսկ ԱՄՆ–ու մէջ, նոյնպէս Իսրայէլի:*

*Իսրայէլ ալ միւսներուն նման պետութիւն է, կը գրէ Զոմէրցթայն, բայց անոր ղեկավարները չեն դադրիր Ողջակէզին եւ իսրայէլեան պետութեան կապին վրայ ծանրանալէ: Այն աստիճան որ իսրայէլեան ինքնութիւնը այսօր եւս Ողջակէզով ձեւաւորուած է, ինչպէս՝ իսրայէլեան պետութիւնը հրեայ աշխարհին մէջ ընկալուած է որպէս պատասխան մը Ողջակէզի ընթացքին հրէական անզօրութեան: Նոյնիսկ Իսրայէլի Գերագոյն ատեանը շեշտած է այդ կէտը, ըսելով որ կարելի չէ իսրայէլեան պետութիւնը խզել իր արմատներէն որոնցմէ մէկն է Ողջակէզը եւ Իսրայէլը որակելով «Վերապրածներու պետութիւն»:*

*Այս անդրադարձները իրեն եզրակացնել կու տան թէ եթէ կայ երկիր մը որ կրնայ օգնել Հայերուն ճանչնալու իրենց ցեղասպանութիւնը, Իսրայէլն է: Մինչդեռ ան ժխտողական Թուրքիոյ կողքին, կը խուսափի ատիկա ընելէ: Սակայն, հարկ է ընտրել. կամ մէկդի ձգել իր խիղճը եւ զօրակցիլ Թուրք դաշնակիցին ժխտողական քարոզչութեան, կամ առանց վերապահութեան ստանձնել Ողջակէզէն վերապրածներու պետութեան դերը: Երկրորդ վարկածը կրնայ միայն մեծցնել Իսրայէլը:*

*Յօդուածը աւարտած է Իսրայէլի խորհրդարանի երեսփոխան Հայիմ Օրոնի յայտարարութեամբ.* «Իսրայէլ պարտի ճանչնալ պատմական այս եղելութիւնը. ան բարոյական պարտք մըն է Հայերու եւ մենք մեզի իսկ հանդէպ»:

# ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ Հոկտեմբեր 9ին Մոսկուա մեկնեցաւ, ուր երկօրեայ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ: Մեկնելէն առաջ, Ֆրանսայի նախագահը խոստացած է որ «անկեղծօրէն պիտի խօսի» ռուս իր պաշտօնակիցին հետ, ինչ որ ընտրապայքարի իր խոստումներէն մէկն էր: Ծանրօրէն քննադատած էր մարդկային իրաւանց կացութիւնը Ռուսաստանի մէջ, ի մասնաւորի Չէչէնիոյ, խոստանալով որ վերջ պիտի դնէ «ռէալփոլիթիք»ին: Լրագրողուհի Աննա Պո–*

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԱՐԴԱԼԷ ԵՏՔ «ՄԱՐԴԻԿ Եւ ԳԱՂԹԵՐ» ՀԱՆԴԷՍԸ

# ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Պետական նպաստը օրէնքով սահմանուած համակարգ մըն է, որմէ կ'օգտուին ոչ միայն Հայերը, այլեւ՝ գէթ Գալիֆորնիոյ պարագային, մեծ մասամբ Մեքսիքացիները եւ զանազան ազգութիւններու պատկանող քաղաքացիները, որոնք օրինական կարգավիճակով հաստատուած են Ամերիկա: Պետական նպաստ կը ստանան կարիքաւորներ, անոնք՝ որոնց ամսական կամ տարեկան եկամուտը օրէնքով սահմանուած գումարէն նուազ է. յատկապէս անոնք՝ որոնք զաւակ ունին մեծցնելու, ծերեր, անգործներ, վիրաւորներ, հիւանդ կամ անկարողութեան մատնուած անձեր:: Իբրեւ պետական նպաստ բաշխուած գումարները կը գոյանան աշխատաւորներու եկամուտի տուրքերու գանձումներէն: Այլ խօսքով, գէթ Հայերու պարագային, աշխատող եւ եկամուտի տուրք վճարող հայ քաղաքացիներէ գանձուած գումարներէն կ'օգտուին վերոյիշեալ պայմաններու մէջ գտնուող Հայեր: Եւ եթէ նկատի ունենանք Հայերու եւ Մեքսիքացիներու քանակի հսկայ տարբերութիւնը, կրնանք հաստատել թէ Հայերու վճարած եկամուտի տուրքերէն աւելի մեծ թիւով կ'օգտուին Մեքսիքացիները, քան՝ Հայերը, որոնք ժամանակ մը ետք գործ գտնելով եւ բարելաւելով իրենց ապրուստը եւ եկամուտը, դուրս կ'ելլեն նպաստընկալի վիճակէն եւ բաց ճակատով կը շարունակեն իրենց աշխատանքով ապահովել իրենց ապրուստը, մինչ Մեքսիքացիներ եւ ուրիշներ աճպարարութեամբ կը շարունակեն չարաշահել համակարգը եւ օգտուիլ նպաստէն: Այնպէս որ Հայերը ծրիակերութեամբ ամբաստանող հայաստանցի վաճառականին արտայայտութիւնը անընդունելի է: Այլ հարց է թէ Կլէնտէյլ հաստատուած նոյն այդ Հայաստանցին ի՛նչպէս դարձած է վաճառական եւ ինքզինքին թոյլ կու տայ նման մեկնաբանութիւն կատարել:

Ի դէպ, Հոլիվուտի մէջ կ'ապրին նաեւ բազմաթիւ հայ բժիշկներ, փաստաբաններ, առեւտրականներ, վաճառականներ, որոնք կը վարեն բարեկեցիկ կեանք մը եւ մեծ նպաստ կը բերեն քաղաքին տնտեսական զարգացման: Իսկ ինչ կը վերաբերի Կլէնտէյլի բլուրներուն վրայ կամ Պէվըրլի Հիլզի մէջ ապրող Հայերու եւ Հոլիվուտի յարկաբաժիններու մէջ բազմամարդ բնակութիւն հաստատած Հայերու միջեւ տարբերութեան մը չնշտումին, երեւոյթը անպայման պէտք չէ բացատրել հարուստի եւ աղքատի դասակարգումով: Ինչպէս հեղինակն ալ կ'անդրադառնայ այս երեւոյթին (էջ 111), Լոս Անճըլըսի շրջանին մէջ հայ ընտանիքներու տեղափոխութիւնը կամ բնակութիւնը այս կամ այն քաղաք, կախեալ է ընդհանրապէս աշխատանքի վայրէն եւ երախաներու յաճախելիք դպրոցավայրէն:

Հեղինակը անդրադառնալով Հայերու յաճախակի տեղափոխութիւններուն եւ 1960ական թուականներէն առաջ եւ ետք կառուցուած եկեղեցիներուն, կը յիշատակէ 5 անուններ (էջ 112), մինչդեռ Լոս Անճըլըսի շրջանին մէջ կան ինծի ծանօթ 17 հայկական եկեղեցիներ:

Սարա Մեքճեան Լոս Անճըլըսի մէջ ապրող Հայերը կը բաժնէ երկու խումբերու. անոնք՝ որ Սփիւռքի զանազան երկիրներէ եկած են 1970ական եւ 1980ական թուականներուն, եւ անոնք՝ որ նախկին խորհ. Հայաստանէն եկած են, Հայաստանի անկախացումէն (1991) ետք: Մշակութային եւ ինքնութեան բազմաթիւ ազդակներ կը բաժնեն իրարմէ այս երկու ենթախումբերը, կ'ըսէ հեղինակը, աւելցնելով. «Հայերէն լեզուն երկակի է, մէկը՝ արեւմտեան բարբառ, խօսուած յատկապէս Եւրոպայի, Լիբանանի, Թուրքիոյ, Պարսկաստանի (ընդգծումը ինծմէ – Հ.Ա.) մէջ, միւսը՝ արեւելեան բարբառ, գործածուած գլխաւորաբար նախկին խորհրդային Հայաստանի մէջ» (էջ 114): Հոս չհասկցայ թէ ինչու արեւմտահայերէն բարբառը Պարսկաստանի Հայերու խօսակցական լեզուն դարձուած է. արդեօ՞ք Իրան եւ Իրաք անուններու շփոթութիւն է…

Միւս կողմէ, հեղինակը կը նշէ թէ հայ առաքելական եկեղեցին բաժնուած է երկու ճիւղերու, երկու կաթողիկոսութիւններու, աւելցնելով որ բոլոր եկեղեցիները, ըստ իրենց յարումին այս կամ այն կաթողիկոսութեան, չեն յաճախուած նոյն բնակչութենէն: Այսպէս, Կլէնտէյլի Հայերը՝ առաւելաբար Պարսկաստանէն եւ Լիբանանէն եկած (նաեւ շատ մը Հայաստանցիներ – Հ.Ա.), կը յաճախեն Ս. Աստուածածին եկեղեցին, կապուած Կիլիկիոյ Աթոռին, իսկ նախկին խորհ. Հայաստանէն եկած Հայերը կը յաճախեն «փոքրիկ Հայաստան»ի Ս. Կարապետ եկեղեցին, քանի որ ան կախեալ է Հայաստանի Աթոռէն (էջ 115):

Նախ պէտք է ճշդել որ «փոքրիկ Հայաստան»ի Ալեքսանդրիա փողոցին վրայ գտնուող Ս. Կարապետ եկեղեցին կապուած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան. հեղինակը կը շփոթէ Հոլիվուտի Վայն փողոցին վրայ գտնուող Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցւոյ հետ, որ կապուած է Էջմիածնի կաթողիկոսութեան:

Հոս անհրաժեշտ է ճշդել նաեւ թէ «մեր եկեղեցին» – «ձեր եկեղեցին»ի հասկացողութիւնը կը պատկանի անցեալին: Լոս Անճըլըսի հայութիւնը ազատօրէն կը յաճախէ իր ուզած եկեղեցին, ո՛ր կաթողիկոսութեան ալ պատկանի ան: Ճշմարիտ հաւատացեալին համար տարբերութիւն չի ներկայացներ եկեղեցւոյ այս կամ այն Աթոռին պատկանելիութիւնը: Ան կը յաճախէ այն եկեղեցին, որ նախընտրաբար իր բնակավայրին մօտ է կամ պատարագի գեղեցիկ երգեցողութիւն ունի եւ հոգեշահ քարոզիչ: Իսկ թէ եկեղեցիները լեցուն կ'ըլլան այն Կիրակի օրերը, երբ հոգեհանգստեան արարողութիւններ կան, այդ ալ ուրիշ հարց է եւ կաթողիկոսութիւններու պատկանելիութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի:

Հեղինակը կը շօշափէ նաեւ ներհամայնքային բախումներու հարցը, այլ խօսքով՝ Հայաստանցիներու եւ Միջին Արեւելքէն եկած Հայերու միջեւ գոյութիւն ունեցող աներեւոյթ սահմաններու բաժանումը, որ հետեւանք է մշակոյթներու եւ ապրուած միջավայրերու տարբերութեան: Այս բաժանումը, անշուշտ, չի վերաբերիր միայն Հայաստանցիներու եւ Միջին Արեւելքի Հայերու: Կան նաեւ տարբերութիւններ Միջին Արեւելքի տարբեր երկիրներէ եկած հայերու մշակոյթներու և մտածելակերպերու մէջ: Այսպէս, պարսկահայը չի հաներ լիբանահայը, իրաքահայը՝ սուրիահայը, լիբանանահայը՝ Հայաստանցին եւայլն: Իբրեւ հաւաքականութիւն, բոլորը թէեւ կը գործակցին իրարու հետ, սակայն, անհատական գետնի վրայ երբեմն առկայ է մշակոյթներու բախումը:

Սարա Մեքճեան իր հետազօտութեան մէջ ծանրացած է առաւելաբար Հայաստանցիներու եւ Սփիւռքի զանազան շրջաններէն Լոս Անճըլըս հաստատուած Հայերու ինքնութեան հարցերուն վրայ: Փափաքելի պիտի ըլլար որ իր կարկինը լայնցնելով, ան անդրադառնար նաեւ առանձնաբար պարսկահայերու, իրաքահայերու, լիբանանահայերու և սուրիահայերու ինքնութեան, ընկերային եւ համայնքային կազմակերպչական հարցերուն և կեանքին, փոխանակ քննութեան առարկայ դարձնելու միայն եկեղեցական, հարուստի–աղքատի, Հայաստանցիի – ոչ Հայաստանցիի վերաբերող երեւոյթները:

Փափաքելի պիտի ըլլար նաեւ ինքնութեան պահպանման քննարկումը կատարել հայկական վարժարաններու, ինչպէս նաեւ հայկական զանազան կազմակերպութիւններու գործունէութեանց ընդմէջէն: Վերջին հաշուով, հեղինակին հետազօտութեան նպատակներէն գլխաւորը եղած է, ինչպէս ի՛նք կը նշէ, ցոյց տալ Լոս Անճըլըսի բազմացեղային խճանկարին մէջ Հայերու գրաւած տեղը: Այդ մէկը՝ բացակայ է:

# ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋՏԵՂ…

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԵԿԱՐԵԱՆ

Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը յետաձգուած է Հոկտ. 23ին, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ ժամանակ շահիլ է նպատակը, որպէսզի հակադիր կողմերը լուծեն երկրին փրկութեան առընչուած ամենալուրջ հարցերը:

Առնուազն երեք տարիէ ի վեր Լիբանան կ'ապրի լարուած ու անորոշ մթնոլորտի մը մէջ: Վարչապետ Հարիրիի սպանութենէն երեք տարի ետք հակադիր կողմերու միջեւ միջոցը կը խորանայ, ցաւ պատճառելով Լիբանանցիներու: Հետաքրքրական է նկատել թէ ինչպէ՛ս օտար տէրութիւններ (ԱՄՆ, Սուրիա, Իսրայէլ, Պարսկաստան, Ֆրանսա, եւլն.) կրցած են ու կը շարունակեն ազդել հիմնական որոշումներու:

Պատերազմէն ետք լիբանանեան իշխանութիւնները փորձեցին թէեւ համաշխարհային չափանիշերով անկախ ու արդիական պետութիւն մը հիմնել, սակայն արդիւնքը եղաւ լարուած վիճակը, կոյր բռնութիւնը, անապահովութիւնը եւ ապագայի նկատմամբ անորոշութիւնը. բաներ որոնք այլեւս անբաժան մասը կը կազմեն լիբանանցիին առօրեային:

Այս կացութեան մէջ հայ համայնքը նշելի դեր կատարեց անցեալ ամառ, աշխոյժ մասնակցութեամբ Մեթնի (Պէյրութի արեւելեան շրջան) մասնակի ընտրութեան ընթացքին: Ոմանց զարմանք պատճառեց տեսնել թէ ինչպէ՛ս ՀՅԴ–ն համախոհ եղաւ Միշէլ Աունի գլխաւորած Ազգային ազատ հոսանքին: Քաղաքական այս զարգացումով փոփոխութեան կ'ենթարկուէր պատերազմէն ի վեր հայութեան պահած դրական չէզոքութեան դիրքը:

Ինչպէս գրեթէ բոլոր քաղաքացիները, լիբանահայերն ալ հետեւեցան իրենց կուսակցութիւններու որդեգրած գիծին. այսպէս, ՍԴՀԿ եւ ՌԱԿ նախընտրեցին նեցուկ ըլլալ Արեւմուտքին յարած երկրին ներկայի ղեկավարութեան: Այսպէս, հայ համայնքը որոշած կը թուէր համակերպելու եւ մասնակցելու ներքաղաքական խաղին, թերեւս առանց խորապէս մտածելու թէ ինչ հետեւանքներով կրնար դուրս գալ ներկայի տագնապէն:

Հետաքրքրական էր տեսնել հանրային կարծիքին հակազդեցութիւնը երբ ՀՅԴ երեսփոխան Յակոբ Բագրատունի մաքուր արաբերէնով հրապարակեց իր կուսակցութեան քաղաքական կեցուածքը: Մոռցուեցաւ որ ան Մեթնի դէպքերէն առաջ գաղութի կեանքէն հեռու մնացածներուն անծանօթ դէմք էր: Քանի մը օր բաւեց որ ան հանրածանօթ մէկը դառնայ, յատկապէս մամուլի էջերէն:

ՀՅԴ–ի որոշումը փաղանգաւորներու կողմէ շուտով համարուեցաւ գրեթէ պատերազմի յայտարարութիւն. իրենց ղեկավար, նախկին նախագահ Ա. Ժըմայէլ զայրոյթ արտայայտեց հայ համայնքին հանդէպ, զոր նկատեց 418 ձայնի տարբերութեամբ կրած պարտութեան յանցաւորը: Ուղղակի դատապարտեց ՀՅԴ–ն, նոյնիսկ վիրաւորական արտայայտութիւններով:

Լարուած վիճակը շեշտուեցաւ երբ ՀՅԴ–ի հակառակորդները անդրադարձան որ Հայերը կը լքեն աւանդական իրենց չէզոքութիւնը եւ սկսաւ հակահայ արշաւ մը մամուլի մէջ (Լ'Օրիան լը Ժուր, Ալ Մուսթաքպալ, Ան Նահար, եւլն): Այս խումբէն Ֆրանսական Ռըվիւ տիւ Լիպան շաբաթաթերթը (Օգ. 18) կը դատապարտէր այն Հայերը ո–

# ԱՅՆՃԱ՛Ր...

Այնճա՛ր... ինչ գեղեցիկ գիւղ, ինչ գեղեցիկ ծննդավայր:

Իրականութեան մէջ տարածքային իմաստով շատ փոքր, բայց ինծի համար շատ մեծ ու խոր նշանակութիւն ունեցող գիւղ մըն է Այնճարը:

Այո՛, հրաշալի տեղ, որովհետեւ ամէն մէկ անկիւնի մէջ կը տեսնեմ աշխատանքն ու քրտինքը իմ նախահայրերուն ՝կը տեսնեմ անոնց յոգնած ու պայքարած ձեռքերուն արդիւնքը, որ ամէն մէկ խոչընդոտի աղջեւ անկարելին կարելի ըրած ու փորձած է կերտել նոր Մուսա Լեռ մը, փորձած է փոխանցել այն բոլոր սովորութիւններն ու աւանդութիւնները եւ ահա այսօր երկար տարիներ ետք կրցած է զարգացնել այն վայրը, որ ժամանակին եղած էր փշոտ անապատ մը...

Այնճարը ինծի կը յիշեցնէ կամքը այն մայրիկներուն ու պապիկներուն, որոնք քարէն հաց պատրաստեցին, կտաւներով եւ թիթեղներով եկեղեցի ու վարժարան հիմնեցին՝ այդ բոլորին ընդմէջէն ինծի թելադրելով այն, որ կեանքի մէջ չկայ անկարելի:

Ու ես այսօր կու գամ իր երախտագիտութիւնս յայտնելու իմ նախնիներուս, եւ կ'ուզեմ ըսել, ինչո՛ւ չէ բարձրաձայն պոռալ, որ ես հըպարտ եմ, շատ հպարտ Մուսա Լեռցի ըլլալուս համար, շատ հպարտ այնճարցի ըլլալուս համար ու այս ուրախ առիթով կու գամ ըսելու, որ իմ կամքս ալ աւելի կը զօրանայ եւ ես ամենայն պատրաստակամութեամբ կ'ուզեմ շարունակել անոնց գործը եւ ինչու չէ աւելի զարգացնել իմ դրախտ Այնճարս, իմ փոքրիկ Մուսա Լեռս եւ իմ փոքրիկ Հայաստանս...

ԾԱՂԻԿ ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

«Ազդակ»

# ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԳԻՒՂԱԿԸ

Նախագահ Ն. Սարքոզիի ընտրութեամբ ծայր առած խանդավառութեան մէջ ֆրանսական գիւղակի մը ընդդիմադիր կեցուածքը ուշադրութիւնը գրաւած է բրիտանական մամուլին: «Ինտիփէնտընթ» 370 հոգինոց այդ անկիւնը կատարեալ բացառութիւն կը նկատէ:

Սաննա կոչուած այդ գիւղակին բնակիչները որոշած են որ իրենց փոքրիկ քաղաքապետարանին մէջ նոր նախագահին դիմանկարը պիտի չկախուի: Քաղաքապետը բացատրած է թէ այդ որոշումը քաղաքական բնոյթով չէ, այլ՝ ժողովրդավարական ըմբոստութիւն: Անոնք չեն սիրած Ն. Սարքոզիի ղեկավարութեան ոճը, ամէն վիճարկումի միջամտութիւնը, ամէն բան իր ձեռքը կեդրոնացնելու հակումը, որպէս թէ վարչապետ ու կառավարութիւն գոյութիւն չունենային: «Մենք ուրիշ ժողովրդավարութեան մը կը դաւանինք· աւելի հարազատ ժողովրդավարութեան» կ'ըսէ քաղաքապետը: Դիմանկարին մերժումը որոշուած է չորս դէմ, հինգ թեր ձայնով: Ճիշդ է որ նոր նախագահի մը դիմանկարը կը նուիրուի երկրին բոլոր քաղաքապետարաններուն, բայց այս վերջինները այդ «նուէր»ը ընդունելու պարտադրող օրէնք չկայ:

Սաննա կը գտնուի Դրէօզի շրջանին մէջ որ չնչահեղձ ըլլալու մօտ է: Երկրին հարցախոյզերով տրուած ընդհանուր պատկերէն այդ գիւղակին անջատումը 81 տարեկան թոշակառու մը հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ. «Նախագահը այսօր մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, բայց հինգ տարի ետք թերեւս կացութիւնը փոխուած կ'ըլլայ: Բախտին անիւը թերեւս տարբեր ձեւով կը թաւալի, յատկապէս Սաննայի շնորհիւ: Մեր ընթացքը ապստամբութեան մը սկիզբ կրնայ նշել, ո՛չ Սարքոզիի ծրագրին դէմ, այլ որպէս բողոք անոր եսակեդրոնութեան եւ ինքնակալական ոճին»:

Քաղաքապետը ձախակողմեան մէկն է, եւ շրջանը ընտրութեան բ. փուլին քուէարկած է ի նպաստ Ս. Ռուայալի: Անկէ ի վեր կը պահպանեն նախագահ Շիրաքի դիմանկարը ու վճռակամ են ընդդիմութիւն արտայայտելու Սարքոզիի կայսերական ձեւերուն:

ՔԱՂՀԱՆ

---

րոնք սուրիացի ըլլալով լիբանանեան հպատակութիւն առին, իբրեւ թէ օտար պետութիւններու շահերուն ծառայելու նպատակով: Հակահայ մօտեցումով ուրիշ յօդուածներ ալ լոյս տեսան նոյն թերթին մէջ որ յարած է Փաղանգաւորներու հոսանքին:

Նոյն թերթին մէջ լոյս տեսաւ նաեւ հետաքրքրական հարցազրոյց մը Յ. Բագրատունիի հետ, մեթնի դէպքերէն շաբաթ մը ետք: Անոր մականունը վերածուած էր «Բագրատունեան»ի, ինչպէս ճշդեցին՝ որպէսզի ընթերցողները զինք չշփոթեն Փաղանգաւոր կուսակցութեան փոխ քարտուղար, հայկական ծագումի տէր Քարիմ Բագրատունիի հետ: Հարցազրոյցին յայտնի նպատակն էր մէկդի ձգել այն նախապաշարումը որ ՀՅԴ անուղղակի դաշնակցելով Հեզպոլլայի հետ, դաւաճանեց քրիստոնեաներու դատին: Յ. Բագրատունի դիւանագիտութեամբ պաշտպանեց իրենց դիրքը, ինչպէս համայն լիբանահայութեան դատը որպէս քրիստոնեայ համայնք, որպէս Լիբանան հայրենիքի հաւատարիմ քաղաքացի:

Եզրակացութիւնը այն է որ Լիբանանի հայութիւնը աւանդական ու նոր կուսակցութիւններով, կաթողիկոսութեամբ կը դիմագրաւէ լուրջ տագնապ մը. ան ոչ միայն քաղաքական ու տնտեսական է, այլեւ բարոյական ու մշակութային երեսակներ ունի. վերջերս ձուլումի երեւոյթը թափ առած է մայրիներու երկրին մէջ: Գլխաւոր պատճառներէն է քաղաքացիական ամուսնութիւնը արտօնող օրէնքը, որ դիւրացուցած է այլ համայնքէ մէկուն հետ ամուսնանալ:

Ինչ որ նախապէս աներեւակայելի էր, դարձած է իրականութիւն. հայերէնը կը նահանջէ ու խառն ամուսնութիւնները կ'աւելնան:

Իսկապէս, դժուար կը թուի լաւատես ըլլալ այս գաղութին համար որ արդիւնաւէտ իր տարբերէն կարեւոր տոկոս մըն ալ կորսնցուց գաղթի շարժումով: Չունենալով հազար դարման, ամէնէն ազդեցիկը կ'երեւի կրթութեան մարզը ամրացնել, որպէսզի արմատական լուծում բերուի ազգային գիտակցութեան պահպանումի հարցին:

Տ. Ե.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹՕՋԱԽԸ ԺԵ. – ԺԷ. ԴԱՐԵՐ

ԱԼՊԷՐ ԽԱՌԱՏԵԱՆ

Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, հրատարակութիւն Երեւանի համալսարանի, Երեւան 2007

---

**ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ**

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Եւ Հայվազովսկում, ինչպէս եւ շատ-շատերին, թւում թէ «Կոլխիդայի» տախտակամածին կանգնած է ինքը՝ պոէտը եւ հանդիսաւոր արտասանում է.

Կեանքում մենք տարբեր ճամբով
գնացինք. հանգստի գրկում
Հազիւ, դու հազիւ ծաղկեցիր,
եւ քո ներոս հօր հետքերով,
Նետերի ամպի ներքոյ թշնամու,
արիւնոտ դաշտում,
Ընտրեալ մանուկ, գնացիր
եւ դու հպարտ թռիչքով:
Ինչպէս քաղցր գոհ, ինչպէս յոյսերի
մի ծաղիկ շիտակ,
Քեզ փայփայեց նա՝ քո հայրենիքը
գուրգուրանքով լի:

Այնպէ՜ս արտասովոր էր ամէն ինչ: Հայվազովսկու սիրտը ուժեղ տրոփում էր: Ռաեւսկին հանեց ակնոցն ու բոլորովին անյարմար չզգալով, սրբեց աչքերը, իսկ երբ Լեւ Սերգէեւիչը խորին յուզմունքով կարդաց վերջին տողերը՝

...Ունեցայ քաղցր սփոփանք շուտով՝
Ի խնդութիւն իմ բարեկամների:

Երիտասարդները նետուեցին նրա վըրայ ու սկսեցին համբոյրներ տեղալ:

Այդ գիշեր, երբ բոլորը ցրուեցին, Հայվազովսկին մինչեւ լուսաբաց մնաց տախտակամածին: Նա դեռ երիտասարդ էր, հազիւ երկու տասնեակ տարի ունէր իր յետեւում, բայց այդ րոպէին նրա յիշողութեան մէջ վերականգնւում էին իր բազմաթիւ երջանիկ հանդիպումներն արտասովոր մարդկանց հետ, որոնք հարըստացրել էին նրա կեանքն ու լուսաւորել այն ճանապարհը որին գինուորագրուել էր: Խորին երախտագիտութեամբ լցուած այդ մարդկանց նկատմամբ, նա յատկապէս ուրախ էր, որ կեանքն իր համար նոր էր սկսւում եւ առաջիկայում շատ ու շատ այսպիսի արտասովոր հանդիպումներ կարող էր ունենալ:

Երրորդ օրը «Կոլխիդան» մօտեցաւ լեռնային գետակ Պսեզուապէի գետաբերանին: Այստեղ, Սուբաշի հովտում էլ պէտք է դեսանտ իջեցուէր: Տասնհինգ նաւից բաղկացած Սեւծովեան էսկադրան արդէն վաղուց սպասում էր Ռաեւսկու ժամանելուն:

Շատ չանցած, Ռաեւսկին տեղափոխուեց ֆլագմանային «Սիլիստրիա» նաւը: Գեներալին ուղեկցող անձանց մէջ էր նաեւ Հայվազովսկին: Սեւծովեան առափնեայ գծի պետ Ռաեւսկուն դիմաւորեց նաւատորմի գլխաւոր հրամանատար, փոխծովակալ Միխայիլ Պետրովիչ Լազարեւը:

Երբ Լազարեւը Ռաեւսկուն տարաւ իր նաւասենեակը, մի երիտասարդ սպայ մօտեցաւ Հայվազովսկուն եւ ամուր գըրկեց նրան: Ֆրիդերիքսն էր, այն լեյտենանտը, որի հետ Հայվազովսկին ծանօթացել էր Ֆիննական ծոցում նաւարկելու ժամանակ: Նա Հայվազովսկուն ծանօթացրեց մի քանի ուրիշ սպաների հետ եւս ու տարաւ «Սիլիստրիա»ն ցոյց տալու: Սպա յիշեց, թէ ինչպէս Բալթիկանի վրայ նաւարկելիս պատանի Հայվազովսկին կարճ ժամանակում այնպէս իւրացրեց ծովային գիտութիւնը, որ նըրան «ծովագայլ» անուանեցին:

Մի ժամ անց Ռաեւսկին Լազարեւի հետ նորից յայտնուեց տախտակամածին: Նիկոլայ Նիկոլայեւիչը հիանալի տրամադրութեան մէջ էր: Առաջին դեսանտի նախապատրաստման վերաբերեալ Լազարեւի սուած տեղեկութիւնները վստահութիւն էին ներշնչում կռուի բարեյաջող աւարտի մասին: Նկատելով ջահել սպաներով շրջապատուած Հայվազովսկուն, Ռաեւսկին կանչեց նրան, ծանօթացրեց Լազարեւի, «Սիլիստրիա»յի նաւապետ Պաւէլ Ստեպանովիչ Նախիմովի, Վլադիմիր Ալեքսէեւիչ Կոռնիլովի եւ ուրիշ սպաների հետ: Այդ օրը Հայվազովսկին ուշ վերադարձաւ «Կոլխիդա»: Ֆրիդերիքսից բացի «Սիլիստրիա»յում ուրիշ շատ սպաներ կային Բալթիկայից. նրանք ուրախութեամբ իրենց խմբի մէջ ընդունեցին երիտասարդ նկարչին եւ երկար ժամանակ չէին ուզում բաց թողնել նրան:

Յաջորդ օրը փոխծովակալ Լազարեւը այցելեց Ռաեւսկուն: Շատ չանցած Հայվազովսկուն կանչեցին նաւապետի սենեակը: «Սիլիստրիա»յի սպաներն արդէն հասցրել էին Լազարեւին պատմել տաղանդաւոր ծովանկարչի, ամենաբարդ ու արագընթաց նաւերի կառուցուածքին հասու լինելու նրա արտակարգ ընդունակութեան մասին:

Բոլորի ներկայութեամբ Լազարեւը նըկարչին հրաւիրեց անցնել ֆլագմանեան նաւի վրայ, ուրեղ նրան սպասում էին Բալթիկան նաւատորմի հին ընկերները: Հայվազովսկին նոյնիսկ չփոթուեց այդ մեծ պատուից: Ռուսական նաւատորմի հերոս, ինքը՝ փոխծովակալ Լազարեւը իրեն հրաւիրում էր իր «Սիլիստրիա» նաւի վրայ: Բուռն շնորհակալութեամբ լցուած, նա քիչ էր մնում երախտագիտութեան ջերմ խօսքեր ասէր նըրան: Բայց կողքին նստած էր Ռաեւսկին, նեղացած ու յօնքերը կիտած: Եւ հասկացաւ, որ հրաւէրն ընդունելով անտեղի վիրաւորած կը լինէր Նիկոլայ Նիկոլայեւիչին: Դրութիւնը նուրբ էր: Իսկ Լազարեւն իր գործ, խաղաղ աչքերով ուշադիր հետեւում էր երիտասարդ նըկարչի դէմքի արտայայտութեանը, որը տանջւում էր ֆլագմանեան գծանաւի վըրայ ընկնելու անզուսպ ցանկութիւնից եւ իր նկատմամբ այնքան ուշադիր Ռաեւսկուն որեւէ վիրաւորանք հասցնելու երկիւղից:

Լազարեւը ակներեւօրէն աշխուժացել էր. հետաքրքիր է. ինչպիսի դիրք կըբռնէր երիտասարդ նկարիչը, որին բալթիականները «ծովագայլ» մականունն էին տուել: «Սիլիստրիա»յի սպաները այդ մասին նոյնպէս հասցրել էին ասել նըրան: Շուրթերի վրայ թրթռաց բարի ժպիտը: Ծովակալին դուր եկաւ երիտասարդի հոգում տեղի ունեցող պայքարը, դա խօսում էր նրա ազնուութեան ու նրբանկատութեան մասին:

(Շար. 87)

## Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

### Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
*Պատարագ և ճաշ:*

### «ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS
organise

### UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

# arménie mon amie

## AGENDA

**ARLES**
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

## CONFERENCE

**LE**
**Centre Culturel SAINT MESROB**
**à PARIS**
reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**GREGOIRE DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**
**Mercredi 17 octobre à 20h45**
Dédicace et vente de l'ouvrage
au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge
Entrée libre — Cocktail

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 13
ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝
Մեսրովբայ, Եղիշէի,
Մովսէսի Քերթողին,
Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն
եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:
Տօն ազգային եւ եկեղեցական
ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց
եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:
*Գիշերային եւ Առաւօտեան Հանդիսաւոր Ժամերգութեամբ:*
*Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:*
*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:*

**Le**
**Centre Culturel Saint-Mesrob**
à Paris
expose
**les tableaux du peintre**
**AKELIAN**
**du 11 au 21 octobre**
**Vernissage : Vendredi 12 octobre**
à partir de 18h30
horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro :
Cardinal Lemoine / Monge
Entrée libre — Cocktail

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

présente
Sous le haut patronage
de son excellence
**M. E. NALBANDIAN,**
*Ambassadeur d'Arménie en France*
LE QUINTETTE « **C A D E N C E** »
piano — violon — guitare —
accordéon — contrebasse.
Au programme :
**Sayat Nova — Komitas — Zarifian — Khatchatrian — Vivaldi — Gershwin — Piazzola . . .**
**Samedi 13 octobre à 20h30**
Salle Cortot
78 rue Cardinet — 75017 Paris
(Métro : Malesherbes)
Soirée organisée avec le soutien de l'Association DAR
Réservation : 06 14 74 92 97
01 48 87 00 95
06 64 91 51 74.



# CHENE

**RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES 1er ET 2 DECEMBRE**
pour la
GRANDE BRADERIE DE NOEL DE CHENE FRANCE

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

### SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne, **la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet** par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN**, Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris), 12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre** en téléphonant au : 04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

### MARSEILLE

Section **«Sossé Mayrig»** La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :

— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

□

### Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

(Շար. Ա. էջէն)

ընտրողական ապանութեան տարեկիցն ալ առիթ է որ խոստումը յարգէ, թէեւ Էլիզէի բանբերը ճշդած է՝ «Նախագահը համոզուած է որ պէտք է հասկնալ Թուրքիան, նախքան զայն դատելը»:

ՄԱՔՈՆԻ մէջ, Հոկտ. 8ին, Նիքոլա Սարքոզի ելոյթ ունենալով յայտարարեց թէ Է.Ա.Տէ.ԽՍ.ի քննութիւնը (Նախապէս ծախուած բաժնեթուղթերու հարցը, ուրկէ օգտուած են Լակառտէր եւ գերմանական Տէմլէրը), «պէտք է կատարուի մինչեւ ծայրը»: Այս ելոյթը կ'ունենար Մեթսօ Միներալս գործատան աշխատաւորներուն առջեւ, երբ կ'անդրադառնար մասնաւորաբար աշխատանքի: Վստահեցուց որ ինք ալ մինչեւ ծայրը պիտի հետեւի քննութեան՝ տեղեկանալու համար թէ որո՞նք են Պետութեան պատասխանատուութիւնները այդ շրջանին: Յանցաւորները պէտք է պատժուին:

ԹԵՀՐԱՆԻ համալսարանը մօտ 100 ուսանողներ բողոք բարձրացուցած են նախագահ Ահմատինէժատի դէմ, որ եկած էր ելոյթ ունենալու: Ուսանողները պահանջած են իրենց ընկերներէն երեքին ազատ արձակումը: Անոնք Մայիսէն ի վեր բանտարկուած են որովհետեւ թերթեր հրատարակած էին որոնք նախատական նկատուած են մահմետական կրօնքին համար: Բողոքը խռովարար ընոյթ առած է, երբ նախագահը կը ժամանէր եւ ոստիկաններ համախմբուած են մուտքին, արգելք հանդիսանալու համար որ ուսանողները մտնեն: Բախումներ պատահած են:

ՉԵՉԷՆԻՈՅ մէջ, չորս ռուս ոստիկաններ սպաննուած են, տասը ուրիշներ ալ վիրաւորուած են իրենց դէմ պատրաստուած ծուղակ մը ինալով: Ոստիկանները ղրկուած էին ամրապնդելու համար վտանգուած գօտին:

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազմակերպութեամբ ... Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝

ԹԱԼԻՆ-ի

համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թորոսեան» սրահը:

Կանխաւ ապահովել տեղերը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·804 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21·804

## ԱՄՆ

## ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌՈՐԴ ՄՆԱՑԱԾ

Ցեղասպանութեան ճանաչումի թիւ 106 բանաձեւին Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին կողմէ Հոկտ. 10ի քուէարկութեան նախօրեակին վերջին զարգացումներն էին Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա. Կիւլի Ճ. Պուշի ղրկած վերջին պահու նամակը, Սպայակոյտի նախագահ զօր. Պիւյիւքանըթի եւ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճանի ամերիկացի իրենց պաշտօնակիցներուն յղած գրութիւնները. նաեւ Թուրքիոյ Հրեայ համայնքին կողմէ «Ուաշինկթըն Փոսթ» եւ «Ուաշինկթըն Թայմզ» թերթերուն տրուած յայտարարութիւնները :

Ա. Կիւլ կրկնելով երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն վատթարացումի հեռանկարը եւ թրքական զինամթերքին ծանօթ պարտնակութիւնը, գրած է թէ «բանաձեւին խոչընդոտումին ուղղութեամբ Ճ. Պուշի անձնական միջամտութիւնը»» կ՚ակնկալէն :

Նոյնիմաստ գրութիւններով Պիւյիւքանըթ դիմած է ԱՄՆ–ու Սպայակոյտի նախագահ զօր. Մ. Միւլընի, Ա. Պապաճան՝ Գ. Ռայսի, իսկ պաշտպանութեան Թուրք նախարարը ԱՄՆ–ու իր պաշտօնակիցին :

Թուրքիոյ Հրեայ համայնքն ալ ամենայն ջանասիրութեամբ լծուած է ժխտողական այս պայքարին : Վերոնշեալ երկու ամերիկեան թերթերուն տրուած յայտարարութեամբ կ՚ըսուի թէ Ա. Աշխարհամարտին ընթացքին Հայերու պատահածները ողբերգութիւն էին, թէ գանոնք ցեղասպանութիւն որակելու հարցը կը պատկանի պատմաբաններու, թէ բանաձեւին վաւերացումը պիտի վնասէ թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւններուն, եւլն. :

Տեղին է նշել թէ ներկայի՛ բանաձեւը կարեւոր կէտերով կը տարբերի նոյն ժողովին ներկայացուած նախորդներէն (1975 եւ 1984). աւելի համապարփակ է եւ պատմական – իրաւական աւելի մանրամասն տուեալներով պատրաստըւած :

Հիմնական կէտերն են հետեւեալները.–

– Հայկական Ցեղասպանութիւնը գործուած է 1915 – 1923 տարիներուն, Օսմանեան կայսրութեան կողմէ,

– Ցեղասպանութեան ընթացքին 2 միլիոն հայ տարագրուեցաւ. անոնցմէ 1,5 միլիոնը սպաննուեցան,

– Ցեղասպանութիւնը վերջակէտը եղաւ պատմական իրենց հայրենիքին վրայ Հայերու 2·500 տարուան պատմութեան,

– Ա. Աշխարհամարտի աւարտին Ցեղասպանութեան պատասխանատուները, որոնց կարգին էին Էնվէր ու Թալաթ փաշաները, մահուան դատապարտուեցան, բայց պատիժները չգործադրուեցան,

– Աւստրիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Բրիտանիոյ, Ռուսաստանի, Վատիկանի եւ ԱՄՆ–ու դիւաններու փաստաթուղթերը Ցեղասպանութիւնը հիմնաւորելու բաւարար ապացոյց կը տրամադրեն ու նոյն եզրակացութեան կը յանգին,

– Հիթլէր 1939ին երբ կ՚արշաւէր Լեհաստանի վրայ, գետին կը պատրաստէր Հրեաներու ողջակէզին, յայտարարելով. «Այսօր տակաւին ո՞վ կը յիշէ Հայերու բնաջնջումը»,

– Ռ. Լեմքին 1944ին մինչ առաջին անգամ կը գործածէր «ցեղասպանութիւն» բառը, որպէս անոր Ի. դարու անվիճելի օրինակ կը յիշէր հայկական պարագան :

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՈԶԻ շատ վճռական եղած է Պուտինի նկատմամբ Մոսկուա հասնելէն առաջ եւ չէ խուսափած կնճռոտ հարցեր ալ ծեծելէ ըստ մամուլի աղբիւրներուն : Պուտին, իր կարգով, Սարքոզիին առաջնորդած է իր անձնական տաչան ուր ճաշած են հասած օրն իսկ, Մոսկուայի մէկ արուարձանը : Սարքոզի պիտի ջանար նաեւ համոզել Պուտինը, որ միանայ ԱՄՆ–ու եւ Արեւմուտքի Իրանի նկատմամբ նոյն դիրքը բռնելու համար : Պուտին, որ գալ շաբթու Թեհրան կ՚երթայ, ցարդ դէմ եղած է պատժական միջոցներ կիրարկելու Պարսկաստանի դէմ :

ՖԱՏԵԼԱ ԱՄԱՐԱ՝ Քաղաքի քաղաքականութեան ենթանախարարը մտք չունի հրաժարելու հակառակ ծագած սուր բանավէճին, իր արտայայտութեան առթիւ : Արդարեւ, ձայնասփիւռի Ֆրանս – Էնթէր կայանէն, պատասխանելով լրագրողին հարցումին գաղթի եւ Ա.Տէ.Էն.ի վերաբերեալ, չէր վարանած զզուելի (տէկէօլաս) որակելու քուէարկուած օրինագիծը : Պարզ է որ մեծ աղմուկ բարձրացած էր մեծամասնութեան շարքերուն մէջ, դատապարտելով նաեւ «բացուելու» քաղաքականութեան նման հետեւանքներ : Փաթրիք Տէվէճեան շատ խիստ էր, մատնանշելով որ Ամարա նախատած էր օրէնքը քուէարկող երեսփոխանները :

ԲԱՆԱՎԷՃ մըն ալ ծագած է Պերնար Հանրի–Լեվիի (փիլիսոփայ) եւ Հանրի Կէնոյի միջեւ, որ բաւական ծաւալ ալ առած է քանի երկուքն ալ չեն խնայած որակումները : Կէնօ խորհրդականն ու «գրիչ»ն է Սարքոզիի եւ Պերնար–Հանրի Լեվիի համար «ցեղապաշտ մըն է» բովանդակութեան համար այն ճառին, զոր Սարքոզի արտասանած էր Տաքար եւ ուր կ՚ըսէր ի մէջ այլոց որ Ափրիկէ չէր զարգացած «որովհետեւ Ափրիկեցիները չէին դրոշմած Պատմութիւնը» : Լեվի եւ Կէնօ քանի մը օր է իրարու կը հայհոյեն բերանացի թէ գրաւոր : Լեվիի համար Կէնօ այն «մէք»ն է որ Սարքոզիի ճառերը կը գրէ Կէնոյի համար ալ Լեվի «յաւակնոտ փոքրիկ գոճ մըն է», եւլն., եւլն. : Իր երբեմն, երբ ոչ ոք գիտէր թէ ո՞վ կը գրէ Հանրապետութեան նախագահին ճառերը եւ նման բառամթերքով ալ վիճաբանութիւններ չէին ծագեր հրապարակաւ ծանօթ դէմքերու միջեւ : Այս հարցին առընչութեամբ ալ Գանար Անշէնէ (Հոկտ. 10) կ՚անդրադառնայ «ձախ»ին պատկանող Պերնար–Հանրի Լեվիին, աւելի ճիշդ «ձախ–խաւիար»ին :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Թ. Էրտողանի նախագահութեամբ գումարուած Ահաբեկչութեան դէմ պայքարի գերագոյն խորհուրդը կանանչ լոյս վառած է իրաքեան սահմանէն անդին զինուորական գործողութեան մը : Հրահանգած է «ի հարկին, ներառեալ անդրսահմանեան գործողութիւնները, դիմել ամէն տեսակի միջոցներու» : Կը սպասուի որ անյապաղ կառավարութեան կողմէ Ազգ. ժողովի վաւերացումին յղուի այդ մասին անհրաժեշտ արտօնագիրը : Նախատեսուած են Հիւսիսային Իրաքի ծանր վնաս պատճառելու կոչուած միջոցներ ալ, ինչպէս՝ ելեկտրական հոսանքի խզում, սահմանային դուռնէն անցքերու սահմանափակում, սննդեղէնի եւ այլ կարեւոր ապրանքներու փոխադրութեան արգելք : Թրքական զօրաբաժիններ արդէն ռազմական ուղղաթիռներէ կրակ կը տեղացնեն ՓՔՔ–ի զինեալներուն գտնուած վայրերուն վրայ. Թիրախ են յատկապէս Իրաքի սահմանակից գօտին նոյնիսկ իրաքեան տարածքին վրայի անոնց բանակավայրերը : Գործողութիւններու ձեռնարկուած է նաեւ Պինկէօլի, Թունճէլիի շրջաններուն մէջ :

ԻՍՐԱՅԷԼ տրամադիր է խօսելու Երուսաղէմի բաժանման մասին, պայմանաւ որ տէրը մնայ հին քաղաքին : Ինչ որ ցարդ Իսրայէլի համար «յաւիտենական եւ անբաժանելի մայրաքաղաք» էր, նոյնը չի մնար ներկայիս : Հոկտեմբեր 8ին, փոխ վարչապետ Հ. Ռամոն յայտարարած է որ 1967ի կցումէն ի վեր, բազմաթիւ նախարարներ կողմնակից են որ կարգ մը արաբական թաղամասեր Պաղեստինցիներուն յանձնուին : Բայց եւ այնպէս, հարցը դիւրութեամբ չի լուծուիր, քանի կնճռոտ խնդիրներ կան, ինչպէս Սուրբ վայրերու կարգավիճակը : Փոխ վարչապետը այս տեսակէտը յայտնած է նպաստաւոր կերպով պատրաստըւելու համար Նոյեմբերին ԱՄՆ նախատեսուած ժողովին : Իրեն կողմնակից է նաեւ ծայրայեղ աջ կուսակցութեան՝ «Իսրայէլ Պէյթենիւ»ի ղեկավարը, ինչ որ անսպասելի էր : «Պէտք է զիջումներ ընենք Երուսաղէմի հարցին կապակցութեամբ, պաղեստինեան հակակշռին յանձնելով կարգ մը թաղամասեր եւ գաղթակայանները : Բայց հին քաղաքը եւ Սքոփիւս լեռը Երուսաղէմի անբաժանելի մասն են» ճշդած է Լիպըրման :

## ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

Ախալքալաքի մէջ Փարւանա լիճին վրայ որոշուած է ջրելեկտրակայան մը կառուցանել : Անոր համար հողեր պիտի ծախուին թրքական ընկերութեան մը : Վրաստանի նախագահին յանձնարարութեամբ ծրագիրը նախարարներու խորհուրդին հաւանութեան արժանացած է : Թրքական կողմը յանձնառութիւն ունի 100 միլիոն տոլար յատկացնելու ծրագրին, ըստ անցեալ Մայիսին ստորագրուած պայմանագրին :

Ջաւախքի հայութիւնը վրդոված է նաեւ շրջանին մէջ բանտ մը կառուցելու ծրագրէն : Անոր վայր ընտրուած է Նինոծմինդայի Սաղամօ գիւղին մօտերը : Ջաւախքի հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդին յայտարարութիւնը վրդովումը արտայայտելէ ետք, կ՚ըսէ որ բանտի ծրագիրը նախագահ Գամսախուրդիայի ժամանակ յղացուած է, Ջաւախքը քրէական յանցաւորներու համար կալանավայրի վերածելու նպատակով : Կ՚ըսէ նաեւ թէ այդ կառուցումը կը միտի շրջանի բնակչութեան մօտ վախի եւ յուսահատութեան մթնոլորտ ստեղծելու ճամբով ազգային կազմը արհեստական փոփոխութեան ենթարկելու :

Յայտարարութեամբ բողոք կը ներկայացուի երկրին ղեկավարութեան, պահանջելով որ հրաժարին բանտի կառուցումէն եւ այն միւս նախաձեռնութիւններէն որոնք տնտնահարում կը նշանակեն հայ բնակչութեան ազգային իրաւունքներուն :

### ՊՈՍԹԸՆ

## ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ԱՄՆ–ու այցը բարերար ազդակ եղած է Ցեղասպանութեան ճանաչումի նոր պարագայի մը : Հոկտեմբեր 8ին Կաթողիկոսը հիւրը եղած է Կաթողիկէ եկեղեցւոյ Պոսթընի արքեպիսկոպոսին : Հանդիպումի ընթացքին կարդացուած է նահանգի եկեղեցիներուն մէկ որոշումը՝ Ցեղասպանութեան միաձայնութեամբ ճանաչումին մասին : Հոն շեշտուած է թէ 1,5 միլիոն Հայերու բնաջնջումին զուգահեռ, օսմանեան իշխանութիւնները տարագրած են գրեթէ ամբողջ հայութիւնը :

Նահանգին –Մէսէչուսէց– եկեղեցիներու խորհուրդը բաղկացած է 17 ուղղափառ եւ աւետարանական եկեղեցիներէ : Պոսթընի արքեպիսկոպոսը շեշտած է նաեւ թէ ինք նեցուկ կը կանգնի շրջանին մէջ Հայկական Ցեղասպանութեան կոթողի մը ծրագրին :

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Այլեւս գրեթէ յստակ է թէ Հայաստանի նախկին նախագահը որոշած է վերադառնալ քաղաքական գործունէութեան ու թեկնածու ներկայանալ 2008ի նախագահական ընտրութեան : Շրջաններու, Հ.Յ.Դ.ի պատասխանատուներուն տըրուած այցերէն ետք, ան կը շարունակէ հանդիպումները Երեւանի մէջ : Վերջերս տասնամեայ ընդմիջումէ մը ետք ան տեսակցութիւն ունեցած էր Ղարաբաղ կոմիտէի երիցագոյն անդամ, ակադեմիկոս Ռ. Ղազարեանի հետ. Հոկտ. 9ին ալ նոյն կոմիտէէն Սամսոն Ղազարեանի տան մէջ Լ. Տէր Պետրոսեան հանդիպած է Վազգէն Մանուկեանի, Աշոտ Մանուչարեանի : Հայաստանեան աղբիւր կ՚ըսէին թէ նախատեսուած էր Ռ. Ղազարեանի մասնակցութիւնն ալ, ան ըլլալով այդ հանդիպումին նախաձեռնողը, Վ. Մանուկեանի ու Լ. Տէր Պետրոսեանի հետ առանձին զրոյցներէ ետք բայց առողջական պատճառներ արգելք եղած են իրեն :

Ղարաբաղ կոմիտէի չորս անդամները քննարկած են երկրին ներքաղաքական կացութեան հարցերը : Ներկայ եղած է նաեւ արտաքին գործերու նախկին նախարար Ալ. Արզումանեան :

***

### ԳԻՒՄՐԻԻ ՕՐԸ

Հոկտեմբեր 7ին նշուած է Գիւմրիի օրը : Քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ նախ բացումը կատարուած է Բագրատունի Աշոտ Գ. Ողորմած արքայից արքային արձանին, որուն օրով Անին «Թագաւորանիստ քաղաք Հայոց» օծուած է : Քանդակագործն է Ֆերտինան Առաքելեան : Ներկայ եղած են մեծ թիւով գիւմրեցիներ, հիւրեր, վարչապետ Ս. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ պետական բարձրաստիճան դէմքեր : Նոյն օրը կեդրոնական զբօսայգիին մէջ բացուած է «Տժվժիկ»ի հեղինակ Արբունի արձանը որ գործն է Կամօ Սաւիկեանի : Բացումին ներկայ գտնուած է գրողի թոռնուհին Տոնարա Մուպայաճեան :

Բացուած է նաեւ երախաներու նկարչական աշխատանքներու եւ բնակավայրին տարեգրութեան նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէսը «Գիւմրին իմ քաղաքն է» խորագրով : Օրը փակուած է բազմամարդ համերգով եւ հրավառութեամբ :

***

### ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ ԱԺՄ–Ի ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ազգային Ժողովրդավարական Միութեան խորհուրդի նիստը որոշած է 2008ի նախագահական ընտրութեան առաջադրել կուսակցութեան նախագահ Վազգէն Մանուկեանի թեկնածութիւնը : Փոխ նախագահ Ալ. Բուտաեւ ըսած է թէ անկարելի չէ որ ընդդիմադիր ուժերը համախմբուին իրենց թեկնածուին շուրջ, կամ այս վերջինը զօրակցի այլ թեկնածուի մը :

# ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ (*)

Յունիս 15, 2007: Այսօր Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական մարմինը փակեց Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, որուն յարկին տակ հարիւրաւոր աշակերտ–աշակերտուհիներ շնչեցին, երգեցին, պարեցին ու սորվեցան հայերէն, հայոց պատմութիւն, գիտութիւն եւ օտար լեզուներ:

Մելգոնեանը կեանքի կոչուեցաւ 1926 Սեպտեմբերին: Ան, 81 տարիներ, օգնեց հայ համայնքներուն անոնց զաւակներուն տալով բարձր ուսում, պատրաստելով պարկեշտ, ուղղամիտ, ազգանուէր եւ եկեղեցասէր սերունդներ:

Այսօր, Բարեգործականի Կեդրոնի յարգելի անդամները կնքեցին Մելգոնեանի մահկանացուն: Մենք, դամբանին շուրջ հաւաքուած Մելգոնեանցիներս, նաեւ Սփիւռքով մէկ տարածուած Մելգոնեանցիները, ուխտեցինք պայքարիլ մեր կարելի բոլոր միջոցներով, վերաբանալու մեր սիրելի դպրոցը՝ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը:

Այսօր, բարերարներու յիշատակին նուիրուած պաշտամունք եղաւ, ներկայութեամբ հայ համայնքի Պետական ներկայացուցիչի, օտար վարժարան աւարտող Մելգոնեանցի աշակերտներու, ծնողներու եւ հայ ժողովուրդի:

Ժամը վեցին (Յ.Մ.) ժողովուրդը սկսաւ հաւաքուիլ: Հետզհետէ եկան շրջանաւարտ եղող Մելգոնեանցիները իրենց ծնողներով: Ըստ տարիներու սովորութեան, տղաքը տղոց շէնքին կողմէն, աղջիկները իրենց կողմէն եկան եւ շարուեցան դամբանին առջեւ: Անոնց առջեւէն եկան ջահակիրները, մարած ջահերով: Ջահերու փոխանցում չեղաւ, երբ յաջորդող սերունդ չկար: Ի՜նչ յուզիչ եւ փշաքաղիչ տեսարան: Շրջանաւարտներէն երկու հոգի ծաղկեփունջ զետեղեցին Բարերարներու շիրիմին առջեւ: Տէր–Հօր աղօթքէն վերջ, բոլոր ներկաներս երգեցինք «Անմահ լուսոյ»ն: Երգն ալ յուզուեցաւ եւ խեղդուեցաւ մեր կոկորդներուն մէջ: Մենք մեր ձայնը չէինք լսեր, մինչ, քանի տարի առաջ, այս երգին ձայնը կը հասնէր մինչեւ մեր տունը՝ 300 մեթր՝ մօրս ականջին:

Յուզումի ալիքները տիրապետած էին մեր հոգիներուն: Բոլոր ներկաներուն դէմքին վրայ բացայայտօրէն կ'երեւէր կապարի պէս ծանր մտահոգութիւնը: Տխուր էր ժողովուրդը, ուրախ չէին նաեւ շրջանաւարտներն ու ծնողները: Շրջանաւարտ աշակերտ մը, իր եւ իր ընկերներուն կողմէ, կարդաց շնորհակալութեան խօսքը և Բարերարները վերջին անգամ լսեցին իրենց Մելգոնեանցի զաւակներուն հրաժեշտի բառերը: Անձայն կուլային ներկաները: Ոմանք չէին կրնար զսպել արցունքները, որոնք ակամայ կը հոսէին այտերէն վար:

Մեկնեցան շրջանաւարտներն ու իրենց ծնողները դէպի օտար վարժարան, ուր տեղի պիտի ունենար շրջանաւարտից հանդէսը: Հետզհետէ ցրուեցաւ ժողովուրդը եւ բոլորին բերնէն կախուած մնացին հետեւեալ բառերը՝ Մե՜ղք, հազա՛ր մեղք Մելգոնեան կրթական հաստատութեան եւ ամօթ Բարեգործական միութեան:

Թրքահաճոյ այս որոշումը, ազգաքանդ այս արարքը, ըստ ինծի, հաւասար է ոճրագործութեան: Թուրքը գրաւեց մեր երկիրը, մեր ինչքերը, ջարդեց մէկուկէս միլիոն հայ, բայց չկրցաւ ջնջել մեր լեզուն, մեր ինքնութիւնը, մեր հայու ոգին: Բարեգործականի Կեդրոնը գրիչի մէկ հարուածով սպաննեց 81 տարեկան Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, որ կրնար ապրիլ ու շարունակել իր առաքելութիւնը, ջնջեց հոն դասաւանդուող մեր հայերէն լեզուն, ջնջեց հայ գրականութիւնը, հայոց պատմութիւնը, գալիք սերունդներու հայկական ոգին եւ զանոնք մղեց դէպի ճերմակ ջարդ:

Այսօր Պոլսոյ մէջ ունինք 14 հայ նախակրթարաններ եւ 5 հայ երկրորդական վարժարաններ: Մինչեւ օրս, մեր դարաւոր թշնամին չպարտադրեց Պոլսոյ հայութեան փակել այս կամ այն դպրոցը: Իսկ դուք, Կեդրոնի վարչութեան յարգելի անդամներ, դպրոց բանալու տեղ դպրո՞ց կը գոցէք: Դժբախտաբար հոգիով Ամերիկացի դարձած Հայերը չեն կրնար մտածել եւ գործել հայօրէն, չեն կրնար հասկնալ Մելգոնեան հաստատութեան գոյութեան անհրաժեշտութիւնը: Ան Միջին–Արեւելքի մէջ միակ գիշերօթիկ հաստատութիւնն էր, ուր կրնային գալ եւ ուսանիլ, մօտիկ կամ հեռաւոր հայ գաղութներու զաւակները, մեծնալ հայկական ոգիով ու լեցուիլ հայութեամբ:

Միջին–Արեւելքի հայ գաղութները, ձուլումի սպառնալիքին տակ, կը շարունակեն ապրիլ հա՛յ, շնորհիւ իրենց Հայը հա՛յ պահելու կամքին ու պայքարին, յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութիւններ: Բայց... մինչեւ ո՞ւր կրնան գոյատեւել, երբ մեր ազգին առաջնորդ կարծեցեալ մարդիկ սկսին փակել հայութեան սիւնը եւ կռուանը եղող դպրոցները:

Բարեգործականի Կեդրոնական Վարչական ժողովի յարգելի անդամները ի՞նչ շահեցան Մելգոնեանը փակելով: Հաստատութեան մատենադարանին հարիւրաւոր ստաբալեզու գիրքերը ի՞նչ եղան: Ո՞ւր պիտի երթան հայ գրականութիւնը պանծացնող հայերէն գիրքերը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ հաստատութեան պատերէն կախուած Մելգոնեան եղբայրներու նկարներուն ճակատագիրը: Ամէնէն կարեւորը՝ ո՞ւր պիտի փոխադրուին Բարերարներու աճիւնները եւ ո՞ւր պիտի ըլլայ անոնց վերջին հանգստարանը: Այս ի՜նչ անարգանք հանդէպ Մելգոնեան եղբայրներու եւ անոնց իշխանական նուիրատուութեան: Անոնց բարերարութեան շնորհիւ փրկուեցան հարիւրաւոր որբեր: Զքաւոր ընտանիքներու հարիւրաւոր զաւակները, ինծի պէս, ձրիաբար ուսանեցան անոնց հիմնած Լուսոյ Տաճարին մէջ: Մեր ամէնէն դժնդակ օրերուն անոնք օգնութեան ձեռք երկարեցին տալով իրենց ամբողջ ունեցածը եւ եղան առաջին մեծ Բարերարները:

Բարեբախտաբար Պոլսոյ Պատրիարքարանին եւ Սուրբ Փրկիչ ազգային հիւանդանոցի Շիրին Օղլու թանգարանին մէջ, իրենց արժանի տեղը գտած են Մելգոնեան եղբայրներու մեծադիր նկարները:

Արդեօք կա՞ն Մելգոնեանցիներ որոնք, որեւէ ձեւով օգտուելու սիրոյն, համամիտ են մեր սիրելի դպրոցին փակուելուն: Եթէ կան, մե՜ղք անոնց Մելգոնեանէն ստացած ուսումին եւ կերած հացին: Միայն դաւաճան կարելի է անուանել զանոնք:

Լուսահոգի մեծ բարերար Ալեք Մանուկեան Մելգոնեանը կոչած է «Սփիւռքահայ Մեծագոյն Կրթարան» իր նամակներէն մէկուն մէջ՝ ուղղուած ամուսինիս: Կեդրոնի ներկայ Վարչական ժողովի յարգելի անդամները, ի՞նչ խղճով կ'որոշեն Ալեք Մանուկեանի գնահատած կրթարանին փակումը: Դպրոց փակելը շատ դիւրին է, գրիչի մէկ հարուածը կը բաւէ, բայց դպրոց բանալը շատ դժուար է, պէտք ունինք առողջ սկզբունքի տէր մարդոց, հայ երիտասարդները օտարամոլութենէ փրկելու եւ զանոնք հայ դաստիարակելու գաղափարին հաւատացող մարդոց. իրա՛ւ հայկական ոգի ունեցող մարդոց եւ անոնց գործակցութեան:

«Յուշարար Միութիւն» պարբերաթերթի 89րդ տարի, թիւ 1 – Յունիս, 2001, նուիրուած Ալեք Մանուկեանի 100ամեակին, էջ 10ի վրայ կը կարդանք հետեւեալը՝

«Միութեան Կրթարաններուն մէջ է որ հայ մատաղ սերունդը կը ստանայ իր հայեցի դաստիարակութիւնը եւ կը պատրաստուի Բարեգործականի ազգանուէր գաղափարականով ծառայելու հայ ժողովուրդին: Բարեգործականի գլխաւոր դրամագլուխը իր վարժարաններուն հունձքն է»:

Արդեօ՞ք Մելգոնեան Հաստատութիւնը Բարեգործական միութեան կրթարաններուն շարքէն դուրս կրթարան մըն է: Արդեօ՞ք Մելգոնեան հաստատութեան հունձքը մաս չի կազմեր Բարեգործականի գլխաւոր դրամագլուխին: Բարեգործականի մեծերուն վայել չէ գրել մի՛ բան եւ գործել ա՛յլ բան:

«Յուշարար Միութիւն» պարբերաթերթի նոյն թիւին էջ 9ի վրայ կը կարդանք՝

«Ալեք Մանուկեան խորապէս հաւատաց արտասահմանի մէջ հայ վարժարաններուն կենսական կարեւորութեան»:

Ալեք Մանուկեանի Բարերարութեան շնորհիւ հաստատուեցան Ալեք Մանուկեան եւ Մարի Մանուկեան անունով վեց վարժարաններ, շաբաթօրեայ վարժարաններ, ժառանգաւորաց վարժարան, էջմիածնի գանձատուն, բազմաթիւ մշակութային, երիտասարդական ու մարզական կեդրոններ զոյգ Ամերիկաներէն սկսեալ մինչեւ Աւստրալիա: 1953ին, Ալեք Մանուկեան երբ նախագահ ընտրուեցաւ Միութեան դրամագլուխը ութ միլիոն տոլար էր: Շնորհիւ իր ջանքերուն 1989ին Բարեգործականի դրամագլուխը հասաւ 112 միլիոն տոլարի: Այս մեծ դրամագլուխին բերած հասոյթով կարելի չէ՞ր Մելգոնեանը բաց պահել: Ինչո՞ւ չշարունակուեցաւ դպրոցաշէն նոյն ոգին: Ինչո՞ւ Միջին Արեւելքի դպրոցները սկսան մէկ մէկ չիջիլ: Ո՞վ եւ ինչո՞ւ յղացաւ Մելգոնեանը փակելու ամօթալի գաղափարը: Որո՞նք են Կեդրոնի այս դպրոցաքանդ որոշումին համամիտ եղողները, մեր ազգին բուն ղեկավարնե՞րը, Հայաստանի կառավարութի՞ւնը, վեհափառ Հայրապետնե՞րը...:

Արդեօ՞ք Մելգոնեանի ծախսերուն բազմապատկուիլն էր պատճառը: Ո՞վ է յանցաւորը: Կեդրոնը բացարձակ իրաւասութիւն տուած էր Հաստատութեան վերջին իշխանութեան ազատօրէն գործելու եւ տնօրինելու հարկ եղածը, ըստ իր փափաքին կամ որոշումին: Անոր խօսքը օրէնք էր, կարելի չէր առարկել կամ վիճիլ եւ այսպէս դպրոցը առաջնորդուեցաւ դէպի փակում: Կեդրոնի կողմէ որեւէ քայլ առնուեցա՞ւ այս մխումին առաջքը առնելու: Տարիներէ ի վեր Կեդրոնի սեղանին վրայ էր Մելգոնեանը փակելու հրատապ հարցը եւ ահա՛ ներկայացաւ յարմարագոյն առիթը, որուն անհամբեր կը սպասէին:

Բարեգործական Միութեան Կեդրոնին պարտականութիւնն էր, ի գին ամէն զոհողութեան, բաց պահել Հաստատութիւնը, առնուազն իր «Բարեգործական» անունը արդարացնելու համար: Մելգոնեանը փակելով Բարեգործականը սեւ էջ մը բացաւ իր պատմութեան մէջ: Ան շատ բան կորսնցուց իր անունէն, վարկէն, վայելած յարգանքէն եւ սկսաւ զառիվարը: Արդեօք պիտի գտնուի՞ բարերար մը որ իր կտակը կամ լուման վստահի Կեդրոնի ներկայ վարչութեան:

Հակառակ Կիպրոսի բարեացակամ կառավարութեան նիւթական աջակցութեան խոստումներուն եւ յոյն ժողովուրդին եղբայրական վերաբերումին, որեւէ փոփոխութիւն չեղաւ Կեդրոնի առած որոշումին մէջ: Եթէ այսօր, Վարչութեան յարգելի անդամներուն խիղճը չդատէ զիրենք, վաղը անպայման պատմութիւնը սեւ մելանով պիտի դատէ:

Ո՞ւր, աշխարհի ո՞ր կողմը կարելի է գտնել Միջերկրականի մէջ լաւագոյն դիրքը ունեցող այս հիւրընկալ կղզիին ջերմ մթնոլորտը, ուր Հայերը հայերէն կը խօսին եւ ոչ՝ օտար լեզու: Կղզին Եւրոպական միութիւն մտնելով Մելգոնեանի համար ալ նպաստաւոր պայմաններ կրնային ստեղծուիլ:

Արդեօ՞ք Կեդրոնի Վարչական մարմնի յարգելի անդամները մոռցած են Միութեան առաքելութիւնը: Յիշեցնենք՝

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան նպատակն է՝ «Պահպանել Հայ Լեզուն, ինքնութիւնը եւ ժառանգութիւնը՝ Կրթական, Մշակութային եւ Բարեսիրական Ծրագրերով»:

*Փութացէ՛ք Հայեր դէպի*
*Մելգոնեան,*
*Որուն ցոլացող արեւն խաւարեց,*
*Ուր ջնջուեցան տառերն Մեսրոպեան*
*Ձերքովն հայկական անխիղճ*
*Միութեան:*

*Հայեր միանանք մէկ սիրտ մէկ*
*հոգի,*
*Վերականգնելու Մելգոնեանը մեր,*
*Երթանք միատեղ ոգեկոչելու*
*Յիշատակն անմահ Բարերարներու:*

ԱԶՆԻՒ ՊԱԼԱՏՈՒՆԻ
1941ի շրջանաւարտ
վեթերան անդամ
Հ.Բ.Ը.Միութեան

---

(*) Գրութիւնը կ'արտատպենք կիպրոսի «Ազատ ձայն» պարբերականէն (2007 Յուլիս – Օգոստոս): Ան հիմնուած է 2003 Ապրիլին, գլխաւոր խմբագիրն է Երան Գույումճեան: Լոյս կը տեսնէ 12 էջով եւ 4 էջնոց յաւելուածով մը: Վարչական խորհուրդէն և խմբագրական կազմէն Գէորգ Զէյթունցեանի «Յառաջ»ի խմբագրատուն այցին առիթով ունեցանք թերթին թիւերէն տրցակ մը որուն վերջին թիւէն է Մելգոնեանի մասին տխուր ու արդար հարցականներով, հակադրութիւններով լեցուն այս էջը:

«Ազատ ձայն»ը որ «Կիպրահայ անկախ ամսագիր» մակագրուած է, խնամուած լեզուով ու տպագրութեամբ կը ցոլացնէ տեղւոյն հայութեան կեանքը, արձագանգելով նաև հայաստանեան անցքերու:

ՀՈՂԻՎՐՏԻՔ

# ՄԱԿԱՐ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Աւազանի անունով Յակոբ, ծնուել է 1936 Հոկտեմբեր 8ին Պէյրութի (Լիբանան) Պուրճ Համուտ հայաշատ թաղամասում, հայրենասէր ու եկեղեցանուէր՝ Սեւցի Յովհաննէս եւ Մարիամ Նաճարեանի ընտանիքում:

Իր նախնական կրթութիւնը ստանալուց յետոյ, Աստուծոյ նկատմամբ ունեցած իր սէրն ու եկեղեցու եւ ազգին ծառայելու պատրաստակամ ոգին գինք առաջնորդել են Անթիլիասի դպրեվանք, ուր քահանայական յատուկ դասընթացներին հետեւելուց եւ աւարտելուց յետոյ, 1967թ. ձեռնադրուել է քահանայ:

Ծառայել է Պէյրութի Սուրբ Սարգիս եւ Վարդանանց ծուխերին, ինչպէս նաեւ Պաղտատի (Իրաք) եւ Նիկոսիայի (Կիպրոս) հայ համայնքներին:

1974 թուից ընտանեօք հաստատուել է հարաւային Ֆրանսիայի Մարսէյլ քաղաքում եւ յաջորդաբար ծառայել է Պօմոնի Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Գամփայն-Ֆրեզի Սբ. Կարապետ, Լա Սիոթայի Սբ. Փրկիչ եւ Պուլվար Օտտոյի Սբ. Յակոբ համայնք-ծուխերին:

Մակար քահանայ իրեն յատուկ հովուական նուիրեալ ծառայութիւնից բացի, յատուկ սէր եւ նախանձախնդրութիւն էր ցուցաբերում հայ ծէսի կատարման եւ շարականների մեկնաբանման առընչութեամբ:

Նա մահից մէկ օր առաջ, Կիրակի օրը Սուրբ Յակոբ եկեղեցում պատարագի ընթացքին խօսած քարոզի միջոցով հաւատացեալ իր ծուխին փոխանցել է հետեւեալ կտակ-պատգամը. ասելով՝
«Ես այսօր կամ, վաղը՝ չկամ: Ձեր մեծերին փնտռեցէք ու նրանց յարգը լաւ գիտցէք»:

Զ.

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇՈՒՂՆԵՐՈՒՆ ԳԱԳԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ

Նոր-նոր խտասալիկ մը հրապարակ ելաւ «Գուսան» խորագրուած: Կը պարունակէ հայ աշուղներու - Ջիւանի, Ն. Յովնաթան, Աշոտ, Սայաթ Նովա, Հաւասի, Շիրին - 14 երգեր: Զանոնք արձանագրած է քամանչիստ Գ. Մուրատեանի աշուղներու խումբը: Ան բաղկացած է իրեն հետ քանոնահար Ծովինար Յովհաննիսեանէ, երգիչ Արմէն Պատալեանէ, ուտ եւ սազի վարպետ ու երգիչ Լեւոն Թորոսեանէ, շւիահար Վիգէն Պալասանեանէ, թմպաքի (թմբուկ) վարպետ Քէյվան Շէմիրանիէ:

Աւելի քան ժամուան մը խտասալիկին ունկնդրութենէն առաջ ուշադրութիւն կը գրաւէ կողքին ու յատկապէս երկլեզու գրքոյկին վերջին ծայր ճաշակաւոր հաճելի ձեւաւորումը, հայկական մանրանկարչութիւններէ մանրամասներու գիտաւոր օգտագործումով: Գրքոյկը ֆրանսերէն եւ անգլերէն է աշուղներու երաժշտութեան, նուագարաններուն, կեանքին մասին բաւական լայն տեղեկութիւններով, արուեստագէտներուն իւրաքանչիւրին ծանօթացումով, երգացանկով, երգերու խօսքերէն թարգմանաբար տրուած հատուածներով:

Գագիկ Մուրատեան հայ ժողովրդական, աշուղական երաժշտութիւնը սիրող հանրութեան այլեւս ծանօթ անուն մըն է, գլխաւորաբար Փարիզի, նաեւ այլ վայրերու մէջ քամանչայի իր այնքան եզական նուագով, տպաւորիչ մեկնաբանութիւններով: Իր կազմած խումբն ալ պարզ է որ ցոլացնէր նոյն որակը, նոյն յատկանիշերը:

Սիրոյ երգերով, բարեկամութեան, լեռներու, աշուղներու ձօնուած տաղերով կազմուած երգացանկը հայկական երաժշտական աւուր փակագիծ մը կը տրամադրէ:

հակադրուելով յաճախ նոյն պիտակին տակ ներկայացուած, պարտադրուած աղմուկ-աղաղակին, այլանդակութեան:

Խտասալիկը իտալական արտադրութիւն է (2007), ցրւումը կը կատարէ «Հարմոնիա մունտի»ն:

# Հ.Մ.Ը.Մ.

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պատգամաւորական 9րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ տեղի ունեցաւ 2007 Սեպտեմբեր 19էն 23-ին, Ծաղկաձոր - Հայաստանի մէջ, ընտրուած, քառամեայ նստաշրջանի համար գործելու կոչուած Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական վարչութիւնը՝ յետ խորհրդակցութեան, կազմեց իր դիւանը հետեւեալ եղբայրներէ.-

Ատենապետ՝ Գրիգորիս Պողարեան (Լիբանան)

Փոխ ատենապետ՝ Գօգօ Պալեան (Արեւմտեան Միացեալ Նահանգներ)

Ատենադպիր՝ Կարպիս Գապասագալեան (Լիբանան)

Գանձապահ՝ Միհրան Շիմշիրեան (Լիբանան)

Խորհրդականներ՝
Յարութիւն Յարութիւնեան (Հայաստան)
Հրաչ Սիսեռեան (Ֆրանսա)
Վահրամ Դանիէլեան (Արեւելեան Միացեալ Նահանգներ)
Արմէն Կէտիկեան (Գանատա)
Գարլոս Սէֆէրեան (Հարաւային Ամերիկա)

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 4, 2007

# ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

## ՁԵՌԱԳՐԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի Մատենադարանէն շուրջ չորս տասնեակ միջնադարեան ձեռագրեր, Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութենէն, Փարիզի Ազգային մատենադարանէն ու Ժընեւի հայ մշակոյթի կեդրոնէն տրամադրուածներով հետաքրքրական ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է Սեպտ. 15-30, Ժընեւի «Պոտմէր» հիմնարկի կեդրոնին մէջ: Ցուցադրուած են նաեւ Ռ. Լապուրտէթի Հայաստանի եկեղեցիներու լուսանկարները:

Ցուցահանդէսին բացումը կատարած է կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեան:

Ձեռնարկին առթիւ հրատարակուած է պատկերազարդ տպաւորիչ քաթալոկ մը եւ հրապարակ հանուած Տէ.Վէ.Տէ. մը:

***

## ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՖԻԼՄ ՄԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Պէրնի մէջ, Զուիցերիա - Հայաստան խորհրդարանական խումբը կազմակերպած է Գարլա Կարապետեանի «Աղաղակողները» ֆիլմին ցուցադրութիւնը: Գործը փաստանկար մըն է Ցեղասպանութեան նիւթով: Անոր մէջ նկարուած է ամերիկեան ռոքի հանրածանօթ «Սիսթէմ օֆ է տաուն» խումբը որ բաղկացած է չորս ամերիկահայ երիտասարդներէ: Անոնց յաջողութիւնը կը թարգմանուի աւելի քան 20 միլիոն ալպոմի վաճառքով: Անոնք կ'ոգեկոչեն 1915-ը եւ անկէ իրենց ժառանգած հոգեբեկումը: Կ'երգեն նաեւ Ռուանտայի, Պոսնիոյ, Տարֆուրի ցեղասպանութիւնները:

Ֆիլմը ներկայացուած է նաեւ Ժընեւի Հայկական կեդրոնին մէջ, Գ. Կարապետեանի ներկայութեամբ:

ԱՐՄԱՆ ԳԱՍՊԱՐ

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Սակայն միայն Լազարեւը չէ, որ այդ րոպէին հետեւում էր Հայվազովսկու դէմքի արտայայտութեանը: Ռաեւսկին իր հերթին կապոյտ ակնոցի տակից աւելի մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում էր, թէ արդեօք պատանին հեչտութեա՞մբ պիտի համաձայնէր իր մօտից գնալ փոխծովակալի նաւի վրայ: Նա գիտէր, թէ դա ինչպիսի գայթակղիչ առաջարկ է ծովանկարչի համար: Ի վերջոյ, համոզուելով, որ Հայվազովսկին դիմացաւ այդ բարոյական փորձութեանը, Ռաեւսկին, ինչպէս եւ Լազարեւը, ժպտաց եւ ասաց.

- Լաւ, պատրաստուէք անցնել «Սիլիստրիա»յի վրայ: Երբեք տարուայ բաժանումից յետոյ անգամ բալթիականները կարողացան ինչպէս պէտք է լցնել փոխծովակալի ակամբը: Այնպէս, որ գընացէք «Սիլիստրիա», բայց «Կոլխիդա»ն էլ մի մոռացէք:

Ինչքան էլ տարօրինակ լինի, դեսանտ իջեցնելուց առաջ Հայվազովսկին ոչ միայն որեւէ վախ չէր զգում, այլ յուզուած էլ չէր: Մինչդեռ սա առաջին դէպքն էր կեանքում, երբ իսկական կռուի ականատես լինելու, և գուցէ դեռ ինքն էլ մասնակցէր: Դա բացատրւում էր դրանով, որ այս մի քանի օրուայ մէջ նա այնպէս ընտելացել էր ամէն ինչին, որ բոլորը նրան իբրեւ իւրային էին ընդունում, նոյնիսկ չէին զգում, որ քաղաքացիական շորեր ունի հագին: Միայն դեսանտի նախօրեակին, երեկոյեան, Ֆրիդերիքսը յիշեց, որ Հայվազովսկու մօտ զէնք չկայ եւ ատրճանակ բերեց նրա համար:

Այդ երեկոյ նրանք երկար մնացին տախտակամածին, դիտելով դիմացի ափում վառուող հատուկենտ լոյսերը: Այնտեղ հակառակորդն էր, այսպէս կոչուած չափսուղները (չէրքէզական հին ցեղերից մէկը):

Դեռ մի քանի օր առաջ Հայվազովսկին ոչինչ չգիտէր այդ ազգութեան գոյութեան մասին: Հիմա նրան շատ տարօրինակ էր թւում, որ այս հեռաւոր ափերն էր եկել ամբողջ մի նաւակազմ, եւ ահա քիչ յետոյ ափ իջնելով հազարաւոր մարդիկ դուրս պիտի նետուէին նաւերից եւ իսկական ջարդ պիտի սկսուէր: Ջուր հեղուելու էր և՛ ռուսների, եւ չափսուղների արիւնը: Բայց Ֆրիդերիքսի հետ անգամ Հայվազովսկին չէր համարձակւում կիսել իր մտքերը: Վախենում էր, որ երիտասարդ սպան, իրեն շատ վաղուց ճանաչելով համեղբայր, վախկոտութեան արդիւնք համարէր իր խորհրդածութիւնները:

Ջօրքերի ափհանումը սկսուեց 1838 թուականի Մայիսի 12ի լուսաբացին: Տասնեօթ ռազմական ու տասնչորս բեռնանաւ չարժուեցին դէպի ափ, ուր արդէն երեւում էին հեծեալ եւ հետիոտն լեռնականները: Լազարեւը հրաման արձակեց սկսել ափհանումը: Երբ բոլոր թիանաւերը ջուրն իջան, նաւերի վրայից փոթորկալից կրակ տեղաց: Երկու հարիւր յիսուն հրանօթներ անընդմէջ գնդակոծում էին իրենց հսկայական տրամաչափերից: Ահաւոր որոտ էր, դղրդիւն: Պայթում էին արկերը, հողը շատրւան ցանելով չորս կողմը: Դարաւոր ծառերը տապալւում էին, ինչպէս թրով հնձած խաղողի որթը: Լեռնցիները պատասխան կրակ էին բացել ամրութիւններից: Բայց ահա՛ նոր հրաման, եւ երեք հազարից աւելի դեսանտայիններ «ուռա՛» կանչելով դէպի ափ նետուեցին:

Հայվազովսկին Ֆրիդերիքսի հետ միեւնոյն մակոյկում էր. աջ ձեռքում՝ ատրճանակ, ձախում թղթերի ու նկարչական պիտոյքների թղթապանակ: Համարեա նրանց կողքից լողում էր մի ուրիշ մակոյկ, որի քթին սուրը կողքին, բերանում՝ ծխամորճ, արձանացել էր յաղթահասակ Ռաեւսկին: Նրա մօտ կանգնած էր համհարզ կապիտան Պուշկինը:

Ռաեւսկու մակոյկը առաջինը ափ հասաւ: Նրանից յետոյ մօտեցան միւսները: Շուրջ վեց հազար լեռնականներ թաքնուել էին ծառերի ու քարերի հետեւում եւ երբ մօտեցան, նրանք ուժեղ կրակ բաց արեցին:

Հայվազովսկին նաւաստիների հետ միասին դուրս ցատքեց մակոյկից եւ վազեց անտառի կողմը. Նա ամբողջ ժամանակ Ֆրիդերիքսից չէր հեռանում: Կողքին հզօր թնդաց «ուռան», այդ ակնթարթին Ֆրիդերիքսը յանկարծ օրօրուեց, եւ Հայվազովսկին բռնեց ընկերոջը. լեյտենանտը վիրաւորուած էր: Նկարիչը նրան տարաւ դէպի մակոյկը եւ տեղափոխեց նաւ:

Ընկերոջը բժշկին յանձնելով, նա նոյն մակոյկով վերադարձաւ ափ, որն արդէն սեւացել էր գետնին փռուած վիրաւորներից ու սպանուածներից, իսկ անտառի կողմից լսւում էր յաղթական աղաղակներ:

Տենգինեան գնդի գումարտակները, անցնելով թշնամու թիկունքը, ահեղ սուինամարտ էին սկսել: Շուտով մարտը դադարեց: Զիջմանելով յարձակմանը, չափսուղները փախուստի դիմեցին:

Հայվազովսկին հանեց թուղթն ու մատիտը եւ սկսեց արագ-արագ նկարել: Նրա առաջ ապշեցուցիչ տեսարան էր. արիւնով ողողուած անտառ, հեռու-հեռաւոր լեռներ, խարիսխ գցած նաւատորմ եւ գնացող եկող նաւակներ: Ափին կանգնած են Ռաեւսկին, Օլիշեւսկին եւ ուրիշ հրամանատարներ:

Անտառի կողմից աւելի ու աւելի ուժգին էին լսւում յաղթական աղաղակները: Հայվազովսկին սկսած նկարը դրեց պայուսակն ու շտապեց այնտեղ: Շուտով նա յայտնուեց փոքրիկ մի բացատում: Մարտն արդէն դադարել էր: Ամբողջ բացատով մէկ խումբ - խումբ նստոտել էին զինուորները: Սպաները հանգստանում էին թմբուկների վրայ նստած: Մի կողմում գերի ընկած ու զինաթափ լեռնցիներ էին: Հայվազովսկին սկսեց այդպիսի մի խումբ նկարել:

(Շար. 88)

## ԵՒՐՈՊԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15-16, ՊՐԻՒՍԷԼ

*Եւրոպական Խորհրդարանի Ցեղասպանութեան ճանաչումէն 20 տարի ետք...*

*Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ*

*Հայաստանի Արտաքին գործոց Նախարար՝* ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ *ներկայութեամբ:*

- Մեծարանք՝ 1987ի ճանաչման դերակատարներուն,
- Հանդիպում՝ Եւրոպայի քաղաքական ղեկավարներուն, միջազգային փորձագէտներուն եւ Եւրոպայի բեմի վրայ Հայ Դատի պայքարի դերակատարներուն հետ,
- Հանդիպում՝ Եւրոպական Միութեան 27 երկիրներու համայնքներուն հետ:

Թեմաներ՝ *Ցեղասպանութեան ճանաչում, ուրացում եւ Եւրոպական օրէնքներ, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւն, Հարաւային Կովկասի ապահովութիւն եւ կայունութիւն, Եւրոպայի հարեւանութեան քաղաքականութիւն, Հայաստանի սահմաններ եւ միջազգային դաշնագրեր, Սեւ ծով եւ ուժանիւթ:*

Արձանագրութիւնները անվճար են բայց պարտադիր:

*Տեղեկութիւններու համար կապուիլ՝* Եւրոպայի Հայ Դատի գրասենեակ *հեռաձայն / հեռապատճէն՝* +32 2 732 70 26 / 27
E-mail : contact@eafjd.org — **site web** : www.eafjd.org

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – *Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Գէորգեան* 100 *եւրօ:*

⁂

ԻՍԻ. – *Տիկին Տէրտէրեան* 50 *եւրօ:*

⁂

ՓԱՐԻԶ. – *Գ. Նիկողոսեան* 50 *եւրօ:*

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. – *Վ. Ճառայեան* 50 *եւրօ:*

⁂

ԼԻՈՆ. – *Հ. Տէր-Յարութիւնեան* 50 *եւրօ:*

## Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

*Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղի օրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ՝*

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14*ին:*

*Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*
ԳԵՐՇ. ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի

*Պատարագէն ետք մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ՝ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր սատարածներուն յիշատակին:*

*Կրօնական արարողութիւններէն վերջ, ժամը* 13.30*ին սիրոյ ճաշ՝*
**Pôle Culturel**
Parvis des Arts
Salle de Convivalité
26-28 rue Joseph Franceschi
*հանդիսասրահին մէջ:*

*Կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները:*

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

présente
Sous le haut patronage
de son excellence
**M. E. NALBANDIAN,**
*Ambassadeur d'Arménie en France*

LE QUINTETTE « **C A D E N C E** »
piano — violon — guitare —
accordéon — contrebasse.

Au programme :
**Sayat Nova — Komitas — Zarifian — Khatchatrian — Vivaldi — Gershwin — Piazzola . . .**

**Samedi 13 octobre à 20h30**

Salle Cortot
78 rue Cardinet — 75017 Paris
(Métro : Malesherbes)

Soirée organisée avec le soutien de l'Association DAR

Réservation : 06 14 74 92 97
01 48 87 00 95
06 64 91 51 74.

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
50 ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
*Պատարագ եւ ճաշ:*

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

**Le**
## Centre Culturel Saint-Mesrob
à Paris

expose
**les tableaux du peintre**
## AKELIAN
**du 11 au 21 octobre**

**Vernissage : Vendredi 12 octobre**
à partir de 18h30

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

## arménie mon amie
## AGENDA

**ARLES**
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil
du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
**04 74 53 43 80 de 14h à 19h.**

□

## MARSEILLE

Section **«Sossé Mayrig»** La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :
— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

*Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝*
*Թ Ա Լ Ի Ն - ի*
*համերգը,* Հոկտեմբեր 21*ին,* «Թոպոկան» *սրահը:*
*Կանխաւ ապահովել տեղերը:*

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 13
ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝
Մեսրովբայ, Եղիշէի,
Մովսէսի Քերթողին,
Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն
եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:
Տօն ազգային եւ եկեղեցական
ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց
եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

*Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ:*
*Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:*
*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:*

## C O N F E R E N C E

**LE**
**Centre Culturel SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition
de «PAROLES DE DIEU
DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**G R E G O I R E
D E N A R E K
Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

## Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

***Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956***

## Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
**organise**

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12
VENDREDI
12 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (E-Mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·805 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21·805

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարը Կզավիէ Պերթրան, Հոկտեմբեր 10ին տեսակցութիւններ ունեցաւ սենտիքաներուն հետ, պարզելու համար հանգստեան թոշակի նոր կարգադրութիւնները յատուկ դրութիւն վայելող աշխատաւորներու համար: Այլ խօսքով 37,5 տարիէն 40 տարուան պիտի անցնի բոլորին պայմանները մինչեւ 2012 եւ 41ի յաջորդող տարիներուն: Ներկայիս մէկ միլիոնէն քիչ մը աւելի աշխատաւորներ կան (ուղեւոր, հանրային փոխադրութիւն, կազ, ելեկտրականութիւն եւլն., եւլն.), որոնք կրնան հանգստեան կոչուիլ 37,5 տարիէն: Սենտիքաները համաձայն չեն եւ Հոկտեմբեր 18ին ընդհանուր գործադուլ կայ:

ՍԱՐՔՈԶԻ – ՊՈՒՏԻՆ յարաբերութիւնները այնքան ալ ջերմ չեն եղած եւ առաջին օրուան սիրալիր ցուցաբերումը անհետացած է մեկնումի ժամերուն: Ինչ կը վերաբերի Իրանի ալ, Պուտին յայտնած է որ կը նախընտրէ ՄԱԿ-ին ապաւինիլ, որ պէտք եղած ճնշումը ընէ Թեհրանի վրայ, փոխանակ պատժական նոր միջոցներ որոնելու: Սարքոզի ընդունած է նաեւ Սախարով Մեմորիալին ղեկավարները:

ԻՐԱՔԻ Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան ղեկավար Մ. Պարզանիի խորհրդականը արտայայտուած է Թրքական զինեալ գործողութեան մը հեռանկարին մասին. ըսած է թէ պիտի չարտօնեն որ իրենց հակակշռին ենթակայ հողերէ դրացի երկիրներու վրայ յարձակումներ ըլլան, բայց նոյն ատեն այն նկատումը ունին որ Թրքական անդրսահմանեան գործողութիւն մը ամէն բան անելի կը մատնէ: Խորհրդականը աւելցուցած է թէ հարցին լուծումին համար հարկաւոր է որ Թուրքիա, Իրաք եւ քրտական ղեկավարութիւնը միասնական բանակցութիւն վարեն:

ՀԱՄԱՍԸ պատրաստ է հանդիպում մը ունենալու նախագահ Ապպասի հետ, տեղի տալով արաբական երկիրներու ճնշումներուն, ինչպէս նաեւ իրբեւ հետեւանք Գազայի գօտիին մէջ տիրող հրջափակումին: Վարչապետ Հանիյէ յայտարարած է որ հոսանք մը կայ ի նպաստ այդ երկխօսութեան, որ կրնայ տեղի ունենալ արաբական որեւէ մայրաքաղաքի մէջ: Հանիյէ նախկին կառավարութեան վարչապետը եղած էր, բայց Ապպաս լուծեց երբ Համասի ուժերը տէր դարձան Գազայի գօտիին: Ներկայիս Համասը կը ջանայ երկխօսութիւն հաստատել Ֆաթահին հետ, բայց Ապպաս դէմ է որեւէ շփումէ ցորչափ Համասը չէ հաստատած սահմանադրական կարգուկանոնը Գազայի մէջ:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՄԱՐԶԱԿԱՆ

### ՎԼ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ ԲԱԶՄԱՄԱՐՏԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Բազմամարտիկ Վլադիմիր Մնացականեան Պուլկարիոյ աշխարհի ախոյենութեան առաջին տեղը գրաւած է: Իսկ Դաւիթ Ներսէսեան (80 քկ.) արժանացած է պրոնզէ մետալի:

Ախոյենութեան Հայաստանէն մասնակցած են 6 մարզիկներ:

### ԻՐԱՔ

## ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

Պաղտատի մէջ Հոկտեմբեր 9ին աւստրալիական ապահովութեան մասնաւոր ընկերութեան մը անդամներուն ապանդին զոհերուն մէջ եղած են երկու Հայուհիներ. Մարօ Տիշչէքէնեան (48 տարեկան) եւ Ժընեւիա Գասպարեան (30 տարեկան): Երկուքն ալ Թիրախ եղած են բազմաթիւ փամփուշտներու եւ տեղւոյն վրայ մահացած: Անոնց յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբերի 10ին:

### ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼ ՄԸ՝ ԴԷՊԻ ԱՄՆ-ՈՒ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ՝

# ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ՀՐԱՒԻՐԵԼ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԼՈՒ ՈՐ ԱՄՆ–ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ, ՑԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՅԱՐԻՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄՈՎ, ԵՒ ԶԳԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ:

ՀՐԱՒԻՐԵԼ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԻԼ 24Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ԻՐ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻՆ ՄԷՋ ՅՍՏԱԿՕՐԷՆ ՇԵՇՏԷ ՄԷԿ ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԵՒ ԿԱՆԽԱՄՏԱԾՈՒԱԾ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ ՈՐՊԷՍ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԻՇԷ ԱՄՆ–ՈՒ ՀՊԱՐՏԱՌԻԹ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱՆԱԼՈՒ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐԸ»:

Այս որոշումին յանգեցաւ Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին Հոկտ. 10ի քուէարկութիւնը որ կատարուեցաւ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի Թիւ 106 բանաձեւին առընչութեամբ: Ան ընդունուեցաւ 26 թեր եւ 21 դէմ քուէով, մօտ չորս ժամուան վիճարկումէ մը ետք:

Ժողովականներուն, որոնց հետ ատեանին մէջ ներկայ էին վերապրողներ ալ, յանձնախումբի նախագահ Թ. Լանթոս խօսք ուղղեց, ըսելու համար թէ անոնք դժուարին ընտրանքի մը դէմ յանդիման են եւ պիտի գործածեն «խղճի քուէ» մը: Վիճարկումին ընթացքին բանաձեւին վաւերացումին թեր դիրքի տէր դէմքերը չեշտեցին թէ ԱՄՆ–ու իշխանութիւնները բարոյական պարտքը ունին նպաստաւոր քուէարկելու որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի ազդեցիկ պայքար մղել ցեղասպանական այսօրուան արարքներուն դէմ: Նոյնիսկ ընդդիմադիր ճակատի երեսփոխաններէ շատեր հաստատեցին թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն է, իրենց դէմ դիրքին պատրուակ տալով «ազգային ապահովութիւնը»: Այդ «ապահովութիւնը» անոնք գլխաւորաբար հիմնեցին աշխարհաքաղաքական ներկայի պայմաններուն, Միացեալ Նահանգներու Իրաքի եւ Աֆղանիստանի մէջ վարած զինեալ գործողութիւններուն հարկաւոր նեցուկին վրայ որուն համար Թուրքիա կարեւոր հասցէ էր:

Քուէարկութեան դրական արդիւնքը բանաձեւին առջեւ ճամբան կը բանայ Ներկայացուցիչներու ժողովին լիագումար նիստին. կը սպասուի որ Նոյեմբերի կիսուն ան տեղ գտնէ այդ օրակարգին վրայ:

Անմիջական այս տեղեկատուութեան պէտք է աւելցնել թէ յաջողութիւնը լայն չափով գործն էր ԱՄՆ–ու հայկական լոպիին ջանադիր գործունէութեան որ կը տարուէր ամիսներէ ի վեր: Եւ պէտք չէ մոռնալ որ այդ հզօր երկրին ամէնէն ազդեցիկ լծակները ձեռնարկած էին խոչընդոտելու աշխատանքին. զանոնք կը գլխաւորէր նոյնինքն՝ նախագահ Ճ. Պուշ: Ան քուէարկութեան առաւօտը Սպիտակ Տունէն Գոնկրէսին կոչ ուղղած էր չվաւերացնելու բանաձեւը, ըսելով. «Այս որոշումը պատմական փանգուածային այդ բնաջնջումին յարիր պատասխան չէ»:

Աւելորդ է նշել թէ մինչեւ յետին պահը աշխուժօրէն գործեց արգելակելու Թրքական մեքենան. քանի մը հարիւր Թուրքերու Անգարայի ԱՄՆ–ու դեսպանատան առջեւ բողոքի ցոյցին զուգահեռ, որոնց ընթացքին հակահայ լոզունգներ արձակուեցան, քուէարկութենէն առաջ Թուրքիոյ Ազգային ժողովի պատուիրակութիւն մը հանդիպումներ կ'ունենար ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան, Փէնթակոնին եւ Գոնկրէսին մէջ:

Այդ պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Է. Պաղըշ, իսկ կազմին մէջ էին Թուրքիոյ նախկին դեսպաններ՝ Շ. Էլէքտաղն ու Կ. Աքթանը. եւ ըսել որ այդ վերջինը մաս կազմած է «Հայեւթուրք երկխօսութեան» ձեռնարկներու...

Բանաձեւը մերժելու վերջին պահերու կոչերուն միացած են Իսրայէլի նախագահն ու վարչապետն ալ: Փերէս եւ Օլմերթ ուղղակի կապ հաստատելով Գոնկրէսի եւ Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի անդամներուն հետ, թելադրած են դէմ դիրք գրաւել հայկական բանաձեւին: Իսրայէլի Անգարայի դեսպանը այդ մասին յայտնելէ ետք Թուրք պատասխանատուներու, աւելցուցած է. «Այդ գործը անձայն – անշշուկ կը կատարուի, որպէսզի ԱՄՆ–ու ներքին քաղաքականութեան միջամտելու տպաւորութիւն չգործենք»:

Գրեթէ զուարճալի է կարդալ առաջին տեղեկատուութիւններուն մէջ թէ Միացեալ Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարի օգնական Տ. Ֆրիտը Թուրք պատգամաւորներու ներկայութեան հայկական բանաձեւը «թիւրիմացութիւն» համարած է, յոյս յայտնելով որ Ճ. Պուշի վարչակարգը կը յաջողի կանխել անոր վաւերացումը, ապա յայտարարած է. «Իրողութիւն են 1915ի սարսափելի պատահարները: Մէկ ու կէս միլիոն անմեղ Հայեր սպաննուած, կամ տարագրուած են: Ամէն երկիր, ներառեալ ԱՄՆ–ը, պարտի ստանձնել իր պատմութեան մութ էջերը եւ անկեղծութեամբ հաշտուիլ իր անցեալին հետ»:

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններէն առաջին արձագանգողները եղան Հայ Դատի յանձնախումբն ու Հ.Յ.Դ. «Նոր Սերունդ»ը: Անոնք Հոկտ. 10ի գիշերն իսկ հրապարակուած հաղորդագրութիւններով գոհունակութիւն կը յայտնէին, Արտաքին գործերու յանձնախումբին վաւերացումը նկատելով առաջին վճռական քայլ մը հայ ժողովուրդին իրաւունք արդարութեան հաստատումին:

### ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիա որպէս առաջին հակազդեցութիւն «անպատասխանատու եւ անընդունելի» որակեց վաւերացուած բանաձեւը: Ապա հաղորդուեցաւ Հանրապետութեան նախագահ Ա. Կիւլի արտայայտութիւնը. ան կ'ըսէր .–

«Ափսո՛ս, ԱՄՆ–ու կարգ մը քաղաքական դէմքեր ողջմտութեան կոչերուն խուլ ձեւանալով, անգամ մը եւս քաղաքական փոքր հաշիւներու զոհել փորձեցին աւելի մեծ հարցեր: Ասիկա ԱՄՆ–ու նման հզօր պետութեան մը ներկայացուցիչներուն վայել ու օգտակար կեցուածք չէ: Յանձնախումբին այս անընդունելի որոշումը, ինչպէս անոր նման նախկինները, թուրք ժողովուրդին համար ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն»:

Իսկ Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ հրապարակուած յայտարարութեամբ «անպատասխանատու» կ'որակուէր բանաձեւին քուէարկումը: Կը չեշտուէր թէ Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին գործը չէր հայեւթուրք պատմութեան այս հարցին մասին պատմութիւնը խեղաթիւրող վերաշարադրութիւն մը կատարել:

Ցատկանշական էր հետեւեալ պարբերութիւնը.

«Նկատի առնուած է թէ Հայաստան փոխանակ մեր անկեղծ առաջարկը (պատմաբաններու միասնական մարմին, եւլն.) ընդունելու, թէ՛ անուղղակի ճամբաներով, թէ՛ վերջերս այլեւս բացայայտօրէն բանաձեւին ընդունելուն ուղղութեամբ գործած է»:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտէր այն յոյսով որ Ներկայացուցիչներու ժողովը բանաձեւը աւելի հեռուն չի տանիր: Այդ նպատակով Թուրքիա ամէն ջանք պիտի գործադրէ:

***

Թրքական աղբիւրներ քուէարկութեան լուրերուն մէջ տեղ կու տային Հոկտեմբեր 10ի առաւօտուն Ներկայացուցիչներու ժողովին դեմոկրատ նախագահուհի Նանսի Փէլոզիի Գարեգին Բ.ի հետ ունեցած հանդիպումին, անոնց միասնաբար կատարած աղօթքին ու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին խնդրանքին. «Կ'ոգեկոչենք Ցեղասպանութեան զոհերը: Տէրը անոնց թոռներուն խաղաղութիւն եւ արդարութիւն պարգեւէ»:

Գարեգին Բ. – Ն. Փէլոզի հանդիպումն ու միասնական աղօթքը Թուրքերը նկատած են այս վերջինին կողմէ յատուկ նշան մը թէ միտք չունի ենթարկուելու կատարուած ճնշումներուն:

***

Եթէ Հոկտեմբեր 10ին քուէարկուած որոշումը օրէնք դառնայ, կարելի է ըսել թէ ան աւելի հեռուն կ'երթայ, քան Ֆրանսայի կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը, քանի պարտաւորութիւններ կը դնէ ԱՄՆ–ու նախագահին վրայ, զոր ան պարտի յարգել տալ իր երկրին արտաքին քաղաքականութեան հոլովոյթին մէջ:

# Պ. ՔՈՒՇՆԷՐԻ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ԵՐԿՈՒՈՒԿԷՍ ՆԻՒԹԵՐԸ

Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարը Հոկտեմբեր 5ին Անգարա գնաց երջանկութեան, բարեկամութեան, մեծարանքի քիչ մը չատ լորձնաշուրթն նախաբանով մը: Ճիշդ է որ անձը ծանօթ է որպէս ամերիկասէր, Թրքասէր, յաւելեալ՝ այցին միջուկը որոշ չափով որպէս մարտավարական միջոց պէտք ունէր նման նախաբանի. բայց չափազանցութիւնը, մանաւանդ քաղաքականին նման միայն ու միայն շահու վրայ հիմնուած մարզի մը մէջ, աւելի յաճախ լրջութեան պակասի մը տպաւորութիւնը չի՞ գործեր: Զարմանալի՞ կ՚ըլլայ, եթէ Անգարա Քուշնէրի լորձնաշուրթն զգացականէն, գովեստներէն չտարուի ու մընայ շահու առեւտուրի սահմանին մէջ: Յատկապէս երբ նոյն երկրին – Ֆրանսայի – նախագահը ամէն առիթով Թուրքիոյ դէմ դիրքէ կը յայտնուի, առաջին ակնարկով երկակի քաղաքականութեան մը տպաւորութիւնը ձգելով այդ երկրին հանդէպ: Պէտք չէ մոռնալ որ ընտրարշաւի անոր այդ նոյն դիրքը բաւական վարկ ապահովեց իրեն յաջս բոլոր անոնց որոնք խօսքի ու գործի միջեւ ոչ մէկ միջոց կը նշմարեն:

Պ. Քուշնէր իր այցին նախօրեակին Թրքական ծանօթ օրաթերթ «Միլլիյէթ»ին տրուած հարցազրոյցով մը կ՚ըսէր. «Ամէն բանէ առաջ վերջին ծայր երջանիկ եմ Անգարա գտնուելով: Երկար ատենէ ի վեր կը ճանչնամ Թուրքիան և կը սիրեմ ձեր երկիրը որուն հետ միջազգային հարցերու մասին պատասխանատուութեան նոյն զգացումը ունինք: Թուրքիա պատմութեամբը, մշակոյթովը, տնտեսութեամբը եւ արեւմուտքի ու արեւելքի միջեւ զինք կամուրջի վերածած աշխարհագրութեամբը մեծ երկիր մըն է: Երկիր մըն է, որուն Ֆրանսուա Ա.ի եւ Սուլթան Գանունի Սիւլէյմանի օրէն ծայր առած պատմութեամբ Ֆրանսացիները սրտանց կապուած են»:

Ըսելէ ետք թէ այցին մասին Նիւ Եորքի մէջ համաձայնութիւն գոյացած էր նախագահ Սարքոզիի ու վարչապետ Էրտողանի միջեւ, նախարարը փառաբանանքի լուրջ չափաբաժինով մը կը փակէր նախաբանը. «Կուգամ ողջունելու ղեկավարը երկրի մը որ շրջանային դերակատար մըն է եւ արդիական իսլամութեան մարմնաւորումը»:

Աւելի զուսպ ու քաղաքական նըշումը այն էր որ Ֆրանսա–Թուրքիա յարաբերութիւնները հարկ է անվրդով ու հաւասարակշիռ բնոյթ ունենան, ինչպէս կը պահանջեն պատմական միասնութիւնը եւ երկու մեծ երկիրներուն մարտավարական շահերը:

Անցնելէ առաջ օրակարգի բուն նիւթերուն, Ֆրանսայի նախարարը կը կրկնէր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան սուր անկիւններ. «Նախագահ Սարքոզի եւ վարչապետ Էրտողան Նիւ Եորքի մէջ համաձայնեցան որ Եւրոպական միութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն ապագային մասին հարկ է ուս–ուսի, առանց վերապահութեան աշխատինք»:

Ինչ կը վերաբերի օրակարգի առաջին լուրջ նիւթին, ուժանիւթի «Նապուքքօ» միջազգային ծրագրին Ֆրանսայի մասնակցութեան հարցն է. «Կազ տը Ֆրանս»ը փափաքող է մասնակցելու այդ ծրագրին, բայց Թուրքիա կ՚ընդդիմանայ: Ուստի Պ. Քուշնէրի առաքելութենէն առաջին ակնկալուածը այդ ընդդիմութեան հարթումն էր: Ինք Թուրք լրագրողին կ՚ըսէր թէ հարցը աւելի լայն առումով մաս կը կազմէ ուժանիւթի եւ հաղորդակցութեան ցանցերու մարզին մէջ Թուրքիոյ հետ փափաքելի գործակցութեան:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ տեղ գտած ըլլալով հանդերձ, նշուած երկրորդ կարեւոր նիւթը Իրանի վրայ ծրագրուող յարձակումն էր: Քուշնէր կրկնելով նախագահ Սարքոզիի ՄԱԿ–ի ազգաժողովին յայտնած միտքը, կ՚ըսէր թէ Իրանի հիւլէական զէնք արտադրելը անընդունելի բան է: Անմիջապէս հոս եւս ան անընդունելիին դէմ միասնական դիրքի մէջ կը ներքաշէր Թուրքիան. «Ինչպէս Ապահովութեան խորհուրդի ու Ատոմական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան ղեկավարներու խորհուրդին որոշումներով ալ շեշտուեցաւ, պարտինք աւելցնել մեր ճնշումը, որպէսզի Իրան իւրանիումի հարստացման իր գործունէութիւնը կասեցնէ: Նոյն ատեն պէտք է տեսակցութիւններու, խաղաղական առաջարկներ բերելու մեր ջանքերուն զարկ տանք»:

Բաւական Թափանցիկ են այս կէտին շուրջ Քուշնէրի ըսածները: Ինք անձնապէս եւ նախագահ Սարքոզիի կողմէ հակադիր ճակատէն ընտրըւած մը ըլլալով, ձայնակից է Իրանի դէմ պատերազմ յայտարարելու տրամադրութիւններուն որոնց մեկնակէտը Ուաշինկթըն կը գտնուի: Քուշնէր չէր բացատրեր «անընդունելի» որակածին ինչո՞ւները: Իրան պէտք չէ՛ շարունակէ իւրանիումի հարստացման աշխատանքները. այդպէս որոշուած է աշխարհի գործավար ԱՄՆ–ու վերին ղեկավարութեան կողմէ, նոյնիսկ երբ Թեհրան քանիցս կը կրկնէ որ ռազմական նըպատակով չէ այդ հարստացումը:

Պէտք է ըսել որ Քուշնէրի օրակարգին այս մասին համոզել – Թելադրելու նիւթը չատ յարմար պահու մը արտայայտուած չէր. նոյն օրուան Թրքական ուրիշ Թերթի մը մը մէջ Իրանի պատերազմին ամերիկեան նպատակը ատոմական գործունէութենէն չատ տարբեր պատճառով բացատրող յօդուած մը կար: Հոն ըսուածը այն էր որ Իրան ամերիկեան ու դաշնակից ուժերու ռումբերուն Թիրախ ընտրուած է, որովհետեւ խոչընդոտ է Միջին արեւելքի մէջ ամերիկեան քաղաքականութեան կիրարկումին:

Հարցազրոյցով յայտնուած օրակարգին կէս կէտը կը վերաբերէր Միջերկրականեան ծրագրին որուն աշխոյժ ջատագովն է Ֆրանսայի նախագահը. յատկապէս Թուրքիոյ առընչուածով, այդ ծրագիրը ներկայացուեցաւ որպէս Եւրոպական միութեան այլընտրանք: Տեսակ մը մխիթարական նուէր Անգարայի, որուն Եւրոպա մուտքը փափաքելի չէր Ն. Սարքոզիի, բայց ան Թուրքիոյ աւելի յարմար դիրք կը տեսնէր միջերկրականեան ծրագրին մէջ: Խնդիրը այն չէ որ Թուրքիա եւ միւս երկիրները ոչ մէկ հետաքրքրքրութիւն ցոյց տուին այդ նուէրին: Այլ այն երեւոյթը որ Պ. Քուշնէր բոլորովին այլ բան կ՚ըսէր Թրքական Թերթին: Կը հաւաստէր որ Միջերկրականը Ֆրանսայի համար Եւրոպայէն ետք գործակցութեան բ. մարզն է ու կ՚ուզեն անոր քաղաքական նոր հանգամանք տալ: Բնապահական, միջմշակութային երկխօսութեան, տնտեսական վերելքի ու ապահովութեան բնագաւառներուն մէջ վաւերական ծրագրեր գործադրութեան պիտի դրուին: Եւ ամէնէն կարեւորը՝ «Ֆրանսա Թուրքիոյ հետ մասնակից Միջերկրականեան ծրագիրը այլընտրանք չի նկատեր այս երկրին Եւրոպական միութեան ամբողջական անդամակցութեան»: Այլ խօսքով՝ նախագահէն նախարար նախընտրութիւնները ձեւ ու բնոյթ կը փոխեն ըստ նպատակի, ըստ ակնկալութիւններու:

Սխա՞լ է մտածել թէ ընտրարշաւին Թուրքիոյ Եւրոպացի ըլլալու մերժումը աւելի «հասութաբեր» կեցուածք էր, Միջերկրականեան ծրագրին այլընտրանքով. իսկ այսօր երբ խօսքի շրջանը փակուած է եւ հարկաւոր է գործել, իրականութիւնը իր տեղը կը պահանջէ, մէկդի ընելով խոստումները, յայտարարութիւնները, որոնց չատեր չանդրադարձան թէ գոյութեան ժամանակը չատ սահմանափակ էր…

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

# ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը պատրաստուի նախագահական չորրորդ ընտրութեան: Ժողովրդավարութիւն է. մէկէ աւելի թեկնածուներ պիտի ըլլան: Նախագահը կ՚ընտրուի ուղղակի եւ ընդհանուր քուէարկութեամբ: Անցնող տասնըվեց տարիներու փորձը ցոյց տուաւ որ քուէարկութիւններու արդիւնքները ոչ ամբողջովին Թափանցիկ էին եւ ոչ ամբողջովին արդար, այսինքն՝ ժողովուրդի կամքին այս կամ այն ձեւով տէր դարձողներ եղան: Եթէ այսպէս կարելի է ըսել, կիսաժողովրդավար հունի մը մէջ կը գտնուի երկիրը: Կիսաժողովրդավար բառը ոչինչ կը նշանակէ, քիչ մը կամ կիսով յղի ըլլալու պէս բան մը…

Բայց այս ընտրութիւնը առիթ է որ դէթ կարծիքներ արտայայտըւին, ակնկալութիւններ բանաձեւուին: Այսինքն, հրապարակային վիճարկումները կը նպաստեն յստակացումներու, ճանչնալու, ծանօթանալու, և ինչպէս կ՚ըսուի, կը նպաստեն հանրային կարծիքի ձեւաւորման: Իրագործումները արդէն այլ բան են: Անցնող տասնըվեց տարիներու հաշուեկշիռը պէտք է ընել, ազգային եւ հանրային կեանքի բոլոր մարզերէն ներս, առանց նախօրօք թեր կամ դէմ ըլլալու, առանց կողմնապաշտական ճառերու: Իմաստուններու խորհուրդ մը կարելի չէ՞ կազմել որ իսկական քննութիւն մը կատարէ, ինչպէս տնտեսութեան համար սովորութիւն է ընել մասնագիտական գրասենեակներու միջոցաւ, «օտիթ» կամ «աուտիթ» ընել: Հայաստանի նախկին վարչապետներէն մին խոստացած էր «աուտիթ անել», բայց այս «աուտիթ»ին գոյնը չտեսանք: Այդ հաշուեկշիռը պէտք է ընդգրկէ – ընդգրկէր – տնտեսութիւնը, բնակչութիւնը, կենսամակարդակը, մըշակոյթը, լեզուն, ազգային հարստութիւնը, արդարութիւնը, գիտութիւնը, կրթութիւնը, բայց նաեւ ենթակայական տուեալները՝ ինչպէս հայրենասիրութիւնը, բարոյական ըմբռնումները, կեանքի որակը, ազգի եւ երկրի զարգացման հեռանկարային նախաձեռնութիւնները, որոնք օրը օրին ապրելու, ընդունելի եւ անընդունելի միջոցներով բարօրութիւն հետապնդելու իբարանցումներէն տարբեր են, եւ այլն:

Տասնըվեց տարի ետք, Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնները ի վիճակի կ՚ըլլա՞ն անկողմնակալ «օտիթ»ի ձեռնարկելու: Ընդդիմութիւնը պիտի պահանջէ՞ անկողմնակալ այս «օտիթ»ը: Ոչ-խօսափող մամուլը ընդհանրապէս, թերթեր, ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, մտաւորականութիւն, հրապարակ պիտի գա՞ն յստակացման հարցումներով, ի հարկին նշդրակելով պալարները, որպէսզի ժողովուրդի բարօրութիւնը եւ ազգի ապագան նախատեսուին: Այս էական խնդիրը չի վերաբերիր միայն «Հայաստանաբնակ»ներու, այլ ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին, մասնաւորաբար հայկական արտասահմանին, ոչ անոնց, որոնք հայրենիք լքած են, դարձած են յաճախ կեղծ քաղաքական ապաստանեալներ, որոնք խելքարաշխութեամբ կը զբաղին: Ինչպէս որ կարելի է լսել նախագահական թեկնածուէ մը քանի մը տասնեակ իրագործելի առաջադրանքներու մասին, կարելի է նաեւ բանաձեւել եւ հրապարակել հարցումներ՝ որոնց պատասխանները կ՚ըլլան առաջադրանք, որոնց հիման վրայ, լուսաբանուած քաղաքացին կու տայ իր ձայնը մէկ կամ միւս թեկնածուին, ինչու չըսել նաեւ՝ ճամբայ կը հարթուի հայրենադարձութեան: Այս հարցումները պէտք է բանաձեւել առանց կողմնապաշտութեան եւ հաճոյակատարութեան, ինչպէս կ՚ընեն վարձկան լրագրողներ, այս կամ այն քաղաքական դէմքի հետ հրապարակային զրոյցի ընթացքին, դառնալով անոնց սարուկ խօսափողը, կամ երբ կը գրեն լուսաւորելով խնդիրներու զիրենք հետաքրքրող եւ իրենց չահ ապահովող մասը: Երբ այսպէս կոչուած սեփական կողմին անհանգըստացնող հարցում չեն ուղղեր մտաւորականը կամ լրագրողը, կը դաւաճանեն իրենց կոչման, ասպարէզի բարոյականին, ինչպէս Հայաստան սովորութիւն է ըսել՝ «էթիկա»յին: Յանձնառու մտաւորական կամ լրագրող ըլլալ արդէք պէտք չէ ըլլայ անկաշառ եւ անկաշկանդ մտածողութեան:

Հայաստանի նախագահէն ինչ ակնկալութիւններ կրնան ունենալ ազգը եւ զայն գոյացնող անհատները, անոնք ըլլան Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքացիներ, թէ իրենք զիրենք տակաւին հայ ազգի լիիրաւ անդամ համարողներ,

## – ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 8ին գեղարուեստական յայտագրով մը նշուած է «Ապագայ» շաբաթաթերթի 32րդ տարեդարձը: Թերթին վարչութեան ատենապետ՝ Վազգէն Պօյաճեան խօսք առնելով վեր առած է «Ապագայ»ի դերը գանատահայ գաղութին մէջ, ապա շնորհակալութեան խօսքեր ուղղած է թերթին խմբագրին ու աշխատակազմին: «Ապագայ»ի վարչութեան ատենապետ, հիմնադիրներէն տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան հակիրճ պատմականը ըրած է թերթին 32 տարիներուն, գնահատականը յայտնելով խմբագրին, անձնակազմին եւ աշխատակիցներուն: Գործադրուած է ճոխ գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է նաեւ թեմին առաջնորդը Բագրատ եպսկ. Գալստանեան:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գանատահայոց առաջնորդութեան եւ գանատահայոց Գոնկրէսի մասնակից համայնքին կրթական, կուսակցական, մշակութային, բարեսիրական եւ հայրենակցական ինը կազմակերպութիւններէ բխած աւելի քան 150 կամաւորներ, գլխաւորութեամբ պ.պ. Կարօ Նշանեանի եւ Արթօ Մանուկեանի համագործակցութեամբ իրագործած են Հայաստանի անկախութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Սեպտեմբեր 22ին եւ 23ին: Այդ երկու օրերուն աւելի քան 2500 Հայեր գտած են զանազան գործունէութիւններ Մանուկեան փողոցին մէջ, ուր երեք հաստատութիւններ՝ Ալեք Մանուկեան վարժարանի, ՀԲԸՄ Ալեք Մանուկեան կեդրոնի եւ Թէքէեան մշակութային միութեան կեդրոնի մէջ, նաեւ կից լարուած հսկայ վրանէ մը սփռուած երգերով, երաժշտութեամբ ապահովուած էր ճոխ յայտագիր մը: Միացեալ աշխատանքին ձեռնարկած էին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Խաչ եկեղեցիներու ծուխերը, Պոլսահայ մշակութային միութեան, ՀԲԸՄ-ի մշակութային միութեան, Ալեք Մանուկեան վարժարանի, Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութիւններու վարչական եւ գործօն անդամները:

---

նոյնիսկ երբ պատմութեան դաւերուն պատճառով հայրենաբնակ չեն: Այս թղթածրարը կը բացուի՞ անհատական դիրքապաշտութիւնները, մրցակցութիւնները, տեղայնութիւնները յաղթահարելով: Բացասականութիւնները չեն գտնուիր միայն «միւս»ին ճամբարին մէջ: Առանց ամբողջական ըլլալու յաւակնութեան, փորձենք սեւով ճերմակի վրայ արձանագրել ակնկալութիւնները, ազգը տկարացնող բացասականները, նոյնիսկ եթէ ցաւցընող քննադատութիւններու եւ ինքնաքննադատութիւններու դուռ պիտի բացուի: Այդ պիտի ըլլայ դէնը յառաջդիմութեան եւ բարօրութեան, հարազատութեան մէջ ազգային զարթօնքի եւ ազգակերտումի, որոնք կը պայմանաւորուին ի հարկէ տնտեսութեամբ, արդարութեամբ, ապահովութեամբ, մարդկային իրաւունքով, գործուած սխալներու սրբագրութեամբ – նոյնիսկ եթէ վհուկներու որս պիտի չկազմակերպուի –, ազգի իրաւունքներու ձեռքբերումով, ազգային ինքնութեան եւ հարազատութեան անխախտ եւ առանց խուսանաւումներու վերականգնումով, եւ անսեթեւեթ կերպով ազգային միասնութեան ստեղծումով՝ որ բեմերը զարդարող ամբոխավարական ճառ չըլլայ:

Իմաստուն անտեղեակներ պիտի ըսեն թէ աւելի դիւրին է ըսել քան ընել, իսկ գործնապաշտներ արդէն կ'ըսեն թէ նման հարցերու ժամանակը չէ: Եթէ այսօր չէ ժամանակը, ե՞րբ կը կարծենք որ պիտի գայ ժամանակը... այն՝ որուն համար չըսուի թէ արդէն ուշ է:

Յ. Պ.

## ՋԱՀՐԱՏԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Համազգայինի Փարիզի միութեան 2007ի վերամուտի առաջին ձեռնարկը յատկացուեցաւ պոլսահայ արդի գրականութեան նոր շարժումի հիմնական դէմքերէն Ջահրատի. ծնած 1924ին մահացած 2007ին, բուն անունով՝ Զարեհ Եալտըզճեան:

Երեկոյթին սկիզբը հակիրճ ձեւով ներկայացուեցաւ օրուան բանախօսուհի տիկ. Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան, որ ուսումնասիրած է արեւմտահայ արդի գրականութիւն եւ հրատարակած «Պոլսահայ նոր բանաստեղծներ» հատորը որ արժանացած է «Գէորգ Մելիտինցի մրցանակ»ին:

Ապա խօսք առաւ բանախօսուհին, որ ներկայացուց Ջահրատի անձը՝ սրամիտ, համեստ եւ մարդամօտ, ուսանած Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեաններու մօտ, Հատտէճեանի եւ Խրախունիի հետ:

Թէեւ հայութիւնը Պոլսոյ մէջ տակաւին կ'ապրէր դժուար պայմաններու մէջ, այս սերունդը կրցաւ օգտուիլ փոքր ազատութիւններէ եւ ստեղծագործել նոր շարժումով մը:

Իր ինքնատիպ ոճով Ջահրատ անկիւնադարձ մը ստեղծեց արեւմրտահայ բանաստեղծութեան մէջ, եւ իրապաշտ մօտեցումով իր բանաստեղծութիւնները շօշափեցին համամարդկային եւ ընկերային հարցեր:

Իր կտրատ տողերով, հեռագրական ոճով եւ կետադրական կանոններու զանցումով, ան դարձաւ յառաջապահը գրական այս նոր շարժումին:

Տիկին Փանոսեան, թուեց Ջահրատի գործերը.– «Մեծ քաղաքը» տպուած 1960ին, ուր Կիկոյի տիպարին ընդմէջէն, Ջահրատ կը վերլուծէ մեծ քաղաքներու, նոր բարքերու ազդեցութիւնը անհատներու վրայ, ինչպէս նաեւ անկեղծութեան, պարզութեան եւ հոգեկան արժէքներու անտեսումը: Սակայն արհամարհուած Կիկօն կ'ապրի հըպարտ եւ փիլիսոփայօրէն կը դիտէ մարդիկը:

1968ին, Ջահրատ կը հրատարակէ քերթուածներու երկրորդ գրքոյկը «Գունաւոր սահմանները», 1971ին «Բարի երկինք» եւ 1976ին «Կանանչ հող»ը: Պոլսոյ Արաս հրատարակչատունը 2006ին հրատարակած էր «Ջահրատ՝ բանաստեղծութիւններ» բանաստեղծին ամբողջական երկերը երկու հաստափոր հատորներով:

Բանաստեղծական իր էջերէն թարգմանութիւններ հրատարակուած են 18 լեզուներով, օտար գրական պարբերաթերթերու մէջ ինչպէս նաեւ անջատ գրքոյկներով:

1973ին եւ 1976ին Ջահրատ հրաւիրուած է բանաստեղծներու երկրորդ եւ երրորդ միջազգային համագումարներուն:

Տիկին Փանոսեան, Ջահատի գրական արժէքը վերլուծելով, մէջբերումներ ըրաւ անոր բանաստեղծական կտորներէն:

Ապա, տիկ. Սիրատաղի աքանչելի ընթերցանութիւնը որ կրցաւ նախ պահել քերթուածներու իմաստի հարազատութիւնը, փայլ մը աւելի տուաւ այս ձեռնարկին:

Այս խիստ լաւ ուսումնասիրուած դասախօսութենէն վերջ, առիթ տրուեցաւ հարցումներու: Հետաքրքրական էր այն հարցումը թէ «Մինչեւ այսօր, ինչո՞ւ Ջահրատ բացակայ է Հայաստանի պետական բանասիրական բաժնի ծրագրին մէջ»:

Գրական այս երեկոյթը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեց ներկաներու մօտ, համապատասխան՝ Ջահրատի բնաւորութեան եւ քերթողութեան բնոյթին:

Շ. Թ.

---

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

**Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ**
**Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ**

### ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

#### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒՐԲԱՇՈՒՄ

Լեռնցիներին չափազանց հետաքրքրեց տարօրինակ հագուստով այդ երիտասարդի զբաղմունքը: Նրանք սովոր էին միայն համազգեստաւոր Ռուսներ տեսնել: Գերիներից մէկը միւսներից համարձակ գտնուեց եւ մօտեցաւ նկարչին: Առանց թոյլտուութեան նա Հայվազովսկու ձեռքից վերցրեց նկարն ու վազեց իրայիններին մօտ: Թերթիկն անցնում էր ձեռքից ձեռք, բայց հաւանաբար նկարը Շափսուգների վրայ առանձին տպաւորութիւն չգործեց, որովհետեւ գերին շուտով այն յետ բերեց: Թղթի վրայ արեան հետքեր կային:

Նկարիչը թարգմանչի միջոցով խօսքի բռնուեց գերիների հետ:

– Դու այդ ի՞նչ ես անում, – նրան հարցրեց Շափսուգը:

– Ձե՞զ տեսնում, նկարում եմ: Եւ եթէ ես ձեզ մօտ գերի ընկնէի, – հարցրեց Հայվազովսկին, – թոյլ կու տայի՞ք նըկարել:

– Ոչ, դա... դատարկ բան է, – արհամարհանքով պատասխանեց նրան լեռնցին: – Այ, եթէ դերձակ լինէիր, չէի՞նք արգելի քեզ աշխատել, իսկ սա...

Նայելով իր հետ խօսող Շափսուգի դէմքին՝ նկարիչը յիշեց կռուից առաջ իր ունեցած մտորումների մասին: Շափսուգն իր հանդէպ որեւէ թշնամանք չէր ցուցաբերում, նոյնիսկ նրա միամիտ դատողութեան մէջ՝ դերձակի արհեստը վեր դասելու գեղանկարչութիւնից, զգացւում էր նրա մղումը դէպի խաղաղ կեանքը, զբաղմունքները: Հայվազովսկին հարցրեց լեռնցուն, թէ ինչո՞ւ էին կռւում Ռուսների հետ, ինչո՞ւ չէին ենթարկւում Ռուսների թագաւորին, որը մեծ զօրք ունէր, շատ էլ հարուստ էր:

Շափսուգը մի պահ մտքերի մէջ ընկաւ, աչքերը բոցավառուեցին չար կրակներով եւ նա դառնութեամբ պատասխանեց.

– Ճիշդ ես ասում, դեավուրների թագաւորը շատ զօրք ունի, բայց եթէ ճիշդ է նաեւ այն, որ ձեր թագաւորը շատ էլ հարուստ է, հապա ինչո՞ւ է աչքը տնկել մեզ վրայ, չի թողնում, որ մենք հանգիստ կորեկ ցանենք մեր աղքատիկ արտերում:

Հայվազովսկին չգիտէր ինչ պատասխանէր նրան:

Շափսուգը հարցական օրօրեց գլուխն ու գնաց իւրայինների մօտ:

Երեկոյեան ուշ ժամին Հայվազովսկու յետեւից եկաւ Պուշկինը եւ նրան տարաւ ընկերների մօտ:

Պուշկինին դիմաւորեցին ուրախ բացագանչութիւններով: Լիվովուչկան ուրախ երեկոների հոգին էր: Հայվազովսկու վրայ համարեա ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում: Լիվովուչկան նոյնիսկ մոռացաւ նրան ներկայացնել արդէն հարբած սպաներին: Նա երիտասարդին նստեցրեց իր կողքին եւ անմիջապէս գինի լցրեց նրա համար: Առաջին բաժակից յետոյ Հայվազովսկին հրաժարուեց խմել:

– Այս մէկը չէի սպասում ձեզանից, – զարմացաւ Պուշկինը: – Էլ ի՞նչ Բրիւլովի առաջին աշակերտ, որ գինի չէք խըմում:

Ի զարմանս սեղանակիցների, նաեւ շարժելով նրանց նախանձը Լիվովուչկան սկսեց պերճախօս կերպով նկարագրել Բրիւլովի՝ Պետերբուրգում Կուկոլնիկի տանը կատարած բաքոսեան սխրանքները: Եւ իր պատմութիւնն աւարտեց «Մեծ Կարլ»ի, նաեւ՝ գեղանկարչութեան ու խնջոյքների մէջ մեծ Կարլի կենացն առաջարկելով: Սպաները հաճոյքով հաւանութիւն տուեցին:

– Այստեղ արդէն, սիրելիս, չես կարող պրծնել: Թէ չէ, ամբողջ աշխարհով մէկ կը յայտարարեմ, որ հրաժարուել ես խմել Բրիւլովի կենացը, – գոչեց Լիվովուչկան ու գինի լցրեց Հայվազովսկուն:

Հայվազովսկին խմեց բայց տեղնուտեղը սկսեց պատմել, թէ ինչպէս Կուկոլնիկի տանը կայացած ուրախ խնջոյքներից յետոյ, երբ գնում էր ուսուցչի մօտ, ամէն անգամ լսում էր նրա գանգատները գլխացաւից, ընդհանուր տկարութիւնից:

– Սովորաբար, – միտքն աւարտեց Հայվազովսկին, – Կարլ Պաւլովիչը նման դէպքերում վերջացնում էր այսպիսի խօսքերով. «Հայվազովսկի, ինչքան լաւ էք անում, որ չէք խմում»:

Հայվազովսկու խօսելու ժամանակ ուշադիր նրան էին նայում Ալեքսանդր Իւանովիչ Օդոեւսկին եւ նրա երկու ընկերները՝ Նիկոլայ Իւանովիչ Լորերն ու Միխայիլ Միխայլովիչ Նարիշկինը: Սպաների այս խմբում նրանք էին միայն չարքային: Երբ Հայվազովսկին վրան մտաւ, անմիջապէս նկատեց, որ այդ երեքը սպայական համազգեստով չեն: Բայց անդադրում Լիվովուչկան շեղեց նրա ուշադրութիւնը: Իսկ հիմա, տեսնելով թէ ինչպիսի հետաքրքրութեամբ են այդ շարքայինները լսում Բրիւլովի մասին պատմութիւնը, Հայվազովսկին սկսեց գլխի ընկնել, թէ ինչ մարդիկ են դըրանք:

Տակաւին «Կոլխիդա»յի վրայ եղած ժամանակ, նա լսել էր սատիճանազրկուած դեկաբրիստների մասին: Այնտեղ էլ, Լեւ Սերգէեւիչը մի անգամ ճաշից յետոյ կարդացել էր եղբօր ուղերձը՝ Սիբիր եւ դեկաբրիստ բանաստեղծ Ալեքսանդր Օդոեւսկու պատասխանը: Պետերբուրգում այս բանաստեղծութիւնների մասին նրան շատ յաճախ պատմում էր Շտերնբերգը, բայց Վիլիան այդպէս էլ չկարողացաւ ձեռք գցել դրանք: Այն ժամանակ «Կոլխիդա»յում Հայվազովսկուն չյաջողուեց լսել Օդոեւսկու պատասխան ուղերձը, որովհետեւ այդ րոպէին անսպասելի ներս մտաւ Ռաեւսկին: Նա ընդհատեց Լեւ Սերգէեւիչի ընթերցանութիւնը, – մի բան, որ առհասարակ չէր անում, – եւ երիտասարդին տարաւ դուրս:

(Շար. 89)

Տէր եւ Տիկին Պերճ եւ Մխչան Սիսեռեան,
Տէր եւ Տիկին Հրաչ եւ Էլիզապէթ Սիսեռեան,
Տէր եւ Տիկին Արա եւ Վերա Սիսեռեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութ եւ Ջեփիւռ Պագալեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Լիլա Թամէր
Եւ բոլոր Թոռնիկները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

**ԳԵՂԱՄ ՍԻՍԵՌԵԱՆ-Ի**

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 12, ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝
15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը (Porte de Clichy):

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Սիսեռեան, Պագալեան եւ Թամէր ընտանիքներուն:

Monsieur et Madame Berdj Sisserian,

Monsieur et Madame Hratch Sisserian,

Monsieur et Madame Ara Sisserian,

Monseur et Madame Harout Bakalian,

Monsieur et Madame Michel Tamer

Et tous les petits-enfants
ont la douleur de vous faire part du décès de leur père et grand-père

**Kégham SISSERIAN**

survenu le 10 octobre.

Les obsèques auront lieu vendredi 12 octobre à 10 heures en la Cathédrale Apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème, suivies de l'inhumation au Cimetière des Batignolles (Porte de Clichy).

*Le présent avis tient lieu de faire-part.*

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan

**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers, Promenade dans la ville, Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

## MARSEILLE

Section **«Sossé Mayrig»** La Ville

La Section «Sossé Mayrig» La Ville célébrera en la Cathédrale apostolique arménienne du Prado, **le Dimanche 14 octobre** à 11 heures, une messe de requiem à la mémoire de ses membres disparus.

Suivra un «hokédjach» au restaurant **Le Passage** à Aix-en-Provence.

Un car sera à la disposition à l'issue de la messe pour aller au restaurant et le retour est assuré jusqu'à la Cathédrale du Prado.

Les billets sont d'ores et déjà en vente auprès des membres de la section pour un montant de 50 euros tout compris.

Pour tout renseignement complémentaire, contacter :
— Denise Pietri : 06 80 74 59 20
— Séta Simonian : 06 10 25 17 16.

□

**ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ**

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝
Թ Ա Լ Ի Ն - ի
համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» սրահը:
Կանխաւ ապահովել տեղերը:

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

**Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ**
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղի օրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի
Պատարագէն ետք մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ՝ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն, հողաբարձուներուն եւ բոլոր սատարածներուն յիշատակին:
Կրօնական արարողութիւններէն վերջ, ժամը 13.30ին սիրոյ ճաշ՝
**Pôle Culturel**
Parvis des Arts
Salle de Convivialité
26-28 rue Joseph Francheschi
Հանդիսասրահին մէջ:
Կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները:

**CONFERENCE**

**LE**
**Centre Culturel**
**SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**GREGOIRE DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

**Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ**

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 13

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝
Մեսրովբայ, Եղիշէի,
Մովսէսի Քերթողին,
Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն
եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:
Տօն ազգային եւ եկեղեցական ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:
Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ:
Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

**armenie mon amie**

*AGENDA*

**ARLES**
**Exposition**
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

**ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ**

ՇԱԻԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

**CHENE**

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ
**ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ**
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
de
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

**IN MEMORIAM**

NICE. — M. et Mme Shabuh et Christine Gedik présentent leurs condoléances à M. et Mme Yves Ternon pour le décès de leur fils **GILLES** et en lieu et place de fleurs font un don de 100 euros à «Haratch».

**ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE**

présente
Sous le haut patronage de son excellence
**M. E. NALBANDIAN,**
*Ambassadeur d'Arménie en France*

LE QUINTETTE **« C A D E N C E »**
piano — violon — guitare — accordéon — contrebasse.

Au programme :
**Sayat Nova — Komitas — Zarifian — Khatchatrian — Vivaldi — Gershwin — Piazzola . . .**

**Samedi 13 octobre à 20h30**

Salle Cortot
78 rue Cardinet — 75017 Paris
(Métro : Malesherbes)

Soirée organisée avec le soutien de l'Association DAR

Réservation : 06 14 74 92 97
01 48 87 00 95
06 64 91 51 74.

La
**Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
présente
**JACQUES ASLANIAN**
« H O M M A G E »

**EXPOSITION**
**du 13 au 18 octobre**
de 10h30 à 13h et de 14h à 20h

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Reiseignements : 01. 43. 76. 55. 89
contact@mca-alfortville.com
M.C.A. : 9 rue de Madrid — 94140 Alfortville

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
organise
**UNE EXCURSION à REIMS**
**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner :
**01. 44. 59. 23. 50.**

**Le Centre Culturel Saint-Mesrob**
à Paris
expose
**les tableaux du peintre**
**AKELIAN**
**du 11 au 21 octobre**

**Vernissage : Vendredi 12 octobre**
à partir de 18h30

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 OCTOBRE
2007

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.806 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.806

## ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԿԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԸ

«Թրքութիւնը վարկաբեկել»ու առաձգական ամբաստանութիւնը ամբողջ զօրութեամբ կը շարունակէ գործել Թուրքիոյ մէջ: Այդ կէտուածքը պատժելի աբարք նկատող 301րդ յօդուածը ջնջելու ուղղութեամբ պարբերաբար հնչող պահանջներուն հանդերձ, «Թրքութիւնը անարգող»ներու դէմ դատարաններէ պատիժներ կ'արձակուին:

Ընտանի վերջին օրինակները կը կազմեն «Ակօս»ի հրատարակութեան տնօրէնն ու արտօնատէրը. առաջինը՝ Արատ Տինք, զաւակն է Հրանդ Տինքի, երկրորդը՝ Սարգիս Սերոբեան արտօնատէր ըլլալէ զատ, պատասխանատուն է թերթին հայերէն բաժինին: Երկուքն ալ մէյմէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են, բայց նկատի առնելով որ քրէական անցեալի տէր չեն, իրենց պատիժները յետաձգուած են:

***

Նոյն օրուան երկրորդ լուր մը կրկին կը վերաբերէր «Ակօս»ի, այս անգամ զայն տուժող կողմ առած: Թերթին խմբագիրներուն ղրկուած սպառնական իմակներու հեղինակ, 19 տարեկան Ռ. Տօղան երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր: Բայց երբ ներողութիւն խնդրած էր, ըսելով թէ «զղջացած է», պատիժը ներուած էր: Մանաւանդ որ նախապէս դատուած չէր ու ատեանը համոզուած էր որ նոր յանցանք պիտի չգործէ:

***

Վարկաբեկել – սպառնալու այս գլուխը փակելէ առաջ կ'արժէ անդրադառնալ նորագոյն երեւոյթի մը: Քրտական վերջին գործողութիւններուն ընթացքին նահատակուած շըրնաքցի երիտասարդի մը յուղարկաւորութեան, տեղւոյն միւֆթին հետեւեալ «աղօթք»ը ըրած է.

«Ո՛վ Տէր, մեր ժողովուրդը արժանի ըրէ այս հայ փիճերուն դասը տալու»:

Թրքական թերթերու մէջ գտնուած էին նման ցեղապաշտական արտայայտութեան տէրերը պախարակողներ. բայց ոչ մէկ տեղեկութիւն այն մասին թէ արտայայտութիւններով հայ ժողովուրդը վարկաբեկողէն հաշիւ կը պահանջուի՞:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՂԱՐԱԲԱՂ ԱՅՑԸ

Շարունակելով նախագահական ընտրութեան հաւանական թեկնածութեան պատրաստութիւնը, Լ. Տէր Պետրոսեան Հոկտեմբեր 11ին գացած է նաեւ Ղարաբաղ: Ան հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Բակօ Սահակեանի հետ: Վերադարձի ճամբուն վրայ ան կանգ առած է Լաչինի եւ զրոյց ունեցած տեղացիներու հետ:

***

### ՕՏԱՐԱԼԵԶՈՒ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Բ. ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Հոկտեմբեր 10–17 Հայաստանի ու Արցախի մէջ տեղի կ'ունենայ օտարալեզու հայ գրողներու երկրորդ համաժողովը, «Ազգային ինքնութիւն եւ օտարագիր հայ գրականութիւն» խորագրով: Կը մասնակցին 18 երկրէ գրողներ, ինչպէս Տաթեա Տէր Յովհաննէսեան (ԱՄՆ), Յակոբ Խաչիկեան (Գանատա), Ժ.-Մ. Գառզու (Ֆրանսա), Վահէ Կոտէլ (Զուիցերիա), Մկրտիչ Մարկոսեան (Թուրքիա), Սեդա Վերմիշեւա (Ռուսաստան), եւլն.:

### ՀՅԴ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ի ԿՈՉԸ

Հ.Յ.Դ. «Նոր Սերունդ»ը Հոկտեմբեր 10 թուակիր յայտարարութեամբ մը խոր մտահոգութիւն կը յայտնէ օտարականներու ընտանեկան խմբաւորումին համար առաջարկուած ծնային քննութեան մասին: Կոչ կ'ուղղէ անոր դէմ շարժման անցնելու եւ առ այդ ստորագրելու Շառլի Հեպտօյի եւ ՍՕՍ–Ցեղապաշտութեան ձեռնարկած հանրագրութիւնը:

Ծանօթ է որ հանրագրութեան նպատակն է թելադրել Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին որ առկախեն Ա.Տէ.էՆ.ի քննութեան կիրարկումը:

## ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

## ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐ, ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Մինչ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին ընդունած հայկական բանաձեւին լուրը արձագանգ կը գտնէր միջազգային աղբիւրներէ, Անգարա որպէս անմիջական հակազդեցութիւն, արտաքին գործերու նախարարութիւն հրաւիրած էր ԱՄՆ–ու Անգարայի դեսպան Ռ. Ուիլսընը. ան տեղեակ պահուած էր քուէարկութեան Թուրքիոյ պատճառած վրդովումին: Միւս կողմէ թրքական դիւանագիտական շրջանակները կը չեշտէին Ճ. Պուշի վարչակազմին ընդդիմութիւնը եւ բանաձեւին ձախողման համար կատարած լուրջ ջանքերը: Արդարեւ, ԱՄՆ–ու նախագահը այդ ուղղութեամբ ամէն կարելին ընելէ ետք յայտնած էր թէ յուսախաբ է արձանագրուած արդիւնքէն. հաւաստած էր նաեւ թէ վճռակամ է արգելակելու իր ջանքերը, ծնչումը շարունակելու որպէսզի բանաձեւը չվաւերացուի Ներկայացուցիչներու տան լիագումար նիստին:

Անգարայի յաջորդ քայլը եղաւ այլեւս շատ սովորական դարձած հակազդեցութիւն մը որով ետ կանչեց Ուաշինկթընի իր դեսպանը, տրուած բացատրութեամբ՝ «խորհրդակցութեան համար»: Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերի խօսքերով՝ ընական է դեսպանին ետ կանչուիլը, «բայց դժուար ըսելն է թէ ան երբ կը վերադառնայ իր պաշտօնին գլուխը»:

Պաշտօնական Ուաշինկթընը որոշ մտահոգութիւն մը կ'արտայայտէ Անգարայէն փոխադարձութեան քայլերու առնչութեամբ, բայց դատելով նախընթացներէն, դժուար չէ կռահել որ այդ բաները ցուցականին սահմանէն անդին չեն անցնիր եւ թէ արդէն վստահաբար ցոյց տրուածին չափ անակնկալ մը չէր բանաձեւին վաւերացումը Թուրքիոյ ղեկավարութեան համար:

Փոխադարձութեան հարցով Ինճիրլիքի զինուորական խարիսխին մասին իրեն ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով վարչապետ Էրտողան ըսած է թէ այդ բաները չեն ըսուիր, կը կատարուին:

### ՆԱՆՍԻ ՓԵԼՈՋԻԻ ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Բանաձեւին քուէարկութենէն ետք Ներկայացուցիչներու ժողովին նախագահուհին Ն. Փելոզի յայտնած է թէ պատրաստ է բանաձեւը տանելու նոյն ժողովին լիագումար նիստի օրակարգին:

Ան պատասխանելով հարցումներու, ըսած է. –

«Քսան տարիէ ի վեր Գոնկրէսի անդամ եմ և այդքան տարիէ ի վեր ջլամարտի շրջանին Թուրքիոյ ռազմավարական դիրքին նոյն պատճառաբանութիւնը կը տրուէր: Առիկա նախքան խորհրդային միութեան քայքայումը: Յետոյ նախագահ Գլինթընի օրով սկսաւ քարիւղատար շահարկուիլ: Այսօր ալ առաջ կը քշուի Ծոցի բ. պատերազմը: Հարց կուտան թէ ինչո՞ւ հիմա. բայց պահը միշտ կրնայ յարմարը չըլլալ նման քայլի մը համար: Նըկատի առնելով որ դեմոկրատ ղեկավարութիւնը համաձայն է, կ'ուզենք վերահաստատել ամերիկացիներու կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը: Ցեղասպանութեան օրով ամերիկացի դիւանագէտներն էին որ կը տեղեկացնէին Հայերու բնաջընջումի կանխամտածուած ծրագրին կիրարկութեան մանրամասնութիւնները»:

Պատասխանելով իրաքեան ներխուժում մը նոյն բանաձեւին վաւերացումին առնչելու Անգարայի տրամադրութեան մասին հարցումի մըն ալ նախագահուհին ըսած է. «Չեմ կարծեր որ Թուրքիոյ վարչապետը այդ ներխուժումին մասին խորհրդարանէն արտօնութիւն խնդրած է, Ցեղասպանութեան բանաձեւին պատճառով: Այդ մէկը իրենց ծրագիրն է եւ որեւէ կապ չունի բանաձեւին հետ»:

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ Ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան օրը Պրիւսէլ կը գտնուէր, հոն ելոյթ մը ունեցած է այդ մասին ու հաստատած թէ Երեւանի պաշտօնական կեցուածքն է Ցեղասպանութեան հարցը միջազգային ճանաչումի հասցնել: Ան ըսած է. –

«Կարծում ենք որ Ցեղասպանութեան ճանաչումը իր լիարժէք ձեւակերպումը կը ստանայ Միացեալ նահանգներում: Տարբեր երկրների պաշտօնեաների հետ մեր բազմաթիւ շփումները ցոյց են տալիս մէկ բան, որ որեւէ տեղ կասկած չկայ, թէ ինչ է կատարուել 1915 թուականին»:

Իսկ կարգ մը երկիրներու կողմէ ճանաչումին մերժումը ան բացատրած է Թուրքիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնները չվտանգելու հանգամանքով, ապա աւելցուցած. –

«Թուրքիան մերժողական դիրքորոշում է ընդունել այս հարցում, բայց դա չի նշանակում որ այդ մերժողականութիւնը կարող է պարտադրել նաեւ այլ երկրների»:

Ինչ կը վերաբերի նոյն ճանաչման հայ-թուրք յարաբերութիւններուն վրայ ազդեցութեան, նախագահը յիշեցուցած է. «Մի բան վաւերացնելու համար, գոնէ, յարաբերութիւնների ինչ-որ մակարդակ պէտք է լինի. այսօր հայ-թուրքական որեւէ յարաբերութիւն ուղղակի գոյութիւն չունի»: Ան անգամ մը եւս շեշտած է թէ Հայաստան պատրաստ է Թուրքիոյ հետ առանց նախապայմանի դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու եւ փոխյարաբերութիւններու մասին լայն քննարկումներու ձեռնարկելու:

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Վլ. Կարապետեան ողջունած է բանաձեւին վաւերացումը, զայն արդարութեան հաստատման ուղղութեամբ կարեւոր քայլ նկատելով:

Ազգային ժողովի նախագահ Տ. Թորոսեան Հոկտ. 11ի արտահերթ նիստը բացած է երախտագիտութիւն յայտնելով ԱՄՆ–ու պաշտօնակիցներուն «որոնք դրսեւորելով բարոյական յատկանիշներ և չենթարկուելով տարատեսակ ճնշումների, կողմ քուէարկեցին Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւին»:

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ «սխալ մը» եւս գործած են Իրաքի մէջ, երբ ռմբակոծելու համար ալ–Քաիտայի ահաբեկիչները, ռումբեր տեղացուցած են բնակչութեան վրայ: 10 կիներ եւ 9 երախաներ մեռած են:

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, երրորդ անգամ ըլլալով հարցաքննուեցաւ Հոկտ. 11ին Գլիրսթրիմի հարցին կապակցութեամբ: Նախորդ օրն իսկ 19 էջնոց տեղեկատուութիւն մը ղրկած էր դատաւորին, ուր կը խոստովանէր թէ հարցին լաւատեղեակ էր Շիրաք: Կը թուի որ նախկին նախարարապետը ի վերջոյ որոշած է առանձին չվճարել Գլիրսթրիմի «հաշուեցոյցը»:

ԻՐԱՔԻ իշխանութիւնները 136 միլիոն տոլար կը պահանջեն Պլէքուաթըրէն (ապահովութեան ամերիկեան մասնաւոր ընկերութիւն մը) որպէս հատուցում Սեպտ. 16ի «ջարդ»ին զոհերու ընտանիքներուն: Այդ օրը, ամերիկեան այս ընկերութիւնը «գիտակցաբար» 17 հոգի սպաննած էր եւ այդ հրացանաձգութիւնը մեծ յուզում պատճառած էր: Այդ առթիւ բացուած քննութիւնը հաստատած է որ Պլէքուաթըրի անդամները առանց որեւէ պատճառի կրակ բացած էին, երբ ոչ մէկ յարձակում եղած էր ամերիկացի պաշտօնատարներու կառաշարին դէմ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ հիւսիս–արեւմտեան շրջանը, Հոկտեմբեր 7էն ի վեր 200 ապստամբ եւ 50 զինուորներ սպաննուած են շատ բուռն բախումներու ընթացքին: Այդ շրջանը, Աֆղանիստանի սահմանագլուխ, ալ–Քաիտայի եւ Թալիպաններու բերդն է ըստ ամերիկեան աղբիւրներու:

ՆՈՊԷԼԻ գրականութեան մրցանակը շնորհուեցաւ բրիտանացի Տորիս Լեսինկի, որ 88 տարեկանին արժանացաւ համաշխարհային այս պարգեւին: Հեղինակ է աւելի քան 50 հատորներու եւ Բ. Համաշխարհային պատերազմի վաղորդայնին է որ գրած է հատորը որ կը փառաբանէր կնոջ պայքարը քաղաքական ա-

(Շար.ը Դ. էջ)

# ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօ՛ր, կեանքը միա՛յն ներկայով ապրող գրեթէ սերունդ մը ամբողջ կը ծաղկի մեր աչքին առաջ: Նոյնպէս, այսօր, շատ է թիւը ամէն տարիքի մարդոց, որոնց կեանքի յարաշարժ զսպանակն ու նպատակակէտը պարզօրէն ընթացիկ առօրեան է իր յարաժամ գծով, մինչեւ ալեւոր տարիք... Հանդիսատի փնտռտուք, վաղուան բարօր պահերու ապահովում, ապագայի ապահովութիւն: Այսպիսիները առհասարակ կ՛անտեսեն այն ի՛նչ որ հոգեւոր է, այս տարազին տակ այստեղ հասկնալով մեր հանճարին դրոշմովը օծուն մեր արժէքները, մեր մտքի եւ հոգիի եզական գանձերը: Չափազանցութիւն թէ ո՛չ, խոստովանինք միանգամայն, թէ ասոնց նմանները,– ցաւո՜ք, բանակ կազմելու չափ շատուոր,– լքեալ գոյքի պէս կը մոռնան հին թէ նոր ամէն արժէք, հոգեւոր թէ մտաւոր, հաւասարապէս: Կամ ալ՝ զանոնք կ՛արժեւորեն շուկայիկ չափանիշներով: Դեռ չխօսինք ուրիշ տիպի մարդոց մասին, աւելի երիտասարդ, քան տարեց: Անոնք՝ դիւրատար, կը դեգերին սին հաճոյքներու ու մոլութիւններու խառնափնդոր մրցարանին մէջ: Տեսլապաշտ կեանքի բարձունքէն վար իջած՝ խամրած հոգիներ, յիրաւի:

Հոս–հոն, առիթէ առիթ, հարկաւ թէ բոյլ մը հաւատաւորներ կը ճգնին օրինակելի ջանադրութեամբ արծարծել մեր ազգային հնոցին հուրը՝ Հայ Մշակոյթը: Ծափահարելի են այսպիսիները: Եւ, արժանի ամէն քաջալերութեան: Բայց մե՜ղք որ մեծամասնութիւնը մեր ազգայիններուն՝ ծալած մէկ կողմ դրուած հնոտի քուրջի նման կ՛անտեսէ մեր հրաշագործ մշակոյթը, որուն, յիշեցնենք, տեղին եւ արդար պանծացումը պարտինք կատարել իւրաքանչիւր Հոկտեմբերին(1):

⁂

Վերյիշումները՝ յետ դարձի ճամբով, մեզ կը տանին հեռուները: Չի հոգենորոգ պահերու կարօտը կը դառնայ անխուսափելի, գրեթէ հարթեցուցիչ պայման: Ցայտնապէս, սա մեր այժմու բաւական տխուր պատկերին ի տես: Ցաւալի իրականութեան առջեւ:

Անգամ մը խօսած ենք, թէ 1980ական թուականները բախտորոշ էջեր կ՛արձանագրեն մեր այստեղի նօսր գաղութին (իմա՝ Նիս իր շրջաններով) հին այլ նորոգ տարեգրութեան մէջ: Իրապէս, գաղութը կը վերանորոգուի գլխաւորաբար Պոլսէն եւ, մասամբ, Մերձ. Արեւելքէն եկած ու մնայուն կայք հաստատած ազգայիններով: Թարմ շունչ, խանդ ու եռանդ, մանաւանդ՝ կորով, փութով կը կերպարանափոխեն շրջանիս ազգային դիմագիծը: Կրկին իր արժանաւոր գլուխը կը ցցէ Հայ Գիրը, սով հասկցէք մեր Ոսկեդարիկը, իր առընթերակիցներով,– գրականութիւն, պատմութիւն, ճարտարապետութիւն եւ այլ: Ընդհանուր սահմանումով Հայ Մշակոյթը:

Կեանքի կը կոչուի համանուն ակումբ մը. սոր նախաձեռնութեամբ բեղուն աշխատանքի լայն հորիզոն մը կ՛ուրուագծուի փութով: Կը միտի բստ կարելւոյն յիշատակել կարեւոր թուականներ, յոբելենական առհասարակ: Նշել անմոռաց դէմքեր, պատմական դէպքեր սխրալի՝ յատկապէս դասախօսական երեկոյթներով, ցերեկոյթներով, գրական վիճաբանական ասուլիսներով: Միով բանիւ՝ հրահրել հետաքրքրութիւն ու սէր հանդէպ Հայ Գիրի, Լեզուի, Մշակոյթի: Մնայուն, անկորնչելի վէմերը մեր յաւերժ կեանքի:

Ցայտնօրէն յիշելի տարի մը կը դառնայ 1984ը: Մեր մեծ քերթողին՝ Դ. Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակի նշումէն (Մայիս) քանի մը ամիս ետք, հարկեցուցիչ պայման կը դառնայ փառաւորումը Հայ Մշակոյթի, անշուշտ, Հոկտեմբերին, Հայոց Գրերու գիւտի 1580ամեակի յիշատակումով: Տարւան մէջ երկրորդ անգամն ըլլալով Հին Նիսի քաղաքապետական թատրոնը կը յորդի ազգայիններով: Երկու հարիւրէ աւելի, առանց չափազանցութեան: Բեմին վրայ է Վենետիկի Մխիթարեան հայրերէն Լեւոն Զէքիեան: Հմտօրէն կը պարզէ Մեսրոպեան սրբատառերուն բազմադէմի առանձնայատկութիւնները (հնչիւնական եւ այլ) ու կը հաստատէ աներկրայ իրականութիւնը,– Մեծասքանչը՝ Մեսրոպեան Աստուածատուր տառերով զինեալ, ամրակուռ, անվկանդ ամրոցն է մեր ազգային գոյութեան: Ցայտնենք այս առթիւ, թէ բեմին (նաեւ մեծկակ յայտագիրին) խորքին, մեծադիր կ՛երեւի վսեմ դէմքը Մեսրոպ միայնակեացի, այս իրական հանճարին, որ իր վանական խցկան մէջ, վրձինն ու գրոցը ձեռին՝ մեր մեծափայլ ու մեծափառ տառերը կը հրաշակերտէ (2):

Ներկայ խռովիչ օրերուն, սա մեր երեւութապէս հեշտաւէտ, բայց խորքին մէջ հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ, ի՜նչ լաւ է անցեալի հոգելից պահերու երեւումը՝ թէկուզ վայրկենական յայտնութեամբ, արդէն իսկ խոնջ աչքերուդ առաջ: Ի՜նչ լաւ է, որ դեռ միտքդ թարմ կը յիշես՝ թէկուզ հապշտապ, նուիրեալ դասախարակներուդ խոհուն միտքերն ու ողջամիտ պատգամները քու մայրենի լեզուիդ, սոր աղերսող հայադրոշմ արժէքներուն մասին: Այնքա՛ն պիտանի ու հարկաւոր սա մեր ներկայ օրերուն, այժմու տխուր ժամանակներուն...:

Չի առանց մեր հայերէնին, առանց մեր հայաշունչ մշակոյթի տարրական իմացութեան, առանց այն ոգեկան անտեսանելի այլ սակայն կենարար աւիշին, այն որ մեզ յաւէտ կը կապէ մեր արմատներուն, ուրիշ ոչի՛նչ կրնայ մեր գոյութիւնը երաշխաւորել: Լեզուն, կը սիրէր կրկնել հայերէնի ուսուցիչս,– թո՛ղ լոյսերուն մէջ սաւառնի հոգին Բ. Թաշեանի,– ազգով կանգուն է, բայց նաեւ ազգը լեզուով կանգուն է: Ազգն է, որ կը ստեղծէ լեզուն, բայց լեզուն է, որ կը պահէ ազգը: Ջնջէ լեզուն, ջնջած կ՛ըլլաս ազգութեան գլխաւոր ու հիմնական ստորոգելին: Կրնանք ըսել, թէ ազգութենէն դուրս լեզու չկայ, բայց լեզուէն դուրս ազգութիւն չկայ: Ժառանգուած բոլոր հարստութիւններուն մէջ լեզուն լաւագոյնն է եւ առաւելագոյնը:

Իսկապէս, Հայկեան ժամանակներէն ցայսօր, մեր ցեղի կազմաւորման թուականներէն,– նախապատմական հարկա՛ւ,– մինչեւ ներկայ օրերը, ՄԱՅՐԵՆԻՆ, մեր ինքնատիպ ԴԻՄՔԻՆ մնայուն, կայուն հիմնաքարն է եղած անկասկած: Եւ, իբր այդպիսին, կը շարունակէ յարատեւել:

Ի մտի ունենալով այս անվիճելի ճշմարտութիւնը, մենք մեր կարգին ձգտինք մնալ հաւատարիմ ժառանգորդները այդ հրաշակերտ լեզուին: Զայն պահել–պահպանելով գուրգուրանքով, կորովով, մանաւանդ արդար հպարտանքով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

---

(1) Հաստատումը ուրախարիթ: Թէ՛ ցայսօր Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին կը շարունակէ հաւատարմօրէն տօնել Սրբոց Թարգմանչացը, ամէն Հոկտեմբերին: Փառաց անթառամ յիշատակին արժանացնելով մեր ոսկեդարեան եռամեծար սուրբերն եւ անոնց արժանաւոր յաջորդները: Ոգեկոչում Գրերու գիւտի եւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան: Խունկ և աղօթք, շարական եւ ողողանք, յաւուր պատշաճի քարոզ՝ բոյլ մը հաւատաւորներու առաջ: Այսքանը բա՞ւ:

(2) Հրապարակային, նոյնպէս բազմամարդ Մշակոյթի Օր մըն ալ 1991ին: Ծառը արմատով է ծառ, ազգն ալ իր ուրոյն մշակոյթով է ազգ նշանաբանով պարզուած յատուկ յայտագիր–գրքոյկ մը հանրութեան կը ներկայացնէր Հայոց Լեզուին ձօնուած տաղաչափեալ քերթուածներու եւ արձակ միտքերու փունջ մը: Բանախօսը՝ տողերս գրողը:

Ժ. Մ.

# ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

## ՊՂԱՏՈՆԱԿԱՆ ՍԵՐԸ ԵՒ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէշիկթաշլեանի բոլոր կենսագիրները համաձայն են որ մեր այս վիպապաշտ բանաստեղծին սէրերը միշտ մնացած էին պղատոնական սիրոյ մակարդակին վրայ: Միշտ ալ երեք անուններ կը տրուին, Սրբուհի Վահանեան (Տիւսաբ), Միսաքեան ամիրայի աղջիկը Սուլթանիկ, եւ Եփիմէ անուն աղջիկ մը: Երեքն ալ բանաստեղծին աշակերտուհիներն էին, երեքին ալ նկատմամբ համակրանք ունեցաւ տարաբախտ բանաստեղծը:

Այն երեսէն հուր ելաւ,<br>
Այն աչքերէն նետ թռաւ,<br>
Չեմ դիմանար բիւր ցաւոց,<br>
Զանփորձ հասակս ծախէ բոց.<br>
Ո՞վ զիս զարկաւ, թող զրուցեն –<br>
Եփիմէն:

Այս Եփիմէն կ՛երեւի թէ կ՛ապրէր Սկիւտարի մէջ, քանի որ նոյն բանաստեղծութեան մէջ Պէշիկթաշլեան կը գրէր որ այլեւս Սկիւտարը շատ կը սիրէր Եփիմէին պատճառաւ: Պէշիկթաշլեան, որ ծայր աստիճան ազգասէր էր եւ շատ բան կը գրէր ժողովուրդը իր ազգային արժէքներուն կապելու համար, երբեմն փախուստ կուտար այդ ծանր նիւթերէն ու կը գրէր սիրային բանաստեղծութիւններ ալ, թեթեւցնելով իր ոճը, ինչպէս կը տեսնուի վերի տողերուն մէջ:

Բայց Պէշիկթաշլեանի պղատոնական սէրերուն մէջ ամենամեծ տեղը միշտ տրուեցաւ Սրբուհի Վահանեան–Տիւսաբին: Թէ ինչո՞ւ անոնք չամուսնացան: Կրնանք պարզապէս ենթադրութիւն մը ընել: Որովհետեւ երկուքին միջեւ կար տարիքի տարբերութիւն մը, նաեւ ընկերային դասակարգի տարբերութիւն: Սրբուհիին մայրը, տիկին Վահանեան, նախ շատ գոհ մնացած էր որ աղջիկը սկսած էր աշակերտել Պէշիկթաշլեանին եւ թէ հայերէն կը սորվէր անկէ: Բայց դժուար չէ ենթադրել որ աւելի վերջ ան երբեք պիտի չուզէր որ իր աղջիկը իր կեանքը կապէր Պէշիկթաշլեանի նման աղքատիկ ու արդէն հիւանդկախ բանաստեղծի մը:

Պէշիկթաշլեան Վոսփորի ափերուն վրայ կամ Ալէմտաղի բարձունքին, բնութեան բոլոր գեղեցկութիւններուն դիմաց պահ մը կը թողուր հայրենասիրութիւնը ու կը յանձնուէր սիրային բանաստեղծութիւններու հմայքին, սիրել բառը ընդունելով իր ամէնէն մաքուր ու հայավայել իմաստին մէջ: Եթէ սիրեց իր աշակերտուհիները, միշտ երգեց անոնց հրաշալի շնորհները եւ անոնց մաքուր պատկերները ապրեցուց իր երազներուն մէջ:

Պէշիկթաշլեանը մեր այսօրուան չափանիշերով խիստ քիչ ծանօթ երկրորդական բանաստեղծ մըն է, որմէ մեզի ժառանգ մնացած է միայն կաթողիկէ ու լուսաւորչական համայնքներու միջեւ միասնութիւն քարոզող սա նշանաւոր «Եղբայր եմք մենք» բանաստեղծութիւնը: Բայց իր շրջանին, Պէշիկթաշլեան արտակարգօրէն սիրուած ու հիացումի արժանացած բանաստեղծ էր: Ժողովուրդը անգիր կը սորվէր ծանր գրաբարով գրուած բանաստեղծութիւնները, ինչ որ արդէն փաստ մըն է թէ այդ թուականներուն պարզ ժողովուրդն իսկ տակաւին իր կապը բնաւ չէր խզած գրաբարին հետ: Պէշիկթաշլեանի նկատմամբ հիացում ունէին Պետրոս Դուրեան, Մկրտիչ Աճէմեան, Թովմաս Թէրզեան, Կարապետ Ոսկեան, Ֆէլէկեան, Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Գրիգոր Օտեան: Բազմաթիւ բանաստեղծներ ալ կ՛իւրացնէին Պէշիկթաշլեանի ոճն ու արուեստը:

Պէշիկթաշլեան տկար էր, վատառողջ էր, բայց շատ հզօր ազդեցութիւն ունէր իր ժամանակակիցներուն վրայ եւ շատ կը սիրուէր բոլորէն: Ազդու էր որովհետեւ հայրենասէր էր, եւ կը սիրուէր, որովհետեւ շատ բարի ու ազնիւ մարդ էր:

Իտալիոյ մէջ ուսանած տարիներուն ան մօտէն ճանչցած էր յեղափոխական Իտալացի բանաստեղծներն ու գործիչները եւ անոնցմէ ստացուած եռանդը Պոլսոյ մէջ կը ցանէր իր ազգաշունչ բանաստեղծութիւններուն մէջ: Շրջանը սեւ շրջան մըն էր, Զէյթունը ապստամբած էր, երկրի կրօնական մոլեռանդութիւնը կախաղան հանած էր Տիւզեանները, Սուլթան Մահմուտի տիրապետութեան ներքեւ կարգ մը դաւաճան Հայեր ազգակործան մատնութիւններով ու պառակտումներով բոլորովին կը սեւցնէին մթնոլորտը: Ազնիւ հոգիէ տէր Հայեր կը ջանային ելքի ճամբաներ գտնել ու անոնց դրօշակիրն

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

# ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

## ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Սեպտ. 30ի կէսօրէ ետք, Լոս Անճըլըս ժամանած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ. իր շքախումբով, որուն մաս կազմած են նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսիոյ Հայոց թեմի առաջնորդ Եզրաս եպիսկ. Ներսիսեան, Մայր Աթոռի դիւանապետ Արշակ եպիսկ. Խաչատրեան, Յովնան աբեղայ Յակոբեան՝ դաւազանակիր, Կորիճ քհնյ. Տէվէճեան՝ պատասխանատու Մայր Աթոռի անգլերէնով մամուլի հաղորդագրութիւններու եւ Սուրէն Տէր-Գրիգորեան՝ նկարահանը «Շողակաթ» հեռատեսիլի յայտագրի:

Երկուշաբթի, Հոկտ. 1ի առաւօտեան, Գարեգին Բ. հանդիպում մը ունեցած է Լոս Անճըլըսի հայկական վարժարաններու աշակերտներուն հետ, Պըրպէնքի Առաջնորդարանի «Գալայճեան» սրահին մէջ: Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ թեմին հոգեւորականները, վարժարաններուն տնօրէններն ու ուսուցչական կազմերը: Բացումը կատարած է առաջնորդական ընդհ. փոխանորդ Տաճատ ծ. վրդ. Եարթըմեան: Հայրապետը պատասխանած է իւրաքանչիւր դպրոցի ներկայացուցիչ աշակերտի մը տուած հարցումներուն, որոնք վերաբերած են ընդհանարպէս եկեղեցւոյ, ազգին եւ կրթական առաքելութեան: Իր եզրափակիչ խօսքով Գարեգին Բ. շեշտած է՝ «տէր ըլլանք հայ դատին, հետամուտ ըլլանք, որպէսզի արդարութիւն կատարուի մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ»:

Ապա թեմին հոգեւորականներուն եւ թեմական խորհուրդի անդամներուն հետ ճաշ-հանդիպում մը ունենալէ ետք, Հայրապետը հանդիպում ունեցած է Էջմիածնի Փոքրիկներու Հիմնադրամի վարչութեան հետ, որ յանձնառու եղած է Էջմիածնի մէջ կառուցուելիք որբանոցին օժանդակելու: Հիմնադրամի շնորհիւ թեմը 500 ծնողազուրկ փոքրիկներ կը հովանաւորէ, իւրաքանչիւրին տրամադրելով տարեկան 250 տոլարի օգնութիւն:

Կէսօրէ ետք, Ամենայն Հայոց հայրապետը հանդիպում մը ունեցած է ՀԲԸՄ-ի Գալիֆորնիոյ Շրջ. վարչութեան հետ: Ապա, Հայրապետը՝ «Մանուկեան-Տէմիրճեան» վարժարանի համալիրին մէջ, թեմին 80ամեակին առթիւ կառուցուելիք մատրան մէջ զետեղուելիք խաչքարին օծումը կատարած է:

Երեկոյեան ժամը 7ին, Հայրապետը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ, կատարած է Փասատինայի նորակառոյց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ խորանին օծումը: Ի դէպ, եկեղեցւոյ բացումը կատարուած էր Սեպտ. 9ին:

Երեքշաբթի, Հոկտ. 2ին, տեղի ունեցած է Պըրպէնքի առաջնորդարանի կողքին կառուցուելիք մայր

---

էր Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:

Տարիներ վերջ Արշակ Զօպանեան հետեւեալը պիտի գրէ այդ շրջանին մասին.

«Պէշիկթաշլեանի օրերուն, մեծ մասը տգէտ, եսամոլ ու կոպիտ «փարվէնիւ»ներ (չտեսներ), ամէն տեսակ միջոցներով հարստութեան ու դիրքի տէր դարձած, վայրենի ու չտես գոռոզութեամբ մը ուռուցիկ, իրենց փաշային առջեւ սողալով քծնող, իսկ իրենց ձեռքին տակ գտնուած հայ ժողովուրդին գլխուն Թուրքէն աւելի բռնաւոր, կատարեալ փորձանք ու աղէտ դարձած իրենց հասարակութեան համար: Իրարու նկատմամբ նախանձը զիրենք յաճախ մղած է զզուելի կռիւներու, որոնց ընթացքին անոնք կը դիմէին նաեւ մատնութիւններու: Այսպիսիներուն դէմ էր որ յանկարծ ցցուեցան Արեւմուտքի համալսարաններուն մէջ կրթուած, Վենետիկի Մխիթարեան, կամ Փատովայի ու Փարիզի վարժարաններուն մէջ պատրաստուած, մէկ բառով «Եւրոպականացած» Հայեր, որոնք ամէն ճիգ վատնեցին որպէսզի իրենց ոգին փոխանցեն ամբողջ Հայութեան: Ոսկանեան, Յ. Սվաճեան, Միսաքեան, Նիկողոս Զօրաեան, Մամուրեան, Գրիգոր Օտեան, Սէրվիչէն եւ բազմաթիւ ուրիշներու կարգին, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան ամէնէն յատկանշական դէմքը կը հանդիսանար ազգային միութեան դաւանանքի տեսակէտէ»:

Ռ. Հ.

---

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ

Հայաստան Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանին անդամ դարձած է 2003ին. այդ թուականէն մինչեւ 2007 Սեպտեմբեր 7 479 դիմում յղուած է ատեանին Հայաստանի դէմ: Կան 617 ուրիշ դիմումներ որոնց տէրերը Ադրբեջանցիներ են, պնդող թէ իրենք Ղարաբաղէն գաղթականներ են, կորսնցուցած իրենց ստացուածքը: Ներկայիս անոնցմէ միայն 314ը ընդունելի նկատուած է:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանեան դիմումներու, անոնց կարգին են հեռատեսիլի «Ա1+» կայանին եւ «Նոյեան տապան» գործակալութեան կողմէ կատարուածները, նաեւ աւելի քան տասնեակ մը թղթածրարներ, որոնք կը վերաբերին Երեւանի շինարարութեան հետեւանքով իրենց կալուածներէն զրկուած բնակիչներու:

---

տաճարի հիմնարկէքի արարողութիւնը, նախագահութեամբ Ամենայն Հայոց հայրապետին եւ ներկայութեամբ թեմին հոգեւորականներուն:

Երեկոյեան ժամը 7ին, կատարուած է Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցւոյ կից կառուցուած «Պետրոս եւ Կարինէ Տաղլեան» մշակոյթի կեդրոնին բացումը, որմէ ետք տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 800 հոգի: Ձեռնարկը վարած է իրաւաբան Յովսէփ Կանիմեան: Խօսք առած են Ֆլօրա Տունայեանց, Հերմինէ Ճանոյեան, Լոս Անճըլըսի քաղաքապետ Անթոնիօ Վիարակոսա, ոստիկանապետ Լի Պագա, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Լիլոյեան, արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ արք. Պարսամեան, արեւմտեան թեմի առաջնորդ Յովնան արք. Տէրտէրեան, բարերարը՝ դեղագործ Պետրոս Տաղլեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Ամենայն Հայոց հայրապետը:

Հոկտեմբեր 3ին Գարեգին Բ. մեկնած է Նիւ Եորք, հովուապետական միամսեայ այցելութեան արեւելեան թեմին:

ԼՐԱՏՈՒ

---

# ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՐՏՈՂՆԵՐԸ

ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

## ԹԻՒ 16. ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԷՑ

Վայոց Ձորի Հողոցիմ գիւղէն է. վիճակով քահանայ. ապրած է Վահան կաթողիկոսի ատեն 968–972: Կը պակսին այլ ծանօթութիւններ իր մասին:

Գիրքին յիշատակարանը, վերջաւորութեան ունի հետեւեալ տողերը.

«Հայոց ՆԺԶ թուականին 967 եւ Հայոց Վահան կաթողիկոսի վերադիտողութեան ատեն, եւ Շիրակի Տունէն Աշոտ Բագրատունի Հայոց թագաւորի տարիներուն, ես Մեսրոպ Նուաստ քահանայ Վայոց Ձորի Հողոցմանց գիւղէն, ուրկէ էր նաեւ Յովսէփ երանելի նահատակը Ս. Վարդանի օրերուն, մեծ ցանկութեամբ այս գիրքը ծաղկաքաղ ըրի Հայերու մնացորդաց արեւելեան գիրքերէն...»:

Թէ ի՞նչ կը նշանակէ Հայոց մնացորդաց պատմութեանց բացատրութիւնը. Հ. Գ. Զարբհանալեանի համաձայն չենք կրնար ստուգութեամբ խօսիլ. գիտենք որ ծաղկաքաղ մըն էր իր ատեն գտնուած եւ ծանօթ ընդարձակագոյն գործի մը:

Մեսրոպ Երէց իր գործին համար պէտք է աչքին առջեւ ունեցած ըլլայ Փաւստոս Բիւզանդի Հայոց պատմութեան գիրքը:

Մեսրոպ Երէց քաղելով վերոյիշեալ գործէն ծրագրած էր ցոյց տալ հայ եւ վրացի թագաւորներու յաղթութիւնը եւ փառաւորութիւնը, Լուսաւորչի շառաւիղ հայրապետներու առաքինութիւնը եւ սքանչելի գործերը, յատկապէս Մեծն Ներսէս Հայրապետի, անոր տեսիլը եւ կտակը, Մամիկոնեան Տան քաջագործութիւնները: Գիրքը կը նուիրէ Վահան Մամիկոնեան անունով անձի մը որ իր հոգեզաւակն էր Վարժի գիւղէն:

Մինչ մեր ձեռքը հասածը համառօտ գրութիւն մըն է ուր կարճ կերպով նկարագրելէ վերջ Լուսաւորչի յաջորդներուն գործերը, երկարօրէն եւ մանրամասն կը յօրինէ Մեծն Ներսէս Հայրապետի կաթողիկոսութեան գործունէութիւնը, տեսիլը եւ անէծքները. չի մոռնար Մուշեղ եւ Մանուէլ Մամիկոնեան զօրավարներու քաջագործութիւնները:

Ազգագրականօրէն շատ կարեւոր է իր հաղորդած 400 նախարարներու ցանկը Արշակ Բ.ի թագաւորութեան օրերուն: Իր նկարագրած պատմական դէպքերու ատեն Մեսրոպ Երէց շատ անգամ կ՚ազդուի ժողովրդական զրոյցներէ:

Գեղեցիկ դրուագներ են Արշակի խոնարհիլը Ներսէս Հայրապետի առջեւ, որ կը փութայ Վաղէս Կայսրի մօտ Բիւզանդիոն, անոր դարձը, Արշակի բանտարկութիւնը Անյուշ բերդին մէջ, Պապի արկածախնդրական թագաւորութիւնը, Նպատի յաղթանակը շնորհիւ Հայրապետի աղօթքներուն, եւ այլն:

Լեզուն եւ ոճը ունին պարզութիւն դասական հայերէնի, սեղմ եւ զօրաւոր եւ կեանք եւ շարժուն Գնէլի սպանութեան պատմուածքի ատեն:

Պատրաստեց՝ ՅԻՊԷ

---

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Իսկ նոյն օրը, երեկոյեան, Լիովուշկան հանգիստ ու անհոգ պատմում էր «Կոլխիդա»յի սպաներին.

– Ինքնաեռ փաշան (այնպէս էին անւանում Ռաեւսկուն՝ բորբոքուն բնաւորութեան համար) ինձ աւելով շոգեհաբեց արգելուած բանաստեղծութիւններ կարդալու համար եւ որպէս արդարացում բերեց գեներալ Վելիամինովի՝ դեկաբրիստներին ասած խօսքերը: – Այստեղ թեթեւամիտ Լիովուշկան անգամ ցածացրեց ձայնը. – «Ցիշեցէք, պարոնայք, որ Կովկասում քիչ չեն սեւ եւ կարմիր օձիքաւորները, որոնք հետեւում են թէ՛ ձեզ, թէ՛ մեզ»:

Այն ժամանակ Հայվազովսկին այդպէս էլ մինչեւ վերջ չլսեց Օդոեւսկու բանաստեղծութիւնը, փոխարէնը հասկացաւ, որ ոչ միայն դեկաբրիստների, այլեւ սպաների ու զինուորների շուրջ անընդհատ պտըտւում եւ ականջ են դնում իշխանութեան լրտեսները: Հիմա այս ուրախ խնջոյքում, Հայվազովսկին յիշեց այս բոլորը, երբ աչքն ընկաւ միւս սպաներից տարբերուող երեք շարքայիններին:

Բայց ահա նրանցից մէկը, – միջահասակ, վտիտ մի երիտասարդ, – մօտեցաւ եւ իրեն անուանելով Լորեր, յուզուած զովեց.

Այնչափ երջանիկ եմ ձեզ հանդիպելուս համար, պարոն Հայվազովսկի: Դեռեւս Սիբիրում «Խուդոժեստվեննայա գազետա»յում մենք կարդում էինք ձեր նըկարների մասին: Իսկ այստեղ՝ Կովկասում, իմ մանկութեան ընկեր, առաջին կարգի կապիտան Պիոտր Ֆոմիչ Մեսսեըը, որին ես բախտ ունեցայ հանդիպելու երկար տարիների բաժանումից յետոյ, ասաց, որ տեսել է ձեր ստեղծագործութիւններն ու մեծապէս հիացել:

– Այդ դէպքում թոյլ տուէք մեզ էլ ներկայանալ, – սիրալիր ասաց բարձրահասակ գեղեցկադէմ երիտասարդը, մօտենալով Հայվազովսկուն ծխամորճը բերանին բարեւեց, մարմնեղ մի անձնաւորութեան հետ: – Ես Օդոեւսկին եմ, սա էլ՝ Նարիշկինը:

Օդոեւսկին ուզում էր էլի ինչ-որ բան ասել, բայց այդ րոպէին վրան մտաւ հերթապահն ու յայտնեց, որ Ռաեւսկին նրան եւ Պուշկինին կանչում է իր մօտ:

Արդէն բաւական ժամանակ էր անցել, իսկ Օդոեւսկին ու Լիովուշկան չէին վերադառնում: Առանց վրանի տիրոջ եւ մանաւանդ Լիովուշկայի՝ ձանձրալի էր, նոյնիսկ զուարճախօս Լորերը չկարողացաւ մթնոլորտը պահպանել: Կամաց – կամաց բոլորը սկսեցին ցրուել: Հայվազովսկին նոյնպէս ուզում էր գնալ, բայց Լորերը խնդրեց մնալ:

– Սպասեցէք... եթէ գնաք, Օդոեւսկին կարող է վշտանալ:

Հայվազովսկին սիրով մնաց: Լորերի ու Նարիշկինի մասին նա, ճիշդ է, մինչեւ հիմա լսած չկար բայց Օդոեւսկու անունը նրա համար թանկ էր այն օրուանից, երբ գնալով Պետերբուրգ, Ակադեմիայի ընկերներից տեղեկացաւ Դեկտեմբերի 14ի դէպքերի մասին: Այդ դէպքերի եւ նրանց մասնակիցների մասին մարդիկ շշուկով էին խօսում: Եւ նրանց անունների շուրջ լեգենդներ էին հիւսւում:

(Շար. 90)

## CONDOLEANCES

Le Conseil d'Administration de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de Marseille, ainsi que l'ensemble des membres adressent leurs plus sincères condoléances à Monsieur et Madame Yves Ternon et à leur famille pour la perte douloureuse de leur fils **Gilles TERNON.**

---

**Dans le cadre des Jeudis de l'UCFAF**

## Conférence—Débat

sur le thème :

**«LES RELATIONS CULTURELLES ET HISTORIQUES ENTRE LES ARMENNIENS ET LES ARABES»**

par NIL AGOPOFF
chercheur au CRDA

**Jeudi 18 octobre à 20h30**

Centre Culturel UCFAF-JAF :
6 Cité du Wauxhall, 75010 Paris
(métro : République)

P.A.F. : 5 euros — réduit : 3 euros

---

## arménie mon amie

## AGENDA

**ARLES**
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

La
**Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
présente

## JACQUES ASLANIAN

« H O M M A G E »

**EXPOSITION**
**du 13 au 18 octobre**
de 10h30 à 13h et de 14h à 20h

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Reiseignements : 01. 43. 76. 55. 89
contact@mca-alfortville.com
M.C.A. : 9 rue de Madrid — 94140 Alfortville

**CHENE**

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

## ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
*Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը*

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la**

**Grande Braderie Annuelle**
de
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

Le
**Centre Culturel Saint-Mesrob**
à Paris

expose
**les tableaux du peintre**

## AKELIAN

**du 11 au 21 octobre**

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

**Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ**

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

*Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղի օրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ՝*

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14ին :

*Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի

*Պատարագէն ետք մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ՝ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր սատարածներուն յիշատակին :*

*Կրօնական արարողութիւններէն վերջ, ժամը 13·30ին սիրոյ ճաշ՝*

**Pôle Culturel**
Parvis des Arts
Salle de Convivialité
26-28 rue Joseph Francheschi

*Հանդիսասրահին մէջ :*

*Կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները :*

**L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS**
**organise**

## UNE EXCURSION à REIMS

**Le dimanche 14 octobre**

Après l'échapée royale, le sacre !

Au programme :
Visite de la Cathédrale, découverte de la ville en petit train, déjeuner dans un restaurant 3 fourchettes, visite guidée d'une cave de champagne + dégustation.

Participation aux frais : 60 Euros

Pour les inscriptions, téléphoner : **01. 44. 59. 23. 50.**

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
S U R   L E S   T R A C E S
D E   S A I N T   G R E G O I R E
L'A R M E N I E N
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»** de Sevran - Livry Gargan

**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers, Promenade dans la ville, Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

## 2 NUITS OFFERTES A L'HOTEL EUROPE****

## A CHAQUE ACHAT D'UN BILLET D'AVION

## PARIS - EREVAN - PARIS

**(sous conditions particulières, offre valable du 1er novembre au 23 mars 2008, sous réserve de disponibilités)**

**RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS**

| Saberatours | Sevan Voyages | Wasteels |
|---|---|---|
| 11 rue des Pyramides | 48 Cours de la Liberté | 67 La Canebière |
| 75001 Paris | 69003 Lyon | 13001 Marseille |
| Tél. : 01 42 61 51 13 | Tél. : 04 78 60 13 60 | Tél. : 04 95 09 30 60 |

(Շար. Ա. էջէն)

պարէզին մէջ։ «Կոլոլն Նոթպուք»ը սեռումներ ներշնչած է եւ Ի. դարու կանացի պայքարին աւետարանը նկատուած է :

**ԵՒՐՈՏԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ** Հոկտ. 11ին որոշ փոփոխութիւններ բերած են աթոռներու բաշխումի գետնին վրայ : 378 ձայնով 154ի դէմ եւ 109 ձեռնպահութեամբ քուէարկած են տեղեկագիր մը որպէսզի նուազի մեծ պետութեանց ազդեցութիւնը, նպաստաւորելու համար փոքրերը : Այս նոր կարգադրութիւնը պիտի գործադրուի 2009ի երեսփոխանական ընտրութիւններու առեն : Նոր խորհրդարանը պիտի չկարենայ 750 աթոռէ աւելի ունենալ (այժմ՝ 785) եւ ամէն մէկ երկիր 96 երեսփոխանէն աւելի պիտի չունենայ : Տեղեկագրին հեղինակն էր նաեւ Ալէն Լամասուր : Ամէնէն աւելի դժգոհութիւն յայտնած են Իտալացիները :

**ՌԱՄԱԶԱՆԻ** աւարտին մահմետականները նամակ մը գրած են Պապին եւ 27 այլ յարանուանութեանց (աւետարանական եւ օրթոտոքս) զարկ տալու նպատակաւ խաղաղի եւ քրիստոնէութեան երկխօսութեան : «Որպէս մահմետական, կ'ըսենք քրիստոնեաներուն որ իրենց դէմ չենք, պայմանաւ որ կրօնի պատճառաւ պատերազմ չմղեն մահմետականներուն դէմ» կը շեշտեն :

## CONFERENCE

**LE**
**Centre Culturel**
**SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**G R E G O I R E**
**D E   N A R E K**
**Un auteur pour notre temps**
**Mercredi 17 octobre à 20h45**

Dédicace et vente de l'ouvrage

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

**ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ**

*Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝*

ԹԱԼԻՆ-ի

*համերգը*, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» *սրահը :*

*Կանխաւ ապահովել տեղերը :*

---

**ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ**

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին :
Պատարագ եւ ճաշ :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
MARDI
16 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար․ 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար․ 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·807

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21·807

## ԱՄՆ

# ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐ

*ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԱՐԱՄ Ա․ նամակով մը դիմած է Ներկայացուցիչներու ժողովի նախագահուհի Ն․ Փէլոզիին, ողջունելով քուէարկումը եւ գնահատելով Ցեղասպանութեան ճանաչումին համար անոր երկար տարիներու յանձնառու զօրակցութիւնը։ Իսկ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ անգամ մը եւս յայտարարած է թէ դէմ են Ցեղասպանութեան բանաձեւին։ Ան ըսած է․ –*

«Կ'ուզեմ որ Թուրքիոյ ծագումով հայ թուրք քաղաքացիները այս հարցին չառընչուին։ Ասիկա ԱՄՆ–ու մէկ օրէնքն է որ քաղաքական միջուկ ունի եւ կանոնաւոր կերպով օրակարգի կը բերուի։ Թուրքիոյ ծագումով հայ թուրք քաղաքացիները կապ չունին անոր հետ։ Բոլորս դէմ ենք այդ բանաձեւին»։

*Ցեղասպանութեան Պատրիարքը պատասխանելով «Եթէ բանաձեւը Ներկայացուցիչներու ժողովին օրակարգին հասնի, ի՞նչ կ'ըլլայ ձեր դիրքը» հարցումին, ըսած է․ –*
«Մտահոգ ենք այն պատճառով որ այս օրէնքը Թուրքիոյ ծագումով հայ թուրք քաղաքացիներուն կեանքին վրայ ազդեցութիւն կ'ունենայ։ Միշտ դէմ եղանք անոր։ ԱՄՆ–ու պատկան մարմիններուն պիտի գրենք հարկաւոր։ Խոչընդոտելու համար ամէն աշխատանք պիտի տանինք։ Որպէս այս հարցին լուծում, հարկաւոր է որ մարդիկ գիտնան լաւագոյնս ճանչնան, Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ փոխյարաբերութիւնները եւ այցերը բազմանան։ Հայաստան կանխակալ կարծիքի մը տէր է։ Ատոր ջնջումին համար կը հաւատամ փոխադարձ այցերու կարեւորութեան։ Հարցը պէտք է ձգել պատմաբաններուն։ Վարչապետ Էրտողանի առաջարկին ափսո՛ս որ Հայաստան հարկաւոր հետաքրքրութիւնը ցոյց չտուաւ։ Կարեւոր առաջարկ մըն էր ան»։

⁂

*Թրքական կողմը համակերպած ըլլալ կը թուի ԱՄՆ–ու Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին վաւերացումին ու ամէն ձեւով կ'ուզէ արգելք ըլլալ նոյն ուղղութեամբ յետագայ քայլերու։ Այդ մարզին մէջ կարեւոր զօրակիցներ ունի յանձինս ԱՄՆ–ու արտաքին նախարարուհիին եւ պաշտպանութեան նախարարին։ Անոնք երկուքն ալ նամակով մը դիմած են Ն․ Փէլոզիին, ըսելու համար թէ անցեալ տարի Ֆրանսական Ազգային ժողովէն վաւերացուած նոյն բնոյթի բանաձեւ մը պատճառ եղած էր Թուրքիոյ հետ տնտեսական կարգ մը ծրագիրներու Անգարայի կողմէ ջնջումին։ Զգուշացուցած են որ եթէ Ներկայացուցիչներու ժողովին մէջ ալ նման արդիւնքով քուէարկութիւն մը տեղի ունենայ, ամերիկացի զինուորները պիտի տուժեն։ Զգուշացումը հիմնուած է Իրաքի եւ Աֆղանիստանի ամերիկեան զօրամասերուն Թուրքիոյ վրայով տրուած նեցուկը սահմանափակելու սպառնալիքներուն։ Նամակագիրները չեն մոռցած Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ հաշտութեան ամերիկեան ջանքերը, ըսելով որ անոնք եւս կրնան տուժել։*

*Ռայս ու Կէյթս տակէ զատ Գոնկրէսի անդամներուն առաջարկած են տեղեկատուական ժողով մը կազմակերպել, որուն ընթացքին նաեւ գաղտնի փաստաթուղթերով սեղան բերուի թէ ԱՄՆ–ու ազգային ո՛ր շահերը վտանգուած են։ Անոնք թելադրած են որ երեսփոխանները իրենց ուժը յատկացնեն երկրին այլ հարցերուն։*

*ԱՄՆ–ու Սպայակոյտի նախագահն ալ, ինչպէս նաեւ հրամանատարներ, Գոնկրէսի անդամներուն թելադրած են չվաւերացնել հայկական բանաձեւը։*

*Բանաձեւը Ներկայացուցիչներու ժողովի օրակարգին տանելու Ն․ Փէլոզիի վճռակամութիւնը, այնպէս կը թուի որ կրնայ իր մօտ Նախագահ Պուշի ուղղակի միջամտութեան դուռ բանալ։ Նման հաւանականութեան մասին երբ հարցուած են իրեն, թէ նախագահը եթէ անձամբ իրեն դիմէ, ըսելու համար թէ բանաձեւին հետեւանքներէն կրնան տուժել ամերիկեան զօրամասերը, ի՞նչ կ'ըլլայ իր կեցուածքը, ան պատասխանած է․ «Նախագահին հետ այդ նիւթին մասին ոչ մէկ խօսակցութիւն ունեցանք․ այդ հարցով ինք չհեռաձայնեց ինծի․ ուստի թէական պարագայ մըն է այդ մէկը»։*

*Ինչ կը վերաբերի Անգարայի ընելիքներուն, կ'ըսուի թէ Թ․ Էրտողանի Նոյեմբեր 5ին Ուաշինկթըն այցը վերատեսութեան պիտի ենթարկուի, Ն․ Փէլոզի լուրջ ճնշումի ենթակայ պիտի ըլլայ որպէսզի հայկական բանաձեւին Ներկայացուցիչներու ժողովին օրակարգին արձանագրութիւնը յետաձգուի։ Կը խօսուի տակաւին Ինճիրլիքի զինուորական խարիսխին առընչուածներէն զատ, ՕԹԱՆ–ի ոլորտի գործակցութեան առընչուած որոշումներ առկախել, զինուորական այցեր ջնջելու մասին։ Օրակարգի նիւթերէն է դէպի Հայաստան օդային անցքը փակելու եւ չարթըր թռիչքներուն վերջ տալու հեռանկարը։*

*Թուրքիոյ սպառողներու միութիւնը իր կարգին, կոչ ուղղած է ժողովուրդին որ ԱՄՆ–ու մակնիշով ամէնէն աւելի ծանօթ ապրանքները սպառելէ հրաժարի․ այդ ցանկը կը գլխաւորեն Գոգա–գոլան, համպուրկէրը, ծխախոտը, օդային գիծեր։*

⁂

*Անգարա յատուկ կարեւորութեամբ կը վերաբերի Հայաստանի վարչապետ Ս․ Սարգսեանի Հոկտեմբեր 17ին ԱՄՆ–ու կատարելիք այցին։ Ան հանդիպումներ կ'ունենայ փոխ նախագահ Տ․ Շէնէյի, արտաքին գործերու նախարարուհիին, պաշտպանութեան նախարար Ռ․ Կէյթսի եւ բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներու հետ։ Ծրագրուած են նաեւ հանդիպումներ Գալիֆորնիոյ հայկական եւ ամերիկեան խմբակցութիւններու հետ։*

# Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՖՈՆԷԹՈՆ 2007-Ի ԱՌԹԻՒ

*Նախագահ Ռ․ Քոչարեան «Հայաստան» հիմնադրամին զօրակցելու կոչով բաց նամակ մը ուղղած է Հայաստանի ու Սփիւռքի Հայութեան։ Այդ զօրակցութիւնը պիտի նշանակէ նեցուկ կանգնիլ Հայաստանի ու Ղարաբաղի, շրջանի մը երբ ապահով եւ բարգաւաճ երկրի մը կառուցման ամուր հիմերը դրուած են․ երկրի մը որ հպարտութիւն պիտի պատճառէ ամբողջ աշխարհի Հայերուն։*

*Նամակը կը շեշտէ սահմանամերձ գիւղերուն համար որոշուած նախաձեռնութիւններուն անհրաժեշտութիւնը․ մարզ մը ուր ինչպէս արդէն յայտարարուեցաւ, նպատակ է 2007ի հանգանակութեան։*

# ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ՓԱՐԻԶԻ ԶԷՆԻԹԸ լեցուցած էին Հոկտ․ 14ին աւելի քան 6·000 հոգի, մասնակցելու համար Ա․ Տէ․ Էն․ի դէմ հանրաժողովին, զոր կազմակերպած էին ՍՕՍ – Ցեղապաշտութիւնը, Շառլի–Հեպտօ եւ Լիպէրասիոնը։ Մասնակցողներու մէջ էին ձախէն զատ, Ֆ․ Պայրուի կուսակցութիւնը եւ քանի մը Իւ․ ԷՄ․ Փէ․ականներ։ Ներկայ եղած են նաեւ դերասաններ եւ դերասանուհիներ։*

*ՆՈՊԷԼԵԱՆ մրցանակի տէր Թուրք վիպագիր Օ․ Փամուք յունական հեռատեսիլի կայանէ մը յայտարարած է թէ հակառակ կեանքը վտանգուած ըլլալուն, հակառակ այն գիտակցութեան թէ պէտք է սպառնալիքներէ պաշտպանուի, ինքզինք ԱՄՆ պիտի չաքսորէ։ Վիպագիրին ներկայիս թիկնապահ մը տրամադրուած է, բայց ան վերջին ծայր հակակրական կացութիւն կը նկատէ «ապրիլ, մարմնիդ կպած ստուերի մը հետ»։*

*ԱԼ ԿՈՐ, ԱՄՆ–ու նախկին փոխ նախագահը (Գլինթընի օրով) արժանացաւ Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակին, բնապահութեան ի նպաստ մղած պայքարին համար։ Նոյն մրցանակին արժանացաւ միաժամանակ ԺԻԷՔ ընկերութիւնը, որ կը համախմբէ կլիմայի մասնագէտներ։ Բոլորը համաձայն չեն այս շնորհումին, որոնց շարքին նախկին նախարար Գլոտ Ալէկր։*

# ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

*Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդը Հոկտեմբեր 11 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը ողջունած է ԱՄՆ–ու Հոկտեմբեր 10ի քուէարկութիւնը եւ կոչ ուղղած է որ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի երեսփոխաններ զօրակցին ամերիկացի իրենց պաշտօնակիցներուն։ Խորհուրդը կ'ողջունէ նաեւ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ ԱՄՆ–ու իր քոյր կազմակերպութիւններուն, յատկապէս Հայ Դատի յանձնախումբին, Հայկական Համագումարին որոնց երկարատեւ ու միասնական ջանքով իրականացաւ այնքան փափաքելի արդիւնքը։ Նոյն ատեն առաջին այս քայլէն ետք կը մաղթէ Ցեղասպանութեան Գոնկրէսին կողմէ ճանաչումի վերջնական հանգրուանը։*

# ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

## ՖՈՒԹՊՈԼ

### ԵՒՐՈՊԱ 2008
### ԶՏՈՒՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍԵՐՊԻԱ
0 – 0

*Շաբաթ, Հոկտեմբեր 13ի յետմիջօրէին Հայաստանի հաւաքականը կը հիւրընկալէր իր խմբակին, եւ ընդհանրապէս համաշխարհային ֆութպոլի ուժեղագոյն անուններէն Սերպիան։ Եւ ինչպէս վերջին ժամանակաշրջանին զօրաւոր խումբերու դէմ արձանագրուած իրերայաջորդ աւելի քան պատուաբեր միւս արդիւնքները, այս անգամ եւս Հայաստանի հաւաքականը յաջողեցաւ 0 – 0 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգել, տալով ապացոյցը վերելքի յստակ երեւոյթի մը։ Հայաստան իր յաջորդ մրցումը կը խաղայ Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 17ին Պելժիոյ դէմ, Պրիւսէլի մէջ։*

*Այս (Ա․) խմբակին միւս արդիւնքներն են․– Լեհաստան – Ղազախստան 3 – 1, Պելժիա – Ֆինլանտիա 0 – 0, Ատրբէջան – Փորթուկալ 0 – 2։*

*Դասաւորումը կը կազմէ հետեւեալ պատկերը․– 1․– Լեհաստան (24 միաւոր), 2․– Փորթուկալ (20), 3․– Ֆինլանտիա (20), 4․– Սերպիա (17), 5․– Պելժիա (12), 6․– Հայաստան (9), 7․– Ղազախստան (7), 8․– Ատրբէջան (5)։*

*Բ․ խմբակին մէջ, Ֆրանսա 0 – 6 յաղթեց Ֆէրոյէ կղզիներուն եւ պահպանեց իր դառնալու կարելիութիւնը հակառակ ներկայիս իր գրաւած Գ․ դիրքին։*

⁂

## ՌԸԿՊԻ

*Հակառակ բոլոր լաւատես նախատեսութիւններուն, Հոկտեմբեր 13ին, Ֆրանսա պարտուեցաւ Անգլիայէն Ռըկպիի համաշխարհային բաժակի կէս աւարտականին, 9 – 14 արդիւնքով։ Յաջորդ օրն ալ Արժանթին պարտուեցաւ Հարաւի Աֆրիկէէն 13 – 37 արդիւնքով։ Աւարտական մրցումը՝ Անգլիա – Հարաւի Աֆրիկէ, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտեմբեր 20ին։*

*Ֆրանսացիներու յուսախաբութիւնը շատ մեծ եղած է եւ Փարիզի կեդրոնը համախմբուած 70 հազար համակիրներն ալ խորապէս ազդուած էին։ Շատ կը քննադատուէր մարզիչը՝ Պերնար Լափորթ, որ այս խաղերէն ետք պիտի գրաւէ Մարմնամարզի ենթանախարարի աթոռը։*

*Ֆրանսա, Հոկտեմբեր 19ին, պիտի ջանայ գրաւել Գ․ դիրքը մրցելով Արժանթինի հետ։*

⁂

## ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

*Սպանիոյ Թէնէրիֆ քաղաքին մէջ տեղի կ'ունենան ծանրաբարձութեան Եւրոպայի երիտասարդութեան մրցումները։ Մելինէ Դալուզեան 221 քկ․ (98+123) արդիւնքով արծաթէ մետալի արժանացած է երկմարտի ճիւղին մէջ։ Իրմէ 10 քկ․ի տարբերութեամբ առաջ անցած է աշխարհի ախոյեան ռուսուհին Տ․ Անտոնովա․իսկ պրոնզէ մրցանակի տէր լեհուհին հայաստանցի մարզիկէն 25 քկ․ նուազ վերցուցած է։*

# ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԴԵՌ ՊԱՏՐԱՍՏ ՉԵՆ...

Սեպտեմբեր 10–15 Պոլսոյ Պիլքէնթ համալսարանական ոստանին մէջ միջազգային գիտաժողով մը կազմակերպուած էր, Ասիական եւ Հիւսիսային Ափրիկեան ուսումնասիրութիւններու միջազգային գոնկրէսին կողմէ: Տեղի ունեցած օրերուն Թրքական աղբիւրներ լայն արձագանգ տուին անոր, չեշտելով մասնակիցներու հարուստ բազմազանութիւնը, ձեռնարկին կարեւորութիւնը, եւլն.:

Այդ գիտաժողովին Հայաստանէն ալ երկու հոգի մասնակցած էր. առաջինը Գիտութեան ակադեմիայի Արեւելագիտութեան բաժնի գիտաշխատող Ցամիկ Ստեփանեանն էր, երկրորդը՝ երաժշտագէտ, նոյն ակադեմիայի արուեստի բաժնի գիտաշխատող Լիլիթ Երնջակեանը: Անոնցմէ առաջինը Երեւան վերադարձին «Ազգ»ի սխալ... «Ուրբաթ» ակումբին հրաւէրով զեկուցած է գիտաժողովին մասին: Հետաքրքրական են ըսածները, յատկապէս Հայաստանի, Հայկական հարցի մասին Թրքական կեցուածքներու, վարմունքներու վերաբերեալ, որոնք հիմնապէս կը տարբերին Թուրքերու ինքնագոհ արտայայտութիւններէն, հաւաստումներէն որոնք անպայման կ'ընկերանան նման ձեռարկներու տեղեկատուութեան:

Գիտաժողովին 57 երկրէ 1200 գիտնական մասնակցած է: Միայն Թուրքիայէն շուրջ 500 զեկուցում ներկայացուած է:

Բացումի հանդիսաւոր արարողութեան ողջոյնի խօսք արտասանած է վարչապետ Թ. Էրտողան. ան յայտարարած է թէ երկիրը բաց է ամէն ուսումնասիրողի եւ ուսումնասիրութեան առջեւ եւ թէ գիտութիւնը պէտք չէ չարին ծառայեցնել: Հակառակ այդ խօսքերուն, գիտաժողովը, գոնէ հայկականին առընչուածով, տուած է հակադիր կեցուածքներու պատկերներ: Նախ, ինչպէս ըսած է Ց. Ստեփանեան, մերժուած է հայկական պատուիրակութեան ղեկավար Ն. Յովհաննիսեանի մասնակցութիւնը, հաւանօրէն Ցեղասպանութեան մասին անոր գիրքին Թրքերէն հրատարակութեան պատճառով: Յետոյ մամուլը չեշտած է թէ մասնակից Հայաստանցի 20 պատուիրակներէն ոչ մէկը փափաքած է մասնակցութիւն ունենալ Հայկական հարցին յատկացուած երկու ժողովներուն: Ց. Ստեփանեան ճշդած է թէ իրենք այդ ժողովներուն տեղեկացած են գիտաժողովին բացման օրը եւ ոչ՝ նախապէս: Յետոյ ամփոփելով իր ընդհանուր տպաւորութիւնը, ըսած է. «Այս գիտաժողովի անցկացումը պատիւ է իւրաքանչիւր պետութեան համար, սակայն Թուրքիան այն ընկալեց որպէս իր քաղաքական նպատակներին ծառայեցնելու հնարաւորութիւն»:

Այդ ընկալումէն լայն բաժին մը ստացած են Հայաստանը, հայ մասնակիցները: Նախ գիտնական մը բարի գալուստի խօսքով առաջին «կրակոց» մը ուղղած է Հայաստանի, առանց բացէ ի բաց արտասանելու անոր անունը: Այդ գիտնականը ըսած է թէ պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ ժողովուրդներ պայքարած են ուրիշի հարստութեան տիրանալու համար, թէ Թուրքիոյ թշնամի երկիր մըն ալ վերջին տարիներուն բանսարկելով կը խաղայ Թուրքիոյ հեղինակութեան հետ:

«Կրակոց»ի մըն ալ թիրախ եղած է Լ. Երնջակեան երբ իր նիւթին՝ «Մուղամի ծագումը» ներկայացնելու ընթացքին Թուրքերուն հաճելի ըլլալիք բաներ չէ ըսած, այլ յայտարարած է թէ մուղամը արաբական ծագում ունի:

Բուն «կրակոց»ները հայկական կողմին ուղղուած են Ազրպէյճանի մօտ 200 հոգինոց պատուիրակութենէն: Բայց Ց. Ստեփանեան «Հայատառ Թուրքերէն գրականութիւնը եւ հայ-թուրքական կապերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, ԺԹ. դարուն» խորագրուած իր զեկուցումը ներկայացնելէ ետք թէ՛ Թուրքերէ, թէ՛ Ազրպէյճանցիներէ ոմանք մասնաւոր զրոյցներու ընթացքին համաձայն գտնուած են որ հայկական մշակոյթը այսօր ալ ներկայ է իրենց իրականութեան մէջ:

Պոլսոյ գիտաժողովին եւ Ցամիկ Ստեփանեանի բացատրութիւններուն մասին գրած էր Ս. Դանիէլեան «Առաւօտ»ի մէջ: Վերջին պարբերութեան մէջ կ'ըսուէր թէ հարց տուած են Ց. Ստեփանեանի թէ հայ գիտնականները ի՞նչ եզրակացութեան եկան, կարելի՞ է Թուրք գիտական շրջանակներու մէջ Հայկական հարցի մասին քննարկումներ կատարել: Ց. Ստեփանեանի փորձառութիւնը դրական պատասխանի տեղ չի ձգեր. «Կարծում եմ, որ Թրքական գիտական շրջանակներն այնքան քաղաքականացուած են, որ դեռ որոշ ժամանակ պատրաստ չեն Հայկական հարցին անաչառ քննարկումներին, որքան էլ բարձրաձայնում են այդ մասին»:

Գրեթէ զուարճալի է հակասութիւնը գիտութիւնը չար նպատակներու չծառայեցնելու վարչապետ Էրտողանի թելադրանքին, թուրքեւազրպէյճանական հակահայ «կրակոց»ներուն եւ Ցամիկ Ստեփանեանի եզրակացութեան միջեւ:

Դրական երեւոյթը, անկասկած, նման ձեռնարկի մը Հայաստանէն երկու հոգիի մասնակցութիւնն է: Հասկնալի է որ դիւրին առաջելութիւն չէ այդ մէկը, մանաւանդ նկատի առած՝ նման գիտական շրջանակի մէջ հակահայ «կրակոց»ներ: Բայց գոնէ իրականութիւններու մասին ճիշդ գաղափար ունենալու կարելիութիւն կուտայ, փակելով Թրքական ինքնագոհութեան մենախօսական բարձրախօսը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

# ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

## ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան իր հայրենաշունչ բանաստեղծութիւնները գրելու ընթացքին յաճախ դիմած է իրեն ծանօթ իտալացի կամ ֆրանսացի բանաստեղծներու գործերէն նմանողութիւններ գործածելու ձեւին: Պէշիկթաշլեանի կենսագիրները «հետեւողականութիւն» կամ «նմանողութիւն» կոչած են Պէշիկթաշլեանի այս ընթացքը, հաճելի գտած են զայն մինչդեռ այսպիսի նմանութիւններ ուրիշ հեղինակներու պարագային՝ կրնային նկատուիլ մինչեւ իսկ բանագողութիւն: Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան այնքան կը սիրուէր իր ժամանակակիցներուն կողմէ եւ այնքան բացայայտ կերպով կը դիմէր այդպիսի նմանողութիւններու, որ ատիկա օրինաւոր նկատուեցաւ իր ժամանակակից գրականագէտներուն կողմէ: Օրինակ Պէշիկթաշլեանի շատ գեղեցիկ մէկ բանաստեղծութիւնը, որ կը սկսի «Ոչ փող զարկինք» բառերով, կը նկատուէր նմանութիւնը անգլիացի բանաստեղծ Ուօլֆի կողմէ զօրավարի մը մահուան առթիւ գրուած բանաստեղծութեան: Հայր Սիմէոն Երեմեան եւ Արշակ Զօպանեան գովասանքով խօսած են այս նմանութեան մասին, զանոնք իրարու տակ հրատարակելով: Երկար բանաստեղծութիւններէն մենք այստեղ յիշենք սկզբնական քանի մը տողերը միայն, որպէսզի տեսնենք թէ ի՞նչ կը պատահէր: Պէշիկթաշլեանի բանաստեղծութիւնը կը սկսէր սապէս.

Ոչ փող զարկինք, ոչ արձագանգ
լեռնասոյզ,
Սարէ ի սար չարաշշուկ տարին
լուր.
Ու չերգեցինք ողբոց երգեր
սրտայոյզ
Երբ պատանւոյն բացինք մռայլ
փոսին դուռ:

Հիմա տեսնենք թէ անգլիացի Ուօլֆ ինչպէս սկսած էր իր բանաստեղծութեան.

Ոչ մէկ թմբուկ հնչեց, ոչ մէկ
դամբանական շեշտ,
Երբ անոր մարմինը դէպի պատնէշը
փութացուցին,
Ոչ մէկ զինուոր իր հրաժեշտի
հրացանը պարպեց
Գերեզմանին վրայ ուր մեր հերոսը
թաղեցինք:

Նմանութիւնը շատ աչքառու է եւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի պարագային ուրիշներ շատ նմանութիւններ տեսած են ո՛չ միայն իտալացի, այլ նաեւ ֆրանսացի հեղինակներու, օրինակ Վիկտոր Հիւկոյի ու Պէշիկթաշլեանի միջեւ: Ասիկա զարմանալի չէր, որովհետեւ Պէշիկթաշլեան ֆրանսերէն ալ գիտէր ու կը կարդար, նախընտրելով հանդերձ իտալական գրականութիւնը: Տըրջանի «Մասիս» թերթին մէջ «Բանասէր» ստորագրութեամբ հրապարակագիր մը կը հարցնէր. «Միթէ երկու բանաստեղծներ չե՞ն կրնար համանման գաղափարներէ ներշնչուիլ, իրարմէ անտեղեակ»: Անշուշտ որ կրնան, բայց մէկ անգամ, կամ երկու անգամ: Պէշիկթաշլեանի պարագան այդ չէ: Օրինակ Պէշիկթաշլեան ունի երգ մը որ գրուած է քնացող մանուկի մը սնարին վերեւ հսկող մօր մը մասին:

«Ննջէա մանուկս աչոց վճիտ»:

Յստակ է որ այս բանաստեղծութեան մէջ նմանութիւններ կան Վիկտոր Հիւկոյի «Մանուկի մը շուքին մէջ» անուն բանաստեղծութեան հետ, նաեւ Րըպուլի «Հրեշտակն ու մանուկը» բանաստեղծութեան հետ, բայց ամէնէն շատ ալ Լամընէի «Մայրը եւ աղջիկը» բանաստեղծութեան հետ: Երեք բանաստեղծներէն բաներ մը առնուած են Պէշիկթաշլեանի բանաստեղծութեան մէջ: Վիկտոր Հիւկօ հրեշտակը երկինքէն կ'իջեցնէր ու անոր համբուրել կուտար օրօրոցին մէջ քնացող մանուկը: Նոյնը կ'ընէր Պէշիկթաշլեան: Բայց գրականագէտներ ընդունած են որ Պէշիկթաշլեանին գրածը միւսներուն գրածներէն աւելի գեղեցիկ էր:

Առանց ուրիշ բազմաթիւ օրինակներ եւս յիշելու, կրնանք մինչեւ իսկ մտածել թէ Պէշիկթաշլեան իր «Եղբայր եմք մենք» նշանաւոր բանաստեղծութիւնը գրելու ընթացքին իսկ ազդուած է իտալացի Մանզոնիի հայրենաշունչ երգերէն, օրինակ՝ անոր սա իտալերէն տողերէն. «Սիամ Ֆրաթէլլի, սիամ սթրէթթի ատ ուն փաթթօ»:

Արփիար Արփիարեանն ալ մեղմ հօսեցուցած է Պէշիկթաշլեանի այս նմանողութիւններուն մասին: Ան տեղ մը կը գրէր որ Պէշիկթաշլեան եւրոպական բանաստեղծութիւնները կը հայացնէր որպէսզի անոնք կարդացուէին ընտանեկան շրջանակներու մէջ եւ Պէշիկթաշլեանի մահէն վերջ հրատարակիչները զանոնք հրատարակեցին թերեւս ուղղակի Պէշիկթաշլեանինը կարծելով, առանց ծանօթագրութիւն մը դնելու պէտքը զգալու: Բայց Պէշիկթաշլեան մէկն էր որ բնաւ պէտք չունէր բանագողութիւն ընելու, որովհետեւ իր ժամանակակիցները կը վըկայեն թէ ան ամէն վայրկեան կըրնար թուղթ մը ու գրիչ մը վերցնել եւ ուրիշներու ակնարկին տակ, յանպատրաստից, բանաստեղծութիւն մը գրել:

Արփիարեան 1905ին «Շիրակ»ի մէջ գրած էր որ Պէշիկթաշլեանի «Ոհ ինչ անուշ եւ ինչպէս զով» բանաստեղծութեան մէկ տունը առաւել-նուազ չափով կը նմանի Քալլին անուն իտալացի հեղինակի մը «Սէր եւ վիշտ» խորագրեալ բանաստեղծութեան մէկ տունին, եւ որովհետեւ այս իտալացի բանաստեղծը երկար ժամանակ Պոլիս մնացած էր

## ԴՈՂԱՆՋԻ ԴՈՂԱՆՋ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Եունիվըրսըլ Շէրաթոն» պանդոկին մէջ, Սեպտեմբեր 30ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի արեւմտեան Ամերիկայի յանձնախումբի տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի: Այս տարի «Տարուան մարդը» մրցանակին արժանացած ծերակուտական Ռապըրթ Մենենտեզ (Նիւ Ճըրզիէն), խօսք առնելով շեշտած է թէ մարդկային իրաւանց պաշտպանները կարեւոր պատասխանատուութիւն ունին Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը ապահովելու պայքարին մէջ: Մրցանակներ ստացած են նաեւ ամերիկահայ գաղութի երկարամեայ գործիչներէն Յակոբ Շիրվանեան եւ Գանատայի կառավարութեան կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը ապահոված վարչապետ Սթիւըն Հարփըր, որուն փոխարէն մրցանակը ստանձնած է Գանատայի բազմամշակութային ու զանազանական ինքնութեան հարցերու պետական նախարար Ճէյսըն Քենի:

# ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

## ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Տեղւոյս Արմենիօ-Արխենթինա վարժարանի մէջ պաշտօնական շուքով նշուեցաւ Հայաստանի վերանկախութեան 16րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ Պուէնոս-Այրէսի կառավարութեան կրթական պատասխանատուներուն, Առաջնորդին, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, հաստատութեան բարերար եւ «Սիրանոյշ եւ Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութեան նախագահ պրն. Արմէն Մեծատուրեանի, նահանգաբին երեսփոխան Սերխիօ Նահապետեանի, մեծ թիւով ծնողներու եւ հրաւիրեալներու: Ինչպէս աւանդութիւն է, ամէն տարուան պէս հանդիսութեան բացումը կատարուեցաւ զինուորական նուագախումբի ընկերակցութեամբ երգուած երկու երկիրներու փառերգներով: Դրօշակիրները չքերթին մաս կը կազմէին նաեւ հայկական վարժարաններու դրօշակիր աշակերտները: Հայ համայնքի խօսքը բերաւ տրնտեսագէտ պրն. Գարլոս Մելքոնեան:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, որուն ընթացքին աշակերտները ներկայացուցին հայկական երգեր եւ պարեր:

Հանդէսէն վերջ տրուեցաւ ընդունելութիւն բարերար հիմնարկութեան կողմէ:

Յայտնենք, որ այս վարժարանը կառուցուած է քոյր եղբայր Արզումանեանի կողմէ եւ նուիրուած Պ. Այրէսի քաղաքապետութեան, իբրեւ երախտագիտական տուրք եւ միակ այն պայմանով, որ ամէն տարի նշուի Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը եւ աշակերտութեան (լրիւ ոչ-հայ) տրուի ծանօթութիւն հայ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին:

***

### ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արժանթինահայ 54 մարզիկներ (ՀՄԸՄ-էն եւ տարբեր միութիւններէն) միացեալ ձեւով մասնակցեցան Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած Համահայկական Ողիմպիական խաղերուն: Մարզական այս պատուիրակութիւնը կ՚առաջնորդէր «Հայաստան» հիմնադրամի վարչութեան անդամ Գարլոս Փոթիկեան, որուն կ՚ընկերանային Ռոպերթօ Յովհաննէսեան, Արմանտօ Տիրատուրեան եւ Դանիէլ Վանէսքէհեան:

Արժանթինահայ մարզիկները մասնակցեցան տարբեր մարզաձեւերու մրցումներուն եւ չյաջողեցան ձեռք բերել առաջին մրցանակներ:

Պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ ՀՄԸՄ-ի նախագահ Արմանտօ Տիրատուրեանի, Օգոստոս 18ին ընդունուեցաւ Ամենայն Հայոց հայրապետ Գարեգին Բ.ի կողմէ, որ իր օրհնութիւնը տալով, յայտարարեց թէ «Սփիւռքահայ երիտասարդներ այցելելով Հայաստան իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն մեր հայրենիքի ծաղկումին եւ ամրապնդումին»:

***

### ՔԵՄԱԼ ԵԱԼՉԸՆԻ ԳԻՐՔԸ

«Լուիսա Հայրապետեան» հիմնարկութիւնը կազմակերպած էր ասուլիս մը՝ նուիրուած թուրք գրող Քեմալ Եալչընի «Սիրտս քեզմով կը խայտայ» գրքի քննութեան եւ մեկնաբանութեան: Այս Հիմնարկութիւնը նոր կազմուած է վաղամեռիկ փաստաբան Լուիսա Հայրապետեանի յիշատակին եւ իր գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է Հայոց ցեղասպանութեան կապուած իրաւական հետախուզութեանց: Հիմնարկութեան նախագահ Նոտար Գրիգոր Հայրապետեան բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ ներկայացուց օրուան զրուցատուները: Իրաւաբան Գարլոս Տէրտէրեան հանգամանօրէն վերարտադրեց գրքին բովանդակութիւնը եւ մատնանշեց հեղինակային անտեսումները ինչ կը վերաբերի 1915ի ողբերգութեան (զոհերու թիւին, ոճրային պատասխանատու և «ցեղասպանութիւն» բնորոշումի զանցառում ր. եւն.) յուզիչ և իբրև վկայութիւն կարեւոր նկատելով հանդերձ պատմուած դրուագները, իսկ փրոֆ. Կարապետ Առաքելեան մեկնաբանեց գրքին հոգեբանական և ընկերային-գաղափարախօսական խորքը: Խօսք առաւ նաեւ սպաներէնի մեկենասը Ճորճ Փուշիճեան, որ նկարագրեց Արեւմտեան Հայաստան կատարած իր հրջապտոյտը:

***

### «ՆԱՐԵԿ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ԵԼՈՅԹԸ

Հայ Կաթողիկէ առաջնորդարանի «Նարեկ» պարախումբը, ինչպէս եւ փոքրիկներու խումբը, իրենց տարեկան ելոյթը ունեցան Սեպտեմբեր 24ին, ղեկավարութեամբ պարուսոյց Էլէնա Տէր-Մուշեղեանին, հանդիսատեսներով լեցուն թատերասրահի մը մէջ: Հանդիսավարութիւնը կատարեց Էտկարտօ Գէորգեան, իսկ յաջորդաբար խօսք առնելով պարախումբի գործունէութեան դրուատիքը եւ անդամներուն նուիրումը արժեւորեցին Մոնթէվիտէօյէն Հ. Անթօնիօ Քիչիճեան եւ Պուէնոս Այրէսէն Հ. Պօղոս Հեքիմեան: Ձեռնարկի ընթացքին, Առաջնորդարանը պատուեց երաժշտահան Թրվանտա Գրպըյըքեանը եւ պարուսոյց Էլէնա Տէր Մուշեղեանը, որ հեղինակն էր ներկայացուած պարերու մեծ մասին:

Յայտնենք, որ «Նարեկ»էն զատ Պուէնոս Այրէսի մէջ կը գործեն նաեւ ՀՕՄ-ի «Նայիրի» (ղեկավար Վահրամ Համբարձումեան), Հայ Կեդրոնի «Մասիս» (ղեկ. Ջուէն Կնեազեան) եւ Արժանթինահայ Մշակ. միութեան «Գայեանէ» (ղեկ. Ալխսիա Անդրէասեան) պարախումբերը:

Ա. Պ.

---

ու հայերէն ալ գիտէր, Արփիարեան հարց կուտայ թէ կարելի չէ՞ որ իտալացին Պէշիկթաշլեանէն ներշնչուած ըլլայ, փոխանակ հակառակին մասին մտածելու:

Ամէն պարագայի Պէշիկթաշլեանի բանաստեղծութիւնները, մանաւանդ ազգաշունչ բանաստեղծութիւնները բախտորոշ դեր կատարեցին այդ մութ շրջանի մարդոց հայրենասիրական ու յեղափոխական գաղափարներ ներշնչելու տեսակէտէ:

Ռ. Հ.

---

ՊՈԼԻՍ

## ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՏՈՐՆԵՐ

Յայտնի լրագրող Հրանդ Տինքի ոճրագործութեան նկատմամբ օրէ օր աւելի կ՚աճի հասարակական հետաքրքրութիւնը, որու գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ դէպքին խորհրդաւորութիւնն է անկասկած: Ահա, այդ խորհրդաւորութիւնը քիչ մը մեղմելու դիտաւորութեամբ վերջերս հրապարակի վրայ յայտնուած է ուսումնասիրութիւն մը՝ լրագրողներ Թիմուր Սօյքանի ու Տէմէտ Պիւլէ Էրկինի հեղինակութեամբ: Նորատիպ հատորին վերնագիրն է «Պարսատիկ. Հրանդ Տինքի ոճրագործութիւնը, աղւէսի մը ոճրագործները». Հրատարակուած է «Կիւնճէլ» հրատարակչութենէն:

Շուրջ 320 էջնոց այս գիրքը կը բաղկանայ հինգ բաժիններէ, որոնք կը կոչուին «Հրանդը սպաննեցին», «Հայ լրագրող մը կայ եղեր», «Յունուար 19, ժամը 14.57», «Պետութիւնը ամէն ինչ գիտէր» եւ «Հողին տակը»: Յառաջաբանին մէջ հեղինակները կը նշեն, թէ իրենց խնդիրն է ցոյց տալ ոճրագործութեան ետին գտնուող խաւարին ահագնութիւնը:

Միւս գիրքը, որ նոյնպէս կը վերաբերի Հրանդ Տինքին, կը կոչուի «Հրանդին. Ալի գնդակը Ցակորին նետէ». «Քըրմըզը» հրատարակչութենէն հրապարակուած հատորին խմբագրակազմին մաս կը կազմեն Այշէ Էօնալ, Արատ Տինք, Կիւլթէն Քայա ու Ֆահրի Էօզտէմիր: Մօտ 340 էջերուն վրայ հայ եւ թուրք բազմաթիւ մտաւորականներ, գրողներ, լրագրողներ, լուսանկարիչներ, երգիծանկարիչներ կը պատմեն Հրանդ Տինքին առընչուած յիշատակներ, թուղթին կը յանձնեն անոր վերաբերեալ իրենց մտածումները, կը վերլուծեն Տինքին կերպարը:

---

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

**Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ**
**Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ**

## ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Լօրերն իրաւացի էր: Վերադառնալով, Օդոեւսկին շատ ուրախացաւ, երբ տեսաւ, որ Հայվազովսկին սպասել է իրեն.

Լօրերի ու Նարիշկինի յամր հարցին նա պատասխանեց.

– Գեներալի տեղեկագրութեան լեգատկան աղաւաղումներն էին ուղղում: Իսկ հիմա արդէն, – շուռ եկաւ նա Հայվազովսկուն, – ոչ ոք չի խանգարի մեզ: Շնորհակալ լինենք ճակատագրից, որ մեզ հանդիպեցրեց: Մենք ձեզ վաղուց էինք խրային համարում, Հայվազովսկի: Այն ժամանակուանից երբ իմացանք, որ ցարի շնորհապրկումներից ձեզ էլ բաժին է հասել: Իսկ հիմա պատմեցէք, խնդրում ենք, Բրիւլովի, նրա «Պոմպէյի վերջին օրուայ» մասին, եւ ընդհանրապէս այն ամէնի, ինչ վերջերս կատարուել է գեղանկարչութեան ասպարէզում: Չէ՞ որ արդէն տասնչորս տարի է, ինչ մենք զրկուած ենք նման բաներից... Զօրանոցային անեկդոտներից յետոյ, որ այժմ լսեցիք, հիմա կ՚ուզենայինք լսել պոէզիայի, արուեստի մասին: Բայց նախ՝ թող հաւաքեն ընթրիքի մնացորդները:

Երբ սեղանը մաքրեցին, Օդոեւսկին կիսաբաց արեց վրանի դուռը: Խաւար, անթափանց գիշեր էր, այս ու այնտեղ վառւում էին խարոյկներ, երկնքում առկայծող հատուկենտ աստղեր, զարմացած նայում էին դաշտում փռուած վրաններին, խարոյկների բոցերին եւ ամբողջ զինուորական ճամբարին, որ այնպէս համարձակօրէն խախտում էր այս կողմերի անսովոր անդորրը: Լռութեան մէջ երբեմն լսւում էին ժամապահների կանչեր, ճամբարը պատրաստւում էր քուն մտնել:

– Իսկ հիմա, խնդրում ենք, պատմեցէք ինչ որ գիտէք, – անհամբեր ասաց Օդոեւսկին:

Հայվազովսկին երկար խօսեց. հասարակութեան մէջ սովորաբար անհամարձակ ու զուսպ, նա անսպասելիօրէն թէթեւ ու անկաշկանդ էր զգում իրեն: Եւ հիմա պատմեց ոչ միայն Բրիւլովի, Սիլվեստր Շչեդրինի եւ Կիպրենսկու նկարների մասին, այլեւ Պետերբուրգի, Ակադեմիայի իր ընկերների, այն մասին, թէ ինչպէս, թէեւ շշուկով, բայց յաճախ էին յիշում դեկաբրիստներին եւ մեծ երջանկութիւն էին համարում Պուշկինի ուղերձն ու Օդոեւսկու պատասխանը ձեռք գցելը...

Պատմեց, թէ ինչպէս իր ընկերը՝ նկարիչ Վիլյա Շտերնբերգը երկար ժամանակ որոնել էր այդ բանաստեղծութիւնը, բայց այդպէս էլ չէր գտել: Ասաց նաեւ, որ «Կոլխիդա» նաւի վրայ բանաստեղծի եղբայրը՝ Լեւ Սերգէեւիչը իրենց համար կարդացել էր Պուշկինի ուղերձը, բայց դեկաբրիստների պատասխանը չէր հասցրել ընթերցել, որովհետեւ չէր հասպէին ներս էր մտել Ռաեւսկին:

Օդոեւսկու՝ խարոյկից լուսաւորուած դէմքը խոր յուզմունք էր արտայայտում.

– Եթէ այդպէս է, ես հիմա ձեզ կը կարդամ այդ ուղերձը:

Եւ նա սկսեց ընթերցել իր պատասխանը Պուշկինին:

Վերջին քառեակը Օդոեւսկին, Լօրերն ու Նարիշկինը արտասանեցին միասին.

Մենք շղթաներից սրեր կը կռենք,
Հուրն ազատութեան կը վառենք նորէն.
Եւ ցարերի դէմ կ՚երթանք, կը կռուենք,–
Եւ ժողովուրդներն ազատ շունչ կ՚առնեն:

Հայվազովսկին, ակնածանքով լի, մտքում կրկնում էր խրախուսիչ տողը: Տողեր, որ յաւերժ դրոշմուած պիտի մնային նրա ուղեղում, եւ նա դրանք պիտի հասցնէր իր ընկերներին՝ Պետերբուրգ:

Երբ նկարիչը հրաժեշտ տուեց դեկաբրիստներին, արդէն ուշ գիշեր էր: Նրանք լուռ ու անխօս մի-մի բաժակ գինի խմեցին եւ ողջագուրուելով բաժանուեցին:

... Տախտակամածին Հայվազովսկին նկարում էր փոխծովակալ Լազարեւի դիմանկարը: Ծովակալը համաձայնուեց, որ իրեն նկարեն ամբողջ հասակով մէկ: Սպաները, մի կողմ կանգնած, դիտում էին նկարչի աշխատանքը: Լազարեւը մի ժամ կանգնելուց յետոյ յոգնեց ու գնաց իր նաւախուցը՝ հանգստանալու, խոստանալով նկարչին վերադառնալ:

– Դուք դեռ շատ հեռուն կը գնաք, – կատակեց նա, թեթեւ թփթփացնելով երիտասարդի ուսը,– քանի որ այդքան ջահել՝ ծովակալին տիպեցիք մի ամբողջ ժամ զգաստ կանգնել ձեր առջեւ:

Հէնց որ Լազարեւը գնաց, սպաները մօտեցան ու զննելով դիմանկարը սկըսեցին տպաւորութիւններ փոխանակել: Բայց յայտնուեց «Կոլխիդա»յի սպաներից մէկն ու աշխոյժ զրոյցն ընդհատուեց: Ռաեւսկին Հայվազովսկուն կանչում էր իր մօտ:

Գեներալը, ձեռքերը մէջքին խաչած, անհանգիստ, քայլում էր նաւախցում: Նա մռայլ էր, ակներեւաբար դժգոհ: Խօսակցութիւնն սկսելուց առաջ մի քանի անգամ հանեց ու նորից դրեց ակնոցը, արհեստականօրէն ձգելով ժամանակը:

– Իմ սպաներից մէկը, – ի վերջոյ խօսեց Ռաեւսկին, – պէտք է անպայման գընայ Սուխում: Ինձ թւում է, ձեզ օգտակար կը լինէր մեկնել նրա հետ: Սպան ծաղումով աբխազ է եւ լաւ գիտէ այս կողմերը: Դուք շատ հետաքրքիր վայրեր կը տեսնէք...

Վերջին խօսքերն արտասանելով, Ռաեւսկին յանկարծ աշխուժացաւ:

(Շար. 91)

M. et Mme Jean-Pierre HATCHIKIAN,
M. Gabriel HATCHIKIAN,
*Ses enfants,*

Les familles GUFFOND, PENICHON, SEMERDJIAN, ZARADJIAN,
*Leurs parents et alliés,*

ont la grande douleur de vous faire part du décès de

**Mme Archalouiss HATCHIKIAN**
**(née ZARADJIAN)**

survenu à Paris, le 11 octobre 2007, dans sa quatre-vingt-huitième année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Mercredi 17 octobre 2007, à 10 heures 30, en l'Eglise Apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste de Paris 15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris

et sera suivie de l'inhumation dans le caveau familial au Cimetière ancien d'Asnières-sur-Seine.

Famille HATCHIKIAN
20 ter rue de Bezons
92400 COURBEVOIE

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 20

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու

*Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ պատարագ:*

*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:*

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

*Ներկայիս*
*հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,*
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
*հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
*Թեմի առաջնորդանիստ*
*Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ*
*Մայր Տաճարին մէջ*

*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,*
*Պատարագ՝ ժամը 10ին,*
*Քարոզ՝ ժամը 11ին:*

*Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝*

ԽՈՐԻՍՏԻԱՆ ԳԻՈՐԳԵԱՆի

*Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց:*

*Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:*

# CONFERENCE

**LE**
**Centre Culturel**
**SAINT MESROB**
**à PARIS**

reçoit
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE
qui présenteront la nouvelle édition de «PAROLES DE DIEU DE GREGOIRE DE NAREK»
Au cours d'une conférence intitulée:
**GREGOIRE DE NAREK**
**Un auteur pour notre temps**

**Mercredi 17 octobre à 20h45**

**Dédicace et vente de l'ouvrage**

au 10bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

*Հովանաւորութեամբ*
*Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ*
*Ֆրանսայի Թեմի*
*Մայր եկեղեցւոյ Վարչական խորհուրդը*
*Հոգեւոր Հովիւը*
*Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան*

*Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ մեր ժողովուրդը՝ մասնակցելու հանդիսաւոր Պատարագին որ տեղի կ'ունենայ* Կիրակի Հոկտեմբեր 21, ժամը 10ին *կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

*Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարէ* Սահակ–Մեսրոպ *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝* Խաչիկ Եըլմազեանի:

*Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք՝ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու համար:*

*Յետ կրօնական արարողութեանց, ճաշ, որ պատրաստուած է Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, «Սահակ–Մեսրոպ» մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. –*
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

*Կը խնդրուի ճաշին ձեր մասնակցութեան մասին յայտնել մինչեւ Հոկտ. 17. Հեռ. – 04. 91. 77. 84. 70:*

⁂

*Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը,*

*Հոգեւոր Հովիւը՝*
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
*սիրով կը հրաւիրեն ձեզ մասնակցելու*
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ
*ի պատիւ տրուելիք հիւրասիրութեան՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ ընտրուելուն առիթով*
Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 22, ժամը 19ին *«Սահակ–Մեսրոպ» Մշակոյթի Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. –*
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

[illegible]

MFm (102.7 MHz) *ռատիօկայանին կազմակերպած երգի «Տաղանդաւոր երիտասարդներ»ու մրցոյթին մասնակից* ԼԱՐԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ *անցած է զտման փուլերէն եւ հասած է կիսաւարտականին:*

*Կիսաւարտականի մրցոյթի արդիւնքը պիտի յայտարարուի Հինգշաբթի Հոկտ. 18, ժամը 20էն 21, ռատիօկայանին մրցոյթին համար յատուկ ծրագրին ընթացքին: Մինչ այս թուականը,* Լարային *աջակցելու համար կարելի է հեռաձայնի 6 30 15 թիւին ուղարկել* **MFM** *"պարապ"* 2 **SMS**-նամակը:

La
**Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
présente
**JACQUES ASLANIAN**
« HOMMAGE »

**EXPOSITION**
**du 13 au 18 octobre**
de 10h30 à 13h et de 14h à 20h

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Reiseignements : 01. 43. 76. 55. 89
contact@mca-alfortville.com
M.C.A. : 9 rue de Madrid —
94140 Alfortville

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

Section de SEVRAN-LIVRY

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan
**Le Dimanche 28 octobre**
**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**
Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**
En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

*Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝*
**Թ Ա Լ Ի Ն - ի**
*համերգը,* Հոկտեմբեր 21ին, «Թօպօկան» *սրահը:*
*Կանխաւ ապահովել տեղերը:*

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շ Ա Ւ Ի Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ւ Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
*Պ ա տ ա ր ա գ և ճ ա շ:*

Dans le cadre des Jeudis de l'UCFAF
**Conférence – Débat**
sur le thème :
**«LES RELATIONS CULTURELLES ET HISTORIQUES ENTRE LES ARMENNIENS ET LES ARABES»**
par NIL AGOPOFF
chercheur au CRDA
**Jeudi 18 octobre à 20h30**
Centre Culturel UCFAF-JAF :
6 Cité du Wauxhall, 75010 Paris
(métro : République)
P.A.F. : 5 euros — réduit : 3 euros

**Le**
**Centre Culturel Saint-Mesrob**
à Paris
expose
**les tableaux du peintre**
**AKELIAN**
**du 11 au 21 octobre**

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

**Date à retenir**

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90eme Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**
**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

**CHENE**

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ
**Շ Է Ն**
**ՄԻՈՒԹԵԱՆ**
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Մ Ե Ծ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ը
*Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը*

**Réservez votre week-end**
**du 1er / 2 DECEMBRE**
**pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
**de**
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17
MERCREDI
17 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.808

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21.808

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԸ

Հոկտեմբեր 15ին Երեւան հասած էր Վրաստանի վարչապետ Զ. Նողայիդելիի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, երկօրեայ աշխատանքի այցով: Պատուիրակութեան կազմին մէջ էին ուժանիւթի նախարարը, արտաքին գործերու, ելմտական, մշակոյթի, տնտեսական զարգացման, առողջապահութեան փոխ նախարարները, երկաթուղիի տնօրէնը, պաշտօնատար այլ դէմքեր:

Զ. Նողայիդելի կը մասնակցէր հայ-վրացական տնտեսական գործակցութեան միջկառավարական յանձնաժողովի նիստին, հանդիպում կ'ունենար նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետին հետ: Հիւր վարչապետը կ'այցելէր նաեւ Եղեռնի յուշարձան, ապա Կոմիտաս պանթէոնը, յարգանքի տուրք մատուցանելու նախկին վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի յիշատակին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

## ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ «ԵԹԷ»ՆԵՐԸ

Սպայակոյտի նախագահ զօր. Ե. Պիւյիւքանըթ ամերիկացի իր պաշտօնակիցին նամակ մը ղրկած է հայկական բանաձեւին վաւերացումին առնչուած. յետոյ Հոկտեմբեր 14 թուակիր «Միլլիյէթ» օրաթերթին յայտարարած է այդ նամակին պարունակութիւնը:

Առաջին ըսուածը այն է որ Ներկայացուցիչներու ժողովին լիագումար նիստին եւս հայկական բանաձեւին վաւերացումէն ետք Թուրքիոյ ԱՄՆ–ու հետ զինուորական յարաբերութիւնները երբեք չեն կրնար նախկին բնոյթը պահպանել: Զօրավարը գրած է.

«Արտաքին յարաբերութիւնների յանձնախումբին որոշումը տխուր է եւ վրդովեցնող: Ես Սպայակոյտի նախագահ եմ, կը հետաքրքրուիմ ապահովութեան հարցերով. քաղաքական դէմք չեմ: Ներկայի ընթացքով ԱՄՆ կրակած է իրեն իր ոտքին:

...Եթէ խորհրդարաններ սկսին հարցադրումի ենթարկել պատմութիւնը շատ տարբեր արդիւնքներ ձեռք կը ձգուին: Անկասկած ԱՄՆ մեր կարեւոր մէկ դաշնակիցն են: Բայց դաշնակից երկիր մը այդպէս չի վարուիր:

ԱՄՆ–ու պատասխանատուներու յայտարարութիւնները թէ հարցը կը վերաբերի Օսմանեան կայսրութեան, հաւատք ներշնչելէ շատ հեռու են: Ցուցամ սխալը չի շարունակուիր:

Թուրքիոյ հանրապետութիւնը հզօր պետութիւն մըն է: Ունի նման ոտնձգութիւններ դիմագրաւելու ուժը: Բոլոր հատուածները հարկ է գիտնան այս կէտը: Տխուր է տեսնել որ այս հարցով ԱՄՆ–ու ղեկավարութեան դրական նախաձեռնութիւնները ապարդիւն մնացած են»:

Զօր. Պիւյիւքանըթի արտայայտութիւնները իրենց խստութեամբ հանդերձ դրական կողմ մը կը մատնեն. անոր սպառնալիքները վերաբերելով Ներկայացուցիչներու ժողովին լիագումար նիստին քուէարկութեան, սխալ չէ հետեւցնել թէ զօր. Պիւյիւքանըթ «մարսած է» ներկայի փուլը:

**

Ներկայացուցիչներու ժողովին Դեմոկրատ խմբակցութեան ղեկավար Ս. Հոյըր յայտարարած է թէ հայկական բանաձեւը Նոյեմբեր 16էն առաջ պիտի առնուի ժողովին լիագումար նիստին օրակարգին, թէ ինք է քուէարկութեան ժամանակացոյցը պատրաստողը: Ան աւելցուցած է թէ Ցեղասպանութեան հեղինակը ներկայի Թուրք ժողովուրդը չէ, ան գործուած է մօտ դար մը առաջ, քաղաքացիական պատերազմի պայմաններու մէջ: Ընդունելով հանդերձ թէ Թուրքիա կարեւոր դաշնակից է ԱՄՆ–ու համար, չեշտած է թէ ԱՄՆ–ու արժէքը կենսական է Թուրքիոյ համար:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այնպէս կը թուի թէ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ քուէարկուած Ցեղասպանութեան բանաձեւին վրէժը Անգարա կը լուծէ ամէնէն անպաշտպան հատուածէն. ան աշխատանքի համար Թուրքիա մեկնած Հայաստանցիներու խումբն է որ երեք ամսուան զբօսաշրջական այցագրի պայմանաժամին լրանալէն ետք առանց արտօնութեան կը շարունակէ կեցութիւնը, գլխաւորաբար Պոլսոյ մէջ: Այդ շրջանակէն շուրջ 100 հոգիի ձերբակալութեան լուրը հաղորդած էր անցեալ շաբաթ իրլանտական թերթ մը. տեղեկութիւնը հաստատած է Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան Հայաստանի ներկայացուցիչը Կ. Միրզոյեան որուն գործելու վայրը Պոլիս է:

«Իմ տրամադրութեան տակ կան ոչ պաշտօնական տեղեկութիւններ, որոնք իրօք հաւաստում են նման փաստը» ըսած է ան, աւելցնելով որ աւելի ստոյգ տեղեկութիւն չի կրնար տալ, քանի որ այդ կարգի հարցերը մաս չեն կազմեր իր պաշտօնին տուած իրաւասութեան:

Ձերբակալուածները, ըստ կրկին ոչ պաշտօնական տեղեկութիւններու, պիտի արտաքսուին Հայաստան:

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը հաստատած է տեղեկութիւնը, աւելցնելով որ Թիֆլիսի հայկական դեսպանատան միջոցով դիմում կատարուած է Թուրքիոյ Վրաստանի դեսպանութեան եւ կը սպասուի տեղեկութեան:

## ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին վաւերացումին 20ամեակի նշումին նուիրուած Եւրոպայի Հայերու Բ. Համագումարը, երկօրեայ աշխատանքին սկսաւ Հոկտեմբեր 15ի առաւօտը, Պրիւքսէլի մէջ. վայրն է Եւրոպական Խորհրդարանը: Կարեւոր այս ձեռնարկին մասնակիցներէն նշենք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ, Ֆրանսայի թեմին առաջնորդ Նորվան Արք. Զաքարեանը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ը, Հայ կաթողիկէ համայնքի Ներսէս–Պետրոս ԺԹ. պատրիարքին ներկայացուցիչը՝ Ս. Քէչիշեան, Եւրոպայի Հայ Աւետարանական համայնքի ներկայացուցիչ վեր. Ց. Միքայէլեան, Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, Եւրոպական յանձնաժողովի փոխ նախագահ Ֆ. Ֆրաթինի, Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահը Պ. Ֆասիէ, Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբի նախագահուհի Հիլտա Չոպոյեան, որոնք հանդէս եկան ելոյթներով, եւ այլ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

29 երկրէ մօտ 250 պատուիրակներու ուղղուած ողջոյնի խօսքերէ ետք, օրուան Բ. նիստին Հայ Դատի յանձնախումբը յատուկ յուշանուէրներու յանձնումով մեծարեց 1987ի պատմական քուէարկութեան գլխաւոր դերակատարներէն Հ. Ֆայլին, Հ. Կրինին, Ք. Ֆրանքասիլիոնը: Մասնաւոր մեծարանքի արժանացաւ նաեւ «Արտոյտներու ագարակը» հատորին հեղինակը Անթոնիա Արսլան որ կը գտնուէր հրաւիրեալներու շարքին: Նոյն նիստին ցուցադրուեցաւ Գարլա Կարապետեանի «Աղաղակողներ» ֆիլմը, ի յիշատակ Հ. Տինքի:

Օրուան ամէնէն նշելի ելոյթները եղան Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ Վ. Օսկանեանի արտասանածները: Նախարարը յաջորդ օրը իրեն ընկերացող պատուիրակութեան հետ կը մասնակցէր Լիւքսանպուրկի մէջ Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն գործակցութեան խորհուրդին տարեկան նիստին. իսկ յաջորդ օրը Փարիզի մէջ ելոյթ կ'ունենայ ԻՒՆԷՍՔՕ–ի բեմէն:

**

Թուրք մամուլը անդրադառնալով համագումարին, Սփիւռքի քարոզչական եւ ճնշումի մէկ միջոցը կը նկատէր ձեռնարկը նշելով բարձրամակարդակ մասնակիցներու ներկայութիւնը:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ աշխատանքի նախարարն իսկ յայտարարեց Հոկտ. 14ին, որ Հոկտեմբեր 18ի գործադուլը ամբողջական բնոյթ պիտի ունենայ եւ փոխադրութեան ոչ մէկ միջոց պիտի բանի (կառախումբ, հանրակառք, մեթրօ): Այդ օրը վերամուտը կը նկատուի Ֆրանսայի ընկերային մարզին: Գործադուլի շարժումը կը վերաբերի հանգստեան կոչուելու պայմաններու փոփոխութեան՝ պաշտօնատարներուն համար (37,5 տարիէն 40 տարիի անցնելով): Այս նոյն հարցին պատճառ.ու է որ 1995 Դեկտեմբերին (մէկ ամիս գործադուլ) Ա. Ժիւփէ իր հրաժարականը տուաւ:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ խոստովանեցաւ Հոկտ. 14ին, որ իր կառավարութիւնը տեղեակ եղած է Է.Ա.Տէ.ԷՍ.ի հարցէն, ինչ որ յայտնած էր, նոյն օրը, Լակասոէր Ժուրնալ տիւ Տիմանշի մէջ: Անցեալին ան Վիլըփէն ըսած էր թէ ոչ ինք, ոչ տնտեսութեան նախարարը լուր ունեցած են այդ մասին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութիւնը Իրաքի մէջ զինեալ գործողութեան ձեռնարկելու արտօնագիր ուզած է Ազգ. Ժողովէն: Գործողութիւնները ուղղուած պիտի ըլլան ՓՔՔ–ի բանակավայրերու չէզոքացումին. անոնց տարողութիւնը, ժամանակը եւ սահմանները պիտի որոշուին կառավարութեան կողմէ: Արտօնագիրը տարուան մը պայմանաժամով պիտի ըլլայ: Վարչապետի օգնականը նոյն առթիւ չեշտած է թէ Իրաքը բարեկամ երկիր է եւ Թուրքիա կը հետեւի «Խաղաղութիւն երկրին մէջ եւ աշխարհին» սկզբունքին, իրենց թիրախը միայն եւ միայն քիւրտ զինեալ կազմակերպութիւնն է: Նոյն ընթացքին նշուած է թէ Իրաքի նախագահի օգնական Հաշիմի Թուրքիա պիտի այցելէ: Քրտական զինեալ կազմակերպութեան քաղաքական ճիւղի պատասխանատուն յայտնի սպառնալիքով հակազդած է Թուրքիոյ պատրաստութեան. ան ըսած է. «Կեռիլլան պատրաստ կը սպասէ: Ասպարէզը բաց է, թող սահմանը կտրէ անցնի ան որ կը վստահի իր ուժերուն»: Թուրքիոյ քրտամէտ կուսակցութիւնն ալ դէմ է անդրսահմանեան զինեալ միջամտութեան. նոյնն է պարագան Հիւսիսային Իրաքի մէջ գործող թրքական առեւտրական ձեռնարկութիւններուն, ընկերութիւններուն:

ՊՈՒՏԻՆ Թեհրան հասած է Հոկտեմբեր 16ին արհամարհելով այն չշուկները ըստ որոնց մահափորձ մը կը պատրաստուէր իրեն դէմ: Գերմանիայէն մեկնելէ առաջ է որ մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ յայտնած թէ մտիկ չըներ այդ սպառնալիքները, հակառակ պարագային պէտք է որ տունէն դուրս չելլէ: Պուտին Թեհրանի մէջ կը մասնակցի Կասպից ծովու վեհաժողովին (Ռուսաստան, Ազրպէյճան, Իրան, Թիւրքմէնիստան, Ղազախստան):

ԿԻ ՄՈՔԷԻ նամակը, որ Սարքոզիի հրահանգով պէտք է կարդացուէր Հոկտեմբեր 22ին Ֆրանսայի լիսէներուն մէջ, հեռու է բոլոր ուսուցիչներուն հաւանութիւնը ունենալէ: Շատեր կը մերժեն եւ ուսուցիչներ կան որոնք դէմ են Սարքոզիի «գրիչ»ին (կէնօ) թելադրած այդ ընթերցումին: Քաղաքական ներրդրում մը կը տեսնեն նաեւ պատմաբանները, մանաւանդ որ պատանին համայնավար մըն էր եւ որպէս այդ գնդակահարուած է 1941 Հոկտ. 22ին: Դեռ Սարքոզի առաջարկած է Մարի – Ժորժ Պիֆէին որ միասին կարդան այդ նամակը, բայց Համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարուհին մերժած է, առարկելով թէ ժամանակացոյցին մէջ տեղ չկայ:

ՀՌՈՄԻ քաղաքապետը՝ Վալթէր Վելթրոնի Հոկտ. 14ին փառաւոր յաղթանակ մը տարած է ընդհանուր քարտուղար ընտրուելով ձախ նոր կուսակցութեան մը, որ կը կոչուի Դեմոկրատ կուսակցութիւն: Ան ծնած է ձախի դեմոկրատներու, Համայնավար կուսակցութեան եւ Մարկերիթայի (դեմոկրատ քրիստոնեայէ ներշնչուած) ձուլումէն: Վելթրոնի ժողովրդական շատ սիրուած դէմք մըն է երկրին մէջ եւ կրնայ լուրջ մրցակից մը ըլլալ Ռոմանօ Փրոտիի:

# ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 2008-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

*Նախագահական յառաջիկայ ընտրութեան մօտաւորութիւնը յատուկ ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ քաղաքական դէմքերու արտայայտութիւնները։ Ճիշդ է որ բացի առաջինէն, անկախութեան շրջանի ընտրութիւնները, նաեւ հանրաքուէները, քուէարկողը գրեթէ աւելորդ տարրի վերածած հոգեվիճակ մը ստեղծած են ընդհանուր առումով։ Որքան ալ օտար դէտեր մատնանշելի մասնաւոր թերութիւն, կաղացող կողմ չտեսնեն անոնց ընթացքին մէջ, դժուար է հայաստանցիին բացատրել որ ի՛նչպէս ընտրութիւնը կուտայ արդիւնք մը որմէ ամէն մարդ դժգոհ կը թուի։ Ու մասնակցութեան նոյնիսկ հրապարակուած թիւերը ինքնին բաւական բան կ'ըսեն այդ մասին։*

*2008ի ընտրութիւնն ալ, ներկայի կացութենէն դատելով, տարբեր պատկերով չի ներկայանար։ Այսուհանդերձ, լրասփիւռները իրենց կարելին կ'ընեն հետաքրքրութեան դաշտեր ստեղծելու համար, այս կամ այն քաղաքական դէմքին շրջածին, ըսածին մասին տեղեկատուութեամբ, մեկնաբանութիւններով, եւլն.։*

*Ընտրարշաւը պաշտօնապէս սկըսած չըլլալով հանդերձ, ընտրութեան նախօրեակին քաղաքական ոլորտը որոշ աշխուժութիւն մը արձանագրեց նախկին նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեանի անակնկալ յայտնութեամբ։ Անակնկալ, քանի որ ան հրաժարելու պարտաւորուած օրէն, 1998էն, այսօր ամէնայն խնամքով հարթարեց քաղաքական անցքերու հանդէպ հետաքրքրութեան գլուխը փակած նախկինի մը պատկերը։ Մանաւանդ որ վերադարձի անոր ելոյթը այդ բնոյթի նորութիւն մը արդարացնելու շատ բան չունէր։*

*Գրեթէ նոյն օրերուն յայտարարուեցաւ ուրիշ նախկինի մը թեկնածութիւնը. նախկին վարչապետ, նախկին պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Մանուկեանն էր ան որուն վերջին տարիներուն իշխանութենէն դուրս մնալու երեւոյթը Հայաստանի անհասկնալիներուն գլխաւորներէն է շատերու համար։ Նկատի առած յատկապէս ներկայի այդ ոլորտին մէջ պատեհապաշտութեան, հովանաւորչութեան, թայֆայականութեան, ոչ-արհեստավարժութեան ծաւալուն բնոյթը, դժուար է բացատրել Վ. Մանուկեանի նման դէմքի մը լուսանցքի վրայ մնալուն պատճառները։ Թերեւս ալ նշուած ոլորտին նոյն այդ յատկանիշներով կը բացատրուին անոնք, ո՛վ գիտէ։*

*«Փակագիծ» ակումբին մէջ ան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, անդրադարձած է Լ. Տէր Պետրոսեանի վերադարձի ելոյթով այժմէականացած Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման հարցերուն. իր պատասխանները տեղ գտած են նոյնանուն օրաթերթին Սեպտ. 28ի թիւին մէջ, Վաղինակ Տէրտէրեանի խմբագրութեամբ։*

*Վ. Մանուկեանի առաջին ըսածը այն է որ Ղարաբաղի հարցը ո՛չ 1995ի երեսփոխանական, ոչ ալ յաջորդ տարուան նախագահական ընտրութեան, կամ 2003ին, որեւէ քաղաքական ուժի ծրագրին մաս չէ կազմած։* «98ին արծարծուեց այդ հարցը, որովհետև Լ. Տէր Պետրոսյանի հրաժարականը պայմանաւորւած էր նաեւ այդ հարցով։ ... Բացի 98ից, չի եղել կռիւ որ ինչ-որ մէկը ասի՝ Ղարաբաղը պէտք է յանձնուի, միւսը ասի՝ չենք յանձնելու»։

*Ինչ կը վերաբերի յառաջիկայ ընտրութեան, Վ. Մանուկեան կը կարծէ որ նոյն հարցը աւելի շատ կը շօշափուի, որովհետեւ՝ նախ բանակցութիւնները անելի վիճակի մէջ են, եւ իշխանութիւնները, յատկապէս Ս. Սարգսեանը որ կը յաւակնի նախագահական աթոռին, սկսած են տարածքային զիջումներու խօսքեր ընել, ինչպէս Լ. Տէր Պետրոսեան 1998ին։ Այս ըսելէ ետք, Վ. Մանուկեան կը մեկնաբանէ ներկայի վարչապետին ընթացքը՝* «Ս. Սարգսեանի կողմից նման յայտարարութիւններով հանդէս գալը, հասկանալի է "կոնյուկտուրային" նշանակութիւն ունէր՝ Արեւմուտքի եւ այլ պետութիւնների հետ անձնական յարաբերութիւնները շտկելու համար, նրանց հասկացնելու, որ ինքը լաւն է»։

*Ինք չի բաժներ այդ մօտեցումը թէ Ատրպէյճանը չի յօժարիր զիջումի, ուստի լուծում չկայ, թէ հարցը անյապաղ պէտք է լուծուի. Հայաստան պարտաւոր է զիջումներ կատարելու։ Կ'առաջարկէ հետեւեալը.* «Պէտք է բանակցութիւնները շարունակել, որի ընթացքում մեր պետութիւնը պէտք է կարողանայ դառնալ տարածաշրջանի ամենաֆակտորային պետութիւններից, որի հետ հնարաւոր չլինի հաշուի չնստել»։

*Ատիկա պիտի ըլլայ այն Հայաստանը ուր ամէն ժխտական Ղարաբաղի հարցով չարդարացուի, ուր* «մի քանի մարդ, մի քանի ընտանիք մինչեւ վերջ չխլեն ժողովրդի ունեցուածքը, դրսի մեր հայրենակիցների ուղարկած գումարները»։ *Անկէ անդին, ինք ալ չի ժխտեր որ Ղարաբաղի հարցը փոխադարձ զիջումներով պէտք է լուծուի. հիմնական այն կէտով որ Ղարաբաղը Ատրպէյճանի կազմին մէջ չըլլայ։ Բայց հող հասնելու համար* «Երկրի կառուցումը բերելու է նրան, որ մենք պէտք է պարտադրենք, որպէսզի Ադրբեջանը ուզի թէ չուզի, գնայ փոխզիջումների»։

*Վ. Մանուկեան ունի միջանկեալ տարբերակներ ալ, ինչպէս օրինակ այն մէկը որ Ղարաբաղը դրուէր Եւրոպական միութեան հովանաւորութեան տակ։ Սակայն որեւէ ընդունելի լուծումի համար առաջնային պայման կը նկատէ որ Հայաստանը ըլլայ ուժեղ եւ «նորմալ» պետութիւն։ Առանց այդ յատկանիշներուն կարելի չէ մտածել միջազգային վարկի, կամք պարտադրող դիրքի մասին։*

*Իսկ այդ յատկանիշներուն հիմը կը կազմէ հոգեպէս ազատ քաղաքացիներու, ժողովրդավար կարգերու ապահովումը։ Մինչդեռ, Հայաստանի մէջ անդադար դաւերու, ձեռնածումներու թիրախ են մարդոց կարծիքները։ Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավարութեան, ամէն մարդ քիչ կամ շատ իր անձնական փորձառութիւնը ունեցած է Երեւանի մէջ, կամ այլուր։*

*Կարելի չէ երեւակայել որ գտնըւի իր գրպանէն անդին մտածող մը որ համաձայն չըլլայ ըսուածներուն։ Բայց հարցը ըսուածին գործնականի դրուելուն կը վերաբերի։ Մարդկային իրաւունքներու, ժողովրդավարութեան ճառերով ու լոզունգներով սահմանուած գոյութեան ոլորտէն այսօր շատ դիւրին չի թուիր առողջ գետնի մը վերադառնալ։ Բոլոր լարերը գծուած են նիւթական հզօրութեան չափորոշիչներով որոնց դէմ այլ բնոյթի ազդակ դժուար է որ զօրէ։*

*Այսուհանդերձ, ի՜նչ լաւ պիտի ըլլար որ իշխանութեան հասնէր Վ. Մանուկեանի նման քաղաքական կեանքը երբեք կողքէն դիտողի դերին մէջ գտնուած մէկը ու փորձէր ծանօթ ժխտականներուն վրայ խարսխուած կառոյցները իրենց տեղերէն շարժել. վեր-ջա-պէ՛ս։*

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈԼԻՍԸ

# ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՔԸ, ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՄԵՀՄԷՏ Բ.Ի ԿՈՂՄԷ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

*Պատմութեան հոլովոյթին մէջ նոր հանգրուանի մը սկիզբը եղաւ օսմանցի Թուրքերուն երեւումը։ Արեւմտեան Անատոլուի մէջ կեդրոնանալով՝ անոնք աստիճանաբար նուաճեցին բիւզանդական կայսրութեան երկրամասերը, անցան Եւրոպական ափը եւ ի վերջոյ գրաւեցին Պոլիսը, վերջ տալով Բիւզանդական դարաւոր կայսրութեան գոյութեան։ Պոլսոյ գրաւումով, նոր դարագլուխ մը բացուեցաւ պատմութեան մէջ։*

### ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽՆԻՆԵՐԸ ՔԱՅԸ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԸ

*Օսմանցիները Թրքական Քայը ուշիրէթին (Քայը պոյու) մաս կը կազմէին։ Քայըները Թրքական օղուզական քսանչորս ցեղախումբերէն մէկն էին։ Քայը կը նշանակէ «հզօր» կամ «ան, որ զօրութիւն եւ ուժ ունի»։ Թափառաշրջիկ Քայըները Կեդրոնական Ասիայէն, Թուրքեստանէն դէպի Իրանի հիւսիս-արեւելեան կողմերը՝ Խորասանի շրջանները գաղթած են Ժ. դարէն սկսեալ, Թրքական ցեղերու դէպի արեւմուտք արշաւանքներուն ժամանակ։*

*Քայըներուն առաջին ցեղապետ յիշուած է Քայըք Ալփ. այնուհետեւ, որդի ի հօրմէ յաջորդութեամբ՝ Սարքուք Ալփ, Կէօք Ալփ, Քայա Ալփ, Կիւնտուզ Ալփ եւ Քութալմըշ։*

*Քութալմըշի զաւկին՝ Սիւլէյման Շահի օրով, 1219–1220ին, մոնկոլթաթարներու ճնշումին տակ, յիսուն հազար թափառաշրջիկ ընտանիքներ Սիւլէյման Շահի առաջնորդութեամբ գաղթեցին դէպի Անատոլու եւ ժամանակ մը թափառելէն ետք Երզրումի եւ Երզնկայի կողմերը հաստատուեցան, հոն, ուր հարուստ արօտավայրեր կային։*

*Սակայն ժամանակ մը ետք Սիւլէյման Շահ որոշեց Խորասան վերադառնալ, հաւանաբար լսած ըլլալով Ճենկիզ խանի մահը։ Քայը ցեղախումբը 1227ին ճամբայ ելաւ, Սուրիոյ եւ Միջագետքի վրայով Խորասան գաղթելու նպատակով։ Բայց երբ Ճապէր հասան, որոշեցին անցնիլ Եփրատ գետը։ Սիւլէյման Շահ իր ձին քշեց, ապահով անցքի հուն մը գտնելու համար, բայց ձին սահեցաւ եւ գետը իյնկաւ Սիւլէյման Շահի հետ։ Սիւլէյման Շահ մահացաւ եւ հոն թաղուեցաւ։*

*Անակնկալ այս դէպքին վրայ ցեղախումբին մէկ մասը շարունակեց ճամբան, իսկ մնացեալները վերադարձան։ Սիւլէյման Շահի զաւակներէն Էրթուղրուլ, չորս հարիւր վրաններու (ընտանիքներու) գլուխը անցած, չորս հարիւր ձիաւորներով վերադարձաւ Անատոլու։ Այնուհետեւ ցեղախումբը Ռումի սելճուք սուլթան Ալաէտտին Քայ Գուպատ (Քէյգուպատ) Ա.էն Անգարայի մօտակայ Գարաճատաղի շրջանը ստանալով հոն կեդրոնացաւ։ Ժամանակ մը ետք սուլթանը ցեղախումբին նուիրեց նաեւ Մարմարայի շրջանին մէջ գտնուող Սէօղիւթ գիւղը։ Էրթուղրուլ մահացաւ 1281ին։*

*Էրթուղրուլի յաջորդեց 24ամեայ զաւակը՝ Օսման։ Ան ինքզինք անկախ հռչակեց սելճուք սուլթանութենէն եւ յատկապէս բիւզանդական հողերէն նորանոր գրաւումներով ընդարձակեց իր իշխանութեան սահմանները, զանոնք հասցնելով Եգէականի ափերէն մինչեւ Սեւ ծովու ափերը, եւ Պրուսայի գրաւումը չամբողջացուցած մահացաւ 1326ին։ Ինք դարձաւ հիմնադիրը պետութեան, որ իր անունով կոչուեցաւ Օսմանեան պետութիւն եւ այնուհետեւ դարձաւ կայսրութիւն։*

### ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՔԸ ԵՒ ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱԳ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ

*Իսկ ի՜նչ վիճակ կը պարզէր այս ժամանակաշրջանին Բիւզանդական կայսրութիւնը։*

*Պոլսոյ մէջ Լատինական կայսրութեան հաստատումէն ետք 1204ին, բիւզանդացիք Նիկիոյ եւ Տրապիզոնի կայսրութիւնները հաստատած էին։*

*Նիկիոյ կայսր Միքայէլ Ը. Փալէոլոկ 1261ին Պոլսոյ մէջ վերահաստատեց բիւզանդական իշխանութիւնը։ Ան ընդարձակեց կայսրութիւնը եւ վերահաստատեց անոր զինուորական ուժը։*

*Փալէոլոկները ծագումով Մակեդոնիայէն էին։ «Փալայոլոկոս» յունարէն կը նշանակէ «հին աշխարհ»։ Փալէոլոկներ նախկին Կոմնենոսներու կայսերական տան հետ խնամիական կապեր ունէին։*

*Միքայէլ Ը.ի զաւակը՝ Անտրոնիկոս Բ. Փալէոլոկ կայսր (1282-1328) աշխատեցաւ Թուրքերը ետ մղել, սկիզբը կարգ մը յաջողութիւններ արձանագրեց, բայց չյաջողեցաւ կասեցնել օսմանցիներուն յառաջխաղացքը։ 1328ին ան վանք քաշուեցաւ եւ մահացաւ 1332ին։*

*Անտրոնիկոս Բ.ի զաւակը Միքայէլ Թ. իշխած էր իբրեւ փոխարքայ, անոր զաւակը Անտրոնիկոս Գ. (1328–1341) ուշադրութիւնը կեդրոնացուց դէպի արեւելք եւ 1329ին արշաւեց Փոքր Ասիոյ վրայ, բայց չյաջողեցաւ։*

*Այս ժամանակ Օսմանի զաւակը եւ յաջորդը՝ Օրհան Ա. (1326–1360) 1331ին գրաւեց Նիկիան եւ ստիպեց բիւզանդական արքունիքը՝ տուրք վճարելու։ 1337ին ան գրաւեց Նիկոմիդիան եւ իր մայրաքաղաքը Պրուսա փոխադրեց։ Օրհան ամուսնացաւ Բիւզանդիոնի Յովհաննէս Զ. Քանթաքուզենոս կայսեր դըստեր՝ Թէոտորայի հետ եւ դաշնակցեցաւ կայսեր հետ։*

*Յովհաննէս Ե. Փալէոլոկ կայսր (1341–1391), զաւակը Անտրոնիկոս*

# «ԽԵՆԹԸ» ԵՒ Մ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքի եւ յատկապէս Ֆրանսայի մէջ հայկական միօրեայ, երկօրեայ դպրոցի աշակերտ մը հայերէն լեզուին տիրապետելու տեսակէտէն ամէնօրեայ հայկական վարժարանի աշակերտէ մը անպայման ուշացումներ կ'ունենայ: Ամէնօրեայ վարժարանի մը փոխարէն միօրեաներու գոյութիւնը, հոն յաճախող երախաներուն թիւը, պատճառները, երբեմն ալ արդարանալի անհրաժեշտութիւնը հոս անդրադարձած նիւթիս մաս չեն կազմեր: Անշուշտ, նկատի չեմ առներ տան մէջ գործածուող խօսակցական լեզուն, եւ նոյնիսկ երախայ մը հայկական դպրոցէ լրիւ զրկելու պարագաները: Բացառութիւններ կա՛ն, սակայն, նախակրթարանէն երկրորդական, տարիներու երկարութեամբ դասաժամերու քանակի տարբերութիւնը, անբաւարարութիւնը, աշակերտին ներաշխարհին մէջ հայ ազգային պատմութեան եւ մշակոյթի գիտակցութեան զարգացման յապաղումը, դանդաղումը, ինչպէս նաեւ դասընկերական կեանքի, հետեւաբար առօրեայ ընկերային կապերու հաստատման ու հայկական միջավայր ստեղծելու առիթներու կրճատումը, այս բոլորը, կը խոչընդոտեն, ապա կ'ուշացնեն միօրեայ դպրոց յաճախող երախան լեզուական գիտելիքներով բաւարարելու եւ անոր խօսակցական թէ գրական հայերէնին վստահութեամբ իւրացման ու գործածութեան արարքը:

Այս մտահոգութիւնները փարատելու, միօրեայ դպրոց յաճախող աշակերտին կարիքը, թէեւ այդ տարիքին անտարբեր, այլ՝ անոր ծնողքին կողմէ իր երախային համար ակնկալած կրթութեան, հայերէն լեզուի դասաւանդութեան, հայօրէն դաստիարակութեան պահանջքի յագեցումը գերազանցօրէն կ'ապահովէն Մխիթարեան երկօրեայ վարժարանի տնօրէնութիւնը, Ծնողաց միութիւնը եւ անոնցմէ առաջ ուսուցչական կազմը: Անոնք լրջութեամբ, լաւագոյնը շնորհելու կամքով եւ աշակերտներուն մատուցանած դասախօսութիւններով, միջոցառումներով ու զանազան գործունէութիւններով կը նուիրուին այս աշխատանքին:

Դպրոցական այս տարուան առաջին առիթը օգտագործուեցաւ Հոկտեմբեր 6, Շաբաթ յետմիջօրէին, հանդիպում մը կազմակերպելով Րաֆֆիի «Խենթը» վէպը ֆրանսերէնի թարգմանող Մուշեղ Աբրահամեանի հետ: Ֆրանսա ծնած Մ. Աբրահամեան, ինչպէս գլխ. ուսուցչուհի Արմինէ Գէորգեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ, ընտանեկան յարկի տակ սորված է հայերէնը, եւ ինքնաշխատութեամբ կրցած է զարգացնել իր մայրենին: Պատահմունք մը չէ եղած «Խենթը» վէպը թարգմանելու ընտրութիւնը, այլ՝ վէպին պաշտպանած ազգային իրականութեան, արժէքներու եւ անմար այժմէականութեան ազդակներն են զինք այս գործին մղողը: Թարգմանութիւնը տեւած է 6 ամիս: Մխիթարեան վարժարանի տեսուչ հայր Յարութիւն Պզտիկեան Րաֆֆիին կենսագրականին ու գործերուն դիւրահաճոյ պատումը կատարեց ու դրուատեց Մ. Աբրահամեանին ազգօգուտ գործին ազգապահպանման բերած նպաստը: Վարչութեան ատենապետ Լեւոն Փափազեանին վէպին հանդէպ ունեցած անձնական հիացմունքի եւ ֆրանսերէն թարգմանուելու առթիւ շնորհակալական խօսքէն ետք, զոյգ մը աշակերտներ Րաֆֆիին ամէնէն յայտնի բանաստեղծութիւնը՝ «Ծովակ»ը արտասանեցին, իսկ կրտսեր աշակերտներէն խումբ մը Կոմիտասին երաժշտաւորումով նոյն բանաստեղծութիւնը երգեցին: Ծնողներ եւ այլ հիւրեր ալ հրաւիրուած էին այս հանդիպումին: Աշակերտուհի մը վէպէն հատուած մը կարդաց, ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Մ. Աբրահամեան:

Տարիներու ընթացքին այս վէպը թարգմանուած է տարբեր լեզուներու, իսկ ֆրանսերէնի թարգմանելու փորձերը միշտ մնացած են անարդիւնք: Ինչպէս՝ «1882 թուականի փետրուարին դրամատուրգ բանաստեղծ թարգմանիչ Թովմաս Թէրզեանը Կ. Պոլսից "Մշակ"ի թղթակից Գր. Նիկողոսեանի միջնորդութեամբ Րաֆֆուց թոյլտուութիւն է խնդրում "Խենթը" ֆրանսերէն թարգմանելու՝ "եւրոպական հասարակութեանը մեր գրականութեան եւ մեր ներքին կեանքի հետ ծանօթացնելու համար": Րաֆֆին թէեւ սիրով է տալիս իր համաձայնութիւնը, սակայն վէպի թարգմանութիւնն ու տպագրութիւնը անյայտ պատճառով չի իրականացւում»(1): Մ. Աբրահամեան առաջինը եղած է այս շահեկան ձեռնարկութիւնը հրատարակութեան հասցնող(2):

«Խենթը», Թուրքեւքրտական բռնակալութեան, խժդժութիւններուն դէմ հայ ազգային-ազատագրական պայքարը խթանող, հայրենասիրական զգացումները սթափեցնող, գաղափարները կազմաւորող պատմագրական վէպ է: Մ. Աբրահամեան, Հայկական հարցին անլուծելիութեան իրաւունքը արծարծելով, բազմիցս յիշեց Րաֆֆիին՝ Խենթով փոխանցած «Մինչեւ տղան լաց չի լինի, մայրն էլ ծիծ չի տայ» խօսքը, որուն միջոցաւ նաեւ կ'ուզէր բացատրել իր աշխատանքին նպատակը: Ֆրանսախօս հանրութեան տեղեկացնել թէ՛ Օսմանեան կայսրութեան ժամանակ Հայերուն ապրած դժուարութիւնները, թէ՛ Ցեղասպանութիւնը 1915էն շատ առաջ սկսած ըլլալու հանգամանքը եւ Թուրքերուն «Գայլը մեղաւոր չէ, երբ գառը նրան բարկացնում է» ասութեան յենլով պղտոր արդարացումներու ետին տակաւին չարունակած ժխտական կեցուածքը: Մ. Աբրահամեան կը խոստովանի թէ գիրքը իր սպասածին պէս տակաւին ֆրանսախօսին հետաքրքրութիւն չէ առթած եւ մինչ օրս վաճառուած հատորներուն քանակը գոհացուցիչ չի նկատեր: Մուշեղ Աբրահամեան իր եռանդոտ ու բեղմնաւոր ելոյթով Մխիթարեան երկօրեայ վարժարանի աշակերտները դրդեց հայերէն սորվելու եւ անոնց մէջ փորձեց բան մը արթնցնել: Բան մը, որ Խենթ մը պիտի ըսէր. «Գիտե՞ս, ո՛րքան բախտաւոր, ո՛րքան ընդարձակ ապագայ է խոստանում մեզ դպրոցը: Նա կը տայ մեզ բոլորը ինչ որ մենք ցանկանում ենք: Նա՛, միայն նա՛ կը բուժէ մեր դարեւոր վէրքերը եւ կը պատրաստէ նոր սերունդ՝ մի առողջ եւ թարմ կեանքի համար»(3):

Այսպիսի հանդիպումներ կամ միջոցառումներ միօրեայ հայկական դպրոց յաճախող աշակերտը խանդավառելով, զինք կը խթանեն աւելի աշխատելու, մօտենալու համար ամէնօրեայի աշակերտի մը մակարդակին: Նոյն ժամանակ, հայերէն լեզուին հանդէպ անոր ցոյց տուած անհետաքրքրութեան փոխարէն հայերէնին տիրապետութիւնը, Հայ մնալու կենսական պայման ըլլալը կը փաստեն: Անկասկած, ա՛ս է Մխիթարեան վարժարանի պատասխանատուներուն փափաքը, նպատակը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱՍՊԱՐ

---

(1) Րաֆֆու «Խենթը» 125 տարեկան է, Խաչիկ Սամուէլեան, «Հանդէս ամսօրեայ» – 2004, թիւ 1–12:

(2) Le Fou — *Raffi (Hagop Melik-Hagopian), traduit de l'arménien par* Mooshegh Abrahamian, *éditions Bleu autour,* 392 *pages* 2007.

(3) Հատուած մը «Խենթը» վէպէն, էջ 197, «Կիլիկիա» հրատ., Հալէպ 1993:

---

Գ. կայսեր գահ բարձրացաւ քաղաքական խառնակ վիճակի մէջ. սկըսան ներքին խռովութիւններ եւ ծայր առաւ քաղաքացիական պատերազմ մը, որ տեւեց քսան տարի: Այս ժամանակաշրջանին գահ բարձրացան Յովհաննէս Զ. Քանթաքուզենոս (1347–1354) եւ անոր զաւակը՝ Մատթէոս Քանթաքուզենոս (1353–1357):

## ՕՍՄԱՆՑԻՔ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

Մինչ Բիւզանդիոն ներքին պառակտումներով կը տուայտէր, անդին օսմանեան բանակները Օրհանի յաջորդին Մուրատ Ա.ի ղեկավարութեամբ 1354ին Կալլիփոլիէն անցան Թրակիա, եւրոպական ափերը, գրաւեցին Ատրիանապոլիսը (Էտիրնէ), Ֆիլիփոպոլիսը (Փլովտիւ) եւ ստիպեցին բիւզանդացիները՝ տուրք վճարելու: Յովհաննէս Ե. Փալէոլոկ կայսր 1371ին ընդունեց Մուրատ Ա.ի գերիշխանութիւնը: Զաւակը՝ Անտրոնիկոս Դ. նոյն օրերուն ձեռք առաւ իշխանութիւնը, բայց Մուրատ Ա.ի օժանդակութեամբ Յովհաննէս Ե. 1379ին վերադարձաւ իշխանութեան:

Սուլթան Մուրատ Ա. 1389ին Քոսովոյի ճակատամարտին նուաճեց սերպական ուժերը, բայց ճակատամարտի աւարտին՝ սպաննուեցաւ սերպ իշխանի մը կողմէ:

Անտրոնիկոս Դ.ի զաւակը՝ Յովհաննէս Է. 1390 Ապրիլին ձեռք առաւ իշխանութիւնը եւ իր զաւակը՝ Անտրոնիկոս Ե.ը փոխարքայ հռչակեց: Բայց քանի մը ամիս ետք Յովհաննէս Ե. կայսր վենետիկցիներու օժանդակութեամբ վերահաստատեց իր զաւկին՝ Մանուէլի իրաւունքները:

Ա. Մ.

(Մնացեալը յաջորդով)

«Ազդակ»

---

## ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԵՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

### ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

– Բայց ես հէնց նոր եմ սկսել նկարել փոխ-ծովակալին եւ... – անորոշ պատասխանեց Հայվազովսկին:

– Դէհ, ուրեմն, հիանալի է, – շարունակեց չթողեց Ռաեւսկին, – ձեզ երկու օրը բաւական է: Միեւնոյն է, փոխծովակալը նկարուելու համար դրանից աւելի չի էլ կարող կեցուածք ընդունել ձեր առջեւ: Երկու-երեք սէանս, իմ կարծիքով, բաւական կը լինի: Այնպէս որ երկու օրից յետոյ դուք կը մեկնէք ենթասպայ Զեանրայի հետ, – համարեա կարգադրեց Ռաեւսկին:

Հայվազովսկին Ռաեւսկու մօտից դուրս եկաւ սաստիկ վրդովուած: Դեռ վերջերս նա այնպիսի դժգոհութեամբ ընդունեց իր փոխադրումը «Սիլիստրիա», իսկ հիմա մտածում էր իրեն բոլորովին հեռացնելու մասին: «Ինչի՞ համար, յանուն ինչի՞», – գլուխ էր ջարդում դառնացած պատանին ու հերթով մտաբերում այն ամէնն, ինչ վերջերս տեղի էր ունեցել իր հետ եւ կարող էր առիթ տալ նման վերաբերմունքի:

Գլուխը հակած, տանջալից մտքերի մէջ, Հայվազովսկին արդէն պատրաստւում էր վերադառնալ «Սիլիստրիա», երբ լսեց, որ մէկը յետեւից կանչում է: Շուռ եկաւ եւ տեսաւ, որ իր կողմն է շտապում Պուշկինը:

Լեւ Սերգէեւիչը մտահոգ տեսք ունէր, եւ Հայվազովսկու ձեռքը սեղմելիս նրա աչքերի մէջ փոքր-ինչ մեղաւոր արտայայտութիւն երեւաց:

– Թի՛ւ, հազիւ բռնացրի ձեզ... Թէ չէ պէտք է մինչեւ «Սիլիստրիա» գայի:

Նա երիտասարդին տարաւ իր նաւախուցը եւ յայտնեց, որ ինչ-որ մէկը Ռաեւսկուն հասցրել է դեկաբրիստների այցելութեան ու նրանց հետ ունեցած իրենց գիշերային երկարատեւ զրոյցի մասին: Հասցրել էին նոյնիսկ այն, որ Օդոեւսկին Հայվազովսկուն կարդացել է իր արգելուած ոտանաւորները:

– Ինչ-որ մի սրիկայ որոշել է աչք մտնել, – վրդովուած ասում էր Լեւ Սերգէեւիչը: – Ռաեւսկին ասաց, որ մատնիչը նոյնիսկ յիշատակել է Դաւնների հետ կապուած ցարի շնորհազրկութեան այն պատմութիւնը... Գեներալը որոշել է միաժամանակ ձեզ ուղարկել Աբխազիա, Զեանրայի հետ միասին: Դա աւելի լաւ է, քան եթէ ձեզ անմիջապէս վերադարձնի Թէոդոսիա, այդ բանը զանազան խօսակցութիւնների տեղիք կը տայ: Իսկ այսպէս՝ ծովափնեայ քաղաքներով շրջագայելը կը դիտուի որպէս գեներալի ձեր նկատմամբ ունեցած ուշադիր վերաբերմունքի մի նոր դրսեւորում: Դա նաեւ հնարաւորութիւն կը տայ ձեզ նոր ափեր, ծովային նորանոր տեսարաններ տեսնել: Շատ եմ ափսոսում ու դատապարտում ինձ, – ասաց նա վերջում, – որ ձեզ տարայ Օդոեւսկու մօտ:

– Ընդհակառակը, ես անչափ շնորհակալ եմ ձեզանից, Լեւ Սերգէեւիչ, որ ինձ ծանօթացրիք այդ արժանաւոր մարդկանց հետ:

Արդէն երկրորդ շաբաթն էր, ինչ Հայվազովսկին ճանապարհորդում էր Զեանրայի հետ: Պարզուեց, որ Զեանրան կովկասցու արտաքինով այն նոյն երիտասարդ սպան էր, որն արտակարգ ուշադիր էր Հայվազովսկու նկատմամբ, երբ նա առաջին անգամ ոտք դրեց «Կոլխիդա»:

Զեանրան հետաքրքիր զրուցակից դուրս եկաւ եւ նրա հետ ճանապարհորդելը շատ հաճելի էր երիտասարդ նկարչի համար: Աբխազ սպան ազատ խօսում էր ռուսերէն ու ֆրանսերէն եւ աչքի էր ընկնում իր կարդացածութեամբ: Ծառայութիւններից ազատ ժամերը նա միշտ տրամադրում էր գրականութեան: Երիտասարդին վաղուց է ինչ հետաքրքրում էր իր ժողովրդի պատմութիւնը, կենցաղն ու աւանդութիւնները, եւ նա երազում էր ժամանակի ընթացքում ազգագրական մի աշխատութիւն գրել հարազատ ժողովրդի մասին:

(Շար. 92)

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

*Երմոնէ Պօղոսեան 150 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր եղբօր՝ տարաբախտ Սարգիս Պօղոսեանի մահուան 9րդ տարելիցին ի յիշատակ (1998, Հոկտ. 18):*

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ ՋԵՐՄ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

*Հրայր եւ Ժիրայր Աստուրեան եղբայրներուն, իրենց հօր՝ Սերովբէ Մխիթարեանի հայերէն հաւաքածոն կեդրոնիս նուիրելուն համար:*

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

**ՇԷՆ**
**ՄԻՈՒԹԵԱՆ**

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
*Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը*

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la**

**Grande Braderie Annuelle**

de

« C H E N E »
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

**ArmenCiné**

- Mardi 13 novembre— **Le Raisin Vert**
  B. Hovhannissian
- Mardi 11 décembre— **Le Chaos**
  L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America**
  Elia Kazan

**à 20 heures**
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssencé
75014 Paris

## «ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

*Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):*

*Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-18 տող) միւսներուն:*

*Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

## ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

*Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անոնց որոնք ունին տրամադրելի գրադարանային գիրքեր, նուիրելու վարժարանի գրադարանի հաւաքածոյին:*

Հեռ. - 01. 45. 34. 68. 28
06. 37. 01. 15. 96

La

**Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**

présente

**JACQUES ASLANIAN**

« H O M M A G E »

**EXPOSITION**

**du 13 au 18 octobre**
de 10h30 à 13h et de 14h à 20h

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Reiseignements : 01. 43. 76. 55. 89
contact@mca-alfortville.com
M.C.A. : 9 rue de Madrid —
94140 Alfortville

**Dans le cadre des Jeudis de l'UCFAF**

**Conférence – Débat**

sur le thème :

**«LES RELATIONS CULTURELLES ET HISTORIQUES ENTRE LES ARMENNIENS ET LES ARABES»**

par NIL AGOPOFF
chercheur au CRDA

**Jeudi 18 octobre à 20h30**

Centre Culturel UCFAF-JAF : 6 Cité du Wauxhall, 75010 Paris (métro : République)

P.A.F. : 5 euros — réduit : 3 euros

**Le**

**Centre Culturel Saint-Mesrob**

**à Paris**

expose
**les tableaux du peintre**

**AKELIAN**

**du 11 au 21 octobre**

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — Cocktail

**Date à retenir**

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan
**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers, Promenade dans la ville, Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

*Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Զամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝*

**ԹԱԼԻՆ-ի**

*համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկան» սրահը:*

*Կանխաւ ապահովել տեղերը:*

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
*Պատարագ եւ ճաշ:*

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

*Հովանաւորութեամբ*
*Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի*
*Մայր եկեղեցւոյ Վարչական խորհուրդը*
*Հոգեւոր Հովիւը*
*Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան*
*Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ մեր ժողովուրդը՝ մասնակցելու հանդիսաւոր*
*Պատարագին որ տեղի կ'ունենայ* կիրակի Հոկտեմբեր 21, ժամը 10ին
*Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի
*Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարէ* Սահակ-Մեսրոպ *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝* խաչիկ Ըըլմազեանի:
*Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք՝ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու համար:*
*Յետ կրօնական արարողութեանց, ճաշ, որ պատրաստուած է Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, «Սահակ-Մեսրոպ» մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. -*
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

*Կը խնդրուի ճաշին ձեր մասնակցութեան մասին յայտնել մինչեւ Հոկտ. 17.*
*Հեռ.* - 04. 91. 77. 84. 70:

⁂

*Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց*
*Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը,*

*Հոգեւոր Հովիւը՝*
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
*սիրով կը հրաւիրեն ձեզ մասնակցելու*
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ**
*ի պատիւ տրուելիք հիւրասիրութեան՝*
*Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ ընտրուելուն առիթով*
Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 22, ժամը 19ին
*«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակոյթի Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. -*
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 20

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու
*Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ պատարագ:*
*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:*

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

*Ներկայիս*
*հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,*
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
*հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
*Թեմի առաջնորդանիստ*
*Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ*
*Մայր Տաճարին մէջ*
*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,*
*Պատարագ՝ ժամը 10ին,*
*Քարոզ՝ ժամը 11ին:*
*Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝*
ԿՈՍՏԻՍՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆի
*Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց:*
*Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ

Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·809

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21·809

## ԹՈՒՐՔԻԱ

## ՑԵՂԱՍՊԱՆԻ ԲԱՐԴՈՅԹԻՆ ԴՐԴՈՒՄՈՎ

ԱՄՆ–ու Հոկտեմբեր 10ի քուէարկութիւնը նման զարգացումներու հեռանկարը խոչընդոտելու աշխոյժ ջանքերու մղած է Անգարան : Պաշտօնականին քով «գիտական» ոլորտէն ալ առաջարկներ կ'ըլլան, անհեթեթին ամէնէն մութ գոյներով :

Ինչ կը վերաբերի քաղաքականին, Ազգային ժողովը որոշած է Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան տեղեկագրին մէջ Հայկական պնդումներուն արգելք ըլլալու համար պատուիրակութիւն մը ղրկել Պրիւսէլ : Ան Հոկտեմբեր 22ին հոն պիտի գտնուի եռօրեայ շփումներ ունենալու համար : Շփումներուն նպատակն է հերքել Հայկ. Սփիւռքին թեզերը եւ զանոնք փոխարինել Թրքականներով : Անգարայի յոյսերը կարեւոր չափով կապուած են Եւրոպական յանձնախումբին ներկայի նախագահին, որ Թուրքիոյ մօտ դիրքի տէր մէկը կը կարծուի :

Թրքական պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ զանազան կուսակցութիւններու պատկանող երեսփոխաններէ :

Թրքական այս ջանքերը կարեւոր նեցուկ մը գտած են Նոր–Նոր Եւրոպայի խորհրդարանի ընկերվարականներէն. անոնց խմբակցութեան նախագահը Մ. Շուլց իրեն ընկերացող պատուիրակութեան հետ այց մը տուած է վարչապետ Թ. Էրտողանի ու հաւաստած որ ժըխտական քուէ պիտի տան Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթով տեղեկագրին մէջ Հայկական պնդումներն ալ ընդգրկելու առաջարկին : Այդ տեղեկագիրը սկզբունքով քուէարկութեան կը դրուի Հոկտեմբեր 24ին :

**

Վարչապետ Թ. Էրտողան իր կուսակցութեան խմբակի ժողովին խիստ ելոյթ մը ունեցած է, ըսելու համար թէ ոչ մէկ գործնական նշանակութիւն ունին Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի վճիռները եւ թէ Թուրքիա կը վստահի իր անցեալին : Ան նորոգած է դիւանները բանալու Երեւանի եւ երրորդ կողմերու ուղղուած կոչը, յետոյ սպառնալիքներով աւարտած ելոյթը. «Ստեղծուած կացութենէն եթէ Թուրքիա տուժէ, դիմացինները տասնապատիկ կը տուժեն : Մեզի թշնամացողը լաւ օր չի տեսներ. իսկ Թուրքիայէն կարգ մը բայլեր ակնկալողներ իրենց հարցերուն հետ գլուխ–գլխի կը մնան : Անոնք նաեւ կը վնարեն Թուրքիոյ նման կարեւոր երկրի մը հակադրուելուն գինը» :

**

Ինչ կը վերաբերի «գիտական» շրջանակին, նորագոյն առաջարկ մը բերած է Էրզրումի համալսարանին պատմութեան դասախօսներէն Է. Քոնուքչու. կ'ուզէ որ Անի քաղաքին (որուն համար կ'ըսուի թէ Կարսի Հայկական նախկին մայրաքաղաքն էր) անունը վերածուի «Անը»ի : Առաջարկը հիմնուած է «պատմական» բացատրութեան մը վրայ. Հայերը իրենց դիցարանութեան Անահիտ աստուածուհիին անունէն չինած են Անին, այլապէս մկրտելով քաղաքը. բայց սելճուքեաններէն առաջ քաղաքին տիրած Արաբները գործածած են Անըն : Այսօր տեղացիներն ալ այս վերջին անուանումը կը գործածեն եղեր : Մշակոյթի եւ զբօսաշրջութեան նախարարութեան կը յանձնուի քաղաքին անունը որոշելու հարցը, յետ «ուսումնասիրութեան» մը :

## ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բ. ՕՐ

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի. –

Եւրոպահայութեան Համաժողովին երկրորդ օրը, ընդհանուր առմամբ աւելի բովանդակալից էր իր նիւթերու գանազանութեամբ եւ մասնակցողներու մասնագիտութեամբ : Իբր ընդհանուր նիւթ ընտրուած էր «Հարաւային Կովկասի տարածաշրջանին մէջ խաղաղութեան ու կայունութեան գործօնները» :

Առաջին օրուան հանդիսաւոր եւ պաշտօնական անձերու (Արամ Ա. Կիլիկիոյ կաթողիկոս, Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան) և պաշտօնական ներկայացուցիչներու՝ Նորվան արք. Զաքարեան (Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին), պրն. Սարգիս Բէշիշեան (Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան) եւ վերպ. Յովէլ Միքայէլեան (Հայ աւետարանական եկեղեցւոյ) ելոյթներէն ետք, կարծես Համաժողովը կը սկսէր այսօր՝ Երեքշաբթի, աւելի փոքր սրահի մը մէջ, եւ նօսրացած աթոռներով, անցնելով հրատապ նիւթերու, զանազան հորիզոններէ ընտրեալ դասախօսներով : Տիրող լեզուն ֆրանսերէնն էր եւ մասամբ անգլերէն, լսուեցան նաեւ մի քանի հայերէն ելոյթներ :

Պէտի սահմանափակուիմ բանախօսներու անունները, դիրքը եւ նիւթերը ներկայացնելով, մանրամասն եւ երկար ներկայացումը կատարելու համար աւելի ուշ, քանի այս Բ. Համաժողովն ալ, առաջինին նման, արժանի է որ համահայկական արձագանգ գտնէ. Եւրոպական խորհրդարանի դահլիճներուն մէջ տեղի ունեցածը համահաւասար էր պետական մակարդակով լուրջ ձեռնարկի :

Ժամը 10:30ին սահմանուած ժամուն, գրուցավարը եղաւ պրն. Լօրան Լէյլէքեան՝ Եւրոպայի Հայ Դատի գրասենեակի վարիչ–տնօրէնը, որ հակիրճ բառերով ներկայացուց բեմի վրայ տեղ գրաւած բանախօսները եւ նիւթերու համառօտութիւնը, խօսք տալով պրն. Հիւկ Մինկարելլիի՝ փոխ տնօրէն Եւրոպական յանձնախումբի արտաքին յարաբերութիւններու տնօրէնութեան որ գործէցեան յատկութեամբ ներկայացուց իր նիւթը՝ «Եւրոպական դրացիութեան քաղաքականութիւնը Հարաւային Կովկասի հանդէպ» :

Նոյն նիւթը ընտրած էր նաեւ անգլիախօս պրն. Զարլզ Թաննոք, եւրոերեսփոխան եւ դրացիութեան քաղաքականութեան զեկուցաբեր :

Ռիա Օոմէն – Ռուլյթէն, միջին տարիքի պրկուած չեշտով այս տիկինը որ եւրոերեսփոխանուհի եւ զեկուցաբերն է Թուրքիոյ մասին, որուն նիւթը պիտի ըլլար կարծիք մը Թուրքիոյ դիրքորոշումին Հայերու եւ Հայաստանի հանդէպ, աւելի վերածուեցաւ բեմական արդարացումի մը, հանդէպ՝ Թուրքիոյ եւ անուղղակի պարսաւանքի մը Հայկական կողմին ուղղուած եւ կարճ ընդդիմութենէ մը վերջ Տիկին Հիլտա Չոպոյեանի հետ, կէսօրէ ետք պիտի երթար իր Թոյնը Թափելու քովի սրահին մէջ, ուրիշ կարեւոր հաւաքոյթի մը, արդարացնելով Թուրքերու տեսակէտները եւ դատապարտելով Հայերը որոնցմէ իբր թէ մահուան սպառնալիքներ ստացած ըլլայ... եւլն. : Իր արարքը ոչ միայն ներկայ Հայերը խռովեց, այլեւ երկու նախկին երեսփոխաններ՝ Հանրի Սապի եւ Էրնէսթ Կլին խոստացան դիմել Եւրոմիութեան նախագահին, լռեցնելու համար Եւրոմիութիւն ապրած այդ անձնական անձնաւորութիւնը :

Տիկին Սապին Ֆրայզէր որ տնօրէնուհին է Միջազգային տագնապներու Եւրոպայի խումբին, անգլերէնով լուրջ ներկայացում մը կատարեց «Փոքրամասնութեանց իրաւունքները Վրաստանի մէջ. Հայերու եւ Ջաւախքի պարագան» նիւթին մասին :

Բացակայ էր Պ. Պերնար Ֆասիէ, Մինսկի խումբին Ֆրանսացի նախագահը, որ պէտք է խօսէր «Ղարաբաղեան հակամարտութեան շուրջ բանակցային գործընթաց»ին մասին : Հետաքրքրական նիւթ մըն էր. զինք փոխարինեց գերմանախօս Պ. Ֆրիտրիխ :

Ելոյթներու աւարտին եղան լուսաբանող ընտիր մակարդակի միջամտութիւններ բանախօսներու եւ ներկաներու միջեւ :

**

Կէսօրէ վերջ, ժամը 14·40ին, Արա Գրիգորեանի արհեստավարժ գրուցավարութեամբ խօսք առաւ Գէբ Մուրատեան քիւրտ երիտասարդ ուսումնասէրի մը՝ Ֆուատ Տունտարի, որ չէր կրցած Պրիւսէլ ժամանել, հետաքրքրական մէկ աշխատանքին մասին խօսելով. նիւթն էր աքսորեալներ եւ տեղահանուածներ Թըրքական հողին վրայ, որ անուղղակի կերպով առնչութիւն ունէր Հայկական Ցեղասպանութեան հետ :

Ջերմ ծափերու արժանացաւ հիւրաբար մեր մէջ գտնուող Թուրք մտաւորական Զարաքօլու որ նախընտրեց անգլերէն արտայայտուիլ. Ս. Ղազարէն ժամանած երիտասարդ միաբան՝ Հ. Վահան Վրդ. Օհանեան ներկայացուց այն վիթխարի աշխատանքը ԱՄՆ–ու մէջ գործող Genocide Documentation and Research Centerի, որուն փոխ նախագահն է ինք. կեդրոնը գործնականի անցնելով արդէն սկսած է Հայերուն մասին ֆրանսական պետական դիւաններու 50·000ի հասնող 1863 – 1920 թուականներու փաստաթուղթերը արձանագրել, սկսած՝ Զէյթունի դէպքերէն մինչեւ Քէմալ Աթաթիւրք : Արա Պապեան՝ իրաւաբան միջազգային իրաւունքի եւ Հայաստանի նախկին դեսպան Գանատայի մէջ, Սեւրի դաշնագրին մասին բաւական նոր եւ անտիպ փաստաթուղթեր ներկայացուց, պատմականը ընելով մեծ գիտավարժութեամբ :

Արամ Համբարեան Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբի գործադիր տնօրէնը, հաղորդեց ամերիկեան Խորհրդարանի Ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ վերջին նորութիւնները (անգլերէն) :

Իսկ Սարգիս Շահինեան, համանախագահ Զուիցերիա – Հայաստան ընկերակցութեան, բացատրեց թէ ո՛րքա՛ն պայքար տարած են Փէրինչէքի դատավարութեան եւ ուրացման դէմ աշխատանքներուն հարցին մէջ (ֆրանսերէն) :

Ազնուական դիմագիծով Ֆրանսուա Ռեօլանց Տիվիլիէ պելժ ծերակուտական, ներկայացուց իր երկրին մէջ ժխտողականութեան մասին մշակուող օրէնքներու պատմութիւնը եւ հուսկ, Փիթըր Սեմնեպի, Եւրոմիութեան յատուկ ներկայացուցիչ Հարաւային Կովկասի մէջ, իր նիւթը ձեռնհասօրէն մշակեց իր պաշտօնին համապատասխան (անգլերէն) ,

Ժամանակի սղութեան պատճառով հարցումներ չեղան եւ բեմը տրուեցաւ Պ. Մուրատ Փափազեանի որ հանդիսաւոր կոչ ուղղեց Եւրոպայի համայն Հայութեան որ կրկին մեծ բազմութեամբ Պրիւսէլ գտնուին Դեկտեմբեր 14ին, երբ եւրոպական պետութիւնները պիտի քըւէարկեն Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն ընդունուելու առաջարկը :

Եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Յակոբ Տէր–Խաչատուրեան, Գանատայէն, Հայ Դատի գրասենեակներու ընդհանուր համադրիչ, եւ Հիլտա Չոպոյեան քանի մը կարեւոր անցքեր միայն կարդաց (ժամանակի սղութեան պատճառով) Բ. Համաժողովի եզրափակիչ յայտարարութենէն :

ՅԻՊԷ

## ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆԽՈՒՄԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՉԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ

Հոկտեմբեր 11–13 Մոնրէալի մէջ գումարուած է Ցեղասպանութեան կանխումի միջազգային խորհրդաժողովը : Այդ ընթացքին լայն անդրադարձներ եղած են Հայկական, Հրէական, Ռուանտական ցեղասպանութիւններուն եւ մասնակից ակադեմականները կոչ մը ուղղած են Ուաշինկթընի, պահանջելով որ ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը :

Մաքկիլ համալսարանին Մարդկային իրաւունքներու կեդրոնին նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած խորհրդաժողովին մասնակցած են հայ, գանատացի, ամերիկացի, նիժերացի, աւստրալիացի, իսրայէլցի, իրլանտացի, Թուրք մասնագէտներ : Անոնցմէ Թ. Աքչամ ծանրացած է 1915ի իրողութիւնը ուրանալու Թուրքիոյ ներկայի քաղաքականութեան վրայ, շեշտելով որ ցեղասպանական արարքը կանխելու լաւագոյն ձեւը կատարուածներուն ճանաչումն է, իրականութեան հաստատումը :

## ԱՄՆ

### ԱՏԼ–էն ԽԶՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Մէսէչուսէց նահանգի երեք նոր քաղաքներ եւս խզած են իրենց կապերը հրէական ԱՏԼ կազմակերպութեան հետ : Այդ քաղաքներն են Արլինկթընը, Լեկզինկթընը եւ Ուեսթվուտը. անոնց ղեկավարութիւնները խզումի որոշումին հետ յայտարարած են թէ ԱՏԼ պարտի փոխել իր դիրքը Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ, թէ ցեղասպանութեան մը ուրացումը որեւէ ատեն անընդունելի արարք է :

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Ս. Սարգսեան Հոկտեմբեր 17ին կը մեկնէր ԱՄՆ : Իրեն կ'ընկերանար պատուիրակութիւն մը՝ տնտեսութեան,

(Շար. ը Դ. էջ)

# ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՆ ԽՕՍԻՐ

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

Այս վերջերս գրեթէ օր չանցնիր որ սրտցաւ եւ գիտակից սփիւռքահայը չըմբոստանայ կամ չգայթակղի, ի տես մեր ոսկեղինիկի անտեսումին եւ անոր հանդէպ ցուցաբերուած անտարբերութեան: Մամուլէն յաճախ կը տեղեկանանք թէ այս ինչ մշակութային ձեռնարկին կամ հաւաքոյթին պաշտօնական լեզուն ֆրանսերէն եղած է, այն ինչ գիտաժողովի մասնակիցներուն կարեւոր մէկ տոկոսը արտայայտուած են ոչ-հայերէն լեզուով: Լրագրողը կամ հանդիսութեան ներկայ անձը արդար ափսոսանքով կ'արտայայտուի մեր մայրենիի անտեսումին նկատմամբ:

Երեւոյթը ի հարկէ նորութիւն չէ եւ յաւակնութիւնը չունինք նոր յայտնութիւն մը ըրած ըլլալու: Այսուհանդերձ ան որ հետզհետէ մտահոգիչ բնոյթ կը ստանայ, ան է որ մէկ կողմէ այս երեւոյթը թափ կ'առնէ, իսկ միւս կողմէ ոչինչ կ'ընենք այս աղիտալի գոյավիճակը դադրեցնելու ուղղութեամբ: Այս յօդուածով, պիտի ջանանք առաջին հերթին փորձել ներկայ իրավիճակին վերլուծումը ընել:

Երբ ընդհանուր ակնարկով հարցտանք թէ որո՞նք են պատճառները որ կարեւոր թիւով Հայեր հայերէն չեն խօսիր, կը հաստատենք թէ երեւոյթին պատճառները բազմաբնոյթ են եւ երբեմն մեզ կ'առաջնորդեն բոլորովին չսպասուած պարագաներու: Այս ուղղութեամբ ամէն բանէ առաջ պէտք է զանազանենք երիտասարդ սերունդը տարեց սերունդէն, նաեւ առանձնապէս քննենք հայրենիքէն արտագաղթած հայրենակիցներու պարագան: Երբ կը հաստատենք թէ մատղաշ սերունդին կարեւոր մէկ տոկոսը իր մայրենիով չարտայայտուիր, գլխաւոր պատճառները կը հանդիսանան հետեւեալ իրավիճակները.

1. Բնականաբար նախ եթէ ծնողքը հայախօս չէ, ոչ ալ տեղեակ՝ միօրեայ թէ առօրեայ վարժարաններու գոյութեան, երախան հայերէն խօսելու ոեւէ կարելիութիւն չունենար:

2. Ծնողքը հայախօս չէ եւ չի փորձեր գոնէ իր զաւակը որոշ տարիքէ մը յետոյ դասընթացքներու ղրկել: Այս պարագան նախորդէն քիչ մը տարբեր է այն առումով որ, ծնողքը տեղեակ ըլլալով հանդերձ հայկական վարժարաններու գոյութեան, զանազան դրդապատճառներով, իր զաւակը այդ հաստատութիւնները չի ղրկեր, ինչպէս բնակարանին դպրոցէն հեռաւորութիւնը, նիւթական հարցը:

3. Ծնողքը հայերէնը մեծ դժուարութեամբ կը խօսի, այս պարագային հաղորդակցութեան համար ան կը նախընտրէ գործածել հայերէնէ տարբեր լեզու մը, որմէ ինքնաբերաբար կը տուժէ երախան, չլսելով իր մայրենին իր մօրը կամ հօրը բերնէն.

4. Ծնողները բաւարար չափով հայերէն կը խօսին, բայց կը նախընտրեն տեղական լեզուն գործածել իբրեւ խօսակցական լեզու իրենց զաւկին հետ, պատրուակելով որ պէտք է որ երախան ի գին ամէն բանի, կատարեալ կերպով տիրապետէ տեղական լեզուին: Այս մտածելակերպը բոլորովին սխալ մօտեցում է: Օրինակները բազմաթիւ են բոլոր այն ընտանիքներուն՝ որոնց մօտ միայն հայերէն կը խօսուի եւ երախան տեղական լեզուն կը սորվի կատարելապէս, առանց ոեւէ դժուարութեան:

5. Ծնողներ, ըլլան անոնք հայախօս կամ ոչ, կը հաւատան թէ հայ ըլլալու համար լեզուն անհրաժեշտ չէ:

Այս պայմաններուն մէջ մեծցող հայ տղան, երբ արբունքի շրջանը կը հասնի, շփման մէջ մտնելով հայ ընկեր ընկերուհիներու հետ, որոնցմէ ոմանք հայախօս են, ինքնաբերաբար կը սկսի արթննալ եւ հետաքրքրուիլ հայ լեզուով, սակայն ալ բաւական ուշ է. իր լուրջ դասընթացքները, պետական վարժարանի աւարտական քննութիւնները, իրեն թոյլ պիտի չտայ հայեցի ուսուցման հետեւելու, նոյնիսկ եթէ անոնք ըլլան միօրեայ դասընթացքներու ձեւով: Արդէն օտարախօսութիւնը վարժութիւն դարձած ըլլալով, ենթական շատ ալ տրամադիր չէ փորձելու նոր ուղի մը: Այս ընդհանուր երեւոյթը, այսուհանդերձ իր բացառութիւնները ունի, երբ երիտասարդի մօտ անսպասելիօրէն ազգային ինքնութեան գիտակցութիւնը պիտի արթննայ զօրաւոր կայծով մը, որ զինք պիտի մղէ իր մայրենին սորվելու, ի գին ամէն բանի: Այլապէս ծնողաց անտարբերութիւնը ընդհանուր առմամբ վնասակար սերմ կը ցանէ իրենց զաւկին ապագայ գիտակցութեան մէջ, հայ լեզուին մօտենալու տեսակէտէն:

Այս է վեր ի վարոյ ընդհանուր պատկերը մեր հայ երիտասարդութեան: Երբ զանազան առիթներով կը խաչաձեւենք զանոնք, ըլլայ եկեղեցւոյ բակին մէջ, զանազան գեղարուեստական թէ մշակութային ձեռնարկներու, կամ զուտ ընտանեկան հանդիպումներու ընթացքին, մեր լսածը ոչ թէ հայերէնը, այլ տեղական լեզուն է, նոյնիսկ երբեմն ալ թրքերէն՝ անշուշտ թրքահայ ծագում ունեցողներու պարագային: Կան ոմանք որոնք կարող են արտայայտուիլ հայերէն, սակայն կը նախընտրեն խօսիլ օտար լեզուով, որովհետեւ այս վերջինի միջոցաւ է որ կը հաղորդակցին աւելի սահուն և հանգիստ կերպով: Երեւակայեցէք տեսարանը երբ տարբեր երկիրներ հաստատուած երկու քրոջ կամ եղբօր զաւակներ դէմ դիմաց կուգան. ես ներկայ եղած եմ այս կարգի հանդիպումի մը, ուր գերմանաբնակ երիտասարդ մը իր ֆրանսաբնակ զարմիկին այցելութեան եկած էր, բայց սկիզբը անոր հետ մէկ բառ իսկ չէր կրցած փոխանակել, քանի որ երկուքն ալ հայախօս չէին, վերջապէս կէս-կատար անգլերէնով քրտնաթոր՝ անկատար խօսակցութիւն մը տեղի ունեցած էր: Ահա թէ ո՞ւր կը տանի մեզ մեր երիտասարդ սերունդին մայրենիէն կամայ թէ ակամայ զրկուած ըլլալու պարագան:

Չմոռնանք յիշեցնելու նաեւ մեր ամէնօրեայ վարժարաններու ներկայ կացութիւնը որ հայերէնի դասաւանդութեան տեսակէտով գոհացուցիչ ըլլալէ հեռու է: Հոս խօսքը չի վերաբերիր միայն ուսուցիչներու անբաւարարութեան, ոչ ալ դասընթացքներու որակին: Շաբաթական միայն 5 հայերէնի դասաժամերով մեր մայրենին օտար լեզուի կարգավիճակին մէջ կը գտնուի, մնացեալ բոլոր նիւթերը տեղական լեզուով դասաւանդուած ըլլալով: Բարեբախտաբար մանկապարտէզներու մէջ պարագան նոյնը չէ, քանի որ երախան կատարեալ հայաշունչ մթնոլորտի մէջ է որ իր օրը կ'անցընէ: Այլապէս նախնական թէ երկրորդական կարգերու աշակերտները օրական մէկ ժամ հայերէնէ դուրս իրենց մայր լեզուն գործածելու առիթը շատ հաւանաբար չեն ունենար, բացի անոնցմէ որոնք կատարեալ հայախօսներ են իրենց ընտանեկան շրջանակէն ներս: Այսուհանդերձ վերջերս տեղեկացանք թէ ամէնօրեայ վարժարան մը Չորեքշաբթի օրերը հայերէնի յաւելեալ դասաժամեր կը կիրարկէ իր աշակերտներուն, այսպիսով բաւական դրական ծառայութիւն մը մատուցանելով: Գալով միօրեայ կամ երկօրեայ վարժարաններուն, մեր կարծիքով հայերէնի դասաւանդութեան տեսակէտով իրենց մատուցած ծառայութիւնը ամէնօրեայ վարժարաններու գործունէութեան մակարդակէն շատ ալ հեռու չէ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈԼԻՍԸ

# ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՔԸ, ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՄԵՀՄԷՏ Բ.Ի ԿՈՂՄԷ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

## ՊՈԼՍՈՅ ՇՈՒՐՋ ԱՍՏԻՃԱՆԱԲԱՐ ՍԵՂՄՈՒՈՂ ՕՂԱԿԸ

Յովհաննէս Ե. կայսր մահացաւ 1391 Փետրուարին եւ անոր յաջորդեց զաւակը՝ Մանուէլ Բ. Փալէոլոկ (1391–1425): Այս ժամանակ սուլթան Մուրատի զաւակը՝ Պայազիտ Ա. Ըլտըրըմ (1389–1402) նուաճեց Պուլկարիան եւ հիւսիսային Յունաստանը եւ Պոլսոյ շրջակայքը կառուցեց ամրոցներ, որոնցմէ նշանաւոր էր մանաւանդ Անատոլու Հիսարը: Այնուհետեւ սուլթան Պայազիտ 1391ին պաշարեց Պոլիսը. պաշարումը կրկնուեցաւ 1395ին, 1396ին, 1397ին եւ 1400ին:

Պոլսոյ սպառնացող վտանգը նըկատի ունենալով Մանուէլ Բ. կայսր 1399ին ձեռնարկեց դէպի Վենետիկ, Փատովա, Միլանօ, Փարիզ եւ Լոնտոն շրջագայութեան՝ քաղաքական եւ զինուորական օժանդակութիւն ձեռք ձգելու առաջադրանքով:

Բայց այս ժամանակ սկսան Լենկթիմուրի արշաւանքները Անատոլուի վրայ. Անգարայի ճակատամարտին, 1402ին Պայազիտ Ա. գերի ինկաւ եւ մահացաւ 1403ին:

Օսմանեան իշխանութեան տկարացումէն եւ տասնամեակ մը տեւող եղբայրասպան պայքարներէ ետք, Պայազիտ Ա.ի զաւակներէն Մեհմէտ Ա. (1413–1421) վերահաստատեց Օսմանեան կայսրութիւնը, մայրաքաղաքը Պրուսայէն Էտիրնէ փոխադրեց, գրաւեց Ալպանիան եւ իր իշխանութիւնը վերահաստատեց Պուլկարիոյ եւ Սերպիոյ վրայ: Անատոլուի կողմէն ալ ան նուաճումներ կատարեց: Բիւզանդական կայսրութեան ենթակայ հարաւային Յունաստանն ալ իրեն ենթարկեց: Ան նաեւ օսմանեան ծովային ուժը կազմակերպեց:

Սուլթան Մուրատ Բ. (1421–1451) անցաւ Տարտանէլը եւ 1422ին պաշարեց Պոլիսը, իր ճամբուն վրայ աւերելով բազմաթիւ գիւղեր: Պաշարումը այնքան վճռական էր, որ Մանուէլ Բ. կայսր ստիպուած 1424ին դաշինք կնքեց սուլթանին հետ, յանձն առաւ տարեկան 300 հազար արծաթ տուրք վճարել եւ Սեւ ծովը եզերող բոլոր քաղաքները օսմանցիներուն զիջիլ:

Յովհաննէս Ը. Փալէոլոկ կայսր (1425–1448), Մանուէլ Բ.ի զաւակը, փորձեց Հռոմի հետ եկեղեցական միութիւն հաստատել, զօրացընելու համար իր դիրքը: Այս ժամանակ Պալքաններուն մէջ օսմանցիներուն վասալները գլուխ բարձրացուցին. հունգարներ քալեցին Սերպիոյ մէջ կեդրոնացած թուրքերուն վրայ. ալպանացիք եւս շարժեցան: Խաչակրական միացեալ ուժերը հասան մինչեւ Վառնա, բայց պարտուեցան Վառնայի ճակատամարտին:

## ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԺԱ.՝ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՅՍՐԸ

Յովհաննէս Ը. կայսեր յաջորդեց եղբայրը՝ Կոստանդին ԺԱ. (1448-1453): Նախապէս, 1443ին ան Մորէայի կառավարիչ եղած էր: Նոյն տարին, 1443ին ան կասեցուց Աթէնքի լատին դքսութեան ուժերուն Մորէայի վրայ յարձակումը, գրաւեց Թեպէսը եւ Աթէնքը եւ ստիպեց անոր Փլորանսցի դուքսը՝ տուրք վճարելու: Բայց այդ յաջողութիւնները ժամանակաւոր էին եւ օսմանցիք ստիպեցին անոր քաշուիլ Մորէայէն:

Յաջորդելով հօրը՝ ան 1449 Յունուար 6ին Մորէայի դքսութեան մայրաքաղաք Միսթրայի մէջ կայսր օծուեցաւ:

Երկու տարի ետք, 1451ին սուլթան Մուրատ Բ.ի յաջորդեց զաւակը՝ Մեհմէտ Բ.:

Բիւզանդիոն ներքնապէս թէ արտաքին գետնի վրայ լուրջ հարցեր կը դիմագրաւէր: Կոստանդին ԺԱ. կայսր դիմեց Հռոմի Նիկողայոս Ե. պապին՝ օգնութեան խնդրանքով, բայց ան նախապայման դրաւ, որ կայսրը եւ Գրիգորիս պատրիարքը լատին եկեղեցւոյ հետ յոյն եկեղեցւոյ միութիւնը յայտնեն. բան մը, որ ժողովուրդի բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցաւ:

## ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ՝ ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ

Իբրեւ նախապատրաստութիւն Պոլսոյ գրաւման Մեհմէտ Բ. Վոսփորի եւրոպական ափին 1452ին ձեռնարկեց Ռումելի Հիսարի կառուցման, ուր լաւագոյն թնդանօթներ զետեղել տուաւ: Նաեւ զօրացուց նաւատորմը, 150 նոր նաւեր շինել տուաւ եւ յիսուն հազարնոց զօրք պատրաստեց: Նաեւ հունգարացի վարպետի մը մեծ թնդանօթ մը շինել տուաւ:

Պոլիս արդէն մեծ մասամբ պարպուած էր իր բնակչութենէն և քանի մը տասնեակ հազար հոգի մնացած էր հոն, իսկ Բիւզանդական կայսրութիւնն ալ Պոլսոյ շրջագիծին մէջ սահմանափակուած էր:

Կոստանդին ԺԱ. կայսր իր տրամադրութեան տակ ունէր եօթը հազարնոց բանակ մը, որուն երկու հազարը օտարներ էին, գլխաւորաբար՝ վենետիկցիներ եւ ճենովացիներ: Քաղաքը պաշտպանուած էր քսան քիլոմեթր երկարութեամբ պարիսպներով (Թէոդոսեան պարիսպները՝ հինգուկէս քիլոմեթր, Ոսկեղջիւրի պարիսպները՝ եօթը քիլոմեթր եւ Մարմարայի ծովափնեայ պարիսպները՝ եօթուկէս քիլոմեթր):

Օսմանցիք ունէին աւելի քան 160 հազար հոգի հաշուող բանակ մը,

որուն 12էն 15 հազարը ենիչերիներ էին: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, օսմանեան զօրքերուն թիւը 200 հազարի կը հասնէր. իսկ Ջենովայի կարտինալ Իսիտոր եւ Միթիլէնի արքեպիսկոպոս Լէոնարտօ տի Խիոյ այդ թիւը 300 հազար կը գնահատեն, որ չափազանցուած է: Օսմանցիք ունէին նաեւ զօրաւոր նաւատորմ շուրջ 150 նաւ (կարգ մը աղբիւրներու համաձայն՝ 200էն 250 նաւ):

## ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Օսմանեան բանակը Պոլսոյ պարիսպներուն առջեւ բանակեցաւ Զատկուան յաջորդ օրը, Երկուշաբթի, 1453 Ապրիլ 2ին, իսկ Ապրիլ 5ին ամբողջացաւ պաշարումը: Սուլթանը անձնապէս ներկայ էր, վարելու համար պատերազմական գործողութիւնները: Իր կարգին Կոստանդին ԺԱ. կայսր, պատեգամի դաշտ իջնելով ստանձնեց ցամաքային պարիսպներուն կեդրոնական գօտիին հրամանատարութիւնը:

Օսմանցիք յարձակումի անցան, միաժամանակ ռմբակոծելով պարիսպները: Ապրիլ 18ին օսմանցիք մեծ յարձակողական մը շղթայազերծեցին, բայց ծանր կորուստներ կրելով ետ մղուեցան:

Օսմանցիք միաժամանակ նաւային յարձակումի ձեռնարկեցին: Ապրիլ 20ին Նիկողայոս Ե. պապին կողմէ պարէնով եւ զինամթերքով բեռնաւորուած երեք նաւ մտան Մարմարա. անոնց միացաւ բիւզանդական նաւ մը: Օսմանեան նաւատորմը յարձակումի անցաւ. տեղի ունեցաւ կատաղի նաւամարտ մը, եւ օսմանեան նաւատորմը, պարտուած՝ քաշուեցաւ:

Սուլթան Մեհմէտ որոշեց նաւերը ցամաքի վրայ իւղոտած տախտակներու ճամբով անցընել Ոսկեղջիւրի հանդիպակաց ափը, ուր պարիսպները նուազ ամրացուած էին: Ապրիլ 22ին ծրագիրը գործադրութեան դրուեցաւ, և դիշերը Թուրքեր քանի մը տասնեակ նաւեր քշեցին Բերայի բլուրին շուրջբոլորը, անակնկալի բերելով յոյները:

Յոյներ Ապրիլ 28ի գիշերը յարձակումի ձեռնարկեցին, բայց՝ ապարդիւնք:

Մայիսի առաջին օրերուն Թուրքեր ցամաքային յարձակումի ձեռնարկեցին, բայց ետ մղուեցան: Մայիս 12ին անոնք կրկին յարձակում մը փորձեցին, բայց դարձեալ ետ մղղուին:

Այնուհետեւ օսմանցիք փորձեցին պարիսպներուն տակէն գետնափոր միջանցքներ փորել, բայց յոյներ ստորերկրեայ ձայները մտիկ ընելով երեւան հանեցին եւ խափանեցին գետնափորներուն բոլոր փորձերը: Յոյներ նաեւ կրակի տուին պարիսպներուն դիմաց Թուրքերուն շինած փայտեայ աշտարակները:

Յոյներ հետզհետէ աւելի լուրջ դժուարութիւններ սկսան դիմագրաւել: Թուրքերու կատաղի ռմբակոծումներէն՝ պարիսպները հետզհետէ կը ճեղքուէին եւ որոշ մասեր փուլ կու գային: Գիշերները, մութին, յոյներ, փութով կը նորոգէին փլած մասերը, որքան որ կրնային, տենդագին աշխատանքի մէջ էին բոլորը մեծ ու փոքր, կին թէ տղամարդ, հոգեւորական եւ աշխարհական: Կոստանդին ԺԱ. կայսր, ճակատին վրայ, անձնապէս կը ղեկավարէր գոյամարտը:

Մինչ այդ օտար դեսպաններ միջամտութիւններ կատարեցին, փորձելով վերջ տալ կռիւներուն: Իսկ Թուրքեր խիստ ազդարարութիւն մը ուղարկեցին, պահանջելով, որ մայրաքաղաքը իրենց յանձնուի: Կոստանդին կայսր մերժեց տեղի տալ:

Սակայն պաշարուածներուն կացութիւնը հետզհետէ աւելի ու աւելի յուսահատական կը դառնար: Ամէն մարդ կը զգար, որ օրհասը վրայ հասած է: Մայիս 28ի գիշերը պոլսեցիք, հոգեւորական եւ աշխահական, խաչով եւ Աւետարանով, մեծ թափօրներ կազմած, «Տէր Ողորմեա» աղերսելով փողոցները շրջեցան, ապա Սուրբ Սոֆիա Մայր տաճարին մէջ Ս. պատարագ մատուցուեցաւ եւ Կոստանդին կայսր ու զինուորները հաղորդութիւն ըստացան: Աթանասիոս պատրիարք՝ նահատակութեան քարոզ խօսեցաւ, իսկ կայսրը ռազմաշունչ ճառ մը արտասանեց:

Մայիս 28էն 29 լուսցնող գիշերուան ընթացքին Թուրքեր յարձակումի անցան թէ՛ ցամաքէն եւ թէ ծովէն, եւ անընդհատ ռմբակոծումներուն պատճառով պարիսպներուն վրայ բացուած ճեղքերէն առաւօտուն ներս խուժեցին: Կոստանդին կայսր, սուրը ձեռքին վերջին գօտեմարտը մղեց եւ ինկաւ նահատակ: Նահատակուեցաւ նաեւ Աթանասիոս պատրիարքը:

Ա. Մ.

«Ազդակ»

# ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԷՆ... ԱՐՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ ՅԱՒԵՐԺԱԼՈՅՍ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ

Քսաներորդ դարու արիւնածոր արշալոյսին երբ Արեւմտահայաստանի տարագրեալները կը բարձրանային Հայ Գողգոթայի լանջերով, Պատմութիւնը իր մատեանին մէջ կ'արձանագրէր.. Հայերու ջարդ, Մեծ Եղեռն: Այսօր, անցեալի այդ «պատահարները» շատ մը երկիրներու կողմէ արդարօրէն սահմանուած են որպէս Հայոց Ցեղասպանութիւն:

Ամէն առիթով որ Հայոց Մեծ Եղեռնի մասին կը գրուի ու կը խօսուի, հետաքրքրութեան առանցքը բացառապէս կը կազմէ մարդկային կորուստը՝ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու բնաջնջումը: Արդարադատ ատեաններ մըշտապէս կը դատապարտեն կատարուած ցեղային նախճիրը, եւ սակայն կարծէք թէ ակամայ մոռացութեան կը մատնեն այլ եղեռնագործութիւն մը որ ունի մշակութային նկարագիր եւ մինչեւ այսօր կը շարունակուի Ախթամարէն մինչեւ Անի, Ջուղայէն մինչեւ պատմական Արցախի գրաւեալ եւ սրբապղծեալ տարածքները: Թշնամին, հետեւողական քաղաքականութեամբ կ'ոչնչացնէ Պատմական Հայաստանի հնամեայ հայկական յուշարձաններն ու եկեղեցիները, որպէսզի մերօրեայ ստապատիր քարտէսներուն մէջ ո'չ մէկ հետք մնայ Հայերու ազգային ու մշակութային փառապանծ անցեալէն:

Միջնադարու Հայոց պատմութեան էջերէն կը կարդանք որ Վասպուրականի Սենեքերիմ–Յովհաննէս թագաւորը (1003–1022) Վան քաղաքի հիւսիս արեւելքը գտնուող Վարագայ լերան հարեւանութեամբ կառուցած է վանական համալիր մը՝ եօթը եկեղեցիներով: Ըստ մեր եկեղեցական աւանդութեան, Վարագայ վանքի տարածքին նաեւ պահպանուած է աւելի վաղ շրջանին կառուցուած Ս. Նշան կամ Ս. Խաչ եկեղեցին, ուր պահպանուած է Քրիստոսի խաչափայտէն մասունք մը Հռիփսիմեանց կոյսերու կողմէ, չորրորդ դարէն: Այդ հարուստ ու գեղեցիկ վանական համալիրէն այսօր դժբախտաբար ոչ մէկ հետք մնացած է, Թրքաբարոյ մշակութակործան քաղաքականութեան հետեւանքով: Սակայն եւ այնպէս այդ վանքի անուան յաճախ կը հանդիպինք Ֆրանսահայ գաղութէն ներս. Փարիզի հիւսիսային շրջանի արուարձան՝ Արնուվիլ Լէ Կոնէս քաղաքի հայ համայնքը իր եկեղեցին մըկրտած է մեր պատմական Վարագայ Ս. Խաչ վանքի անուամբ եւ Կիրակի Սեպտեմբեր 30ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնի օրը, Ուխտի պատարագ կը մատուցուէր:

Օրուան պատարագիչն էր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն քհնյ. Թաշճեան: Եկեղեցին կը յորդէր բարեպաշտ ուխտաւորներով: Ներկայ էին նաեւ քաղաքական անձնաւորութիւններ եւ մեր ազգային ու եկեղեցական հաստատութիւններու ներկայացուցիչները:

«Հայր Մեր»էն առաջ պատարագիչ Տէր Հայրը քարոզի բնաբան ընտրելով Լուսաւորչի «Եկայք շինեսցուք Սուրբ զՆորանն Լուսոյ» կոչը, ըսաւ. «Արնուվիլի հայ համայնքը ճանչնալով ու գործակցելով մեր հաւատքի Հօր Գրիգոր Լուսաւորչի, 75 տարիներ առաջ հպարտօրէն կառուցեց այս տաճարը, համայնքին ազգային ու քրիստոնէական դաստիարակութիւնը երաշխաւորելու ի խնդիր: Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին նաեւ մեր դարաւոր հաւատքի վերագարթօնքի խորհրդանիշն է: Վասպուրականի Վարագայ վանքի եկեղեցական ու ազգային կիսաւարտ առաքելութիւնը այսօր կը շարունակուի Արնուվիլի համայնքէս ներս, որովհետեւ ինչպէս որ Վասպուրականի Վարագայ վանքը, իր կրօնական առօրեային զուգահեռ ունէր նաեւ կրթական առաքելութիւն, իր մատենադարանով, դըպրանոցով ու հրատարակութիւններով, այսօր ալ, Արնուվիլի համայնքն իր անուան հաւատարիմ, նոյն պատմական առաքելութեան ջահը առկայծ պահելով կ'ընթանայ դէպի հայապատիւ ապագայ իր եկեղեցիով, նորակառոյց վարժարանով եւ մշակութային հանդիսասրահով»:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ հոգեւորական ու աշխարհական հանգուցեալ երախտաւորներու հոգիներուն ի հանգիստ: Նաեւ կատարուեցաւ մատաղի օրհնութիւն:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ ուխտաւոր ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ նորակառոյց Հրանդ Տինք վարժարանի մշակութային դահլիճը, համայնքային ճաշի մը:

Օրուան հանդիսավարուհի Դանիա Եարար, նախ հրաւիրեց համայնքի հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն քհնյ. Թաշճեանը, որ իր բարի գալստեան խօսքը ըսէ: Տէր Հայրը առանձնաբար ողջունելով Արնուվիլի քաղաքապետ՝ պրն. Միշէլ Օմասը, քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, Ֆրանսահայ Թեմական խորհուրդի և Փարիզեան շրջանի Հայ առաքելական եկեղեցիներու հոգաբարձութեանց ներկայացուցիչները եւ Արնուվիլի հայ միութեանց ու հաստատութեանց ներկայացուցիչները, իր ուրախութիւնը յայտնեց եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնի առիթով ստեղծուած այս խանդավառ մթնոլորտին: Ապա մասնաւոր յարգանքի խօսք արտասանեց քաղաքապետին հասցէին, ըսելով «Արնուվիլ Լէ Կոնէսի բնակիչները հպարտ են որ ունին նուիրեալ քաղաքապետ մը, որ իր ամբողջ ժամանակն ու եռանդը կը յատկացնէ իր համաքաղաքացիներուն: Քաղաքապետ մը որ գիտէ քաջալերել քաղաքի մշակութային, դաստիարակչական եւ մարդասիրական բոլոր նախաձեռնութիւնները: Քաղաքապետ մը որ գիտէ կիսել ցաւն ու ուրախութիւնը բոլորին»: Տէր Հայրը անդրադառնալով նաեւ պարոն քաղաքապետին հայ համայնքին հետ ունեցած ջերմ կապերուն ըսաւ. «Պարոն քաղաքապետ, Արնուվիլի հայերս մշտապէս վայելած ենք ձեր զօրակցութիւնը մեր համայնքային առաքելութեան ընթացքին: Մեր վերջին նախաձեռնութիւնը՝ Հրանդ Տինք վարժարանին ու մշակութային այս գեղեցիկ հանդիսասրահի իրագործումը անիրականալի երազ մը պիտի ըլլար, սակայն ա՛յս մէկը, ձեր շնորհիւ, իրականութիւն է այսօր»: Ապա, ուխտաւոր ժողովուրդի փոխանցելով Ֆրանսահայ Թեմի նորընտիր առաջնորդ Նորվան արք. Զաքարեանի հայրական օրհնութիւններն ու շնորհաւորանքը անուանակոչութեան տօնին կապակցութեամբ, յայտնեց թէ ան անյետաձգելի պարտաւորութիւններով կը բացակայէր այդ օրը, սակայն խոստացած է ի մօտոյ այցելել Արնուվիլի բարեպաշտ ժողովրդեան: Տէր Հայրը իր ելոյթը շարունակելով սեղանակիցներուն ներկայացուց նաեւ երկու անձնաւորութիւններ, որոնք այդ օրը կը ներկայացնէին Ֆրանսայի Թեմը: Պրն. Գրիգոր Փափազեանը, Թեմական խորհուրդի ատենապետը եւ Թեմական Պատգամաւորական ժողովի ատենապետ պրն. Ռոժէ Կարպիս Ջրբաշեանը:

Խօսք առաւ նաեւ Արնուվիլի քաղաքապետ պրն. Միշէլ Օմաս եւ բարձրօրէն գնահատելով եկեղեցւոյ հովիւին ու հոգաբարձութեան աշխոյժ գործունէութիւնը, պատրաստակամութիւն յայտնեց մշտապէս օգնելու այս շատ օրինակելի հայ համայնքին:

Ապա խօսք առաւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ բժիշկ Գէորգ Աբգարեան եւ կոչ ուղղեց ներկաներուն, որ նիւթապէս սատարեն, եկեղեցին եւ Հրանդ Տինք վարժարանը կանգուն պահելու համար:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Ֆրանսայի Թեմական խորհուրդի ատենապետ Գրիգոր Փափազեան: Յարգելի ատենապետը հանգամանօրէն պատմականը ընելով նորաստեղծ Թեմին, յայտնեց թէ Արնուվիլի համայնքը փարիզեան շրջանի միւս համայնքներուն պէս պիտի ունենայ մօտալուտ ապագային անկախ կրօնական ընկերակցութիւն, իր ծխական անդամական ժողովով: Տեղի պիտի ունենան տեղական ընտրութիւններ ծխական ժողովներու եւ նաեւ տարեկան անդամական ժողովներ:

Ճաշը ունեցաւ նաեւ գեղարուեստական յայտագիր, յաջորդաբար ելոյթ ունեցան հայկական դասական ու հայրենասիրական երգերով, Մկրտիչ Մկրտչեան, Լին Տուրեան, Միհրան սրկ. Էլմայեան եւ Լենա Իշխանեան: Ապա սեղանակիցները միասնաբար երգեցին Երեւան – Էրեբունին:

Յ.Ք.Թ.

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրաչ եւ Էլիզաբէթ Սիսեռեան 500 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հօր՝ Գեղամ Սիսեռեանի թարմ յիշատակին:


CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end**
**du 1er / 2 DECEMBRE**
**pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
**de**
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres


(Շար. Ա. էջէն)

գիւղատնտեսութեան նախարարներէն, նախագահի տնտեսական հարցերու խորհրդականէն, Կեդրոնական դրամատան նախագահէն եւ արտաքին գործերու փոխ նախարարէն բաղկացած:

Ծրագրուած էր մասնակցիլ Համաշխարհային դրամատան տարեկան համաժողովին, հայ-ամերիկեան տնտեսական գործակցութեան միջկառավարական յանձնաժողովի նիստին:

Ս. Սարգսեան Հոկտեմբեր 18ին կայցելէ Փէնթակոն, հանդիպում ունենալով ԱՄՆ-ու պաշտպանութեան նախարար Ռ. Կէյթսի հետ. նոյն օրը Սպիտակ Տան մէջ հանդիպում մըն ալ նախատեսուած է փոխ նախագահ Տ. Չէնէյի հետ:

Պատուիրակութիւնը Ուաշինկթընէն կ'անցնի Լոս Անճըլըս, Հոկտեմբեր 20ին կը վերադառնայ Ուաշինկթըն, յաջորդ օրը Ս. Սարգսեան կը տեսակցի Դրամական միջազգային հիմնարկի նորընտիր նախագահ Տ. Սթրոս-Քահնի հետ: Նախատեսուած է հանդիպում մը արտաքին գործերու նախարարուհի Գ. Ռայսի, նաեւ ամերիկահայ կազմակերպութիւններու ղեկավարներուն հետ:

Հոկտեմբեր 23ին, վարչապետն ու ընկերացող պատուիրակութիւնը կը ժամանեն Փարիզ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

### ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Սպանիոյ Թէնէրիֆ քաղաքին մէջ աւարտած է ծանրաբարձութեան Եւրոպայի երիտասարդական ախոյենութիւնը: Վերջին օրուան, երկու մետալով Հայաստան ունեցած է երկու ոսկիէ, երկու արծաթէ մետալ:

Ոսկիէ մետալի արժանացած են Հոփսիմէ Խուրշուդեան, Արայիկ Միրզոյեան, իսկ արծաթէ մետալի՝ Մելինէ Դալուզեան եւ Ռուբէն Ալեքսանեան:

***

### ԼՂՀ

### «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԼՂՀ նախագահ Բակօ Սահակեան Հոկտեմբեր 15ին ընդունած է «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահէ Ղազարեկեանը: Հիմնադրամին կողմէ Արցախի մէջ գործադրուող ծրագիրներու քննութենէն ետք որոշուած է հիմնադրամի յատուկ գրասենեակ մը բանալ ԼՂՀ-ի մէջ:


CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE


### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը Պէլֆոնթէնի կայանի մանուկներու որպէս օժանդակութիւն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Նեաէլեան 50 եւրօ, Գոմպօ ընկերութիւն 300, Ոմն 200, Տիկին Ժինէթ Պալթա 150, Տիկին Գումրուեան 50, Տիկին Վիրժինի 10, նաեւ 200 եւրօ Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նեաէլեանէ Տիկին Մարկրիթ Թադոսեանի մահուան առթիւ:

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**
En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants
en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan
**Le Dimanche 28 octobre**
**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**
Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

### ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝

Թ Ա Լ Ի Ն - ի

համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկեան» սրահը:

### ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ֆրանսայի Թեմի
Մայր եկեղեցւոյ Վարչական խորհուրդը
Հոգեւոր Հովիւ
Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան
Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ մեր ժողովուրդը՝ մասնակցելու հանդիսաւոր
Պատարագին որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի Հոկտեմբեր 21, ժամը 10ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք՝ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու համար:

Յետ կրօնական արարողութեանց, ճաշ, որ պատրաստուած է Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, «Սահակ-Մեսրոպ» մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. –
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

Կը խնդրուի ճաշին ձեր մասնակցութեան մասին յայտնել մինչեւ Հոկտ. 17. Հեռ. – 04. 91. 77. 84. 70:

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը,

Հոգեւոր Հովիւը՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
սիրով կը հրաւիրեն ձեզ մասնակցելու
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ
ի պատիւ տրուելիք հիւրասիրութեան՝
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ ընտրուելուն առիթով
Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 22, ժամը 19ին
«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակոյթի Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. –
339 avenue du Prado —
13008 Marseille


**Le**
**Centre Culturel Saint-Mesrob**
à Paris

expose
les tableaux du peintre
**AKELIAN**
**du 11 au 21 octobre**

horaires de l'exposition :
tous les jours de 15h à 19h
au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre


## arménie mon amie AGENDA

**ARLES**
**Exposition**
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) :**
**tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11


**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**



25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction : ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25րդ ՇԱՐՔ
(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
EST-CE CELA, LA MORT?

ՌՈՊԵՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ Ա՞ՅՍ Է
ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ


### Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 20

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու

Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

### ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ներկայիս
հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
Թեմի առաջնորդանիստ
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11ին:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

ՔՐԻՍՏԱՆ ՖԸՐՏՈՒՆԵԱՆԻ

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց:

Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI
19 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.810

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21.810

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՆԻՒԹՈՎ ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

ԱՄՆ-ու մէջ քուէարկուած հայկական բանաձեւին նիւթով բազմաթիւ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն ամերիկեան ու թրքական մամուլին մէջ: Առաջինը կատարուածը զանազան տեսանկիւններէ մեկնաբանող էջեր ունի. կան բնականաբար քուէարկութիւնը տեղին գտնողներ, թրքական մօտեցումները իւրացուցածներ, հարցը զուտ ամերիկեան ակնոցով դիտողներ:

Տնտեսական աշխարհին ծանօթ թերթին՝ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի (Հոկտ. 16) Անգարայի թղթակիցը Վ. Պոլան գրելով թէ թրքական իրերայաջորդ կառավարութիւնները Հայերու կոտորածներ ընդունելով հանդերձ կը մերժեն ցեղասպանութեան պիտակը, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ դուրսի պատմաբաններու համոզումով նիւթին մասին դիւանները կասկած չեն ձգեր օսմանեան կառավարութեան ցեղասպանական մտադրութեան մասին: Ան կ'անդրադառնայ նաեւ խնդրին մէջ փոքր Հայաստանի Թուրքիոյ նման մեծ երկրի մը դէմ արձանագրած յաջողութեան որ կը գայրացնէ Թուրքերը: Անոնք ազգային արժանապատուութեան հարց կ'ընեն ատիկա, չեշտելով թէ փոխանակ պատմական մօտեցումով ձեռք առնուելու, նիւթը կը գործածուի Թուրքիոյ վրայ ճնշում գործադրելու նպատակով: «Զայն կը դիտեն որպէս գործը քրիստոնեայ դաշնակցութեան, ընդդէմ՝ մահմետական Թուրքիոյ»:

Նախորդ օրուան «Լոս Անճըլըս Թայմզ»ին մէջ Ն. Ֆէրկիւսոն Հոկտ. 10ի քուէարկութեան կը սեւեռի ԱՄՆ-ու արտաքին քաղաքականութեան տեսանկիւնէն: Ռ. Լեմքինի ցեղասպանութեան սահմանումը ամբողջովին կը պատշաճի հայկական պարագային, սակայն իրեն համար բուն հարցը հոն չէ: Հայկական բանաձեւին վաւերացումով ԱՄՆ-ու Անգարայի մօտ համարումը կ'աւելնա՞յ, թէ կը պակսի, հարց կու տայ ան. յետոյ կը յիշէ Թուրք ղեկավարներու գայրացկոտ հակազդեցութիւնները: Թերահաւատ է նաեւ այն մօտեցումին որ անցեալին կատարուածներու ճանաչումը յետագայ կոտորածներու, ցեղասպանութիւններու ճամբան կը փակէ:

Ինչ կը վերաբերի Թուրք մամուլին, երեւակայելի կամ ենթադրելի մօտեցումներու կարգին կան «զարտուղի»-ներ ալ. ասոնցմէ էր «Հիւրրիյէթ»ի (Հոկտ. 16) քաղաքական ծանօթ մեկնաբան Մ.-Ա. Պիրանտի էջը: «Եկէ՛ք նո[illegible] էջ մը բանանք» խորագրուած գրութիւնը կը սկսի «Այս գործը աւարտած է: Մենք մեզ չխաբենք» տողով: Ապա կը թելադրէ վերջ տալ տասնամեակներու ջայլամի քաղաքականութեան, անոր ժխտական հետեւանքներուն եւ ձեռնարկել խելամիտ քայլերու. առանց բարդոյթներու, համարձակօրէն:

Ատիկա ընել դիւրին պիտի ըլլայ, կ'ըսէ Մ.-Ա. Պիրանտ: «Պիտի սորվինք խօսիլ նիւթերու մասին որոնք բնաւ սիրելի չեն, եւ որոնք մեր արժանապատուութիւնը վիրաւորելով, երբեք նիւթ չեն եղած մեր կողմէ» կը գրէ: Որպէս նոր մօտեցում, կ'առաջարկէ չբաւականանալ «Ցեղասպանութիւն գործուած չէ» յանկերգով, նաեւ բացայայտօրէն սեղան բերել բոլոր ապրուածները, ոչինչ ծածուկ ձգելով: Հարկաւոր կը նկատէ «ցեղասպանութիւն» բառին տեղ նոր որակում մը գտնել ու միայն զայն գործածել: Ապա խիկարպէս բանալ դիւանները, առանց այլեւայլի թափանցիկ գործելակերպ որդեգրել: Այդ պայմաններով միայն, կը հաւատայ որ միջազգային հանրութիւնը լուրջ կը վերաբերի Թուրքիոյ, միասնական մարմին կազմելու անոր առաջարկին: Այդ պարագային ալ Հայերը փախուստի տեղ չեն ունենար ու կը պարտաւորուին ընդունելու:

Հակառակ պարագային, որքան ալ հակազդեցութիւն տրուի, ցեղասպանութիւնը ընդունող երկիրներու դէմ Թուրքիոյ սահմանները փակուին, ազատումի ճամբայ չի մնար, «ի վերջոյ ուրիշներ ուրիշ ձեւով կը սկսին մեր դուռը զարնել» կ'ըսէ Թուրք լրագրողը:

*
**

### ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Իսրայէլեան իշխանութիւնները Թրքական ժխտումին զօրակից դիրքէ հանդէս եկան Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ հայկական բանաձեւին քուէարկութեան. այսուհանդերձ, ատիկա ընդհանուրին վերագրելի կեցուածք չեղաւ: «Զարտուղի»ներէն էր Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի ջերմ կողմնակից Եոսի Սարիտի պարագան. ան Իսրայէլի կրթութեան նախարար եղած դէմք է որ այդ դիրքէն ալ բացայայտած էր իր կեցուածքը:

Հոկտեմբեր 10ի քուէարկութեան առթիւ իսրայէլեան ծանօթ «Հա'արէց» օրաթերթին մէջ գրութիւն մը ստորագրած է, «Թուրքիան ու Հայերը – Այսօրուան ժխտումը վաղուան Ողջակէզն է» խորագրով:

Նախ կը չեշտէ թէ բանաձեւը առաջադրող երեսփոխան Է. Շիֆ հրեայ է: Եւ հրեայ ազգը պէտք է երախտապարտ ըլլայ իրեն այդ նախաձեռնութեան համար որով ԱՄՆ-ու, Իսրայէլի եւ ամէն տեղի Հրեաներու պատիւը փրկած է: Անոր ընթացքին մէջ շարունակութիւն մը կը նկատէ ուրիշ Հրեայի մը՝ Հ. Մորկընթաուի կեցուածքին որ «արդի պատմութեան մեծագոյն ոճիրը» որակած էր հայկական կոտորածը: Կը յիշէ նաեւ Վերֆէլը, ապա Հ. Վայցմանի քարտուղար Ծ. Թալքովսկին (1918) որ հարց տուած էր. «Կա՞յ ուրիշ ազգ մը որուն ճակատագիրը ամէնէն աւելի նման ըլլայ մերինին, քան Հայերը»:

Ե. Սարիտ «նուազ հրեայ», «նուազ սիոնական» կը նկատէ իր այն ազգակիցները որոնք չեն անդրադառնար թէ ուրիշ ազգի մը ցեղասպանութիւնը ուրանալ, իր սեփականը ուրանալէն նուազ տգեղ արարք չէ: Կ'ըսէ թէ Հայերունը այդ շրջանի առաջինը չէր. 1904ին գերմանական կայսերական բանակը 100 հազար Նամիպիացի կոտորած էր: 1915ին սկսաւ Հայերու Ցեղասպանութիւնը. Օսմանցիները անոնցմէ մէկուկէս միլիոն հոգի կոտորեցին: Եթէ աշխարհը ոտքի կանգնած ըլլար ու բողոքէր Նամիպիացիներու եւ Հայերու պատահածին դէմ, Հրեաներու Ողջակէզը թերեւս կրնար խուսափելի ըլլալ:

Յիշելէ ետք Հիթլէրի ծանօթ խօսքն ալ, Սարիտ կ'աւարտէ ըսելով թէ որպէս պատմութեան եւ բնութեան զոհ, Հրեաներուն կը վերաբերի աշխարհին յուշելու գործը, թէ ինչ որ իրեն պատահած է կրնայ կրկնուիլ. Հրեային, Ռուանտացիին, Պոսնիացիին, Գամպոճցիին, Սուտանցիին, Պիրմանին:

Վերջին նախադասութեամբ կը չեշտէ. «Հարկ չկայ ցեղասպանութիւնները բաղդատելու, հասկնալու համար ուրիշ ազգերու տառապանքը»:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային ժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը (507 թեր, 19 դէմ) վաւերացուցած է Իրաքի տարածքին վրայ զինեալ գործողութեան արտօնութիւնը, զոր ուզած էր կառավարութիւնը: Վաւերացումը բախած է ԱՄՆ-ու նախագահ Ճ. Պուշի առարկութեան. ան ըսած է թէ Թուրքիոյ նպաստաւոր պիտի չըլլայ Իրաք զինուոր ղրկել, թէ ՓՔՔ-ի դէմ պայքարի այլ ձեւ մը կարելի է մտածել: Վարչապետ Էրտողան անմիջական հակազդեցութեամբ մը պատասխանած է թէ կարեւորը Ազգային ժողովի որոշումն է եւ ոչ թէ մարդոց ըսածը: Իրաքեան զինեալ միջամտութեան դէմ քուէարկած է քրտամէտ կուսակցութիւնը որուն բանբերը յայտարարած է թէ ծրագրուած գործողութիւնը քաղաքական ճահիճի մը մէջ մխրճուելու սպառնալիքը կ'ունենայ Թուրքիոյ համար: Սուրիոյ նախագահը որ Ազգ. ժողովի քուէարկութեան օրը Անգարա կը գտնուէր, առաջին զօրակցութիւնը յայտնած է անդրսահմանեան թրքական միջամտութեան մը:

ՄԵՏԷՖԻ (գործատիրութեան սենտիքա) թիւ 2ը՝ Տընի Կօթիէ-Սովանեաք որ նաեւ նախագահն է «Ճարտարարուեստութիւններու եւ Մետաղագործութեան արհեստներու միութեան» որոշեց քաշուիլ աշխատանքի մասին կատարուելիք բանակցութիւններէն: Ծանօթ է որ ենթական 2000էն 2007 17 միլիոն եւրօ քաշած էր Միութենէն եւ այդ գումարը կը մնար «սեւ սնտուկ»ի մը մէջ, բայց յստակ չէ թէ որո՞ւ սահմանուած էր այդ գումարը: Տրուած բացատրութիւնները յստակ չեն եւ ըստ աղբիւրներու հակասական լուսաբանութիւններ կը տրուին: ՄԵՏԷՖ-ի նախագահուհիին յայտարարութիւններուն համաձայն, բացարձակ լուր չունէր այդ մասին: Ըսուեցաւ թէ այդ սնտուկին գոյութիւնը նորութիւն չէ,

(Շար.ը Դ. էջ)

## ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ

### ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱԽԱՐԱԿՈՒՄԸ

Մարդկային իրաւունքներու միջազգային դաշնակցութիւնը Հոկտ. 12 թուակիր յայտարարութեամբ մը պախարակած է Թուրքիան, ըսելով թէ հոն կը շարունակուի Հայկական հարցը արծարծող լրագրողներու հալածանքը որուն վերջին զոհերը եղած են Հ. Տինքի զաւակն ու «Ակօս»ի տնօրէն Սարգիս Սերոբեանը: Մտահոգութիւն յայտնուած է նաեւ թրքական պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին պահպանումին որ «թրքութիւնը անարգել»ու մեղադրանք կ'ուղղէ լրագրողներու, գրողներու, հրատարակիչներու:

Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ Թուրք իշխանութիւններէն որ միջոցներու ձեռնարկեն մտածումի ու արտայայտութեան ազատութիւնը ապահովելու, 301րդ յօդուածը ջնջելու համար, նաեւ ապահովեն Հ. Տինքի սպանութեան թափանցիկ հետաքննութիւն մը որ ճշդէ սպառնալիքի ենթարկուած քաղաքացիի մը պաշտպանութեան թերացումին մէջ կառավարութեան ու իշխանութիւններու պատասխանատուութիւնը:

## CCAF

### ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԿՈՉԸ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսահայ Խորհուրդը Հոկտեմբեր 12 թուակիր կոչ մը ուղղած է ծերակուտականներուն, որպէսզի անյապաղ օրակարգի բերուի 2006 Հոկտ. 12ին Ազգ. ժողովէն վաւերացուած օրէնքի բանաձեւը որով պատժելի արարք կը հռչակուէր Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը:

Կոչ կ'ուղղուի նաեւ ամէն հոսանքէ բոլոր խորհրդարանականներուն որ Ազգ. ժողովին օրինակով միասնական նեցուկ տան նոյն բանաձեւին: Կը հրաւիրուին Մարդկային իրաւունքներու պաշտպան եւ ժխտողականութեան դէմ պայքարող կազմակերպութիւնները որ նոյնպէս զօրակցին օրէնքին, ինչպէս ըրած էին Ազգ. ժողովի քուէարկութեան նախօրեակին:

## ՖՈՒԹՊՈԼ

### ԵՒՐՈՊԱ 2008
### ԶՏՈՒՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

### ՊԵԼՃԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
### 3 0

Հոկտեմբեր 17ին Հայաստան կը մրցէր Պելճիոյ հետ, Պրիւսէլի մէջ, ուր Եւրոպայի չորս կողմէն, յատկապէս Ֆրանսայէն, մեծ թիւով Հայեր փութացած էին քաջալերելու համար հայրենի ազգային խումբը, հաւանաբար ալ խանդավառուած անոր ձեռք ձգած վերջին արդիւնքներէն, որոնք աւելի քան պատուաբեր էին: Արդարեւ, Հայաստանի հաւաքականը բաւական յաջող սկսած է մրցումը, ունեցած է բազմաթիւ առիթներ կէտեր նշանակելու, որոնք սակայն ապարդիւն մնացած են: Առաջին կիսախաղը վերջ գտած է 0 – 0 արդիւնքով: Սակայն Բ. կիսախաղը տարբեր դիմագիծ ստացած է և հիւրընկալող խումբը 63րդ, 69րդ եւ 76րդ վայրկեաններուն նշանակած կէտերով մրցումէն յաղթական դուրս եկած է, թէեւ չկարենալով որակուիլ Եւրօ-2008ի համար:

Այս նոյն (Ա.) խմբակին մէջ նոյն օրուան միւս մրցումներուն արձանագրուած են հետեւեալ արդիւնքները. – Ղազախստան – Փորթուկալ 1 – 2, Ատրպէյճան – Սերպիա 1 – 6: Դասաւորումը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը. – 1.– Լեհաստան՝ 24 միաւոր, 2.– Փորթուկալ (23), 3.– Սերպիա (20), 4.– Ֆինլանտիա (20), 5.– Պելժիա (15), 6.– Հայաստան (9 – նուազ երկու մրցումով, Ատրպէյճանի դէմ մրցումները ջնջուած եւ խաղաքանչիւրին 0 միաւոր տրուած ըլլալով) 7.–Ղազախստան (7), 8.– Ատրպէյճան (5):

Ֆրանսա ալ, ի հաշիւ Բ. խմբակի մրցումներուն, Նանթի մէջ յաղթեց Լիթուանիոյ 2 –0 արդիւնքով եւ անցաւ դասաւորման գլուխը: Յաջորդ՝ Ուքրանիոյ դէմ մրցումին իրեն կը բաւէ նոյնիսկ հաւասար արդիւնք մը, որակուելու համար: Այս խմբակին անակնկալն էր Վրաստան – Սկովտիա մրցումին արդիւնքը՝ 2 – 0:

Գ. խմբակին մէջ Յունաստան որակուած է շնորհիւ 0 – 1 յաղթանակին Թուրքիոյ դէմ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

# ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՆ ԽՕՍԻՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

Մեծամասնութեամբ ոչ հայախօս մեր երիտասարդ սերունդին ներկայ իրավիճակը նկարագրելէ յետոյ, փորձենք ուսումնասիրել չափահասներու պարագան: Ինչպէս վերեւ յիշուեցաւ, չափահասներու հայերէն չխօսելու երեւոյթին գլխաւոր երկու պատճառներէն մէկը հայերէնի անգիտութիւնը կամ անբաւարարութիւնն է, իսկ երկրորդը մայրենիի գործածութեան մեր ազգային գոյատեւման համար անհրաժեշտ ըլլալու հաւատքին բացակայութիւնը: Այս վերջին տեսակէտը ի հարկէ վիճաբանութեան լուրջ նիւթ է, որ մեր յօդուածին սահմաններէն դուրս կ՚իյնայ: Կայ նաեւ երրորդ պատճառ մը որ խիստ տարօրինակ կը թուի, եւ աւելի հոգեբանական բնոյթ կը կրէ: Հայերէնի քաջածանօթ անձեր իրարու հետ տեղական լեզուով կը խօսին, պարզ այն մղումով որ պէտք է ցոյց տան որ իրենք կատարեալ ձեւով կը տիրապետեն այդ երկրի լեզուին: Դժբախտաբար, հայերէնի ուսուցիչներէն ոմանց մօտ ալ դիտարկուած է այս պարագան: Այս երեւոյթը յաճախ ցուցամոլական համեմատութիւններու կը հասնի: Դուք ափ ի բերան կը մնաք երբ կը ճանչնաք ենթական որ քաջատեղեակ է հայերէնի եւ կարծես թէ կը մերժէ գործածել զայն: Նմանօրինակ երեւոյթ է ընտանեկան հաւաքոյթներու պարագան, ուր երբ կը խօսիք հայերէն, եւ կը փորձուիք գործածել հարազատ բառերը, զանց առնելով անոնց տեղական լեզուին համարժէքները, ձեզ կը դիտեն զարմացած նայուածքներով, կարծես թէ օտար մոլորակէ իջած մէկը ըլլայիք: Անակնկալի եկած, երբ կը համակերպիք տիրող մթնոլորտին իրենց խօսած լեզուն գործածելու, կը զգաք որ ձեր խօսակիցները հանգիստ շունչ մը կը քաշեն, լռելեայն իմացնելով. «հա՛, սապէս բարեկամ, ի՞նչ էր այդ գործածած լեզուդ»: Ահա թէ ո՛ւր հասեր ենք...

Գալով Հայաստանէն գաղթող մեր ազգակիցներուն, թող չվիրաւորուին երբ ըսեմ թէ, անոնցմէ ոմանք մեզմէ ալ աւելի արագօրէն «կ՚իւրացնեն» օտար լեզուն: Առանց անտեսելու գիտակից այն բոլոր անձերը, որոնք կը կառչին իրենց մայրենիին, կան անոնք որոնք կը «մերժեն» խօսիլ հայերէն, քանի որ երբ հայերէն խօսիք, կը պատասխանեն տեղական լեզուով: Երբ այս է իրաց վիճակը իրենց մօտ, իրենց երախաները կամ թոռները շատ աւելի դիւրութեամբ հակամէտ կը դառնան հեռանալու իրենց մայրենիէն:

Առանց յոռետես ըլլալու, պարտաւոր ենք նշելու ներկայիս ծառացած հարցերուն միայն գլխաւորները, որոնք կը դժուարացնեն հայեցի դաստիարակութիւնը.

Ա. Սփիւռքի տարածքին, ընդհանուր առմամբ եւ Ֆրանսահայութեան մէջ մասնաւորաբար, գոյութիւն չունի «Ուսումնական խորհուրդ» կամ մշակութային վերին մարմին՝ կարենալ ստեղծելու համար հարկաւոր պայմանները հայ երիտասարդին մշակութային զարգացման: Այսօր Ֆրանսայի մէջ քանի մը լուրջ երիտասարդական միութիւններ ունինք ինչպէս JAF, Նոր Սերունդ, ՀՄԸՄ, DA Connection, COPEA եւլն. որոնք մշակութային գործունէութիւն կը տանին եւ բաւական աշխուժութիւն կը ցուցաբերեն զանազան ձեռնարկներով. այսուհանդերձ, ցաւալի է նկատել որ այս երիտասարդութեան ընթացիկ լեզուն ֆրանսերէնն է եւ ո՛չ հայերէնը: Իրենց մէջ հայախօսներու (պիտի չըսենք՝ հայերէն գիտցողներու) թիւը չնչի՛ն է: Այս ուղղութեամբ փափաքելի պիտի ըլլար տեսնել մշակութային հայախօս միութիւններ, հետեւելով Ա. Յովհաննիսեանի գլխաւորած «Հայ թատերական ընկերակցութեան» օրինակին որ իր սահմանափակ պայմաններով խիստ օգտաշատ գործունէութիւն կը ցուցաբերէ, ի մի հաւաքելով հայախօս երիտասարդները:

Բ. Վերեւ յիշուած պայմաններու ստեղծման համար անհրաժեշտ կեդրոններու հիմնադրման հարկաւոր ֆինանսաւորումը գոյութիւն չունի:

Գ. Ուսուցիչ պատրաստելու հարցը – ներկայիս համայնքը չունի ոեւէ կազմակերպութիւն ոչ ալ նիւթական միջոցներ այս ուղղութեամբ:

Դ. Դասագիրքերու հարցը – այսօր Ֆրանսայի տարածքին վրայ գոյութիւն ունեցող ամէնօրեայ թէ միօրեայ վարժարաններու մէջ գործածուած դասագիրքերէն ոչ մէկը ֆրանսահայութեան համար մասնաւոր կերպով ուսումնասիրուած է: Ճիշդ է որ իւրաքանչիւր ուսուցիչ առաւելագոյնը կ՚ընէ իր ունեցածը պատշաճեցնելու համար իր աշակերտներուն, այսուհանդերձ, որակի տեսակէտէ միաձայնութիւն կազմող հրատարակութիւն գոյութիւն չունի:

Ե. Ամէնօրեայ դպրոցներու կարգավիճակը – մեր ամէնօրեայ դպրոցներուն մէջ ինչպէս վերեւ յիշուեցաւ, հայերէնը օտար լեզուի կարգավիճակ ունի: Այնպէս կը թուի որ այս կացութիւնը բարեփոխել եւ հայերէն պահերուն թիւը աւելցնել անկարելի է, քանի որ այս դպրոցները պետական դպրոցի կարգավիճակ ունենալով բոլորովին անկախ չեն: Իսկ հայերէնի պահերէն դուրս երախան գրեթէ բոլորովին անտեղեակ է մնացեալ նիւթերու բառացանկին:

Վերջերս Արնուվիլի մէջ բացումը կատարուեցաւ ամէնօրեայ վարժարանի մը: Խիստ գնահատելի եւ շնորհաւորելի ձեռնարկ մը: Այսուհանդերձ, պէտք է յուսալ որ անհրաժեշտ բոլոր պայմանները յարգուին այս դպրոցը իր նուիրական նպատակին հասցնելու ուղղութեամբ. պատրաստել կատարեալ հայախօս սերունդ որ ամուր կապուած ըլլայ իր արմատներուն, պատմութեան եւ մշակոյթին: Եթէ այս վարժարանէն շրջանաւարտները իրենց երէց եղբայր կամ քոյրերուն նման հայերէնը պիտի չգործածեն իբրեւ խօսակցութեան լեզու եւ պիտի չունենան գաղափարականը զայն փոխանցելու իրենց զաւակներուն, վերոյիշեալ դպրոցը իր նպատակին ծառայած պիտի չըլլայ:

Մեր մայրենիին՝ իբրեւ խօսակցութեան ընթացիկ լեզու, կրած այս նահանջին առընթեր, ներկայ պայմաններու մէջ անօգուտ է խօսիլ լեզուի աղաւաղման, ինչպէս նաեւ միասնական ուղղագրութեան լուրջ հարցերուն մասին: Որքան ատեն որ կարեւոր մեծամասնութեան մը մօտ կ՚իշխէ այն գաղափարը ըստ որու լեզուն անհրաժեշտ չէ հայեցի ինքնագիտակցութեան, եւ եթէ մօտ ապագային վերեւ յիշուած կարգ մը հիմնական միջոցառումները չիրականացուին, բանաւոր պատճառներ ունինք ենթադրելու թէ այս մեր մայրենին մօտ ապագային կրնայ վերածուիլ դառնացած փոքրամասնութեան մը առանձնաշնորհին: Այսուամենայնիւ, յոռետես եզրակացութեամբ մը վերջակէտը չդնելու համար, կ՚ուզենք հաւատալ թէ յուսահատած չենք, քանի որ մեր ժողովուրդը քանիցս ապացոյցը տուած է գոյատեւելու, ի գին ամէն կարգի դժուարութեանց: Այս ուղղութեամբ մեր ակնկալութիւնները մեծ են մեր նորընտիր «Թեմի առաջնորդ» հօրմէն, որ պիտի կարողանայ համայնքային միաբանութիւնը ապահովել, ի մի հաւաքելով ստեղծագործ, նախաձեռնող, գիտակից եւ ձեռնհաս անձնաւորութիւններ, առաջին հերթին՝ անհրաժեշտ «Ուսումնական խորհուրդ» մը կազմելու համար, որ պիտի ապահովէ «ուսումնական կամ մշակութային հիմնադրամ»ի մը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ

# «ԱՐՇԱԿ Բ.» ՀԱՅՈՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՕՓԵՐԱՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԷՆ ՏՈՒՐԿԱՐԵԱՆԻ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Տիգրան Չուխաճեանի «Արշակ Բ.» օփերային նիւթը առնուած է հայոց պատմութեան Դ. դարու դէպքերէն. Թատերագրքոյկի – լիպրէթթօ – բնօրինակային սկզբնական տարբերակին հեղինակն է պոլսահայ բանաստեղծ եւ Չուխաճեանի բարեկամ՝ Թովմաս Թերզեան: Ան հետեւելով Փաւստոս Բիւզանդ եւ Մովսէս Խորենացի պատմիչներուն, կը նկարագրէ կիրքով եւ դաւերով վիպականացած կեանքով թագաւորի մը վերիվայրումները:

Սեպտեմբեր 13ի երեկոյեան ներկայ գտնուեցայ Երեւանի օփերան՝ «Արշակ Բ.»ի ներկայացումին, որ 1945ի երեւանեան տարբերակն էր:

Անմիջապէս ըսեմ, որ սոյն բնագիրը, Հայաստանի մէջ դասականացած 1945ի հանրածանօթ եւ ճոխացած մեծ օփերայի երկրորդ շրջանառութիւնը, փոփոխութեան ենթարկած էր Թէրզեանի Լիպրէթթօն: Պէտք է ըսել որ «դիպուկ կերպով, ներարկուած են օփերայի շքեղութիւն, հայկական ոգի եւ շունչ ունեցող երաժշտական հատուածներ, բան մը որ Չուխաճեան չէր կրնար ընել 19րդ դարու կէսերուն Թրքական պետութեան մէջ: Յիշենք անոնցմէ հայ գիւղի տոհմիկ երգերը, հայ եկեղեցիին աւելի ընդգըծուած դերը եւ միջնադարեան շարականներու եւ տաղերու շաղախումը»:

Ահաւասիկ համառօտ բովանդակութիւնը նոյն երկի Գուլակեանի թատերագրքոյկին:

Հայոց արքայ Արշակ Բ. յաղթական փառքով կը վերադառնայ մայրաքաղաք, պարսից Շապուհ թագաւորի դէմ մղած պատերազմէն: Զինք կը դիմաւորեն Ներսէս կաթողիկոսը, թագուհի Օլիմփիաճ – սոփրանօ – եւ ժողովուրդը ցնծալի խանդավառութեան մէջ:

Իշխանուհի Փառանձեմը (մեցցօ) սուգի մէջ է ու կը խնդրէ թագաւորէն որ վերադառնայ Սիւնիք, իր հայրենի երկիրը: Ան չուզեր մնայ այստեղ, ուր ամէն բան կը յիշեցնէ իր սիրեցեալ ամուսինը՝ Գնելը, որ կատարած դաւաճանութեան համար մահապատիժի ենթարկուած էր թագաւորին հրամանով:

Իշխան Տիրիթ կը սիրէ Փառանձեմը եւ կը ցանկայ որ ան մնայ արքունի պալատը: Արշակ Բ. նոյնպէս կը սիրէ գեղեցկուհի Փառանձեմը:

Զգուշանալով խռովարար Գնելի կնոջ ու ցանկալով կանխել դաւադրութիւնը Սիւնիքի մէջ, ան Փառանձեմին կը խոստանայ շքեղ դղեակ մը կառուցանել...

Խումբ մը նախարարներ, որոնցմէ էր իշխան Սպանդարատ, գլխաւորութեամբ իշխան Տիրիթի, դաւադրութիւն մը կը կազմակերպեն Արշակ արքային դէմ: Այս գաղափարը կը վրդովէ Փառանձեմը...: Արշակ գիտնալով Տիրիթի դաւադրութիւնը, զայն մահապատիժի կ՚ենթարկէ...:

Տաճարին մէջ Ներսէս կաթողիկոսի խնդրանքով թագաւորը ներում կը շնորհէ Օլիմփիա թագուհիին եւ դաւադիր նախարարներուն: Հաշտութեան տօնախմբութիւն Արքունիքին մէջ...:

Սպանդարատ Օլիմփիային կը հրամցնէ թունաւոր գինիով լեցուն գաւաթ մը, զոր այս վերջինը տալով Արշակին, կը խնդրէ որ զայն խմէ ի նշան հաշտութեան: Իշխանուհի Փառանձեմ դէշ զգացումներէ տարուելով կը մօտենայ արքային, խնդրելով որ թոյլ տայ իրեն ըմպել նոյն գաւաթէն: Թագուհի Օլիմփիան վստահ ըլլալով թէ գաւաթին մէջինը անարատ գինի է, կը խմէ, ապա կը փոխանցէ Արշակ թագաւորին: Յանկարծ Օլիմփիան կը նետուի դէպի արքան, խնդրելով որ չխմէ գինին:

Օլիմփիան կը մահանայ: Սպանդարատը մահապատիժի կ՚ենթարկուի:

***

Անկեղծ ըլլալու համար տկար էր սփիւռքահայու մը դատումով «Արշակ Բ.»ի բեմայարդարումը: Գրեթէ միօրինակ գոյներով՝ անփոփոխ տեսարաններու տպաւորութիւնը կուտար: Այսուհանդերձ վերոյիշեալ օփերային ընդհանուր մեկնաբանութիւնը գոհացուցիչ էր:

Դժբախտաբար հարկ է մատնանշել երգչախումբին փոքր սայթաքումները: Արդարեւ ան երբեմն հաւասարակշռութեան եւ հզօրութեան պակասը ունէր: Առոգանութիւնը յստակ չէր. երգիչներուն արտաբերած հայերէնը շատ հասկնալի չէր, նկատելով որ հայերէնը «երգալեզու» մը չէ: Քառեակի մենակատարները թոյլ էին եւ կարծես թէ զիրար չէին զգար: Հոս ալ նաեւ հաւասարակշռուած բազմաձայնութեան պակասը զգալի էր: Արական խումբը նոյնպէս, կրնամ ըսել, որ տկար էր իր ամբողջութեան մէջ:

Գալով մենակատարներուն. Տիրիթ՝ Ս. Մկրտիչեան – թէնոր – լաւ առոգանութեամբ, ունէր վառ ձայն և որուն «սրաձայներ»ը «կլոր» էին: Մեզի ծանօթ Ա. Մխիթարեան՝ Օլիմփիա – սոփրանօ – Չուխաճեանի յօրինած գեղեցիկ մեներգը շատ մեղեդային, նուրբ եւ զգայուն կերպով մեկնաբանեց: Երգչուհին օժտուած է վճիտ ու հնչուն հարուստ ձայնով եւ հաճելի ընդարձակ թէքնիքով: Անոր ձայնը ներկայացումին ընթացքին մնաց ջինջ, հաւասար եւ

շքեղ: Փառանձեմը՝ մեցցօ Վ. Աւանեսեան «խոր» ձայնով կ'երգէ: Հակառակ իր ձայնային ոչ արհամարհելի կարողութիւններուն, չյաջողեցաւ իր ձայնի տարածքը ու ուժեղականութիւնը հասցնել հարազատօրէն համերգասրահի ունկնդիրներուն: Անշուշտ տեղ–տեղ համոզիչ էին իր կատարած մեկնաբանութիւնները: Միթէ՞ Հայաստանը պակասը ունի մեցցօ ձայներու․․․:

Յայտնութիւն մըն էր ինծի համար, հզօր, խորունկ եւ տպաւորիչ պաս, բնական գեղեցիկ ձայնով, Ներսէս կաթողիկոսի տիպարով Մ. Յովակիմեանը: Ան ունի երգեցողական ազնուական ոճ, տաղանդ եւ որակ: Իր ձայնին հնչերանգը, երաժշտական հնչիւնի տեսակը գնահատելի մակարդակով է:

Մնացեալ բոլոր դերակատար–մեներգիչները․ Արշակ Բ.՝ Գ. Յակոբեան, Վասակ՝ Ա. Մանուկեան, Սպանդարատ՝ Ռ. Բալեկեան, Դրաստամատ՝ Ա. Կիրակոսեան յաջող էին իրենց մեկնաբանութիւններուն մէջ:

Վերջապէս՝ չափազանց աչքառու էին Արշակ Բ. օփերայի երկու վերջին բեմական տեսարանները: Յուզիչ պահեր էին մանաւանդ երբ երգչախումբի մեղմամեղմ, գեղեցիկ, միաձոյլ մեկնաբանուած «Տէր ողորմեա»ն, հակառակ որ երգչախումբի թէնորներէն մին, վերջին մէկ հատուածը «սխալ հնչիւնաւորուած» երգեց․․․

Ընդհանուր առմամբ երկին ամբողջութիւնը յաջող ներկայացում մըն էր:

⁂

Հոս տեղին է յիշել թէ «Յառաջ» օրաթերթին մէջ, (2004 Օգոստոս 27) այսպէս արտայայտուած էի «Անուշ»ի ներկայացման առթիւ․ «Օփերայի համանուագախումբի ոբակաւոր երիտասարդ նուագավարը բուռն կիրքի տէր, զգայուն եւ ճոյնֆան ԽՈՒՈՎԻՉ Կարէն Տուրկարեանն էր․․․ Ան իր երիտասարդական խանդով ու արագ ընթացքով ղեկավարեց ոչ փայլուն կարողութեան տէր նուագախումբը․․․»:

Այսօր, այս երեկոյ տաղանդաւոր նուագավար Կարէն Տուրկարեան փայլուն էր եւ միանգամայն բարձր կատարումով առաջնորդեց «Արշակ Բ.»ը:

Ան երբեք չի նմանիր խորհրդային շրջանի դպրոցին հետքերը ունեցող, անշարժ, քարացած ղեկավարներու ընտանիքին: Կարէնը կ'ապրի երաժշտութիւնը, թէ՛ ներքին խոր ապրումով եւ թէ ֆիզիքապէս, ըստ իր մեկնաբանած գործին: Հակառակ որ ան ունի թեւերու յարաշարժ ճկունութիւն, սակայն ատիկա չի խանգարեր երբեք տեղին արտայայտել շատ ուժգին տպաւորիչ հնչիւնները: Ան յաջողած է հմուտ ղեկավարի մը նման հասկացողութիւն եւ համակեցութիւն հաստատել նուագող – կատարողներուն միջեւ: Եւ այդ պատճառաւ ան կը յաջողի դիւրութեամբ արտայայտել զգացումները, իր նայուածքով, դիւրահաղորդ ձեռքերով եւ փոխն ի փոխ ճպոտով փոխանցել ակնթարթային արագութեամբ ցուցմունքները, երաժշտական նախադասութեան մը սկզբնաւորութեան:

Աչքի ու ականջի հաճոյք մըն է դիտել բարձր արուեստով նուագավար Կարէնը: Վեհանձնութիւն, ազնուութիւն կը զգաս ղեկավարելու իր ոճին մէջ:

Կարէն Տուրկարեան երաժշտական աշխարհին մէջ մշտական յառաջդիմութեան տենչով բոցավառ անձնաւորութիւն մըն է եւ համոզուած եմ որ տաղանդաշատ նուագավարը պիտի դասուի երաժշտութեան միջազգային դէմքերու շարքին:

Լ. Մ.

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

# ԽԱՉՔԱՐԻ ՕԾՈՒՄ

Հոկտեմբեր 10ին, Իտալիոյ Հռոմ քաղաքին մէջ, տեղի ունեցաւ Հայոց Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը յաւերժացնող խաչքարի օծման արարողութիւնը, զոր կատարեց Իտալիոյ Հայոց Հովուութեան հրաւէրով Հռոմ ժամանած Գերմանիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ, Գարեգին արք. Պեքճեան:

Խաչքարի բացմանը ներկայ բազմաթիւ բարձրաստիճան հիւրերու կարգին էին Հռոմի նահանգի եւ գաւառի պետական անձնաւորութիւնները, Հայ հոգեւոր դասի ներկայացուցիչները, Իտալիոյ մէջ Հայաստանի դեսպանը, աշխատանքային այցելութեամբ Իտալիա գտնուող Հայաստանի արտաքին գործոց նախարարի տեղակալ Արմէն Բայբուրդեան, խաչքարը նուիրող բարերար Արթիւր Ասատրեան, կինն ու զաւակները, Գերմանիոյ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ առաջնորդ Գարեգին արք. Պեքճեան, Իտալիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւ Առէն վրդ. Շահէնեան, Լեւոնեան քահանայապետական վարժարանի տեսուչ գերպ. Յովսէփ Քելէքեան, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբաններ, միասնաբար Թափօր կազմած «Հրաշափառ»ով ուղղուեցան դէպի արարողութեան վայրը: Ունկնդրուեցան Իտալիոյ եւ Հայաստանի փառերգները, ապա «Ուրախ լեր» շարականի երգեցողութեամբ բերուեցաւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինէն յատկապէս այս առիթով ղրկուած Ս. Միւռոնը, որով պիտի օրհնուէր եւ օծուէր խաչքարը: «Էջմիածին ի հօրէ» շարականէն վերջ յաջորդաբար խօսք առին Իտալիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւը, որ իր բարի գալուստի խօսքերը ուղղելով ներկայ բազմութեան, անդրադարձաւ հայ–իտալացի ժողովուրդներու բարեկամութեան, երախտապարտութեան զգացումները յայտնեց բարերարին եւ Իտալիոյ պետական պատկան մարմիններուն, որոնք թոյլ տուին զետեղել այսպիսի գեղեցիկ յուշարձան մը, որ մնալով յաւէտ ու անխախտ, պիտի յիշեցնէ ապագայ հայ ու իտալացի սերունդներուն հայ ժողովուրդի տառապանքն ու երկու ժողովուրդներու անսասան բարեկամութիւնը:

Գարեգին արք. Պեքճեանի իմաստալից եւ բարոյախօսական պատգամէն ետք իրենց բարեմաղթութիւններով ու շնորհակալական խօսքերով ելոյթ ունեցան Հայաստանի Իտալիոյ դեսպան Ռուբէն Շուգարեան, բարերար Ա. Ասատրեան, իտալացի հիւրերն ու հռոմաբնակ հայ ազգայինները: Հանդիսութիւնը իր աւարտին հասաւ վարժարանին բակին մէջ հրամցուած փոքրիկ հիւրասիրութեամբ:

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

# ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԱ ՄԻՒՌԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԻԹԻ

Շաբաթ Հոկտեմբեր 6ին Իզէռ նահանգի Լա Միւռ գիւղաքաղաքին հայ բնակչութիւնը, որ կը բաղկանայ քանի մը ընտանիքներէ, տեղւոյն թատրոնին մէջ եւ աջակցութեամբ տնօրէն Փ. Պրէթիի, կազմակերպած էր, որոշ յապաղումով, Հայաստանի տարուան նուիրուած ձեռնարկ մը:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ ուրեմն թատրոնին մէջ ճոխ յայտագրով մը: Ժամը 17:30ին, ներկայացուեցաւ «Վուայաժ ան Արմէնի» ֆիլմը որ տպաւորեց ներկաները: Ժամը 19:30ին ներկաները հիւրասիրուեցան ճաշով և խմիչքով: Ժամը 20:45ին ալ «Հայաստանի ձայն» խորագրին տակ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Կրընոպլի հայ մշակոյթի տան բանաստեղծական խումբը գլխաւորութեամբ Ժ. Ֆոլքսթիէի հայերէն բանաստեղծութիւններ ներկայացուց Ս. Կապուտիկեանէ, Սայաթ–Նովայէն, Յովհաննէս Թումանեանէն, Ե. Չարենցէն եւ Վ. Գրիգորեանէ: Ասոնց ֆրանսերէն թարգմանութիւններն ալ կարդաց մշակոյթի տան բանաստեղծական խումբը գլխաւորութեամբ ուսուցիչ Ի. Մարշանի: Ամէն մէկ քերթուածի յաջորդեցին հայկական մեղեդիներ, զորս մեներգեց Ա. Սաժ–Կարապետեան (սոփրանօ) իր հաղորդական ձայնով: Ներկաները, մեծ մասամբ Ֆրանսացիներ, ուշադրութեամբ հետեւեցան յայտագրին: Աւարտին ալ արուեստագէտները շնորհաւորութեան արժանացան: Հանդիսականները օգտուեցան նաեւ վաճառուող գիրքերէն եւ խտասալիկներէն:

Տ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ՎԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ԴԷՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Ամէնուրեք Հայվազովսկին հիանում էր կովկասեան ափերի վեհապանծ գեղեցկութեամբ ու հաճոյքով ունկնդրում ուղեկցի հետաքրքրաշարժ պատմութիւնները: Տասներորդ օրը նրանք հասան Բզիբի շրջանը եւ հանգիստ առան Պիցունդայի գեղատեսիլ շրջակայքում: Շուրջը խաղաղ, երանաւէտ անդորր էր, դարաւոր եղեւնիները յամրացել էին խորհրդաւոր մի լռութեամբ, ծովն ասես քարացել էր մի խոնջանքով, հայեացքի առաջ փռելով իր սքանչելի կապոյտը: Թւում էր, թէ այս հողին մարդկային ոտք չի դիպել, ոչ էլ նաւեր են ակօսել ջրի հարթութիւնը:

Հայվազովսկին դուրս բերեց նկարելու պարագաներն ու կպաւ գործի: Ուզում էր կտաւին յանձնել հնադարեան եղեւնիներն ու ծովի այս ամայի, անսահման խաղաղութիւնը:

Ջանիբան, մի կողմ քաշուած, նօթեր էր անում օրագրում: Յայտնի չէ, թէ ինչքան ժամանակ էր անցել այսպէս, մէկ էլ Հայվազովսկին զգաց, որ շուրջն ինչ–որ փոփոխութիւն կատարուեց, եւ թողեց նկարելը: Մռայլ մի ամպ եկել ծածկել էր արեւը, առջեւում բոլոր գոյները րոպէաբար խամրեցին: Ջանիբան նոյնպէս դադարեց գրել եւ մօտեցաւ Հայվազովսկուն:

– Շուտով փոթորիկ կը բարձրանայ, պէտք է գնալ անտառ եւ թաքնուել վրանում:

Իսկ մինչ այդ, արեւը ծածկած ամպը արագօրէն աճում էր, ծովի կողմից փչում էր սառը քամի, եւ ալիքների վրայ յայտնւում էին սպիտակ, փրփրադէզ բաշեր:

Այդ րոպէին ժամապահներից մէկը, որը կոչուած էր եղեւնու կատարից դիտելու բաց ծովը, մօտ վազեց Ջանիբային եւ զեկուցեց, որ հեռուում ինչ–որ նաւ է երեւում:

Ջանիբան վերցրեց հեռադիտակը եւ մօտեցրեց աչքերին:

– Տեսէք, տեսէք, Հայվազովսկի, – ապա շուռ եկաւ եւ հեռադիտակը պատանուն մեկնեց նա:

Հեռուում մի նաւ ուղղութիւն էր վերցրել դէպի ծովի վրայ սեւին տուող անորոշ մի կէտ:

Ջանիբան նորից վերցրեց դիտակն ու սկսեց ուշադիր նայել:

– Դա մեր կովկասեան ափերը պահպանող ռազմանաւն է, իսկ սեւ կէտը՝ հաւանաբար չէրքէզեան նաւակ, որն ուղղութիւն է բռնել դէպի թուրքական ափերը: Բայց նաւակն ի հարկէ տեղ չի հասնի, նաւը շուտով կը հասնի նրա յետեւից, բացի այդ ծովի վրայ փոթորիկ է լինելու, որը շուտով այստեղ էլ կը հասնի:

Այդ րոպէին, ասես ի հաստատումն Ջանիբայի ասածի, ծովի կողմից նոր քամի փչեց, սպիտակաբաշ ալիքներն աւելի ու աւելի ուժգին սկսեցին խփել ափերին, եղեւնիներն օրօրուեցին եւ ահաբեկ աղմկեցին:

– Մի փոքր եւս, եւ քամին մեզ կը տապալի գետնին, – անհանգստացած նկատեց Ջանիբան: Իսկ Հայվազովսկին ուզում էր տեսնել, թէ ինչպէ՞ս էր նաւը դիմադրելու փոթորկին, ի՞նչ էր լինելու չէրքէզական նաւակը, բայց Ջանիբան բռնեց նրա թեւից ու քարշ տուեց անտառ, իրենց վրանը:

Մի քանի ժամ շարունակ նրանք լուռ ականջ էին դնում ալիքների ահեղ շառաչին, որ նոյնիսկ այստեղ անտառում, ափից երկու հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ, խլացնում էր նրանց ձայները: Իսկ երբ ծովի մոլեգին որոտը մի պահ լռում էր, նրան փոխարինելու էր գալիս եղեւնիների ողբագին խշշոցը: Ապա ծովի ահեղ ձայնը նորից խլացնում էր ամէն ինչ:

Հետզհետէ ալիքների դղրդիւնը փոխուեց խուլ մռնչիւնի, որից յետոյ ծովը սկսեց բարձր հառաչել. Նա յոգնել էր, ուզում էր հանդարտել:

Ջանիբան ու Հայվազովսկին վազեցին դէպի ափ:

Ծովի մակերեսն ամբողջապէս պատած էր սեւակնած ակօսներով, նման ծերունական դէմքի խորշոմներին: Մռայլ ամպի ծուէնները դեռ թափառում էին երկնքում, բայց նրանց արանքներով արդէն համարձակօրէն թափւում էին արեւի ճառագայթները: Ջանիբան առաջինն ափ հասաւ:

– Հայվազովսկի, շո՛ւտ արա, – կանչեց նա յետ մնացող պատանուն, – նաւն արդէն մօտեցել է մեզ, մի մակոյկ էլ այս կողմն է գալիս:

Մի քանի րոպէ ետոյ մակոյկի քիթը խրուեց աւազոտ ափը, եւ նրա միջից դուրս ցատքեցին մի սպայ եւ մի քանի նաւաստիներ: Նաւաստիները ձեռքերի վրայ տանում էին ծածկոցների մէջ փաթթուած երկու ջահէլ կանանց, որոնք անընդհատ լաց էին լինում:

– Ֆրիդերիքս, – ուրախացած բացագանչեց Հայվազովսկին, յանձին սպայի ճանաչելով իր ընկերոջը: Երիտասարդները գիրկընդխառնուեցին: Իսկ նաւաստիները զգուշութեամբ ափ իջեցրին երկու կանանց:

(Շար. 93)

(Շար. Ա. էջէն)

գումարը կը տրուէր ձեռնարկութիւններու՝ գործադուլի ատեն, նաեւ սենդիքաներու ինչ որ այս վերջինները կը հերքեն: Բուն հարցումը, որ Լիպէրասիոնի Ա. էջի խորագիրն էր (Հոկտ. 17) սա է՝ ո՞ւր գացին այդ միլիոնները: Ամէն պարագայի մէջ, ՄԵՏԷՖ-ը վարկաբեկուած է, բայց ներքին ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ...:

ԱՄՆ-ու արտաքին նախարարուհին տեսնուելէ ետք Մ. Ապպասի հետ, յայտարարած է Հոկտ. 15ին, որ «ժամանակը եկած է պաղեստինեան Պետութիւն մը հաստատելու»: Կոչ ըրած է Պաղեստինցիներուն եւ Իսրայէլացիներուն որ համաձայնին «շօշափելի» փաստաթուղթի մը շուրջ նախքան Աննափոլիսի (Մարիլանտ) միջազգային ժողովը, աւելցնելով սակայն որ փաստաթուղթը մանրամասնութիւններու պէտք չունի, ոչ ալ ժամանակացոյց մը ճշդելու, ինչ որ Պաղեստինցիներու փափաքն է: Բացառած է նաեւ որ փաստաթուղթը արտայայտուի Գոլանի մասին, մինչ Սուրիոյ նախագահն է մասնակցելու համար ժողովին: Գ. Ռայս Իսրայէլէն Գահիրէ անցած է Հոկտ. 16ին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՓԷԹՔԻՄ ձեռնարկութիւնը վաճառելու հարցն ալ՝ հակահայ բնոյթ ստացած է: Ցայտարարուած ըլլալով հանդերձ թէ աճուրդը շահած է ղազախական ընկերութիւն մը, ամենաբարձր գինը առաջարկելով, վերջերս որոշումը փոխուած է. ձեռնարկութեան գնորդ ընտրուած է ազրպէջանական ընկերութիւն մը: Փոփոխութեան պատճառը այն է որ ղազախական ընկերութեան գլխաւոր գործընկերը հայ մըն էր. ատիկա մերժումի հակազդեցութիւններ արթնցուցած էր Թրքական շրջանակներու մէջ:

Փ. ՏԷՎԻՃԵԱՆ ԵՒ ՖՐ. ՀՈԼԱՆՏ վիճաբանում մը ունեցած են Ֆիկառոյի Հոկտ. 17ի թիւին մէջ, որուն գլխաւոր նիւթն է՝ Ֆրանսան պէտք ունի՞ զօրաւոր Խորհրդարանի մը: Հարցը ծագած է անշուշտ Պալատիւրի գլխաւորած յանձնախումբին աշխատանքներէն (հիմնարկներու բարենորոգում): Տէվէճեանի համար Ֆրանսայի խորհրդարանը հարկ եղածին չափ վիճարկում չունի եւ ուրեմն ազգային տեսակէտ մը չի պարզուիր: Վիճարկումը տեղի կ'ունենայ մետիաներուն միջոցով կամ փողոցը: Հոլանտի համար Ֆրանսացիք այն տպաւորութիւնն ունին որ չեն ներկայացուած, տագնապ մը կայ այդ մարզին մէջ: Եւ այս նիւթին եւ նախագահական բնոյթ ունեցող վարչակարգին մասին է որ վիճարկումը կը շարունակուի:

Ն. ՍԱՐՔՕԶԻԻ ընտրապայքարին այնքան ջերմեռանդութեամբ հոլովուած «խզում»ը այնպէս կը թուի որ առաջին իսկական կիրարկումը կը գտնէ նախագահի անձնական կեանքին մէջ: Օրերէ ի վեր լրատուները կը տեղեկացնէին Սարքոզի զոյգի ամուսնալուծումին. ըսւածը սոյդ ըլլալ կը թուի, քանի որ Լիպէրասիոն (Հոկտ. 18) կը յայտնէր թէ տիկին Սարքոզի Նանթէռի դատարանը ամուսնալուծումի դիմում կատարած է:

ՏԱԼԱՑ ԼԱՄԱՆ Հոկտ. 16ին ընդունուած է Պուշի կողմէ եւ յաջորդ օրն ալ իրեն կը յանձնուէր Գոնկրէսին ոսկեայ մետալը, որ ամերիկեան Խորհրդարանին բարձրագոյն պարգեւատրումն է: Իրմէ առաջ այդ պատիւին արժանացած են Յովհաննէս-Պօղոս Բ. պապը եւ Նելսըն Մանտելա: Չինաստան շատ դժգոհ է եւ դիմած է ԱՄՆ-ու որպէսզի ջնջեն արարողութիւնները, Փեքինի համար «այդ պատիւները կը վիրաւորեն Չինացիներու զգացումները»:

ԿԱՍՊԻՑ ծովը եզերող հինգ երկիրներու (Ռուսաստան, Ղազախստան, Թիւրքմէնիստան, Իրան, Ազրպէջան) նախագահները Թեհրանի մէջ ժողով գումարած են ծովուն հարստութեան բաժանումի նիւթով: Համաձայնութիւն գոյացնել կարելի չէ եղած: Բայց հինգ ղեկավարները համաձայնած են ոչ-յարձակողական միասնական դաշինք մը ստորագրելու: Անով յանձնառու եղած են իրենց տարածքը չտրամադրելու որեւէ օտար երկրի որ կասպեան երկի մը յարձակում կը ծրագրէ: Աստր նպատակը կը նկատուի այն որ Իրանի յարձակումի մը պարագային կանխուի Ազրպէջանի որպէս խարիսխ գործածութիւնը:

ՍՆՈՒՆԴԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕՐՈՒԱՆ (Հոկտ. 17) առթիւ Ժագ Տիուֆ, տնօրէնը ՄԱԿ-ի այդ մարզին, յայտարարած է. - «Այս իրիկուն 854 միլիոն անձ անօթի պիտի քնանան»:

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**
En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
la Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan
**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 20

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու

Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Ցաւարտին Սուրբ եւ Անմահ պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ֆրանսայի Թեմի
Մայր եկեղեցւոյ Վարչական խորհուրդը
Հոգեւոր Հովիւը
Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան
Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ մեր ժողովուրդը՝ մասնակցելու հանդիսաւոր
Պատարագին որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի Հոկտեմբեր 21, ժամը 10ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք՝ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու համար:

Ցետ կրօնական արարողութեանց, ճաշ, որ պատրաստուած է Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, «Սահակ-Մեսրոպ» մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. -
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

Կը խնդրուի ճաշին ձեր մասնակցութեան մասին յայտնել մինչեւ Հոկտ. 17.
Հեռ. - 04. 91. 77. 84. 70:

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը,

Հոգեւոր Հովիւը՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
սիրով կը հրաւիրեն ձեզ մասնակցելու
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ
ի պատիւ տրուելիք հիւրասիրութեան՝
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ ընտրուելուն առիթով
Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 22, ժամը 19ին
«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակոյթի Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ. -
339 avenue du Prado —
13008 Marseille



**CHENE**

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

# ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end**
**du 1er / 2 DECEMBRE**
**pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
de
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ներկայիս
հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
Թեմի առաջնորդանիստ
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11ին:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց:

Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

**25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS**

Direction : ARBY OVANESSIAN

**ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25-ՐԴ ՇԱՐՔ**

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
**EST-CE CELA, LA MORT?**

ՌՈՊԵՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ Ա՞ՅՍ Է
ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
Mº Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ

## ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անոնց որոնք ունին տրամադրելի գրադարանային գիրքեր, նուիրելու վարժարանի գրադարանի հաւաքածոյին:

Հեռ. - 01. 45. 34. 68. 28
06. 37. 01. 15. 96

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ -- Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.811 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21.811

# ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ նախագահ Ճ. Թալապանի ընդունուած է նախագահ Ն. Սարքոզիի կողմէ. ան հաստատած է Ֆրանսայի օժանդակութեան տրամադրութիւնը եւ ըրած՝ հզօր, միացեալ, ժողովրդավար, ինք իրեն հետ հաշտ Իրաքի մը մաղթանքը: Ն. Սարքոզի խոստացած է նաեւ Իրաքի քրտական ինքնավար շրջանին մէջ 2008ի սկիզբը ֆրանսական հիւպատոսարանի մը բացումը:

ԹՐՔԱԿԱՆ կողմէն հաւանական յարձակում մը իրագործելու արտօնութիւն տուած խորհրդարանին դիմաց... Correction: ԹՐՔԱԿԱՆ կողմէն հաւանական յարտարարուած անդրսահմանին զինեալ գործողութեան մը հակազդած է Թիրախ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ–ի ղեկավարներէն Մ. Գարայըլան. «Թայմզ»ի թղթակիցին հետ զրոյցին ան ըսած է թէ Թուրք զինեալ ուժերու իրենց դէմ յարձակում մը կը միացնէ Իրաքի եւ Թուրքիոյ Քիւրտերը, Անգարայի պարտութեան ճամբայ հարթելով: Ան նորոգած է իրենց սպառնալիքները, ըսելով. «Պատերազմը սահմանափակուած պիտի չըմնայ իրաքեան Քիւրտիստանով. ան պիտի տարածուի նաեւ Թուրքիոյ քաղաքներուն մէջ: Այս պատճառով կը յուսանք որ Թուրք զօրավարներն ու քաղաքական դէմքերը կիրարկութեան չեն դներ իրենց այս յիմար գաղափարը»: Ան աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ համար ՓՔՔ–ի չէզոքացման նպատակը պատրուակ է եւ թէ իրականութեան մէջ ունի աւելի չեշտուած քաղաքական ձգտումներ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ իրենց ուժը ցոյց տուին Հոկտեմբեր 18ին ամբողջական գործադուլի ենթարկելով փոխադրութեան բոլոր միջոցները (երկաթուղի, մեթրօ, հանրակառք): 150 հազարէն 300 հազար կը նկատուի թիւը այն ցուցարարներուն որոնք Ֆրանսայի տարածքին արտայայտեցին իրենց բողոքը յատուկ դրութիւններուն (հանգստեան կոչուելու պարագային) դէմ գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ: Հոկտեմբեր 19ին, աշխատանքը վերսկսաւ հետզհետէ, գանազան մարզերու մէջ: Վերջնական որոշում չէր տրուած գալ շաբթուան համար: Սենտիքաները բանակցութիւններ կը պահանջեն եւ գոհացում չստանալու պարագային գործադուլի նոր շարժումներու կրնան ձեռնարկել: Աշխատանքի նախարարը հանդիպումի մը հրաւէր ըրած է, բայց Սարքոզի կը պնդէր որ ոչ մէկ փոփոխութիւն կրնայ ըլլալ այդ հարցին մէջ: Հաւանաբար նախընտրելի պիտի ըլլար որ նախ հանդիպումներ տեղի ունենային սենտիքաներուն հետ, ապա որոշում տրուէր»:

«ԼԻՊԷՐԱՍԻՈՆ»Ի մէջ (Հոկտ. 19) Անրի Ռուսօ յօդուած մըստորագրած է, որուն խորագիրն է «Ուաշինկթըն նեղ կացութեան մատնուած Հայոց Ցեղասպանութեան պատճառաւ» եւ ուր կը վերլուծէ հարցը եւ Պուշի բացասական դիրքը այդ մասին: Յօդուածագրին համար այս հարցը երկու երես ունի, այսինքն պատմաբաննե՞րը պէտք է լուծեն զայն, թէ քաղաքագէտները: Ու կ'եզրակացնէ «եթէ Գոնկրէսը մերժէ բանաձեւը կամ եթէ նախագահ Պուշ յաջողի ընդդիմանալ, արդեօ՞ք պիտի նշանակէր որ Թուրքիա ցեղասպանութիւն չէ գործած»:

ՔԱՐԱՇԻԻ (Փաքիստան) մէջ, Հոկտ. 18ին ահաբեկչական մահացու ռմբահարձ մը գործուած է, երբ կ'անցնէր Պենազիր Պութթոյի թափօրը: Նախկին վարչապետը ողջ-առողջ մնացած է, բայց աւելի քան 150 մեռեալ կար եւ նոյնքան վիրաւորներ, տանք ծանր վիճակի մէջ: Կը կարծուի որ իսլամապաշտներու կամ ալ-Քաիտայի գործն է, արդէն սպառնալիք եղած էր տիկին Պութթոյի: Արեւմուտքը դատապարտած է արարքը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔԻ մէջ հազարաւոր Քիւրտեր Իրաքի ՄԱԿ–ի կեդրոնին առջեւ ցոյցով մը բողոքած են Իրաք ներխուժելու Թուրքիոյ պատրաստութեան դէմ: Պահանջած են որ ՓՔՔ–ի հարցով ծագած տագնապին խաղաղ լուծում մը գտնուի: Իրաքեան Քիւրտիստանի կառավարութիւնն ալ նոյնիմաստ կոչ մը ըրած է Անգարայի:

ԷԼԻԶԷ կարճ զեկոյցով մը հաստատեց որ Սարքոզի ամոլը ամուսնալուծման դիմած է «փոխադարձ համաձայնութեամբ»: Այս ձեւով շշուկները վերջ գտան, մինչ բոլոր մեռուածները օրուան (Հոկտ. 18) կարեւորագոյն լուրը կը համարէին այս ամուսնալուծումը, որ ի դէպ նորութիւն մըն ալ չէր ենթավաներուն համար: Էլիզէի զեկոյցը նախ բաժանումի տարազը կը գործածէր, ապա կը ճշդէր որ ամուսնալուծում է: Սեսիլիա հարցազրոյց մը տուած է «Լ'էսթ Ռեփիւպլիքէն» օրաթերթին ուր կը բացատրէ թէ 2005ին նոր փորձէ մը ետք, պարզուած էր որ զոյգը չէր կրնար շարունակել ամուսնական կեանքը: Հոկտեմբեր 19ին, Ֆիկառոյի գլխաւոր լուրն էր այս ամուսնալուծումը (գործադուլը եւ Փաքիստանի ռմբահարձը երկրորդական էին) մինչ Լիպէրասիոն յաջողած էր դիպուկ խորագիր մը գտնել՝ «ընկերային ամուսնալուծում» տողերով անդրադառնալով երկու դէպքերուն:

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ Լիզպոն գնաց Հոկտեմբեր 18ին, մասնակցելու համար Եւրոպական Միութեան վեհաժողովին: Հոն ալ, Ֆրանսայի նախագահը կրկնած է որ դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, բայց չուզեր արգելք հանդիսանալ: Ինչ կը վերաբերի իր Միջերկրականեան միութեան, կը թուի որ երազ մը կը մընայ:

# ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

## ՆՈՐ ՁԵՌԱԳԻՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

ԺԴ. դարու ձեռագիր Աւետարան մը Հոկտեմբեր 15ին յանձնուած է Մատենադարանին: Ան կը կրէ 1339 թուականը, պատկանած է Պոռշեան իշխանական տոհմին: 1937ին հրաշքով փրկուած է Երեւանի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիի քանդումէն:

ԱՄՆ

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԿԷՍ ՃԱՄԲԱ՞Ն ԿԸ ՄՆԱՅ

Հակառակ Ներկայացուցիչներու ժողովի նախագահուհի Ն. Փէլոզիի քանիցս արտայայտած վճռակամութեան, ամերիկեան, յատկապէս թրքական շրջանակներ կը տեղեկացնեն թէ նախագահ Ճ. Պուշի ընդդիմադիր կեցուածքը արդիւնք տալու մօտ է եւ անկարելի չէ որ բանաձեւը Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովէն Ներկայացուցիչներու ժողովին լիագումար նիստին օրակարգին չփոխանցուի, կամ կատարուելու պարագային չվաւերացուի:

Այս մասին առաջին մտածել տուողը Ն. Փէլոզիի պատասխանն էր այն հարցումին թէ ի՛նչ կ'ընէ եթէ նախագահը իրեն հեռաձայնէ, թելադրելու համար որ բանաձեւը եղած տեղը ձգէ («Ցայտօն», Հոկտեմբեր 16). Նախագահուհին ըսած էր թէ նախագահը հեռաձայնած չէ, ուստի թէական պարագայ է նշուածը: Մինչդեռ իր յայտնած վճռակամութենէն դատելով, աւելի տրամաբանական է ճընշումի չենթարկուելու կեցուածք մը:

Հոկտ. 17էն հասնող լուրերը կասկածներ սնուցանող բնոյթով էին: Բանաձեւին զօրակից երեսփոխաններու թիւին մէջ նուազում արձանագրուած էր: Յաջորդ օրը կացութիւնը աւելի յստակացաւ. իրենց դիրքը փոխած երեսփոխաններու թիւը 17ի բարձրացած էր, վերջին 7 հոգիով. անոնցմէ 6ը դեմոկրատ, մէկը հանրապետական էին: Այդ կացութեամբ, զօրակիցներու թիւը վաւերացումին համար հարկաւոր 218էն պակաս կը մնար: Ցաւեցեալ՝ Ճ. Պուշ անձամբ հեռաձայնած էր Ն. Փէլոզիին, ըսելու համար որ բանաձեւը չտանի լիագումար նիստի օրակարգին: Որոշ է որ այդ թելադրութեան մէջ կարեւոր դեր կատարած են Իրաքի մէջ զինեալ գործողութեան ուղղութեամբ Անգարայի վճռականութիւնը: Ճ. Պուշ այն տեսակէտը յայտնած է թէ ներկայի նման փափուկ պահու մը, մինչ խնդրոյ առարկայ են Թուրքիոյ կողմէ ԱՄՆ–ու գործը դժուարացնելիք քայլեր, բոլորովին աւելորդ է Թուրքիան աւելի գրգռել հայկական բանաձեւին վաւերացումով: Ուաշինկթընի կողմէ յատուկ աշխատանք կը տարուի Գոնկրէսի բանաձեւին զօրակից անդամներուն մօտ, որպէսզի անոնք փոխեն իրենց կեցուածքը, նկատի առնելով ազգային շահերը:

***

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը Ազգ. ժողովի նախագահ Ք. Թոփթանի տըրուած այցով մը նորոգած է բանաձեւին դէմ իր կեցուածքը: Հոկտեմբեր 18ին Մեսրոպ արք. այց մը տուած է հանրապետութեան նախագահ Ա. Կիւլի. անոր հետ շուրջ կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է, բայց այդ մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն տրուած է լրատուներուն:

***

Գալիֆորնիոյ նախկին նահանգապետ Ճ. Տէօքմէճեան Գոնկրէսին ուղղուած նամակով մը մտահոգութիւն յայտնած է հայկական բանաձեւին մասին, շեշտելով զայն վաւերացնելու անհրաժեշտութիւնը: «Տարփուրի մէջ պատահածներուն հետեւիլ իմ անձնական պատմութիւնս կը յիշեցնէ ինծի. իմ եւ կնոջս ծնողքը պարտադրուեցան մեկնիլ իրենց ծննդավայրէն Ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան պատճառով: 1915 – 23 օսմանեան Թուրքիոյ կառավարութիւնը փորձեց բնաջնջել հայ բնակչութիւնը: Այս մէկը հաստատուած փաստ է որուն վկայութիւնները կարելի է գտնել ԱՄՆ–ու ազգային դիւաններուն մէջ» գրած է Տէօքմէճեան:

***

Միւս կողմէ թէ' Դեմոկրատ թէ Հանրապետական կուսակցութիւններէն 49 երեսփոխան նամակով մը դիմած են Ն. Փէլոզիի որ Ներկայացուցիչներու ժողովին լիակատար նիստի օրակարգին չտանի հայկական բանաձեւը:

***

Թուրքիոյ կողմէ Իրաքի տարածքին վրայ զինուորական միջամտութեան մը խաղաքարտին յարմարագոյն պահուն շահարկումը լուրջ դեր ունեցած է Ուաշինկթընի մէջ ձեւացած նոր կարծիքին մէջ: Ն. Փէլոզիի մօտիկ գործակից մը Ճ. Միւրթա յստակօրէն շեշտած է այս պարագան, ըսելով թէ այդ բաները պատահած են 100 տարի առաջ, մինչ այսօր ԱՄՆ պէտք ունին դաշնակիցներու, եթէ կ'ուզեն Իրաքի պատերազմը շահիլ:

***

Այսուհանդերձ բանաձեւին զօրակից երեսփոխանները զէնքերը վար դրած չեն. անոնցմէ Է. Շիֆ որ բնագրին հեղինակներէն է, նամակով մը պախարակած է «Ուաշինկթըն փոսթ»ի հրատարակած մէկ յօդուածը ուրով քննադատուած էր բանաձեւը եւ պահանջուած որ ան չվաւերացուի: Է. Շիֆ յիշեցուցած է թէ ըստ ամերիկեան դիւաններու եւ պատմաբաններու 1915ին գործուածը ցեղասպանութիւն էր եւ շեշտած թէ անոր ուրացումը կրկնակի ոճիր է, չարագործութիւնը քաջալերող:

Յիշեցնելով որ նոյն թերթը վերջերս դատապարտած էր ճափոնական իշխանութիւններու կողմէ Բ. աշխարհամարտին ճափոնուհիներու սեռային սարկացումի իրողութիւնը, Է. Շիֆ հարց տըւած է. «Հիմա ի՞նչպէս նոյն թերթը կ'ընդդիմանայ այնքան ծանրակշիռ ցեղասպանութիւն մը դատապարտող բանաձեւին»:

## Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ԻՒՆԷՍՔՕ–Ի ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Հոկտ. 17ին ելոյթ մը ունեցած է ԻՒՆԷՍՔՕ–ի 34րդ համաժողովին: Շեշտելով Հայաստանի ու Արցախի մէջ այլ ժողովուրդներու մշակոյթին պատկանող կոթողներուն ցոյց տրուած հոգածութիւնը, պահանջած է որ նոյն վերաբերումին արժանանան արտերկրի հայկական յուշարձաններն ալ: Ան այդ կըրկին կոչ ուղղած է որ դէտեր ղրկուին յատկապէս Նախիջեւան, տեսնելու եւ համապատասխան գնահատականը տալու հայկական կոթողներու քանդումներուն որոնք տեղի ունեցան պատերազմական բախումներէ հեռաւոր շրջաններու մէջ:

ՊՈԻԼԿԱՐԻԱ

## ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Փլովտիւ քաղաքին Համայնքային խորհուրդը միաձայնութեամբ ճանչցած է թէ 1915 – 1923 թուականներուն Օսմանեան կայսրութեան Հայերու բնաջնջումը ցեղասպանութիւն էր: Խորհուրդը իր քուէարկած որոշումով երկրին Ազգային ժողովին կոչ ուղղած է իր կարգին ընդունելու կատարուածը:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԷՏՔ Է ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄՇԱԿԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆԸ ՅԱՋՈՐԴՈՂ ՓՈՒԼԻ ՀԱՄԱՐ

Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումների գործընթացը կանգնած է նոր փուլի շեմին. միանգամայն հաւանական է, որ ԱՄՆ Ներկայացուցիչների պալատը (պակաս հաւանական է՝ նաեւ Սենատը) կ՚ընդունի դեռեւս այս տարուայ Յունուարին ԱՄՆ Կոնգրես ներկայացուած Հայոց ցեղասպանութեան մասին 106րդ բանաձեւը: Եթէ դա տեղի ունեցաւ, ապա չղթայական հակազդեցութեամբ բազմաթիւ պետութիւններ կ՚ընդունեն նմանատիպ բանաձեւեր: Սակայն ի՞նչ կը լինի դրանից յետոյ: Ահա սա՛ է ամենակարեւոր հարցը, որի պատասխանը հայութեան քաղաքական կառոյցները պարզապէս չունեն: Եւ որտեղի՞ց ունենան, եթէ նոյնիսկ եղած եւ այժմ քննարկուող ճանաչումներն բացարձակապէս վերլուծութեան չեն ենթարկւում: Այս առընչութեամբ մի շարք լուրջ խնդիրներ ունենք:

Նախ եւ առաջ, առկայ է տեղկացուածութեան եւ վերլուծութեան խնդիրը: Ամէն օր տասնեակ անգամ լուրերով խօսւում է Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումների մասին, բայց ո՞վ է Հայաստանում տեսել-կարդացել թէկուզ այս վերջին՝ 106րդ բանաձեւի տեքստը: Հայկական մամուլի ո՞ր օրգանն է տպագրել բանաձեւի նախագիծը, որպէսզի այն հասու դառնար հասարակութեան եւ քաղաքական ուժերի լուրջ եւ մասնագիտական ուշադրութեանը: Ո՞ւր է այդ բանաձեւի հայերէն թարգմանութիւնը, որի պաշտօնապէս թարգմանութիւնը պէտք է ապահովէր ՀՀ արտգործնախարարութիւնը: Ո՞ւր են վերլուծում-համեմատութիւնները այդ եւ նախորդ բանաձեւերի միջեւ: Այս առումով համառօտաբար նշենք, որ 106րդ բանաձեւը չահեկանօրէն տարբերւում է ԱՄՆ Կոնգրեսի 1975 եւ 1984 թթ. ընդունուածներից ինչպէս իր ծաւալով (այն բաղկացած է 30 կէտերից), այնպէս էլ պատմաիրաւական մանրակրկիտ մշակուածութեամբ: Բանաձեւը փաստերով ու հիմնաւորումներով հաստատում է պատմական ճշմարտութիւնը, աւելի՛ւ լիրաժէք ներկայացնում Հայոց ցեղասպանութեան ժամանակագրական սահմանները՝ 1915ից մինչեւ 1923ը (ոչ միայն 1915 թուականը, ինչպէս, օրինակ, 1975ին ընդունուած բանաձեւերում): Այն յատակօրէն նշում է զոհերի թուաքանակը՝ 2 միլիոն տեղահանուած, որոնցից 1.5 միլիոնը՝ բնաջնջուած: Ընդգծում է քաղաքական եւ իրաւական տեսանկիւնից չափազանց կարեւոր մի հանգամանք, այն, որ Հայերը ոչնչացուել են «իրենց պատմական հայրենիքի տարածքում, որտեղ բնակւում էին աւելի քան 2500 տարի»:

Գոյութիւն ունի նաեւ ճիշդ ու հաւասարակշռուած գնահատականի խնդիր. ի՞նչ է նշանակելու այս բանաձեւի ընդունումը Հայաստանի համար: Այսպէս՝ Իտալիան, Գանատան, Լեհաստանը ճանաչել են Հայոց ցեղասպանութիւնը, եւ ի՞նչ է դա փոխել Հայաստանի, Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Արցախեան հիմնահարցի նկատմամբ նրանց վարած քաղաքականութեան մէջ: Իրականում ոչինչ էլ չի փոխել: Ամենակարեւորը՝ որքանո՞վ են այդպիսի բանաձեւերը գալիս նկատելու այսօրուայ ամենահրատապ խնդրին՝ Հայաստանի անվտանգութեան ապահովմանը:

Ցեղասպանութեան ճանաչման խնդիրը բարձրացուել է դեռեւս մինչեւ Հայաստանի անկախանալը, բայց այժմ իրավիճակն արմատապէս տարբեր է, այժմ մենք ունենք Արցախի խնդիր, Ջաւախքի խնդիր, Թուրքական վտանգի եւ շրջափակման խնդիր, պատերազմի վերսկսման վտանգ, կարճ ասած՝ Հայաստանի ֆիզիքական անվտանգութեան խնդիր:

Բայց ցեղասպանութեան ճանաչումը (ընդ որում, առանց լուրջ ուսումնասիրութեան եւ ապագայ քայլերի ծրագրման) մնացել է սփիւռքահայերի քաղաքական գործունէութեան հիմնական թիրախը, կլանելով ազգային եւ մարդկային ահռելի միջոցներ եւ ներուժ՝ ի հաշիւ ազգային միւս կարեւոր ճակատներում ներդրման: Սփիւռքահայ կառոյցների աշխատանքներում նըկատւում է պարզ միտում՝ ստորադասել Հայաստանի անվտանգութեան խնդիրները Ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրին:

Հայաստանը եւս մինչեւ այսօր Արցախի հիմնահարցը դիտում է Ցեղասպանութեան ճանաչման հարցից անջատ եւ կտրուած: Որեւէ ծըրագրաւորում առ այն, թէ ի՞նչ ենք անելու միջազգային համընդհանուր ճանաչումից յետոյ՝ պարզապէս չի կատարւում:

Կարճ ասած, հայ քաղաքական դասն ու հասարակութիւնն առհասարակ միջազգային այս ճանաչումների նկատմամբ որդեգրել են անպատասխանատու, գրեթէ մանկական մի մօտեցում, որը յիշեցնում է երեխաների «սիրում է, չի սիրում» յայտնի խաղը, այս դէպքում՝ «ճանաչում է, չի ճանաչում» կրկներգով: Մինչ այս գործընթացի ճիշդ ուղղորդումը (որքան էլ բարդ լինի) կարող է Հայաստանին եւ հայութեանը ահռելի քաղաքական դրամագլուխ պարգեւել:

Վաղուց արդէն ժամանակն է, որ Հայաստանն ու Հայութիւնը նման բանաձեւերը գնահատեն իրենց սեփական (դեռեւս անգոյ) չափանիշներով, որոնք յանգում եւ համապատասխանում են ինչպէս պատմական իրականութեանը, այնպէս էլ ազգային-պետական շահերին: Ստորեւ առաջարկում ենք այդպիսի գնահատման հինգ գլխաւոր չափանիշ: Ցեղասպանութեան ժամանակագրական սահմանների ճշգրիտ նշում՝ 1894–1923ին անհրաժեշտ յիշատակում առ այն, որ Հայերը ոչնչացուել են իրենց պատմական հայրենիքում՝ Հայաստանի արեւմտեան մասում: Մարդկութեան դէմ այդ ոճրագործութիւնը կատարած պետութեան՝ Օսմանեան Թուրքիայի յստակ մատնանշում, ինչպէս նաեւ նրա իրաւայաջորդի՝ Թուրքիայի Հանրապետութեան՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը ժխտելու եւ Հայաստանի դէմ թշնամական գործողութիւններ (շրջափակում, քարոզչական պատերազմ, դիւանագիտական յարաբերութիւններից հրաժարում, Ադրբեջանին ռազմական օգնութիւն եւ այլն) իրականացնելու աներկրայ դատապարտում: Թուրքական պետութեան պատասխանատուութեան ճանաչում հայկական պետութեան՝ որպէս հայ ժողովրդի շահերի վերջնական արտայայտիչի եւ ներկայացնողի, առջեւ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի հանրապետութեանը փոխհատուցելու անհրաժեշտութեան ընդունում (խօսքը, նախ եւ առաջ, տարածքային փոխհատուցման մասին է): Նման բանաձեւերում Ցեղասպանութեան հետեւանքների եւ տարածաշրջանի ներկայ աշխարհաքաղաքական դրութեան, մասնաւորապէս Հայաստանի անվտանգութեան խնդրի միջեւ կապի ապահովումը, այլ կերպ ասած՝ Հայաստանի եւ տարածաշրջանի անվտանգութեան վրայ Ցեղասպանութեան բացասական ներազդեցութեան ճանաչումը:

Բանն այն է, որ Հայոց ցեղասպանութիւնը Հայերի գոյատեւման համար ստեղծել է տարածքային խնդիր՝ նրանց կենսատարածքը սեղմել-հասցնելով վտանգաւոր չափերի: Ճիշդ ա՛յդ տեսանկիւնից է պէտք դիտարկել նաեւ Արցախի ազատագրումը (որի շնորհիւ Հայաստանի սահմանները ձեռք բերեցին պաշտպանունակութիւն եւ ռազմավարական նուազագոյն անհրաժեշտ խորութիւն), ինչպէս նաեւ Ջաւախքի հայութեան անվտանգ զարգացման ապահովումը:

**ԱՐՄԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ**
Քաղաքագիտութեան դոկտոր
«Արարատ» ռազմավարագիտական կենտրոնի տնօրէն

# ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

## ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԱՀԸ

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի մասին մեր վերջին խօսքը պէտք է ըլլայ իր հայրենասիրութեան վրայ դրուած յատուկ շեշտ: Հայ կաթողիկէ էր, սակայն ամբողջ սիրտովը կը հաւատար մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերու միասնութեան: Հայ կաթողիկէներու ու Առաքելականներու միջեւ ճեղքերը գոցելու համար իր արձակած կոչը կը մնայ մեր գրականութեան ամէնէն անմահ բանաստեղծութիւններէն մէկը: Տուր ինծի ձեռքդ, մենք մըրիկներով իրարմէ բաժնուած եղբայրներ ենք: Աստղերուն տակ ի՞նչ բան կայ աւելի սիրուն քան թէ սա եղբայր բառը: Անցեալի մէջ միասին տառապեցանք, միասին լացինք, եկէք դարձեալ անբաժան դառնանք եւ իրարու խառնենք մեր արցունքներն ու ուրախութիւնները: Այս էր պատգամը Պէշիկթաշլեանի, որ կը շարունակէ կիզիչ պատգամ մնալ մինչեւ այսօր:

Պէշիկթաշլեան իր տկար մարմնով ամէնուրեք ճառախօսութիւններ կ՚ընէր, թատերախաղեր կը գրէր ու երբեմն որպէս դերասան գլխաւոր դերեր ալ կը ստանձնէր այդ թատերախաղերուն մէջ: Թատերախաղերուն նիւթերը վերցուած էին Հայոց պատմութենէն ու մեր բանաստեղծը կը հաւատար որ թատրոնը ազգային քարոզչութեան ամէնէն ազդու միջոցն է: Այս պատճառաւ ալ այդ թատերախաղերուն մէջ արուեստի շունչը իր տեղը թողած էր ազգային զգացումներու քարոզչութեան: Իր մահէն վերջ արդէն ժամանակավրէպ նկատուեցան այդ թատերախաղերը մինչ Պէշիկթաշլեանի բանաստեղծութիւնները այդ օրերուն դեռ կը շարունակէին տպաւորել:

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան կարծես ի ծնէ թոքախտ էր, միշտ իրեն հետ կը կրէր այդ հիւանդութեան ըսպառնալիքը: Զօպանեանի նկարագրականով, բնութիւնը առատաձեռն չէր եղած անոր նկատմամբ, նոյնիսկ անիրաւութիւն ըրած էր: Միշտ նիհար էր, ուսերը ցցուած, մսկոտ, ամառ ձմեռ վիզը բուրդէ վզնոցով մը փաթթուած, կուրծքը միշտ չարագուշակ հազով մը պատռտուած: Իր լուսանկարին մէջ անոր դէմքը, որ մեզի կը յայտնուի որպէս հրապուրիչ դէմք, իրականութեան մէջ տգեղ էր մանաւանդ կիներու աչքին: Կիները յաճախ անտես կ՚առնէին անոր ներքին գեղեցկութիւնը եւ Պէշիկթաշլեան խորապէս կը տառապէր տգեղ մարդ ըլլալու անդրադարձումով: Գլուխը իր նիհար մարմնին համար արտակարգօրէն մեծ էր: Դէմքին վրայ գրեթէ միս չկար, հայկական քիթ մը կը ցցուէր այդ դէմքին մէջտեղէն: Ճակտին վրայ մազերը նահանջած էին, չագանակագոյն ցանցառ թելերով մօրուք մը կը շրջապատէր ծնօտը: Ունէր սուր ու հատու աչքեր, որոնք քիչ մը շիլ էին ուշադիր նայողին համար: Բայց բնութիւնը արտակարգօրէն ուժեղ ու կրակոտ հոգի մը դրած էր անոր տկար մարմնին մէջ: Արժանավայել կեցուածք ունէր բանաստեղծը, քիչ մը հպարտ ու ինքնավստահ, իր տկար մարմնին հետ խոտոր համեմատող ազգային ինքնութեան զօրութիւն մը:

Հիւանդութիւնը տարիներ շարունակ զինքը կ՚առաջնորդէր դէպի վերջնական կայան, եւ ան կը զգար մօտալուտ իր վախճանը, կը սոսկար գերեզմանէն, եւ քիչ մըն ալ Ալֆրէտ Տը Միւսէէն ազդուելով կը գրէր «Յիշէ զիս, յիշէ զիս» բանաստեղծութիւնը: Յաճախ անկողին կ՚իյնար բայց կը շրջապատուէր իր նախկին աշակերտուհիներէն, մանաւանդ շրջանի մտաւորականներէն, ինչպէս իր հարազատ բարեկամը Գրիգոր Օտեան, Նորատունկեան, Հէքիմեան, Հիւրմիւզեան, Փորթուքալեան, Վահանեան, Էսաեան եւ բժիշկներ Ծերենց, Քեաթիպեան, Մոզեան, Ռափայէլեան:

1868ին հիւանդութիւնը այլեւս կատղած էր, Պէշիկթաշլեանի ոսկորները կը ճարճատէին հազի տակ: Զինքը Օրթագիւղէն փոխադրեցին Բերա, իր հայրենի տունը: Գարնան օր մը ան կառքով մը իր վերջին պտոյտը ըրաւ եւ վերադարձաւ խիստ տպաւորուած: «Որքան սանն

պատուհանէ մը նայելով երկինքը տեսած չէի իր ամբողջութեանը մէջ», գրեց վերադարձին:

Աչունը վրայ հասաւ իրեն հետ բերելով նաեւ բանաստեղծին վախճանը: Պէշիկթաշլեան անկողնոյ կը ծառայէր ու օր մըն ալ գինքը գտան մեռած, ձեռքին մէջ թղթիկ մը, որուն վրայ գրուած էր հետեւեալը.

«Երեւցաւ ան ինձ, ո՛վ Աստուած, արդեօք կի՞ն էր ան, թէ սքանչելի երեւոյթ: Քնքուշ էր անոր նայուածքը լուսնկայի նման, կարծես թռչնիկ մը որ կ՚օստոստէր տերեւէ տերեւ: Անոյշ էր անոր ձայնը ինչպէս ժպիտը ծաղկափթիթ կոյսի մը: Ո՛վ քոյր իմ, այո, քու ձայնը նուագ մըն է ինծի համար, երգէ ուրեմն, երգէ քու երկնասլաց մեղեդին: Երգէ, ու քու երգդ լսելով հրեշտակները թող լսեն որ Երկիրը իրական արքայութիւն մըն է: Երգէ ու թոյլ տուր որ յարաշարժ օրօրուիմ քեզմով»:

Որո՞ւ կ՚ակնարկէր այս տողերով, իր սիրական ու իրեն համար յաւերժօրէն «կոյս» Սրբուհի Տիւսաբի՞ն, ուրիշ սիրականի՞ մը, թէ ոչ ուղղակի մահուան:

Անոր մահը խոր սրտաբեկութիւն ստեղծեց լայն շրջանակի մը մէջ, մարդկային հեղեղ մը հետեւեցաւ տարաբախտ բանաստեղծին դագաղին, շատեր հրաշալի դամբանականներ խօսեցան պանծացնելով անոր արուեստն ու տաղանդը, յետոյ այդ մարմինը թաղեցին Շիշլիի հայ կաթողիկէներու գերեզմանին մէջ: Սրբուհի Տիւսաբ քերթուած մը գրեց իր մեծ ու անմոռանալի ուսուցչին յիշատակին ու այդ քերթուածին կցելով ծաղկեփունջ մը, եկաւ այցելեց հողակոյտը: Սրբուհի Տիւսաբ անոր կը պարտէր հայերէն լեզուի հետ իր մկրտութիւնը, քանի որ անկէ էր որ սորված էր ո՛չ թէ միայն մայրենի լեզուն, այլ նաեւ մայրենի լեզուն սիրելու հրամայականը: Տիւսաբին այլեւս գրելիք երեք վէպերուն մէջ քիչ մըն ալ Պէշիկթաշլեանն էր որ պիտի խօսէր անկէ վերջ:

Ռ. Հ.

## — ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Հայաստանի Հանրապետութեան հիւպատոսարանին մէջ, Սեպտ. 21ին, կազմակերպութեամբ գլխաւոր հիւպատոս Արթիւր Մանասէրեանի, պաշտօնական ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայաստանի անկախութեան 16րդ տարեդարձին առթիւ: Ներկայ եղած են Հալէպի նահանգապետը, կուսակցապետը, պետական ներկայացուցիչներ եւ օտար երկիրներու հիւպատոսներ: Ներկայ եղած է նաեւ Թուրքիոյ հիւպատոսը: Սուրիոյ հայ համայնքին կողմէ ներկայ եղած է Բերիոյ թեմի առաջնորդը՝ Շահան եպսկ. Սարգիսեան, Հայ աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ վերապատուելի Յարութիւն Սելիմեան, երեսփոխան Սումպուլ Սումպուլեան, մշակութային, կրօնական, մարզական եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Մասնաւորաբար օտար հիւրերը դրուատանքով արտայայտուած են հայ ժողովուրդի մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ընդունելութեան վերջաւորութեան հատուած է եռագոյն կարկանդակը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ երիտասարդական կեդրոնի Համազգայինի Թատերասրահին մէջ, Սեպտ. 21ին տօնուած է Հայաստանի վերանկախացման 16րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէին եւ քոյր կազմակերպութիւններու: Հիւրասիրութենէ մը ետք, սկսած է հանդիսութեան պաշտօնական բաժինը: Հայկական դրօշներով սրահ մուտք գործած են ՀՄԸՄ-ական սկաուտներ եւ դրօշներ զետեղած են բեմին վրայ, ապա տիկին Թալին Գըլպոզեան դաշնակի վրայ նուագած է Գանատայի եւ Հայաստանի փառերգները: Խօսք առած է օրուան հանդիսավարը՝ Կիլտա Քէպապճեան, որ անդրադարձած է Ա. անկախութեան օրերուն ստեղծուած կացութեան, հաստատուած պետական արժէքներուն, որոնք դարձեալ իրականութիւն դարձած են 1991 Սեպտ. 21ին: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, արտայայտուած է օրուան բանախօսը՝ Րաֆֆի Տէր Պօղոսեան, որ ծանրացած է Հայաստանի վերանկախացման ժամանակաշրջանին վրայ: «Ազատ Ղարիպեան» պարախումբին ներկայացումէն ետք, փակման խօսքը կատարած է հանդիսավարուհին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Լ. Շանթ կեդրոնի «Արմէնեան» սրահին մէջ, Սեպտ. 28ին, տեղի ունեցած է Հրաչ Թոքաթլեանի «Վարուժան.. իր ժամանակաշրջանին վկան» վաւերագրական ժապաւէնին ցուցադրութիւնը: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութիւնը, որու անունով բացման խօսքը արտասանած է Րաֆֆի Տէմիրճեան: Ան նշած է որ Լիբանանի եւ լիբանանահայութեան լաւագոյն լուսանկարիչներէն մէկը կարելի է նկատել Վարուժան Սէթեանը, որուն պատկերներուն մէջ յստակօրէն կը ներկայացուին Լիբանանի դիմագիծը, լիբանանահայութեան ցաւերն ու տառապանքները, հայրենիքի գաղափարն ու անոր զգացումները: Աւելցուցած է որ այդ մեծ լուսանկարչին այսպէս կոչուած լուսանկարիչը կը հանդիսանայ Հրաչ Թոքաթլեանը, որ «Վարուժան... ժամանակաշրջանի վկան» վաւերագրական ժապաւէնով կ՚անմահացնէ արուեստի այսպիսի տիտան մը: Ր. Տէմիրճեան ներկայացուցած է նաև Հ. Թոքաթլեանի հակիրճ գործունէութիւնը, ապա, ներկաները դիտած են փաստանկարը:

# ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՐՏՈՂՆԵՐԸ

## ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

### ԹԻՒ 17.
### ՈՒԽՏԱՆԷՍ ՊԱՏՄԻՉ

Շատ անկատար են մեր տեղեկութիւնները Ուխտանէս պատմիչի մասին: Համաձայն իր գիրքի ընծայականին ապրած է Խաչիկ կաթողիկոսի (972–992) եւ Սմբատ Բ.ի ժամանակ (977–989): Գիրքը գրած է Անանիա Նարեկացիի խնդրանքով: Եկեղեցական է. Սեբաստիոյ գաւառին ծանօթ մէկն է. արդեօք ա՞յդ պատճառով Ստեփանոս Օրպէլեան զինք Սեբաստիա քաղաքին եպիսկոպոս կ՚անուանէ: Իսկ Կիրակոս Գանձակեցին Ուռհայի եպիսկոպոս կը կոչէ զինք. ծանօթ է Շիրակի, Աղուաններու երկրին. ճամբորդած է այդ կողմերը. ապրած է տասներորդի երկրորդ կէսին եւ տասնմէկերորդ դարու սկիզբները:

Կը ներկայանայ իբր բարձրաստիճան եկեղեցական որու ձեռքին տակ կան քահանաներ: Մտերիմ եղած է Անանիա Նարեկացիի. զայն կը կոչէ «Տէր եւ հոգեւոր Հայր»:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ: Իր պատմութեան գիրքը երեք մեծ մասերու կը բաժնուի: Առաջին մասով Հայոց պատմութիւնը կը ներկայացնէ, համառօտ կերպով, սկիզբէն մինչեւ Տրդատ թագաւոր, քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան:

Երկրորդ մասին նիւթն է Վրաստանի եկեղեցիին անջատումը Հայկականէն Կիւրիոն կաթողիկոսի օրով: Ըստ իր վկայութեան այս մասին համար կարդացած է բազմաթիւ նիւթեր, յիշատակարաններ, փաստաթուղթեր, կատարած է ճամբորդութիւններ, օգտագործած բերանացի աւանդութիւններ, ծանօթ է ԳԻՐՔ ԹՂԹՈՑԻՆ եւ Կաղանկատուացիի գիրքին: Վրացիներու մասին այլ տեղեկութիւններ ալ կու տայ:

Ափսոս որ Ուխտանէսի պատմութեան երրորդ բաժինը կորսուած է. հոն կը խօսի ԾԱԴ ազգին վրայ. անոնց երկրին, քաղաքներուն եւ մկրտութեան: ԾԱԴերը յունացած Հայեր էին. հիմնականօրէն կը գտնուէին Սեբաստիոյ գաւառին մէջ, նաեւ Շիրակի եւ Կիլիկիոյ կողմերը: Պատմիչն է որ այս մասին իր ընծայականին մէջ մեզ կը տեղեկացնէ.

...«Պատմել նախ մեր թագաւորներուն եւ Հայրապետներուն թիւը, ապա Վրացիներու բաժանումը Հայերու միաբանութենէն և ապա ԾԱԴ կոչուած ազգին մկրտութեան, գլխաւոր գաւառներուն, գիւղերուն եւ բերդերուն մասին որ կան իրենց երկրին մէջ, նաեւ վանքերը եւ վանականները իւրաքանչիւրին անունով»:

Ուխտանէս Վրացիներու հանդէպ թշնամութեամբ եւ կիրքով լեցուած է. մէջբերումները կը ներկայացնէ գեղջերով որոն հետեւանքով իմաստն ալ կը փոխուի:

Լեզուն պարզ եւ սահուն է. արուեստակեալ ձեւեր չունի, սակայն կրովի բացակայութիւնը կը զգացուի:

Պատրաստեց՝ ՅԻՊԷ


# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ՊԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ


### ՄԱՍ Ն ԵՐԿՐՈՐԴ

#### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒԲԱՇՈՒՄ

Ֆրիդերիքը պատմեց, թէ ինչպէս իրենց նաւը հասել էր չէրքէզական նաւակի յետեւից, որը գերեվարուած երկու կանանց տանում էր Թուրքական հարէմներին վաճառելու: Իմանալով, որ դժբախտ դերուհիները աբխազական մօտիկ գիւղից են, նաւապետը Ֆրիդերիքին կարգադրել էր իր հետ մի քանի նաւաստի վերցնել եւ տեղ հասցնել կանանց: Զւանբան, երբ իմացաւ, որ կանայք Աբխազուհիներ են, մօտեցաւ ու սկսեց աբխազերէն խօսել հետները: Գերուհիները ցնցուած, փոքր-ինչ թացեցին վախուորած ու արցունքներից ուռած դէմքերը:

Քոյրեր էին, բոլորովին ջահել, գեղեցիկ աղջիկներ: Երբ Զւանբան նրանց բացատրեց, որ շուտով իրենց տներում կը լինեն, աղջիկները փղձկացին նորից, բայց այս անգամ՝ ուրախութիւնից, նոր միայն համոզուելով, որ փրկուել են փորձանքից:

Զւանբան հետզհետէ հանգստացրեց նրանց: Իմանալով, որ մինչեւ աղջիկների գիւղը այստեղից ընդամէնը երեք ժամուայ ճանապարհ է, նա Հայվազովսկուն առաջարկեց ընկերանալ իրենց եւ տեսնել, թէ ինչպէս են աղջիկները հանդիպում իրենց ծնողներին:

Իրիկնադէմին փոքրիկ խումբը հասաւ աբխազական լեռնային գիւղը: Անծանօթ նաւաստիներին առաջինը նկատեցին փողոցում խաղացող երեխաները: Մի քանի րոպէ անց, գիւղի համարեա կէսը դուրս էր թափուել: Բոլորից առաջ ուրախ վազում էին փրկուածների հարազատները: Բոլորը յարգալից գլուխ էին տալիս Զւանբային: Աղջիկների ծնողները սկսեցին թախանձագին տուն հրաւիրել փրկարարներին:

Զւանբան նրանց պատմեց, թէ ինչպէս էին ազատել արխազ աղջիկներին եւ գիւղացիներին ներկայացրեց լեյտենանտ Ֆրիդերիքսին: Լսելով այդ, բնակիչները աւելի խոր երախտագիտութեամբ լցուեցին նրանց նկատմամբ:

Շատ չանցած Ֆրիդերիքսը, Զւանբան ու Հայվազովսկին արդէն նստել էին փրկուած աղջիկների ծնողների տանը: Երկար սեղանի վրայ շուտով յայտնուեց կարմիր գինի, խաշած եւ տապակած միս, ղայմախ, փլաւ, ակուակուար եւ աբխազական այլ ուտեստեղէններ: Երբ հիւրերը փոքր-ինչ յագեցրին իրենց քաղցը, տանտէրը պատմեց, թէ ինչպէս վերջերս գիւղի վրայ յարձակուել էին Ուբիխները (Աբխազներին ու Չէրքէզներին ազգակից ցեղ), որոնք մեծ թւով անասուններ ու մի քանի էլ կին էին փախցրել: Առեւանգուած կանանց թւում էին եղել եւ իր երկու աղջիկները:

Արդէն ուշ երեկոյ էր, երբ Հայվազովսկին, Ֆրիդերիքսն ու Զւանբան դուրս եկան զբօսնելու: Զւանբայի վրայ շատ էր ազդել ծերունի աբխազի պատմածը:

Յաջորդ առաւօտեան, երբ ռուս ծովայինները պատրաստւում էին հեռանալ գիւղից, ամբողջ բնակչութիւնը դուրս եկաւ հրաժեշտ տալու թանկագին հիւրերին: Ճանապարհողների թւում էին նաեւ հրաշքով փրկուած քոյրերը:

...Զւանբայի հետ Հայվազովսկու ճանապարհորդութիւնը տեւեց ամսից աւելի: Կովկասի բնութիւնը ամբողջապէս գերել էր նրա երեւակայութիւնը, բայց այդ ճանապարհորդութիւնից ամենավառ տպաւորութիւնը մնում էր Աբխազիայի ափերի մօտ բարձրացած փոթորիկը եւ աբխազ աղջիկների փրկութիւնը ռուս նաւաստիների կողմից:

Բաժանուելով Զւանբայից, որպէս ամենամտերիմ բարեկամից, Հայվազովսկին ուղեւորուեց տուն՝ Թէոդոսիա: Բայց նրան չյաջողուեց երկար մնալ այնտեղ: Գեներալ Ռաեւսկին ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի Հայվազովսկին կտաւին յանձնի ռուսական զօրքերի դեսանտային գործողութիւնները Կովկասի ափերի եւ երիտասարդ նկարչին այդ ամառ հրաւիրեց մասնակցել երկրորդ եւ երրորդ ափհանումներին: Եւ Հայվազովսկին տուն վերադարձաւ ուշ աշնանը՝ հարուստ տպաւորութիւններով եւ բազմաթիւ կովկասեան էսքիզներով:

(Շար. 94)

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN**, Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**
En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —
Participation au repas :

18 euros (vin et café compris), 12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.
Réservations :

**avant le samedi 27 octobre** en téléphonant au : 04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»** de Sevran - Livry Gargan
**Le Dimanche 28 octobre**
**Visite de l'église de Pithiviers, Promenade dans la ville, Voyage en car, déjeuner inclus.**
Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէօփնի «Ա. Զամալեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ մանուկներու երգչուհի՝
Թ Ա Լ Ի Ն - ի
համերգը, Հոկտեմբեր 21ին, «Թոպոկաճ» սրահը։

□

## armenie mon amie AGENDA

ARLES
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11

### Date à retenir

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France
**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**
**Le Dimanche 28 Octobre**
13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)
Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF
Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.


## 2 NUITS OFFERTES A L'HOTEL EUROPE****
## A CHAQUE ACHAT D'UN BILLET D'AVION
## PARIS - EREVAN - PARIS

(sous conditions particulières, offre valable du 1er novembre au 23 mars 2008, sous réserve de disponibilités)

**RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS**

| Saberatours | Sevan Voyages | Wasteels |
|---|---|---|
| 11 rue des Pyramides | 48 Cours de la Liberté | 67 La Canebière |
| 75001 Paris | 69003 Lyon | 13001 Marseille |
| Tél. : 01 42 61 51 13 | Tél. : 04 78 60 13 66 | Tél. : 04 95 09 30 60 |



Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976


## 25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

## ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25րդ ՇԱՐՔ

(Ա. ՏՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
**EST-CE CELA, LA MORT?**

ՌՈԲԵՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ ԱՅՍ Է ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

## ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անոնց որոնք ունին տրամադրելի գրադարանային գիրքեր, նուիրելու վարժարանի գրադարանի հաւաքածոյին։
Հեռ. - 01 · 45 · 34 · 68 · 28
06 · 37 · 01 · 15 · 96

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ
## ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
de
**« CHENE »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ներկայիս
հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
համբերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
Թեմի առաջնորդանիստ
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11ին։
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ
Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու Հոգեպարար արարողութեանց։
Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուբարհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ։

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 20
ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու
Գիշերային եւ Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ։ Ցաւարտին Սուրբ եւ Անմահ պատարագ։
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին։

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ֆրանսայի Թեմի
Մայր եկեղեցւոյ Վարչական խորհուրդը
Հոգեւոր Հովիւը
Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան
Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ մեր ժողովուրդը՝ մասնակցելու հանդիսաւոր
Պատարագին որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի Հոկտեմբեր 21, ժամը 10ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ըլմազեանի։
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք՝ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու համար։
Յետ կրօնական արարողութեանց, ճաշ, որ պատրաստուած է Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, «Սահակ-Մեսրոպ» մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Զըրպաշեան» սրահին մէջ. -
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

Կը խնդրուի ճաշին ձեր մասնակցութեան մասին յայտնել մինչեւ Հոկտ. 17.
Հեռ. - 04 · 91 · 77 · 84 · 70։

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը,
Հոգեւոր Հովիւը՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
սիրով կը հրաւիրեն ձեզ մասնակցելու
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ**
ի պատիւ տրուելիք հիւրասիրութեան՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ ընտրուելուն առիթով
Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 22, ժամը 19ին
«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Զըրպաշեան» սրահին մէջ. -
339 avenue du Prado —
13008 Marseille

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ -- Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.812 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.812

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՐԻ ԿԷՆՕ, Նիքոլա Սարքոզիի «գրիչ»ը, հարցազրոյցով մը Լիպէրասիոնի (Հոկտ. 20) բացատրութիւններ կու տայ նախագահին արտասանած ճառին մասին Տաքար (զոր ինք գրած էր) եւ Կի Մոքէի նամակին, որ իր թելադրութեամբ Սարքոզի հրահանգած է որ կարդացուի դպրոցներուն մէջ Հոկտ. 22ին։ Բազմաթիւ ուսուցիչներ մերժեցին, չուզելով որ քաղաքականութիւնը պարտադրանքներ ընէ դպրոցներու մէջ։ Կի Մոքէ 17ամեայ համայնավար պատանի մըն էր, դիմադրութեան դէմք մըն ալ չէր եւ կէնօ բաւական տարօրինակ բաղդատութիւն մըն ալ կ'ընէ, արդարացնելու համար այդ ընթերցումին որոշումը եւ ուսուցիչներու մերժողական դիրքը, երբ կ'ըսէ. – «Կարելի՞ է մերժել Հիւկոյի մէկ գործին ուսումնասիրութիւնը՝ արձանագրուած ծրագրին մէջ, ըսելով՝ "Ես Հիւկօ չեմ սիրեր, իրաւունք է այդ գործը չուսումնասիրել"»։ Այլ խօսքով, կէնոյի համար Կի Մոքէ եւ Վիքթոր Հիւկօ հաւասար արժէքներ են Ֆրանսայի պատմութեան մէջ...։ Կէնօ դեռ բացատրութիւններ կու տար Ժուռնալ տիւ Տիմանշէն Հոկտ. 21ին եւ հեռատեսիլի կայաններէն, եւլն., եւլն.։ Դեռ վերջին պահուն յայտնուեցաւ նաեւ որ Սարքոզի պիտի չերթայ լիսէ Գառնօ լսելու համար խնդրոյ առարկայ նամակին ընթերցումը, ծանրաբեռնուած ժամանակացոյցի պատճառաւ...

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուէր Հոկտեմբեր 22ին որոշ մարզերու մէջ, գլխաւորաբար ուղեւորներու համար։ Բոլոր սենտիքաները համաձայն չէին այս ուղղութեամբ, շատեր ուզելով շարունակել շարժումը, ինչպէս Սիւտ–Ռայ եւ ԷՌ. Է. ԷՌ.ի որոշ գիծեր եւ Սէն–Լազարի երթեւեկը խանգարուած էր։ Ժողովներ կային նոյն օրը նոր որոշումներ տալու համար։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Հոկտեմբեր 21ին Իւ. ԷՄ. Փէ.ի կեդրոնավայրը փութացած էր (55 ռիւ լա Պոէսի) ուր կը հաղորդէր Լիզպոնի վեհաժողովին դրական արդիւնքը ինչ կը վերաբերի «պարզացուած ուխտ»ին ընդունման՝ մասնակցողներուն կողմէ։ Ջախը եւ նոյնիսկ Ֆր. Պայրու յայտարարեցին թէ այդ այցելութիւնը բոլորովին անտեղի եւ անվայել էր քանի Սարքոզի բոլոր Ֆրանսացիներուն նախագահն է եւ ոչ՝ Իւ. ԷՄ. Փէ.ի։ Փ. Տէվէճեան պաշտպանեց Սարքոզիի դիրքը։

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ պետական այցելութիւն մը կը կատարէ Մարոք եւ այդ նպատակով Ռապաթ մեկնեցաւ Հոկտ. 22ին, հետը տանելով իր երկու տղաքը։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն Քաչինսքի եղբայրները ծանր պարտութիւն մը կրեցին Հոկտեմբեր 21ին, յաղթանակը ձգելով ազատական կուսակցութեան։ Մասնակցութեան համեմատութիւնը 55,3% եղած է, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ որոշ անտարբերութիւն մըն ալ կը տիրէ։ Պարտութեան հետեւանքը կը վնասէ երկուորեակ եղբայրներէն միայն մէկուն՝ վարչապետին, քանի Հանրապետութեան նախագահը մինչեւ 2010 ժամանակ ունի։ Ազատականները ձայներու 44,2%ին տիրացած են, իսկ Քաչինսկիներու կուսակցութիւնը (Իրաւունք եւ Արդարութիւն) կը գոհանայ 31,3%ով։

ԹՈՒՐՔԻԱ Հոկտ. 21ի հանրաքուէով, որուն հազիւ 65%ի մասնակցութիւն եղած է, որոշած է սահմանադրութեան փոփոխութիւններ. կարեւորագոյնը հանրապետութեան նախագահին այսուհետեւ ժողովուրդին քուէով ընտրուելու նորութիւնն է։ Քուէարկողներու մօտ 70%ը թեր քուէարկած է։ Մասնակցութիւնը պարտադիր էր ու թերացողը դրամական տուգանք պիտի վճարէր։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ գլխաւոր բանակցողը հիւլէական հարցերու մասին Արեւմուտքի հետ՝ Ալի Լարիժանի, իր հրաժարականը տուած է, ճիշդ այնպիսի ատեն մը երբ ճակատում մը կայ Իրանի եւ Արեւմուտքի միջեւ։ Իր տեղը նշանակուած է նախկին փոխ վարչապետ Սայիտ Ժալիլի։ Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է

(Շար.ը Դ. էջ)

## ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Աւստրիայէն պատմութեան տօքթ. Արտեմ Օհանջանեան Երեւանի Ցեղասպանութեան Թանգարանին յանձնած է աւստրիացի զինուորական Վիքթոր Փիչմանի լուսանկարները որոնք կը ներկայացնեն Էրզրումէն տեղահանուած Հայերու տեսարաններ. զինուորականը 1914–1918 պաշտօնավարած է Թուրքիոյ մէջ։

Նոր լուսանկարներ յայտնաբերուած են Տոյչէ պանքի դիւաններուն մէջ ալ։

## ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԿՈՉԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թ. Էրտողան Հոկտեմբեր 19 Թուակիր «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի (եւրոպական հրատարակութիւն) մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը երկխօսութեան եւ հաշտութեան նոր կոչ մը ուղղած է Հայաստանի, յաջորդ քայլը ակնկալելով Երեւանէն։

Անցեալին մէջ խրած չմնալու թելադրանքէն ետք, ան կրկնած է 1915ին Հայերու հետ մեծ թիւով Թուրքերու ալ սպանութեան թեզը, անգամ մը եւս կատարուածը ներկայացնելով որպէս օսմանեան պետութեան քայքայման օրերուն միջցեղային հակամարտութիւն։

«Իրողութիւնը այն է որ, կ'ըսէ Թուրք վարչապետը, Ցեղասպանութեան հայկական պնդումները պատմականօրէն, կամ օրէնքի գետնին վրայ վաւերացուած չեն»։

Ապա հարց կու տայ թէ ինչո՛ւ Հայաստան կը խուսափի հարցը քննելու համար պատմաբաններու միասնական յանձնախումբ կազմելու եւ երկխօսութիւն հաստատելու առաջարկէն։

## ԹՈՒՐՔԻԱ – ԻՐԱՔ

## ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ, ԶՈՀԵՐ ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՅՑԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Թուրքիա–Իրաք սահմանին վրայ քիւրտ զինեալ (ՓՔՔ) խումբերու եւ Թուրք զինուորներու բախումը Հոկտեմբեր 21ի առաջին ժամերուն երկու կողմէն յիսունի մօտ զոհերու պատճառ եղած է։ Թրքական լրատուները եւ անոնց արձագանգող արեւմտեաններ կը շեշտեն թէ 250 քիւրտ զինեալ Իրաքէն թրքական տարածքը մտած են, սահմանամերձ դիրքերու վրայ բանակած զօրամիաւորներուն հաղորդակցութեան կապի կամուրջը օդը հանած, ապա յարձակումի անցած նոյն զօրամիաւորներուն վրայ։ Մինչեւ առաւօտ տեւած բախումին մասնակցած են թրքական զինուորական ուղղաթիռներ ալ։ Առաւօտուն քիւրտ զինեալները վերադարձած են Իրաք, մինչ թրքական օդուժը ուղղաթիռներէ ռումբեր կը տեղացնէ Իրաքի սահմանամերձ քանի մը տասնեակ թիրախի վրայ։

Ինչ կը վերաբերի քրտական կողմէն կատարուած լրատուութեան, ընդհարումին պատճառը թրքական զօրամասերու Իրաք մտնելու փորձը եղած է։ Նոյն աղբիւրները կը շեշտեն նաեւ թէ Թուրքերու կորուստները յայտարարուած 12էն շատ աւելի են եւ նման ամէն փորձ նոյն ձեւի պատասխան կը ստանայ։

Պատահարը պատճառ եղած է որ երկու կողմն ալ բարձր մակարդակով ժողովներ գումարէ, յայտարարութիւններ հրապարակէ։ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը իր նախագահութեամբ պետական վեհաժողով մը գումարած է Հոկտ. 21ի բախումներուն օրակարգով։ Հեհաժողովէն ետք հրապարակուած հաղորդագրութիւնը Թուրք մամուլին կողմէ որպէս անդրսահմանեան գործողութեան վճռական տրամադրութիւն կը ներկայացուի, սակայն այդ մասին որոշ ու չօշափելի ոչինչ կայ այդ տողերուն մէջ։ Շեշտուած է գրաւոր ու տեսողական լրատուներու ողջամիտ ու պատասխանատու ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, ազգային միութիւնը պահպանելու հարկը եւ ահաբեկիչներու դէմ անզիջող ըլլալու, երկրին ամբողջականութիւնը պաշտպանելու խոստումը։ Այդ պարբերութեան մէջ ըսուած է. «Թուրքիա յարգելով հանդերձ Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը, պիտի չհանդուրժէ ահաբեկչութեան օժանդակութեանը. իր իրաւունքները, անբաժանելի ամբողջականութիւնն ու իր քաղաքացիները պաշտպանելուն գինը վճարելու պիտի չվարանի»։

Իրաքի մէջ ալ նախագահ Ճ. Թալապանի ժողով գումարած է հիւսիսային Իրաքի ղեկավար Մ. Պարզանիի հետ։ Թալապանի յայտարարած է ժողովէն ետք թէ չեն ընդունիր քիւրտ զինեալ կազմակերպութեան պարագլուխները իրենց յանձնելու Անգարայի պահանջը։ «Ոչ մէկ Քիւրտ Թուրքիոյ կը յանձնենք. ոչ իսկ կատու մը։ ՓՔՔ–ի պարագլուխները Քիւրտիստանի լեռներուն վրայ են։ Թուրք բանակը իր ամբողջ զօրութեամբ, արհեստագիտութեամբ հանդերձ չկրցաւ զանոնք չէզոքացնել կամ ձերբակալել. մենք ի՛նչպէս զանոնք ձերբակալենք ու յանձնենք» ըսած է Թալապանի։ Իսկ Պարզանի շեշտած է թէ եթէ Թուրքիա խաղաղարար ծրագիր մը ներկայացնէ եւ ՓՔՔ մերժէ զայն, այդ կազմակերպութիւնը ահաբեկչական կը նկատեն, բայց ներկայիս նման պարագայ խնդրոյ առարկայ չէ։

Երկու ղեկավարները յայտարարած են թէ որեւէ կողմի նեցուկ պիտի չտան, Թուրքիոյ եւ ՓՔՔ–ի միջեւ իրաքեան տարածքին վրայ նոր ընդհարումներու պարագային։

Բաւարար ազդակ կայ եզրակացնելու որ անդրսահմանեան զինեալ գործողութիւններու իր վճռակամութեան ցուցադրութիւն մը ընել ուզած է Անգարա։ Մանաւանդ որ խորքեւ թէ այդ սպառնալիքով բաւական կէտ արձանագրեց Ուաշինկթընի շրջանակներուն մէջ որոնք թելադրեցին, առաջարկեցին, գրեթէ խնդրեցին չդիմել այդ քայլին որ կրնայ շրջանային կործանարար պատերազմի մը նախաքայլ հանդիսանալ։

Այդ սակարկութեան կողմնակի զոհը, կամ աւելի ճիշդ չահարկուած խաղաթուղթը եղաւ Հայկական բանաձեւը. անկէ որոշ չափարաժին մը –Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին քուէարկութիւնը– գործածուեցաւ որպէս ազդարարութիւն Անգարայի. անոր պատերազմի վճռականութեան պատուար կանգնելու համար ալ որպէս միշտ չահարկելի ազդակ մէկդի ձգուեցաւ Ներկայացուցիչներու ժողովին քուէարկութեան վճռական փուլը։

Ամէնէն յստակ նշանը թէ եւակողմ, քառակողմ այս առաջին արարը փակուած է, Թուրք դեսպանին վերադարձն է Ուաշինկթըն, Հոկտեմբեր 21ին։ Ծանօթ է որ ան «խորհրդակցութեան» պատրուակով Անգարա կանչուած էր բանաձեւին վաւերացումին որպէս բողոքի հակազդեցութիւն։

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իրանի նախագահը Մ. Ահմատինեժատ պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Երեւան կը ժամանէր Հոկտ. 22ին։ Առաջին օրը նախատեսուած էր երկու նախագահի գլուխ – գլխի հանդիպումը, ապա պատուիրակութիւններու մասնակցութեամբ ընդլայնուած զրոյց։

Ահմատինեժատ կը տեսակցի Ազգ. ժողովի նախագահին հետ, եւյթ կ'ունենայ խորհրդարանի նիստին, կ'այցելէ Եղեռնի յուշահամալիրը, Երեւանի Կապոյտ մզկիթը, հանդիպում կ'ունենայ համալսարանի դասախօսական կազմին, ուսանողութեան եւ իրանեան համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ։

**

### 2007–Ի ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 17ին Երեւանը ներկայացընող 18ամեայ Մարկարիթա Սարուխանեան Հայաստանի 2007ի գեղեցկուհի տիտղոսին արժանացած է. հայաստանեան որակումով՝ «Միս Հայաստան 2007» հռչակուած։ Այս տարուան նորութիւնը եղած է յատկապէս պատրաստուած եօթը հազար տոլարի արժէքով թագը զոր գեղեցկուհին պիտի կրէ միջազգային մրցումներու մասնակցութեան ընթացքին։ Թագը ոսկիէ է, զարդարուած՝ ադամանդներով եւ գոհարներով։

# ԿՐԿՆԱԿԻ ՍՓԻՒՌՔ

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Սփիւռքի վրայ Սփիւռք:

Այսպէս կարելի է բնորոշել այն արտասովոր, բայց հասկնալի երեւոյթը, որուն ականատես եղանք անցեալ դարու 90ական Թուականներուն, երբ Հայաստանի վերանկախացման ազգային բերկրանքին քովն ի վեր ապրեցանք արտագաղթի դառնութիւնը:

Կ'ակնարկենք Հայաստանէն կարեւոր Թիւով արտագաղթող Հայերուն, որոնք, իբրեւ հետեւանք ընդհանրապէս նախկին Խորհրդային միութեան եւ այս պարագային խորհրդային Հայաստանի տեւեալ ժամանակաշրջանի ներքին հրջափոխութիւններուն, տնտեսական, ընկերային եւ այլ բնոյթի տագնապներուն, կամովին կամ ակամայ, լքեցին հայրենի իրենց բնակավայրը եւ հաստատուեցան արտասահմանեան տարբեր երկիրներու մէջ:

Այստեղ, մենք չենք ուզեր ինքնիրմով քննել հարցը, ներկայացնել արտագաղթի շարժառիթը կամ դատումներ ընել ըստ այնմ: Այլապէս ալ, այդ բանը ընելու ի վիճակի չենք արդէն, որովհետեւ չօշափելիօրէն մեզի կը պակսին առարկայական տուեալներ՝ Թէ՛ անձնական ապրումի ու փորձառութեան տեսակէտէն, Թէ՛ երեւոյթի մասին հիմնաւորեալ ուսումնասիրութիւններու կամ վիճակագրութիւններու պակասին հետեւանքով:

Մեր մտահոգութիւնը այն է, որ արդէն իսկ 90 կամ աւելի տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Սփիւռքի քովն ի վեր կամ վրան բարդուեցաւ նոր Սփիւռք մը, յաչս միջազգային հանրային կարծիքին՝ ներկայացնելով Կրկնակի Սփիւռք մը, որ հիմնովին կը տարբերի առաջինէն եւ կը սպառնայ հրջափոխել գլխաւոր ըՍփիւռքի քաղաքական նշանակութիւնն ու բովանդակութիւնը:

Նախքան ատիկա ընելը, արձանագրենք պարզ իրողութիւնը.

Ինչպէս որ անցեալ դարու 50ական Թուականներու Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական, ընկերային-տնտեսական եւ ապահովական անկայունութեան հետեւանքով յառաջացան Գանատայի, Աւստրալիոյ եւ Արաբական Ծոցի հայ նոր գաղութները, այնպէս ալ Խորհրդային միութեան վարչակարգին կազմալուծումին իբր հետեւանք՝ կարեւոր Թիւով հայ ընտանիքներ լքեցին հայրենի իրենց բնակավայրը եւ փոխադրուեցան ո՛չ միայն այն երկիրները, ուր արդէն իսկ գոյութիւն ունէին կազմաւորուած ու շնչող հայ համայնքներ, այլեւ այնպիսի երկիրներ, ուր մինչեւ այդ Թուականը կա՛մ բոլորովին Հայ չկար եւ կամ կային հատուկենտ Հայեր, առանց համայնք կազմելու ուժականութեան, ինչպէս են, օրինակ, Սպանիան, Սկանտինաւեան Թերակղզին կամ կեդրոնական Եւրոպայի կարգ մը երկիրները:

Կ'ուզենք այս առԹիւ կատարել հակիրճ հաստատումները, այնուհետեւ եզրակացնելու համար մեր ըսելիքը.-

ա) Ինչպէս մեր կեանքի բազմաԹիւ կալուածները, արտագաղԹի պարագային ալ մեզի կը պակսին վիճակագրական տուեալներ. քանի՞ Հայեր լքեցին հայրենի երկիրը, ի՞նչ համեմատուԹեամբ եւ ո՞ր երկիրներու մէջ հաստատուեցան անոնք: (Այս պարագային, վստահօրէն, Հայաստանի պատկան մարմինները ունին անհրաժեշտ փաստերը):

բ) Իրարու հետ համեմատելի չեն Մերձաւոր Արեւելքէն եւ Հայաստանէն կատարուած տեղաշարժերը: Հայրենամերձ երկրամասերէն հեռանալը այնքան աղէտաբեր չէ, որքան բո՛ւն հայրենիքէն հեռանալը: Պատմականօրէն՝ Հայուն ձգողուԹիւնը պէտք է ըլլայ դէպի հայրենիք, եւ ո՛չ Թէ հակառակը, ինչ որ ճոյթիւճբ աղէտ է: Բայց... պատմականօրէն: Այժմ ըստ երեւոյԹին ազգովին դուրս ենք պատմուԹենէն:

գ) Չենք անգիտանար, որ շատ հայաստանահայեր առժամաբար եւ լած են երկրէն, տնտեսական օժանդակուԹիւն կատարելու համար Հայաստան մնացող իրենց ընտանեկան պարագաներուն:

դ) Ուրիշ ուշագրաւ պարագայ մըն է այն իրողուԹիւնը, որ եկուոր Հայերը չեն համարկուիր տուեալ երկիրներու հայ գաղուԹներուն մէջ եւ կը կազմաւորեն իրենց սեփական «համայնքը», մամուլ, հաւաքավայր, եւ այլն, եւ կամ բոլորովին կը մեկուսանան:

Այս վերջին, չորրորդ պարագան պէտք չէ բաղդատել Սփիւռքի մէջ արդէն իսկ գոյուԹիւն ունեցող ծանօԹ Հայրենակցական միուԹիւններու հետ, Ուրֆայի, Հաճնոյ, Մարաշի, եւ այլն, որոնց մասին պիտի խօսինք առանձնաբար եւ որոնք, ինչպէս ամբողջ Ցեղեղեռնեան ըՍփիւռքը, կը ներկայացնեն պատմական վկայութիւն մը՝ ինչ կը վերաբերի քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպանուԹեան: Անոնք ծնունդն են նոյն ցեղասպանուԹեան եւ վաւերականօրէն կը հաստատեն սփիւռքահայուԹեան տեղահանուած եւ բռնագաղթի ենթարկուած ըլլալու հանգամանքները, որոնք խիստ կարեւոր գործօններ են հայուԹեան իրաւատիրական պայքարին մէջ:

Անկախաբար քաղաքական գործօնի կենսական այդ կարեւորուԹենէն՝ Հայկական հարցի հետապնդումին գծով, Ուրֆան ու Հաճընը, Վանը, Շապին Գարահիսարն ու Մուսա Լեռը ոգի ի բռին կռուեցան չլքելու համար հայրենի իրենց երդիքները, եւ այս հանգամանքը իր մնայուն դրոշմը դրաւ իրերայաջորդ սերունդներու ոգեկան ու գիտակցական կազմաւորումին վրայ, ինչ որ աննշան ներդրում մը չէ հայապահպանումի դժուարին հոլովոյթին համար:

Ինչպէս կ'ուզէինք ըսել վերը, Կրկնակի Սփիւռքը վտանգաւոր գաւիԹափ մըն է հայուԹեան ազգային ու արդար պայքարին մէջ: Կրնայ ըլլայ որ հին, հետզհետէ ազազուն դարձող Սփիւռքը ժամանակաւոր բնոյԹի որոշ ներարկում ստանայ նոր գոյաւորուող Սփիւռքէն (եկուորներու մէջ կան մտաւորական, արուեստի, գիտուԹեան Թէ գրականուԹեան որակաւոր տարրեր, եւն.), բայց պատմականօրէն գաւիԹափը ակներեւ է ու կրկնակի՝ քաղաքական (արտաքին ճակատի վրայ) եւ ոգեկան (ներքին ճակատի վրայ): Հայրենիքի համար եւ մեզի՝ սփիւռքահայուԹեան:

Քաղաքական՝ Հայ Դատի իրաւական հետապնդումին համար:

Ոգեկան՝ հայ մնալու գիմադրականուԹեան համար:

Ակամայ մեր միտքը կը յաճախէ տարօրինակ բաղդատուԹիւն մը.- Աշխարհի մէջ ոչ ոք կ'արգիլէ հայերէնախօսուԹիւնը. մե՛նք է որ չենք խօսիր: Նոյնպէս ոչ ոք մեզ կ'արտաքսէ մեր երկրէն. մե՛նք է որ կը լքենք մեր երկիրը: (Չենք մոռնար, որ տեղաշարժը համաշխարհային երեւոյԹ է, բայց... բազմամիլիոն ժողովուրդներու ի՞նչ հոգը):

Իրաւունք չունէ՞ր Ակնունին, որ նահատակուԹենէն առաջ կը գրէր.- «Ամէն տեղ Հայր որոնում է ապաստան, բացի այն երկրից, որ կոչւում է Հայաստան»:

# ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այս տարուան սկիզբը Հայ կամաւորներու միութեան եւ «Դէպի Հայք» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները այցելեցին Լեհաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա, եւ Չեխիա՝ երիտասարդներուն ներկայացնելու համար անհատ-հայրենիք կապերու կարեւորութիւնը: Այցելութեան նպատակն էր քաջալերել այդ շրջանի երիտասարդներու մասնակցութիւնը՝ երիտասարդական զարգացող կամաւորական շարժումին: Երկու ամիս ետք, շրջանէն երեք կամաւորներ արդէն պատրաստ էին ունենալու իրենց առաջին կամաւորական աշխատանքի փորձառութիւնը Հայաստանի մէջ:

Միհրան Էրնիասեան քսաներկուամեայ երիտասարդ մըն է Պուլկարիայէն: «Առաջին մեկնիլս է Պուլկարիայէն, հետեւաբար Հայաստանի մասին լսած էի միայն ուրիշներու պատմածներով: Լսեր էի Գիւմրիի անցեալի չքեղութեան մասին եւ կ'ուզէի անձամբ տեսնել Թէ երկրաշարժէն 20 տարի ետք, որքա՛ն յառաջիմած է քաղաքը» կ'ըսէ, աւելցնելով. «Գիտէի որ "Դէպի Հայք" կը հովանաւորէ սփիւռքահայ երիտասարդներու այս փորձառութիւնը եւ կ'ուզէի առիթը գործածել հայրենակիցներուս ծանօթանալու»:

Միանալով Միջին Արեւելքէն, Ֆրանսայէն եւ Հիւսիսային Ամերիկայէն եկած 20 այլ երիտասարդներու, Միհրան Հայաստանի մէջ ստեղծեց նոր «տուն» մը, նոր «ընտանիք» մը: Շիրակի Մրցունակութեան կեդրոնին մէջ իբրեւ կամաւոր աշխատելով, նպաստեց Շիրակի մարզի EXPO-ին, որը կայացաւ Օգոստոս 31ին: Վերադարձէն ետք, Միհրան կ'ուզէ քաջալերել Փլովտիւի հայութեան այցելութիւնը Հայաստան: «Հայ ըլլալ, սակայն Հայաստանը չճանչնալ, ինծի համար այլեւս ընդունելի տարբերակ մը չէ: "Դէպի Հայք"ի ինծի ընծայած հնարաւորութիւնը պիտի տարածեմ շուրջս գտնուողներուն: Իսկ ես, Գիւմրիի հիւրընկալ ընտանիքիս մօտ յետ այսու տուն մը ունիմ», կ'եզրակացնէ ան:

Պուլկարահայ Հռիփսիմէ Թոնկուրեան, 26 տարեկան, Հայաստան գալու առիթը գործածեց իր լեզուի հմտութիւնը զարգացնելու եւ հայկական մշակոյթը աւելի լաւ ըմբռնելու համար: Կ'աշխատի Գիւմրի, Միհրանին հետ: Ան կ'ըսէ. «Հայաստան եկայ առանց ակնկալութիւններու եւ Հայաստանը գտայ այնպէս ինչպէս որ Պուլկարիան էր 15 տարի առաջ: Փլովտիւի մէջ ՀԲԸՄ-ի գործօն անդամ եմ եւ իմ տարեկիցներս պիտի քաջալերեմ որ մասնակցին, "Դէպի Հայք" ծրագրին»:

Իսկ 21 ամեայ Ցամիկ Դանիէլեանը կուգայ Ռումանիայէն: Իր կամաւորական աշխատանքի միջոցաւ Գիւմրիի երիտասարդներուն կը սորվեցնէ համակարգիչներու գործածութիւնը, գործակցելով տեղւոյն «Նշոյլ» կեդրոնին հետ: Ցամիկ եւս զուգահեռներ կը տեսնէ Հայաստանի եւ իր ապրած երկրին միջեւ, եւ իր մշակոյթի արմատներուն ծանօթանալու փափաքն էր որ զինք մղեց Հայաստան:

«Դէպի Հայք» կազմակերպութեան Հայաստանի գրասենեակի տնօրէն Սեւան Գասպարեան կ'աւելցնէ հետեւեալը. «Մեր կարեւորագոյն նպատակներէն է լուր տարածել Սփիւռքի բոլոր անկիւնները, որ Հայաստան հայրենիքը կը սպասէ իր սփիւռքացրիւ երիտասարդներու վերադարձին: Այդ գծով, Արեւելեան Եւրոպա այցելութիւնը կարեւոր հանգրուան մըն էր: Պիտի քալենք այդ ճամբով, երկիր առ երկիր, երիտասարդ առ երիտասարդ»:

«Դէպի Հայք» կազմակերպութեան առաքելութիւնն է Հայաստան - Սփիւռք կապերը ամրապնդել, սփիւռքահայ երիտասարդութեան առիթ ընծայելով մասնակցելու Հայաստանի առօրեային եւ մասնակցելով անոր զարգացմանը: Միեւնոյն ժամանակ խթանելով անոր ազգային ինքնաճանաչման գործընթացը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ի ԴԷՊ
ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ 5

Խմբագիր՝
ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

E TEB,
2354 Pennerton Dr., Glendale, CA 9206

# ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

## «ՄԱՍԻՍ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ԵԼՈՅԹԸ

Պուէնոս Այրէսի «Մխերիքոր-տիա» ընդարձակ թատերասրահին մէջ եւ մեծ թիւով հանդիսատեսներու ներկայութեան՝ չատ յաջող ելոյթ մը ունեցաւ «Մասիս» պարախումբը, ղեկավարութեամբ ջանասէր պարուսոյց Զաւէն Կնեազեանի: Պարախումբը կը վայելէ Հայ կեդրոնի վարչութեան հովանաւորութիւնը, իսկ երիտասարդ պարուսոյց Կնեազեան արդէն սկսաւ ուշադրաւ դառնալ հայ տոհմիկ պարեկոյ-կալուածին մէջ կատարած իր կարեւոր պրպտումներով եւ զանոնք հանրութեան ներկայացնելու իր ճաշակով, ճշգրտութեամբ ու բծախնդրութեամբ: Արդարեւ, այս տարի «Մասիս» բեմ բերաւ պատմական Հայաստանի տարբեր շրջաններու (Նախիջեւան, Ղարաբաղ, Զանգեզուր, Երեւան, Վան, Սասուն) տոհմիկ պարերը՝ անոնց իւրայատուկ երաժշտութեամբ ու տարազներով: Այս գծով, մեծապէս գնահատելի էր համշէնահայերու ժողովրդական պարերէն փունջ մը, զոր պարախումբը ներկայացուց չնորհալի մեկնաբանութեամբ, ընկերակցութեամբ համշէնահայերու յատուկ երաժշտութեան եւ ինքնատիպ բարբառով երգուած երգերու, ինչ որ ընդունուեցաւ երկարատեւ ծափահարութիւններով: Շնորհաւորելի է ինքնուս պարուսոյցը, պատմութեան կազմաւորուած ըլլալով «Գայեանէ» պարախումբի մէջ, յամառ աշխատութեամբ խորացուցած է իր ծանօթութիւնները հայկական պարարուեստի մէջ:

⁂

## ՄԱՐԱՇԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս, Ուրուկուէյի մայրաքաղաք Մոնթէվիտէոյի մէջ տեղի ունեցաւ Մարաշի հայրենակցական միութեանց երկօրեայ միջ-գաղութային խորհրդակցական հանդիպումը, որուն ընթացքին իրենց գործունէութեան մասին զեկուցում տուին տարբեր երկիրներու (Ուրուկուէյ, Արժանթին, Պրազիլ, Միացեալ Նահանգներ) վարչական ներկայացուցիչները եւ խորհրդակցութիւններ ու ծրագրումներ ունեցան յառաջիկայ տարեշրջանի համար:

Այս առթիւ, մասնաւոր հրաւէրով, Մոնթէվիտէոյի ու Պուէնոս Այրէսի մէջ ելոյթ ունեցաւ երգիչ Յովհաննէս Շահպազեան: Պ. Այրէսի «Արմէնիա» թատերասրահին մէջ երիտասարդ երգիչը յաջողութեամբ եւ յուզական ձայնով մեկնաբանեց հայ գուսանական, աշուղական թէ ժողովրդական երգեր: Ձեռնարկի ընթացքին չնորհակալութեան խօսք ըրաւ Միութեան Պուէնոս Այրէսի մասնաճիւղի ատենապետ Լուիզ Սանճեան:

⁂

## «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Իր հիմնադրութեան 80ամեակին առիթով, տեղւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբը, որ կը գործէ Հայ կեդրոնի վարչութեան հովանիին տակ եւ ղեկավարութեամբ օրդ. Մաքրուհի Խօլմէսէքեանի, մեկնեցաւ Հայաստան, ուր ելոյթներ պիտի ունենայ տարբեր սրահներու մէջ եւ հայրենի հանդիսատեսներու համար, անոնց ներկայացնելով արժանթինահայ վաստակաւոր երգչախումբի որակն ու կատարողական արուեստը: «Կոմիտաս» երգչախումբը կը սատարէ հայ երգի տարածման Արժանթինի մէջ եւ Կիրակէ-Կիրակի կը կատարէ պատարագի երգեցողութիւն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի մէջ: Երեւանի մէջ, խումբը պիտի ներկայանայ նաեւ տեղւոյն «Արժանթինեան Հանրապետութիւն» վարժարանի աշակերտութեան: Այս դպրոցը, որ կը կրէ Արժանթինի անունը եւ իր շրջափակին մէջ ունի երկրի ազատարար զօր. Խոսէ տէ Սան Մարթինի կիսանդրին, իրականացումն է Հայ կեդրոնի նախագահ ազգային բարերար պրն. Արմէն Մեծատուրեանի, իբրեւ փոխադարձութիւն այն իրողութեան, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ կը գործէ դպրոց մը Հայաստանի Հանրապետութեան անունով, ուր ամէն տարի կը նշուի Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը:

⁂

## Ի ՆՊԱՍՏ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Ի նպաստ «Հայաստան» հիմնա-դրամի Փոնտին եւ «Ասթրալ» թատերասրահին մէջ հրապուրիչ ելոյթ ունեցաւ «Հայ Սկար'զ» պատանեկան արդիաշունչ երգչախումբը զուտ հայկական յայտագիրով: Խումբին ընդհանուր ղեկավարն է Խորխէ Պալասանեան, իսկ երգչախումբը կ'առաջնորդէ սիրուած երգչուհի Միրթա Սաչեան: Սրահը լեցուն էր հանդիսականներով: Ներկաները մեծապէս խանդավառուեցան յաչս նոր սերունդի այս չնորհալի ներկայացուցիչներուն, որոնք հաճելի եւ ինքնատիպ մեկնաբանութեամբ կատարեցին փունջ մը արդիական եւ հայրենասիրական երգեր:

Ձեռնարկը կը վայելէր Արժանթինի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան հովանաւորութիւնը:

Ա. Պ.

# — ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՅՆՃԱՐԻ «Ս. Չէյթլեան» ժողովրդային Տան մէջ, Սեպտ. 28ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի վարչութեան, տեղի ունեցած է հանդիպում-զրոյց մը մասնաճիւղին «Ռ. Նաքեան» արուեստի դպրոցի աշակերտներուն հետ, որոնք երկու չաբաթ Հայաստան եւ Արցախ մեկնած էին «Նարեկացի» արուեստի միութեան հրաւէրով եւ ներկայացուցած էին երկու ցուցահանդէս Շուշի եւ Երեւան: Հանդիպումին բացումը կատարած է «Պ. Սեւակ» մասնաճիւղի ատենապետը՝ Յակոբ Այնթապլեան, որ անդրադարձած է աշակերտներուն այցելութեան: Պաստառի վրայ ցուցադրուած է ժապաւէն մը, որ կը ներկայացնէր Երեւան այցելութեան հանդիսութիւնը: Ցուցադրութենէն ետք, զրուցավար Եսայի Հաւաթեան զրոյց մը ունեցած է Հայաստան մեկնած 10 աշակերտներուն, արուեստի դպրոցի ուսուցիչ Րաֆֆի Անտոնեանի եւ դպրոցի պատասխանատու մարմնի ներկայացուցիչ Թալին ըՍթամպուլեանի հետ: Հանդիպման աւարտին Ր. Անտոնեան չնորհակալութիւն յայտնած է Այնճարի քաղաքապետութեան, «Կարմիր Լեռ» կոմիտէին, Համազգայինի «Պ. Սեւակ» մասնաճիւղի վարչութեան, «Նարեկացի» արուեստի միութեան եւ բոլոր անոնց որոնք թիկունք եղած են այս նախաձեռնութեան:

⁂

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ, Օգոստոս 31ին, սարքուած է եղանակի առաջին սիրոյ սեղանը, որ կոչուած էր նաեւ փակելու Սահակեան վարժարանի պիւտճէին բացը: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, սիրոյ սեղանը տեղի ունեցած է վրանով մը: Ողջոյնի խօսքով բացումը կատարած է օրուան հանդիսավարը Խաչիկ Սարըլը, որ խօսքը տուած է մատաղի յանձնախումբի նախագահ Մելքոն Քարաքէօսէի: Ան դիտել տուած է որ համայնքէն ներս, կայ լուրջ հիւանդութիւն մը, որ ծնողները սկսած են իրենց զաւակները ղրկել «գոլէժներ», ինչ որ համայնքին ոգիին դէմ է: Ապա, խօսք առած է թաղային խորհուրդի ատենապետ Վարդան Մարանճը: Մատնանշած է որ այս տարի եւս աշակերտութեան թիւը նուազած է հայ վարժարաններուն մէջ: Կապեր հաստատած են Սանուց միութիւններու, Տիկնանց յանձնախումբերու եւ բոլոր մարմիններու հետ, որպէսզի իրենց ձեռքէն եկածը ընեն եւ դպրոցները կարենան լաւ մակարդակ պահել: Յայտնած է որ Մատլէն Ասլանեան անուն հայուհի մը իր բնակարանը տրամադրած է Ուսուցչաց Հիմնարկին եւ կտակած է որ այդ չէնքին վարձքին կէսը յանձնուի Ուսուցչաց Հիմնարկին, քառորդը յանձնուի Սամաթիոյ վարժարանին, մէկ քառորդն ալ Թօփգափուի վարժարանին: Նուէր մըն ալ պիտի տայ Ս. Գէորգ եկեղեցիին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Նուիրահաւաքման աւարտին ալ Մելքոն Քարաքէօսէ հաղորդած է որ հաւաքուած է ակնկալուածէն աւելի մեծ գումար մը: Արտայայտուած է նաեւ Շիշլիի փոխքաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն: Յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են Պ. Նալպանտ, Խաչիկ Սարըլը: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան արքեպիսկոպոս:

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

## ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

### ԴԵՍԱՆՏ ՍՈՒՐԱՇՈՒՄ

Թէոդոսիայում նա նկարեց «Դեսանտ Սուբաշում» կտաւը, ի մի բերեց այն ամէնը, ինչ վերջին երկու ամառուայ ընթացքում ստեղծել էր Տաւրիդայում եւ սկսեց նախապատրաստուել մեկնելու Պետերբուրգ, որպէսզի իր աշխատանքները ներկայացնի Ակադեմիայի դատին:

Ցատկապէս չատ ժամանակ խլեց Լազարեւի դիմանկարի աւարտումը, թէեւ վերջացնելուց յետոյ էլ աշխատանքը չէր գոհացնում նրան. Լազարեւի դէմքը, ինչպէս եւ ողջ կերպարանքը, մի տեսակ անբնական էին ստացուել, դիտողի յիշողութեան մէջ մնում էր միայն փոխծովակալի փառահեղ համազգեստը: Եւ Հայվազովսկին ստիպուած էր դառնութեամբ խոստովանել, որ իր տարերքը ծովն է եւ ոչ թէ դիմանկարը:

## ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

### ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐԻ ՎԱՆՔՈՒՄ

Գեղարուեստի ակադեմիան Հայվազովսկուն ու Շտերնբերգին ուղարկեց Իտալիա:

Մեկնելուց մի չաբաթ առաջ, 1840 թուականի Յուլիսի 14ին, Հայվազովսկին այսպիսի խնդրագիր ներկայացրեց Ակադեմիայի վարչութեանը.

«Նորին բարեհաճ թոյլտուութեամբ այս պահիս կատարելագործման համար ուղեւորուելով օտար երկրներ եւ միաժամանակ ցանկանալով պահպանել ծնողներիս աղքատիկ գոյութիւնը, ես՝ ներքոստորագրեալս, դիմում եմ նորին կայսերական Ակադեմիայի վարչութեանը՝ բարի գտնուել կատարելու իմ սոյն խնդիրքը.

Իւրաքանչիւր եռամսեակը մէկ, արտասահմանում՝ ապրուստի համար ինձ յատկացուող հարիւր ռուբլուց քսանհինգը տրամադրել ծնողներիս, խնդրելով Ակադեմիային նեղութիւն կրել, գումարն ուղարկելու նրանց բնակութեան վայրը, Թէոդոսիա»...

Իտալիայի ճանապարհն անցնում էր Պէռլինի, Տրէզտէնի, Վիէննայի, Թրիէսթի վրայով: Բայց երիտասարդ նկարիչներն այնպիսի բուռն անհամբերութեամբ էին համակուած, որ ոչ մի տեղ կանգ չէին առնում: Եւ ահա նրանք վերջապէս Վենետիկում են. առաջին իտալական քաղաքում:

Վենետիկն իր հէքեաթային տեսքով շլացրեց պատանիներին: Չնայած մինչ այդ էլ չատ ու չատ էին կարդացել նրա մասին, բայց ամենապոէտական նկարագրութիւններն անգամ նոյնիսկ հեռաւոր կերպով չէին պատկերում այդ քաղաքի ամբողջ գեղեցկութիւնը:

Վենետիկը կանգնած է աւելի քան հարիւր կղզիների վրայ եւ փողոցներն այնտեղ մեծ մասամբ մեծ եւ փոքր ջրանցքներ են: Այդ ջրէ փողոցների վրայ էլ դուրս են գալիս տների ճակատները, ջուրը անարգել զարկւում է նրանց մուտքերի առջեւ դրուած սանդուղքներին: Վենետիկի ամենագեղեցիկ փողոցը Մեծ Ջրանցքն է, որը չատ երկար է՝ մօտաւորապէս չորս կմ., իսկ լայնութիւնը չատ տեղերում հասնում է մինչեւ եօթանասուն մեթրի: Նրա երկու կողմերում վեր են խոյանում հնօրեայ գեղեցիկ պալատներ՝ սպիտակ մարմարից կառուցուած, որոնց ճակատները զարդարուած են ոսկեզօծ գեղաքանդակներով, գունաւոր մարմարով եւ խճանկարներով: Այդ պալատ-փալացոների մեծ մասը կառուցուել է դեռեւս 12–13րդ դարերում, մի մասն էլ 14–15րդ դարերում, Վերածննդի դարաշրջանի լաւագոյն ճարտարապետների կողմից:

Երկու կողմից վեր խոյացող չքեղ այդ պալատները անդրադառնում են Մեծ Ջրանցքի ջրերում եւ սորբջրեայ ֆանտաստիկ մի քաղաքի տպաւորութիւն են թողնում: Իւրաքանչիւր պալատի առջեւ փայտեայ սիւներից կապուած են մակոյկներ: Վենետիկը յայտնի է իր կոնտոլներով: Եւ արտասովոր գեղեցիկ տեսարան է ստացւում, երբ մակոյկավարը՝ զարդանախշ ղեկին նստած մի ձեռքով թիավարում է չքեղ գորգով ծածկուած կոնտոլը, միւս ձեռքն էլ ուրախ թափահարելով երգում է իր սիրած երգերը: Եւ եթէ հաչուի առնենք, որ Հայվազովսկու ժամանակներում Վենետիկում գոյութիւն է ունեցել աւնուազն տասնհազար կոնտոլ, ապա կարելի է պատկերացնել, թէ ինչպիսի գեղեցիկ տեսարան էր այդ օրը բացուել երիտասարդ նկարիչների առջեւ:

Առաջին իսկ օրը Հայվազովսկին մենակ թողնելով Շտերնբերգին, ուղղուեց դէպի Սուրբ Ղազար կղզին: Չէ՞ որ այնտեղ էր գտնւում նրա եղբայրը՝ սիրելի Գաբրիէլը, իր մանկութեան խաղընկեր Գաբրիկը:

Շատ տարիներ էին անցել այն օրուանից, երբ իրենց ընտանիքին ծանօթ հայ վաճառականը Գաբրիէլին սովորելու բերեց Վենետիկ կոչուող այս հէքեաթային քաղաքը:

(Շար. 95)

(Տար. Ա. էջէն)

որ Իրան աւելի խիստ դիրք կրնայ բռնել այս Հարցին կապակցութեամբ։

ՎՐԱՍՏԱՆ օրէ օր անելի ճիգ կը թափէ մուտք գործելու համար ՕԹԱՆ-ի մէջ։ Այս իմաստով Հարցազրոյց մըն ալ տուած է արտաքին նախարարը՝ Բեժուաշվիլի Մոնտին (Հոկտ. 21/22), Փարիզէն անցած ատեն։

## ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

### ՌԸԿՊԻ

Համաշխարհային Բաժակի Հոկտ. 20ի աւարտականը դէմ դիմաց կը հանէր Անգլիան եւ Հարաւի Ափրիկէն։ Այս վերջինը յաղթեց 15 – 6 արդիւնքով, ինչ որ անակնկալ մըն ալ չէր։

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 19ին ալ, Ֆրանսա պարտութիւն մը եւս կրեց այս մրցաշարքին, երբ դրեթէ վստահ էր որ ձեռք պիտի ձգէր Գ. տեղը, աւարտական մրցումին նախօրեակին։ Պարտութիւնը ջախջախիչ էր սկիզբէն իսկ, երբ Արժանթին ցոյց կու տար թէ տէրն էր դաշտին ու խաղը վերջ գտաւ իր յաղթանակով Ֆրանսայի դէմ՝ 34 – 10 արդիւնքով։

Պարզ է որ կը մեղադրուի մարզիչը՝ Պերնար Լափորթ, որ հակառակ իր անփառունակ վիճակին, նաեւ հակառակ անոր որ տուրքերու կապակցութեամբ ալ քննութեան տակ է, Հոկտեմբեր 22ին Մարմնամարզի ենթանախարար կը նշանակուէր։ Այդպէս որոշած էր Սարքոզի, այդպէս ուզած էր Սարքոզի։ Մամուլը մանրամասն կը նկարագրէ տուրքերու այդ Հարցը, որ «գաղտնիք փարիզու»ի բնոյթ ունի։ Լափորթ բազմաթիւ ընկերութիւններու մէջ գործ ունի եւ քննիչները 16 խուզարկութիւններէ ետք տեղեկագիր մը յանձնած են (2007 Փետր. 19)։ Դեռ կայ արտասահման ունեցած գումարներու Հարցը։ Ինք, Հարցազրոյցներով կը պնդէ որ բոլորովին անմեղ է եւ որեւէ վախ չունի։

⁂

### ԹԵՆԻՍ

Դաւիթ Նալպանտեան 1 – 6, 6 – 3, 6 – 3 յաղթեց Համաշխարհային թիւ 1 Ռ. Ֆետէրէրին, Մատրիտի մրցաշարքի (ԱԹՓ) աւարտական մրցումին, ինչ որ ըսել տուած է լրագրողներուն որ Նալպանտեան վախն է Ֆետէրէրի նման ախոյեանի մը։

---

**CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN**
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R
Génćalogies d'un conflit
E x p o s i t i o n
**du 20 octobre au 27 janvier**

---

## ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անոնց որոնք ունին տրամադրելի դրադարանային գիրքեր, նուիրել զանոնք վարժարանի դրադարանի հաւաքածոյին։

Հեռ. – 01. 45. 34. 68. 28
06. 37. 01. 15. 96

---

## Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

## Recherche Directeur(trice) de maison deretraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

---

## HOMMAGE NATIONAL AUX ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

---

## «ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, Հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Ամուսնական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

---

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

---

I n f o r m a t i o n s
a r t i s t i q u e s

Exposition de
JACQUES AYVASYAN
«R E F L E T S
D' A R M E N I E
**du 19 au 24 octobre,**
Mairie du 7ème, 16 rue de Grenelle

---

## CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
**04 74 53 43 80 de 14h à 19h.**

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**S U R L E S T R A C E S D E S A I N T G R E G O I R E L'A R M E N I E N**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan

**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :

☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

---

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ներկայիս
հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
Թեմի առաջնորդանիստ
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11ին։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց։

Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ։

---

## arménie mon amie

## AGENDA

**ARLES**
Exposition
**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**
Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11



## CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

## ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE**
**pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
de
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

---

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱԻԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին։
Պատարագ եւ ճաշ։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24
MERCREDI
24 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.813
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21.813

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՓՈԼԻ հաւաքուած են Պապին շուրջ 200 կրօնական պետեր Սանթ՝ Էճիտիօ համայնքին կազմակերպած տարեկան հանդիպումին առթիւ: Ճաշի ընթացքին ալ բաւական վիճաբանութիւններ ծագած են գլխաւորաբար Իրանի շուրջ: Պապին սեղանին գտնուած են Իսրայէլի ռաբունապետը՝ Եոնա Մեցժէր եւ Արամ Ա. Կաթողիկոս եւ երկուքն ալ, ըստ Ֆիկառոյի, քննադատած են «անոնք որոնք կրօնքի դրօշը կը պարզեն, բայց սարսափ կը տարածեն», նախքան Իրանի անունը տալը: Եգիպտոսին Իպրահիմ իմամն ալ խօսք առած է դատապարտելով մեծ Պետութիւններ, որոնք կը շարունակեն գործել յարձակողական ոճով այլ երկիրներու դէմ, եւ որոնք զինուորական գրաւումներ կ'ընեն կեղծ պատրուակներով, ակնարկելով Իսրայէլի: Նափոլիի արքեպիսկոպոսը՝ ծիրանաւոր Սեփէ Հրաւիրած է հիւրերը որ քաղաքավար մնան: Պապը չէ միջամտած, բայց միջադէպը նեղ կացութեան մատնած է կազմակերպիչները, որոնք նախընտրած են «երկբորդական» բնոյթ տալ անոր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուղեւորներու գործադուլը կը շարունակուէր Հոկտ. 23ին ալ որոշ շրջաններու մէջ, ըստ սենտիքաներու հրահանգներուն: Ամէնէն խիստ է Սիւտ-Ուէսթ եւ Փարիզի մէջ Կառ տիւ Նոռի եւ Սէն Լազարի արուարձաններու երթեւեկը զգալի կերպով խանգարուած էր, նաեւ ԷՌ. Է. ԷՌ.ի որոշ գիծեր: Եթէ նոյնիսկ կանոնաւոր երթեւեկ մը վերսկսի, սենտիքաները որոշած են նոր շարժումի մը դիմել Նոյեմբեր 20ին եւ շարունակական: Այդ օրը հանրային պաշտօնատարներն ալ գործադուլի պիտի դիմեն, այլ դրդապատճառներով: Խոր տարակարծութիւններ ալ կան սենտիքաներու միջեւ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը որ պէտք է տեղի ունենար Հոկտ. 23ին, անգամ մը եւս յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 12ին: Նախքան ջնջուած թուականը, Եւրոպական Միութիւնը ուղերձ մը ղրկած էր Հոկտ. 20ին, գլխաւոր կողմերուն, ուր կը շեշտէր փափաքը «ինքնիշխան, միացեալ եւ անկախ Լիբանանի մը»: Այս որոշումը արդիւնք էր Քուշնէրի (Ֆրանսա), Ալեմայի (Իտալիա) եւ Մորաթինոսի (Սպանիա) խորհրդակցութեան:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ օրէնսդրական ընտրութիւնները (Հոկտ. 21) հաստատեցին Կեդրոնի Դեմոկրատ Միութեան (պահպանողական եւ օտարատեաց) յաղթանակը ձայներու 29%ով (62 աթոռ): Ընկերվարականները զգալի նահանջ մը կ'արձանագրեն (19,1%), ինչ որ իրենց ամէնէն գէշ արդիւնքն է 80ական թուականներէն ի վեր: Յաղթող կուսակցութեան ղեկավարը՝ Ուէլի Մօրէր յայտարարած է «ով որ դէմ է Զուիցերիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, որ նուազ տուրք կ'ուզէ վճարել, աւելի ապահովութիւն կ'ակնկալէ եւ նուազ օտարներու յանցագործութիւն» զօրավիգ եղած է իրեն:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Օլմերթ Սարքոզիի հետ ճաշած է Հոկտ. 22ին, նախքան այս վերջինին Մարոք մեկնումը: Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը եղած է Իրանի հիւլէական ծրագիրը: Ճաշի աւարտին, բանբերը յայտարարած է որ «ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ Իսրայէլի համար ընդունելի է որ Իրան հիւլէական զէնք ունենայ»: Սարքոզի ալ հաստատած է որ աւելի խիստ պատժական միջոցներ հարկաւոր են Իրանի դէմ, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Օլմերթի:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ մէջ ստիպողական վիճակ հռչակուած է Հոկտ. 21էն ի վեր իբրեւ հետեւանք այն հրդեհներուն (11) որոնք աւեր կը գործեն շրջանին մէջ եւ պատճառ եղած են որ 300 հազար հոգի տեղահանուին: Հրոյ ճարակ եղած է 12 հազար հեկտար անտառ: Սպառնալիք կայ նաեւ Մալիպուի շքեղ բնակարաններուն դէմ, ուր կ'ապրին հանրածանօթ դերասաններ: Մէկ մեռեալ այ կար Հոկտ. 23ին:

ՓԱՀՐԷՅՆԻ մէջ, ամերիկացի երկու կին զինուորներ սպաննուած են, երրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու: Ամերիկացիք կը բացառեն որ ահաբեկչական արարք մը ըլլայ եւ կը գոհանան ըսելով որ քննութիւն մը բացուած է:

«ՊԱԼԱՏԻՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ» վերջացուցած է իր առաջարկներու տրցակը հիմնարկութեանց բարեկարգումին համար: Առաջարկները կը ձգտին գլխաւորաբար յստակացնելու նախագահին դերը եւ ամրապնդելու Խորհրդարանին դերը: Կը նախատեսուի նաեւ որ Հանրապետութեան նախագահը կարելիութիւն ունենայ արտայայտուելու Խորհրդարանին առջեւ: Օրակարգերը պատրաստուին հաւասարապէս կառավարութեան եւ Խորհրդարանին կողմէ, երեսփոխաններու հակակշռի իրաւունքը աւելնայ, մընայուն յանձնախումբերու թիւը 6էն 8ի կամ 9ի անցնի, մասնակի համեմատութիւն մը տեղ գտնէ երեսփոխանական ընտրութիւններու ատեն եւ այլ առաջարկներ կ'ամբողջացնեն ծրագիրը:

ՊԱԿԸ (պաղեստինեան կազմակերպութիւնը) դիմում մը ըրած է Ֆրանսայի արդարադատութեան որպէսզի ջնջէ այն պայմանագիրը, որ ստորագրուած է Ալսթոմի եւ Վէոլիայի կողմէ Իսրայէլի հետ թրամուէյի մը շինութեան համար Երուսաղէմ, ըստ անցքի մը որ կ'անցնի պաղեստինեան հողամասէն: Ֆրանսայի պաղեստինեան Ներկայացուցչութիւնը կը

(Տար.ը Դ. էջ)

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԻՐԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Իրանի նախագահ Մ. Ահմատինեժատի Երեւան այցին երկու երկիրներուն միջեւ գլխաւորաբար ուժանիւթի մարզին առընչուած զանազան համաձայնագրեր ստորագրուած են: Անոնցմէ մէկը կը վերաբերի Հայաստան – Իրան երկաթուղիին որով Հայաստան կը միանայ Պարսից ծոցին: Ուրիշով մը կը նախատեսուի Արաքսի վրայ ջրելեկտրակայանի մը կառուցումը:

Հիւր նախագահը ամէն առիթով գոհունակութիւն յայտնած է Հայաստանի դրացնութենէն, երկու երկիրներուն գործակցութեան մակարդակէն: Երեւանի համալսարանին մէջ դասախօսներու եւ ուսանողութեան հետ հանդիպումին ընթացքին ան յայտարարած է. «Երախտապարտ եմ Աստուծոյ որ Հայաստան ու Իրան եղբայրական երկիրներ են ու քով-քովի են մեր ուսանողները, գործարարները, գիտնականները եւ ժողովուրդները: Կը յայտարարեմ ու թող աշխարհը լսէ. մենք յաւիտեան իրարու քով պիտի ըլլանք»:

Իր ելոյթին մէջ Մ. Ահմատինեժատ դրուատած է համամարդկային արժէքները. ըսած է թէ անոնց անտեսումի պարագային կը խախտի արդարութիւնը եւ մարդ կը ձգտի բռնութեան, նիւթականին: «Եթէ միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ տիրէր արդարութիւնը, այսօր մենք տխուր փաստերու ականատեսը չէինք ըլլար. Պաղեստինը չէր յայտնուեր պատերազմի մէջ, Աֆղանիստանի ու աշխարհի այլ ծագերուն մէջ արիւնահեղութիւն չէր ըլլար» ըսած է ան:

Այսքան ջերմ հանդիպումներէ ետք բաւական տարօրինակ ձեւով հիւր նախագահին այցը անակնկալօրէն նախատեսուածէն երկու ժամ առաջ վերջ գտած է. Մ. Ահմատինեժատ մեկնած է Հայաստանէն առանց Եղեռնի համալիրը այցելելու եւ Ազգ. ժողովի բեմէն ելոյթ ունենալու:

ՊԵԼԺԻՍ

## ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅՆԱՄՈԼՆԵՐԸ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՍՐՃԱՐԱՆԸ ԹԱԼԱՆԱԾ

Հոկտեմբեր 22ի առաջին ժամերուն Գորշ գայլերու համակիր բազմատասնեակ Թուրքեր Թրքական եւ իրենց դրօշներով, ազգայնամոլական լոզունգներ արձակելով նախ մազլցած ու վար առած են Պրիւքսէլի ԱՄՆ-ու դեսպանատան վրայի դրօշը, գայն հրկիզած, հակառակ ոստիկաններու ներկայութեան, յետոյ տողանցած են Թրքական թաղերէն: Աւելի ետք Սէն-Ժօս-Թէն-Նոոտի մէջ գտնուած Հայու մը սրճարանը թալանած են, քարուքանդ ընելով զայն: Կան նիւթական կարեւոր վնասներ:

Ցուցարար խուժանը լրջօրէն խոշտանգած է Թուրք լրագրող Մէհմէտ Քէօքսալն ալ որ տեղւոյն վրայ փորձած է կատարուածը տեսագրել: Ան նկարագրած է դէպքը, ըսելով թէ 200ի չափ Գորշ գայլեր Քիւրտերու զոհ Թուրք զինուորներու յիշատակը ոգեկոչող լոզունգներով, անարգական աղաղակներով, մեծ մասը դրօշակներով իրենց դէմքը ծածկած, իրարու վրայ մագլցելով հասած են ԱՄՆ-ու դեսպանատան դրօշին, վար առած, բզիկ-բզիկ ըրած զայն ու հրկիզած: Ապա նշմարելով իր ներկայութիւնը հայհոյած ու դաւաճան որակած են զինքը ու սկսած խոշտանգել: Ոստիկանական միջամտութեան շնորհիւ յաջողած է փրկել կեանքը ու հեռանալ դէպքին վայրէն:

⁂

Մինչ պատահարը արձագանգ կը գտնէր հայկական լրասփիւռներէ, Հ.Յ.Դ. եւ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը դատապարտումի առաջին հաղորդագրութիւններ հրապարակեցին:

Առաջինը կը շեշտէր յստակապէս թէ Եւրոպան պէտք չէ փակէ Թուրքերու արտայայտութեան դաշտի վերածուի. կ'ըսուէր թէ նման կեցուածքներ լայնօրէն հետեւանք էին Թուրք կառավարութեան Թուրքիոյ մէջ քաջալերած հակահայ քաղաքականութեան, նաեւ Եւրոպայի Անգարայի վարած քաղաքականութեան նկատմամբ ցոյց տուած լայնախոհութեան:

Հ.Յ.Դ. կը հրաւիրէր պելժ իշխանութիւնները որ ամբողջութեամբ լուսաբանեն ատելութեան կազմակերպուած այդ արարքը եւ դատեն, դատապարտեն անյապաղ անոր հեղինակները:

Ինչ կը վերաբերի Հայ Դատի հաղորդագրութեան, անով նոյնպէս կը դատապարտուէր կատարուածը, որպէս ոճրային եւ ցեղապաշտական արարք. ապա մտահոգութիւն կը յայտնուէր պատահարին յստակապէս Թուրքիոյ անդամակցութեան բանաձեւին Եւրոպական Խորհրդարանէն քուէարկութեան նախօրեակին զուգադիպութեան, որ հետեւանք կը նըկատուէր Թուրքիոյ ցեղապաշտական, ազգայնամոլ ընթացքին եւրոպական հիմնարկներէ ցոյց տրուած լայնախոհութեան:

## ՈՒԹ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐ ԳԵՐԻ ԻՆԿԱԾ ԵՆ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

Մինչ Թուրքիա մէկ կողմէն պարբերաբար կը ռմբակոծէ Իրաքի սահմանամերձ շրջանները, զօրք եւ զինամթերք կը շարունակէ կուտակել սահմանին վրայ, միւս կողմէ վերջին ազդարարութիւններ կ'ուղղէ Իրաքի եւ ԱՄՆ-ու: Վարչապետ Թ. Էրտողան ամէն առիթով կը կրկնէ պատերազմելու իրենց վճռակամութիւնը, բայց օրակարգի նիւթ է նաեւ հրադադարի մը հաստատումը:

Ինչ կը վերաբերի քրտական կողմին, անոնք ութ Թուրք զինուոր գերեվարած են. Թուրքիոյ սպայակոյտն ալ յայտարարած է թէ այդ զինուորներուն հետքը կորսնցուցած է: Քիւրտերը նաեւ յայտարարած են թէ պատրաստ են քաղաքական լուծումի մը մասին բանակցելու. եթէ Անգարա վերջ տայ իր յարձակումներուն:

Թուրքիոյ կողմէ յայտնուած պատերազմելու պատրաստակամութիւնը երկրին զանազան շրջաններուն մէջ հակաքիւրտ ցոյցերով ալ արձագանգ կը գտնէ. ցուցարարներ Անգարայի, Իզմիրի, Պոլսոյ, Էրզրումի ու շատ մը այլ վայրերու մէջ պատերազմի տրամադրութեամբ յարձակած են քրտական հաստատութիւններու, շէնքերու վրայ, քարկոծած, ջարդած-փշրած, նաեւ Քիւրտերու վրայ յարձակումներ գործած, վիրաւորած, եւլն.: Ցուցարարները մեծ մասով Գորշ գայլերու կազմակերպութեան անդամներ են: Անոնց խմբաւորումները եւրոպական քաղաքներու մէջ ալ ԱՄՆ-ու եւ Իրաքի դէմ ցոյցեր կը կազմակերպեն, ինչպէս Պրիւքսէլի պարագան, որուն զոհը եղաւ հայապատկան սրճարանը:

# ԵՐԿՈՒ ՏՈՒԵԱԼ, ՔԱՆԻ՞ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը օր առաջ «Ազգ» օրաթերթին մէջ ծաւալուն գրութիւն մը լոյս տեսաւ պարսկահայ արուեստաւէր – արուեստագէտ Մարկոս Գրիգորեանի անձին ու թանգարանային հարուստ հաւաքածոյին Հայաստանի մէջ բաժին հանուած ամօթալի ու դժխեմ ճակատագրին նիւթով: Մ. Գրիգորեան ուղղակի ժառանգորդ չունենալով, որպէս ապահով, նաեւ տրամաբանական վերջին կայք՝ Հայաստան փոխադրած էր միջին արեւելեան արուեստի իր նմոյշները: 1993ին Հայաստանի կառավարութեան որոշումով հաւաքածոն նկատուած էր պետական սեփականութիւն, ցուցադրութեան յատուկ սրահի մը խոստումով: Բայց 2007ին ալ այդ հարըստութիւնը կը գտնուէր առժամապէս տրամադրուած վայրը՝ Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին քանի մը սրահներուն մէջ: Իսկ «Վերջին տարիներին հիւրընկալի կարգավիճակով ցուցանմոյշները յայտնուել էին թանգարանի շէնքից դուրս դրուելու վտանգի տակ», ինչ որ անշուշտ տագնապալի պատճառ էր Մ. Գրիգորեանի համար, ինչպէս արդարօրէն կ'եզրակացնէր Մելանիա Բադալեան:

Ան կը գրէր. «Նրա կեանքի աւարտը մի հայելի է ասես, որի մէջ յստակ ու պարզորոշ արտացոլւում են մեր այսօրուայ հաւաքական նըկարագրի բարոյական այլասերումը, մեր մտքի խեղճութիւնը, գըրպանային մտածողութեան ճղճիմութիւնը: ... Ահաւասիկ մի երկիր որի իշխանութիւնները խոստումներ էին տալիս՝ տէր կանգնելու այդ ժառանգութեանը ու անվերջ խաբում էին, մինչ հասաւ այն օրը, երբ խիղճը կորցրած տականքը յանուն գրպանի, թալանի նպատակով անմարդկային կտտանքի ենթարկեց ութսունն անց ծերունուն: Ահաւասիկ մի երկիր, որտեղ իր նուիրատուին, պատուաւոր քաղաքացուն թալանողի, ծեծողի եւ մահուան դուռը հասցնողի ձեռքը չեն բռնում»: Փակագիծով կայ նշումն ալ թէ 14 տարի առաջ 1.5 միլիոն տոլար գնահատուած է խնդրոյ առարկայ հաւաքածոն...

Մ. Բադալեան ապա կը ներկայացնէր Թեհրանի ժամանակակից արուեստի թանգարանի Հայաստանեան ներկայացուցիչ Ժանէթ Լազարեանի հետ ունեցած զրոյցը նոյն նիւթին մասին:

Այս վերջինը Մ. Գրիգորեանի նըման մէկը գնահատելու մէջ Հայաստանէն աւելի յառաջադէմ կը գտնէ Պարսկաստանը, ինչ որ անակնկալ մը չէ. կ'ըսէ թէ տարիներէ ի վեր կը զբաղի այդ խնդրով. գոնէ երեք մշակոյթի նախարարի հետ հանդիպում ունեցած ու ներկայացուցած է հարցը: Հանդիպած է նաեւ խորհրդարանի նախագահին, որուն պատասխանը այն եղած է որ այդ նիւթը իր պատասխանատուութենէն դուրս կը գտնուի: Իսկ մշակոյթի ներկայի նախարարուհին գտնուելով հանդերձ ազգային պատկերասրահին մէջ, քանի մը քայլ իսկ չէ առած թանգարան մտնելու եւ 1.5 միլիոն տոլարի արժէքով նուէր հաւաքածոյին ծանօթանալու համար: Նոյն նախարարութեան թանգարաններու պատասխանատուն ալ ըսած է թէ Մ. Գրիգորեանի արուեստի նմոյշներուն ներկայի տարածքին չեն կրնար կարգավիճակ տալ, որովհետեւ ան Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին կը պատկանի: Այս թանգարանին տնօրէն Հ. Բախչինեանն ալ սպառնացած է տիրոջը սպանութեան քառասունքէն ետք հաւաքածոն նկուղ փոխադրել, այդ սրահներուն մէջ նոր ցուցադրութիւն պատրաստելու պատրուակով: Ատոր վրայ Ժ. Լազարեան ցոյց տալով Պարսկաստանի մէջ դժբախտ Հայուն նուիրուած մամուլի էջերը, կը զգուշացնէ որ թանգարանէն որեւէ իր պակսելու կամ տեղափոխուելու պարագային ինք այդ նոյն մամուլին դիմելով աղմուկ կը յարուցանէ եւ խայտառակութեան դուռ կը բացուի: Անոնք կը դիմեն Հայաստանի դեսպանութեան, արտաքին գործերու նախարարութեան: Ատոր վրայ Հ. Բախչինեան ապահովութիւն կուտայ որ որեւէ տեղափոխութիւն չի կատարուիր, մինչեւ որ կառավարութիւնը կարգադրութիւն մը ընէ:

Կայ աւելի՛ն: Մ. Գրիգորեանի զարմիկները որոնք Երեւան գացած են անոր մահէն ետք, տրամադրութիւն յայտնած են նուիրատուութիւն ընելու, եթէ կառավարութիւնը ձեռնարկէ արուեստագէտին տանը կից թանգարանի շէնք կառուցելու: Բայց վստահութիւն չունեին: Նամակներով դիմած են նախագահին, վարչապետին, ոչ մէկ պատասխան ստացած: Ժ. Լազարեան եւս դռներ ծեծած է. Ազգային ժողովի նախագահ, մշակոյթի, արտաքին գործերու նախարարութիւններ, Արաբկիրի ոստիկանութիւն, դարձեալ ոչ մէկ պատասխան:

Ու զրոյցը կ'աւարտի զայրացած, դառնացած, շուարած խօսակիցին հարցումով որ դատած՝ մինչեւ այսօր պատահածէն, շատ հաւանական է որ յաւէտ կախուած մնայ օդին մէջ դատապարտումի խարանի նման, որուն սակայն ոչ ոք կարեւորութիւն կուտայ. «Վերջապէս ո՞վ է այս ամէնի պատասխանատուն, եւ ի՞նչ կարող են լինել սրա հետեւանքները»:

⁂

Հայաստանի «մշակոյթ»ի պատասխանատուներուն, «պատասխանատու» այլ դէմքերու գլխուն վերեւ կախուած այս հարցումին տակ շրջանառութեան դրուած է ուրիշ տուեալ մը. այս մէկը լսելի, հասանելի է բոլորին եւ մանաւանդ՝ թմբկահարելի: Ծանուցուած է «Հայաստանի հանրապետութիւն» օրաթերթին առաջին էջէն (Սեպտ. 14), անտեսուած, արհամարհուած, թալանուած եւ խժդուժօրէն սպանուած Մարկոս Գրիգորեանի մահէն հազիւ երկու շաբաթ ետք: «"ՀՀ պիւտճէտային համակարգի մասին" ՀՀ օրէնքին համապատասխան. կառավարութիւնը 2007թ. իր պահուստային ֆոնտի հաշուին 110 միլիոն դրամ (աւելի քան 300 հազար տոլար) է յատկացրել Երեւանի քաղաքապետարանին՝ մայրաքաղաքում Շառլ Ազնաւուրի տուն-թանգարանի կառուցման աշխատանքներն իրականացնելու համար»:

Ո՞վ պիտի կարենայ բանալի մը տրամադրել հասկնալու համար Մ. Գրիգորեան – Շ. Ազնաւուր, հայկական մշակոյթ – «պահուստային ֆոնտ», մշակոյթ – նախարար բեւեռներով սա քանի մը առեղծուածը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

# ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

## ՏԱՐԱԲԱԽՏ ՆԿԱՐԻՉ ՄԱՐԿՈՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

... Շատ ուրախացայ որ Սարգիսը, որ Մարկոսին հին ընկերն էր, նրան իր հետը բերել էր մեր տունը: Իրապէս ուրախացայ այդ անակընկալ հանդիպումէն: Որովհետեւ չէի իմանում, որ ինքը Հայաստանում է: Չեմ յիշեր՝ այդ գիշեր ինչ եղաւ, ինչ չեղաւ: Համով ուտելիքներ կային, խմիչքներ կային եւ ըստ հայկական սովորութեան կենացներ էին խմւում: Ուրախ եւ անկաշկանդ մթնոլորտ էր: Բայց այդ օրուայ իմ յիշողութեանս մէջ մնացած է Մարկոսը, որ յուզուած՝ արցունքները չէր կարողանում պահել: Ինծի շատ ծանօթ հայրենադարձի եւ հայրենակարօտի արցունքներ էին, հայրենի հողի վրայ ըլլալու ուրախութեան արցունքներ: Այդ տեսակ արցունքներ այսօր մի՛ փնտռեր: Այդ տեսակ արցունքները հիմա անցած են Կարմիր գիրքին մէջ:

Կամաց-կամաց սկսեցինք իմանալ արուեստագէտ Մարկոս Գրիգորեանի մասին. իր ստեղծագործութիւնների ցուցահանդէս, յետոյ՝ Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում իր մեծարժէք հաւաքածուի ցուցահանդէսը, որ ինքը նուիրում էր հայրենիքին: Ասաց, որ հաւաքածուն ինքը միլիոն ծախսելով չի գնել, դա աւելի հեշտ կ'ըլլար, նուիրելու համար հայրենիքին: 9000 կտոր, տարիներու ընթացքին, հաւաքել էր մէկ-մէկ, միշտ մտածելով, որ իրեն համար չի հաւաքում, այլ իր հայրենիքին և հայրենակիցներու համար, և բերել էր հայրենիք: Ուզում էր միայն, որ հայրենիքը ընդունէր և պահպանէր այդ հոգեւոր հարստութիւնը: Բերել էր այդ հաւաքածուն իր հայրենակիցները ուրախացնելու և երկիրը զօրացնելու, իր հայրենակիցները դաստիարակելու համար: Դա իր սրտի նուէրն էր, իր սիրոյն նուէրը: Իր ուզածը այն էր միայն, որ իրեն նուէրին արժէքը իմանային: Փոխադարձ սէր էր ուզում:

Յետոյ Մարկոսը հաւաքեց գորգագործներու խումբ: Գորգերու նոր էսքիզներ էր անում, իր ստեղծագործած հայկական գորգերը եւ տանում էր Նիւ Եորքում վաճառքի, որոնց մէկ մասը նաեւ իր հաւաքածուին մաս էր կազմում: Գառնիում տուն ունէր: Շաբաթուայ վերջին իր տանը ընկերներ էր հաւաքում, մտաւորականներ: Դժբախտաբար, առիթներ չեղան, որ մենք մտերմանայինք: Բայց ինքը հայ մշակոյթի նուիրեալներից էր եւ իր հայրենիքի ու ժողովուրդի հոգսերով ապրող: Իր կեանքը դժուար էր եղել: Շատ շուտ մօրը կորցրած, ամուսնական կեանքը՝ անյաջող, յետոյ էլ միակ սիրելի աղջկան կորուստը: Մարկոսը ապրել եւ սովորել էր Իտալիայում, ստեղծագործել էր Իրանում, կարծեմ նաեւ կինոյում, եղել էր մարզիկ: Ապրել էր եւ ըստեղծագործել Նիւ Եորքում: Բայց Մարկոսին բուն ուզածը հայրենիքն էր: Ապրել հայրենիքին մէջ: Եկաւ եւ գտաւ բարեկամներ: Սիրուած մարդ եղաւ:

Մի քանի ամիս առաջ Մարկոսին հանդիպեցի պետական պատկերասրահում, երբ նշւում էր իր մտերիմ ընկերոջ՝ նկարիչ Սարգիս Մուրադեանի 80ամեակը: Ինքն ալ ելոյթ ունեցաւ: Չճանաչեցի: Սպիտակ մօրուքով էր եւ ձեռնափայտով: Ի՞նչ է պատահել, հարցրեցի: Ըսաւ, որ ծանր վիրահատութիւն էր տարել: Սիրտս ցաւեցաւ: Այդ հզօր տղան, ճիշդ է 80ն անց, բայց զինք այդպէս դիտէի, ծանր վիրահատութիւնից հազիւ փրկուել էր մահից:

Եւ ահաւասիկ մեր վերջին հանդիպման մասին: Իմացայ, որ Մարկոսը հիւանդանոցում է եւ վիրահատուել է: Այս անգամ արդէն սարսափելի էր լուրը: Շահէնին ըսի: Ըսաւ, որ գիտի այդ մասին: Ուրեմն, ասացի, գնանք տեսութեան: Մարկոսը մեզ ընդունեց՝ վեր կենալով պառկած տեղից, նստելով անկողնի եզրին: Մի քանի օր է հիւանդանոցում էր, արտաքինից դատելով կարծէք լուրջ բան չի կար: Ահաւասիկ ինչ որ պատմեց մեզի, գրում եմ: Գիշերը առանձին էր իր մենատանը: Երկու աւազակներ կարողանում են թափանցել իր բնակարանը գիշերուայ ժամը երկուսին: Ուշքի է գալիս բազկաթոռին նստած, ձեռքերը կապուած, արիւնլուիկ: Քնացած ժամանակ երկաթով հարուածում են գլխին, ուշքը գնում է, քարշ են տալիս բազկաթոռին, ձեռները կապում, հեռախօսներու լարերը կտրում: Սկսում են կտտանքները եւ ծեծը եւ խոշտանգումները 83 տարեկան մարդուն՝ նոր ծանր վիրահատութիւնից դուրս եկած: Ծեծում են դաժանօրէն: Վառուած պապիրոսով վառում են ոտքերը (ինչպէս 37 թուին սուրբ Հրաչեայ Աճառեանի հանճարեղ անմահ գլխին վրայ չեկիստը հանգցրել է իր պապիրոսը): Մարկոսը չի յայտնում մեծ գումարի տեղը: Որովհետեւ տանը պարզապէս գողերու փնտռած դրամը գոյութիւն չունէր: Ամբողջ տունը տակնուվրայ են անում եւ գազազած ծեծում են: Եւ այս դժոխքը տեւում է մինչեւ առաւօտեան ժամը վեցը: Վերջը ձեռքի կապը թուլացնում են եւ հեռանում: Մարկոսը մի կերպ ազատւում է կապանքներից եւ խոհանոցում գտնուող հեռախօսով, որը ոճրագործները չէին նկատել, լուր է ուղարկում եւ շտապ օգնութիւնը զինք հասցնում է վիրաբոյժի մօտ: Այդ պահուն նողկանքով մտածում էի, որ այդ ոճրագործները Հայե՞ր են՝ ծնած մօրից, հայ մօր կաթ կերած, նրանք չե՞ն ունեցել հայր, տատ, պապ: Փողի համար մարդ կարո՞ղ է ճիւաղ դառնալ:

Մարկոսը պատմեց այնքանը, որ ձեզի պատմեցի, եւ անցաւ բուն նիւթին, սկսաւ պատմել իր տուայտանքներուն եւ մտահոգութիւններու մասին. արդէն չէր խօսում իր մարմնին հասցուած վիրաւորանքի մասին, կարծէք մոռացել էր իր վէրքերուն ցաւերը: Ուրիշ ցաւերու մասին էր խօսում՝ իր հայրենակիցներէն իրեն հոգիին հասցուած վիրաւորանքներուն մասին էր խօսում: Իրեն ասում էին, որ Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի սրահները, ուր 15 տարիներէ ի վեր «ժամանակաւորապէս» ցուցադրւում էր հայ ժողովուրդին իր նուիրաբերած հաւաքածուն, պէտք է ազատէր: Ընթացքին արդէն երեք նախարար կոչեցեալներ եկել եւ գնացել էին, բայց ոչ մէկուն չէր հետաքրքրել այդ հաւաքածուին ճակատագիրը: Մարկոսը այդ մասին էր խօսում Շահէնին եւ ինծի հետ, օգնութիւն էր խնդրում: «Մի բան մտածեցէք»,– ասում էր՝ չիմանալով, որ հիւանդանոցից դուրս գալուց մի շաբաթ անց աչքերը փակելու էր յաւիտեան:

Ոճրագործին շատ պէ՞տք է իմանալ, որ ում է սպաննում, ինքը եկել է գողանալու: Կրնաք ըսել, բոլոր երկիրներում էլ ոճիրներ պատահել եւ պատահում են: Գողեր, մարդասպաններ միշտ եղել են եւ կան: Բայց ի՞նչ անուն տանք այն վիրաւորանքներուն, որոնց ենթարկուեցաւ

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ Կ'ՈՒԶԷ ԿԵԴՐՈՆ ՈՒՆԵՆԱԼ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Հայերու միութիւնը որ ինքզինք վերածած է «Հայկական համաշխարհային համագումար»ի, կը ձգտի գրասենեակ ունենալ ԱՄՆ-ու մէջ: Այս մասին տեղեկացուցած է նախագահ Արա Աբրահամեան Հոկտ. 15ին Երեւանի մէջ: Ըսած է թէ երեք անգամ ԱՄՆ գացած ու շփումներ ունեցած է այդ նպատակով, բայց շատ դրական ընդունելութիւն չէ գտած, ուստի ծրագիրը յետաձգուած է, բայց նպատակը ջնջուած չէ: Ըստ իր կարծիքին նման գրասենեակ կը նպաստէ Հայկական Սփիւռքին ու տարբեր երկիրներու միջեւ տնտեսական, մշակութային կապերուն, զարկ կու տայ ցեղասպանութեան ճանաչումի ջանքերուն:

Ա. Աբրահամեան մտադիր է ԱՄՆ-ու մէջ 2008ին արծարծելու Ցեղասպանութեան հարցը:

---

Մարկոսը, այն վերաբերմունքին, որուն արժանացաւ հայրենի իշխանութիւններուն կողմէ, «մշակոյթի գործիչներ»ու կողմէ: Ինքը ընդամէնը փոխադարձ սէր էր սպասել, ինչպէս ամէն սիրահար: Սիրահարը կրնայ դժբախտ ըլլալ մերժումի հանդիպելով: Սէրը զոռով չըլլար: Բայց կարծեմ մերժումը աւելի հեշտ կրնայ հանդուրժուիլ, քան թէ 15 տարի ապրիլ անորոշութեան մէջ՝ յուսալով եւ սպասելով, բայց չգտնելով փոխադարձ սէր:

Մարկոսը այս աշխարհէն գնաց առանց իր սպասած սիրոյ պատասխանը ստանալու: Ինչո՞ւ չէին ասում երեւին, որ՝ քեզ ո՞վ ըսաւ, որ գաս, չե՞ս տեսնում, որ ոչ սէր ունենք մեր սրտին մէջ քեզի հանդէպ, ոչ ալ տեղ քու հաւաքածուին համար, մեզ պէտք չէ, հաւաքէ եւ տար ուր ուզում ես:

Կարծեմ օտարութենէն հայրենիք վերադարձողին գիտակցուած կամ անգիտակից ակնկալածը փոխադարձ սէրն է: Եթէ հայրենադարձը այդ սէրը չի գտնում, ուրեմն նոյնն է, որ հայրենիք չի եկել. հայրենիքը դառնում է նոյն օտարութիւնը:

Դժբախտ Մարկոսը հայրենիք եկաւ, որ իր դժուար կեանքը աւարտի հայրենիքում, եւ կեանքին վերջին շաբաթը հիւանդանոցից տուն վերադառնալուց յետոյ երեւի մըտածում էր, ենթադրում եմ, որ այս ո՞ւր է ընկել, ի՞նչ էր երազել եւ ո՞ւր էր զարթնել:

Այստեղ ակամայ յիշեցի մեր մեծագոյն բանաստեղծ Վահան Թէքէեանին «Հաշուեյարդար» բանաստեղծութենէն մի քանի նախադասութիւններ.

Հաշուեյարդար. ի՞նչ մնաց,
կեանքէն ինծի ի՞նչ մնաց.
ինչ որ տուի ուրիշին, տարօրինա՛կ,
ա՛յն միայն...
ինչ որ գնաց ուրիշին՝ վերադարձաւ
անուշցած
Ու զօրացած՝ հոգիիս մէջ մնալու
յաւիտեան...

Ի՛նչ յուզումով էինք կարդում Մելգոնեան գիշերօթիկում պատանիներս Վահան Թէքէեանին: Եւ այս պահուս էլ ականջիս մէջ է կալենցին խօսքը. «Լաւ որ մարդը (Վ. Թէքէեանը) ողջ չէ եւ չի տեսնում, որ պաշտելի հայրենիքում ինչ տեսակ առեւտուր է գնում այսօր»:

Ա՛խ, չեմ իմանում ինչ ասեմ:

**Ց. Ց.**

«Ազգ - Մշակոյթ»

---

# «ԷՔՍՊՐԵՍԻԱ» ԾՐԱԳԻՐԸ

Ամէն արուեստագէտ իր միտքը, իր վիճակը կ'արտայայտէ իր գործով, յօրինածով. երաժիշտը ձայներով, նկարիչը գոյներով, գրողը բառերով, եւլն.: Իւրաքանչիւր գեղարուեստական արտայայտութիւն առանձին, կամ փոխադարձ ամբողջացումով գործին կու տայ տարբեր բովանդակութիւն, տարբեր իմաստ: Ասոր մէկ օրինակն է «Էքսպրեսիա» ծրագիրը:

Այս ծրագիրը ներդաշնակումն է բանաստեղծուհի եւ նկարիչ Սվետլանա Յակոբեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսին եւ «Գատանս» խումբի համերգին: «Էքսպրեսիա» ծրագիրը ծնունդ առած է այս տարուան սկիզբը, երաժիշտ Նարինէ Զարիֆեանի «Գատանս»ի համար յատուկ կերպով յօրինած «Էքսպրեսիա» թանկոյին անունէն. գործը նուիրուած է Սվ. Յակոբեանին: Նկարչուհին ալ իր կարգին, տպաւորուելով «Գատանս»ի նուագած այս թանկոյէն, ստեղծած է համանուն «Էքսպրեսիա» վերացական իւղանկարը: «Էքսպրեսիա» ծրագիրը, Համազգայինի Փարիզի եւ Լոնտոնի մասնաճիւղերուն կազմակերպութեամբ եւ բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի, Բրիտանիոյ եւ Պելժիոյ մէջ Հայաստանի դեսպանութիւններուն, Սվ. Յակոբեանի նկարներու ցուցահանդէսով ու «Գատանս»ի ելոյթով, Փարիզէն ետք, պիտի ներկայացուի նաեւ Պրիւքսէլի ու Լոնտոնի մէջ:

Սվ. Յակոբեանի նկարչական գործերը Հոկտ. 14էն 17 ներկայացուեցան Աչճեան ցուցասրահին մէջ: Իր պաստառներուն մէջ ան կը ներկայացնէ բնութիւնը, երկիրը, կը գունաւորէ երազը, ծաղկեփունջը, կը պատկերէ կինը եւ իր ներաշխարհը: Ընդհանրապէս նարնջակարմիր, ծիրանեգոյն եւ տխուր կանանչ գոյներն են տիրապետողը, ինչպէս՝ «Վարդավարս աղջիկը» ամբողջութեամբ ծիրանեգոյն իւղանկարը:

«Գատանս» խումբը դաշնակահար Արմէն Բաբախանեանի ղեկավարութեամբ կազմուած է 2004 Փետրուարին, սկզբնական նպատակ ունենալով արժանթինցի երաժիշտ հեղինակ Աստոր Փիացցոլայի երաժշտական գործերու կատարումը: Խումբին միւս անդամներն են Յակոբ Ջաղացպանեանը (կիթառ), Գէորգ Գասպարեանը (ձեռնադաշնակ, պանտոնէոն) եւ երիտասարդներ՝ Աշոտ Խոյեցեանն (ջութակ) ու այս տարի խումբին միացած 23 ամեայ Լուսինէ Հայրապետեանը (հակաբամբ – թաւջութակ): «Գատանս»ը իր երգացանկը ընդլայնած է հայ, ռուս, եւրոպացի եւ ամերիկացի երաժիշտներու դասական թէ արդի երաժշտական գործերով, խտասալիկներ արձանագրած ու ելոյթներ ունեցած է Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Արժանթինի, Լիթուանիոյ, Վրաստանի եւ Միջին-Արեւելքի շարք մը երկիրներու մէջ:

Հոկտեմբեր 13, Շաբաթ երեկոյեան, «Գատանս»ը Փարիզի «Գորթօ» սրահին մէջ հանդէս եկաւ Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի, Համազգայինի Կեդր. վարչութեան անդամ Ս. Սարգիսեանի, նկարչուհի Սվ. Յակոբեանի եւ սակաւաթիւ ֆրանսահայ երաժշտասէրներու առջեւ: Սակաւաթիւ, սակայն ըսկիզբէն արդէն խանդավառ, սկիզբէն անհամբեր՝ լսելու համար Ա. Բաբախանեանի դաշնաւորած հայկական նուագն ու լատինամերիկեան թանկոները:

Համերգը սկիզբ առաւ Կոմիտասի «Կռունկ»ին իւրայատուկ տարբերակով: Նուագին բուն եղանակը կարծես մասերու բաժնուած էր ու ամէն մէկ մաս նուագող մը կը կատարէր, այնպիսի տպաւորութիւն մը տալով թէ երաժշտութիւնը նըւագարանէ նուագարան կը ցատքէր: Յաջորդեցին Սայաթ Նովայէն ու Շիրինէն տաղեր, Ա. Բաբաջանեանէն ու Ալ. Յարութիւնեանէն հագներգութիւններ եւ Ա. Խաչատուրեանի «Գայեանէ» պալէէն բաժիններ, ինչպէս՝ «Օրօրոցային» եւ «Սուրերու պարը» նուագները:

«Գատանս»ի հնգեակին անդամները վարպետներ են, եւ դաշնակահար Ա. Բաբախանեանին չափազանց չեշտուած ապրումներն ու արտայայտութիւնները կը մնան «Էքսպրեսիա»յի ազատութեան մէջ: Հայկական երաժշտութիւններու այս գեղեցիկ դասաւորումները կախարդական էին, թերեւս ամէն մէկ նուագարանի յատակ հնչումը գիս այդպէս կը տրամադրէր: Լսականութեան համար յատուկ կառուցուած էր այդ փայտաշէն սրահը: Անոնց նուագած եղանակներուն մէջ միշտ կային ձայնային խաղեր եւ երաժշտական չափերու դաշնաւորութիւն:

Երկրորդ բաժնին մէջ «Գատանս»ը նուագեց Կերշուինէն, Սթամփոնիէն եւ Կարտելէն մէկական թանկօ, Ն. Զարիֆեանի «Էքսպրեսիա»ն եւ վերջաւորութեան, համերգին ամէնէն երկար մասը յատկացուց Ա. Փիացցոլայի երեք ստեղծագործութիւններու կատարման:

Համերգին սկիզբէն մինչեւ վերջ երաժիշտներուն անհատական թէ խմբովին կատարումը գերազանց էր: Հիացած ու հմայուած էի անոնց արուեստէն, երբ սրահէն դուրս ելայ դէպի աղմկոտ քաղաքը:

**ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱՍՊԱՐ**

---

## ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

### ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

#### ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐԻ ՎԱՆՔՈՒՄ

Հայվազովսկին մաքերից սթափուելով շուրջը նայեց: Ահա հիմա նա Վենետիկում է: Քաղաքն իրօք կախարդական հէքեաթների միջի քաղաքներն է յիշեցընում: Կոնտոլներն էլ ասես կարապներ լինեն, որ թեթեւ թռչում են ջրի վրայով: Բայց ոչ թէ Գաբրիէլը բերեց իրեն այստեղ, այլ ինքը եկաւ եւ ինքն է փնտըռում նրան: Եղբայրը հազուադէպ էր իմաց տալիս իրենց իր գոյութեան մասին. վերջին նամակը ստացուել էր մի տարի առաջ: Գաբրիէլը վանական էր դարձել: Հայվազովսկին յիշում էր, թէ ինչպէս սիրտը կուչ եկաւ ցաւից, երբ իմացաւ այդ մասին: Գաբրիէլն կարծես դրանով գերեզման էին դրել: Այնտեղ՝ վանքում, նա ուսումնասիրում էր արեւելեան լեզուներ՝ պատմութիւն եւ աստուածաբանութիւն, դասախօսականները հպարտանում էին նրանով:

Իրիկնադէմին Հայվազովսկին հասաւ վանք: Տերտերի մի վանական առաջնորդեց եղբօր խուցը: Դուռը բաց արեց վանականի սքեմ հագած նիհար, վտիտ մի երիտասարդ, ամիսներով արեւի երես չտեսած կալանաւորի հողագոյն դէմքով: Սեղանը բեռնուած էր հին գրքերով ու հին ձեռագրերով: Հայվազովսկին շուրջը նայեց եւ անասելի ցաւ զգաց սրտում: Մինչդեռ վանականն իր կրտսեր եղբօրը նայում էր յանդիմանութեամբ եւ խաղաղ ու հանգիստ հարցնում հարազատների, Թէոդոսիայի, Գեղարուեստի ակադեմիայում նրա ունեցած յաջողութիւնների մասին: Աւագ եղբօր ձայնը հնչում էր անկիրք ու անտարբեր, առանց յուզմունքի նշոյլ իսկ դրսեւորելու: Պատմելով իր գիտական պարապմունքների մասին, նա սկսեց եղբօրը հարց ու փորձ անել, թէ արդեօք բաւարար չափով հասուստո՞ւն է հաւատի հարցում, կանոնաւոր եկեղեցի յաճախո՞ւմ է, ե՞րբ է վերջին անգամ խոստովանել ու ճաշակ վերցրել, ո՞վ է նրա հոգեւոր առաջնորդը...

Հայվազովսկուն թոյլ տուեցին գիշերել վանքում: Վերակացուն կարգադրեց, որպէսզի երիտասարդ նկարչին տեղաւորեն Պայրընի սենեակում: Դա չլսուած պատիւ էր: Անգլիացի մեծ բանաստեղծը Վենետիկում եղած ժամանակ շնորհ էր արել այցելել հայ վանականներին: Պայրընին գրաւել էր Սուրբ Ղազար վանքի հարուստ գրադարանը եւ նրան այնտեղ յատկացրել էին առանձին սենեակ, ուր բանաստեղծը կարդացել էր հին ձեռագրեր եւ գրքեր: Վանական-գիտնականների օգնութեամբ Պայրընը ուսումնասիրել էր Հայոց լեզուն եւ մի փոքր անգլօ-հայերէն բառարան կազմել:

Սուրբ Ղազարի վանականները շատ թանկ էին գնահատում Պայրընի այցելութեան յիշատակը վանքում, եւ նրա սենեակը պահպանում էին որպէս թանգարան, ամէն ինչը թողնելով այնպէս, ինչպէս եղել էր բանաստեղծի ժամանակ: Այդ սենեակը նրանք ցոյց էին տալիս միայն անուանի հիւրերին: Այժմ, Հայվազովսկուն այդ տեղը տրամադրելու վանահօր որոշումը ապացոյց էր նրա աւագ եղբօր վայելած մեծ յարգանքին: Գաբրիէլ Հայվազովսկու հետ վանքը մեծ յոյսեր էր կապում: Հիմա էլ, չնայած իր երիտասարդ տարիքին, նա իր գիտունութեամբ աչքի էր ընկնում միւս վանականների մէջ:

Հայվազովսկին, մեծապէս յուզուած, ամբողջ գիշեր չքնեց: Նա ակնածանքով էր զննում այն սենեակը, ուր ինչպէս թըւում էր իրեն, մինչեւ հիմա զգացւում էր մեծ բանաստեղծի շունչը: Բայց աւելի շատ մտածում էր սիրելի եղբօր ճակատագրի մասին: Որքան հեռու էր վանականի սեւ սքեմ հագած անկիրք դէմքով այդ երիտասարդը երբեմնի զուարթ ու առոյգ Գաբրիէլից: Եւ որքան հեռու էին նրանց բաժանող տարիներն իսկ:

Անքուն անցկացնելով այդ գիշերը, Հայվազովսկին զգաց, թէ ինչպէս մի բան պոկուեց ու դուրս մնաց իր կեանքից: Աչքերի առաջ նորից յառնեց Հայրական տան աղքատիկ մթնոլորտը, կարիքը, որի մէջ անցկացաւ նրանց մանկութիւնը: Եթէ չքաւորութիւնը չլինէր, միթէ նրա հայրն ու մայրը Գաբրիէլն կը տային այն հարուստ վաճառականին: Այս բոլորն անասելի ծանր էր Հայվազովսկու համար: Խաղաղ սենեակում, գիշերային լռութեան մէջ նա դառը լաց էր լինում, բայց արցունքները սփոփանք չէին բերում: Նա ողբում էր եղբօր համար, նրա կորած երիտասարդութեան եւ անուրախ ապագայի համար:

(Շար. 96)

CHENE

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 1 / 2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

# ԾԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Մ Ե Ծ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ը
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la**

**Grande Braderie Annuelle**

de « C H E N E » au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres



**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**

*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

## Recherche Directeur(trice) de maison deretraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr


## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ներկայիս
Հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝

**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**

Հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու

Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
Թեմի առաջնորդանիստ
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11ին:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

**ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ**

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից Հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու Հոգեպարար արարողութեանց:

Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:


**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne, **la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet** par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN**, Evêque des Arméniens catholiques de France **Le jeudi 1er novembre à 11 heures**

En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre** en téléphonant au : 04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

### Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements ou inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers
**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»** de Sevran - Livry Gargan

**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19 (après 14 heures)



arménie mon amie

## AGENDA

**A R L E S**
Exposition

**TRAMES d'ARMENIE (1900 - 1940) : tapis et broderies sur les chemins de l'exil**
**du 16 juin au 6 janvier**

Museon Arlaten
29 / 31 rue de la République
13200 Arles
Tél. : 04 90 93 58 11



«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

## ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

| | |
|---|---|
| ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ **ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ** | 16€ |
| ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ | 13€ |
| ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ | 12€ |
| ԵՒ «ՅԱՌԱՋ – 50» (Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) | 19€ |

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:


## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շ Ա Ւ Ի Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պ ա տ ա ր ա գ և ճ ա շ:

(Շար. Ա. էջէն)

զանէ որ այդ Թրամուէյը նշանն է Իսրայէլի պետութեան գաղթատիրութեան տարածման:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ Հարցազրոյց մը տուած է «20 Վայրկեան» ձրի օրաթերթին, ուր կը պարզէ գլխաւորաբար Օտը-Սէնի Ընդհանուր խորհուրդի որպէս Նախագահ իր ծրագիրները նահանգին համար: Այդ ծրագիրներէն մէկն է Իլ Սըվէնը վերածել 21րդ դարու Իլ Սէն-Լուիին:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ կոչ մը ըրած է Իրաքի ապստամբներուն որ աւելի սերտօրէն միանան եւ առաջքն առնեն որեւէ պառակտումի: Այս հաղորդումը կատարուած է տեսերիզով մը որ Պէն Լատէնի կը վերագրուի եւ սփռուած է Քաթարի ալ-Ճեզիրա կայանէն:


## «ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:


**HOMMAGE NATIONAL AUX ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris

2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

**Le Dimanche 28 Octobre**

13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40

Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

**CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN**
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R
Généalogies d'un conflit
E x p o s i t i o n
**du 20 octobre au 27 janvier**


**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·814 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21·814

## ԱՄՆ

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ԱՄՆ–ու Հայ Դատի յանձնախումբը կը հաղորդէր թէ Ամերիկահայեր սկսած են Ուաշինկթըն հաւաքուիլ, մասնակցելու համար Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին ի նպաստ տարուող քաղաքական աշխատանքին: Այդ աշխատանքը Հայ Դատի յանձնախումբը եւ Հայկական Համագումարը կը գլխաւորեն. իրենց գործակից են գաղութային այլ խմբաւորումներ:

Ուաշինկթըն հասնող հայ գործիչները հանդիպումներ կ'ունենան Քոնկրէսի անդամներու, կամ անոնց գրասենեակներու տնօրէններուն հետ:

Միւս կողմէ այնպէս կը թուի որ բանաձեւը Ներկայացուցիչներու Ժողովին քուէարկութեան դնելու գործը յետաձգուած է Յունուարին: Պ. Շէրմըն որ բանաձեւը ներկայացնող երեսփոխաններէն մէկն է, Ն. Փելոզիի հետ տեսակցութենէ մը ետք լրագրողներուն յայտարարած է թէ աւելի հաւանական է որ բանաձեւը օրակարգի առնուի յառաջիկայ Յունուարին, աւելցնելով որ հարկ է սպասել հարկաւոր քուէներու տէր երեսփոխաններու թիւը ապահովելու համար: Ծանօթ է որ Նախագահ Պուշի ճնշումին տակ բանաձեւին կողմնակից երեսփոխաններու թիւը անհրաժեշտ սահմանագիծէն վար իջած էր:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 23ի երեկոյեան ընդդիմադիր գործիչներ, թերթերու խմբագիրներ մինչ Հոկտ. 26ի իրենց հանրահաւաքին մասին տեղեկացնող երթ մը կը կատարէին, ձերբակալուած են: Ոստիկանութիւնը բռնութիւններով, արցունքաբեր կազով խոչընդոտած է երթը, ապա ձերբակալութիւններ կատարած: Ձերբակալուածներէն են «Հայկական Ժամանակ»ի, «Զօրրորդ Իշխանութեան» գլխաւոր խմբագիրներ՝ Նիկոլ Փաշինեանն ու Շողեր Մաթեւոսեանը, Պահպանողական կուսակցութեան նախագահ Միքայէլ Հայրապետեանը, ՀՀՇ–ի ներկայացուցիչ Դաւիթ Մաթեւոսեանը, «Ժողովրդավարական Հայրենիք»ի նախագահ Պետրոս Մակէեանը. կան քանի մը ուրիշներ ալ:

Կէս գիշերին մօտ անոնց տարուած կեդրոնի ոստիկանատունը հասած է Լ. Տէր Պետրոսեան որ յայտարարուած էր որ կը մասնակցի Հոկտեմբեր 26ի հանրահաւաքին: Քանի մը ժամ ետք ձերբակալուածները ազատ արձակուած են: Ոստիկանատան դիմացը հաւաքուած բազմութիւնը զիրենք ողջունած է «Պայքա՛ր, պայքա՛ր մինչեւ վերջ» եւ «Լեւո՛ն, Լեւո՛ն» բացագանչելով:

***

### ԱՀՄԱՏԻՆԵԺԱՏԻ ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ԱՅՑԻՆ ԻՆՉՈ՞ՒՆԵՐԸ

Իրանի նախագահ Մ. Ահմատինեժատի Երեւան այցին ընդհատումը լուրջ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է նաեւ միջազգային լրասփիւռներու մօտ: Զանազան բացատրութիւններ կը տրուին. անոնց գլխաւորը այն է որ Իրանի ներքին կացութեան փափուկ բնոյթը պատճառ եղած է ընդհատումին: Այդ կացութիւնը ստեղծուած է Հռոմի մէջ Իրանի հիւլէական ծրագիրներուն քննարկումին սկիզբով. մանաւանդ որ այդ քննարկումին Իրանի բանագնացը Ա. Լարիճանի նախօրէին հրաժարած էր իր պաշտօնէն եւ կ'ըսուի թէ խոր տարակարծութիւններ կային անոր ու Նախագահ Ահմատինեժատի միջեւ:

Այցին ընդհատումի կարելի պատճառներու շարքին կը յիշուի նաեւ Թուրքեւիրաքեան սահմանին ծայր առած լարուած վիճակը: Արդարեւ, քրտական հարցը չի կրնար անտարբեր ձգել Թեհրանը, մինչ Իրանի մէջ եւս կան քրտական զինեալ խմբաւորումներ:

Երրորդ պատճառ որպէս, կը նշուի Երեւանի այցին Ծիծեռնակաբերդի բաժինը. Իրանի ղեկավարութիւնը կը ջանայ լաւ յարաբերութիւններ պահել Թուրքիոյ հետ. իսկ Անգարա այս օրերուն Ցեղասպանութեան նիւթի ամէն ակնարկութեան հիւանդագին դիւրազգածութեամբ կը հակազդէ: Ենթադրուածը այն է թէ Ահմատինեժատ ուզած է խուսափիլ Եղեռնի յուշարձանն ու թանգարանը այցելելէ, չզգուելու համար Թուրքիան եւ հայկական կողմն ալ չվիրաւորելու մտադրութեամբ կրճատած է այցը:

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտարարուած է որ Ռ. Քոչարեան եւ իր հիւրը քննարկած էին բոլոր հարցերը: Հոկտեմբեր 23ին իրանեան «ԻՌՆԱ» գործակալութիւնն ալ յայտնած է թէ Ահմատինեժատ ամբողջացուցած է Երեւանի այցը, հերքելով կրճատումի լուրերը:

## ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԻՐԱՔԷՆ

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարը Ա. Պապաճան Պաղտատի իր շփումներուն վեց պահանջ ներկայացուցած է իրաքեան իշխանութիւններուն: Պէտք է Իրաք իր տարածքին գործածութիւնը արգիլէ ՓՔՔ–ի զինեալներուն, անոնց պարէնաւորումին վերջ տայ, արգիլէ բոլոր գործունէութիւնները, սահմանափակէ բանակած տարածքը, պարագլուխները ձերբակալէ ու Թուրքիոյ յանձնէ եւ փակէ Հիւսիսային Իրաքի անոնց բանակատեղիները: Պապաճան շեշտած է թէ Թուրքիա իր օրակարգին վրայ կը պահէ զինեալ միջամտութեան այլընտրանքը: Ան մերժած է ՓՔՔ–ի առաջարկած հրադադարն ալ, այն պատճառաբանութեամբ թէ հրադադար կարելի է երկու բանակի միջեւ, իսկ քրտական կազմակերպութիւնը ահաբեկչական խմբաւորում է:

Պապաճանի այցին առաջին արդիւնքը այն եղած է որ Իրաքի վարչապետութեան գրասենեակը յայտարարած է թէ ՓՔՔ–ն ահաբեկչական կազմակերպութիւն է եւ որոշուած է անոր գրասենեակները փակել, իրաքեան տարածքին վրայ գործունէութիւնը արգիլել:

Թուրքիոյ մէջ գրաքննութիւն հաստատուած է հարաւ–արեւելեան շրջանի տեղեկատուութեան: Կատարուած պաշտօնական յայտարարութեամբ ըսուած է որ Հոկտեմբեր 21ի ահաբեկչական յարձակումներուն առնչուած լուրերը, ժողովուրդին բարոյականին վրայ ժխտական ազդեցութիւն գործելով եւ ապահովութեան ուժերու տկարութիւնը մատնանշող բնոյթ ունենալով, արգիլուած է հաղորդել:

Միւս կողմէ քիւրտ զինեալներու գերեվարած ութ Թուրք զինուորներու լուսանկարը հրատարակուած է քրտական թերթերու մէջ, ինչ որ լուրջ վարկաբեկում կը նկատուի Թուրքիոյ կողմէ:

## ԱՐԱՄ Ա. ՆԱՓՈԼԻԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանէն կը հաղորդեն, որ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Նափոլիի մէջ տեղի ունեցող «Երկխօսութիւններ կրօններու եւ մշակոյթներու» խորագիրը կրող Հոկ. 21–23ի համագումարին առընթեր շարք մը հանդիպումներ ունեցած է: Ասոնց կարգին տեսակցութիւններ ունեցած է Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին, գերման Աւետարանական եկեղեցիներու նախագահ Հիւպըր եպիսկոպոսին, յոյն Ուղղափառ եկեղեցւոյ տիեզերական պատրիարքին, Եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի ընդհ. քարտուղարին, Լուտերական եկեղեցիներու ընդհ. քարտուղարին, նաեւ այլ կրօններու պատկանող բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու հետ:

Հոկտեմբեր 22ի առաւօտուն, Արամ Ա. Կաթողիկոս, նախապէս կատարուած յատուկ կարգադրութեան համաձայն, պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Նափոլի գտնուող իտալական կաթողիկէ եկեղեցին, որ կը կրէ «Հայոց Ս. Գրիգոր եկեղեցի» անունը: Աւանդութեան համաձայն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գանկը կը գտնուի սոյն եկեղեցւոյն մէջ եւ ճիշդ անոր համար եկեղեցին եւ անոր կից գտնուող վանքը ու փողոցը կոչուած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունով:

Կաթողիկոսին կ'ընկերանար կաթողիկոսարանի տեղեկատուական բաժանմունքի վարիչ Գրիգոր Ծ. Վրդ. Չիֆթճեան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

## ՀԱՅԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Հոկտեմբեր 22ին հարիւրի չափ Հայեր Արտաքին գործերու Նախարարութեան շէնքին առջեւ ցոյց մը կատարած են, պահանջելով որ Իսրայէլ չընդդիմանայ Ցեղասպանութեան ԱՄՆ–ու կողմէ ճանաչումին եւ զօրակցի թիւ 106 բանաձեւին: Ցուցարարները շեշտած են թէ անոր դէմ դիրք ճշդելով Իսրայէլ Ողջակէզի հարցով կը վնասէ իր բարոյական իրաւացիութեան: Անոնք յուշագիր մը յանձնած են նոյն Նախարարութեան: Տեղական մամուլը լայն արձագանգ տուած է ցոյցին:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՔԻ մէջ, ուր կը գտնուէր Սարքոզի, կոչ մը ըրած է Թանժէէն, Միջերկրականեան միութեան մը կազմութեան համար, որ համախմբէ Միջերկրականի ժողովուրդները Ճիպրալթարէն Թել–Ավիվ, Պոլսէն Մարսէյլ: «Այլեւս խօսելու առենը չէ, ըսած է Սարքոզի, այլ ժամանակն է քաղաքականութեան դիմելու եւ խարիսխները ստեղծելու Միջերկրականի ժողովուրդներու միջեւ»: Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը ըսած է նաեւ որ Իսլամը Ֆրանսայի մէկ մասն է եւ ինք չի վախնար Իսլամէն: Այս ամբողջը արգելք չէ եղած որ ֆրանսացի դատաւորը՝ Փաթրիք Ռա–

(Շար.ը Դ. էջ)

## ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ

«Շաւարշ Միսաքեան»ի ցուցահանդէսի պատրաստութիւնները, արդէն տասը ամիս է, որ սկսել ենք:

Ծրագիրը կատարում ենք Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանի հետ համագործակցաբար: Սկիզբը նախատեսուած էր ներկայացնել Շաւարշ Միսաքեանի կեանքն ու գործունէութիւնը, երբ իր անուամբ հրապարակի բացումը տեղի պիտի ունենար: Սա նաեւ զուգադիպում է Միսաքեանի մահուան յիսունամեակի հետ:

Սկսեցինք աշխատանքը: Մեր նման անփորձ երիտասարդների համար այս տասը ամսուայ հետազօտական փորձառութիւնը եղաւ դժուար. միշտ չէ որ կարողացանք լաւ լուծումներ գտնել թէ՛ թեքնիքական եւ թէ՛ բովանդակութեան հարցերի ներկայացման մէջ: Բայց աշխատանքը աստիճանաբար ընդարձակուեց ու դարձաւ հետաքրքրական: Յայտնաբերեցինք Միսաքեանի գործունէութեան տարբեր հանգրուանները: Նրա՛նք բաժանւում են հիմնական ժամանակաշրջանների. Պոլսոյ իր կեանքը, Թաքըստոցի օրերը Ցեղասպանութեան ժամանակ, Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան օրերը եւ վերջապէս փարիզեան տարիները:

Նախ սկսեցինք իրեն անձամբ ճանաչող անձերի վկայութիւնները հաւաքել: Շատ շուտ անդրադարձանք, որ ուրիշների վկայութիւնները, տարբեր դիտանկիւններից նայուած, դեռ տիպարը չեն լրացնում: Ուստի դիմեցինք աւելի հաւաստի աղբիւրների, որն է ի՛ր իսկ խօսքը, այսինքն իր յօդուածները: «Յառաջ 50» եւ «Օրեր եւ Ժամեր» յօդուածների հաւաքածուների մէջ է, որ վերջապէս գտանք նրա մտային բազմազան ուղիները:

Հաւաքուած նիւթը այնքան շատ էր եւ հետաքրքրական, որ որոշեցինք հիմնաւոր մի ցուցահանդէս պատրաստել: Հօգ չէ թէ «Շաւարշ Միսաքեան» հրապարակի բացման օրը մեր այս նոր ծրագիրը չէր իրականանալ: Նախընտրելի էր մեր պրպտումները մինչեւ վերջ հասցնել եւ չբաւարարուել միայն մէկ գեկոյցով, որ հազիւ կենսագրական գծերը պիտի նշէր: Այլ, ցուցահանդէսի միջոցով ուզեցինք ներկայացնել նրա բեղուն ու բազմաթիւ ասպարէզներում կատարուած գործերը:

Ցուցահանդէսը գլխաւորապէս բաժանուած է վերը նշուած պատմական ժամանակաշրջանների: Ամէն բաժնում Շաւարշ Միսաքեանը ի՛ր իսկ մի քանի յատկանշական յօդուածներով վկայում է ինքն իր անցած ուղին:

Այսպիսով յաջողեցինք իրականացնել մեր ցանկացած ծրագիրը, որի իրագործմանը պարտական ենք շատերի, ի մասնաւորի «Յառաջ»ի խմբագրութեանը եւ Արփիկ Միսաքեանին իրենց ցուցաբերած օգնութեան համար:

Այսու յայտարարում ենք, թէ Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 25ին, Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանում, Շաւարշ Միսաքեանի ցուցահանդէսի բացումը տեղի պիտի ունենայ: Ուրբաթ օրուանից մինչեւ Երեքշաբթի Հոկտեմբեր 30ը մուտքը ազատ է հանրութեան համար, ժամը 9ից 17ը (Շաբաթ օրը 9ից 12ը, իսկ Կիրակի փակ է):

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ
ՓԱՐԻԶԻ
«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ի ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԱՄՆ-ՈՒ ԲԱՆԱՁԵՒԸ
ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՒՆ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

# «ԱՍՈՆՔ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎՐԷՊ ՉԵ՛Ն»

Ինչպէս նախընթաց պարագաներ, ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ Հոկտեմբեր 10ին վաւերացուած Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը իւրայատուկ կեցուածք պարտադրեց Թուրքիոյ հայութեան: Այդ կեցուածքը, հասկնալի պատճառներով, կը տարբերէր հայութեան մնացեալ զանգուածին ցուցաբերածէն. անոր ամէնէն կարեւոր ու առաջին ստանձնողը եղաւ Մեսրոպ պատրիարքը որ անհամաձայնութիւն ալ յայտնեց կատարուածին: Ան Թուրքիոյ հայութեան համար բանաձեւին կարելի ազդեցութեան մտահոգութեամբ հակադրուեցաւ անոր, նաեւ կրկնեց Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ փոխյարաբերութիւններու սերտացման նման թըրքական կաղապարատիպ միտքեր:

Հասկնալի է անշուշտ մտահոգութիւնը, երբ Անգարա առաջին քըւէարկութեան վաղորդայնին զարկ տուաւ հայաստանցիներու որսին ու քաղաքական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ սկսան փոխադարձութեան տրամադրութիւններ յայտնել, բայց ո՛չ թիրախ առնելով ԱՄՆ-ու ատեանը, այլ՝ Հայաստանը:

Ցայտարարութիւններու, սպառնալիքներու յորձանքին մէջ ուշագրաւ մեկնաբանութիւն մը կատարուեցաւ «Ակօս»ի կողմէ, վերի խորագիրով: Հոկտեմբեր 12ի թիւին խմբագրականն էր ան որուն թարգմանաբար տեղ տուած էր միջազգային մամուլի ծաղկաքաղ շաբաթաթերթը՝ «Գուրիէ էնթէրնասիոնալ»:

Ստորեւ նոյն էջը հայերէն թարգմանութեամբ.

«Կարելի չէ ըսել թէ Թուրքիոյ Հայերը վարանումներ ունին մօտիկ անցեալին պատահածներուն բընոյթին եւ կերպին մասին: Քաղաքականութեան հետ ոչ մէկ առընչութեան տէր հարիւր հազարաւոր ընտանիքներ պետութեան կանոնաւոր ջանքով նախ բաժան-բաժան եղած են, այրերը զինուորագրուելով կերպով մը անոնց հաշիւը մաքրըւած, յետոյ կիները, անչափահասներն ու ծերերը մղուած էին դէպի մահ տանող երթի մը: Ատոնց նախընթացն ալ եղած էր հայ համայնքի մտաւորականներուն աքսորը, անոնց մեծամասնութեան սպանութիւնը. իսկ յետագայ քայլը՝ տարագրուածներուն ստացուածքին գրաւումը: Յաւելեալ՝ Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը շարք մը օրէնքներով Հայերու վերադարձին ճամբան փակած, անոնց ստացուածքին իւրացումին իրաւական գետին հարթած էր:

Հետեւաբար, Թուրքիոյ Հայերը շատ բծախնդիր չեն պատմական այդ անցքին որակումին նկատմամբ: Որովհետեւ ոչ մէկ որակում կրնայ ապրուած անցեալը փոխել: «Ակօս»ի որդեգրած գիծն ալ միշտ այս մէկը եղաւ: «Ակօս»ի հրատարակութիւններուն, Հ. Տինքի անձնական ջանքերուն նպատակն էին Սփիւռքը «բնութագրումի փէթիշականութենէն» անդին մղել, Թուրքիոյ ընկերութեան կրած փոփոխութիւնը տեսնելու դրդել: Այս կեցուածքը նաեւ այսօրուանն է: Այս թերթը այլ երկիրներու խորհրդարաններէն ընդունուած բանաձեւերուն կտրականապէս դէմ է:

Մեր այս շաբթուան թիւին պատրաստութեան փուլին տակաւին կ'անգիտանանք, թէ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովէն ի՛նչ արդիւնք դուրս պիտի գայ: Սակայն յուսախաբ ենք տեսնելով որ Թուրքիոյ կողմը կը յամառի օգտապաշտ իր կեցուածքին մէջ: Որովհետեւ Թուրքիա այս պատահարը կը շարունակէ նկատել մարզ մը որուն լուծումը կը գտնուի ազգ-պետութիւններու ուժի կշիռներուն մէջ: Չի՛ նշմարեր թէ նման կեցուածք որքա՛ն նուաստացնող կրնայ ըլլալ յաչս միջազգային հանրային կարծիքին:

Թերեւս ալ խնդիրը չնշմարելու չի վերաբերիր: Թերեւս ատիկա մտայնութեան խնդիր է... Թերեւս ալ առաջին հայեացքով մեզի լեզուական վրէպ թուող խօսքերը իրականութեան մէջ այդ մտայնութեան արտացոլումն են...

Է. Պաղըշ որ ԱՄՆ–ու քաղաքական դէմքերը տարհամոզելու գնաց, Սփիւռքը մեղադրեր է «պատմութեան շահարկումով առեւտուր» կատարելով: Սակայն ինք չէ վըրդովեր «առեւտուրի շահարկումով պատմութիւն» արտադրող լեզու մը գործածելով: Ըսեր է. «Ոչ ոքի ուժը կը զօրէ Թրքական պատմութիւնն ու Թուրքիան դատելու»: Սակայն չէ կըցեր նախատեսել որ Թուրքիա Թրքական պատմութեան հետ առեւտուրը չյաջողելու պարագային, ուրիշները բնականօրէն պիտի դատեն Թրքական պատմութիւնն ալ, Թուրքիան ալ: «Կ'ուզենք որ ողջմտութիւնը, միտքն ու տրամաբանութիւնը գերակշիռ ըլլան» ըսեր է. բայց ո՛վ գիտէ ինչ պատճառով, լռութեան մատներ «խիղճ» բառը...

Իսկ Ազգային ժողովի նախագահ Ք. Թոփթան Ն. Փէլոզիի գրեր է. «Նման զարգացումի մը պարագային դժուար պիտի ըլլայ հակակշռել այն ուժականութիւնները որոնք պիտի ծագին այս հարցին առընչութեամբ թրքական հանրային կարծիքին հակազդեցութենէն»: Այս խօսքով՝ ժողովին նախագահը ամենայն հանգստութեամբ, յաւելեալ՝ գրաւոր արձանագրեր է նախադասութիւնը որ կը հասկնէ թէ հայ համայնքը պատանդ է Թուրքիոյ հանրապետութեան ձեռքը եւ կրնայ որպէս սպառնալիքի միջոց գործածուիլ:

Այս մէկը վստահաբար լայնօրէն կը զանցէ լեզուական վրէպի սահմանը: Ասոնք մտայնութիւն մը յայտարարող խօսքեր են: Տարօրինա՞կ կը գտնենք: Ոչ այնքան... սակայն ամօթ կը զգանք»:

Ա. Թ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

# «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՍԸ ԲԱՆՏՈՒԱԾ ՕՍՄԱՆՑԻՆ»

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին օրակարգէն վերջին պահուն չեղած բանաձեւին առընչութեամբ հրահրած Ցեղասպանութեան հարցը անհամար էջեր ներշնչեց ու կը ներշնչէ թուրք լրագրողներու: Աւելորդ է ըսել թէ մեծ մասը կը բաղկանայ Թուրքերու անմեղութիւնը շեշտող, զայրոյթ արտայայտող գրութիւններէ: Այս շեշտին գտած լաւագոյն առարկութիւնը այն է որ ներկայի Թուրքիոյ հանրապետութիւնը Օսմանեան պետութեան շարունակութիւնը չէ, ուստի անարդար է այս վերջինին հաշիւը պահանջել առաջինէն:

Կան քիչ-շատ հաւասարակշռուած մօտեցումով գրուած էջեր ալ. չափազանցութիւն կ'ըլլայ ըսել որ անոնց մէջ ուշագրաւ աստիճանի են Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի պարտքը շեշտողները: Ծանօթ է որ այս հարցին մէջ նոյնիսկ ամէնէն անկեղծ, արդար նկատուածները, - Փամուք, Զարաքօլու, Շաֆաք. եւլն.-, ճակատագրական պահուն չվարանեցան միասնական կոչով մը դէմ արտայայտուելու ճանաչումին (ան ալ ոչ Թուրքիոյ կողմէ):

Թրքական ընդհանուր մօտեցումէն չեղող էջերէն հետաքրքրական մէկն էր «Կազէթէմ» կայքէջին վըրայ տեղ գտած վերոգրեալ խորագիրը կրողը: Ան ստորագրուած էր Ատնան Էքինճիի կողմէ: Մեկնելով Ն. Հիքմէթի «Չեմ համարձակիր ըսելու, բայց յանցանքին մեծ մասը քուկդ է սիրելիս» տողէն, ան կը ծանրանայ Ցեղասպանութեան հարցը Թուրքիա - Օսմանեան պետութիւն կապերուն տեսանկիւնէն դիտելու կեցուածքին վրայ: Այդ կեցուածքը որ գրեթէ միշտ Թուրքիոյ ձեռքերը լուալուն միջոց կ'ըլլայ, Ա. Էքինճիի համար ճիշդ արժէքով նկատի առնուած չէ: Պէտք է այդ կապերը հանուրին հիւանդագին վերաբերումի առարկայ ըլլալու դիրքէն: «Ինչո՞ւ չէ մտածուած թէ օսմանեան հաստատութիւններ որքա՛ն տեղ գրաւած են հանրապետութեան կառոյցին մէջ» հարց կու տայ ան, աւելցնելով. «Ըլլա՞յ որ մեծ սուտ մըն է այն իրականութիւնը թէ հանրապետութեան արդիականութիւնը իրականութեան մէջ օսմանեան աւանդութենէն խզուած, անջատուած նոր սկիզբ մըն է»:

Յետոյ կը թուէ. Թուրքիոյ հանրապետութիւնը 84 տարեկան է, սակայն Թուրք ապահովութեան տնօրէնութիւնը իր 126ամեակը կը նշէ: Վճռաբեկը 125 տարեկան է, Պետական խորհուրդը 139: Զինուորական վճռաբեկն ալ հանրապետութենէն մեծ է. ան ալ իր 90ամեակը տօնեց:

Գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ եզրակացութեամբ. «Մենք Օսմանցի չենք. Օսմանցին նստած է մեր ներսը»:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

# ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Կեդրոնական վարչութիւնը իր լիագումար նստաշրջանը ունեցաւ Հոկտեմբեր 12էն Հոկտեմբեր 14 Երեւանի մէջ:

Լիագումար ժողովը խորքային կերպով քննեց Համազգայինի շրջաններու վիճակը, անոնց եւ Կեդրոնական վարչութեան միջեւ գործունէութիւնը. ան կատարեց հետեւեալ գնահատումները եւ յանգեցաւ համապատասխան եզրակացութիւններու.

ա.– Ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց Երեւանի պետական համալսարանէն ներս արեւմտահայերէնի ուսումնասիրութեան եւ ուսուցման բաժանմունքի մը հիմնադրութեան ուղղութեամբ համալսարանի նախագահութեան կողմէ կատարուած աշխատանքներու յառաջացեալ ընթացքը: Այսպիսի ձեռնարկի մը իրագործումը կարելիութիւնը կը բանայ սփիւռքահայ կառոյցներուն առջեւ իրենց կրթական, հրապարակագրական եւ անհրաժեշտ այլ մասնագիտական անձնակազմի պատրաստութիւնը վստահելու ԵՊՀ-ի նման միջազգային ճանաչում ունեցող հաստատութեան մը: Իր ակադեմական կարեւորութեան զուգահեռ այս ձեռնարկը ժամանակի ընթացքին վստահաբար պիտի սատարէ հայութեան բազմազան հատուածներու աստիճանական հոգեմտաւոր վերամիաւորման:

բ.– Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու յաւելեալ խորացման ծիրէն ներս ուրախութեամբ իմացանք, որ հիմնուելով Համազգայինի կատարած համապատասխան առաջարկի մը վրայ, որոշուած է Հայերէնի Եզրաբանական խորհուրդէն ներս հրաւիրել արեւմտահայերէնի երեք սփիւռքահայ մասնագէտներ:

գ.– Շինարարական մարզէն ներս ընթացքի մէջ են մեր հաստատութիւններու արտաքին դիմագիծը բարեզարդող եւ անոնց գործունէութեան յաւելեալ մղում տուող մէկէ աւելի աշխատանքներ:

Այսպէս, հիմնական վերանորոգման կ'ենթարկուի Համազգայինի Երեւանի գրասենեակը աւելի նպատակայարմար դարձնելու համար անոր գործածութիւնը: Աշխատանքները կ'աւարտին ընթացիկ ամսուայ վերջաւորութեան:

Ատենէ մը ի վեր արդէն սկսած են Լիբանանի Մելանքթոն եւ Հայկ Արսլանեան ճեմարանի շրջափակէն ներս բազմապաշտօն դահլիճի մը շինութեան աշխատանքները: Այս ծիրէն ներս Կեդրոնական վարչութիւնը ճիգ պիտի թափէ այդ աշխատանքները ամբողջացնելու համար անհրաժեշտ նիւթական աղբիւրները ապահովելու:

Միաժամանակ Պէյրութի կեդրոնական մասին մէջ գտնուող Նշան Փալանճեան ճեմարանի կալուածի թիւ 3 շէնքի գետնայարկի եւ առաջին յարկի վրայ կը կատարուին շինարարական բարեզարդիչ փոփոխութիւններ, որոնց մօտալուտ աւարտէն ետք Պէյրութի արեւմտեան շրջանի Համազգայինի «Կոմիտաս» մասնաճիւղը պիտի ունենայ իր նոր ակումբը, իսկ Կեդրոնական վարչութիւնը պիտի ունենայ մայրաքաղաքի իր գրասենեակը: Այստեղ ի-

րենց նստավայրը կ'ունենան նաեւ շրջանի մնացեալ կառոյցները, իսկ «Վասպուրական սրահ»ը պիտի շարունակէ գործածուիլ շրջանի մշակութային եւ այլ բնոյթի ձեռնարկներու կայացման համար:

Այս աշխատանքներուն ձեռնարկելով Համազգայինի Կեդրոնական վարչութիւնը կ'ուզէ արտայայտել Լիբանանի իր կառոյցներու եւ առհասարակ լիբանանահայութեան համահայկական կարեւորութեան առընչութեամբ իր աներեր համոզումը:

դ.- Արձանագրելէ ետք որ Համազգայինի Ուսանողական Հաւաքը (ֆորում) վեց տարիներէ ի վեր յաջող կերպով տեղի կ'ունենայ Հայաստան, որոշուեցաւ ընդլայնել ֆորումի գործունէութեան ծիրը հայրենիքէն ներս աւելի մնայուն յենարաններ հաստատելով երիտասարդութեան մօտ բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծած այս ձեռնարկին համար:

ե.- Հետեւելով Համազգայինի Ե. Պատգամաւորական ժողովի թելադրանքին Կեդրոնական վարչութիւնը որոշեց յաջորդ տարի պատշաճ ձեւով նշել Համազգայինի հիմնադրութեան 80ամեակը թէ՛ հայրենիքէն, թէ՛ սփիւռքեան գաղութներէն ներս: Այս ուղղութեամբ որոշուեցաւ հանդիսութիւններու կողքին կազմակերպել համապատասխան նիւթերով գիտաժողովներ, ծաւալել հրատարակչական գործունէութիւն եւ Համազգայինի շրջաններէն ներս աւելցնել գեղարուեստական ձեռնարկներու թիւը: Բնական է, այս բոլոր ձեռնարկներու մանրամասնութեանց մասին հասարակութիւնը տեղեակ պիտի պահուի իր ատենին մամուլով եւ Համազգայինի կայքէջով:

զ.- Վերջապէս ժողովը քննեց Պէյրութի եւ Երեւանի գրասենեակներու միաժամայ գործունէութիւնը եւ համոզուեցաւ, որ այդ գրասենեակներէն ներս կատարուած դրական փոփոխութիւնները աւելի արդիւնաւէտ պիտի դարձնեն անոնց արդէն իսկ բեղուն աշխատանքը: Միաժամանակ որոշուեցաւ շարունակել ամերիկեան ցամաքամասին վրայ Համազգայինի գրասենակ մը բանալու ճիգերը՝ զանոնք արդիւնաւորելու վճռակամութեամբ:

Ժողովական աշխատանքներուն առնթեր Կեդրոնական վարչութիւնը աշխատանքային հանդիպումներ ունեցաւ ՀՀ Գիտութեան եւ կրթութեան նախարար՝ պրն. Լեւոն Մկրտչեանի եւ Երեւանի պետական համալսարանի նախագահ պրն. Արամ Սիմոնեանի հետ: Քննարկումները կեդրոնացան հասարակաց ծրագիրներու գործադրութեան ներկայ ընթացքին՝ ինչպէս նաեւ ապագայի գործակցութեան կարելիութիւններուն վրայ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, Հոկտեմբեր 19 2007

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶ

Հոկտեմբեր 2-8 երկրին ամբողջ տարածքին հազար հոգիի վրայ կատարուած հարցախոյզին արդիւնքներով 60%ի մեծամասնութիւն մը պատրաստակամութիւն յայտնած է նախագահական ընտրութեան քուէարկելու. 22·1%ը հաւանական նկատած է մասնակցութիւնը:

Պատասխանողներու 27%ը ըսած է թէ ոչ մէկ կուսակցութեան համակրանք ունի, 20·4%ը կը նախընտրէ «Հանրապետական»ը, 15·8%ը «Բարգաւաճ Հայաստան»ը, 7·5%ը «Օրինաց երկիր»ը, 7·1%ը Ժառանգութիւնը, 7%ը ՀՅԴ-ն:

«Եթէ նախագահական ընտրութիւնը յաջորդ Կիրակի ըլլար, ո՞ր թեկնածուին կը քուէարկէիք» հարցումին պատասխաններուն առաջին տեղը կը գրաւէ Ս. Սարգսեան (31·8 տոկոսով), կը յաջորդեն Ր. Յովհաննէսեանը (12·3), Գագիկ Ծառուկեան (12): Վերջերս քաղաքական կեանքի վերադարձի ուշադրաւ աշխատանքի լծուած նախկին նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեան ունեցած է 3·8%ի հաւանութիւն, իրեն կը հետեւի ՀՅԴ թեկնածու Վ. Յովհաննիսեան (3·2):

Հարցախոյզի մասնակիցներուն միայն 18·4%ը լաւատես գտնուած է ընդդիմութեան միաւորումի հեռանկարին. իսկ որպէս ընդդիմութեան նախընտրելի թենկածու, առաջին տեղը գրաւած է Արտաշէս Գեղամեան (6·9%). Լ. Տէր Պետրոսեան ստացած է 1·8%ին ձայնը, Վազգէն Մանուկեան 3·7%ը:

### Զ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 19ին Ազգային պատկերասրահին մէջ բացուած է ֆրանսահայ նկարիչ Զարեհ Մութաֆեանի (1907-1980) ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած ցուցահանդէսը: Հոն կը ներկայացուին մօտ 40 պաստառներ որոնց մէկ մասը տարուած է Ֆրանսայէն: Գործերուն մէջ իշխող են բնանկարները:

Զ. Մութաֆեան առաջին սփիւռքահայ արուեստագէտներէն է որ 1967ին հրաւիրուած է Հայաստան և ցուցահանդէս բացած Նկարիչներու տան մէջ:

Ա Ւ Ս Տ Ր Ա Լ Ի Ա

### 1.4 ՄԻԼԻՈՆ ՆՈՒԷՐ Հ.Օ.Մ.-ԻՆ

Աւստրալիոյ վարչապետ Ճ. Հաուըրտ 1·4 միլիոն աւստրալիական տոլար նուիրած է Հայ Օգնութեան Միութեան որպէս օժանդակութիւն Գիմրիի «Մօր ու մանկան» կեդրոնին: Օժանդակութիւնը խնդրած էր Հայ Դատի յանձնախումբը:

ՀՕՄ-ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետուհի Յասմիկ Տէրտէրեան ողջունած է յատկացումը, ըսելով. «Լինսի հիմնարկի 275·000 տոլարի յատկացումէն ետք, Աւստրալիոյ կառավարութեան այս նուէրը մեծապէս պիտի օգնէ ՀՕՄ-ին, ո՛չ միայն պահելու Ախուրեանի "Մօր-ու-մանկան" դարմանատունը գալիք տարիներու ընթացքին, այլ նաեւ կարելի պիտի դարձնէ ընդարձակելու մեր ներկայ բժշկական աշխատանքներուն դաշտը՝ աւելցնելով վիրաբուժական եւ մասնագիտական գործողութիւններու յատուկ անհրաժեշտ սարքաւորումները»:

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Հ Ա Յ  Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Դ Ի
Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
Ք Ր Ե Ս Տ Ո Մ Ա Տ Ի Ա

ՀԱՏՈՐ 1
ՀՆԱԳՈՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՑ
ՄԻՆՉԵՒ 298 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
հիմնարկութեան

Երեւանի համալսարանի
հրատարակչութիւն

Երեւան 2007

## ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց
Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

Մ Ա Ս Ն  Ե Ր Ր Ո Ր Դ

### ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐԻ ՎԱՆՔՈՒՄ

Ցաջորդ օրը, երբ արդէն պատրաստւում էր հրաժեշտ տալ, Գաբրիէլը պահեց նրան: Աւագ եղբայրը վաղուց է ինչ հետաքրքւում էր իրենց ազգանուան ծագումնաբանութեամբ: Նրան տարօրինակ էր թւում, որ իրենց հօր ազգանունը ոչ թէ հայկական, այլ լեհական ազգանուն է յիշեցնում: Հին գրքեր ու ձեռագրեր ուսումնասիրելով, Գաբրիէլը մանրամասն իմացել էր, թէ ինչպէս, երբ սելջուկներն աւերել էին հին Հայկական պետութիւնն ու նրա մայրաքաղաք Անին, տասնեակ հազարաւոր հայ ընտանիքներ հետապնդումից փրկուելու համար գաղթել էին օտար երկրներ: Այնտեղ էլ խոր արմատներ թողնելով, նրանք հիմնել էին հայկական գաղութներ: Իրենց հեռաւոր նախնիները նոյնպէս ինչ-որ ժամանակ ապրել էին Հայաստանում, բայց յետագայում ստիպուած էին եղել անցնել Լեհաստան: Նրանց ազգանունը Այվազեան էր եղել, որը Լեհերի շրջանում հետզհետէ ստացել էր լեհական Հայվազովսկի անուանումը: Հիմա Գաբրիէլը նրան առաջարկում էր այդ Հայվազովսկին փոխարինել «Այվազովսկի»ով, որն աւելի ճիշդ էր: Կրտսեր եղբայրը համաձայնեց, նա նոյնիսկ գտաւ, որ Այվազովսկին շատ աւելի բարեհնչիւն է: Այդ օրուանից նա այդպէս էլ կը ստորագրէր իր նկարները՝ Այվազովսկի:

#### ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԿՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ

Անցաւ մի քանի օր, եւ Այվազովսկու նախկին զուարթ տրամադրութիւնը վերականգնուեց: Բայց դրանից յետոյ էլ դեռ երկար ժամանակ Շտերնբերգի հետ զբօսնելիս կամ զրուցելիս, նա յանկարծ լռում էր եւ տարւում մտքերով: Այդպիսի րոպէներին յիշողութեան մէջ նորից յառնում էր վանական եղբօր կերպարանքը: Շտերնբերգը, աշխատելով ցրել ընկերոջ մռայլ մտքերը, անընդհատ ծիծաղեցնում էր նրան մալոռուսական զանազան անեկդոտներով, որ իր հետ բերել էր Չեռնիգովշչինայից՝ Տառնովսկու կալուածքից:

Այվազովսկին շատ շուտ մտերմացաւ Իտալացիների հետ: Դեռեւս Թէոդոսիայում նաւաստիներից նա յաճախ էր իտալերէն խօսք ու զրոյց լսել եւ այժմ դիւրութեամբ էր ըմբռնելանում այդ ճկուն ու երգեցիկ լեզուին: Շտերնբերգը ասում էր, որ շուտով նրանից իսկական իտալացի դուրս կը գայ: Մէկ էլ տեսար կոնտոլավարը մի երգ երգեց, և Այվազովսկին տեղն ու տեղը կրկնեց այն, թէեւ, ազատօրէն վերարտադրելով անծանօթ մեղեդին:

Շատ չանցած երկու ընկերներն էլ բարեկամներ գտան ձկնորսների ու կոնտոլավարների շրջանում: Իտալացիներին դուր էին գալիս այդ զուարթ երիտասարդները, որոնք իրենց նման մարդամօտ բնաւորութիւն ունէին: Յաճախ Այվազովսկուն ու Շտերնբերգին կարելի էր տեսնել արեւից խունացած գոյնզգոյն առագաստներով ձկնորսական որեւէ նաւակում: Ձկնորսները սիրում էին նրանց դիտել նկարելիս եւ սրտանց ուրախանում էին թղթի վրայ վերարտադրուած տեսնելով ծովածոցն ու հարազատ քաղաքն իր բազում ջրանցքներով:

Բայց Այվազովսկին միայն կոնտոլներ եւ ձկնորսական նաւեր չէր նկարում: Նա յատկապէս հիացած էր Սուրբ Մարկոսի հրապարակով, որը փառահեղօրէն շրջապատուած էր ԺԵ. - ԺԶ. դդ. հնադարեան կառոյցներով: Հրապարակը գրեթէ քառանկիւնի էր եւ ընդարձակ մարմարակերտ սրահ էր յիշեցնում: Ահա այս վայրն է, որ Այվազովսկին դարձրեց իր արուեստանոցը: Ցառնում էր առաւօտեան շուտ եւ անմիջապէս գործի կպչում: Իսկ երբ արեւն սկսում էր այրել, նկարիչը մտնում էր հնօրեայ շէնքերի սիւնաշարերի տակ:

Այդտեղից Սուրբ Մարկոսի տաճարը բոլորովին այլ տեսք ունէր: Նրա ոսկեզօծ հինգ գմբէթները կարծես մեխուել էին պայծառ երկնքի պաստառին: Բայց տաճարից աւելի, երիտասարդ նկարիչը հիանում էր ժամացոյցի աշտարակով: Զանգակով ու երկու մաւրերի պրոնզեայ կերպարանքներով այս հսկայական ժամացոյցը բոլոր Վենետիկ այցելողների ուշադրութեան կենտրոնում էր: Եւ դա զարմանալի չէր: Չէ՞ որ իւրաքանչիւր ժամը մէկ մաւրերը բարձրացնում էին իրենց ոսկէ մուրճերն ու զանգակը խփելով ազդարարում ժամանակը:

Սուրբ Մարկոսի հրապարակը մի ուրիշ տեսարժան բան էլ ունէր: Ձեռնասուն աղաւնիները, որ թռչում էին ամբողջ երամներով: Հեզ ու դիւրահաւատ՝ նրանք սովորել էին, որ անցորդներն իրենց կերակրեն թրջած սիսեռով, որ կարելի էր գնել այդտեղ իսկ՝ շրջիկ առեւտրականներից: Աղաւնիները շուտով մտերմացան երիտասարդ նկարչի հետ. երբ նա նկարում էր, գալիս թառում էին ուսին եւ կտուցով զգուշօրէն վիզը խտտացնելով յիշեցնում, որ ժամանակն է քիչ հանգստանալ եւ կուտ տալ իրենց:

Մի անգամ աշխատելիս Այվազովսկու ականջին հասաւ, ինչ-որ հիացմունքի ռուսերէն արտայայտութիւն:

Մալոռուսական արտայայտութիւն լսելով, նա անմիջապէս շուռ եկաւ եւ տեսաւ իր յետեւում կանգնած մարդկանց խումբը երեք հոգի էին, որոնցից երկուսին նա ճանաչում էր: Նիկոլայ Պետրովիչ Բոտկինն ու Վասիլի Ալեքսէեւիչ Պանովը: Երբ նրանք Մոսկուայից գալիս էին Պետերբուրգ, անպայման մասնակցում էին Նեստոր Կուկոլնիկի տանը կայացող հաւաքոյթներին: Այդտեղ էլ Այվազովսկին հանդիպել էր նրանց:

(Շար. 97)

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

**Ciné-Club**
**«Rouben Mamoulian»**
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
**réalisateur**

**Jeudi 25 octobre à 20 h**

**LES FRERES SAROIAN**
**(Saroian Yeghbairner)**
Film de K. Abrahamian
et A. Hairapétian, 1998,
Scénario : Gourguen Borian
Avec Frounzé Dovlatian,
Khoren Abrahamian,
Gourguen Djanibekian
et Achot Sahratian.
Musique: Martin Vartazarian.
**V.O.**

Directeur des programmes :
**ARTO PEHLIVANIAN**

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

# ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end**
**du 1er / 2 DECEMBRE**
**pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
de
**« C H E N E »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

---

MAIRIE DU 9ème ARRONDISSEMENT
6 rue Drouot — Paris
Métro : Richelieu-Drouot

**Schavarch MISSAKIAN**
**EXPOSITION**

parrainée par la Mairie du 9ème
organisée par la FRA NOR SEROUND
de Paris

**Du 26 octobre au 30 octobre**
de 9h à 17h

# 25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

# ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25րդ ՇԱՐՔ

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
**EST-CE CELA, LA MORT?**

ՌՈԲԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ Ա՞ՅՍ Է
ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

---

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սիսեռեանի, Տէր եւ Տիկին Պերճ Սիսեռեանի, Տէր եւ Տիկին Արա Սիսեռեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն Գեղամ Սիսեռեանի մահուան առթիւ:

Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սիսեռեանի 1.500 եւրոյի իրենց նուէրին համար, իրենց հօր յիշատակին:

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne, **la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet** par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN,** Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**
En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants
en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

□

## Voyage aux châteaux de la Loire

**4 jours / 3 nuits**
**Du 1er au 4 novembre**

C'est la région des mille châteaux et connue comme «Le Jardin de la France»... Les rois de France ont fait de cette douce région le décor et le théâtre de leurs rêves...

Voyage exceptionnel pour 300 euros en car de grand tourisme - hébergement en hôtel 2* en demi-pension - incluant les entrées de nombreuses visites...

Voyage organisé par la CBAF Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne.

Pour tous renseignements et inscriptions :
☎ 04 74 04 74 97 / 04 78 45 17 55 en soirée.

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers

**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**
avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»** de Sevran - Livry Gargan
**Le Dimanche 28 octobre**
**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

---

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ներկայիս
հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝

**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**

Հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ յաւուր պատշաճի քարոզելու
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
Թեմի առաջնորդանիստ
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11ին:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ՖԻՐՂԵՆԵԱՆ

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց:

Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

---

**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**
*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

## Recherche Directeur(trice) de maison deretraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

---

**HOMMAGE NATIONAL AUX ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**

1917 : Création de l'Association des Volontaires Arméniens à Paris
2007 : Commémoration du 90ème Anniversaire de l'engagement des Arméniens pour la France

**HOMMAGE NATIONAL A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE**
**Le Dimanche 28 Octobre**
13h00 : Déjeuner à l'Ecole Militaire de Paris avec les personnalités politiques
16h00 : Cérémonie du Souvenir au Mont Valérien (Suresnes)

Association nationale des Anciens Combattants Arméniens, CCAF

Réservation :
06.19.29.85.36 ou 06.78.22.17.40
Courriel : ac.armeniens@hotmail.fr
fax : 01.30.21.13.31

---

**CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN**
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR
Génealogies d'un conflit
Exposition
**du 20 octobre au 27 janvier**

---

(Շար. Ա. էջէն)

մայէլ վերարծարծէ Պէն Պարքայի հարցը եւ ձերբակալման հրամանագրեր հրապարակէ, ինչ որ մեծ մեծ յուզում ըստեղծած է Մարոքի մէջ, քանի թիրախ է նաեւ զօր. Հոսնի Պէնսլիմանը, որ կարեւոր դէմք մըն է թագաւորին ապահովութեան համար: Սարքոզի ուզած է փաստել որ արդարութիւնը բոլորովին անկախ է Ֆրանսայի մէջ: Ծանօթ է որ Պէն Պարքա առեւանգուած է 42 տարի առաջ Լիփ սրահարանի առջեւ եւ մարմինը երբեք չէ գտնուած: Հասան Բ. Թագաւորի գլխաւոր ընդդիմադիրն էր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուղեւորներու գործադուլը վերջ գտաւ Հոկտեմբեր 24ին, բայց Ամենայն Սրբոց տօնին նախօրեակին օգանաւի սպասարկութիւնները գործադուլի որոշում մը տուած են: Կայ սակայն այլ սպառնալիք մը Նոյեմբեր 20ի համար: Եթէ այս օրերուն ուղեւորները դոհացում չստանան, կրնան վերսկսիլ գործադուլը այդ թուականին եւ իրենց կը միանան զանազան մարզերու պաշտօնատարներ: Այս վերջիններու պահանջը կը վերաբերի աշխատավարձքի, աշխատանքի պայմաններուն:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ հրդեհները կը շարունակեն աւեր գործել ամբողջ շրջանին մէջ եւ տեղահանուած բնակիչներու թիւը կէս միլիոնի հասած է. նաեւ հինգ մեռեալ կայ: Պուշ որոշած է շրջանը այցելել Հոկտ. 25ին:

ԻՐԱՔԻ մէջ ամերիկեան օդուժը կը շարունակէ իր «սխալ»ները եւ Հոկտ. 23ին ալ երկու չարթուան մէջ երրորդ մըն ալ գործած է բնակիչներու վրայ ռումբեր նետելով Սամարայի մէջ: Վեց բնակիչներ սպաննուած են:

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26
VENDREDI
26 OCTOBRE
2007

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20€

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1.20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·815 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21·815

## ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԷ ՈՒ ԿԸ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԻ

Թրքական օդուժը կը շարունակէ ռմբակոծել Իրաքի սահմանամերձ շրջանին մէջ դիրքեր որոնք քիւրտ զինեալներու բանակատեղիները կը նկատուին : Նոյն ատեն հարիւր հազարնոց զօրաբաժիններ միջամտութեան պատրաստ կը սպասեն նոյն սահմանին վրայ :

Թուրքիոյ ապահովութեան ազգային խորհուրդը Հոկտ. 24ին հանրապետութեան նախագահ Ա. Կիւլի ղեկավարութեամբ հինգ ժամուան ժողով մը գումարած է, օրակարգի վրայ ունենալով հաւանական զարգացումները եւ նկատի առնուելիք միջոցները : Հրապարակուած յայտարարութեամբ մը կոչ ուղղուած է ազգային միասնութիւնը պահպանելու. ահաբեկիչ կազմակերպութեան զօրավիգ կանգնողներու դէմ տնտեսական միջոցներու կիրարկումը թելադրուած է Ազգային ժողովին :

Նոյն ժողովին նիւթ եղած է Հոկտ. 10–ին ԱՄՆ–ու Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ վաւերացուած Ցեղասպանութեան բանաձեւն ալ. ան նկատուած է Հայկական Սփիւռքին ու Հայաստանի կողմէ տարիներէ ի վեր Թուրքիոյ դէմ տարուած քարոզչութեան նորագոյն արդիւնքը. ըսուած է որ ոչ մէկ ձեւով կարելի է արդարացնել եւ ընդունիլ զայն : Որոշուած է ըստ յետագայ զարգացումներու հարցը բոլոր երեսակներով կրկին քննարկել եւ արժեւորել :

***

Յետագայ զարգացումները, այսօրուան ընթացքին դատելով, անհաճոյ բաներ չեն վերապահեր Թուրքիոյ : Եւրոպական խորհրդարանին Հոկտ. 24ի բարենիշ քուէարկութեան զուգահեռ, Ուաշինկթըն ալ որոշած է չորս մարտանաւ տրամադրել Անգարայի. որոշումին հեղինակը Ներկայացուցիչներու ժողովին նոյն Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբն է : Եթէ որոշումը վաւերացուի լիագումար նիստին ալ, մարտանաւերէն երեքը ձրի պիտի տրուին, չորրորդն ալ «պիտի վաճառուի» խորհրդանշական արժէքին քառորդ գինով :

Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել որ նուէրը սփոփարար ժեսթ մըն է Անգարայի նկատմամբ. չէ՛, քաւ լիցի. այդ մասին հաստատած է յանձնաժողովի ատենապետը Թ. Լանթոս, ըսելով թէ որոշումը ոչ մէկ կապ ունի Հայկական Ցեղասպանութեան բանաձեւին հետ... Թէ նաւերը կը տրուին Իրանի ու Իրաքի սահմաններուն վրայ Թուրքիոյ ռազմական կարիքներուն համար : Իրեն չափ համակարծիք չէ գտնուած բանաձեւին զօրավիգ երեսփոխաններէն Պ. Շէրմըն, ըսելով որ Արեւելեան Անատոլուի մէջ վերջին տեսնուած նաւը Նոյեան տապանն էր...

***

Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին քուէարկած բանաձեւը նիւթ եղած է վիպագիր Օ. Փամուքի խտալական Լա Ռեփուպլիքայի տուած հարցազրոյցին : Ան «բարոյական հարց»ի վերածած է խնդիրը, ըսելով. «Տխուր է տեսնել որ Թուրքիոյ համար արտայայտութեան ազատութեան առընչուած այս բարոյական հարցը վերածուած է ուժի միջազգային ցուցադրութեան մը : Ասոր լուծումը պէտք է ըլլայ անոր ազատօրէն վիճարկումի կարելիութիւնը, հարցին առանց այլեւայլի ենթադրումը» :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

## ԹՈՒՐՔԻԱ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑ ՉՈՒՆԻ

Եւրոպական խորհրդարանը Հոկտ. 24–ին բանաձեւ մը քուէարկած է որով մէկդի կը ձգուի Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պայմանը : Միայն Հայերն ու Թուրքերը կը հրաւիրուին «հաշտութեան հոլովոյթ»ի մը ձեռնարկելու : Խորհրդարանը մերժած է Թուրքիոյ անդամակցութեան տեղեկագրին առընչուած սրբագրութեան պահանջներուն մեծ մասը որոնցմէ մէկն էր Ցեղասպանութեան ճանաչումի պայմանը որուն զօրավիգ էին յատկապէս Ֆրանսացի երեսփոխանները :

Ասոր քով կարելի է որպէս մխիթարական տուեալ ընկալել Թրքական պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին կիրարկումին դատապարտութիւնը. յատկապէս նոր–նոր անով «Ակօս»ի հրատարակութեան տնօրէնին եւ խմբագրին վճռուած մէկ տարուան բանտարկութեան պատիժը :

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Հոկտեմբեր 25 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը ցաւ կը յայտնէ կատարուածին, խորհրդարանին քուէարկութեան արդիւնքը համարելով Թրքամէտ լոպիին յարձակողական ընթացքին հետեւանքը, ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու Տան Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին Հոկտ. 10ի քուէարկութենէն ետք :

Խորհրդարանը բաւականացած է Անգարայի թելադրելով որ արագացնէ բարեփոխումներու թափը :

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԱՔԷՇԻ մէջ է, Փարիզ վերադառնալէն առաջ, որ Նիքոլա Սարքոզի նոր կոչ մը ըրած է Սուրիոյ : Ան ըսած է.– «Սուրիա պէտք է ձգէ որ Լիբանան անկախ ըլլայ : Պէտք է հասկնայ որ ան ազատ ընտրութիւններու իրաւունքն ունի : Այս սպանութիւնները մտքերը կը խռովեն : Գործելակերպեր կան, որոնք պէտք է դադրին, յանցագործութիւններ՝ որոնք պէտք է ստանձնուին : Բայց չենք ուզեր, ոչ ոք կ'ուզէ, Սուրիան ծունկի բերել» :

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ մէջ երկու լրագրողներ սպաննուած են Հոկտ. 21ին, երբ կառքով կ'անցնէին երկրին հարաւ–արեւմուտեան մէկ թաղամասէն : Վերջին 10 տարիներու ընթացքին 82 լրագրողներ սպաննուած են Գոլոմպիոյ մէջ եւ շուրջ 100 ուրիշներ ալ սարսափի մէջ են, այն մտավախութեամբ որ կրնան սպաննուիլ :

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ պատերազմները, մինչեւ 2017, 2400 միլիառ տոլար պիտի արժեն Միացեալ–Նահանգներուն ըստ Գոնկրէսի պաշտօնական մէկ տեղեկագրին :

ՖՐԱՆՍԱ ընթացք տալով ՕԹԱՆ–ի դիմումին, որոշած է նոր զօրքեր ղրկել Աֆղանիստանի հարաւը : Հոլանտա հաւաքուած ՕԹԱՆ–ի իր պաշտօնակիցներուն, Ֆրանսայի պաշտպանութեան նախարարը՝ Էրվէ Մորէն յայտարարած է որ 50էն 70 զինուորական պիտի ղրկէ Ներլանտացիներու ձեռքն եղող շրջանը : Այս լուրը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուած է Ուաշինկթընի կողմէ :

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ճարտարարուեստներու արհեստներու միութեան նախագահը՝ Տընի Կօթիէ–Սովանեաք, որ քննութեան տակ է, քանի 17 միլիոն եւրոյի կասկածելի գումարներ գանձած է դրամատուներու գանտղան հաշիւներէ, յայտարարած է որ պիտի հրաժարի իր

(Շար.ը Դ. էջ)

## ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԸՆԹՐԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Հայաստանի վարչապետ Սերժ Սարգսեանի Փարիզ այցին դադութին բաժինը եղաւ շքեղ պանդոկի մը մէկ սրահին մէջ կազմակերպուած ընթրիքը, Հոկտ. 24 Չորեքշաբթի երեկոյեան : «Գաղութ»ը հոս անշուշտ հարկ է հասկնալ ներկայացուցչականի բնոյթով առնուած շուրջ 150 հոգինոց խումբ մը. ան բաղկացած էր մարմիններու, կազմակերպութիւններու, լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչներէն, հոգեւոր անձնաւորութիւններէ, գործարարներէ, եւն. : Կային պատուոյ սեղանի Ֆրանսական քաղաքական աշխարհին մեզի մօտիկ դէմքերը, ինչպէս Ֆր. Ռոշպլուան, Ռ. Ռուբ, Ա. Սանթինի, Է. Ռաուլթ, տիկին Հ. Լիւք, Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը :

Այս բոլորը ժամը ութին, կամ քիչ մը աւելի ուշ ներկայ էին սրահին մէջ, սեղաններուն շուրջ իրենց տեղերն ալ գրաւեցին, մինչեւ ինը սպասելու համար Հայաստանի վարչապետին... : Այդ ժամուն դեսպան Է. Նալպանդեանի ողջոյնի խօսքով սկսաւ ութին յայտարարուած երեկոյթը : Ապա դրաւոր ելոյթ մը ունեցաւ Ս. Սարգսեան, ամենայն բծախնդրութեամբ մնալով երախտապարտութեան, բարեկամութեան, գործակցութեան, փոխըմբռնման, շնորհակալութեան, հպարտութեան կաղապարներուն մէջ : Զափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ շատ աւելի տպաւորիչ էր դեսպանատան կողմէն Վ. Աթարբեկեանի թարգմանութեամբ հնչած ֆրանսերէն տարբերակը որ գոնէ կը պարտկէր հայերէն սերտուած ընթերցանութեան էջի մը չէշտը :

Ֆրանսայի թեմին առաջնորդ Նորվան Արք. Զաքարեանի աղօթքով սկսաւ ճաշը, մինչ լարաւոր նուագածուներու խմբակ մը պարբերաբար հայկական մեղեդիներ կը հնչեցնէր սրահին մէջ :

Կէս գիշերին մօտ վերջ գտաւ ընթրիքը, Գիւտ Արք. Նագգաշեանի աղօթքով :

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՊԵԼՃԻԿԱ

## ՊԵԼՃԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ

Պելճահայ համայնքին կողմէ Հոկտ. 24ին հրապարակուած հաղորդագրութիւն մը կը դատապարտէ Պրիւքսէլի թաղերէն մէկուն մէջ Թուրք ազգայնամոլներու կողմէ Պ. Պետրոսեանի սրճարանին թալանի արարքը : Նաեւ ցաւ կը յայտնէ իշխանութիւններու կողմէ պահուած լռութեան, անտարբերութեան. հարց կու տայ թէ ի՞նչպէս պէտք է մեկնաբանել նման կեցուածք որ կը ջանայ չքմեղել արարքին հեղինակները, մինչդեռ եթէ ֆլաման ծայրայեղ աջակողմեաններ փողոց իջնեն, ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը պաշարէ զիրենք :

Կը յայտարարէ որ Պ. Պետրոսեանի յարձակումին թիրախ կը նկատէ ամբողջ համայնքը, եւ կը պահանջէ որ արարքին ոստիկանութեան քաջ ծանօթ հեղինակները արդարութեան յանձնուին, դատապարտուին եւ առնուազն զրկուին իրենց քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներէն. նաեւ անյապաղ դարմանուի սրճարանին տիրոջ կրած վնասը, իշխանութեան կողմէ :

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐԸ ԽՈՒԼԻԿԱ՞Ն

Հոկտ. 23ին Երեւանի մէջ ընդդիմադիրներու ցոյցի մը պարագլուխներուն մօտ ութ ժամ ձերբակալութենէն, ապա ազատ արձակումէն ետք անոնց մէկ քանիին մասին քրէական նախաքննութեան ձեռնարկուած է. ամբաստանութիւնն է խուլիկանութիւն եւ ոստիկաններու դիմադրութիւն : Ոստիկանապետի Ս. տեղակալը մերժած է լրագրողներու պնդումը թէ ընդդիմադիրներու երթը խաղաղ բնոյթ ունեցած է. ըսած է թէ քաղաքացիներէ բազմաթիւ դժգոհութիւններ ստացած են :

## ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN»

(25 octobre)

### Papier d'Arménie

Շաբաթաթերթը ութ էջնոց թղթածրար մը նուիրած է Հայաստանի, որ նաեւ զբօսաշրջական բնոյթ ունի : Յօդուածին կ'ընկերանան գունաւոր գեղեցիկ նըկարներ, որոնք կը ներկայացնեն Երեւանը, վանքեր, հին ձեռագրեր եւ տեսարժան զանազան վայրեր : Յօդուածն ալ շահեկան տեղեկութիւններ կու տայ երկրին եւ իր պատմութեան մասին :

## ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի Հոկտեմբերի վերջին շաբաթը, հարկ է ձմրան ժամու անցնիլ, այլ խօսքով Հոկտ. 27էն 28ի գիշերը պէտք է մէկ ժամ ետ տանիլ ժամացոյցները :

# ԵՐԲ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ընդհանրապէս կ'անտեսեմ Հայաստանի ներքին քաղաքական անցուդարձը, որ տարիներէ ի վեր ճահիճ մըն է, ուր գողական վերնախաւին գիշատիչ մեծամասնութիւնը կը ձախողեցնէ սակաւաթիւ խըղճմիտ պաշտօնեաներու բարելաւման փորձերը,– քաջ դատաւորներ պաշտօնէ կը զրկուին երբ կը մերժեն բանտարկել այն վաճառականը որ «ազատ շուկայ» բառերը լուրջի կ'առնէ եւ կը փորձէ մրցիլ մենաշնորհ վայելողներուն դէմ: Եւ կամ դատախազ մը որ կը մերժէ անտեսել կէս-պաշտօնական Թալանը, կը սպաննուի: Եւ կամ տուրք հաւաքողը կը համարձակի պնդել որ ունեւոր մարդիկ ալ պէտք է վճարեն օրինական տուրքը: Այս բոլորին կողքին կան այսպէս կոչուած ընտրութիւնները ուր իսկական այլընտրանք գրեթէ երբեք չարտօնուիր: Ուրեմն՝ կրկնեմ, ընդհանրապէս կ'անտեսեմ Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքը, ուր այսպէս-կոչուած «հակառակորդ» տարբերը են խակ, անկարող եւ անմիաբան:

Սակայն յանկարծ հետաքրքրուած եմ նոյնի՛նքն այդ քաղաքական կեանքով: Վերաքաղ մը՝ բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ:

Սեպտեմբերին, նախագահ Ռ. Քոչարեանի խորհրդականներէն մէկը իբրեւ բաներ բեմ ելաւ եւ յայտարարեց որ Սերժ Սարգսեան, անցեալին պաշտպանութեան նախարար, ներկայիս վարչապետ, անոր նախընտրած Թեկնածուն է իբրեւ իրեն յաջորդող նախագահ: Ատենին, նշմարուեցաւ որ խորհրդականի մը միջոցաւ արտայայտուած նախագահ Քոչարեանի այս բաւական գաղջ նեցուկ-գովեստին ամէնէն «դրական» տողը այն էր որ յայտնօրէն, «Հայաստանի մէջ չկայ այլ, նոյնքան փորձառութիւն ունեցող քաղաքական ղեկավար»: Այսինքն, եթէ ըլլա՞ր...

Բայց եւ այնպէս ամէն ուշադիր դէտ եւ վերլուծող արդէն ենթադրած էր որ Քոչարեան եւ իր վարչամեքենան իբր Թեկնածու ունէին Սերժ Սարգսեանը, որ նախագահին տարեկից, զօրակից եւ հայրենակից է,– երեք «կից»եր, որոնք Արցախի անկախութեան պատերազմին այս երկուքը զօդած-կապած են իրարու: Տրուած ըլլալով այս տրամաբանական ենթադրութիւնը, եւ ընդդիմութեան տկարութիւնը, ապիկարութիւնը, եւ ժողովուրդի մեծամասնութեան վստահութիւնը չունենալու, չվայելելու պզգակը, նախագահական ընտրութեան արդիւնքը արդէն յստակ կր թուէր,– Սերժ Սարգսեան դիւաւ պիտի յաղթէր այդ ընտրութեան:

Լեւոն Տէր Պետրոսեանի հաւանական Թեկնածութիւնը շատ բան կը փոխէ, թէեւ ամէն ինչ չի փոխեր: Ճիշդ է որ շատեր կը յիշեն 1991էն 1998ի տնտեսական գահավէժ անկումը, գողական ռեժիմի հաստատումը իր իշխանութեան օրերուն, ռամկավարութեան ապականումը, մայրագութիւնը, Վանօ Սիրադեղեանի կոպիտ ելոյթները, եւն.: Անո՛նք՝ որոնք կ'ատեն Լեւոն Տէր Պետրոսեանը, կ'ընդգծեն որ Հայաստանի հայութիւնը չէ մոռցած եւ չէ ներած այս բաները: Ապա նաեւ (ականջալուր եղած եմ), շատեր կ'անտեսեն Տէր Պետրոսեանի դերը 1992–94 Արցախեան յաղթանակով պսակուած ճգնաժամի օրերուն, ընդգծելով որ այդ յաղթանակը գնուած է Արցախի եւ հայրենասէր Հայաստանցի մարտիկներու արիւնով, եւ շնորհիւ Արցախեան ղեկավարներու, ապա նաեւ խորհրդային բանակէն հրաժարած եւ Հայաստանեան ուժերու հրամանատարութիւնը ստանձնած կարող զինուորականներուն,– զօրավարներ Արկադի Տէր Թադէոսեան, Գուրգէն Տէլիպալթայեան, Նորայր Տէր Գրիգորեան, Միքայէլ Յարութիւնեան, Վաղարշակ Յարութիւնեան - եւ բազմաթիւ այլ արժանաւորներու՝ Վազգէն Սարգիսեանէն (ըստ ոմանց) մինչեւ սփիւռքահայեր՝ Յովսէփ Յովսէփեան, Ժիրայր Սեֆիլեան եւ, անշուշտ, Մոնթէ Մելքոնեան: Այլ խօսքով՝ 1991-1998 տարիներու բացասական դէպքերը որոնք յաճախ կը յիշուին, կը վերագրուին Լեւոն Տէր Պետրոսեանի, իսկ դրական նուաճումները՝ յաճախ կը զլացուին իրեն, շատերու կողմէ:

Անշուշտ կան այլ, Լ. Տէր Պետրոսեանի համար աւելի դրական ազդակներ: Հայաստանի մէջ մնացած ուսեալ աւագանին գիտէ թէ նախկին նախագահին միտքը իսկապէս բարձրորակ կրթութեամբ յղկուած էր: Ան մտաւորական էր: Աւելի կարեւոր (ըստ իս) Լ. Տէր Պետրոսեան եւ իր մտերիմ խորհրդատու, Ժիրայր Լիպարիտեան շատ, աւելի հմուտ լարախաղացներ էին, քան նախագահ Քոչարեանը,– աւելի լաւ պահեցին հաւասարակշռութիւնը, Ռուսիոյ եւ ԱՄՆ–ու միջեւ: Նախագահ Քոչարեանի օրերուն, Հայաստան դանդաղօրէն վերածուեցաւ Ռուսիոյ քաղաքական եւ տնտեսական արբանեակին, հակառակ Վարդան Օսկանեանի բոլոր կողմերու հետ կապ պահելու յամառ փորձերուն: Հայաստան տակաւ կը մեկուսացուի ոչ ռուսական տնտեսական ոլորտէն եւ քաղաքական աշխարհէն, եւ ատիկա վտանգաւոր է: Այս բոլորին գիտակցողներ կան, սակայն փոքրամասնութիւն են: Համեստ հայաստանցին, եթէ արեւմըտահայերէն խօսէր, «մէկը ա՛ռ, միւսին զա՛րկ» պիտի ըսէր: Յուսախաբութիւններու շարք մը զիրենք պատրանաթափ ըրած է քաղաքական կեանքի հանդէպ: Ո՛չ Տէր Պետրոսեան, ո՛չ Քոչարեան, ոչ ալ Սերժ Սարգսեան վստահութիւն կը վայելեն մեծամասնութեան մօտ: Մտաւորական վերնախաւին մէկ հատուածն է որ կը շարունակէ ուշադրաւ վերլուծել:

Անոնք նշմարած են, օրինակ, որ Տէր Պետրոսեանին Թիկունքը կանգնող ուժերը յայտարարեցին որ Հոկտ. 26ին մեծ հաւաք մը տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ: Այս Թուականը անշուշտ պատահաբար չէ ընտրուած: Հոկտեմբեր 27–ը Վազգէն Սարգսեանի, Կարէն Դեմիրճեանի եւ բազմաթիւ ուրիշներու սպանութեան 8րդ տարելիցն է: Ասկէ մէկ օր առաջ հանրահաւաք կազմակերպելով, Լեւոն Տէր Պետրոսեան լռելեայն կ'ըսէ Հայաստանի հանրութեան, «Թէպէտեւ ձեզի համար տակաւին սիրելի Վազգէնը գործակցեցաւ Քոչարեանի եւ ուրիշներու հետ, զիս պաշտօնանկ ընելու, ես զայն ներած եմ եւ կ'ուզեմ ձեզի յիշեցնել թէ մինչեւ հիմա չեն ձերբակալուած անոնց անարգ ըսպանութեան իսկական ծրագրող-հեղինակները»:

Այս հանրահաւաքէն անդին, Տէր Պետրոսեան հանդիպումներ կ'ունենայ այն ղեկավարներուն հետ, որոնք տակաւին հաւատարիմներու կոյր շրջանակներ ունին Հայաստանի մէջ, օրինակ՝ նախկին վարչապետ Վազգէն Մանուկեանին հետ, որ 1996ի նախագահական ընտրութեան գրեթէ յաղթած էր: Սակայն այդ ընտրութիւններուն իսկական արդիւնքին հակակշիռը բրտօրէն արգիլուեցաւ Տէր Պետրոսեանի շրջանակին կողմէ, ոստիկանութեամբ եւ հրասայլերով: Հակառակ այդ Թունաւոր յիշատակին, Մանուկեան եւ Տէր Պետրոսեան հանդիպեցան, խորհրդակցեցան: Նմանապէս, Լ. Տէր Պետրոսեան հանդիպեցաւ Օրինաց Երկիր կազմակերպութեան ղեկավար, նախկին խորհրդարանի նախագահ Արթուր Պաղտասարեանի հետ: Լ. Տէր Պետրոսեան նոյնիսկ գնաց եւ այցելեց Քոչարեանի եւ Սարգսեանի Հայրենիք, միջնաբերդ Արցախի նորընտիր նախագահ Բ. Սահակեանին: Այս ճիգերը հաւանաբար ապարդիւն պիտի մնան. Թէ՛ Պաղտասարեան, Թէ՛ Մանուկեան իրենց Թեկնածութենէն հրաժարելու հակում չեն ցուցաբերեր: Ոչ ալ, անշուշտ, ՀՅԴ–ն հակամէտ է իր գործունէութիւնը նուազեցնելու այս մարզին՝ նախագահական ընտրապայքարին մէջ: Բայց եւ այնպէս, Լեւոն Տէր Պետրոսեան կրցաւ «ցոյց տալ» որ ինք առաջուան գոռոզ «Լեւոն Թագաւորը» չէ, այլ՝ ներել եւ մոռնալ գիտցող խոհեմ քաղաքական դէմք մը, որ պատրաստ է զարպասել հայ քուէարկուին, իբր իսկական Թեկնածու եւ ո՛չ իբր դրածոյ:

Ուրեմն, կ'աշխուժանայ պայքարը: Սերժ Սարգսեան զօրաւոր կամքի տէր անձ մըն է, Թրծուած, ինքզինք պարտադրել գիտցող անձ մը, որուն զօրավիգ է վերնախաւին ամէնէն կարեւոր հատուածը:

Հայաստանի ընտրական պայքարը ներկայիս հետաքրքրական է, որովհետեւ վերնախաւը պառակտուած է: Դրական երեւոյթ պիտի ըլլայ եթէ երկու հատուածներն ալ ստիպուին իսկական ընտրապայքարի լծուիլ, ժողովուրդի քուէն փնտռել: Չեմ համարձակիր հաստատել որ պիտի ըլլա՛յ – կը յուսեմ միայն, պատմութեան մէկ դասը: Երբ վերնախաւը պառակտուի, շատ մը դէշ բաներ կրնան պատահիլ, բայց նաեւ երբեմն այդ պառակտումէն կ'օգտուի... ժողովրդավարութիւնը, տեղի կ'ունենայ ընտրողին լուրջ զարպասումը:

# ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւին ընդունման ձեւակերպութիւնը ստացաւ միջազգային ճակատագրական ճակատամարտի մը համեմատութիւնը, որպէս կեդրոն ունենալով Ուաշինկթընը եւ Անգարան, մինչ խժալուր խօսքի արձագանգները ալիքաւորուելով հասան հեռաւոր երկիրներ: Պահ մը մոռցուեցան Իրաքի եւ Աֆղանիստանի պատերազմները, աւելի ճիշդը անոնք անդադար յիշուեցան որպէս յարձակողական ահեղ զէնք ընդդէմ բանաձեւային յայտարարութեան, որ կը գտնուէր Ամերիկեան Գոնկրէսի Արտաքին յանձնաժողովին օրակարգին վրայ:

Վերոյիշեալ Յանձնաժողովին կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան գրանցման պարզ - պարզ՝ իր ոչ-պարտադիր հանգամանքով - հարցը դարձաւ միջազգային խընդիր, Ամերիկայի եւ Թուրքիոյ համար օրհասական հարց, որուն ելքէն կախեալ կը Թուէր ըլլալ ազատ աշխարհի ճակատագիրը եւ ժողովրդավարութեան յաղթանակը, առաջին հերթին՝ Իրաքի ամերիկեան զօրքերուն ապահովութիւնը:

Այս մթին հեռանկարը զօրակոչի ենթարկեց Միացեալ Նահանգներու ութ նախկին եւ ներկայ Արտաքին գործոց իրերայաջորդ Նախարարները, երկու նախկին եւ այժմու պաշտպանութեան նախարարներ, Ամերիկայի, Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի նախագահները, Թուրքիոյ վարչապետը եւ աւագանին, Ամերիկա հասած Թուրք երեսփոխանական պատուիրակութիւններ: Ու դեռ՝ երկու երկիրներու զինուորականութիւնը իրենց զինեալ ուժերու սպայակոյտերուն հրամանատարներով:

Կատարեալ ահազա՛նգ:

Գործի լծուեցան վարձկան մարմիններ: Լոպիինկի գրասենեակներ կկոց բանեցան կառավարական գրասենեակներուն եւ Գոնկրէսին միջեւ: Անխնայ հոսեցան միլիոններ, հնչուն եւ տարհամոզիչ տոլարներ, որոնց մէկ մասը գնաց գոնկրէսմէններու ընտրական զգայուն գանձանակին: Իրենց ծանր հրետանին գործի լծեցին իշխանամէտ գոնկրէսմէններ, պահպանողական մեծ մամուլը եւ շահախնդիր տարբեր խօսնակներ, որոնք կը յանկերգէին, զանազան տարբերակներով եւ լրացումներով, Նախագահ Ճորճ Պուշի յայտարարութիւնը- Օ՜հ, ճի՛շդ է, «Մենք բոլորս խորապէս կը ցաւինք հայ ժողովուրդի ողբալի տառապանքին համար, որ սկսաւ 1915ին: Բայց այս բանաձեւը ճիշդ պատասխանը չէ պատմական զանգուածային սպանութիւններուն, եւ անոր ընդունումը մեծ վնաս պիտի պատճառէ Ատլանտեան Ուխտի մեր բանալի դաշնակիցին եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին»: Հետեւազօրքը մանրամասնեց այդ «մեծ վնասը», շեշտելով Թուրքիոյ հաւասարակշռող եզակի դերը մահմետական աշխարհին մէջ ու անոր

գործակցութիւնը Թշնամի Իրանի հետ, որուն դէմ զինեալ միջոցառումներու ծրագիրներ կը դիզուին փոխ-նախագահ Շէնէյի գրասեղանին վրայ: Մանաւանդ ուժգնօրէն չեշտուեցաւ Թուրքիոյ Ինճիրլիքի ամերիկեան օդային ռազմախարիսխին անփոխարինելի կարեւորութիւնը, ուրկէ կը կատարուէր ամերիկեան բանակին պարէնաւորումին մեծ տոկոսը դէպի Իրաք: Բանաձեւին ընդունման պարագային, Թուրքիա կրնա՛ր գործադրել իր սպառնալիքը, փակելով ռազմակայանը եւ այլապէս նաեւ հակազդել՝ յարձակելով Իրաքի վրայ, մաքրագործելու համար սահմաններուն վրայ հաստատուած քիւրտ ապստամբները: Պատրուակ մը որ պէտք չէր ընծայել այդ եզակի դաշնակիցին:

Թրքական այս շանթաժը, որուն ետին կրնային գտնուիլ նաեւ ամերիկացի իր խորհրդատուները, համոյակատարօրէն կը կրկնուէր ամերիկեան այս կողմը, միաժամանակ յայտնելով հայկական աղէտին հանդէպ խորագգա՛ծ ցաւ. պատմական մեծ ոճիր, մէկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումին ահաւոր ողբերգութիւն եւ 20րդ դարու առաջին հաւաքական սպանդը ժողովուրդի մը, որ առաւել եւս քրիստոնեայ էր: Այո՛, բա՛յց, հիմա ժամանակը չէ նման բանաձեւի մը...

Հակառակ բարձրերէն եկող բազմակողմանի ահաւոր ճնշումին, երբ Գոնկրէսական յանձնաժողովը 21ի դէմ 27 ձայնով վաւերացուց Թիւ 106 բանաձեւը, ան նկատուեցաւ բարոյական մեծ յաղթանակ մը, ցնծութեան առիթ մը, զուգահեռաբար բարձրացնելով ահազանգին աստիճանը: Անվստահ հարցականներ եւս ծագեցան բանաձեւին ճակատագրին մասին երբ ան ներկայանար Գոնկրէսի լիագումար ժողովին: Եւ իրաւամբ: Բանաձեւին պաշտպան կարգ մը գոնկրէսմէններ սկսած են կծկուիլ իրենց պատեանին մէջ, յայտնելով իրենց վերապահութիւնը կամ նոյնիսկ ընդդիմութիւնը: 435 ներկայացուցիչներէ բաղկացած Խորհրդարանին մեծամասնութիւնը կազմող 227 նպաստաւոր ձայներուն արդէն ութը դասալիք եղան:

Ներկայ ընթացքով հայկական բանաձեւը անգամ մը եւս կրնայ ձախողութեան մատնուիլ կամ Գոնկրէսի օրակարգին նիւթ չդառնալ, ինչպէս 2000ին եղաւ, դեմոկրատ նախագահ Գլինթընի միջամտութեամբ: Այնատեն երկրորդ Ծոցի պատերազմ չկար, ոչ ալ ամերիկեան բանակ Իրաքի մէջ, նոյնիսկ չկար համայնավար Խորհրդային միութիւն: Կար սակայն Թուրքիոյ անփոխարինելի զինակցութիւնը պահելու նոյն յեղյեղումը: Այն ատեն ալ ցեղասպանութեան նախագիծ մը վաւերացնելու «ժամանակը չէր»: Այս տրամաբանութեամբ՝ «ժամանակը պիտի չըլլայ» մինչեւ վճռորոշ նոր գործօններու յայտնութեան օրը: Նկատի պիտի չառնուի նաեւ այն իրողութիւնը, որ առանց Ամերիկայի օգնութեան, Թրքական գործ գայլը կրնայ դառնալ ծիծաղելի փոքր շնագայլ մը:

Հայկական բանաձեւը այս անգամ յաջողելու հաստատ տուեալներ եւ երաշխիքներ կը վայելէր: Կը խօսինք անցեալով, թէեւ կարելիութիւնը դեռ չէ սպառած: Աւելի քան տարիէ մը ի վեր Հայութիւնը կանոնաւորապէս, աննախընթաց ծրագրակերպով եւ համբերատարօրէն կ'աշխատէր բանաձեւին յաջողութեան ի խնդիր, քայլ առ քայլ յառաջանալով դէպի նպատակը: Ներքին պայմանները նպաստաւոր էին: Վերջին ընտրութիւններուն Դեմոկրատները տիրած էին Գոնկրէսին, որուն նախագահը վճռած էր բանաձեւը օրակարգի բերել: Արտաքին պայմանները նաեւ կը թըւէին օժանդակել: Ի վերջոյ այնքա՛ն ալ անստուեր չէին կապերը Թուրքիոյ հետ, սկսեալ Իրաքի դէմ ամերիկեան պատերազմին Թուրքիոյ ժխտական դիրքէն, զոր Ամերիկացին չէր մոռցած, ինչպէս ան չէր կրնար չտեսնել Թուրքերուն հակամերիկեան աճող ատելութիւնը, որուն պատճառներէն մէկն էր ամերիկեան զօրակցութիւնը յառնող Քիւրտիստանի մը, որ շատ աւելի բախտորոշ է Թուրքիոյ ճակատագրին համար քան Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւը: Այնքան, որ ըստ մամլոյ տեղեկատուութեան մը, Թուրքիա իր մէկ բանբերին միջոցով յայտնած էր իր զիջումը բանաձեւին ընդունման, եթէ Ուաշինկթըն իրեն միանար զսպելու Քիւրտերը:

Ինչ որ ըլլայ սակայն բանաձեւին ճակատագիրը, Հայութիւնը բազմաթիւ դրական կէտեր արձանագրեց, որոնք նշանախէցեր պիտի մնան: Հայկական հարցը աննախընթաց արծարծում ստացաւ միջազգային բեմին վրայ: Նկատի առնելով միայն ամերիկեան լրատեսողական աղբիւրները, այս աշխարհամասին մէջ չմնաց անկիւն մը ուր մարդիկ չկարդան եւ չլսեն Հայկական ցեղասպանութեան եւ դատի մը մասին: Մեծ եղեռնը եւ անոր յիշատակումը դարձաւ նոյնիսկ ամերիկացիին համար առօրեայ խօսակցութեան նիւթ, որուն հանդէպ կարելի չէր կրաւորական մնալ, մանաւանդ որ ան կը միանար Հրէական Հակա-Անուանարկութեան լիկային դէմ ամերիկեան համայնքներու կողմէ սկսուած շարժումին, Ցեղասպանութեան ուրացման հարցով: Որքան ալ ըսուի թէ ցեղասպանը Օսմանեան կայսրութիւնն էր, առանց զանազանութեան մրուրը կը քսուի ներկայ Թուրքիոյ ճակատին, որպէս ուրացող: Արդէն Թուրքիա անկէ է որ նախ կը խուսափի, չներկայանալու համար որպէս մարդկութեան դէմ ոճրագործ կայսրութեան մը հարազատ հոգեզաւակը: Միտքերուն մէջ թարմ են նաեւ եղերաբախտ Հրանդ Տինքի սպանութիւնը, ուղղակի առնչուած այդ Մեծ եղեռնին, ինչ որ ներկայ Թուրքիան շատ չանջատեր իր Օսմանեան ժառանգութենէն: Անգարա գիտէ նաեւ թէ ճանաչումին կրնայ յաջորդել պահանջի փուլ մը:

Հայկական ցեղասպանութիւնը վերստացաւ իր այժմէական եւ հրատապ հանգամանքը: Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Ամենայն Հայոց կաթողիկոս մը, Գարեգին Բ., Գոնկրէսին նիստը կը բանար աղօթքով մը, մասնաւորաբար նշելով «...Պատմութեան տխուր դէպքերու պարտադրանքին տակ, մենք կը յիշենք Հայոց ցեղասպանութեան զոհերը. հետեւանքները տակաւին զգալի են ամբողջ աշխարհի մէջ Ցեղասպանութեան նոր յայտնութիւններով: (Տէ՛ր) Հոգիի խաղաղութիւն շնորհէ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրներու բոլոր զոհերուն, եւ արդարութիւն ու խաղաղութիւն շնորհէ անոնց ժառանգորդներուն»...: Զուգահեռաբար նոյն պահուն Յանձնաժողովը կը քննարկէր Հայկական բանաձեւը:

Հայկական դատը եւ Ցեղասպանութեան ամէնօրեայ յիշեցումները պիտի շարունակեն մնալ Թուրքիոյ կողին խրած նետ մը, զոր ան պիտի ի զուր փորձէ իր մարմինէն հանել: Իր ժխտումները պիտի ծառայեն միայն քիչ մը եւս այժմէականացնելու եւ ընդհանուրին ուշադրութեան յանձնելու Ոճիրը: Ուրացումներուն վերջինն է վարչապետ Թայիփ Էրտողանի ժխտողական գրութիւնը ամերիկեան պահպանողականութեան միջնաբերդ «Ուոլ սթրիթ ճուրնըլ»ի (Հոկտեմբեր 19) մէջ, երբ յերիւրանքներու շարանէ մը ետք ան կոչ կ'ուղղէ Գոնկրէսի անդամներուն՝ իրենց պետական պատասխանատուութեան: Թուրքերը լաւ կը գիտակցին թէ իրենք արդէն կորսնցուցած են Ցեղասպանութեան պայքարը, եւ թէ Սփիւռքը, սերունդներու հերթափոխութեամբ, պիտի շարունակէ աննահանջ տէր կանգնիլ իրեն աւանդուած ազգային եւ համամարդկային կտակին:

Երբ Հոկտեմբեր 10ին Գոնկրէսական յանձնաժողովը խւրացուց Թիւ 106 բանաձեւը, Յանձնաժողովին նախագահ Թոմ Լանթոս, որ Հոլոքոստէն վերապրող մըն է, որոշումը նկատեց «նշանակալից քայլ մը, ի նպաստ ամերիկեան արտաքին քաղաքականութեան բարոյական հեղինակութեան վերահաստատումին»: Բան մը որուն այնքա՛ն պէտք ունի Արտաքին գործոց նախարարութիւնը, մասնաւորաբար վերջին տարիներուն:

Կը մնայ մաղթել որ այդ բարոյական կարեւոր քայլը, ամերիկեան պատի՛ւը, չարատաւորուին Գոնկրէսի նրբանցքներուն մէջ, յառաջիկայ շաբաթներուն:

Գ. Ք.

Պօսթըն

# ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՍՏԱՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Վերջապէս, տասնըհինգ տարուան ծրագիր մը իրականութիւն դարձաւ: Հոկտեմբեր 10ին, Փարիզի նախկին «Գաղութներու Թանգարան»ի պատմական չքեղ շէնքին մէջ, կառուցուած 1931ին, բացուեցաւ (դեռ ոչ պաշտօնապէս), գաղթականութեան պատմութեան ազգային ոստանը: Եւ այսպէս, լման յարկի մը (1·100 ք·մ) տարածքին վրայ ներկայացուած է ֆրանսական ժամանակակից պատմութեան մաս կազմող երկու հարիւր տարուան գաղթականութիւնը, իր զանազան երեսակներով: Գիտենք որ այսօր Ֆրանսական ազգաբնակչութեան մօտ 40 տոկոսը քիչ թէ շատ օտար ծագում ունի:

Այս ոստան-թանգարանը յաջողութեամբ կը ներկայացնէ այդ գաղթականներուն մուտքը Ֆրանսա և ձուլումը տեղական տարրին: Լուսաւոր սեղաններու եւ ցուցափեղկերու մէջ կարելի է դիտել այդ օտարներուն ոդիսականը դէպի այս «ազատութիւններու երկիրը». ոմանք տնտեսական պատճառներով, հանապազօրեայ հացը ապահովելու համար (Լեհ, Իտալացի, Սպանացի, Փորթուկալցի..), ուրիշներ իբրեւ քաղաքական ապաստանեալներ կամ նաեւ բռնութիւններէ եւ հալածանքներէ փախչողներ: Այս վերջին դասակարգին կը պատկանին Հայերը որոնց, պէտք է ըսել, շատ քիչ տեղ տրամադրուած է այս ընդհանուր համաստեղութեան մէջ: Ուրեմն, Հայերուս մասին: Ի՞նչ կարելի է հոն տեսնել. Նախ, լուսաւոր սեղաններուն վրայ ցուցադրուած են քանի մը փոքր ծաւալով լուսանկարներ.

– Հայկական պարահանդէս մը, 1926ին (Փարիզ) (Գրիգոր Ծօլօլեանի հաւաքածոյէն),

– Փարիզի UGA-ի ֆութպոլի խումբը, 1928ին,

– "Յառաջ"ի յիսնամեակին բացառիկը (1975),

– "Յառաջ"ի խմբագրատունը, երկու Շաւարշներով, 1933ին,

– Հայկական կոտորածներէն գծանկար մը եւ անոր հետեւանք՝ գաղթը,

– Խումբ մը հայ որբուկներ, Ֆրանսա ապաստան գտած:

Կան նաեւ երկու ցուցափեղկեր. մէկը նուիրուած «եզակի ճակատագիրներ»ու (1947ին Հայաստան ներգաղթած ու աւելի ուշ Ֆրանսա վերադարձած ընտանիքի մը պատմութիւնը) իսկ երկրորդը՝ ձօնուած «Կարմիր որմազդ»ին, Միսաք Մանուշեանի եւ ընկերներուն, երկու հայկական համայնավարական Ֆրանսագիր թերթով: Առ աւել ցոյց տրուած է Մոն-Վալերիէնի յուշահամալիրը ուր 23ը գնդակահարուեցան 1944 Փետրուարին: Եւ այսքան:

Տեղ մը կը կարդանք. «Մանթ Լա-Ժոլիի մէջ, 53 տարբեր ազգութիւններ կը հաշուենք: Նիւ Եորքէն աւելի լա՛ւ»: Այո, այս երկու հարիւր տարիներու ընթացքին հարիւրաւոր տարբեր ազգութիւններ ապաստան գտան ֆրանսական հիւրընկալ հողին վրայ: Բայց կը խորհիմ որ մօտ 500·000 գնահատուող հայկական գաղութին յատկացուած բաժինը իսկապէս շատ ճղճիմ է: Օրինակի համար, Ռուսերուն լման ցուցափեղկ մը տրամադրուած է իրենց եկեղեցիով ու Սէնթ-Ժընըվիէվ-Տը-Պուայի գերեզմանով: Ուրիշ օրինակ մը. ներկայացուած են ծագումով օտար 28 հանճարեղ Ֆրանսացիներ (Կոյա, Շոփէն, Փիքասօ, Մառի Գիւրի, Գանտինսկի, Ճիագոմէթթի, Եոնէսքօ, Կոլիփրա...): Բայց ինչո՞ւ աշխարհահռչակ Ազնաւուրը հոս տեղ չէ գըտած: Դիմացը, հանրածանօթ լուսանկարիչ Պրասայը (BRASSAI, 1899–1984), որուն հայկական ծագումը ի հարկէ չէ նշուած, հինգ պատկերներու կ'արժանանայ: Այս թանգարանը ունի նուիրատուներու բաժին մը որ կոչուած է հարստանալու: Հոն կը տեսնենք Գաւանյայի որմնադիր հօրը ծեփիչը, Էնրիքօ Մասիասի նուիրած երաժշտական գործիքները... դեռ կարելիութիւն մը, պարոն Ազնաւուրին կամ ուրիշ ծանօթ Հայու մը, քիչ մը ճոխացնելու այս թանգարանին հայկական բաժինը, յուսալով որ հայկականին ուղղուած այդ տրամադրութիւնը կ'արտայայտուի:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

**ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ**
**ՀԱՏՈՐ Բ.**

**ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ**

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
հիմնարկութեան
Երեւան 2007

(Տար. Ա. էջէն)

այդ պաշտօնէն, պնդելով թէ կիրարկըւած այս սիսթեմին մէջ ոչ կաշառակերութիւն կայ, ոչ ալ քաղաքական կուսակցութեանց փինանսաւորում: Ճշդած է նաեւ որ իր ձեռնարկը 600 միլիոն եւրօ ունի մնացորդ, որ ծնունդ առած է 1972ին եւ կոչուած էր զօրավիգ ըլլալու հաստատութիւններու, որոնք դժուարութիւններու դէմ յանդիման գտնուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մարդկային իրաւանց ենթանախարարը՝ Ռամա Եատէ Տարֆուր գացած էր, ուրկէ շատ յուսահատ վերադարձած է: Ցայտարարած է որ աւելի կը խօսուի Տարֆուրի ողբերգութեան մասին քան գործ կը տեսնուի: Ամէն օր, կ'ըսէ, մահ կայ, ամէն օր 75 երախայ կը մեռնի: Ռ. Եատէ կոչ ըրած է նաեւ Սուտանի եւ ապստամբներուն որ մասնակցին Լիբիոյ ժողովին (Հոկտ. 27): Փարիզ աքսորական կեանք մը ապրող ըմբոստական շարժումին ծանօթ դէմքերէն մէկը՝ Մոհամէտ Նուր միշտ կը մերժէ մասնակցիլ այդ ժողովին, ինչ որ ըսել տրուած է Ռ. Եատէի որ անոր դիրքը անընդունելի է:

---

**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**

*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

## Recherche Directeur(trice) de maison deretraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

---

MAIRIE DU 9ème ARRONDISSEMENT
6 rue Drouot — Paris
Métro : Richelieu-Drouot

**Schavarch MISSAKIAN**
**EXPOSITION**

parrainée par la Mairie du 9ème
organisée par la FRA NOR SEROUND de Paris

**Du 26 octobre au 30 octobre**
de 9h à 17h

---

## «ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

*Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):*

*Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու,* ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:*

*Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:*

---

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R

Généalogies d'un conflit
E x p o s i t i o n
**du 20 octobre au 27 janvier**

---

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

**ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
**ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ** — 16€

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

ԵՒ

**«ՅԱՌԱՋ – 50»**
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

---

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

---

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

**ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ**

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
*Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը*

**Réservez votre week-end**
**du 1er / 2 DECEMBRE**
**pour la**
**Grande Braderie Annuelle**
de
« C H E N E »
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

---

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
**la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet**
par Mgr **GREGOIRE GHABROYAN**,
Evêque des Arméniens catholiques de France
**Le jeudi 1er novembre à 11 heures**
En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé
par la Section **«Sévan»** de Vienne
**à 13 heures**
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants
en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre**
**en téléphonant au :**
**04 74 53 43 80 de 14h à 19h.**

□

Section de **SEVRAN-LIVRY**

Venez passer une journée à Pithiviers

**SUR LES TRACES DE SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN**

avec
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Dirouhie Missakian»**
de Sevran - Livry Gargan

**Le Dimanche 28 octobre**

**Visite de l'église de Pithiviers,**
**Promenade dans la ville,**
**Voyage en car, déjeuner inclus.**

Pour tout renseignements et inscription :
Tél. : 06 82 96 66 19
(après 14 heures)

---

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

*Ներկայիս հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ,*
ԹԵՄԻՍ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
**ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ**
*հանդերձեալ է իր անդրանիկ պատարագը մատուցանելու եւ քարոզը պատշաճի քարոզելու*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին
ՔԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ,
*Թեմի առաջնորդանիստ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ*

*Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,*
*Պատարագ՝ ժամը 10ին,*
*Քարոզ՝ ժամը 11ին:*

*Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝*

**ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ**

*Հրաւիրուած են Փարիզի եւ Շրջակայից հաւատացեալները աղօթելու եւ մասնակցելու հոգեպարար արարողութեանց:*

*Պատարագէն անմիջապէս ետք, «Նուրհան Ֆրէնկեան»» սրահին մէջ, կազմակերպուած է ընդունելութիւն Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:*

---

## 25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

**ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25րդ ՇԱՐՔ**

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
**E S T - C E  C E L A ,**
**L A  M O R T ?**

ՌՈԲԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
**Մ Ա Հ Ը  Ա՞ Յ Ս  Է**
**Ա Ր Դ Ե Օ Ք**

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

*Մուտքը՝ 5 Եւրօ*

---

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շ Ա Ի Ի Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր  Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 43 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.816

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21.816

ՊՐԻՒՍԷԼ

## ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Հոկտեմբեր 24, Չորեքշաբթի առաւօտ, ազգայնամոլ Թուրքեր կրկին յարձակած են Պ. Պետրոսեանի սրճարանին վրայ: Անոնք բախում ունեցած են դէպքին վայրը հասած ոստիկաններուն հետ ու շուրջ հարիւր հոգի հսկողութեան տակ առնուած է: Ոստիկաններէն տասն ալ վիրաւորուած են: Թուրք համայնքին ղեկավարները բացատրած են ֆրանսական գործակալութեան թէ ցուցարարները փողոց իջած են Ֆրանսայի Քիւրտիստանի դէմ Թուրք կառավարութեան ձեռնարկած զինուորական գործողութիւններուն զօրակցութիւն յայտնելու. զանոնք յատկապէս գրգռեր է ԱՄՆ–ու մէջ քուէարկուած հայկական բանաձեւը:

Թիրախ առնուած սրճարանին տէրը պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի, ըսած է թէ տեղեկութիւն ունեցած էր Թուրքերու նոր յարձակումին մասին ու զգուշացուցած ոստիկանութիւնը: Բայց այս վերջինները հաւատք չէին ընծայած իր խօսքին, պնդելով թէ նոր վտանգ չկայ: Ինք զգուշացուցած է նաեւ քաղաքապետը որ այցի գացած է իրեն:

Պետրոսեան ըսած է տակաւին թէ շուրջ 700 հոգի եղած են իր արդէն քանդուած, թալանուած սրճարանին վրայ երկրորդ յարձակումը գործողները. կը սպասէ նաեւ նոր արարքներու, քանի որ Թուրքերը սպառնացած են Շաբաթ կրկին յայտնուիլ:

Պետրոսեան վստահ է թէ առանց ոստիկանութեան ներկայութեան ինք կենդանի մնացած պիտի չըլլար, թէ զինք թիրախ առած արարքը ցեղապաշտական, ազգայնամոլական բնոյթով էր, ուղղուած Հայու մը: Ինք ծանօթ մէկն էր որպէս այդ եւ չի ծածկեր որ զօրավիգ է Ցեղասպանութեան ճանաչումի պահանջին:

ԱՄՆ

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՆԻՒԹՈՎ

ԱՄՆ–ու արտաքին գործերու նախարար Գ. Ռայս Հոկտ. 24ին նոր ճնշում բանեցուցած է Ներկայացուցիչներու ժողովին վրայ, որպէսզի օրակարգի չըբերուի թիւ 106 բանաձեւը. պատճառաբանութիւնը նոր չէ. կը տուժեն Թուրքիոյ հետ ռազմավարական կապերը: Այդ երկիրը արդէն փափուկ շրջան մը կ՚անցնէ եւ հարկ չկայ կացութիւնը աւելի լարելու:

Միւս կողմէ բանաձեւին քուէարկութեան հետամուտ չորս երեսփոխան – Շիֆ, Փալոն, Շէրմըն եւ Իշու – նամակ մը գրած են Ն. Փէլոզիին, որպէսզի նոր ժամանակացոյց մը որոշուի բանաձեւին քուէարկութեան համար: Անոնք խնդրած են որ քուէարկութիւնը յետաձգուի «աւելի նպաստաւոր ժամանակի մը»:

Նիւթին մասին ամէնէն լաւատեսներէն մէկը կը թուի ըլլալ Հայաստանի արտաքին գործերու նախարարը որ յայտարարած է Երեւանի մէջ թէ անխուսափելի է Հայկական ցեղասպանութեան ԱՄՆ–ու կողմէ ճանաչումը եւ թէ այդ պահը պիտի գայ: Վ. Օսկանեան դրական երեւոյթ նկատած է այն որ բանաձեւին դէմ արտայայտուողները այսօր չեն ժխտեր Ցեղասպանութեան իրողութիւնը, ինչ որ փաստ է թէ յաղթահարուած է ժխտողականութիւնը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

## ՀԱՄԱՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

Խումբ մը անծանօթ անձեր Հոկտ. 23ին ներխուժած են Երուսաղէմի համաքրիստոնէական եկեղեցին ու հրկիզած զայն: Տեղական մամուլը գրած է թէ այրած են յատակը, նստարաններ, ապակիներ փշրուած: Բարեբախտաբար շրջակայքի բնակիչները զգօն գտնուած ու անմիջապէս հրշէջներու լուր տուած են:

Երուսաղէմի Ռեհավիա շրջանի այդ տաճարը կը պատկանի քրիստոնեայ չորս եկեղեցիներու: Կ՚ըսուի թէ վերջին տարիներուն նոյն թաղամասին մէջ ուղղափառ Հրեաներ բնակութիւն հաստատած են եւ կը փորձեն իրենց ապրելակերպը պարտադրել միւս բնակիչներուն: Նոյն եկեղեցին հրդեհուած է նաեւ 1982ին եւ նորոգուած:

ԿԻՊՐՈՍ

## ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ ՆԻԿՈՍԻՈՅ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Կիպրոսի կառավարութիւնը որոշած է 90 հազար սթերլին յատկացնել Նիկոսիոյ հին հայկական գերեզմանատան նորոգութեան. գերեզմանատունը անմխիթար վիճակի մէջ է: Կիպրոսի խորհրդարանի երեսփոխան Վարդգէս Մահտեսեան որ բաւական սոեւնէ ի վեր այդ հարցը կը հետապնդէր, գոհունակութիւն յայտնած է արդիւնքէն. ըսած թէ ամէնէն կարճ ատենէն գործի կը ձեռնարկուի:

Կը սպասուի որ տեղւոյն Հայց. եկեղեցին 2008ի առաջին կիսամեային սկսի նորոգութեան աշխատանքներուն:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՆԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ դիպահ կը մնային Ապէշէի (Չատ) օդակայանը 103 երախաներով, որոնք Հոկտեմբեր 25ին պէտք է մեկնէին դէպի Ֆրանսա Արժանթէօյի հրշէջներու կազմած «Զոէի Տապանը» ոչ–կառավարական բարեսիրական միութեան հոգատարութեամբ: Ըստ Զատի իշխանութիւններուն Տարֆուրի այս որբերը շահատակութեան մը ատարկայ են, այսինքն երախաները ծախուած են որդեգրումի համար: Պատասխանատուները կ՚առարկեն որ նման հարց չկայ, այլ պարզապէս այդ մանուկները ժամանակաւոր կայք պիտի հաստատէին թեկնածու ընտանիքներու մօտ: Հոկտեմբեր 26ին, հարցը յստակացած չէր եւ Ֆրանսա սպասող ընտանիքներն ալ շըւարած էին եւ յուսախաբ: Ձերբակալուած 9 Ֆրանսացիները կը պնդեն որ ամբաստանութիւնը (առեւանգում եւ մանուկներու շահատակութիւն) իրենց հետ կապ չունի: Ապէշէի կառավարիչը դեռ այլ մեղադրանք մըն ալ ունի՝ «Իսլամի ձեռքէն առնել փոքրիկ մահմետականներ»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ընդլայնման պատասխանատուն՝ Օլի Ռէն յայտարարած է Հոկտ. 24ին, որ ի մօտոյ Թուրքիոյ անդամակցութեան նոր բանակցութիւններ կրնան սկսիլ երկու նոր գըլ–

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի ՅՈՒՇ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

## ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆՈՒԷՐԸ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴՐԻՆ

Փարիզի 9րդ թաղամասի առաւօտը. շատեր –Հայ, Հրեայ, Արաբ, Ֆրանսացի– կ՚երթան իրենց սուրճը խմելու, սովորական սրճարանը: Անոնց մէջ կա՞ն տակաւին յիշողներ որ Գատէ փողոցի սրճարանին նոյն սեղանին առջեւ կը նստէր Շ. Միսաքեան իր թերթը տպելէ ետք: Վստահաբար քիչեր տակաւին կը յիշեն թէ ինչի կը նմանէր այդ թաղամասը երեսունական թուականներուն երբ հոն, «հայկական» կոչուած այդ թաղերուն մէջ ցրուիչը «Յառաջ»» կը ծախէր:

Այսօր կորսուած ժամանակ մըն է ան երբ Թաղը հպարտ էր արեւմտահայ մըտաւոր կեանքին մէկ կեդրոնը ըլլալով. հոն էին Արաքս տպարանը, ուր Ռիշէ, Բալուեանի, Պարսամեանի գրախանութները, «Զուարթնոց»ի խմբագրատունը, կամ «Յառաջ»ի խմբագիր Շ. Նարդունիի բնակարանը: Այդ Թաղը այլեւս անբաժանելի մասը կը կազմէ մեր համայնքի պատմութեան, քանի որ հոն Եւրոպայի առաջին հայկական օրաթերթին հիմնադիրը վերջապէս իր անունով փոքր հրապարակ մը ունեցաւ:

Այսօր հիները կրնան կարօտով յիշել հայախօս Փարիզը. կայ սակայն երիտասարդութիւն մը որ կը փափաքի ճանչնալ մեր օրաթերթին հիմնադիրը, ոչ միայն յարգելու անոր յիշատակը, այլեւ անկէ օրինակ առնելու Հայու գիտակցութիւն զարգացնելու համար: Այսպէս Նոր Սերունդի փարիզեան մասնաճիւղի խանդավառ անդամներ որոշեցին նոյն թաղամասին քաղաքապետարանին մէջ իրենց հիմնադիր Շ. Միսաքեանի նուիրուած ցուցահանդէս մը կազմակերպել:

Այսօր Հ.Յ.Դ. նոր սերունդականները հպարտութեամբ իրենք զիրենք կը նկատեն Շ. Միսաքեանի սաները եւ այս առիթով կ՚ուզեն երախտագիտութեան պարտք մը հատուցանել: Անոնցմէ կազմուած խումբը աշխատեցաւ զանազան աղբիւրներու վրայ: Հետաքրքրուեցաւ Շ. Միսաքեանի գործունէութեան երեսակներով: Հ.Յ.Դ.–ի ղեկավար անդամ, այս օտար ափերուն վրայ մշակոյթ ու լեզու պահպանող, որ այսօր իր վաստակով կարեւոր տեղ ունի Սփիւռքի արդի պատմութեան մէջ:

Ցուցահանդէսը պատրաստող նոր սերունդականները այս մարդերուն հետ ջանացին նաեւ Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան հակիրճ պատմութիւնը եւ Հայ Դատի հիմնական գիծերը ներկայացնել: Այս երիտասարդները կը կազմեն ֆրանսահայութեան չորրորդ սերունդը եւ կ՚ուզեն անցեալին հետ մեր երբեմն արկարացած կապերը ամրացնել: Անոնք կ՚ուզեն նաեւ արտայայտել նոր Շաւարշ Միսաքեաններու յոյսը:

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԵԿԱՒԵԱՆ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

## ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔԸ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴՐԻՆ

Հոկտեմբեր 25 Հինգշաբթի երեկոյեան Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանին մէկ սրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ Նոր Սերունդի երիտասարդներուն (Ա. Ահարոնեանի խումբ) կողմէ իրենց հիմնադիր Շաւարշ Միսաքեանի նուիրուած ցուցահանդէսին: Ան կը բաղկանար անոր կեանքին հանգրուանները ներկայացնող լուսանկարներէ, գրութիւններէ, յայտարարութիւններէ, եւլն.: Խնամքով ծրագրուած ձեռնարկ մըն էր ներկայացուածը որուն ամէն մէկ նմոյշը յայտնի սիրով, նուիրումով պատրաստուած էր: Զմմառի, Մարզուանի լուսանկարներ, "Յառաջ"ի թիւերու կրկնօրինակներ, իր գրութիւններէն էջերու վերարտադրութիւններ, ընկերացած՝ անոնց թարգմանութիւններուն, նաեւ Փարիզի երբեմնի «Հայկական Թաղ»ին, իններորդի մասին էջեր, ինչպէս՝ Ն. Սարաֆեանի «Ռիւ Ռիշէ»ն, եւլն.:

Շ. Միսաքեանի մահուան յիսնամեակը նշող ցուցահանդէսին գլխաւոր դերակատարներէն մէկն էր երիտասարդ ուսանող Սեւան Մինասեան: Հայերէնէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնները լայն չափով իր գրիչին արտադրութիւնն էին, ինք հաւաքած, ընդօրինակած էր շատ մը ցուցանմոյշներ:

Ցանուն Նոր Սերունդին, բացման ողջոյնի խօսքն ալ ինք արտասանեց ներկայ բազմութեան որ ընտանեկան լայն շրջանակի մը տպաւորութիւնը կը գործէր: Շ. Միսաքեանը անձնապէս ճանչցած երէցներ, իրեն իր գործէն, էջերէն ծանօթներ, աւելի երիտասարդներ որոնք կը յայտնաբերէին դէմքը:

Յարգանքի պարզ, այլ անկեղծ զգացումներու, արժեւորելու գիտակցութեան արդիւնք ձեռնարկը մեր երիտասարդներուն, վաղուան նկատմամբ լաւատեսութեան որոշակի աղբիւր էր:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

## ԻՐԱՆ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԻՒՆԷՍՔՕ-Ի ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Իրանի ազգային ժառանգութեան պատասխանատուները դիմած են ԻՒՆԷՍՔՕ–ի որ Թադէի վանքը արձանագրուի կազմակերպութեան կողմէ պահպանութեան տակ առնուած յուշարձաններու ցանկին վրայ: Ըսուած է թէ հայկական այդ կոթողը որ ծանօթ է նաեւ «Սեւ եկեղեցի» անուանումով, խորհրդանիշն է երկրին մէջ տարբեր կրօնքներու եւ ազգութիւններու համակեցութեան:

Լուրը կ՚արժէ զետեղել հայկական կոթողներու հանդէպ Թուրքիոյ տասնամեակներէ ի վեր վարած քաղաքականութեան ու Նոր Ջուղայի պատմական գերեզմանոցին խաչքարերուն Ատրպէջանի բաժին հանած քանդումի արարքին դէմ: Առանց մոռնալու նոյն կազմակերպութեան՝ ԻՒՆԷՍՔՕ–ին գոնէ այս վերջին պատահարին առջեւ ցուցաբերած լռութիւնն ու անտարբերութիւնը:

# ԱՒՈՒՆՏՈՒԽԵՆՑ ԵԶԸ ԵՒ ԵՍ

Աւունտուխենց եզը
ծախու է…
Ինչո՞ւ ծախու է,
պատճա՞ռ,
հիտակը ըսեմ
տեղեակ չեմ…

Քիթիս
պարզապէս
Հարսնիքի հոտ կու գայ…
Ուրիշ ի՞նչ պիտի ըլլայ…
Այդպէ՛ս է,
անցեալի
ներկայի
եւ ապագայի
մեր դարաւո՛ր
հէքեաթներուն մէջ
երբ հարսնեւոր ենք,
կամ սգաւոր ենք,
ունեցած չունեցած
եզակի մեր եզը
կամ կը մորթենք
կամ կը ծախենք…

Հի՛ն ազգաց պատմութիւն
եւ մենք
հի՛ն մէկ ազգ
մեր աւանդութիւններուն կառչած
մեր սովորութիւնները
կը պահպանենք…

Այսօր
Աւունտուխենք
սգաւոր չե՛ն.
այլ
հարսնեւո՛ր,
բայց եզին համար
հարսնեւո՛ր սգաւո՛ր
մէկ է,
իր ճակատագիրը
յայտնի՛ է.
ինք
ըստ մեր սովորութեան
ծախու դրուած է…

Ո՛չ սգաւոր,
այլ հարսնեւոր
ըլինք.
բայց մանրամասնութիւններէն
տեղեակ չենք…
Ձեմ գիտեր ինչու
սկսայ
ես ինծի
յոգնակիով խօսիլ…
Երեւի եզն ալ
հետս
հաշիւին մէջ
մտած է…

Թող մտնէ՛,
օտար չէ՛,
մեզմէ է,
եզը եւ ես՝
յոգնակի,
ըլինք
ոչ սգաւոր,
այլ հարսնեւոր,
բայց մանրամասնութիւններէն
տեղեակ չենք,
քանզի եզը
գոմին մէջ փակուած է,
ես ալ
սա հարսնիքին
հրաւիրուա՛ծ չեմ…

Բարեբախտաբա՞ր ըսեմ
թէ դժբախտաբար…
Աչքդ գոցէ
երկու բառերէն մէկր՝
որ մէկը որ ձեռքդ գայ.
ըստ բախտի առ…
Քեզի բան մը ըսեմ.
մի՛ւսն ալ առ..
Բարեբախտաբար
կամ դժբախտաբար
հրաւիրուած չեմ,
բայց
կը տեսնե՛մ,
կը լսե՛մ,
եւ
աչքերովս տեսածս,
ականջներովս լսածս,
կտոր մըն ալ
պոչիս վրայ ինկածը
հասկնալ հաւատալ
ես կը փորձեմ…

Ձեմ գիտեր
Աւունտուխենց տունէ՞ն
հարս կ'երթայ
թէ
Աւունտուխենց տո՛ւնը
հարս կու գայ.
ինծի համար
տարբերութիւն չկա՛յ.
եզին համար ալ
տարբերութիւն չկա՛յ.
կարեւո՛րը
Աւունտուխենց տունը
հարսնի՛ք է,
Աւունտուխենց
եզն ալ
ծախո՛ւ է…

Մէկ յաճախորդ
երկու յաճախորդ
եկող յաճախորդը
գոմին դուռը
կռնակին վրայ կը բանայ,
աջ ոտքով
կամ
ձախ ոտքով
ներս կը մտնէ,
յետոյ
բռնի ուժով
եզին բերանը
լա՛յն կը բանայ,
որ տեղեկանայ
սա անասունին բերանը
քանի՞ ակռայ կայ,
եւ ըստ այնմ
սա անասունին
տարի՛քը գիտնայ…

Աւունտուխենք
մէկ կողմէն
յաճախորդը կը դիմաւորեն,
միւս կողմէն
հարսը կը զարդարեն…
Ձեմ գիտեր
ո՞վ ծախու է.
հա՞րսը
թէ
եզը…

Հարսը կը զարդարե՛ն
կը գեղեցկացնե՛ն,
իրենց խելքով
Եւրոպացի՛
կը դարձնեն…

Ինչո՞ւ Եւրոպացի,
ըսե՛մ ձեզի…
Գեղեցիկը
մի՛շտ կ'ըլլայ
Եւրոպացի՛…
Եթէ Եւրոպացի է,
կը նշանակէ
թէ գեղեցի՛կ է…
Եթէ գեղեցիկ է,
կը նշանակէ
թէ Եւրոպացի՛ է…
Ձէ՞ որ Յիսուսն ալ
բոլոր նկարներուն մէջ
կարծես ըլլայ
կամ Շուէտացի
կամ Զուիցերիացի…

Ծօ,
Բեթղեհէմ ծնած,
Երուսաղէմ ապրած,
ինչո՞ւ նմանի
Շուէտացիի
կամ Զուիցերիացիի…

Ինչո՛ւ մինչո՛ւ
չկա՛յ…
Աւունտուխենց հարսն ալ
պէտք է անպայման
Եւրոպացի՛ դառնայ…

Հի՛ն ազգաց պատմութիւն է
ըլինք…
Հարսը
պէտք է նմանի
Եւրոպացիի,
իսկ ե՛զը
պէտք է ծախել
մի քանի յաճախորդի…
Լա՛ւ…
Հարսին Եւրոպացի դառնալը
ըսենք հասկցանք,
հիմա ալ
եկուր հասկցիր,
թէ ինչպէ՞ս եզ մը
կարելի է ծախել
քանի մը յաճախորդի…

Ծանր՛մ…
ըլինք հէքեա՛թ է…
Հէքեաթին մէջ
անկարելի՛ն
կարելի՛ է…

Տի՛լ տի՛լ հարսանի՛ք,
հարսին յոնքը չտկեցի՛ն…
Ի՛նչ չտկեցին,
բառարանը եթէ բանաս
շուտով կը հասկնաս,
թէ
յոնքը չտկել
կը նշանակէ
ա՛չքը հանել…

Տի՛լ տի՛լ հարսանի՛ք,
հարսին ա՛չքը հանեցին…
Վնաս չունի՛,
ամէն չարիք
ունի բարիք.
քոնէ հարսին աչքը
դո՛ւրսը չըլլար…

Տի՛լ տի՛լ հարսանի՛ք,
հարսին յոնքը չտկեցի՛ն,
հարսին ա՛չքը հանեցին,
եզն ալ
ծախո՛ւ հանեցին…

Այ Փորկա Փորկա Փորկա,
Աւունտուխենց տունը
հարսնիք կայ…
Հարսը
տո՞ւն կու գայ
թէ տունէ՞ն կ'երթայ,
տարբերութիւն չկա՛յ…
Աւունտուխենք
մէկ ձեռքով
հարսնեւորները կը դիմաւորեն,
միւս ձեռքով
յաճախորդները գոմ կը քաշեն…

Մէկ յաճախորդ
երկու յաճախորդ
ետեւ ետեւի
յաճախորդ…
Եկողը՝
նախ գոմին դուռը
կռնակին վրայ կը բանայ,
յետոյ՝
եզին բերանը
բռնի ուժով
լա՛յն կը բանայ,
որ սա անասունին
տարի՛քը գիտնայ…

Սա պատմութիւնը
քանի մը բառով
ընկերուհիէս լսեցի…
Ընկերուհիս ալ
բախտով
իր հօրմէն լսեր է…
Հայրն ալ
Կիւրինցի իր մայրիկէն լսեր է…
Կիւրինցի մայրիկը
միշտ կը պատմէ՝
թէ Աւունտուխենց եզը
եզակի՛ է եղեր,
ամէն բան
չա՛տ շո՛ւտ է հասկցեր…
Մէկ յաճախորդ
երկու յաճախորդ
երրորդ յաճախորդէն ետք,
երբ չորրորդ յաճախորդը
գոմին դուռը բացեր է,
ինքն ալ
ինքնաբերաբար
գոմին դրան հետ
բերա՛նը բացեր է…

Հասկցե՛ր է…
էշ չէ՛,
ե՛զ է,
եզակի՛ եզ…

Հարսին
յոնքը չտկեցին,
այսինքն՝
ա՛չքը հանեցին,
եզակի եզն ալ
ծախու հանեցին,
քառասուն հոգիի
խօ՛սք տուին
դրամը առին.
գլուխը անոր
պոչը ատոր,
միսը վերինին,
ոսկորը վարինին,
իսկ կաշի՞ն..
Ձէ՛…
կաշին
թող մնա՛յ ըլին,
մեր փեսայի՛ն…

Հարսը այլանդակ
փեսան աւազակ
մինչ Աւունտուխենց եզը
բերանը լա՛յն բաց,
իր ճակատագիրը
շատո՛նց է հասկցած…

Բարեբախտաբա՞ր ըսեմ
թէ դժբախտաբար…
Աչքդ գոցէ
երկու բառերէն մէկը
որ մէկը որ ձեռքդ գայ,
ըստ բախտի առ…
Քեզի չըսի՞նք,
մի՛ւսն ալ առ…
Բարեբախտաբար
կամ դժբախտաբար
հարսնեւոր չեմ
եւ քանի ուշ չէ
սա եզակի եզը
քառասուն կտոր չեղած
ազատագրե՛լ կ'ուզեմ..

Սա խեղճ եզը
գոմէն քաշե՛մ…
Գոմէն քաշեմ
դո՛ւրս հանեմ…
Դուրս հանեմ
ի՞նչ ընեմ,
ո՞ւր տանիմ…

Ձեզա՛ւ…
Ուրիշ ելք մտածեմ…
Ե՛ս գոմ մտնեմ…
Գոմ մտնեմ,
սա անասունին
բերա՞նը գոցեմ,
գլո՞ւխը շոյեմ…

Շուարած եմ,
ի՞նչ ընեմ…
Աւունտուխենց եզը
ես ինչպէ՞ս
ազատագրեմ…

Ազատագրե՞մ…
Հիմակուհիմա
ազա՛տ ազատ
կը գրեմ
եւ
ազա՛տ ազատ
գրած տողերս
պարզապէս
կը ստորագրեմ…

Աւունտուխենց ծախու եզը
եւ ես՝
ստորագրեալս
սարգիսեան անահիտը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

# ԲԱԶՈՒՄ ԱՂՄՈՒԿ ՎԱՍՆ... ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԻ

ԲԺիշկ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Իրականութիւն է, որ երբ նիւթ մը կամ ազդ մը անդադար եւ երկար ժամանակ կրկնուի, գլխացաւ կը պատճառէ դիմացինին. իսկ անդադար կրկնողին՝ մտային հարցեր...

«Հայկական մեծ նուագախումբ»ին Շաւիլեան ելոյթին ազդարարութիւնը սկսաւ ութէն ինը ամիս առաջ. ծանուցումներ թերթերու մէջ, գովազդներ պատերու վրայ, հաղորդումներ տեղական ձայնասփիւռէն, եւ այլն, եւ ամէն օր: Արդեօ՞ք կազմակերպիչները կը կասկածէին իրենց ձեռնարկին յաջողութեան, կամ մոռացկո՞տ կը կարծէին իրենց գալիք ունկնդիրները, որ կարիք կը զգային անդադար մրճահարելու մեր տեսողութիւնը, ականջները, ուղեղը եւ հանել այնքան աղմուկ որ կը կարծէինք թէ ի վերջոյ վասն ոչինչի կ'ըլլար...

Սակայն սխալած էինք, առանց այդ ամէնուն մենք զգացինք որ յաջող ձեռնարկ մըն էր:

Այո՛, իսկապէս իր տեսակին մէջ հրաշալի երաժշտահանդէսի մը ներկայ եղանք Շաբաթ Հոկտեմբեր 6ին Շաւիլի «Աթրիոմ»ին մէջ:

Այս հայկական մեծ ժողովրդական նուագարաններու խումբը, խանդավառութեամբ մարմին առաւ որպէսզի շարունակէ ապրիլ հայ տոհմիկ եւ աւանդական երաժշտութիւնը, եւ անոր հետ մեր մշակութային հարուստ ժառանգութիւնը: Ան ծնաւ համախմբելով Մարսէյլէ՝ Գեղամ, Լիոնի՝ Սպիտակ եւ Փարիզի Նաւասարդ նուագախումբերը, աւելի քան 40 սիրող նուագող-կատարողներ եւ երգիչ-երգչուհիներ, ճոխացած տասը տեսակ հայկական երաժշտական գործիքներով:

«Հայկական մեծ նուագախումբ»ը Եւրոպայի մեծագոյն կազմն է հայ աւանդական երաժշտութեան՝ որուն գեղարուեստական ղեկավարն է Արամ Նազարեան:

Արամ Նազարեան կը ստանձնէ ղեկավարութիւնը այս «Հայկական մեծ նուագախումբ»ին որ ինչպէս յիշեցի, կազմուած է սիրող երաժիշտներէ, բացի մէկ կամ երկու անդամներէ, բերելով իր արհեստավարժ գիտելիքները եւ հմտութիւնը ու ջանալով նոր թափ մը տալ իր աշակերտներուն եւ կազմը լաւագոյն մակարդակի մը հասցնել...

ժիշտներէ, բացի մէկ կամ երկու անդամներէ, բերելով իր արհեստավարժ գիտելիքները եւ հմտութիւնը ու ջանալով նոր թափ մը ու ջանալով նոր թռիչքով առաջնորդել, հաղորդել ազգային անարատ շունչն ու ոգին:

Արդարեւ տպաւորիչ էր մանաւանդ տեսնել բեմին վրայ նուագախումբը իր ամբողջութեամբ եւ այլազանութեամբ: Իւրաքանչիւր շարժում յստակ էր ու հարազատ: Նոյնիսկ մենակատարներուն - երգիչներուն - արագ մուտքերը բեմին վրայ եւ մանաւանդ ղեկավարին պատուանդանին վրայ արագօրէն հաստատուիլը, նուրբ, զուսպ, տեղին դիպուկ նշումներով՝ դասական լուրջ մթնոլորտ մը ստեղծելով իր շուրջը: Ան նոյնիսկ խուսափած էր գրեթէ սովորական դարձած խոնարհումներէ, իւրաքանչիւր երաժշտական կտորի աւարտին:

Անմիջապէս նշենք թէ Երեւան ներկայիս չունի նոյն վարկով, նոյն արժէքով այսպիսի ժողովրդական նուագարաններէ կազմուած նուագախումբ մը, ինչպէս որ ունեցած էր առաջնակարգ Պետական եւ «Ռատիոկայան»ի համոյթներ՝ Շահէ Պէկլարեան եւ Խաչատուր Աւետիսեանի օրով: «Հայկական մեծ նուագախումբ»ը կը հնչէ վճիտ, բիւրեղ, հիացում պատճառող գրեթէ թաւշային մաքուր ու միաձոյլ հնչականութեամբ, բան մը որ չափազանց դժուար է լսելի դարձնել քամանչաներու միասին նուագով, իրենց «զիլ ու սուր» ձայնահնչիւններով: Հապա ի՞նչ ըսել ընդհանրապէս քիչ մը «կոշտ ու չոր», «մետաղեայ» զուգաւորումներով թառերու հնչականութեան, որոնք իսկական հայկական ժողովրդական նուագարաններ չեն. լսել նոյնպէս գրեթէ անբիծ, մեղեդային ու անոյշ, ականջի հաճելի երաժշտութիւն մը: Ասոնք կու գան հաստատելու մեզի թէ ներկայացուածը սպառգապէս լուրջ եւ երկար աշխատանքի մը արդիւնքն էր:

Մնացեալ բոլոր նուագածուները հիանալիօրէն կատարեցին իրենց դժուար բազմաձայն երաժշտական բաժինը: Յիշենք նաեւ թէքնիփապէս յաջող վարիասիոններու - թեմայի ձեւափոխութիւններու - կատարումը շւիի - հովիւի սրինգ - վրայ:

Հարկ է նշել թէ նուագախումբի գործիքաւորումները եւ մշակումները պատրաստուած են Հայաստանի մէջ:

Գալով երգեցիկ խումբին՝ երգիչ-երգչուհիներուն, պէտք է խոստովանինք թէ անոնք չյաջողեցան պահել ու հասնիլ նուագախումբին փայլուն մակարդակին: Թէպէտ ունէին ձայնային հաճելի երանգաւորումներ եւ ոմանց մօտ կար երկարատեւ փորձառութիւն: Վստահ ենք որ անոնք պիտի հասնին գովելի աստիճանի:

Այսուամենայնիւ «Հայկական մեծ նուագախումբ»ը հասած է գնահատելի բարձրութեան, շնորհիւ իր տաղանդաւոր եւ նուիրեալ ղեկավար Արամ Նազարեանի ճիգերուն եւ նուագող-կատարողներու միակամ, ամուր հասկացողութեան եւ անվերապահ սիրոյն զոր ունին հայ ժողովրդական նուագարաններուն հանդէպ, անվհատ շարունակելու համար իրենց վերելքը:

Հետեւաբար մաղթելի է այլեւս եւ ինչո՞ւ չէ, յառաջանալ երաժշտական յօրինումներու ընտրութեան մէջ, աշուղական, ժողովրդական եւ գուսանականներէն զատ, աւելի բարձր ու «ծանր» երաժշտական գործերով ճոխացնել իրենց յայտագիրը: Կարելի է սկսիլ՝ շնորհիւ տաղանդաւոր քանոնի մենակատարուհի Էլիա Փեհլիվանեանի, որուն ներկայութիւնը կը խթանէ համոյթին անդամները, քանոնի «քոնչերթօ»ի մը ստեղծագործութիւնով ու յետագային շարունակել թառի, քամանչայի եւ այլ նուագարաններու «մրցանուագ - քոնչերթօ»ով, ձայնակցութեամբ լրիւ նուագախումբին: Այս բոլոր գործերու երաժշտագրութիւնները, ինչպէս որ գիտենք բոլորս, կրնանք գտնել Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի «նօթաներու գրադարան»ին մէջ:

Կեդրոնական Եւրոպայի եւ պալքանեան իւրաքանչիւր երկիր ունի թէ՛ համանուագախումբեր եւ թէ ժողովրդական ազգային աւանդական նուագարաններէ բաղկացած համոյթներ: Կը խորհիմ որ «Հայկական մեծ նուագախումբ»ը որ Եւրոպայի մեծագոյն կազմն է հայ աւանդական երաժշտութեան, կրնայ առջանց բարդոյթի գլուխ հանել այս իրագործումը:

Բոլորին սրտանց կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ երաժշտական այս բնագաւառին մէջ:

# ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՐՏՈՂՆԵՐԸ

## ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

### ԹԻՒ 18, ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՏԱՐՕՆԵՑԻ ԱՍՈՂԻԿ

Ոչ ծննդեան ոչ ալ մահուան թըւականը յայտնի է, սակայն Ստեփանոս Տարօնեցի, ծնած է Տարօն. կը կոչուի նաեւ ԱՍՈՂԻԿ հաւանաբար երաժշտական արուեստին մէջ քաջավարժ ըլլալուն համար, տասներորդ դարուն գլխաւոր պատմիչը կը նկատուի Բագրատունիներու շրջանը լուսաբանող:

Պատմութիւնը շարադրած է Սարգիս կաթողիկոսի հրամանով եւ կը հասցնէ մինչեւ 1004 թուական, Գագիկ Ա.ի թագաւորութեան տասներհինգերորդ տարին: Մալխասեանցի համաձայն Անիի մէջ պէտք է կատարած ըլլայ իր ուսումները եւ հոն ալ պաշտօնավարած: Եկեղեցական էր եւ հմուտ Ս. Գիրքի եւ աստուածաբանական գիտութիւններու: Սարգիս կաթողիկոս (992–1019) իրեն կը յանձնէ եկեղեցիներու շրջուն հոգաբարձութեան պաշտօնը:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ: Բաժնուած է երեք մեծ մասերու որ ինք "ՀԱՆԴԷՍ" կը կոչէ: Ազգային ընդհանուր պատմութիւն մըն է որ սկիզբէն կը սկսի եւ առաջին մասով կը հասնի մինչեւ Տրդատ Մեծի ժամանակամիջոցը: Պատմութենէն աւելի Նահապետներու եւ Թագաւորներու ցանկ մըն է. յիշուած են նաեւ պարսիկ թագաւորներ եւ հռոմայեցի կայսրեր: Երկրորդ բաժինը կը հասցնէ մինչեւ Աշոտ Բագրատունիի թագաւորանալը, առանց մոռնալու պարսիկ, արաբ եւ բիւզանդացի տիրակալներու գլխաւոր գործերը: Երրորդը կ'ընդգրկէ 117 տարիներու պատմութիւն որ սկիզբ կ'առնէ 885ին հասնելու համար մինչեւ 1004 թուականը: Սա պատմութեան ամէնէն կարեւոր մասն է. հոն կը խօսուի արաբ եւ բիւզանդացի իշխողներու արարքներու մասին հայ հողի վրայ: Հաւանաբար այս երրորդ մասին համար է որ Արիստակէս Լաստիվերտցին մեծ գովեստով կը խօսի իր մասին.

«Ստեփանոս Տարօնացին որ գաշխարհապատում գիրս շարադրեաց, սքանչելի յօրինուածովք սկսեալ ի մարդն առաջին գայ բովանդակէ զպատմութիւն իւր ի վախճան Գագըկայ՝ վասն որոյ պատմութիւնս է»:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ: Իր պատմութեան ամէնէն կարեւոր մասը երրորդն է ինչպէս ըսի եւ կը համապատասխանէ օտար պատմիչներու ըսածներուն եւ կը լրացնէ բիւզանդական եւ արաբ հեղինակներուն պատմածները:

Իրեն համար պատմութիւնը եղած դէպքերուն արձանագրութիւնն է. ամենեւին պատճառներու քննութիւն չի կատարեր: Յաճախ քաղաքականներէն աւելի եկեղեցական ու կրօնական խնդիրներն են իր միտքը գրաւողը: Հրաշալիօրէն կը ներկայացնէ դարուն կրօնական կեանքի վերազարթումը եւ վանքերու ուսումնական վիճակին բաւական ծաղկեալ գոյութիւնը. մէկիկ մէկիկ կը ներկայացնէ նշանաւոր վարդապետները, որոնցմէ շատերը ուղղակի կը ճանչնայ:

Պատրաստեց՝ ՅԻՊԷ

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԿՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ

Պանովի եւ Բոտկինի ուղեկիցը միջահասակ, չոր, երկար ու սուր քիթով մի մարդ էր, որի ճակատի շիկաւուն մազափունջն անընդհատ թափւում էր աչքերին: Այվազովսկու նկարը դիտելիս՝ նա ամբողջ ժամանակ ձեռքի գեղեցիկ մի շարժումով դէն էր նետում այդ չարաճճի յամառ մազափունջը: Այդ մարդը Նիկոլայ Վասիլիեւիչ Գոգոլն էր:

Հաճելի էր Բոտկինը ներկայացրել երիտասարդ նկարչին, երբ Նիկոլայ Վասիլիեւիչը սիրալիր գոչեց.

– Ուրախ եմ, որ ի վերջոյ հանդիպեցինք: Միշտ ինչ-որ չէր ստացւում. ձեր մասին ինչքան ասես լսում էի, բայց ոչ մի տեղ չէի հանդիպում...

– Գիտէ՞ք, Իւան Կոնստանտինովիչ, – դիմեց Պանովը Այվազովսկուն, – Նիկոլայ Վասիլիեւիչը ձեր երկրպագուն է: Ձեր նկարները դիտելով նա քիչ է մնում շնչասպառ լինի հիացմունքից:

– Ինչ շնչասպառ լինելու մասին է խօսքը, երբ նրա նկարներում այնպիսի հիանալի ջուր կայ, – եւ Գոգոլը խորամանկաբար աչքով արեց Այվազովսկուն, որը լրիւ կորցրել էր իրեն այդ գովեստից:

Գոգոլը սիրում էր Վենետիկի ջրանցքներով երկար զբօսանքներ կատարել: Նա կարող էր առաւօտից իրիկուն զբօսնել կոնտոլով եւ հիանալ հինաւուրց պալատներով ու տաճարներով: Այվազովսկին դարձաւ նրա այդ զբօսանքների մշտական ուղեկիցը: Բայց Վենետիկ ժամանելուց տասն օր անց Գոգոլը անսպասելիօրէն սկսեց Ֆլորենցիա մեկնելու պատրաստութիւն տեսնել եւ Այվազովսկուն առաջարկեց ուղեկցել իրեն:

...Ֆլորենսիացիք միշտ էլ հպարտացել են, որ իրենց քաղաքում են կենտրոնացած իտալական արուեստի խոշոր ըստեղծագործութիւնները: Իտալացի նկարիչների լաւագոյն կտաւները գտնւում են Ուֆիցցի եւ Պիթթիի պատկերասրահներում: Աշխարհի տարբեր ծայրերից մարդիկ գալիս էին այստեղ դիտելու Լէոնարտօ տա Վինչիի, Ռաֆայէլի, Միքէլանճելոյի, Թիցիանի, Ճորճոնէի, Բերունճինոյի կտաւները:

Հիմա Գոգոլը, որն առաջին անգամը չէ, որ լինում էր այստեղ, Այվազովսկուն առաջնորդում էր դահլիճից դահլիճ եւ երկար կանգ առնում առանձին նկարների առջեւ:

Օրերից մի օր Հռոմից Ֆլորենցիա ժամանեց նաեւ Ալեքսանդր Անդրէեւիչ Իւանովը: Եւ անմիջապէս շտապեց Գոգոլի՝ իր հաւատարիմ խորհրդատուի ու մերձաւորագոյն բարեկամի մօտ:

Արդէն հինգերորդ տարին էր, ինչ նա աշխատում էր իր «Քրիստոսի յայտնութիւնը ժողովրդին» կտաւի վրայ, անընդհատ փոփոխելով ու չգոհանալով նրանից: Ալեքսանդր Իւանովը համարեա մուրացիկի կեանք էր վարում: Պետերսբուրգից ստացուող ամսաթոշակը չնչին էր, իսկ սիրած արուեստից օգուտ ստանալը մեծ նկարիչը համարում էր սրբապղծութիւն:

(Շար. 98)

(Շար. Ա. էջէն)

լուծումներու մասին: Ասոնք են սպառումի պաշտպանութիւնը եւ անդրեւրոպական ցանցերը:

ԻՍՐԱՅԷԼ պատժական միջոցներու ձեռնարկած է Գազայի դէմ, ի պատասխան արձակուած հրթիռներուն: Իշխանութիւնները որոշած են ելեկտրական հոսանքը դադրեցնել եւ գեղչել վառելանիւթի հայթայթումը շրջանին, որ Համասի ձեռքն է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, լրագրող կին մը, որ Կովկասի եւ Չէչէնիոյ մասին փաստանկարներու հեղինակ է, սպառնալիքի առարկայ եղած է եւ հրաւիրուած է լռելու Դեկտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւններէն առաջ:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ Լիզպէի մէջ ելոյթ ունեցաւ Հոկտ. 25ին, փակելու համար Ծրրջապատի համագումարը որ տեղի ունեցած էր Փարիզ: Ներկայ եղած են խաղաղութեան Նոպէլեան դափնեկիրը՝ Ալ Կոռ եւ Եւրոպական յանձնախումբի Նախագահը՝ Պարոզօ: Սարքոզի կ'ուզէ առաջնակ դեր մը պարտադրել Ֆրանսայի եւ այդ ուղղութեամբ առաջարկներ ալ ներկայացուցած է ինչպէս բնածուխի տուրք մը:

ՊՈՒՇ, Հոկտ. 25ին Սան Տիէկօ գացած է եւ այցելած է հրդեհներէն ամէնէն աւելի աւերուած շրջանները: Տեղահանուած բանկիչներու թիւը մէկ միլիոնէն աւելի է եւ ինը մեռեալ կայ:

ԿԻՐԳԻԶԻՍՏԱՆԻ հարաւը Օշ քաղաքի կեդրոնը 26ամեայ լրագրող մը՝ Ալիշէր Սայպով սպաննուած է Հոկտ. 24ին: Հրատարակիչն էր Սիէզատ ուզբեկ շաբաթաթերթին եւ բուռն ընդդիմադիր մըն էր Նախագահ Կարիմովի: Մեծ համբաւ կը վայելէր երկրին մէջ:

ԳՐԻՖ-ի (Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական խորհուրդ) տարեկան ճաշին (Փետր. 13) պատուոյ հիւրն է այս տարի Նիքոլա Սարքոզի եւ ոչ վարչապետ Ֆիյոն, ինչ որ աւանդութիւնն է: Այս ճաշերու ըստեղծման առեն (1985) ԳՐԻՖ-ի այն ատենուան Նախագահը Թէօ Գլայն կը դըտնէր որ Նախարարապետը ամէնէն յարմար խօսակիցն է հրեայ գաղութին համար: Ֆիյոն ալ հրաւիրուած է, բայց ինք չէ որ խօսք պիտի առնէ յանուն Ֆրանսայի, այլ՝ Սարքոզի:

**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**

*Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956*

**Recherche Directeur(trice) de maison de retraite**

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.
Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.
Possibilité de logement de fonction.
Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՏՆՕՐԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋԵՐՄ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

Պարոն Արմէն Յարութիւնեանին (Լիբանանէն) գրադարանիս ուղարկած ընտիր գիրքերուն համար,

ինչպէս նաեւ

Պարոն Արման Ռէյիսեանին եւ քրոջը (Մէօտոն) որ անձամբ իրենց հօր հաւաքածոն բերին կեդրոն:

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

**Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry**

Venez déguster le célèbre
**«Madzounov keuftés»**
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
**Le Samedi 17 novembre à 20h30**
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.

Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

□

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի «Սօսէ Մայրիկ» մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Թիւթիւնճեան ընտանիք 200 եւրօ, Մարի Զաքարեան 150, Սօնիա Փիլիկեան 100, Անժէլ Սիմոնեան 75, Սեդա Սիմոնեան, Բարիս Արմաղանեան, Վեհանոյշ Տէրտէրեան, Ադամի Շահինեան 50ական, Մայտա Կարապետեան 30, Արաքսի Յուսիկեան, Աորինէ Տէրտէրեան 20ական:

Վարդուհի Ինճէեանի (Կրընոպլը) մահուան առթիւ իր զաւակները 50 եւրօ:

□

## SECTION DE VIENNE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne, **la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet** par **Mgr GREGOIRE GHABROYAN**, Evêque des Arméniens catholiques de France **Le jeudi 1er novembre à 11 heures** En souvenir de ses membres disparus, cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section **«Sévan»** de Vienne **à 13 heures** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
— 9 rue du Cirque —

Participation au repas :

18 euros (vin et café compris),
12 euros pour les enfants en dessous de 12 ans.

Réservations :

**avant le samedi 27 octobre** en téléphonant au :
04 74 53 43 80 de 14h à 19h.

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15**
**Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

**FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE**

**Pour ses premières rencontres avec la Diaspora Arménienne, le nouveau Président du Karabagh a choisi la Communauté de France**



**Rencontres avec**

**BAKO SAHAKYAN**

**Président de la République du Karabagh**

**Entrée libre, projection d'un film.**

ENTRÉE LIBRE
PROJECTION
D'UN FILM

| PARIS | LYON | MARSEILLE |
|---|---|---|
| Mardi 6 novembre 2007 à 20 heures | Mercredi 7 novembre 2007 à 20 heures | Jeudi 8 novembre 2007 à 19 heures |
| Salle de l'Eglise Arménienne Saint-Jean-Baptiste | Salle de l'Eglise Arménienne Saint-Jacques | Salle de l'Eglise Arménienne de Marseille |
| 15, rue Jean Goujon 75008 PARIS | 40, rue d'Arménie 69003 LYON | 339, av. du Prado 13008 MARSEILLE |
| Rens.: 01 48 83 51 06 | Rens.: 04 78 86 95 69 | Rens.: 04 91 54 01 15 |
| Mail : info@fondsarmenien.net | Mail : ch.kulhandjian@wanadoo.fr | Mail : levon.djolakian@orange.fr |

**CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN**
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR
Généalogies d'un conflit
Exposition
**du 20 octobre au 27 janvier**

**«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը**

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

Բոլոր ազդերու տուկերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարտադային եւ 1/8րդ (12-13 տող) միւսներուն:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

**CHENE**

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

**ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ**

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

**Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la**

**Grande Braderie Annuelle**
de
**« CHENE »**
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատրաստ եղէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30
MARDI
30 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.817 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.817

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

## ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ Է ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքականութեան իր անակնկալ վերադարձի օրէն ինչպէս կը սպասուէր, Հայաստանի առաջին նախագահը Հոկտ. 26ին յայտարարած է թէ թեկնածու է նախագահական յառաջիկայ ընտրութեան: Այդ յայտարարութիւնը կատարուած է նոյն օրը Ազատութեան Հրապարակին վրայ հրաւիրուած հանրահաւաքին, որուն մասնակցած է շուրջ 20 հազար հոգի: Ան բացուած է արտաքին գործերու նախկին նախարար Ալ. Արզումանեանի ելոյթով:

Հանրահաւաքին Լ. Տէր Պետրոսեան աւելի քան մէկուկէս ժամուան ելոյթով մը ազդարարութիւն ուղղած է ոստիկանութեան, ակնարկելով նախորդ օրուան միջադէպերուն, իրեն կողմնակից դէմքերու հսկողութեան տակ առնուելուն, ըսելով. «Իմ կողմնակիցների նկատմամբ գործադրուած որեւէ բռնութիւն կամ հարկային ծառայութեան սանձազերծած որեւէ տեռոր դիտուելու է որպէս քաղաքացիների ընտրական իրաւունքի հանդէպ գործուած յանցաւոր խախտում եւ այդպէս էլ ներկայացուելու է ինչպէս մեր հասարակութեանը, այնպէս էլ միջազգային ատեաններին»:

Աւելի վար Լ. Տէր Պետրոսեան խստիւ քննադատած է իշխանութիւններու ընթացքը, որոնց յանցաւոր խմբակցութիւնը կը գլխաւորեն Ռ. Քոչարեանն ու Սերժ Սարգսեանը, Յովիկ Աբրահամեանը, Աղուան Յովսէփեանը, եւլն.: Անոնց աւելցուցած է մաքսային վարչութիւնը, Կեդրոնական դրամատունը, դատախազութիւնը: Անոնց ձեւաւորած ղեկավարութիւնը կոչած է «գողապետութիւն», շեշտելով թէ «իշխանութեան աւազակապետական համակարգ»ի գոյութիւնը կը բացատրուի միայն իշխանութեան լծակներու տէր փոքր խումբի մը բարօրութեամբ որ կ'ապահովուի սեփական ժողովուրդին անխնայ հարստահարութեամբ ու կողոպուտով:

Լ. Տէր Պետրոսեան անդրադարձած է տակաւին 1999 Հոկտ. 27ին խորհրդարանին մէջ գործուած սպանդին: Ըսած է թէ եթէ սպաննուած չըլլային Կ. Դեմիրճեանն ու Վ. Սարգսեանը, ներկայի կաշառակեր վարչախումբին միաձոյլ բուրգը չէր կառուցուեր: Շեշտած է ոճիրին տակաւին ամենայն խորութեամբ չբացայայտուած ձգուելու պարագան: Ատոր մէջ որոշ պատասխանատուութիւն վերագրած է Ռ. Քոչարեանին: Հոկտ. 27ը որակած է Հայոց պետականութեան գըլխուն ամօթալի խարան զոր մեղմել կարելի կ'ըլլայ միայն արարքին ամբողջական բացայայտումով: «Ուստի, այդ խնդրի լուծումը դառնալու է Հայաստանի ապագայ նախագահի ամենագլխաւոր պարտականութիւններից մէկը» ըսած է ան, աւելցնելով որ «գործը մեռած է» եթէ Ս. Սարգսեան նախագահ ընտրուի:

Նախկին նախագահը արժէքականացուցած է իր ծանօթ «Պայքար, պայքար մինչեւ վերջ» կոչն ալ, ներկայի պայքարին նպատակ նշելով երկրին մէջ սահմանադրական կարգերու հաստատումը եւ Արցախի ազատութեան իրաւական ձեւակերպումը:

Հանրահաւաքին ելոյթներ ունեցած են Լ. Տէր Պետրոսեանի զօրակցի դերով Ստեփան Դեմիրճեան եւ Արամ Սարգսեան: Երկուքն ալ շեշտած են առաջին նախագահին թեկնածութեան շուրջ խմբուելու կարեւորութիւնը:

Բացայայտ է որ այս նոր թեկնածութեամբ լուրջ մրցակից մը կը ներկայանայ յաղթանակին ամէնէն մօտ նկատուած Ս. Սարգսեանի: Հայաստանի ներկայի պայմաններուն մէջ, ուր ակներեւ է ու հասկնալի զանգուածներուն անտարբերութիւնը քաղաքական կեանքին նըկատմամբ, կարեւոր թիւ է ցուցարարներու 20 հազարը: Բայց որքա՞ն տեղին է առիկա միանշանակ զօրակցութիւն նըկատել անկախ Հայաստանի առաջին նախագահին. կամ արդեօք որքա՞ն էր այդ բազմութեան պարզապէս հետաքրքրութենէ առաջնորդուածներու տոկոսը: Սըխալ է, վստահաբար, կարծել թէ բազմութիւնները ներկայի դժգոհութիւններուն մղումով պատրաստ են մոռնալու երէկուանները: Մանաւանդ որ հարցախոյզերու, տեսակցութիւններու այդ երէկուանները, յատկապէս 1992 – 93ի ցուրտն ու մութը, կը յիշուին, կը վերյիշուին մէկուն, կամ միւսին կողմէ:

Ամէն պարագայի, հետաքրքրական զարգացում մըն է ընտրական նախօրեակին Լ. Տէր Պետրոսեանի թեկնածութիւնը որ զգալի աշխուժութիւն բերաւ ու պիտի բերէ ընտրապայքարին. գերագոյն մաղթելին այն է որ քննադատականները, հակադրութիւնները, վըճռակամութիւնները, նաեւ նոյնինքն ընտրութիւնը չզանցեն օրինաւորին, ընդունելիին սահմանները. երկիրն ու արդէն դժգոհ ըլլալու հազար արդար պատճառի տէր ժողովուրդը չտուժեն անբաղձալի զարգացումներու պատճառով:

Եթէ ընտրութեան երկու գլխաւոր մըրցակիցները պիտի ըլլան ներկայի վարչապետն ու նախկին նախագահը, ժողովուրդը ունի երկուքին ալ ղեկավարութեան փորձառութիւնը: Միայն պէտք է յարգուի քուէն ազատօրէն գործածելու եւ անոր ամէնէն թափանցիկ կերպով հաշուառումը տեսնելու իրաւունքը:

### Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

Ռ. Քոչարեան Հոկտեմբեր 26ին Սիւնիք գացած է Հայաստան – Իրան ռազմավարական նշանակութեան տէր ճամբուն մէկ հատուածին բացումը կատարելու: Կապան – Շիկահող – Մեղրի 90,7 քմ.նոց այդ կտորէն ետք պիտի կառուցուի Կապան – Սիսիան նոր ճամբան որ պիտի շրջանցէ Գորիսը:

Ռ. Քոչարեան Կապանի մէջ ճեպազրոյցի մը ընթացքին անդրադարձած է Լ. Տէր Պետրոսեանի թեկնածութեան. ըսած է թէ ՀՀՇ–ն ժխտական ժառանգութիւն ձգած է երկրին ու պատասխանատու է Հայաստանի տնտեսութեան քայքայումին: Յիշեցուցած է թէ իշխանութիւնը կորսնցնելէ ետք նոյն շարժումը երեք անգամ խորհրդարանական ընտրութեան մասնակցած է (վերջին անգամուն որպէս «Իմփիչմընթ» դաշինք) եւ ստացած քուէներուն ամէնէն բարձր տոկոսը (2007) 1,3% եղած է: Նախագահը Լ. Տէր Պետրոսեանի վերադարձի մտադրութեան մէջ չեշտած է երկրին վերականգնուած տնտեսութեան պայմաններուն մէջ նոր թալանի կարելիութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի այս նոր թեկնածութեան, Ռ. Քոչարեան Լ. Տէր Պետրոսեանը ընդդիմութեան հիմնական թեկնածուն չի նկատեր. իր կարծիքով կան 2–3 ընդդիմադիր գործիչներ որոնք աւելի բարձր վարկանիշ ունին:

***

### ՅԱՐԳԱՆՔ 1999 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Շաբաթ օրը Ազգային Ժողովին բակին մէջ 1999 Հոկտ. 27ին խորհրդարանին մէջ սպաննուածներուն յիշատակի քարին առջեւ ծաղիկներ, ծաղկեպսակներ զետեղուած են ու Ժողովին նախագահութիւնը, երեսփոխաններ, նախարարներ, յարգանքի տուրք մատուցանած: Խօսք առնելով Ազգային Ժողովի Նախագահ Տ. Թորոսեան, ըսած է. «Ութ տարի անցած է այն ողբերգութենէն, երբ կոր-

## ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ս. Սարգսեան որ Ուաշինկթընէն վերադարձին երկօրեայ պաշտօնական այց մը կատարեց Փարիզ, Հոկտեմբեր 25ին հանդիպում ունեցաւ «Ալքաթէլ»ի նախագահ Սերժ Ջիւրիւքի հետ, նոյն ընկերութեան հայաստանեան գործունէութեան մասին: Օրուան կարեւորագոյն հանդիպումը կայացաւ Ֆրանսայի վարչապետին հետ, գլխաւորաբար տնտեսական կապերու օրակարգով մը: Երկու վարչապետները նիւթ ըրին նաեւ կովկասեան շրջանի հարցերը, ԼՂՀ հակամարտութեան կարգաւորումը, եւլն.:

Ս. Սարգսեան Ֆ. Ֆիյոնը հրաւիրեց այցելելու Հայաստան:

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ հանդիպում մըն ալ Փ. Տէվէճեանի հետ:

Յաջորդ օրը, ծրագրուած էր Ս. Սարգսեանի հանդիպումը Ն. Սարքոզիի հետ: Այդ ընթացքին արծարծուած մշակութային կապերու շարքին նիւթ եղաւ Փարիզի մէջ հայկական, Երեւանի մէջ ալ ֆրանսական մշակոյթի տուներու հիմնումը: Ֆրանսայի նախագահը պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ հարցը լուծելու:

Ռազմական մարզի գործակցութեան շրջանակին մէջ խօսուեցաւ Հայաստանի աթոմական ուժանիւթի ծրագրերուն ֆըրանսական ընկերութիւններու մասնակցութեան հեռանկարին մասին:

Ս. Սարգսեան նախագահ Ն. Սարքոզին ալ ուղղեց Հայաստան այցի հրաւէրը որ ընդունուեցաւ անվերապահօրէն:

Նոյն օրը վարչապետը տեսակցեցաւ նաեւ Շ. Ազնաւուրի հետ, հարցազրոյց մը տուաւ «Ֆիկառօ»յին ու «Փոլիթիք էնթէրնասիոնալ» պարբերականին: Հայաստանի դեսպանատան մէջ ալ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ հայաստանցի ուսանողներու հետ:

Ս. Սարգսեան Հոկտեմբեր 27ին վերադարձաւ Երեւան:



## ՀԱՅԵՒԱՍՈՐԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Համայնքներու պալատին մէջ Հոկտ. 24ին տեղի ունեցած է հայկական եւ ասորական կազմակերպութիւններու հանդիպում մը. անոր մղիչ ազդակ եղած են Թուրքիոյ վարչապետին այցը եւ Ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցով Եւրոպական հարցերու նախկին նախարար Ք. Վազի կեցուածքի փոփոխութիւնը: Այս վերջինը որ ծանօթ էր որպէս Թրքամէտ անձ մը, հանդիպումին նախօրեակին Ցեղասպանութեան ճանաչումի փաստաթուղթ մը ստորագրած է: Իրմով շուրջ 200 կ'ըլլայ այդ ճանաչումի կողմնակիցներուն թիւը:

Հանդիպումին մասնակիցները քննութեան առած են հայկական – ասորական – քրտական յետագայ գործակցութեան խնդիրները: Ասորական համայնքը յայտնած է թէ կը մասնակցի Նոյեմբեր 3ին Գարտիֆի մէջ 1915ի զոհերուն յիշատակին կանգնելիք յուշարձանին բացումին:



## ՀԱՅ ՆՈՐ ԶՈՀ

Հոկտեմբեր 20ին շուրջ երեք տասնեակ երիտասարդներ ձերբակալուած են, այլազգիներու վրայ յարձակում կատարած ըլլալով: Անոնք իրենց արարքներն ալ տեսագրած են առձեռն հեռաձայններով: Նաեւ բազմաթիւ ականատեսներ ճանչցած են զիրենք:

Միայն իրենց ձերբակալուած օրը անոնք յարձակած են հինգ հոգիի վրայ. զոհերուն մէկ մասը մահացած է, մնացածը ծանրօրէն վիրաւորուած: Առաջիններուն մէջ է Յովհաննէս Հայրումեան անուն 24 տարեկան հայ երիտասարդը:

## ՎՐԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վրաստան–Թուրքիա սահմանին Սարփի անցքին վրայ, Հոկտ. 24ին, չորս Հայաստանցիներ ձերբակալուած են, չողազործօն նիւթ Թուրքիա մտցնելու փորձի ամբաստանութեամբ: Անոնցմէ մէկուն մօտ երկու կրամ լովրեսիում գտնուած է որ չողազործօն նիւթ է: Ձերբակալուածներուն անունները չեն հրապարակուած, չէ ըսուած նաեւ թէ այդ Հայաստանցիները ուրկէ՛ գտած են լովրեսիումը:

սրնցուցինք մեր լաւագոյն ընկերները, սակայն կը կարծեմ, որ ցաւը եւ ափսոսանքը երբեք այս ութ տարիներուն ընթացքին չեն նուազած, թերեւս ալ աւելցած են: Ընդամէնը մէկ մխիթարանք ունինք, որ այն խնդիրները եւ նպատակները, զորս մենք ունէինք միասին, անոնք կը պահպանուին, կ'իրականացուին, խըն-

(Շար.ը Դ. էջ)

# ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՈՒԱՅ ՁՈՒԿՆ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

## ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Վերջին շրջանին Երեւան եւ Փարիզ բնակուող երկու բարեկամներ շարունակ հետապնդում են խոստումս, թէ գրելու եմ իմ վկայութիւնները անցած գնացած ժամանակների, մարդկանց, երեւոյթների եւ, անշուշտ, նաեւ իմ ապրած կեանքի ու վարքի մասին:

... Ուրեմն, բաւականին պատասխանատու մի աշխատասիրութիւն է սոյն վարքագրութիւնը որ վերնագրուած է «Առնէտի տարուայ ձուկն»:

Իմ այս ձեռնարկը ակնկալում է ամէնից առաջ անաչառ հայեացք եւ պաղարիւն վերաբերմունք երեւոյթների ու անհատների նկատմամբ: Երկրորդ նախապայմանը փաստական լինելն է. եւ այս պարագային յենւում եմ ոչ միայն իմ յիշողութիւնների (որոնք կարող են երբեմն մոլորեցնել ինձ), այլեւ այդ յիշողութիւնները հաստատող հրապարակումների վրայ: Բացի այդ, բարեբախտաբար, ձեռքիս տակ են օրագրութիւններ, շուրջ հազարի հասնող ձայնագրուած ժապաւէններ եւ տեսագրութիւններ, որոնք չկորչելու եւ ինձ հասնելու համար շնորհակալ եմ զաւակիս՝ Լիլիթին:

Իմ անաչառ հայեացքը անհրաժեշտ է նաեւ ինձ: Եւ այս անհրաժեշտութիւնը չի վերաբերում միայն իմ անձնական ու ներանձնական կեանքին որ ապրել եմ ուրախութիւններով ու ողբերգութիւններով, ունեցել եմ երջանկութեան պահեր եւ յուսախաբութեան պարբերութիւններ...

Եւ, վերջապէս, գլխաւոր հարցը՝ ո՞ւմ է հարկաւոր իմ այս վարքագրութիւնը:

Հարկաւոր է իմ զաւակներին՝ Նուարդին ու Լիլիթին, հարկաւոր է թոռներիս՝ Վահագնին, Գրիգորին Կարէն-Կրտսերին եւ Ալեքսանդր-Արամին... Հարկաւոր է Երրորդ հազարամեակի մէջ ծնուածներին ու ապրողներին, եթէ նրանք երբեւէ կը սովորեն դասեր առնել Պատմութիւնից:

Ի խորոց սրտի շնորհակալութիւն յայտնելով Երեւան ու Փարիզ բնակուող իմ երկու բարեկամներին՝ ինձ խթանող հետապնդումների համար եւ նրանց վստահեցնելու նպատակով որ գործն առաջանում է՝ վճռեցի հրապարակել մի քանի դրուագ վարքագրութեան երկրորդ գրքից:

Ա.

## «ՎԱՂԸ ՆՈՐԻՑ ԼՈՒԱՑՔ ԿԸ ՓՌԵՆ»...

... Այս ասելով աշխատասենեակ մտաւ Վալտեր Արամեանը եւ նստեց իմ ու Խաչիկ Հրաչեանի դէմ դիմաց դրուած գրասեղանների միջեւ, պատուհանի մօտի աթոռին: «Ասում էի, չէ՞», չարունակեց նա ծանր շնչելով: Ի հարկէ, ոչ միայն ասել, այլեւ գրել էր: Երեք տարի առաջ էր: Նոյն այս խորագրով պատմուածք բերեց մանկական ամսագրի խմբագրատուն, որտեղ ծառայում էի իբրեւ գրական աշխատակից եւ մինչեւ կը կարդայի, մի քանի անգամ նկատեց որ, ի հարկէ, հնարաւոր չի լինի հրատարակել: Պատմուածքը ոչ միայն լոյս տեսաւ, այլեւ զետեղուեց փոքրածաւալ հաւաքածոյի մէջ որ իբրեւ ամսագրի յաւելուած գրքոյկ հրատարակեց գլխաւոր խմբագիր Սաղաթել Յարութիւնեանը: Հաւաքածուն հէնց այդպէս էլ խորագրուած էր՝ «Վաղը նորից լուացք կը փռեն»...

Թէ ի՞նչ լուացքի մասին է խօսքը. գիտէր ոչ միայն ինքը Վալտերը, այլեւ մենք՝ ամսագրի աշխատակիցներս: Եւ միայն մենք: Մանկական պատմուածքի խորքը թաքնուած, սակայն խորագրով միանգամայն բացայայտ ասելիքը գրաքննիչը կամ չնկատեց եւ կամ մասնակցելով հեղինակի առաջարկած խաղի կանոնին՝ ընկալեց այնքան, որքան անհրաժեշտ էր տպագրութեան թոյլատրելու համար:

...Վալտերի հռետորական հարցի վրայ Խաչիկը ծիծաղեց: «Իսկ ո՞վ չգիտէր»:

Եւ ինձ նայեց: Նրա կապոյտ ու պայծառ աչքերի մէջ հարցում կար որն ուղղուած էր ինձ: Ժամանակին նոյն այդ կապոյտ ու պայծառ աչքերը Եղիշէ Չարենցին յուշել էին բանաստեղծի Մեսրոպեան ազգանունը փոխել «Հրաչեան»ի: Ուրեմն, Խաչիկ Հրաչեանի լուռ հարցումին վստահօրէն՝ պատասխանեցի որ երեւի իզուր ենք տագնապում: Անցած տասնամեակների ոճրագործութիւնները երկրով ու աշխարհով մէկ բացայայտելուց յետոյ հազիւ թէ հնարաւոր լինի որ նորէն «լուացք փռել»:

Իսկ Վալտերը աւելի քան մէկուկէս տասնամեակ եղել էր ԳՈՒԼագի կալանաւոր: Սիբիրեան յաւերժական սառնամանիքների մէջ Վալտերի ապրած-անցկացրածի մասին մենք՝ երիտասարդներս, կարդում էինք նրա պատմուածքներում, որոնք մեծ մասամբ չէին հրատարակւում, եւ լսում էինք բանաւոր պատմութիւնները գրողների տանը կամ խմբագրատների աշխատասենեակների մէջ: Նա պատմում էր եւ մենք տեսնում էինք: Եւ մինչեւ հիմա, երբ խօսք է լինում սովետական համակենտրոնացման ճամբարների մասին, տեսնում եմ համարակալուած Վալտեր Արամեանին որ կալանաւորի քրջերի մէջ ցրտից կապտած, բեւեռային տեւական գիշերների պայմանական առաւօտներին, ողջ մնացած միւս ուրուականների հետ չրջում է փայտաշէն բարաքներով: Այդ ուրուականները կամ մարդկային կաշուի մէջ լցրած այդ կմախքները հաւաքում են նրանց, ովքեր քնից չէին արթնացել... Դիակները քարշ են տալիս մինչեւ անտառի փեշը... Կոյտերն աւելանում են: Եւ ամէն առաւօտ արթնացողները եւ նրանց հետ էլ Վալտերը՝ ոչ թէ Աստծուն փառաբանում են որ մէկ օր էլ դիմացան, այլ երանի են տալիս նրանց ովքեր փայտացած յանձնուել էին յաւերժական սառնամանիքին:

... Եկող լուրերը զուգէ չափազանցում են, ենթադրեցի ես: Վալտերը ափով մի քանի անգամ խփեց իմ սեղանին: Այսինքն՝ միամիտ երիտասարդ ես: Խաչիկը ձեռքերը պարզեց առաջ ու զայրացաւ՝ «Կարմիր կովը կաշին չի փոխի»: Հապա ի՞նչ է լինելու՝ տագնապեցի ես: «Դու քո գործն արա ու քիչ խօսիր» խրատեց Խաչիկը: Դուռն առանց բախելու ներս մտաւ մի հեղինակ եւ մենք՝ իրար երեսի նայելով, լռեցինք: Վալտերը ոտքի ելաւ՝ աթոռը զիջելով այցելուին, իսկ Խաչիկը՝ գլուխը կախ՝ չարունակեց կարդալ դիմացը դրուած ձեռագիրը:

... «Ասում էի, չէ՞»:

Ի վերջոյ, Վալտերը իրաւացի էր: Դեկտեմբեր 1ին սովետական նկարիչների միութեան Մոսկուայի բաժանմունքի երեսնամեակին նուիրուած ցուցահանդէս էր բացուել Մանեժի սրահների մէջ: Ն. Խրուշչեւը խոշոր շքախմբով չարաբաստիկ այցելութիւն էր կատարել...

Երկրի բարձրագոյն իշխանաւորները առանձնապէս հեռու էին գեղարուեստից ու գրականութիւնից: Նրանք հաճոյքով լինում էին միայն Մեծ Թատրոնում, բայց ոչ թէ երաժշտութիւն լսելու, այլ երգչուհիների ու պարուհիների առատութեան մէջ իրենց ընտրութիւնը կատարելով՝ նրանցից ոմանց մեծահոգաբար «հովանաւորելու» համար:

Մանեժի ցուցահանդէս նրանք այցելել էին, բնական է, ոչ թէ պարուհիներ ու երգչուհիներ ընտրելու:

Կուսակցապետի առաջիկայ այցելութեան լուրը որ նկարիչներից շատերին 1956ի «ձնհալից» յետոյ յուսադրել էր իբրեւ ազատագրուած արուեստը խրախուսելու մի քայլ, իրականի մէջ դարձել էր սոցիալիզմի գաղափարական մամլակը սեղմելու չարաբաստիկ առիթ:

Վալտերի ու Խաչիկի հետ մեր զրոյցը Դեկտեմբեր 17ին կոմկուսի կենկոմի ընդունելութիւնների տանը Ն. Խրուշչովի եւ սովետական մտաւորականների հանդիպումից յետոյ էր որի մասին ժլատ հաղորդագրութիւններ արդէն եղել էին:

Մեզ հասել էին այն կարծիքներից մի քանիսը որ Ն. Խրուշչովը յայտնել էր՝ նկարիչներին «ուղղափառ ճամբայ» դուրս բերելու նպատակով: Նեղ շրջանի մէջ այդ կարծիքները սիրում էինք կրկնել իբրեւ զուարճախօսութիւն. «Իմ թոռը աւելի լաւ է նկարում», «Յիշում եմ, Դրեզդենի պատկերասրահ էի գնացել: Մեզ մի նկար ցոյց տուեցին. այնպիսի մի ձեռք էր նկարուած որ վրձինի հետքը խոշորացոյցով չէիր տեսնի: Դուք այդպէս նկարել չգիտէ՛ք», «Դուք տղամա՞րդ էք թէ պիդեռասներ... Ամօթ ունէ՞ք», «Արգելե՛լ: Ամէն ինչ արգելե՛լ: Վերջ տալ այս այլանդակութեանը: Ես հրամայում եմ», «Ոտքիդոյով, հեռատեսիլով, մամուլով արմատախիլ անել սրանց բոլորին»:

Մոլեգնած կուսակցապետի դիտողութիւններն արդէն իսկ բաւական էին, որպէսզի արդէն փորձութիւններից անցած արուեստագէտները համոզուէին, թէ Չարիքը ներկայանալով իբրեւ «ձնհալ», սոսկ կատարել է իր հերթական դիմակափոխութիւնը:

Ես ոչ միայն փորձուած աչք չունէի, այլեւ ոգեւորուած էի խրուշչովեան ձնհալի հեռանկարներով: Նոյնիսկ այն դէպքում, երբ հրատարակչատանը չարունակ ընկնում էի անելանելի վիճակների մէջ: Բայց համոզուած էի, թէ այն ամէնը, ինչ տեսնում եմ եւ զգում իմ չուրջը սոսկ մասնաւոր երեւոյթ է: Աւելի ճիշդ՝ պայմանաւորուած է առանձին մարդկանց չկամութեամբ. կամ անտեղեակութեամբ. կամ չարութեամբ: Անցեալը գիտէի իմ հօր պատմածներով, գիտէի տատիս թուրքերէն անէծքներով (ինձնից ծածուկ պահելու համար մերոնք խօսում էին թուրքերէն, իսկ իմ ականջը լցւում էր այդ լեզուով եւ ինչ որ բաներ հասկանալի էին թըւում)... Գիտէի նաեւ երեք տարի չարունակ մեր ընտանիքի սպառողական վիճակը յիշելով: Անկողինները եւ վերմակները կտաւով փաթթուած (դրանց ասում էին «տենգ») ու դրուած էին պահարանների գլուխներին: Ես այնքանը գիտէի որ եթէ յանկարծ գիշերով ճամբորդելու լինենք՝ այդ անկողինները անպայման պէտք է տանենք հետներս:

...Այսքանը մերոնց եւ իմ անցեալն էր: Իսկ սովետական Հայաստանի անցեալը ճանաչում էի այնքանով, որքանով 1955ից բացուեցին փակ գրապահոցները եւ ուսանողական տարիներիս, երբ դասացուցակի մէջ պատուհաններ էին լինում, շտապում էի Պոլիտեխնիկ ինստիտուտի դիմաց գտնուող Հանրային գրադարան: Այստեղ ոչ միայն աչքի էի անցկացնում ու կարդում 1920 թուականի Դեկտեմբեր 3ից լոյս տեսնող սովետական մամուլը, այլեւ գրառումներ էի անում: Այդ գրառումները յետագային շատ օգնեցին ինձ, քանի որ կարճ ժամանակ անց, արդէն վաթսունականներին գրապահոցները նորէն գոցուեցին:

Իմ այս գիտելիքները եւ խրուշչովեան ձնհալը համադրելով, ինչպէս նաեւ դեռեւս մնալով պիոներական տարիների խանդավառութեան մէջ, վստահ էի որ իմ աւագ ընկերների մտավախութիւնը աւելորդ է. վստահ էի որ չի կարող վերականգնուել այն, ինչը հոնդալից աղմուկ-աղաղակով եւ աքսորներից վերադարձածների վկայութիւններով բացայայտուել ու դարձել էր թէեւ ոճրագործութիւններով յագեցած, բայց՝ ընդամէնը արդէն անցեալ, ընդամէնը պատմութիւն:

Այսպիսի տրամադրութեամբ անցան ոչ միայն Դեկտեմբերը, այլեւ նոր՝ 1963 թուականի առաջին մի քանի ամիսները:

(Շար. 1)

## ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ աթոռանիստ Ս. Աստուածածին մայր եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 7ին, տեղի ունեցած է աւանդական մատաղօրհնութիւնը Պէզճեան մայր վարժարանի տարեկան անհրաժեշտ ծախքերը ապահովելու համար: Պատարագած ու քարոզած է Շահան արքեպիսկոպոս, եկեղեցական արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը Պէզճեան սրահին մէջ: Նախ խօսք առած է Թաղային խորհուրդի ատենապետ՝ Էֆրիմ Պաչ: Ան դիտել տուած է որ 12 տարիէ ի վեր կ՚ատենապետէ Թաղային խորհուրդին և այս մէկը իր վերջին տարին է ու իր տեղը պիտի տայ փոխատենապետ Հրանդ Մոսկոֆեանին: Պէզճեան մայր վարժարանի տնօրէնուհին՝ Մարգրիտ Եշիլթեփէ տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին ուսման մակարդակին մասին, ճշդելով թէ 144 աշակերտ ունեցող դպրոցը կ՚ականկալէ որ համայնքը տէր կանգնի բոլոր հայ վարժարաններուն: Փոխ-ատենապետ Հրանդ Մոսկոֆեան ալ ելոյթ ունենալով բացատրութիւններ տուած է պիտաճէին մասին, ուր կը տեսնուէր որ 398 միլիառի բաց մը կայ: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան արքեպիսկոպոս:

# ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

## ԳՈՆԷ ՀԱՄԲՈՅՐՆԵՐԸ ԿԸ ՄԻԱՆԱՅԻՆ ԻՐԱՐՈՒ

Շահան Շահնուր 1969 Յունիս 18-ին Սէն Ռաֆայէլէն նամակ մը գրած է Գուրգէն Մահարիի: Ասիկա Մահարիին ղրկուած նամակներուն վերջինն է Քէօսէեանի կողմէ հրատարակուած նամականիին մէջ: Թերեւս ալ Շահնուր անկէ վերջ ուրիշ նամակ չէ կրցած գրել: Այդ կարճ նամակին երկրորդ մասը շատ հետաքրքրական է, որովհետեւ կը պատմէ ինքն իր մասին:

«Ապրիլ ամսուն կրեցի արկած մը որ կրնար մահացու ըլլալ: Գլուխս ջախջախուեցաւ, ինչ որ ծանրակշիռ չէ, տրուած ըլլալով իմ հայկական գլխուս պնդութիւնը: Միաժամանակ հարուածաբեկ եղաւ իմ հիւանդագին ողնասիւնս, ինչ որ ինծի պարտադրեց երկարատեւ անշարժութիւն իմ մահիճիս մէջ, ուր բաց պահեցի, գիշեր թէ ցերեկ, անէծքներու ու լուտանքներու մեծ բառարանս պատկերազարդ»:

Շահան Շահնուրի այս տողերը, իր գործածած բառը գործածելու համար, «պատկերազարդ» նկարագրութիւնն է այն տառապանքին որ անոր պարտադրուեցաւ իր անբուժելի հիւանդութեան պատճառաւ:

Շահնուրի հիւանդութիւնը ոսկրախտ էր, ոսկորներէն հիւանդ էր: Իսկ իր նամակակիցը, Գուրգէն Մահարի, Թոքախտէ տառապած էր, բացի անկէ որ երկու անգամ ալ աքսորուած էր դէպի Սիպերիա: Երկու հիւանդ գրողները միայն գրականութիւնը ունէին որպէս իրաւ բարեկամ:

«Ես ալ քեզի պէս մխիթարութիւն կը գտնեմ ընթերցանութեան մէջ», նոյն նամակին մէջ կը գրէր Շահնուր, որ կը գանգատէր Ֆրանսահայ գաղութին Թմրութենէն: Այդ օրերուն իրեն այցելութեան եկած էր դաշնակցական գործիչ տոքթ. Բարգէն Փափազեան, զոր Շահնուր չէր ճանչնար իսկ: Տոքթ. Փափազեան ըսած էր որ գիտէր թէ Շահնուր Դաշնակցութիւնը չէր սիրեր, բայց թէ Դաշնակցութիւնը կը սիրէր Շահնուրը: Շահնուրը սիրաշահելու փորձ մըն էր ասիկա անշուշտ, բայց Շահնուր յայտնապէս կարեւորութիւն չէր ընծայած այս գովասանքին: Ո՛չ ալ այցելութեան: Որովհետեւ կը մտածէր թէ կուսակցութիւնը մարդ կը փնտռէր սիրաշահելու համար, քանի որ մարդիկ մի առ մի հրաժեշտ կ'առնէին այս կեանքէն ու Թափուր կը Թողէին ազգային գետինը: Իբր օրինակ, Շահնուր նոյն նամակին մէջ կը խօսէր «Հօմ Արմէնիէն» (Հայկական բոյն) կոչուած հաստատութեան մասին եւ սիրտ բզկտող տողերով կը պատմէր կեանքէ հեռացած հին սերունդի ողբականը:

«Հօմ Արմէնիէն–ի մէջ բնակող ծերունին մեռաւ, կը գրէր Շահնուր: Նախ ծերունին մեռաւ, յետոյ միւս պառաւը: Հանգի՛ստ իրեն չարչարեալ ու խաչեալ կեանքին: Անտէր գաղթականը պէտք է Թաղել: Մենք հոս ունինք տէրտէր, խնդիրը այդ չէ, բայց կուգայ պահ մը երբ պէտք է փճացնել ու նետել հանգուցեալին խեղճուկ գանձերը: Անհանդուրժելի պահ, երբ ստիպուած ես պղծել մեռեալին մտերմութիւնը, բանալ իր Թղթապանակը (կամ ինչ որ զայն կը յիշեցնէ), եւ պարզել լուսանկարները: Մարդիկ ֆէսով, փաթթոցով, կամ շալվարով, հարսեր գեղջկական տարօրինակ տարազով, և ամէն տարիքի մանուկներ: Կարօտի եւ սիրոյ մակագրութեամբ եւ նոյնիսկ (մամիկի մը ծոցէն ելած) Աղբիւր Սերոբի եւ Անդրանիկին նկարները, շրջանակի մէջ առնուած: Այդ բոլորը աղտոտ, խունացած, բայց եւ այնպէս կէս դար պահուած անպատում գուրգուրանքով: Ահա այդպէս կ'երթայ Թրքահայութիւնը...»:

Յիսուն տարի «անպատում գուրգուրանքով» պահուած այդ լուսանկարները, որոնք օր մը անտէր պիտի մնային ու Թերեւս ալ զամբիւղ պիտի նետուէին, ի՛նչպիսի տառապանք մը կը պատճառէին արդեօք «Նահանջը առանց երգի»ի հեղինակին: Կ'արժէ որ այս տողերէն մեկնելով գծենք եռանկիւն մը, երեք սուր անկիւններով: Այդ անկիւններէն մէկուն վրայ նստած է անկողնի ու մահուան դատապարտուած տաղանդաւոր գրագէտ մը, Շահնուրը, միւսին վրայ նստած է իր հիւանդկախ կեանքին 17 տարիները Սիպերիոյ մէջ աքսորով անցուցած բանաստեղծ վիպագիր մը, Մահարի, եւ երրորդ անկիւնին վրայ ալ նստած է տեղահանութենէն վերապրած սերունդի մը մնացորդացը, որ աշխարհի վրայ իրեն հետ տանելիք ուրիշ բան չէ գտած, եթէ ոչ սիրելիներու պատկերներ ու մակագրութիւններ, զորս պիտի պահէր մինչեւ իր կեանքին վերջը:

Մահարիի գրուած Շահնուրեան նամակներուն այս վերջինը այսպիսի տխուր պատկերով է որ կը փակէ Շահնուրի ու Մահարիի միջեւ նամակագրութիւնը: Գուրգէն Մահարի ի՞նչ զգացած էր արդեօք երբ կարդացած էր Շահնուրի նամակին վերջին տողերը: Սփիւռքի տարածքին վրայ հայ մարդոց յիսուն տարուան տառապանքը բանով մը կրցա՞ծ էր մոռցնել տալ այն գողգոթան զոր ինք ապրած էր հայրենի հողերու վրայ:

Շահան Շահնուր իր այս վերջին նամակը գրել սկսած էր Մահարին ուրախացնող տողով մը: «Ես ըսեմ թէ դուն ինչ ես: Դուն անմահ ես», գրած էր Շահնուր Մահարիին: Իսկ նամակը վերջացուցած էր տաքուկ ստորագրութեամբ մը. «Կը համբուրեմ քեզ. Շահան Շահնուր»:

Շահնուր այսքան հեռուներէն տեսած էր ուրեմն Մահարիին անմահութիւնը եւ համբուրած էր զայն: Եւ հիմա մենք կրնանք տրտմիլ, կամ ուրախանալ, մտածելով որ հայ մարդոց տառապանքի այս շրջանին եթէ մարմինները հեռու կը մնային իրարմէ, գոնէ համբոյրները կը միանային իրարու:

Ռ. Հ.

## «ԱԶԳԸ ՎԵՐԱԿԵՐՏԵԼ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 19ին, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ «Հայաստանի տարուան» վերջին մեծ միջոցառումներէն, «Ազգը վերակերտել. Հայ տարագիրները մերձաւոր արեւելքի մէջ եւ Ֆրանսա, 1917-1945» ցուցահանդէսին, նորաբաց «Ազգային գաղթականութեան պատմութեան ոստան»ի շէնքին մէջ(*):

Վայելելով նախկին նախարար Ժագ Թուպոնի բարձր հովանաւորութիւնը, այս ցուցահանդէսը կազմակերպուած է Պէյրութի Սէն Ժոզէֆ համալսարանի, Փարիզի Նուպարեան մատենադարանի եւ Վալանսի Հայ ժառանգութեան կեդրոնի ուղղակի աջակցութեամբ:

Բացի Պ. Ժագ Թուպոնէն, բացման արարողութեան խօսք առին տիկին Փաթրիսիա Սիթրիւք եւ Ռէյմոն Գէորգեան:

Ներկայացուած լուսանկարներ կու գան այս երեք հաստատութիւններու դիւաններէն: Անոնք կը պատկերացնեն յետեղեռնեան դժուարին տարիները երբ հայ վերապրողները ապաստան կը գտնէին հիւրընկալ երկիրներ (Լիբանան, Սուրիա, Յորդանան, Ֆրանսա...): Հոն կարելի է տեսնել նոր ժամանած գաղթականներու, ցնցոտիներով որբուկներու կամ վրանի տակ ապաստան գտած առաջին ոստաններու պատկերները: Ապա, հետզհետէ կը նկատուի ազգային բնականոն կեանքի վերահաստատումը, քարէ բնակարաններու եւ հաստատութիւններու (եկեղեցի–դպրոց) շինութիւնը:

Յնցիչ են մասնաւորաբար քանի մը լուսանկարներ, ինչպէս՝ Ամասիայի դպրցինը, ուր 1914ին կ'երեւին 135 աշակերտներ որոնցմէ միայն 25ը կը յայտնուին վերապրած 1921ին. կամ 850 որբերու տեսարանը, Պաքուպայի մէջ (Իրաք) եւ նաեւ Ալէքսանտրէթի Սանճաքի պարպումը ու գաղթը դէպի Այնճար (1939):

Ֆրանսայի յատկացուած բաժինը կը կեդրոնանայ Մարսէյլի գաղթակայաններուն (Քան Օտտօ...) եւ Վալանսի շրջանին վրայ: Կայ նաեւ դիմադրութեան մաս մը, նուիրուած՝ Միսաք Մանուշեանի եւ Հայերուն մասնակցութեան վերջին համաշխարհային պատերազմին:

Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ նաեւ արհեստանոցներու պատկերներ ուր վերապրողները զանազան արհեստներ կը սորվին: Կեանքը, գերհզօր, կը շարունակուի...

Այս խիստ հետաքրքրական ցուցահանդէսը, լայն գնահատանքի արժանի, համեմուած է քանի մը դասախօսութիւններով որոնք տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբերի մէջ, որոշ օրեր (հետաքրքրուիլ տեղւոյն վրայ): Ամէն մէկ Հայ պարտի այցելել Փորթ տ'Օռէի այս բացառիկ ցուցահանդէսը մինչեւ 2008ի Յունուար 11, հետը տանելով նաեւ իր օտար բարեկամը:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

(*) **Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration;**
Exposition «Reconstruire la nation. Les réfugiés arméniens au Proche-Orient et en France 1917-1945».
Palais de la Porte Dorée (Paris 12e): jusqu'au 11/01/2008.

---

# ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

### ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

#### ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԿՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ

Ֆլորենցիայից մեկնելու նախօրեակին Գոգոլը, Իւանովն ու Այվազովսկին գրեթէ ամբողջ օրն անցկացրին Փիթթիում, այն դահլիճում, ուր ցուցադրուած էին աշխարհիս մեծագոյն նկարիչների գործերը:

Յաջորդ օրը Գոգոլը Բոտկինի եւ Պանովի հետ մեկնեց Հռոմ: Իւանովը մնաց Ֆլորենցիայում, որպէսզի արտանկարի Սալվատոր Ռոզայի մի քանի բնանկարները, իսկ Այվազովսկին ուղեւորուեց Նէապոլ, ուր նրան սպասում էր Շտերնբերգը:

#### ՆԷԱՊՈԼԻՏԱՆԱԿԱՆ ԾՈՎԱԾՈՑԻ ԱՓԵՐԻՆ

Այվազովսկին Նէապոլ հասաւ վաղ առաւօտեան: Շտերնբերգի նամակով առաջնորդուելով, տեղաւորուեց Վիա Թոլետոյի վրայ՝ միշտ աղմկաշատ գլխաւոր փողոցում: Միայն Վիլլիայի նման փողոցային ժխորի ինքնամոռաց սիրահարը, – որը ծարաւի էր հետաքրքիր տեսարանների եւ ագահօրէն իր ալպոմն էր տեղափոխում դրանք, կարող էր նման ընտրութիւն կատարել:

Առաւօտեան այս վաղ ժամին, երբ դեռ շոգը վրայ չէր տուել, երկինքը ջինջ ու կապոյտ էր, տները՝ կուրացուցիչ սպիտակ, իսկ ծովի ջուրը՝ շաշփիւղագոյն, Այվազովսկին որոշեց փոքր–ինչ Թափառել անծանօթ փողոցներում: Վիա Թոլէտոյից Թեքուելով մի քանի քայլ այն կողմ, նա յայտնուեց ինչ–որ սաղուղքերի լաբիրինթոսի, անսպասելի փակուղիների ու նեղլիկ նրբանցքների մէջ:

Ամէնուրեք ծովի, ձկան, գինու եւ նեխուող մրգերի սուր հոտ էր զգացւում: Կիսամերկ, արեւախանձ երեխաներն աղմուկ–աղաղակով խաղ էին անում արեւի տակ՝ կուրացուցիչ սպիտակ քարէ աստիճանների վրայ: Եւ չնայած լոյսը դեռ նոր էր բացուել, բայց կեանքը եռում էր այս նեղ ու ծուռումուռ նրբանցքներում: Ծղճղուն նէապոլիտանուհիները դուրս էին կախուել լուսամուտներից ու աշխուժօրէն սակարկութեան բռնուել բանջարավաճառների հետ: Երկարուկ պարաններ ծայրին կապած, նրանք եռանդով ներքեւ էին իջեցնում սակառները: Բանջարավաճառները դրանց յատակից հաւաքում էին մանրուքն ու լցնում Թարմ, հոտաւէտ բանջարեղէնով: Առեւտուրն ուղեկցւում էր աղմուկ–աղաղակով, զուարճախօսութիւններով ու սրամտութիւններով, որին ներդաշնում էին մօտիկ տըների հարեւանները՝ լուսամուտի առաջ առաւօտեան արդուզարդով զբաղուած դեռատի կանայք, իրենց հաստատութեան բաց դռների մէջ ծուլօրէն դիրք գրաւած կրպակատէրեր, ասանակ քշողներ, որ ինչպիսի բարեհոգի ծաղր ասես լսում էին իրենց հասցէին, իրենք էլ երբեք պարտք չմնալով...

Այվազովսկին դեռ երկար կը դիտէր այս ուրախ ժխորը, եթէ այդ րոպէին ականջին չհասնէին ինչ–որ զանգակների ձայներ: Նա հետաքրքրուած ուղղուեց դէպի հնչիւնների կողմը եւ մի կերպ դուրս գալով խառնիճաղանճ լաբիրինթոսից, նորից յայտնուեց Վիա Թոլէտոյի վրայ: Գլխաւոր փողոցի մէջտեղում, կովերով ու այծերով շրջապատուած, նստել էր հովիւն ու սպասում էր, որ տանտիրուհիները կԹեն վերջացնեն իրենց անասունը: Փոքր–ինչ այն կողմ հաւաքուել էին մի խումբ մարդիկ, ու այնտեղից ուրախ կատակների եւ ծիծաղի ձայներ էին լսւում: Այվազովսկին, հետաքրքրուած, առաջ շարժուեց եւ պարմանքից ձեռքերը տարածեց վեր. մի հսկայական այծի տակ, միշտ անդաւաճան իրեն, փռուել էր Վիլյա Շտերնբերգը եւ ուղղակի այծի կուրծքից ճաշակում էր բուրումնաւէտ տաք կաթը:

(Շար. 99)

(Շար. Ա. էջէն)

դիրները կը լուծուին, եւ այն երկիրը, զոր միասին կ'երազէինք կառուցել, քայլ առ քայլ կը կառուցուի»:

***

### ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները որոնք Պաքու կը գտնուէին, Հոկտ. 27ին գացած են Երեւան: Հանդիպում ունեցած էն Վ. Օսկանեանի հետ, ապա նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Ինչպէս Պաքուի, Երեւանի մէջ ալ երեք նախագահները մերժած են մամուլին հետ հանդիպում ունենալ:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԱՏԻ 103 մանուկներու պղտոր հարցը «անընդունելի եւ ապօրինի» որակուեցաւ Էլիզէի կողմէ: Այլեւս բացայայտ դարձած է որ այդ մանուկները ոչ Տարֆուրէն կու գան ոչ ալ որբ են, այլ Չատի ընտանիքներու զաւակներն են, որոնք Ֆրանսա կը փոխադրուէին ոչ անպայման կարճ կեցութիւններու համար այլեւ նոյնիսկ որդեգրուելու նպատակով: Ներկայիս (Հոկտ. 29) Չատի մէջ դիպահ կը մնայի «Զոէյի տապան»ին ինը ֆրանսացի անդամները եւ փոխադրող օդանաւին անձնակազմի սպանացի եօթը անդամները: Չատի նախագահին համար, այդ երախաները առեւանդուած են եւ կը խոստանայ պատժական խիստ միջոցներու դիմել: Ֆրանսայի եւ Չատի իշխանութիւնները կապի մէջ կը մնան լուծում մը գտնելու համար, մինչ Կարմիր Խաչը եւ ԻՒՆԻՍԷՖ-ը տէր կանգնած են այդ խեղճ երախաներուն, որոնք տագնապի մէջ են: Զոէի պաշտպանները կը պնդեն որ զուտ մարդասիրական հարց մըն է, ինչ որ ոչ ոք կը համոզէ: Չատի Ֆրանսայի դեսպանն իսկ յայտարարած է որ Զոէի անդամներր հաշիւ պէտք է տան Չատի իշխանութիւններուն:

ԷՌ-ՖՐԱՆՍԻ պաշտօնեաներու գործադուլը վերջ կը գտնէր Հոկտ. 29ի կէսգիշերին, բայց այդ վերջին հինգ օրերու ընթացքին ահաւոր խառնաշփոթ մը ստեղծուած էր Ռուասիի եւ Օրլիի օդակայաններուն, ուր խռնուած բազմութիւնները կանոնաւոր տեղեկութիւն իսկ չէին ստանար իրենց թռիչքներու մասին: Երթեւեկը կ'ապահովուէր 60% համեմատութեամբ, բայց այդ երթեւեկին մասին ալ յստակ եւ ստոյգ լուրեր չկային: Այս գործադուլը կը վերաբերէր աշխատավարձքերու յաւելման պահանջի եւ աշխատանքի պայմաններուն:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահական ընտրութեան հրաժարեալ նախագահին կինը՝ Քրիսթինա Ֆէրնանտէզ տը Քիրշնէր, առաջին շրջանին իսկ: Երկրին օրէնքով ձայներու 40%ը կը բաւէր ապահովելու համար այդ ընտրութիւնը, բայց առաջին լուրերու համաձայն իսկ ենթական ձայներու շուրջ 43%ը ստացած էր: Սկիզբէն յայտարարած էր որ իր ամուսնոյն քաղաքականութիւնը պիտի վարէ:

ՎԱՏԻԿԱՆ երանելի դարձուց 498 սպանացի կրօնաւորներ, որոնք նահատակուած էին 1936-39ի քաղաքացիական պատերազմին, բայց այս կարգադրութիւնը բանավէճ ստեղծեց երկրին մէջ, ուր երեք օրէն Խորհրդարանը պիտի քննէ Ֆրանքոյի զոհերուն վերարժանաւորումը: Գլխաւոր առարկութիւնն այն է որ Կաթողիկէ եկեղեցին Ֆրանքոյի կողքին էր պատերազմի ատեն եւ Բենեդիկտոս ԺԶ.ի այս որոշումը խնդրայարոյց է:

ԱՄՆ-ու պաշտպանութեան նախկին նախարարը՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտ շատ պաղ ընդունելութեան մը առիթ տուած է Հոկտ. 26ին, երբ Փարիզէն կ'անցնէր: Մարդկային իրաւանց լիկան մէկն է ոչ-կառավարական այն չորս կազմակերպութիւններէն, որոնք բողոք ներկայացուցած են Փարիզի դատարանին առջեւ Իրաքի եւ Կուանթանամոյի մէջ գործուած չարչարանքներուն համար: Լիկային նախագահը բառերը չի ծամծմեր եւ բացէ ի բաց կ'ըսէ որ Ռըմսֆելտ ոճրագործ մըն է, ձգեց որ անմարդ պայմաններու մէջ չարչարանքի ենթարկուին մարդիկ Ապու Ղրայպի բանտը կամ Կուանթանամօ: Դարձեալ ըստ նոյն կազմակերպութիւններուն, Ռըմսֆելտ աղտոտած է ժողովրդավարութեան դիմագիծը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ Մեծ մրցանակը, որ սկիզբն է գրական մրցանակներու շրջանին, շնորհուեցաւ Վասիլիս Ալեքսաքիսի իր «Ցիսուսէն եաք» հատորին համար: 63 տարեկան հեղինակը ծնած է Աթէնք, կը գրէ ֆրանսերէն թէ յունարէն:

ՔԵՆՏԱԼ ՆԵԶԱՆ, Փարիզի Քրտական հիմնարկի նախագահը յօդուած մը ստորագրած է Լիպէրասիոնի Հոկտ. 29ի թիւին մէջ, որու խորագիրն է «Արգելք համդիսանանք պատերազմի մը Թուրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ»: Ինք նոր վերադարձած է Իրաքեան Քիւրտիստանէն եւ կը պարզէ իր տեսակէտները: Երկու այլընտրանք կը տեսնէ. - կամ Թուրք ղեկավարները անգամ մը եւս զինուորական լուծումը կ'ընտրեն Իրաքեան Քիւրտիստան մտնելով, կամ քաղաքական լուծումի մը գործընթացին կը դիմեն: Թուրքիոյ արտաքին նախարարը՝ Ալի Պապաճան չի բացառեր Իրաք մտնելու որոշումը եւ ատոր համար Թուրքիա «ոչ ոքի արտօնութեան պէտք ունի»: ԱՄՆ կ'ուզեն խուսափիլ Իրաքեան Քիւրտիստանի անկայունացումէն եւ այդ պատճառաւ Անգարա կը ղրկեն Գ. Ռայսը:

### ԹԷՆԻՍ

Փարիզի մասթըրսներու շարքին Ա. հրջանին Նալպանտեան յաղթած է սպանացի Ալմակրոյի 6-4, 6-4:


CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre «Madzounov keuftés» de la Croix Bleue Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Le Samedi 17 novembre à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue 17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan

Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.

Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).



Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976


### «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈՒՌ-ԼԱ-ՌԷՆ.- Տէր և Տիկին Տիգրան Թորոսեան 150 եւրօ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին ցուցահանդէսին առթիւ:


CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR
Généalogies d'un conflit
Exposition
du 20 octobre au 27 janvier


### ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 50 ԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:

Պատարագ և ճաշ:




CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la
Grande Braderie Annuelle
de «CHENE»
au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres



Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

**Recherche Directeur(trice) de maison de retraite**

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr



«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:



«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Մաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
MERCREDI
31 OCTOBRE
2007

LE NUMERO: 1,20 €

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

# HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.818

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21.818

ՊՐԻՒՍԷԼ

## ՀԱԿԱՀԱՅ ՑՈՅՑԻՆ ԹՈՒՐՔ ԶՈՀԸ ԲՈՂՈՔԻ ԴԻՄՈՒՄ ԿԱՏԱՐԱԾ

*Պրիւսէլի մէկ թաղին մէջ Հայաստանեան սրճարանի մը վրայ յարձակումին ընթացքին ազգայնամոլ Թուրքերու խումբին կողմէ խոշտանգուած Թուրք Արագրողը բողոքի դիմում կատարած է։ Մ. Քէօքսալ Պելժիոյ արհեստավարժ լրագրողներու ընկերակցութեան վարչական խորհուրդին անդամ է. բռնօրէն խոշտանգուած էր մինչ կը տեսագրէր ԱՄՆ-ու դեսպանատան դրօշակը վար առնող խուլիգանները։*

*Քէօքսալ շեշտած է թէ անաչառ կեցուածքի տէր է Պելժիոյ եւ Թուրքիոյ նկատմամբ. նաեւ կողմնակից է Ցեղասպանութեան ճանաչումին։ Այս պատճառով ալ դաւաճան կը համարուի Թուրք ազգայնամոլներու կողմէ։*

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

### ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԸ

*Ռուսաստանի պաշտպանութեան նախարարը Ա. Սերտիւկով պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Հոկտեմբեր 29ին Երեւան գացած է, պաշտօնական այցով։ Այցին օրակարգը կազմուած էր նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ս. Սարգսեանի, պաշտպանութեան նախարարի հետ հանդիպումներով որոնց ընթացքին կը քննարկուէին զինուորական գործակցութեան հարցեր։ Պատուիրակութիւնը կ'այցելէր նաեւ Հայաստանի ռուսական զօրամասերուն։*

ԱՄՆ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ «ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՓՈՍԹ»ԻՆ

Ուաշինկթըն Փոսթ (Հոկտ. 15) *հրատարակած էր Ց. Հայաթ ստորագրութեամբ յօդուած մը որով Գոնկրէսին եւ հայկական Սփիւռքին կոչ կ'ուղղէր փոխանակ Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը հետապնդելու, Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան հաստատումին ուղղութեամբ աշխատիլ. կ'ըսուէր նաեւ թէ այդ մարզին մէջ Հայաստան աւելի ետ է քան Թուրքիան։*

*Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպան Թաթուլ Մարգարեան յօդուածով մը պատասխանած է Հայաթի. գրութիւնը լոյս տեսած է թերթին Հոկտեմբեր 24ի թիւին մէջ։ Հոն ըսուած է որ Հայաթ կը խեղաթիւրէ իրականութիւնները. Սփիւռքը տնտեսական օժանդակութենէն զատ անմիջական հետաքրքրութիւն ալ ցոյց կու տայ Հայաստանի Հայերուն, սակայն այդ բաները չեն ըլլար Ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետ կենալու, հրաժարելու գնով։*

*Թ. Մարգարեան գրած է թէ Հայաստանի ժողովրդավարութեան հոլովոյթին անաւարտ վիճակը չի նշանակեր թէ երկիրը պէտք չէ դատապարտէ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները. յատկապէս 1915ը որուն ընթացքին 1,5 միլիոն Հայ բնաջնջուած է, պատմական հայրենիք մը կորսուած, ինչպէս հազարամեայ մշակութային ժառանգութիւն մը։ Դեսպանը գրած է նաեւ թէ նոյն նժարին վրայ դնել օսմանեան ոճիրը եւ Հայաստանի անցքի շրջանի հարցերը, առնուազն մոլորեցնող արարք է։*

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

## ԱՆԱՄՕԹՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Քանի մը օրերէ ի վեր, սեւ լուրերը իրարու կը յաջորդեն մեզի համար։ Նախ Ամերիկայէն, ուր Ցեղասպանութեան վերաբերող բանաձեւը լրջօրէն վտանգուած է, Պոլսէն, ուր Հրանդ Տինքի սպանութեան առաջին տարելիցը չբոլորած, իր որդին եւս կ'արժանանայ դատարանի մը վճռին, «թրքական ինքնութիւնը վիրաւորած» ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Հուսկ կը հասնէր Պրիւսէլի խռովութիւններու գայթակղեցուցիչ լուրը որ արդարօրէն մեզի կրնայ յիշեցնել «6–7 Սեպտեմբերի» չարաշուք դէպքերը, կամ մեզի աւելի մօտ Լիոնի նահատակաց յուշարձանին կրկնակի պղծումն ու նոյն քաղաքին մէջ «Գորշ գայլերու» նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած հակահայ ցոյցը, 2006ի Մարտ ամսուն։ Այս բոլորին վրայ վերջապէս կը հասնէին եւրոպական խորհրդարանի ծայրագոյն նենգութեամբ տոգորուած վերջին «թելադրանք»ները Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին եւ որոնց մէջ չի յիշատակուիր այլեւս Հայոց ցեղասպանութիւնը։

Բաժակը յորդելու վրայ է եթէ արդէն չէ յորդած...

Այս բոլոր դէպքերը կու գան անգամ մը եւս փաստելու, եթէ հարկ էր, որ Թուրքը, անկախ՝ ժամանակէն, վարչաձեւէն եւ իր գաղափարական ուղղութենէն, կը մնայ անփոփոխ։ Եթէ անկայուն եւ արագօրէն փոփոխուող մեր արդի աշխարհին մէջ կայուն ու մնայուն բան մը կայ, ան Թուրքերուն հակահայ անսպառելի տրամադրութիւններն են։ Ասիկա մեր գերագոյն դասը թող ըլլայ եւ մեր ականջին օղ։ Բայց ինչո՞ւ Թուրքերուն օրացոյցը յամառօրէն մի՛շտ 1915ի էջին վրայ կը բացուի միայն։ Պատասխանը շատ խորերը պէտք չէ փնտռել։ Ինչո՞ւ Թուրքը չի փոխուիր։ Որովհետեւ Թուրքը փոխուելու պէտք չունի, որովհետեւ իր աւանդական հովանաւորողները այսինքն «Արեւմտեան» հզօր եւ նուազ հզօր պետութիւնները անցեալի նոյն «իրապաշտ» թրքամէտ քաղաքականութիւնը կը վարեն ցայսօր։ Թալաթի եւ Էնվէրի թոռները կը վայլեն իրենց հայրերուն հանդէպ ցուցադրուած նոյն հանդուրժողականութիւնը, չըսելու համար աւելին, իրենց հայակործան ծրագրերուն մէջ։ Այդ պատճառով ալ Ֆրանսայի «Հայաստանի տարին» հազիւ վերջացած, ամբողջ Եւրոպայի տարածքին եւ առանց որեւէ արգելակի կրնայ այլեւս բացուիլ «Թուրքիոյ դարը»։

Պատմութիւնը սիրող ժողովուրդ ենք, սակայն պատմութենէն դաս չենք քաղեր երբեք եւ անբացատրելի եւ անշիջանելի հաւատարմութեամբ մը նոյն պետութիւններուն ձեռքը խաղաքարտ կը դառնանք միշտ։ Երէկ Հայոց ցեղասպանութիւնը գործնական եւ աժան միջոց մըն էր ոմանց համար Թուրքիոյ անդամակցութիւնը խոչընդոտելու. այսօր անոնք իրենց նպատակին հասած կը թուին ըլլալ եւ Հայկական հարցը անգամ մը եւս կը նետուի «պատմութեան աղբամանը»։

1878ի Պէրլինի վեհաժողովէն ի վեր շատ բան չէ փոխուած իրականութեան մէջ. պարզապէս Խրիմեան Հայրիկին նկարագրած նշանաւոր «Հերիսա»յի հացկերոյթին աւելցուցած են պարահանդէս մը՝ «Անամօթներուն պարահանդէս»ը։ Այս պարահանդէսին որպէս պսակում կարելի է կազմակերպել մրցանք մը։ Թէ ո՞վ կը յաղթէ. դժուար է պատասխանել՝ Ֆրանսա՞ն, Ամերիկա՞ն, Իսրայէ՞լը կամ Պելժիա՞ն։ Մեզի կը մնայ որոշել թէ մտադի՞ր ենք մեզի պարտադրուող երաժշտութեան ենթարկուելու թէ ոչ։ Ամէն պարագայի, մեզի համար շատ յստակ պէտք է ըլլայ որ Հայաստանի հանրապետութեան եւ սփիւռքահայութեան համար. Ցեղասպանութեան ճանաչումին համար պայքարիլը ո՛չ միայն բարոյական պարտաւորութիւն մըն է, այլեւ մեր հաւաքական ապահովութեան հրամայականը։

Մեր դէմը կայ հզօր պետութիւն մը որուն ոտքերը սակայն կաւէ են։ Եթէ Թուրքերը չեն փոխուած, Թուրքիան ալ չէ փոխուած. ան միշտ կը մնայ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը»։ Սակայն ի տարբերութիւն անցեալի, այսօր Եւրոպան եւս հիւանդ է. ան կը տառապի թրքական *սէնտրոմ*-էն։ Եւրոպան Թուրքիայէն կը տառապի, բայց լուր չունի։

Այլընտրանք չունինք։ Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Յովսէփեանց կաթողիկոս իր ընտրութեան առթիւ, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, կը յայտարարէր.

«Գործ կա՛յ, միշտ կայ ու կայ»։

2015ը մեր առջեւն է. յառա՛ջ անսասան։

Զվհատինք երբեք։

ԿՈՐԻՆ

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՋՈԷԼ ՏԱՊԱՆ»ին *պատկանող 16 Եւրոպացիներ (9 Ֆրանսացի եւ 7 Սպանացի) եւ կազմակերպութեան համար աշխատող երկու Չատցի Ն'Ճամենա պիտի փոխադրուին դատուելու համար։ Մեղադրանքն է. — անչափահասներու առեւանգում, դրամաշորթութիւն եւ մեղսակցութիւն 103 երախաներու կապակցութեամբ։ Պարզուեցաւ որ խնդրոյ առարկայ մանուկները ոչ որբ էին, ոչ ալ Տարֆուրէն փոխադրուած։ Ձերբակալուածներուն մէջ կան նաեւ երեք լրագրողներ (մէկը նկարահան՝ Մարք Կարմիրեան)։ Ինչ որ պատահած է ցոյց կու տայ նաեւ որ ոչ-կառավարական կազմակերպութիւնները (Օ. Էն. Ժէ.) կ'արատաւորուին, երբ Զոէի Տապանին նման անլուրջ գործեր կը տեսնուին։ Ճիշդ է որ Մայիսին, Յունիսին եւ Օգոստոսին Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը իր վերապահութիւնը յայտնած էր նախատեսուած գործողութեան նկատմամբ, բայց յետագային մօտէն չէ հետեւած, ոչ ալ արգելք եղած։ Կազմակերպութիւնը հիմնուած է 2004ին խումբ մը կամաւոր հրշէջներու (Վալ տ'Ուազի) կողմէ, օգնութեան հասնելու համար Ասիոյ ցունամիի զոհերուն. ղեկավարն է Էրիք Պրըթօ, որ քանիցս նախարարութիւն կանչուած է։ Չատի մէջ կը գործէր Չիլտրըն Ռըսքիու անուան տակ։ Ֆրանսա շատ նեղ կացութեան մատնուած է եւ կազմակերպութեան պաշտպան կողմն ալ չի համոզեր։ Ցաւալի է որ ինքնիշխան երկրի մը օրէնքներուն դէմ գործ մը տեսնուած է եւ 103 երախաներ ալ զոհ են ինչ-ինչ հաշիւներու։ Լիպէրասիոն (Հոկտ. 30) կը դատապարտէ նաեւ ֆրանսական իշխանութիւնները որ աչք գոցած են։ Ըստ յայտարարուած ամբաստանութեան, ենթակաները կրնան ցըկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուիլ։*

ԲԱՔՈՒԻ *Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանատունը փակուած է, ամերիկեանն ալ սահմանափակած իր գործունէութիւնը, «ապահովութեան մտահոգութեամբ»։ Մտահոգութիւնը արդիւնք է կրօնամոլ վահաբական շարժումի շարքայիններուն գործած ահաբեկչական արարքներուն։ Անոնց դէմ ոստիկանական ուժերու գործողութիւնները վերջերս այդ ծայրայեղականներէն մէկուն մահուան պատճառ եղած են, ինչ որ աւելի լարած է կացութիւնը Բաքուի մէջ։ Հոկտ. 28ին ալ անոնցմէ 17 հոգի ձերբակալուած են։*

*Երկու դեսպանատուներէն ալ ըսուած է թէ չեն գիտեր որ ե՛րբ կրնան վերսկսիլ իրենց բնականոն գործունէութեան։*

ԻՍՐԱՅԷԼԻ *վարչապետը Է. Օլմէրթ յայտարարած է որ շագանակագեղձի խըլիրդէ կը տառապի, բայց ի մօտոյ գործողութեան կ'ենթարկուի եւ կը շարունակէ վարել երկրին գործերը։ Յիշենք որ Շարոն ուղեղային տագնապ ունեցած էր 2006 Յունուարին եւ միշտ «ողջ» կը պահուի։*

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ *«Սի. Պի. Էս.» հեռատեսիլի կայանին «60 վայրկեան» յայտա-*

(Շար.ը Դ. էջ)

# ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

## ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 - 16 2007

## ՊՐԻՒՍԷԼ - ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Վրդ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Երկրագունտի հինգ հողամասերու վրայ սփռուած ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ իրենց նուիրապետական կազմակերպութեամբ տարուէ տարի սկսած են պետական կարգաւորութեան համազօր ազդեցութիւն ունենալ միջազգային ատեաններու վրայ. ծնած՝ ՀՅԴ-ի ծիրէն ներս, որ իր կարգին, սկիզբ առած է Հայրենիքէն հեռու փոքրամասնութեան մը ծոցին մէջ, անոնք կարգ մը երկիրներու մէջ պաշտօնական երեսփոխաններ կը ներկայացնեն խորհրդարաններու մէջ եւ զարմանալի չէ որ տասնամեակներէ ի վեր Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը աւելի Հայ Դատի յանձնախումբն է հետապնդողը, քան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Վերջինս ի սէր հայեւթրքական սահմանին բացումին, հրաժարած է որեւէ նախապայմանէ, մինչ Հայ Դատի յանձնախումբը ոգի ի բուն կը պայքարի որ Թուրքիան Եւրոպայի միութեան անդամներուն հետ բանակցելէ առաջ պարտաւորուի ընդունիլ Հայկական ցեղասպանութիւնը: Առաջինը մղուած ըլլալ փոլիթիքի պահանջէն, յուսալով դուրս գալ 16 տարի տեւող շրջափակումէ մը, Ցեղասպանութեան ճանաչումը թողած է յետագայ բանակցութիւններու, մինչ Հայ Դատի յանձնախումբը, յենելով ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ եւ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ միջազգայնօրէն ընդունուած սկզբունքներուն, կը պայքարի ճանչցնել եւ դատապարտել տալու Հայոց ցեղասպանութիւնը աշխարհով մէկ, յատկապէս Թուրք պետութեան կողմէ, որուն հողին վրայ եւ պետական մարմիններու ձեռքով կատարուեցաւ Ի. դարու այդ Մեծ եղեռնը:

***

Առաջին համագումարէն (2004) մի քանի տարի յետոյ, կրկին Պրիւսէլի Եւրոպական խորհրդարան հաւաքուելու շարժառիթը միեւնոյն խորհրդարանին 20 տարի առաջ կատարած հանդիսաւոր ճանաչումն էր Հայկական ցեղասպանութեան. հիանալի առիթ մը յետադարձ ակնարկ մը նետելու եւ տեսնելու թէ որքա՛ն ճամբայ կտրած է Ցեղասպանութեան ճանաչումը, որքան խոչընդոտներ զանցած, եւ մանաւանդ թէ մենք՝ Հայերս Ի՛ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ՕՐԷ ՕՐ ՁԵՒԱՒՈՐՈՒՈՂ ՆՈՐ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ:

Երկօրեայ համագումարի ընթացքին շուրջ 30 հոգի ելոյթ ունեցաւ:

Մշակուած ընդհանուր նիւթերը կարելի է այսպէս ամփոփել.

- Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչում.
- Թուրքիոյ հետապնդումը Եւրոմիութիւն մտնելու.
- Ցեղասպանութիւն ժխտողներու հանդէպ եւրոպական օրէնսդրութիւնը.
- Հարաւային Կովկասի մէջ ապահովութիւն եւ կայունութիւն.
- Եւրոպական դրացնութեան քաղաքականութիւնը.
- Հայաստանի սահմանները եւ միջազգային դաշնագիրները.
- Սեւ ծով եւ վառելանիւթ:

***

Երկուշաբթի Հոկտ. 15ին, կէսօրէ վերջ ժամը երեքին, փոքր ուշացումով մը, կրծքանշաններու բաշխումի դանդաղ ընթացքին հետեւանքով, Եւրոխորհրդարանի ընդարձակ սրահներէն մէկուն մէջ, շուրջ երեսուն երկիրներէ հաւաքուած պատգամաւորներու, նաեւ օտար դէմքերու ներկայութեան, գոհացուցիչ ըսուելու չափ լեցուն սրահի մը մէջ, ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Հիլտա Չոպոյեան, որպէս Եւրոպայի Հայ Դատի յանձնախումբի նախագահ եւ բարձրախօսը փոխանցեց Ժոզէֆ Տօլին, Եւրոպայի Ժողովրդային կուսակցութեան նախագահ, որ հիւրընկալն էր Եւրոհայութեան այս երկրորդ համագումարին: Ան հակիրճ կերպով կրկնեց իրենց համակրանքն ու գործակցութիւնը ի նպաստ Հայ Դատին, իրենց կուսակցութեան ընդդիմութիւնը Թուրքիոյ մուտքին, անվերապահ պայքար՝ ժխտողական դիրքերու տէրերուն հանդէպ, ջերմ յաջողութիւն մաղթելով համագումարին, ուր ըսաւ, որակաւոր բանախօսներու ներկայութիւնը ցոյց կու տայ թէ որքա՛ն կարեւոր յառաջխաղացում տեղի ունեցած է, Հայ Դատի յանձնախումբի ջանքերով, վերջին 20 տարիներու ընթացքին:

Խօսքը կրկին առաւ Հիլտա Չոպոյեան, այս անգամ որպէս բանախօս, ամփոփ նախադասութիւններով ներկայացուց Հայ Դատի յանձնախումբին յարատեւ հաւատարմութեամբ տարած աշխատանքը 1987 Թուականէն, կտրած դժուարին ճամբաները, գերազանցելով ամէն տեսակ խոչընդոտ, ճանչցնելու համար Հայկական ցեղասպանութիւնը բազմաթիւ մեծ եւ նուազ մեծ պետութիւններու, որպէսզի օրինակ ծառայէ մարդկութեան եւ չկրկնուին ցեղասպանութիւնները ԻԱ. դարուն. անոր ճանաչումով եւ դատապարտումով միայն կրնայ խաղաղութիւն տիրել ոչ միայն Կովկասի, այլեւ համայն Միջին Արեւելեան երկիրներու մէջ: Միացեալ Նահանգները տեղի տալով Թրքական սպառնալիքներուն եւ ճնշումներուն, անգամ մը եւս ցոյց պիտի տան որ կը դաւաճանեն իրենց հիմնադիր Մեծերու սկզբունքին:

Օտար բանախօսներու ամէնէն կարեւոր անձերէն մին էր Ֆրանքօ Ֆրաթթինի որ փոխ-նախագահն է Եւրոպական յանձնախումբին եւ յանձնակատարը՝ ազատութեան, ապահովութեան եւ արդարութեան: Ան մասնաւոր հրաւէրով յանձն առած էր իր կարեւոր մասնակցութիւնը բերել այս համագումարին:

Ֆ. Ֆրաթթինի իր պաշտօնին պատասխանատու գիտակցութեամբ խօսեցաւ ժողովրդավարութեան ընդհանուր սկզբունքներու մասին, առանց անուններ տալու յստակ ակնարկներ ընելով այն պետութեան որ ներկայիս ամէն միջոցներով կը պայքարի Եւրոպական միութեան անդամակցիլ, առանց անոր սկզբունքները որդեգրելու: Միութեան թեկնածու երկիրը բացի իր աշխարհագրական դիրքէն, պէտք է ունենայ լաւ եւ խաղաղ յարաբերութիւններ իր դրացիներուն հետ, ցոյց տայ սերտ գործակցութիւն ի նպաստ բարեկամութեան եւ բարեկեցութեան, յարգէ մարդկային իրաւունքները, տալով՝ մամուլի, խօսքի ազատութիւն իր հպատակներուն: Եւրոպական միութիւնը իր լայնախոհ եւ բարեացակամ տրամադրութիւններով հանդերձ, ամէն պատահական թեկնածուի առջեւ իր դուռը չի բանար:

Բարի գալուստի ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Նորվան արք. Զաքարեան, առաջնորդ նորաստեղծ Ֆրանսայի Հայ առաքելական համայնքի թեմին եւ ներկայացուցիչ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

Հայերէն լեզուով իր համառօտ ներածականին մէջ հաղորդեց կաթողիկոսին հայրապետական օրհնութիւնը ներկաներուն եւ ձեռնարկին, յայտնեց նաեւ որ հակառակ իր փափաքին ներկայ գտնուելու մեր մէջ, Վեհափառը հովուական առաքելութեամբ կը գտնուի Միացեալ Նահանգներ, արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերուն այցելութեամբ: Ապա խօսքը շարունակեց Ֆրանսերէն:

Եւրոպան, ըսաւ, ԺԹ. դարուն Հայերուն համար մեծ յոյս մըն էր, երազ մը մշակութային, ընկերական եւ քաղաքական ազատութիւններու: Նոյնիսկ ներկայիս Հայերու մէջ շատ զօրաւոր է Եւրոպայի հանդէպ յոյսը, որուն գլխաւորը կը կազմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Հայերը յատկանշող բուն պահանջքը արդիւնք չէ իրաւական քըմահաճոյքի մը. ան միակ միջոցն է վառ պահելու իրենց եւ իրենց ծնողներուն պատմութիւնը, իրենց լեզուն, արուեստը, մշակոյթը եւ իրենց ինքնութիւնը պահելու խոստում:

Հայկական յիշողութիւնը ցեղասպանութեան հարուածով ամբողջութեամբ քանդուեցաւ. այդ հարուածին հետեւանքները մենք այսօր կը զգանք մեր ընտանիքներուն, մեր մշակոյթին, մեր յարաբերութիւններուն Աստուծոյ եւ Կրօնքին հետ, մեր լեզուն եւ գրականութիւնը հասկնալու կարողութեան, մեր ծնողներուն եւ պապերուն անունները ճանչնալուն մէջ:

Երբ հարցը, շարունակեց, կը վերաբերի Հայոց յիշողութեան, յաճախ կը կարծուի որ մրցակցութիւն մը գոյութիւն ունի մեկնաբանութիւններու, կամ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ պատմութեան նկատմամբ հեռանկարներ, ճիշդ է որ Հայերու յամառութիւնը նպատակ կը հետապնդէ վկայելու եւ ցոյց տալու հանրութեան որ սերտ կապ կայ ցեղասպանութեան եւ անոր ժխտումի միջեւ: Հայոց ցեղասպանութեան ժխտումը Թուրքիոյ քաղաքականութեան անցողական տկարութեան մը արդիւնքը չէ: Մերժումը կարեւոր բաղկացուցիչն է ամէն ցեղասպանական քաղաքականութեան:

Նորվան արքեպիսկոպոս իր խորհրդածութիւնները աւելի խորացնելով մտահոգութիւններ յայտնեց Հայոց բռնելիք ուղղութեան Եւրոպայի մը մէջ ուր համաշխարհայնացումը տակնուվրայ ըրած է դասական արժէքները, ուր սկսած են գերադասուիլ տնտեսական շահերը, ուր արագօրէն կը քայքայուին ազգի մը ինքնութիւնը կազմող պատկերները եւ ուր գոյութիւն ունի Հայ գաղութ մը, կարեւոր փոքրամասնութիւն մը, 90 տարիէ ի վեր եւ ի՛նչ դիրք պէտք է որդեգրէ իր հաւատքը, աւանդութիւնը եւ պատմութեան ճշմարտութիւնը պահելու համար, թէ արդեօք պիտի նկատուի միայն ոմանց տնտեսական եւ քաղաքական շահերը խանգարող տա՞րր: Ներկայիս Թուրքիոյ բռնած ընթացքը, ատելութեան ցոյցերը, կառավարական մակարդակով տեղացող սպառնալիքները Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու ամերիկեան Գոնկրէսի ծրագրին, անիկա ցոյց կու տան: Ցաւալին այն է որ եւրոպական մամուլն ալ խոհեմութեան առաջարկներով հանդէս եկած է, ըսելու որ Միացեալ Նահանգներու կողմէ Ցեղասպանութեան ընդունումը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ... միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարը կրնայ դժուարանալ, եւ այլն... եւ թէ «անյարմար ատեն»ի կը զուգադիպի նման որոշում:

Շարունակելով իր միջամտութիւնը, Նորվան արքեպիսկոպոս հարց տուաւ ներկաներուն թէ արդեօք կա՞յ անյարմար պահ մը ճշմարտութիւնը ըսելու... եւ փակելով իր վերլուծական միջամտութիւնը, աւելցուց.

«Կը յուսամ որ ի դիմաց ներկայիս երկրագունտի վրայ տեղի ունեցող հալածանքներուն եւ տիրող բռնութիւններուն, այն համայնքները որ Հայերու նման ճանչցած են հալածանք եւ բռնութիւններ իրենց պատմութեան մէջ, խանգարող պիտի մնան, քանի ա՛յս է միակ ճամբան ուշադրութիւն դարձնելու զոհերուն վրայ եւ հարկաւոր պաշտպանութիւնը ապահովելու հալածեալներուն»:

Սարգիս Քէչիշեան, Դամասկոսէն, կարդաց Հայ կաթողիկէ համայնքի հովուապետ՝ Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. հոգեւոր տիրոջ հայերէն ուղերձը:

Հոն արտայայտուած հիմնական գաղափարները ուղղուած էին համագումարի կազմակերպիչներուն, որ անգամ մը եւս հրաւիրուած են միջազգային հանրային կարծիքին և մարդուն ու ժողովուրդներու իրաւունքները տնօրինելու, պաշտպանելու յաւակնող միջազգային մարմիններուն անգամ մը եւս եւ լըսելի ընելու մեր արդարաշունչ ձայնը, որպէս արձագանգը ո՛չ միայն Հայ ժողովուրդին, այլեւ բոլոր իրաւազրկուած ժողովուրդներու պահանջատիրութեան, որպէսզի մարդկութեան խնայուի Հայոց ցեղասպանութեան նման ողբերգութիւններու կրկնութիւնը: Շարունակելով դրուատական խօսքերը եզրափակեց.

«Զուր են ճշմարտութիւնը նենգափոխելու, մոռացութեան տալու կամ նոյնիսկ զայն թաղելու փորձերը, ինչքան ալ հնարամիտ եւ հզօր ըլլան, կամ պետական հովանաւորութիւն վայելեն այդ փորձերուն հեղինակները, որովհետեւ ճշմարտութիւնը անմեռ է. ան ուշ կամ կանուխ գլուխը կը ցցէ, նոյնիսկ հողին տակէն, ինքզինք կը պարտադրէ եւ կը դառնայ սարսափը զինք թաղել փորձողներուն»:

Յաջորդ խօսք առնողը եղաւ վերապատուելի Յովէլ Միքայէլեան, նախագահ Ֆրանսայի Հայ աւետարանական եկեղեցիներու միութեան եւ ներկայացուցիչ Հայ աւետարանական համայնքին: Ան արտայայտուեցաւ Ֆրանսերէն: Պատմեց որ նոյն առաւօտ վերադարձած է Միացեալ Նահանգներէն ուր մեծ յուզում կը տիրէ Գոնկրէսին Ցեղասպանութեան մասին տալիք որոշումին նկատմամբ եւ հիացումի արտայայտութիւններ Եւրոպայի եւ յատկապէս Ֆրանսայի հանդէպ որ առանց բարդոյթներու քաջութիւնը ունեցած են ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը. յորդորեց որ չըվհատինք, քանի երկար է տակաւին Ցեղասպանութիւնը դատապարտել տալու ճամբան. աւելցուց միաժամանակ որ զայն ժխտելով կարելի չէ այլափոխել ճշմարտութիւնը: Խօսքը ուղղելով բոլոր անոնց որ կ'աշխատին Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցնելու եւ անոնց որ ընդունած են զայն, ըսաւ. «Դուք մէկուկէս միլիոն նահատակներուն արժանապատուութիւն տուիք եւ մենք նոր Եւրոպայէն կը սպասենք որ առանց յետին հաշիւներու, ջատագովն ու պաշտպանը դառնայ ճշմարտութեան»:

(Շար. 1)

# ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՈՒԱԾ ՁՈՒԿՆ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Բ.

## «ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ ԻՄ, Ի՞ՆՉ ԵՆՔ ԱՆԵԼՈՒ, ԻՆՉՊԷ՞Ս ԵՆՔ ՆԿԱՐԵԼՈՒ»

Գարնանը հանդիպելու առիթ ունեցայ Մարտիրոս Սարեանին:

Նա սկսել էր գրել իր յուշերը եւ այդ գործին օգնում էր աւագ որդին՝ Սարիկ Սարեանը: 1962ին Սարիկը աւտովթարի զոհ գնաց: Բնական է, յուշագրութիւնները ընդհատուել էին: Ռաֆայէլ Արամեանը (Վալտերի կրտսեր եղբայրը) ինձ առաջարկեց եւ ոգեւորեց աշխատել Մարտիրոս Սարեանի հետ: Ռաֆիկի համոզմամբ գործը շուտ գլուխ կը գար նաեւ հրատարակելու առումով:

Մի երեկոյ գնացինք Մարտիրոս Սարեանին այցելութեան: Նա սպասում էր մեզ: Եւ առաջին տպաւորութիւնս այն անակնկալն էր թէ որպիսի գեղեցիկ հայերէնով է խօսում նա... Նրա հայերէնը հաստատում էր որ մայրենի լեզու սովորում են, եւ մայրենի լեզուն իւրացնելը աւելի ջանք է պահանջում, քան Եւկլիդեան երկրաչափութիւնը կամ Նիւտոնի բինոմը: Ցիրաւի, հակառակ իշխան Նիկոլայ Գոլիցինի այն խոստովանութեան, թէ «Մեր միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսումնարաններից չենք պահանջում ուսուցումն, այլ պահանջում ենք ուսացումն», Նոր-Նախիջեւանցի ուսուցիչները հայերէնի նկատմամբ ունեցել են անխարդախ վերաբերմունք:

Թէյի սեղանի շուրջ սկիզբ առաւ մեր զրոյցը... Խօսում էր Մարտիրոս Սարեանը: Երբեմն նրան ընդմիջում էր Ռաֆայէլ Արամեանը... Իսկ ես յայտնուել էի երանելի մի իրականութեան մէջ:

Ահաւասիկ, մի խոշոր, երկարաւուն եւ ընտիր փայտէ ծանր սեղան որի շուրջ նստած են հինգ հոգի: Իրարից առնուազն մէկ մեթր հեռու: Սեղանի կենտրոնին չաքարամանն է եւ թխուածք: Արծաթ բաժակակալների մէջ ապակէ բաժակներով մուգ թէյ ենք խմում... Եւ զրուցում ենք...

Ես ուզում եմ ասել որ առաջին անգամ ինձ զգացի հայ ազնուականի տանիքի տակ, որտեղ չտեսութեան նշոյլ անգամ չկար եւ չկար այն «հիւրասիրութիւնը» որ իր անունն էլ ստացաւ՝ «հայկական»: Թէեւ այդ «հայկական հիւրասիրութիւնը» իր տեսակի մէջ սուտ կինտոյական ցուցադրութիւն է: Եւ, անշուշտ, վիրաւորական, երբ յատկապէս օտարը քո ցեղը «գնահատում» է այդ հիւրասիրութեամբ եւ դու էլ փառաւորւում ես քո այդ բացառիկութեամբ որ սակայն բնաւ քեզ յատկանշողը չէ եւ չի էլ եղել:

Զրոյցը ոլորուեց, աջ ու ձախ գնաց, յետ դարձաւ ու դէմ առաւ Դեկտեմբեր 17ին կոմկուսի կենտկոմի Ընդունելութիւնների տան անցուդարձին: Անցած ամիսների ընթացքին արդէն բաւականին տեղեկութիւններ ունէինք այդ հանդիպումից որ իրականի մէջ եղել էր սովետական իշխանութեան եւ սովետական գրականութեան ու արւեստի գործիչների հակամարտութիւնը:

Այդ ընթացքին ես առիթ էի ունեցել լինել Մոսկուա: Եւ գրողների տան ճաշարանային մթնոլորտի մէջ լի ու լի յագեցել էի այդ հանդիպումի մասին արդէն բանահիւսութեան գոյներ ստացած, անհաւանական, երբեւի թէ չափազանցուած մանրամասնութիւններով: Առանձին դրուագներ էին պատմում իմ ծանօթ ու բարեկամ մոսկուացի գրողներն ու նկարիչները, որոնց հետ մինչեւ ուշ գիշեր «խմում էինք»: Բայց դա հարբեցողութիւն չէր, այլ անկեղծ ու անմիջական զրոյցի երաշխիք: Այդ հանդիպումների ընթացքին հասկացայ մի բան. իսկապէս կատարուել է այն, ինչ յոյսով ու համբերութեամբ սպասել են կոմունիստ նուիրեալները:

Եւ հիմա, թէյի սեղանի շուրջ նստած, ընդմիջելու իմ բնոյթը խեղդելով, եւ նոյնիսկ նեղուելով որ Ռաֆայէլը կարծես երբեմն բուն նիւթից շեղում է Մարտիրոս Սարեանին, լուռ, աւելի ճիշդ՝ սկլուած, սպասում էի:

Ես սպասում էի այն նախադասութեանը որ ամփոփելու էր զրոյցը կամ, եթէ կ՚ուզէք՝ Մարտիրոս Սարեանի ինքնամփոփ մենախօսութիւնը: Վստահ էի որ նա, գնահատելով իշխանութիւն-մտաւորականներ հակամարտութիւնը, ի վերջոյ, ձեռքը զարկելու է սեղանին...

Նա առ ժամանակ լռեց: Ես նայեցի Ռաֆայէլին: Ի հարկէ, արդէն ուշ էր: Անհանգիստ շարժուեցի նստած տեղս՝ ոչ այն է ոտքի ելնելու, ոչ այն է սենեակի մէջ տիրող լռութիւնը գոնէ այդ շարժումով խախտելու համար:

Մարտիրոս Սարեանը չնկատեց կամ ուշադրութիւն չդարձրեց վրաս: Արմունկները սեղանի եզրին յենած՝ գլուխն առաւ երկու ափերի մէջ եւ հաստատ ինքն իրեն տուեց ճակատագրական հարցը որն ինձ համար կատարեալ անակնկալ էր. «Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ ենք անելու, ինչպէ՞ս ենք նկարելու»:

... Ցետոյ քայլեցինք Արաբկիր տանող պողոտայով. հասանք Ռաֆայէլի տուն:

Մինչեւ Ռաֆայէլի տուն հասնելը ոչ մի խօսք չփոխանակեցինք:

Լուռ կանգնեցինք մուտքի առաջ: Սովորականի պէս՝ Ռաֆայէլը չառաջարկեց մի քառորդ ժամով ներս մտնել:

Ես ասացի.

– Բարի գիշեր, Ռաֆիկ:

– Լոյս բարի,– պատասխանեց նա:

Գ.

## «ԵՂԲԱ՛ՅՐ... Ո՞ՒՐ Է ԱՅՍ ՄԱՐԴՈՒ ԳԼՈՒԽԸ»

Ես հիասթափուեցի Նկարիչից:

Նա՛, Մարտիրոս Սարեանը... Նկարիչը... Հասկանո՞ւմ էք, ՆԿԱՐԻ՛ՉԸ... Ուրեմն, նա չգիտէ՞, թէ ի՛նչ է անելու, ինչպէ՛ս է նկարելու...

Եթէ նա չգիտէ, հապա ովքե՞ր են գիտցողները...

Մինչեւ տուն հասնելը մտքիս մէջ ապգանուններ էին պտտւում... Շա՛տ էին... Բայց նրանց մէջ մի քանիսին միայն կարող էի տալ այդ հարցը:

Այդ հարցը կը տայի Ռուբէն Ադալեանին... Կամ Արթօ Չաքմաքճեանին... Սէյրան Խաթլամաճեանին... Կը հարցնէի Մինաս Աւետիսեանին... Եւ ինչո՞ւ միայն նկարիչներին: Կը հարցնէի գրողներին, որոնք կարծում էի թէ գիտեն պատասխանը... Հէնց իրեն՝ Ռաֆայէլ Արամեանին կը հարցնէի, Պերճ Զէյթունցեանին, կամ Գուրգէն Խանին... Վերջապէս, կ՚իջնէի պողոտայով, կը թեքուէի աջ եւ արուեստանոցի բաց դռնից կը բարեւէի Երուանդ Քոչարին: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս իմ ուսանողական տարիներին... Եւ նա ներս կը հրաւիրէր, ձեռքերը կը սրբէր երկար, մինչեւ գետին հասնող գոգնոցի փէշով, կը նայէր զարմացած աչքերով՝ «Ի՞նչ կայ»:

«Եկել եմ հարցնելու,– կ՚ասէի նրան,– թէ ինչպէ՞ս ենք գրելու, ինչպէ՞ս ենք նկարելու... Եւ ընդհանրապէս, ի՞նչ ենք անելու»:

«Չգիտե՛ս... Ես էլ չգիտեմ... Բայց իմացողները շատ են, նրանց հարցրու»,– գրեթէ նոյն պատասխանը կը տար նա, ինչպիսին արդէն լսել էի այն մի քանիսից՝ ովքեր, կարծում էի, թէ պէտք է գիտենալիս լինեն:

Չգիտէին... Ոչ ոք չգիտէր:

Ամենից շատ սարսափեցնում էր որ չգիտէին այն դէպքում, երբ գրողների, նկարիչների, քննադատների վիթխարի մի բանակ աչխոյժ բանիմացութեամբ արդէն գործի էր անցել: Սկսուել էր նրանց «ստեղծագործական կեանքի նոր փուլը»:

Ընկերական ու համախոհների մեր խումբը որի անտուն եւ տնատէրերի հետ նոյն յարկի տակ մանաւոր վարձակալութեամբ ապրող անդամներով հաստատուած էինք Արաբկիր թաղամասում (այստեղ սենեակները աւելի աժան էին) եւ սովորաբար հաւաքւում էինք նոյնպէս անտուն եւ վարձակալութեամբ ապրող Հայկ Վարդանեանի մօտ, արդէն անուն էլ ունէինք: 30ականների խանջեանական կուլտուրական ռեւոլիւցայի բարեյաջող աւարտն էլ 37ի գլխապարտութիւններով նշանաւորելուց յետոյ կուսակցութիւնը արդէն ինքն էր նշանակել փոխարինող մտաւորականների: Եւ նրանցից մէկը՝ Անահիտ Սահինեանը բաւականին վտանգաւոր ու սարսափազդու պիտակ էր փակցրել մեր խմբին՝ «Արաբկիրեան նէօռեալիստներ»...

Աշխուժացել էին նաեւ հրատարակչութեան առնէտները: Ինձ բացայայտել էին իբրեւ «արատրակցիոնիզմի» պաշտպան եւ նոյնիսկ գաղափարախօս: Այս պարագան հաստատող մի քանի առիթներ արդէն եղել էին:

Օրինակ, Սերվանտեսի «Դոն Կիխոտ»ը յանձնարարել էի նկարազարդել Ռուբէն Ադալեանին: Գրքի ձեւաւորման բաժնի աշխատողները որոշեցին Ռուբէնի աշխատանքը քննարկել հրատարակչութեան գեղարուեստական խորհրդում:

(Շար. 2)

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

## ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Մարսէյլի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը Հոկտեմբեր 14ին կազմակերպեց պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ մէջ, որուն ներկայ եղան բոլոր մասնաճիւղերէ ընկերուհիներ:

Պատարագի աւարտին եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Զատիկ վրդ. Աւետիքեան կարդաց մեզմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անունները եւ ապա կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Եկեղեցւոյ արարողութենէն ետք խմբակ մը մեկնեցանք Էքս-ան-Փրովանսի «Լը Փասաժ» ճաշարանը: Ճաշասրահը զարդարուած էր կայանի, ընկերուհիներու հին եւ նոր խմբանկարներով որոնք յուզում եւ ուրախութիւն պատճառեցին: Հոգեճաշը սկսաւ Զատիկ վրդ. Աւետիքեանի սեղանի օրհնութեամբ, ապա մասնաճիւղիս նախագահուհի Գլէմանս Թիւթէլեան բոլորին բարի գալուստ մաղթեց յայտնելով շնորհակալութիւն իրենց ներկայութեան:

Ճաշի ընթացքին սեղաններու շուրջ ընկերուհիներ կը փոխանակէին իրենց յիշատակները: Ընկերուհի Սեդա Սիմոնեան մէջբերումներով յիշեց 1944 Հկտ. 14 – 2007 Հկտ. 14 միութեան 63 տարուան անցեալը, վերակազմութիւնը, կայանի ստեղծումը 1946էն մինչեւ 1953 զանազան վայրերու մէջ, 1954ին Պէլֆոնթէնի կայանին կառուցումը: Ցիշեց բոլոր ընկերուհիներու անունները որոնց աշխատանքը եղած է խոնարհ, պարկեշտ ու նուիրեալ. իր խօսքերը վերջացուց յարգանքի խօսքով բազմամեայ վաստակին ու աշխատանքին:

Ապա ունկնդրեցինք Նայիրա Աբրահամեանը որ մեկնաբանեց «Հաւուն հաւուն»ը (Կոմիտաս), «Կիլիկիա»ն (Ճէլալեան, Երանեան), եւլն.: Ընկերուհի Մարի Զաքարեան հանդէս եկաւ արտասանութեամբ:

Փակման խօսքը արտասանեց Զատիկ վարդապետ:

Մ. Կ.

## ԱՆԻՆ ԿԸ ՔԱՆԴԵՆ...

Սկովտացի հետազօտող Սթիվըն Սիմ տեղեկացուցած է թէ անոնք որոնք կոչուած են պահպանելու Անին, կը քանդեն զայն: «Անոնք»ը Թրքական բանակն է որուն հսկողութեան տակն էր հայկական մայրաքաղաքը, 1980–90 տասնամեակին:

Ըստ նոյն տեղեկատուին, 2004ին Անիի առօրեայ հսկողութիւնը փոխանցուած է Թուրքիոյ մշակոյթի նախարարութեան. սոոր անմիջական արդիւնքը այն եղած է որ կարելի դարձած է այցելել վայրը, առանց յատուկ արտօնութեան. նաեւ լուսանկարել:

Անիին պահապան նշանակուածները բոլորն ալ մերձակայ Օճաքլը գիւղին բնակիչներ են: Գիւղը կը գտնուի Անիի պարիսպներէն դուրս: Անոնք գիշերները օգտուելով իրենց արտօնութենէն, կը մտնեն աւերակ քաղաքը ու կը ձեռնարկեն գանձախուզութեան. կը փորեն այն վայրերը ուր իրենց կարծիքով գանձ կրնայ գտնուիլ: Հետեւանքը կ՚ըլլան նորանոր աւերումներ: Ս. Սիմ լուսանկարներու շարքով մը ապացոյցը տուած է իր ըսածին: Այդ աւերումները կատարուած են 2006 Օգոստոսէն 2007 Օգոստոս:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Օգոստոս 2007

Անթիլիաս (Լիբանան)

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական բոլոր մարմինները խոր ցաւով կը յայտնեն իրենց հաւատաւոր ծառայակցին ու բարեպաշտօն անդամին,

**ԲԺԻՇԿ ԳՐԻԳՈՐ ԽՐԻՄԵԱՆ-Ի**

վաղաժամ մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ի վաղ առաւօտեան, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 2, ժամը 11ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, որմէ ետք կը թաղուի Իվրի-սիւր-Սէնի քերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Վշտակցութիւն հանգուցեալ Բժիշկի այրիին, աղջիկներուն, քրոջ եւ ընտանիքի բոլոր հարազատներուն:

Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի:

ԴԻՒԱՆ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

---

**CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN**
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R
Généalogies d'un conflit
E x p o s i t i o n
**du 20 octobre au 27 janvier**

---

M A R S E I L L E

Le Ciné-Club
de l'ASSOCIATION ARTISTIQUE ARMENIENNE

## Les 3A

présente

**le Vendredi 9 novembre à 20 heures**

à la MAJC
12-14 rue Saint-Bazile —
13001 Marseille

**« L A  S Y M P H O N I E  D U  S I L E N C E »**
un film de **Viguen TCHALDRANIAN**

— E n t r é e  l i b r e —

---

Dans le cadre des **Jeudis de l'UCFAF**
**PRESENTATION DU PHONETHON 2007**
en présence de **Michel Pazoumian**,
Vice-président délégué
du Fonds Arménien de France

d i a p o r a m a
s u r  l e s  p r o j e t s
e t  o b j e c t i f s
d u  P h o n é t h o n
2 0 0 7

**Jeudi 8 novembre 20 h 30**

Centre Culturel UCFAF JAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

---

## 25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

## ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՇԱՐՔ

(Ա· ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
EST-CE CELA, LA MORT?

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ Ա՞ՅՍ Է
ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ

---

CHENE

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

## Շ Է Ն  ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Մ Ե Ծ  Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ը
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Réservez votre week-end
du 1er / 2 DECEMBRE
pour la
**Grande Braderie Annuelle**
de
« C H E N E »
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

---

**CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

Section «D. MISSAKIAN»
de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«M a d z o u n o v  k e u f t é s»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry

**Le Samedi 17 novembre à 20h30**

à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.

Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

---

(Շար· Ա· էջէն)

ղըլ ընթացքին, Սարքոզի որ հարցազրոյց մը կու տար, յանկարծ ջղայնացած է, երբ հարցում մը եղած է իր կնոջ մասին ու վերջակէտ դրած հարցազրոյցին ու մեկնած: Միջադէպը մեծ հաժեմատութիւններ չէ առած, քանի Ֆրանսայի նախագահը մկրտուած է «Ամերիկացի Սարքօն»: Ծանօթ է որ Ամերիկայի մէջ ամէն տեսակի հարցումները արտօնուած են:

ՊԱԼԱՏԻՒՐԻ նախագահած մարմինը վերջացուցած է իր աշխատանքները եւ Պալատիւր Հոկտ· 29ին Սարքոզիի յանձնած է 77 առաջարկներէ բաղկացած իր տեղեկատուութիւնը: Կը թուի որ արդէն իսկ բաւական քննադատութիւններ կան, որոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար Հանրապետութեան նախագահին իրաւասութիւններու ամրապնդման:

ՍԱՐՔՈԶԻ երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Գորսիքա (Այաչիօ), ուր տեղի պիտի ունենայ նաեւ (Հոկտ· 31ին) նախարարաց խորհուրդի հերթական նիստը: Նախապէս թելադրած էր արդարութեան նախարարուհիին որ նախատեսէ 10 տարուան բանտարկութեան պատիժ մը, վտանգաւոր շուներու տէրերուն, երբ անոնք մահացու խածուածներ կը գործեն, ինչ որ վրդոված էր կենդանիներու պաշտպան կազմակերպութիւնը (ԷՍ· ՓԷ· Ա·):

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահին աշխատավարձքի յաւելումը խնդրոյ առարկայ է դատ փրոֆէսիոն փոլիթիք շարաթական նամակին եւ այդ յաւելումը կրնայ 140% համեմատութեան հասնիլ (ամսական 20 հազար եւրօ): Կը թուի որ Սարքոզիի՝ «աւելի աշխատիլ, աւելի շահելու համար»ը պիտի կիրարկուի իրեն համար...:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը Պ· Քուշնէր պիտի տեսնուի Սուրիոյ իր պաշտօնակիցին հետ, ինչ որ մերժած էր ընել Սեպտեմբերի վերջ, Նիւ-Եորք: Այս տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբերին Պոլիս, ուր կը գումարուի Իրաքի նուիրուած ժողովը:

«ՀԻՈՒՄԸՆ ՌԱՅԹ ՈՒՈՉ» ոչ-կառավարական կազմակերպութիւնը հրապարակած է տեղեկագիր մը, ուր կը յայտնէ որ Պիրմանիոյ ճունթան երախաներ կ՛առնէ ծառայելու համար իր շարքերուն մէջ: Անոնց տարիքը 10 տարեկանէն կը սկսի:

**ՄԱՄՈՒԼ**

«LE FIGARO-ECONOMIE»

(29 octobre)

TERZIAN :
**«L E S  A C T E U R S  F I N A N C I E R S  J O U E N T  U N  R O L E  P R E D O M I N A N T»**

Ֆիկառոյի տնտեսական յաւելուածը Հոկտեմբեր 29ին ամբողջ էջ մը յատկացուցած է քարիւղին եւ Արտածող երկիրներու անկարողութեան չահատակողներու դիմաց, ուր լոյս տեսած է նաեւ Պետրոս (Փիէր) Թերզեանի հետ շահեկան հարցազրոյց մը այդ մասին:

Փեթրօսթրաթեժի չարաթաթերթի եւ Էօրոփ՛ընէրժի ամսաթերթին տնօրէնը կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ ՕՓԷՓ-ը այլեւս տէրը չէ գիներու վիճակին եւ թէ ի՞նչ պէտք է ընէ վերադառնելու համար իր հեղինակութիւնը: Այդ առընչութեամբ Փիէր Թերզեան գիտել կու տայ որ ՕՓԷՓ-ը պէտք է նոր ռազմավարութեան մը դիմէ, քանի ներկայիս արտածողները չեն գիտեր իսկ թէ չգտնուածի ի՞նչ գին կ՛ուզեն եւ ի՞նչ գին պէտք է պաշտպանեն, մինչ ժամանակը նպաստաւոր է համաձայնութեան մը սպառող երկիրներուն հետ, գիներու մասին:

**ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ**

Հ·Մ·Ը·Մ·-ՖՐԱՆՍ-ի
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Ճ Ա Շ – Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

***

Շ Ա Ւ Ի Լ Ի
Ս· Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ւ Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի· Դեկտեմբեր 16ին:
Պ ա տ ա ր ա գ և ճ ա ։

---

## «ՅԱՌԱՋ»ի

**ընթացիկ ազդերու սակագինը**

| | € | |
|---|---|---|
| Մահազդ | 150 | (179,40) |
| Հոգեհանգիստ | 135 | (161,46) |
| Շնորհակալիք | 135 | (161,46) |
| Հարսնիք-Նշանտուք | 135 | (161,46) |
| Ծնունդ | 135 | (161,46) |

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

---

**Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.**

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

**Recherche Directeur(trice) de maison de retraite**

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»**
**83 rue d'Hauteville 75010 Paris**
**Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**